

سری کتاب‌های کمک‌آموزشی کارشناسی ارشد

حقوق اساسی

مجموعه حقوق

مؤلف: ملیحه زندنا

زندنا، ملیحه

حقوق اساسی رشته حقوق بین الملل / ملیحه زندنا

مهر سبحان، ۱۴۰۲

۲۷۸ ص: جدول، نمودار (آمادگی آزمون کارشناسی ارشد حقوق بین الملل)

ISBN: 978-964-164-877-2

فهرست نویسی بر اساس اطلاعات فیبا.

فارسی - چاپ سوم

۱- حقوق اساسی ۲- آزمونها و تمرینها (عالی) ۳- آزمون دوره های تحصیلات تکمیلی

۴- دانشگاهها و مدارس عالی - ایران - آزمونها

الف) ملیحه زندنا

ج - عنوان

عنوان

ح ۳۱۶۳/ص LB۲۳۵۳

۳۷۸/۱۶۶۴

۸۵/۳۹۸۰۱ م

کتابخانه ملی ایران

حقوق اساسی

نام کتاب:

ملیحه زندنا

مؤلف:

سمیه بیگی

مدیر تولید:

مینا فرحزادی

ویراستار علمی:

مهر سبحان

ناشر:

سوم / ۱۴۰۲

نوبت و تاریخ چاپ:

جلد ۲۰۰۰

تیراژ:

۳/۹۵۰۰۰۰

قیمت:

ISBN: 978-964-164-877-2

شابک:

انتشارات مهر سبحان: خیابان ولیعصر، بالاتر از تقاطع مطهری، روبروی قنادی هتل بزرگ تهران، جنب بانک ملی، پلاک ۲۰۵۰
تلفن: ۴-۸۸۱۰۰۱۱۳

کلیه حقوق مادی و معنوی این اثر متعلق به موسسه آموزش عالی آزاد ماهان می باشد و هر

مقدمه ناشر

آیا آنانکه می‌دانند با آنانکه نمی‌دانند برابرند؟ (قرآن کریم)

پس از حمد و سپاس و ستایش به درگاه بی‌همتای احدیت و درود بر محمد مصطفی، عالی نمونه بشریت که در تاریخ دور تاریخ، بنا به فرمان نافذ صمدیت از میان مردمی برخاست که خود بودند در پست‌ترین حد توحش و ضلال و بربریت و آنگاه با قوانین شامل خویش هم ایشان را راهبری نمود و رهانید از بدویت و استعانت جوییم از قرآن کریم، کتابی که هست جاودانه و بی‌نقص تا ابدیت.

کتابی که در دست دارید آخرین ویرایش از مجموعه کتب خودآموز مؤسسه آموزش عالی آزاد ماهان است که بر مبنای خلاصه درس و تأکید بر نکات مهم و کلیدی و تنوع پرسش‌های چهار گزینه‌ای جمع‌آوری شده است. در این ویرایش ضمن توجه کامل به آخرین تغییرات در سرفصل‌های تعیین شده جهت آزمون‌های ارشد تلاش گردیده است که مطالب از منابع مختلف معتبر و مورد تأکید طراحان ارشد با ذکر مثال‌های متعدد بصورت پرسش‌های چهار گزینه‌ای با کلید و در صورت لزوم تشریح کامل ارائه گردد تا دانشجویان گرامی را از مراجعه به سایر منابع مشابه بی‌نیاز نماید.

لازم به ذکر است شرکت در آزمون‌های آزمایشی ماهان که در جامعه آماری گسترده و در سطح کشور برگزار می‌گردد می‌تواند محک جدی برای عزیزان دانشجو باشد تا نقاط ضعف احتمالی خود را بیابند و با مرور مجدد مطالب این کتاب، آنها را برطرف سازند که تجربه سال‌های مختلف موجد این مسیر به عنوان مطمئن‌ترین راه برای موفقیت می‌باشد.

لازم به ذکر است از پورتال ماهان به آدرس www.mahanportal.ir می‌توانید خدمات پشتیبانی را دریافت دارید.

و نیز بر خود می‌بالیم که همه ساله میزان تطبیق مطالب این کتاب با سؤالات آزمون‌های ارشد- که از شاخصه‌های مهم ارزیابی کیفی این کتاب‌ها می‌باشد- ما را در محضر شما سربلند می‌نماید.

در خاتمه بر خود واجب می‌دانیم که از همه اساتید بزرگوار و دانشجویان ارجمند از سراسر کشور و حتی خارج از کشور و همه همکاران گرامی که با ارائه نقطه نظرات سازنده خود ما را در پر بارتر کردن ویرایش جدید این کتاب یاری نمودند سپاسگزاری نموده و به پاس تلاش‌های بی‌چشمداشت، این کتاب را به محضرشان تقدیم نماییم.

مؤسسه آموزش عالی آزاد ماهان

معاونت آموزش

مسائل حقوق اساسی

۱۱	فصل اول: کلیات
۱۳	فصل دوم: منابع حقوق اساسی
۲۴	سؤالات چهارگزینه‌ای فصل اول و دوم
۲۸	پاسخ سؤالات چهارگزینه‌ای فصل اول و دوم
۳۳	فصل سوم: دولت - کشور
۳۹	سؤالات چهارگزینه‌ای فصل سوم
۴۶	پاسخ سؤالات چهارگزینه‌ای فصل سوم
۵۱	فصل چهارم: حاکمیت و حکومت (GOVERNMENT)
۶۰	سؤالات چهارگزینه‌ای فصل چهارم
۷۲	پاسخ سؤالات چهارگزینه‌ای فصل چهارم

حقوق اساسی و نهادهای سیاسی جمهوری اسلامی ایران

۸۳	فصل اول: منابع حقوق اساسی ایران
۹۱	فصل دوم: مشخصات جمهوری اسلامی ایران
۹۵	فصل سوم: حقوق ملت
۱۰۳	فصل چهارم: اقتصاد
۱۰۹	فصل پنجم: حق حاکمیت ملت
۱۱۲	سؤالات چهارگزینه‌ای فصل پنجم
۱۲۰	پاسخ سؤالات چهارگزینه‌ای فصل پنجم
۱۲۷	فصل ششم: قوه مقننه
۱۳۵	سؤالات چهارگزینه‌ای فصل ششم
۱۶۱	پاسخ سؤالات چهارگزینه‌ای فصل ششم
۱۶۴	سؤالات چهارگزینه‌ای فصل هفتم
۱۶۸	پاسخ سؤالات چهارگزینه‌ای فصل هفتم
۱۷۳	فصل هشتم: رهبری
۱۷۸	سؤالات چهارگزینه‌ای فصل هشتم
۱۸۴	پاسخ سؤالات چهارگزینه‌ای فصل هشتم
۱۹۱	فصل نهم: قوه مجریه
۱۹۷	سؤالات چهارگزینه‌ای فصل نهم
۲۰۷	پاسخ سؤالات چهارگزینه‌ای فصل نهم

۲۱۷	فصل دهم: سیاست خارجی
۲۲۱	فصل یازدهم: قوه قضائیه
۲۲۵	سؤالات چهارگزینه‌ای فصل یازدهم
۲۳۲	پاسخ سؤالات چهارگزینه‌ای فصل یازدهم
۲۳۹	فصل دوازدهم: نهادهای اساسی خاص
۲۴۸	سؤالات چهارگزینه‌ای فصل دوازدهم
۲۵۳	پاسخ سؤالات چهارگزینه‌ای فصل دوازدهم
۲۵۶	ضمائم
۲۹۱	سؤالات چهارگزینه‌ای کنکور سراسری ۸۹
۲۹۳	پاسخ سؤالات چهارگزینه‌ای کنکور سراسری ۸۹
۲۹۴	سؤالات چهارگزینه‌ای کنکور سراسری ۹۰
۲۹۶	پاسخ سؤالات چهارگزینه‌ای کنکور سراسری ۹۰
۲۹۷	سؤالات چهارگزینه‌ای کنکور سراسری ۹۱
۲۹۹	پاسخ سؤالات چهارگزینه‌ای کنکور سراسری ۹۱
۳۰۱	سؤالات چهارگزینه‌ای کنکور سراسری ۹۲
۳۰۳	پاسخ سؤالات چهارگزینه‌ای کنکور سراسری ۹۲
۳۰۵	سؤالات چهارگزینه‌ای کنکور سراسری ۹۳
۳۰۷	پاسخ سؤالات چهارگزینه‌ای کنکور سراسری ۹۳
۳۰۸	سؤالات چهارگزینه‌ای کنکور سراسری ۹۵
۳۰۹	پاسخ سؤالات چهارگزینه‌ای کنکور سراسری ۹۵
۳۱۱	سؤالات چهارگزینه‌ای کنکور سراسری ۹۴
۳۱۳	پاسخ سؤالات چهارگزینه‌ای کنکور سراسری ۹۴
۳۱۴	سؤالات چهارگزینه‌ای کنکور سراسری ۹۶
۳۱۶	پاسخ سؤالات چهارگزینه‌ای کنکور سراسری ۹۶
۳۱۸	سؤالات چهارگزینه‌ای کنکور سراسری ۹۷
۳۲۰	پاسخ سؤالات چهارگزینه‌ای کنکور سراسری ۹۷

بخش اول

کلیات و مبانی حقوق اساسی

عناوین اصلی

- ❖ کلیات
- ❖ منابع حقوق اساسی
- ❖ دولت - کشور
- ❖ حاکمیت و حکومت (Government)

کلیات و منابع حقوق اساسی

عناوین اصلی

- ❖ کلیات و تعریف حقوق اساسی
- ❖ جایگاه حقوق اساسی در علم حقوق
- ❖ موضوع حقوق اساسی
- ❖ منابع حقوق اساسی
- ❖ نکات ویژه حقوق اساسی

فصل اول

کلیات

بخش اول: کلیات حقوق اساسی

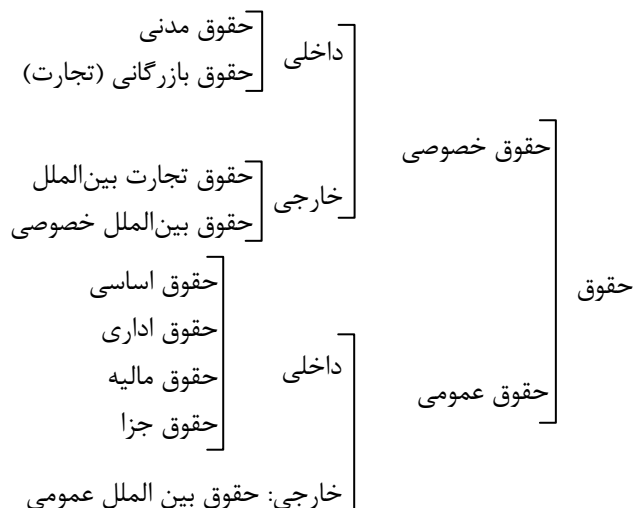
قسمت اول نوشته حاضر مشتمل بر مباحثی از حقوق اساسی عمومی یا کلیات حقوق اساسی است که به منظور آشنایی با برخی از مفاهیم و تعاریف مربوط به حقوق اساسی نگاشته شده است.

با آموختن حقوق اساسی، با اساسی‌ترین مسایل جامعه و تشکیلات بشری مثل: دولت، حکومت، رژیم سیاسی، نهادهای سیاسی، ساختمان حکومت و ارکان آن و حدود وظایف و اختیارات قوای مقننه و مجریه و قضائیه و کیفیت روابط آنها و نهایتاً با حقوق و آزادی‌های فردی و قلمرو حکومت در برابر مردم آشنا می‌شویم.

بخش اول: تقسیمات حقوق

مباحث حقوقی بر اساس تمایز در منشأ، موضوع و اهداف به رشته‌های مختلفی تقسیم می‌شوند که مهم‌ترین آنها، تقسیم حقوق به حقوق خصوصی و عمومی می‌باشد.

در حقوق خصوصی، روابط افراد که عمدتاً مبتنی بر اراده‌های شخصی است مطرح می‌باشد اما در حقوق عمومی، رابطه نهادهای سیاسی مانند رابطه قوه مقننه با قوه مجریه مورد بحث می‌باشد که در آنها اراده جمعی مطرح است. همچنین روابطی که در حقوق خصوصی، موضوع قواعد و مقررات حقوقی است ساده‌تر از روابط پیچیده و عمیقی است که در حقوق عمومی مطرح هستند. نکته دیگر اینکه، در حقوق عمومی، آثار و نتایج مباحث حقوقی، در برگیرنده حقوق عموم افراد و یا بخش وسیعی از یک ملت می‌باشد در صورتی که در حقوق خصوصی چنین نیست. و بالاخره می‌توان گفت: چون حقوق عمومی با حاکمیت ملازمه دارد و جدا از اقتدار عمومی نیست، بنابراین حقوق عمومی، قواعد حاکم بر تشکیلات دولت و روابط سازمان‌های وابسته آن با مردم است. اکنون شاخه‌های مختلف علم حقوق را در نمودار زیر به نمایش درمی‌آوریم تا موقعیت حقوق اساسی برای شما روشن شود:

ملاحظه می‌شود که حقوق اساسی در دسته‌بندی حقوق عمومی از نوع داخلی جای می‌گیرد. در اثبات اینکه حقوق اساسی جزئی از حقوق عمومی محسوب می‌شود، نظریات ذیل ارائه شده است:

۱. نظریه موضوعی: موضوع اصلی حقوق خصوصی، فرد و موضوع اصلی حقوق عمومی، کلیت جامعه است. در حقوق اساسی نیز موضوع اصلی ناظر بر دولت - کشور می‌باشد.
۲. نظریه اندامی: جامعه طبق نظر "دوگی" از "فرمانروایان" و فرمانبران" تشکیل شده است. حقوق خصوصی ناظر بر روابط بین فرمانبران و حقوق عمومی ناظر بر روابط بین فرمانروایان و فرمانبران می‌باشد. حقوق اساسی، جنبه سیاسی روابط مذکور را بررسی می‌نماید.
۳. نظریه مادی: در حقوق خصوصی، هدف اصلی سود فردی اشخاص است و در حقوق عمومی، این هدف عبارت است از سود و مصالح عمومی. در حقوق عمومی نیز جنبه مصالح عمومی، غالب است.
۴. نظریه شکلی: در حقوق عمومی، قواعد نوعاً آمره می‌باشند و تراضی بر خلاف آنها امکان ندارد؛ در حالی که حقوق خصوصی این طور نیست. حقوق اساسی نیز متشکل از قواعد نوع اول می‌باشد.
۵. نظریه سلسله مراتب: حقوق عمومی نسبت به حقوق خصوصی اولویت دارد و بر آن مقدم است.
۶. نظریه پویایی: حقوق عمومی نسبت به حقوق خصوصی پویاتر است و تغییر آن بنا به مصلحت بیشتر از حقوق خصوصی محتمل می‌باشد.

بخش دوم: تقسیمات حقوق اساسی

حقوق اساسی را می‌توان به دو بخش زیر تقسیم نمود:

- ۱- حقوق اساسی عمومی: که شامل مباحث کلی در زمینه‌های اصول و قواعد عمومی سازمان‌های سیاسی کشورهای مختلف جهان می‌باشد و مباحث و مفاهیم قابل طرح در این بخش، مختص کشور خاصی نیست، بلکه هدف این قسمت از حقوق اساسی، آشنایی با مبانی این رشته و مفاهیمی از قبیل دولت و... می‌باشد. (قسمت اول این کتاب)
- ۲- حقوق اساسی اختصاصی: که منحصرأً درباره تشکیلات و سازمان‌های سیاسی کشور خاصی بحث می‌کند. مثلاً بحث درباره حقوق اساسی جمهوری اسلامی ایران و نهادهای سیاسی و ساختار حکومت ایران. (قسمت دوم این کتاب)

بخش سوم: تعریف حقوق اساسی

حقوق اساسی بخشی از حقوق عمومی داخلی است که شکل حکومت و سازمان‌ها و نهادهای سیاسی و وظایف و اختیارات قوای عالیه و نیز روابط نهادهای مزبور را با هم تعیین می‌کند و همچنین حقوق عمومی افراد را که دولت مکلف به احترام آنها می‌باشد، مشخص می‌نماید. حقوق اساسی دارای دو صفت عمومی و اساسی است که صفت اول به معنای این است که آثار و نتایج آن به عموم افراد یک ملت مربوط می‌گردد و صفت اساسی یعنی رشته‌ای از حقوق که از اساسی‌ترین مسایل مربوط به جامعه مثل حکومت و تشکیلات آن و یا اساسی‌ترین مسایل انسان‌ها مثل حقوق و آزادی‌های فردی، اجتماعی و... بحث می‌کند.

بخش چهارم: موضوعات مورد بحث در حقوق اساسی

موضوع حقوق اساسی را می‌توان چارچوب‌بندی حقوقی پدیده‌های سیاسی دانست ولی (موریس دورژه) معتقد است حقوق اساسی همان است که می‌توان آن را حقوق سیاسی نامید و آن را هم‌دوش علم سیاست دانست.

موضوعاتی که در حقوق اساسی مورد بحث واقع می‌شوند عبارتند از:

- (۱) دولت و شرایط تشکیل و انواع آن
- (۲) سازمان‌ها و نهادهای سیاسی و روابط آنها با یکدیگر وظایف آنها
- (۳) حقوق ملت و حدود آزادی‌های فردی و عمومی
- (۴) تبیین طرز شرکت مردم در ایجاد قوای عالیه و به عبارتی، طرز اعمال حق حاکمیت مردم و رفتار متقابل ملت و دولت

فصل دوم

منابع حقوق اساسی

عناوین اصلی

- ❖ قانون اساسی
- ❖ راه‌های وضع قانون اساسی
- ❖ تجدید نظر در قانون اساسی
- ❖ تفاوت‌های قانون اساسی با سایر قوانین
- ❖ انواع قانون اساسی
- ❖ سایر منابع حقوق اساسی

فصل دوم

منابع حقوق اساسی

کلیه عواملی که در ایجاد، توسعه و تکامل حقوق نقش داشته و قواعد و حقوقی از آن ریشه می‌گیرد، منابع حقوق نامیده می‌شوند. در هر کشوری، منبع حقوق آن مقام و قدرتی است که حق وضع قواعد و تحمیل رعایت آن را برعهده دارد و این امر، در حکومت‌های آزاد و نظام‌های لائیک که حکومت، مبتنی بر آراء و اراده ملت می‌باشد، صادق است. اما در حکومت‌های مبتنی بر تفکر توحیدی و جهان بینی اسلامی که فقط اراده باریتعالی، منبع و منشاء اصلی حقوق می‌باشد، مثل ایران، منابع اصلی حقوق اساسی، قرآن و سنت می‌باشند. به طور کلی، منابعی که حقوق‌دانان برای حقوق اساسی ذکر کرده‌اند به شرح ذیل می‌باشد:

بخش اول: قانون اساسی

قانون اساسی، شالوده سیستم حکومت هر کشور و چارچوب و اساس حقوق آن محسوب می‌شود و معمولاً دارای اصول و قواعد اساسی شکل حکومت و قوای آن و حدود اختیارات و وظایف نهادهای اساسی و حقوق و آزادی‌های فردی و اجتماعی و سیاست‌گذاری‌های کلی فرهنگی و اقتصادی و سیاسی کشور می‌باشد. در کشورهایی که اداره اجتماع و حکومتشان بر مبنای یک سند نوشته به نام قانون اساسی می‌باشد، این سند، مهم‌ترین منبع حقوق اساسی آنها به شمار می‌رود. بنابراین در این بخش از نوشته حاضر، مباحثی درباره این سند مهم سیاسی - اجتماعی ارائه می‌شود.

مبحث اول: تعریف قانون و قانون اساسی

واژه قانون، از لغت یونانی (Kanon) گرفته شده و دارای معانی متعددی مانند قاعده، ترتیب، سنت، دستور و اصل هر چیز می‌باشد. اما در اصطلاح دانشمندان، (قانون به ضابطه‌ای کلی گفته می‌شود که بر جمعی از افراد منطبق شده و حکم همه آن افراد از آن ضابطه گرفته می‌شود و لفظ قانون معمولاً به یک سلسله حقوق و تکالیف اطلاق می‌شود.)

و اما قانون اساسی همان طوری که از نامش پیداست، «مجموعه قواعد و مقرراتی است که براساس حکومت و صلاحیت قوای مملکت و حقوق و آزادی‌های فرد و جامعه و روابط بین آنها حاکم می‌باشد و برخلاف سایر قوانین، شامل دسته و گروه خاصی از افراد جامعه نمی‌باشد بلکه بیانگر حقوق و تکالیف همه افراد یک کشور، صرف نظر از شغل و مقام و موقعیت‌شان می‌باشد.»

- نظرات امام خمینی (ره) در مورد قانون

حضرت امام خمینی (ره) در کتاب حکومت اسلامی می‌فرماید: «فرق اساسی حکومت اسلامی با حکومت‌های مشروطه سلطنتی و جمهوری در این است که در این گونه رژیم‌ها، شاه یا نمایندگان مردم به قانون‌گذاری می‌پردازند در حالی که در اسلام، قدرت قانون‌گذاری و اختیار تشریح به خداوند متعال اختصاص یافته است و هیچ کس حق قانون‌گذاری ندارد و هیچ قانونی جز حکم شارع مقدس را نمی‌توان به مورد اجرا گذاشت.»

همچنین در جایی دیگر می‌فرماید: «حکومت اسلام، حکومت قانون است و در این طرز حکومت، حاکمیت منحصر به خداست و قانون، فرمان خداست و فرمان خدا بر همه افراد و بر دولت اسلامی، حکومت تام دارد. همه افراد از رسول اکرم (ص) تا خلفای آن حضرت و سایر افراد تا ابد تابع قانون می‌باشند، همان قانونی که از طرف خداوند بلندمرتبه نازل شده و در لسان قرآن و نبی اکرم (ص) بیان شده است. قانونی که همه، بدون استثناء، بایستی از آن پیروی و تبعیت کنند.»

آنچه که حضرت امام (ره) فرموده‌اند به هیچ وجه به معنای ردّ نقش مردم در سرنوشت خودشان و دموکراسی و آزادی انسان‌ها نیست و نکته حائز اهمیت این است که در حکومت اسلامی، مردم به مراتب آزادتر و آگاهانه‌تر درباره سرنوشت خود تصمیم می‌گیرند و برخلاف کشورهای به اصطلاح مترقی، در واقع فرد فرد مردم در حکومت اسلامی، قانون حاکم بر خود را انتخاب می‌کنند و با پذیرش اسلام، قانون مورد نظر خود را قبل از این که برای آنها تهیه و سپس تحمیل کنند، برگزیده‌اند.

بنابراین قانون‌گذاران در حکومت اسلامی، که از طرف مردم مسلمان انتخاب می‌شوند طبعاً باید به اعتبار انتخاب قبلی مردم (یعنی انتخاب اسلام و قوانین آن)، فقط چیزی را به نام قانون تدوین و تنظیم کنند که مردم چارچوب آن را مشخص کرده و لذا می‌توان گفت نمایندگان خبرگان و مجلس شورای اسلامی در حکومت اسلامی، فقط حقّ کشف و استخراج قوانین اسلام از منابع و مآخذی که مسلمانان خود را موظف به پیروی از آنها نموده‌اند را دارا می‌باشند.

مبحث دوم: عوامل ظهور قوانین اساسی

عوامل ظهور قوانین اساسی در جوامع گوناگون به شرح ذیل می‌باشد:

۱- تحول تدریجی جوامع و آمادگی ذهنی و فرهنگی مردم و فرمانروایان؛ مانند منشور کبیر که پادشاه بریتانیا آن را تحت فشارهای سیاسی و اجتماعی، به عنوان یک ساز و کار خود محدودیتی، صادر نمود.

۲- ایجاد کشورهای جدید

۳- حوادث دگرگون کننده؛ مثل انقلاب‌ها و کودتاها که رژیم قبلی ساقط و رژیمی جدید مستقر می‌گردانند.

مبحث سوم: راه‌های وضع قانون اساسی

چون قانون اساسی در هر کشوری دارای جایگاه و اهمیت ویژه‌ای می‌باشد لذا در تدوین آن از شیوه‌های خاصی استفاده می‌شود که مشمول مقررات پیچیده‌ای بوده و تشریفات جداگانه‌ای نسبت به سایر قوانین دارد. روش‌های مختلفی که معمولاً کشورهای مختلف در وضع قانون اساسی مورد استفاده قرار می‌دهند عبارتند از:

۱) در بعضی از کشورها، مقام صلاحیت‌دار برای تدوین قانون اساسی، حاکم و شاه آن کشورها می‌باشد و این شاه است که کلیه مقررات حاکم بر نظام و حتی شکل حکومت را تعیین می‌کند. مانند کشور ما در ۱۴ جمادی الثانی ۱۲۸۵ شمسی که فرمان مشروطیت از طرف مظفرالدین شاه قاجار به ملت داده شده و متعاقب آن، مجلس ملّی تشکیل شد و اقدام به تدوین قانون اساسی نمود.

امروزه در بعضی از کشورهای دموکراتیک، معمولاً مردم را مقام صلاحیت‌دار دانسته و تدوین قانون اساسی را برعهده ملت‌ها و خواست و اراده آنها قرار داده‌اند که این شیوه خود به دو طریق اعمال می‌گردد:

الف: روش مستقیم و بی‌واسطه که مردم مباشرة با انجام فرآیند اقدام به تدوین قانون اساسی می‌کنند.

ب: روش غیرمستقیم و با واسطه که مردم با اعطای وکالت و نیابت به نمایندگان خود، حقّ تدوین قانون اساسی را به منتخبین خود واگذار می‌کنند که نمایندگان آنها در مجمعی به نام «مجلس موسسان»، «مجلس خبرگان» و... جمع شده و به تدوین قانون اساسی می‌پردازند.

۲) روش دیگر، روش مضاعف خبرگان-فراندم می‌باشد. در این شیوه، ابتدا مردم عده‌ای را برای تهیه و تنظیم قانون اساسی انتخاب می‌کنند و پس از تهیه آن به وسیله منتخبین مردم، دوباره توسط خود مردم تأیید یا رد می‌گردد. در این روش چنانچه خواسته‌های مردم در مرحله اول، در متن قانون برآورده نشده باشد، قانون اساسی مورد قبول واقع نشده و مجدداً تهیه و تنظیم می‌گردد.

۳) در نظام جمهوری اسلامی ایران که قانون ناشی از خواست و اراده مردم نیست و منشاء آن، دستورات و احکام صادره از جانب خالق حکیم و قادر مطلق می‌باشد و توسط کتاب و سنت در اختیار ماست، به وسیله خبرگان دین و مکتب تنظیم شده و با نظرخواهی از مردم، بر استنباط خبرگان از قوانین اسلامی صحه گذارده شده و قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران در همه‌پرسی ۱۲ آذر ۱۳۵۸ مورد تأیید نهایی ملت قرار گرفته و به مورد اجرا گذاشته می‌شود.

مبحث چهارم: تجدید نظر در قانون اساسی

تجدید نظر در قانون اساسی یعنی کسر، الحاق و یا تغییر یک یا چند اصل از اصول آن.

اما در مورد این که آیا اساساً تجدید نظر در قانون اساسی ممکن است یا نه، و در صورت امکان، آیا صحیح می‌باشد یا نه، آراء مختلفی ارائه شده است:

عده‌ای از اندیشمندان حقوق اساسی معتقدند از آنجایی که قانون ناشی از نیازها و شرایط خاص بشر است و از طرفی، این نیازها و شرایط دائماً در حال تغییر هستند، لذا قانون هم باید متناسب با آن نیازها و شرایط، اصلاح گردد.

عده‌ای دیگر عقیده دارند تجدید نظر در قانون اساسی تابع ملاحظات سیاسی یک کشور است و به همین جهت، مسأله تجدید نظر در قانون اساسی در کشورهای دنیا متفاوت است.

در هر صورت، هدف از تجدید نظر قانون اساسی دو چیز است: ۱- اصلاح ۲- تکمیل

در کشورهایی که لزوم تجدید نظر در قانون اساسی را پذیرفته اند، دو مسأله مطرح است:

الف) مقام تشخیص دهنده تجدید نظر: یعنی لزوم تجدید نظر یا فرارسیدن زمان آن توسط قوه مجریه یا مجالس قانون‌گذاری یا هر دوی آنها و یا از طریق رفراندوم، طبق قانون معین شده و پیشنهاد یا درخواست هریک از این مقامات، در مرجع دیگر یا خودشان مطرح می‌شود.

ب) مقام تجدید نظر کننده: ممکن است مقام تشخیص دهنده تجدید نظر در قانون اساسی با مقام تجدید نظر کننده در کشوری متفاوت باشد و یا کشوری بخواهد که به دلایلی، این دو مرجع، جدا از هم باشند. لذا ممکن است در قوانین کشوری مطرح می‌شود که در صورت پیشنهاد تجدید نظر از طرف یک یا چند مرجع و مقام تشخیص دهنده، مقام یا مقامات دیگری باید به این امر مبادرت ورزند.

شیوه‌های تجدید نظر در قانون اساسی

معمولاً طریقه تجدید نظر، در خود قانون اساسی پیش بینی می‌شود و در تمام کشورهای دنیا، تشریفات که برای وضع قوانین عادی اعمال می‌شود درباره تغییرات و وضع قانون اساسی به کار نمی‌رود؛ به جز انگلستان که فرقی بین قوانین عادی و قانون اساسی وجود ندارد و لذا از تشریفات خاصی هم برخوردار نیست.

بازنگری قانون اساسی در بیشتر کشورها مشروط به دو شرط «زمانی» و «موضوعی» است. به این معنی که برای تجدید نظر در آن لازم است زمان معینی (مثلاً ۱۰ سال) بگذرد و نیز برخی موضوعات آن قابل تجدید نظر نیستند.

در کشورهایی که قانون اساسی مدون وجود دارد، برای تجدید نظر در قانون اساسی، ممکن است یکی از روشهای زیر اعمال شود:

۱) حضور $\frac{2}{3}$ نمایندگان مجلس یا مجلسین (آلمان - شوروی سابق)

۲) با تشکیل مجلس واحد از مجالس مقننه و با رای اکثریت آنها (فرانسه)

۳) تصویب اکثریت نمایندگان مجلس یا مجلسین و تصویب نهایی با رفراندوم

۴) مجالس مقننه لزوم تجدید نظر را تشخیص داده و سپس منحل می‌شوند و پس از انتخابات جدید، مجالس جدید با رأی $\frac{2}{3}$

نمایندگان حاضر در جلسه، تغییرات لازم را انجام می‌دهند. (بلژیک)

مبحث پنجم: محتوای قانون اساسی

قوانین اساسی در کشورهای دنیا از دو بخش یا بیشتر تشکیل می‌شوند:

۱) مقدمه قانون اساسی که معمولاً حاوی کلیات، اهداف، و اصول کلی و آرمانهای ملت‌ها است که الهام بخش قانون‌گذار عادی است. مقدمه قانون اساسی اعلام کننده ایدئولوژی، فلسفه سیاسی دولت و نظام حاکم و طرز تلقی آن از جامعه و انسان و حقوق و آزادی‌های فردی و اجتماعی می‌باشد.

۲) قسمت اصلی قانون اساسی که در برگیرنده اصول و احکام حقوقی هر قانونی بوده و در ضمن دارای ضمانت اجرا نیز می‌باشد و بیان کننده ساختار تشکیلات حکومت و دولت و روابط بین نهادها و سازمان‌های نظام مربوط و نیز روابط بین دولت و ملت و... می‌باشد.

۳) موخره که ممکن است حاوی مبانی و نکات زیربنایی و مستندات قانون و یا نکاتی از این قبیل باشد.

مبحث ششم: تفاوت‌های قانون اساسی با سایر قوانین

۱) از لحاظ وضع و تصویب: وضع و تصویب قانون اساسی در هر کشوری دارای تشریفات و مقرراتی است که برای وضع و تصویب قوانین عادی رعایت نمی‌شود.

۲) از لحاظ تفسیر: همان طور که تصویب قانون اساسی به عهده مرجع خاصی قرار داده می‌شود، تفسیر آن نیز توسط مراجع خاصی

- انجام می‌شود. مثلاً در ایران، تفسیر قوانین عادی با مجلس شورای اسلامی است ولی تفسیر قانون اساسی برعهده شورای نگهبان است.
- ۳) از لحاظ تجدید نظر یا ثبات: قوانین اساسی معمولاً کمتر از قوانین عادی دچار تغییر و تبدیل می‌گردند.
- ۴) از لحاظ درجه اعتبار: قانون اساسی در رأس قوانین هر کشور قرار دارد و محور اصلی و اساسی تمایز تمامی قوانین به شمار می‌رود.

مبحث هفتم: ضمانت اجرای قانون اساسی

یکی از صفات بارز قاعده حقوقی، صفت ضمانت اجرایی آن می‌باشد و چون قانون اساسی پس از تصویب، امضا و انتشار به صورت یک قاعده حقوقی درمی‌آید بر همگان واجب است از آن پیروی کرده و به آن احترام بگذارند.

کشورهای مختلف، ضمانت اجراهای متفاوتی برای قانون اساسی در نظر گرفته‌اند. بعضی از کشورها مانند آمریکا، نظارت بر اجرای مقررات قانون اساسی را برعهده یک دستگاه قضایی می‌گذارند و در آمریکا، دیوان عالی کشور، این وظیفه را برعهده دارد. و یا ممکن است کشوری این نظارت را برعهده یک دستگاه سیاسی قرار دهد.

در ایران، ضمانت اجرای مقررات قانون اساسی برعهده دستگاه‌های مختلفی قرار داده شده است که بعضاً دارای جنبه قضایی، سیاسی و یا عمومی هستند. از آن جمله:

- ۱) مردم: طبق اصل هشتم ق. اساسی
- ۲) نهاد رهبری: طبق اصل ۵۷ ق. اساسی
- ۳) نهاد ریاست جمهوری: طبق اصل ۱۱۳ و ۱۲۶ ق. اساسی
- ۴) شورای نگهبان: طبق اصل ۹۲ ق. اساسی
- ۵) مجلس شورای اسلامی: طبق اصل ۹۰ ق. اساسی
- ۶) قوه قضائیه: طبق اصل ۱۵۶ ق. اساسی

مبحث هفتم: ویژگی‌های قانون اساسی

- ۱) قانون اساسی هر کشوری باید مبتنی بر یک سری اصول و معیارهای خاص ملت و اجتماع مختص خود باشد و با در نظر گرفتن ارزش‌های خاص جامعه خود، تهیه و تنظیم شود.
- ۲) قانون اساسی هر کشوری، چه در محتوا و چه در شکل نباید تقلید صرف باشد بلکه باید با اوضاع سیاسی، اقتصادی، مذهبی و فرهنگی جامعه خود کاملاً مطابقت داشته باشد.
- ۳) در قانون اساسی فقط باید به امور کلی و اساسی پرداخته شود و از مسایل غیراساسی خودداری گردد. مثلاً نباید شرایط انتخابات، سازمان‌ها و وزارتخانه‌ها در قانون اساسی ذکر شود چون محل بیان این موارد، قوانین عادی می‌باشد. به عبارت دیگر، قانون اساسی نباید با پرداختن به مسایل جزئی و غیراساسی، از حالت بنیادی خارج گردد.
- ۴) تمامی موارد ذکر شده در قانون اساسی باید قابلیت اجرا داشته باشند و از ذکر موادی که قابل اجرا نیست جداً پرهیز گردد.
- ۵) اصول قانون اساسی باید کاملاً واضح و صریح و روشن بوده و عاری از هرگونه پیچیدگی و ابهام باشد تا تفسیر و تحلیل آن برحسب شرایط و اوضاع متغیّر، دستخوش تفاسیر شخصی و سلیقه‌ای یا گروهی نگردد.
- ۶) اصول قانون اساسی در بیان مطالب و اعطای وظایف و مسئولیت‌ها باید به گونه‌ای تنظیم گردد که هیچ اصلی با اصل یا اصول دیگر، تعارض نداشته باشد.
- ۷) صرف نظر از بعضی اصول و معیارهای بنیادی قانون اساسی که ثابت و لایتغیر هستند، بسیاری از اصول و مواد آن، خصوصاً از نظر شکل و تنظیم روابط بین نهادها، ناشی از اراده مقننین و نمایندگان هر ملت و کشوری می‌باشد و قابل تغییر هستند. لذا باید اصل یا اصولی راجع به شیوه بازنگری و تجدید نظر در قانون اساسی قید شود و این مقررات مربوط به تجدید نظر و بازنگری و تشریفات مربوط به آن، نباید به گونه‌ای سخت و مشکل باشد که این امر را غیرممکن سازد و در ضمن نباید به اندازه‌ای سهل و آسان باشد که با هر درخواست و تقاضایی، قابل تجدید نظر و دچار تغییر و تحول گردد.

مبحث هشتم: انواع قانون اساسی

طبقه‌بندی قوانین اساسی می‌تواند به چند اعتبار صورت گیرد:

- ۱) تقسیم به اعتبار مدوّن بودن قانون اساسی: قانون اساسی مدوّن یعنی تمامی مقررات و قوانین مربوط به تشکیلات دولت و سازمان‌ها و نهادهای هر کشوری به صورت نوشته یا سندی در مجموعه‌ای به نام قانون اساسی گردآوری شده باشد. امروزه غالب

قوانین اساسی کشورها، به صورت مدون (نوشته) می‌باشند اما بعضی از کشورها، به دلایل گوناگون از نوشتن و تدوین یک قانون اساسی منظم خودداری می‌کنند. مانند انگلستان که در این کشور، عرف و عادات ملی بر قانون غلبه دارد و تکلیف اکثر امور به موجب عرف و عادت معین می‌گردد و ممکن است هر روز بر قانون اساسی این کشور، همانند سایر قوانین عادی، اسناد و مقررات ویژه‌ای اضافه گردد.

۲) تقسیم به اعتبار تعداد متن: قانون اساسی بیشتر کشورها از یک متن تشکیل شده است ولی بعضاً دیده می‌شود که قانون اساسی بعضی از کشورها از دو متن یا بیشتر تشکیل شده است. (قانون اساسی دوره مشروطیت ایران)

۳) تقسیم به اعتبار تعیین مرجع صالح برای تشخیص مغایرت قوانین عادی با قانون اساسی: در این تقسیم‌بندی، قوانین اساسی به دو گروه تقسیم می‌شوند:

الف) قانون اساسی صریح: یعنی در این نوع از قانون اساسی، به صراحت تکلیف قوانین معارض با قانون اساسی مشخص شده است و اختیار اتخاذ تصمیم در این زمینه به دادگاه‌ها و قوه قضائیه داده شده (مانند ایرلند) یا آنها را از این عمل منع کرده‌اند (مانند هلند) و یا این عمل را به نهادی از خود قوه مقننه واگذار نموده‌اند. (مانند ایران)

ب) قانون اساسی غیرصریح: در کشورهایی که دارای این‌گونه قانون اساسی هستند، در حل تعارض بین قوانین عادی با قانون اساسی صراحتی وجود ندارد ولی در عمل، قوه قضائیه این صلاحیت را داشته و عمل می‌کند. مانند آمریکا که دیوان عالی کشور این کار را می‌کند.

بخش دوم: سایر منابع حقوق اساسی

سایر منابع حقوق اساسی به جز قانون اساسی عبارتند از:

۱) قوانین عادی: که در واقع همان مصوبات مجالس قانون‌گذاری هستند و بعد از قانون اساسی، مهم‌ترین منبع حقوق اساسی به شمار می‌روند. در قانون اساسی ایران نیز موارد زیادی از مسایل حقوق اساسی به قوانین عادی واگذار شده است. مانند مفاد اصول ۷، ۸، ۲۵، ۳۳، ۳۶، ۴۴، ۴۷، ۵۱، ۶۲، ۱۰۱، ۱۰۴، ۱۱۶ و ۱۲۲

۲) عرف و عادات و رسوم (مانند تفویض قانون‌گذاری به کمیسیون‌ها یا اعضای هیأت وزیران)

۳) احکام و فرامین روسای کشورها یا رهبران آنها

۴) نظریات علمای حقوق (دکترین)

۵) رویه‌های قضایی

۶) آیین نامه داخلی مجالس مقننه

نکات مهم ویژگی‌های حقوق اساسی

- جامعه‌ی سیاسی از فرمانروایان و فرمانبران ترکیب شده است. (نظریه لئون دوگی)
- حقوق اساسی به عنوان یکی از شاخه‌های مهم حقوق. اختصاصاً به روابط سیاسی بین فرمانروایان و فرمانبران می‌پردازد.
- مفهوم جامعه، زمانی واقعیت و مصداق خارجی می‌یابد که بین افراد و گروه‌های تشکیل دهنده، گروه‌بندی انسانی روابطی از نوع اجتماعی آن محقق شود.
- جامعه‌ی سیاسی متکامل‌ترین و پیشرفته‌ترین جوامع است، که وجه مشخصه آن وجود قدرت ناب سیاسی است.
- آن دسته از قدرت‌های نهادین موجود در جوامع سیاسی که هدف آنها اعمال نوع ویژه‌ای از قدرت نظیر حکومت و تمشیت امور سیاسی جامعه باشد، قدرت سیاسی به معنای واقعی به شمار می‌آیند.
- جامعه‌ی سیاسی خاستگاه و مقر قدرت سیاسی است.
- جامعه‌ی تکامل یافته همان جامعه‌ی سیاسی است و قدرت تکامل یافته همان قدرت سیاسی است.
- جامعه‌ی سیاسی و قدرت سیاسی دو مفهوم توأمانند.
- منشاء قدرت سیاسی در تشکیل دولت، ناشی از نیاز جامعه است.
- قدرت موجود در درون جامعه‌ی سیاسی از نوع سیاسی است.

- نظم هنجاری مستقر در جامعه‌ی سیاسی باید از خصلت حقوقی برخوردار باشد.
- شرایط تحقق جامعه‌ی سیاسی:
- ۱- جامعه‌ی سیاسی فراگیر و کلی است.
- ۲- جامعه‌ی سیاسی خصلت الزامی دارد.
- ۳- قدرت در جامعه‌ی سیاسی قاهرانه عمل می‌کند.
- اقتدارگرایی، ویژگی چشم‌گیری است که قدرت سیاسی را از سایر قدرت‌ها متمایز می‌کند.
- تأثیر متقابل قدرت و حقوق بر یکدیگر:
- ۱- حقوق بر اثر الزام اجتماعی به وجود می‌آید.
- ۲- قواعد عمومی توسط اقتدار عمومی بر افراد و گروه‌های اجتماعی تحمیل می‌شود.
- ۳- ضمانت اجرای این قواعد توسط قدرت، سازمان‌بندی می‌شود به عبارت دیگر:
- الف) حقوق، قدرت را حقانی می‌کند.
- ب) حقوق، ابزاری است در اختیار قدرت.
- ج) حقوق، وسیله‌ای است برای حمایت علیه قدرت.
- د) حقوق، قدرت را نهادبندی می‌کند و سازمان می‌بخشد.
- بین قانونی بودن و حقانی بودن قدرت تفاوت است. قانونی بودن حکومت به معنای تطابق آن با موازین و مقررات و احکام حقوقی است (مثل حکومت ویشی در فرانسه) ولی حقانیت حکومت، زمانی مورد پذیرش واقع می‌شود که اساس رژیم با قدرت فرد زمامدار سازگار با نظریه‌ی قدرتی باشد که اکثریت مردم به درستی آن ایمان دارند. (مثل حکومت در تبعید ژنرال دوگل)
- حقوق اساسی هم جواز اعمال قدرت بر پایه اصول و قواعد قانونی و هم مانع عملکردهای بی‌بند و بار آن است.
- حقوق اساسی جزئی از حقوق عمومی است.
- موضوع حقوق خصوصی در درجه‌ی نخست فرد است و موضوع حقوق عمومی کلیت جامعه. (نظریه‌ی موضوعی)
- حقوق خصوصی روابط بین فرمانبران را انتظام می‌بخشد و حقوق عمومی روابط بین فرمانبران و فرمانروایان را مورد توجه قرار می‌دهد. (نظریه‌ی اندامی)
- در حقوق خصوصی سود فردی و امور خصوصی از اهمیت اول برخوردار است در حالی که در حقوق عمومی سود عموم و مصلحت اجتماع دارای اهمیت نخستین است. (نظریه‌ی مادی)
- حقوق عمومی بیشتر متشکل از قواعد آمره است و عامل اجبار و یکسویگی از طرف قوای عمومی، در آن نقش اول را بازی می‌کند در صورتی که در حقوق خصوصی، روابط حقوقی بر مبنای اراده‌ی آزاد و تساوی طرفین قرارداد بنا نهاده شده است. (نظریه‌ی شکلی)
- حقوق عمومی از حیث اولویت پیش‌تر از حقوق خصوصی قرار می‌گیرد و در پناه حقوق عمومی است که حقوق خصوصی به وجود می‌آید و توسعه می‌پذیرد. (نظریه‌ی سلسله مراتب)
- قواعد حقوق عمومی پویایی و تحرک بیشتری از قواعد حقوق خصوصی دارند. (نظریه پویایی)
- حقوق اساسی از زمره‌ی حقوق داخلی است.
- ساوینی: نسج حقوق دست بافت گذشته‌ی یک ملت است.
- فلسفه از حیث تاریخی مقدم بر علم حقوق است.
- موضوع حقوق اساسی: بررسی پدیده‌های نهادین شده سیاسی با شیوه‌های حقوقی است.
- منابع حقوق اساسی عبارت‌اند از:
- ۱- منابع نوشته
- ۲- منابع عرفی

- ۳- مددگیری از سایر علوم اجتماعی
- منابع نوشته براساس درجه‌ی اهمیت عبارت‌اند از:
 - ۱- قانون اساسی.
 - ۲- قوانین ارگانیک که دنباله موسع متن قانون اساسی به شمار می‌آیند.
 - ۳- قوانین عادی مصوب دستگاه‌های قانون‌گذار.
 - ۴- اعمال قوه مجریه.
 - ۵- آراء دستگاه‌های کنترل‌کننده مانند شورای قانون اساسی در فرانسه و شورای نگهبان در ایران.
 - ۶- مذاکرات مجالس قانون‌گذار نظیر سوال‌ها، استیضاح و
 - ۷- سایر اسناد و مدارک نظیر آثار مهم علمای حقوق اساسی و

نکات مهم و ویژگی‌های قانون اساسی

- شکل‌گیری قواعد عرفی در زمینه سیاسی مانند سایر قلمروها نیاز به گذشت ایام و الزام‌آور شدن این قواعد در اثر عملکرد مداوم و مستمر آن‌ها دارد.
- در حقوق اساسی کشور انگلستان، نقش عرف در شکل‌گیری و حتی نحوه‌ی اجرای رژیم پارلمانی موجد مقرراتی شده است که به آن کنوانسیون‌های حقوق اساسی می‌گویند.
- قانون اساسی به کلیه‌ی قوانین و مقررات موضوعه یا عرفی مدون یا پراکنده‌ای گفته می‌شود که مربوط به قدرت و انتقال و اجرای آن است.
- قانون اساسی از یک سو حد و مرز آزادی فرد را در برابر عملکردهای قدرت (نهادهای فرمانروا) و از سوی دیگر حدود اعمال قوای عمومی را در برخورد با حوزه‌ی حقوق فردی رسم می‌کند.
- قانون اساسی از دو دیدگاه قابل بررسی است:
 - ۱- از لحاظ مادی و محتوایی ۲- از حیث شکل ظاهری آن
- در مفهوم مادی قانون اساسی مربوط به ساختار سیاسی، بنیان و استخوان‌بندی دولت- کشور است.
- در مفهوم شکلی قانون اساسی مجموعه‌ای است متضمن اصول و قواعد رفتاری یا سازمانی که در یک متن رسمی و تشریفاتی به وسیله‌ی مقامات صالح به تصویب رسیده و بر افراد و سازمان‌ها و متصدیان امور و قوانین مادی حاکم است.
- گرایش به قوانین اساسی مدون که به ویژه از قرن هجدهم آغاز شده بود معلول دگرگونی‌های مربوط به انقلاب صنعتی بود.
- در مقایسه‌ی قواعد عرفی و متون نوشته می‌توان نتیجه گرفت که قواعد عرفی اکثراً نامشخص و ناقص بود و به آسانی نمی‌شد احصا کرد افزون بر آن، طیف عملکرد عرف و عادت نمی‌توانست قابل ارزیابی باشد.
- متون نوشته بر عکس قواعد عرفی مشخص‌تر و معلوم‌تر بوده است و وسیله‌ی قطعی‌تری برای جلوگیری از خودسری‌ها و خودکامگی‌ها تلقی می‌شد.
- متن نوشته به سبب وضوح و روشنی خطوط و معلوم بودن دامنه و برد قواعد آن، شک و ابهام را از میان بر می‌دارد و در صورت تصویب عام می‌توان آن‌ها را از دسترس قدرت‌های زمام‌دار بیرون آورد. لذا به عقیده‌ی اکثریت، خصالت‌های دموکراتیک قاعده‌ی نوشته برجسته‌تر از موازین عرفی است.
- نهضت دستورگرایی در جهت تهیه و تدوین قوانین اساسی نوشته و شکلی روز به روز رواج بیش‌تری یافت.
- دلایل ظهور قوانین اساسی عبارت‌اند از:
 - (الف) به دنبال تحول تدریجی جوامع و آمادگی ذهنی فرمانروایان و شهروندان.
 - (ب) ایجاد کشورهای جدید.
 - (ج) حوادث دگرگون‌کننده مانند انقلاب‌ها و کودتاها

- قوانین اساسی عرفی مانند قانون اساسی موضوعه مربوط به انتقال و اجرای قدرت و ساختار سیاسی هر کشور است که در اثر تحولات تدریجی به وجود آمده است. پادشاه بریتانیا با صدور منشور کبیر، اولین قانون اساسی را پایه‌گذاری کرد.
- قانون اساسی بریتانیا مجموعه‌ای از اعلامیه‌ها، منشورها، مصوبات مجلس و هم‌چنین عرف و عادات و کنوانسیون‌هاست.
- قانون اساسی مدون در اکثر موارد متن واحد و جامعی است که کلیه‌ی قواعد مربوط به ساختار سیاسی و قدرت و انتقال و اجرای آن را در بردارد.
- ملاک تقسیم‌بندی قانون اساسی انعطاف‌ناپذیر (سخت) و قانون اساسی انعطاف‌پذیر (نرم) در چگونگی تجدیدنظر (بازنگری) در قانون اساسی است.
- هنگامی که قانون اساسی را بتوان به شیوه‌ی قوانین عادی مثلاً از طریق قوه‌ی مقننه با همان تشریفات قانون‌گذاری، مورد تجدیدنظر قرار داد به آن اصطلاحاً انعطاف‌پذیر یا نرم می‌گویند.
- بریتانیا و اسرائیل، دارای قوانین اساسی انعطاف‌پذیر (نرم) هستند.
- در قانون اساسی سخت یا انعطاف‌ناپذیر مراسم بازنگری (تجدیدنظر) توسط مجلس مؤسسان (مجلس خبرگان) یا به وسیله آراء مردم (همه‌پرسی) یا مخلوطی از شیوه‌های مختلف انجام می‌پذیرد.
- تقریباً کلیه قوانین اساسی مدون انعطاف‌ناپذیر هستند، مثل قوانین اساسی کشورهای ایران - سوئیس - فرانسه - آمریکا و بلژیک و نظایر آن.
- قانون اساسی یک دست آن است که اصول آن دارای ارزشی مساوی هستند. یعنی آئین تجدیدنظر در همه‌ی مقررات آن به یکسان پیش‌بینی شده باشد. غالب قوانین اساسی مدون واجد این خصلت همسانی هستند.
- قوانین اساسی مختلط به متون مصوبی گفته می‌شود که مشتمل بر دو نوع اصول باشد:
- اصولی که با آئین خاص، قابل تجدیدنظرند (انعطاف‌ناپذیری همگانی) و اصولی که همانند قوانین عادی قابل اصلاح و تغییر باشند.
- قوانین اساسی از لحاظ منشاء شکل‌گیری عبارت‌اند از:
 - الف) قانون اساسی اقتداری یا اعطایی: از سوی زمامدار بلامنازعی به عنوان امتیاز به مردم داده می‌شود.
 - ب) قانون اساسی نیمه اقتداری - نیمه اعطایی: به وسیله حاکم مطلق ولی با همکاری یک یا دو مجلس انجام می‌گیرد. (فرمان مشروطیت مظفرالدین شاه نخستین قانون اساسی در مجمعی مرکب از نمایندگان مردم و نمایندگان پادشاه).
 - ج) قانون اساسی مردم سالار: در بیش‌تر موارد قوانین اساسی ثمره‌ی نهضت‌ها و انقلاب‌ها از طریق مردم یا نمایندگان آن‌ها به تصویب رسیده است.
- قواعد حقوقی به صورت زیر رتبه‌بندی می‌شوند:
 - ۱- قانون اساسی (اعمال قوه‌ی مؤسس)
 - ۲- قانون عادی (اعمال قوه مقننه)
 - ۳- تصویب نامه‌ها و آئین نامه‌ها (اعمال قوه مجریه)
 - ۴- مصوبات انجمن‌ها و شوراها
- برجستگی قانون اساسی نسبت به سایر قوانین یکی به سبب صلاحیت برتر واضح آن و دیگری به علت شیوه‌ی خاص تجدیدنظر در آن است. قوانین اساسی به وسیله‌ی قوه‌ی مؤسس و قانون عادی توسط قوه‌ی مقننه (پارلمان) وضع می‌شود.
- اساساً امر بازنگری قانون اساسی در اکثر کشورها مشروط به دو شرط زمانی و موضوعی است. یعنی باید از تصویب قانون اساسی مدت زمان معینی بگذرد تا تجدیدنظر ممکن باشد.
- اساس کنترل قانون اساسی به وسیله دستگاه قضایی در آمریکا پی‌ریزی شده است.
- روش کنترل قوانین اساسی توسط ارگان سیاسی در فرانسه پی‌ریزی شد.
- شورای قانون اساسی در فرانسه عهده‌دار بررسی انطباق قوانین عادی با قانون اساسی است. اما این امر در کشور انگلستان موضوعیت ندارد.

- شورای قانون اساسی از نه عضو برای مدت نه سال تشکیل می‌شود.
- اعضای شورای قانون اساسی عبارت‌اند از:
- سه نفر از سوی رئیس جمهور، سه نفر از سوی رئیس مجلس ملی و سه نفر دیگر از سوی رئیس مجلس سناء هم‌چنین رؤسای جمهور سابق نیز به‌طور مادام‌العمر خودبه‌خود عضو شورا هستند. رئیس شورا از طرف رئیس جمهور معین می‌شود.
- کنترل قوانین ارگانیک و نظام‌نامه‌ای مجلس پارلمانی، اجباری است.
- قوانین عادی زمانی توسط شورای قانون اساسی بررسی می‌شوند که از سوی برخی مقامات (رئیس جمهور، نخست وزیر و رؤسای هر یک از مجالس و هم‌چنین شصت نماینده یا سناتور) ارجاع شوند.
- مقررات معارض با قانون اساسی اعلام شده توسط شورا نه انتشار خواهد یافت و نه به اجرا گذارده می‌شود. رأی شورا قطعی و غیر قابل تجدیدنظر می‌باشد.

سؤالات چهار گزینه‌ای فصل اول و دوم

- ۱- حقوق اساسی چگونه حقوقی است؟
 (۱) حقوق سیاسی است.
 (۲) حقوق مربوط به قدرت است.
 (۳) حقوق مربوط به قدرت است.
 (۴) حقوق مربوط به فرمانروایان و فرمانبران است.
 (سراسری - ۷۲)
- ۲- حقوق اساسی عبارت است از:
 (۱) حقوق افراد و آزادی‌های عمومی
 (۲) تفهیم قانون اساسی
 (۳) چارچوب‌بندی حقوقی پدیده‌های نهادینه شده سیاسی
 (۴) جامعه‌شناسی نهادهای سیاسی
 (سراسری - ۷۴)
- ۳- قدرت مشروع (حقانی) قدرتی است که:
 (۱) منطبق بر نظام‌های ارزشی جامعه باشد.
 (۲) منطبق با قانون باشد.
 (۳) براساس اخلاق شکل گرفته باشد.
 (۴) مطابق با موازین و اعتقادات دینی باشد.
 (سراسری - ۷۴)
- ۴- عنصر قدرت سیاسی در تشکیل دولت ناشی از است.
 (۱) زور زمامداران (۲) نیاز جامعه (۳) وجود تحمل در جامعه (۴) یک سنت کهن
 (سراسری - ۸۰)
- ۵- از جمله ویژگی‌های حقوق اساسی به عنوان رشته‌ای از حقوق این است که:
 (۱) صرفاً به روابط دولت با مردم می‌پردازد.
 (۲) تنظیم‌کننده روابط بین فرمانروایان است.
 (۳) کلیه روابط افراد را در یک جامعه‌ی سیاسی نظم می‌بخشد.
 (۴) به تعیین روابط بین فرمانروایان و فرمانبران می‌پردازد.
 (سراسری - ۸۱)
- ۶- خاستگاه قدرت است.
 (۱) رئیس کشور
 (۲) دستگاه‌ها و سازمان‌های حکومتی
 (۳) جامعه‌ی سیاسی
 (۴) جامعه‌ی انسانی
 (آزاد - ۸۱)
- ۷- عنصر قدرت سیاسی در تشکیل دولت ناشی از:
 (۱) یک سنت کهن و عدم ابتکار مردم
 (۲) وجود تحمل سلطه طلبی در جامعه
 (۳) زور اکتسابی زمامداران
 (۴) نیاز جامعه به استقرار نظم و امنیت
 (سراسری - ۷۲)
- ۸- منشاء قدرت سیاسی:
 (۱) نیاز جامعه (۲) زور خالص (۳) حقوق (۴) حقانیت
 (سراسری - ۷۴)
- ۹- در ارزشیابی حقوق و قدرت کدام صحیح است؟
 (۱) حقوق تابعی از قدرت.
 (۲) حقوق قدرت را به وجود می‌آورد.
 (۳) حقوق ابزاری در اختیار قدرت است.
 (۴) قدرت موجب شکل‌گیری حقوق و حقوق موجب استقرار نهایی قدرت می‌شود.
 (سراسری - ۷۴)
- ۱۰- عنصر قدرت سیاسی در تشکیل دولت:
 (۱) ناشی از زور زمامداران
 (۲) ناشی از وجود تحمل در جامعه
 (۳) ناشی از یک سنت کهن
 (۴) ناشی از نیاز جامعه
 (آزاد - ۷۴)
- ۱۱- پدیداری حقوق اساسی:
 (۱) برای بیان آزادی و مطلق‌انگاری قدرت است.
 (۲) رهایی آزادی، را از هرگونه قید و بندی به همراه داشته است.
 (۳) زمینه‌ی تقویت قدرت در استیلا بر آزادی را فراهم کرده است.
 (۴) همراه با دریافت آزادی و حاکمیت مردم و محدودیت قدرت بوده است.
 (سراسری - ۸۳)

- ۱۲- در مقایسه بین جامعه‌ی سیاسی و قدرت سیاسی می‌توان فهمید که:
- (۱) جامعه‌ی سیاسی خاستگاه و مقرر قدرت سیاسی است.
 - (۲) جامعه‌ی سیاسی و قدرت سیاسی دو مفهوم توأم‌اند.
 - (۳) جامعه‌ی سیاسی متکامل‌ترین جوامع است که وجه مشخصه آن وجود قدرت ناب سیاسی است.
 - (۴) همه موارد
- ۱۳- حکومت در تبعید زرنال دوگل براساس شرایط موجود آن زمان
- (۱) حکومتی قانونی بود.
 - (۲) حکومتی حقانی بود.
 - (۳) مطابق با موازین و مقررات و احکام حقوقی بود.
 - (۴) اکثریت به درستی آن ایمان ندارند.
- ۱۴- عنصر قدرت سیاسی در حقوق اساسی:
- (۱) ناشی از آداب و سنت است.
 - (۲) ضرورت سلطه زمامدار مطلق است.
 - (۳) ناشی از حاکمیت مطلق گروه‌های ذی‌نفوذ است.
 - (۴) ضرورت و ضمانت اجرای نظام حقوقی در جامعه‌ی سیاسی است.
- ۱۵- در شکل‌گیری یک جامعه‌ی سیاسی باید نظم هنجاری مستقر در جامعه از خصلت برخوردار باشد. (سراسری - ۸۴)
- (۱) اجتماعی
 - (۲) اقتصادی
 - (۳) حقوقی
 - (۴) سیاسی
- ۱۶- حقوق اساسی معیار حاکم بر نظام سیاسی است که در آن:
- (۱) قدرت زمامداری «تنظیم» و حقوق مردم «تضمین» می‌شود.
 - (۲) نهادهای حاکم «مشخص» و تفکیک قوا «تضمین» می‌شود.
 - (۳) قدرت زمامداری «تضمین» و حقوق مردم «تنظیم» می‌شود.
 - (۴) «حقوق مردم» در محدوده «اقتدار حکومت» مردمی تعیین می‌شود.
- ۱۷- موضوع اصلی قانون اساسی:
- (۱) تحلیل حقوقی- سیاسی هر جامعه‌ای است.
 - (۲) تحلیل حقوقی و تضمینی قدرت حاکم است.
 - (۳) بیان شرح وظایف حکومت و توجیه قدرت سیاسی است.
 - (۴) انتظام قوای عمومی در جهت تضمین حقوق شهروندی است.
- ۱۸- قانون اساسی مجموعه مقررات و موازینی است که:
- (۱) صرفاً به قوای حاکم و روابط متقابل آنها می‌پردازد.
 - (۲) محورهای بنیادین آن عبارت است از حاکمیت ملت، حاکمیت قانون و حقوق و آزادی‌های اساسی مردم می‌باشد.
 - (۳) اقتدار دولت و تکلیف مردم را مشخص می‌کند.
 - (۴) به بیان نظام سیاسی جامعه می‌پردازد.
- ۱۹- قانون اساسی مجموعه قواعدی است که:
- (۱) اقتدارات و اختیارات زمامداران را تضمین می‌کند.
 - (۲) قدرت زمامداران را تنظیم و حقوق و آزادی مردم را تضمین می‌کند.
 - (۳) حقوق مردم را در چارچوب قدرت زمامداران تنظیم می‌کند.
 - (۴) قدرت زمامداران را تضمین و حقوق و آزادی‌های مردم را تحدید می‌کند.
- ۲۰- قانون اساسی:
- (۱) مجموعه قواعد بیان‌کننده‌ی تشکیلات و نهادهای حکومتی و تکلیف مردمی است.
 - (۲) مجموعه‌ای است که به بررسی تحلیلی نظام سیاسی، قوای سه‌گانه و روابط متقابل آنها می‌پردازد.
 - (۳) مجموعه قواعدی است که به تحلیل اقتدارات زمامداری تشکیلات حکومتی و حقوق مردم می‌پردازد.
 - (۴) مجموعه قواعدی است که اقتدارات زمامداری را تنظیم و حقوق مردم را تضمین می‌کند.

- ۲۱- مهم‌ترین وجه ممیز قانون اساسی مدون با سایر قوانین چیست؟
 (۱) تغییر و اصلاح قانون اساسی مدون از سایر قوانین مشکل‌تر است.
 (۲) در قانون اساسی همیشه کلی‌ترین و پایه‌ای‌ترین قواعد مطرح است.
 (۳) قواعد مندرج در قانون اساسی مدون ماهیتاً با سایر قوانین تفاوت دارد.
 (۴) قانون اساسی مدون به وسیله قوه مؤسس وضع می‌شود، اما قوانین عادی توسط قوه مقننه.
 (سراسری - ۷۲)
- ۲۲- قانون اساسی در مفهوم عام مجموعه مقررات مربوط به:
 (۱) نهادهای سیاسی کشور است.
 (۲) اصول حاکم بر روابط سیاسی افراد است.
 (۳) تعیین محدوده و منشاء قدرت و انتقال و اجرای آن است.
 (۴) کیفیت توزیع قدرت بین فرمانروایان است.
 (سراسری - ۸۱)
- ۲۳- در نظام سیاسی انگلیس کنترل مطابقت قانون عادی با قانون اساسی:
 (۱) بر عهده دادگاه‌های عمومی است.
 (۲) در صلاحیت شاه یا ملکه است.
 (۳) در صلاحیت کمیته حقوق لردان است.
 (۴) موضوعیت ندارد.
 (سراسری - ۷۵)
- ۲۴- در نظام سیاسی فرانسه کدام مقامات حق ارجاع قانون به شورای قانون اساسی را دارند؟
 (۱) رئیس جمهور - نخست وزیر و ۶۰ تن از نمایندگان و رؤسای هر یک از دو مجلس
 (۲) رئیس جمهور - نخست وزیر و رؤسای هر دو مجلس
 (۳) رئیس جمهور و نخست وزیر
 (۴) رئیس جمهور - نخست وزیر و رئیس شورای قانون اساسی
 (سراسری - ۸۰)
- ۲۵- پیش‌بینی نهاد شورای قانون اساسی برای چه هدفی است؟
 (۱) حمایت از مجالس قانون‌گذاری
 (۲) تحدید حدود قدرت
 (۳) تجدید نظر در قانون اساسی
 (۴) بررسی سازگاری قانون اساسی با قانون عادی
 (سراسری - ۸۰)
- ۲۶- قانون اساسی:
 (۱) کلیه قواعدی که به تحدید قدرت و بیان آزادی افراد منتهی می‌شود می‌پردازد.
 (۲) کلیه قواعدی که به توجیه عملکرد قوای سه‌گانه و روابط متقابل آنهاست بحث می‌کند.
 (۳) مجموعه مقررات تشکیلات حکومتی و تکالیف مردم نسبت به آن می‌باشد.
 (۴) مجموعه قواعد مربوط به قدرت و انتقال و اجرای آن است و حوزه‌ی آزادی‌های فردی را ترسیم می‌کند.
 (سراسری - ۸۳)
- ۲۷- روش کنترل قانون اساسی توسط ارگان سیاسی در کدام کشور پی‌ریزی شد؟
 (۱) آمریکا
 (۲) انگستان
 (۳) فرانسه
 (۴) ایران
 (آزاد - ۸۵)
- ۲۸- قانون اساسی به عنوان میثاق ملی:
 (۱) مبین برتری حقوق و آزادی‌های مردم و محدودکننده‌ی اقتدار حکومتی است.
 (۲) تنظیم‌کننده‌ی حقوق و مردم و تضمین‌کننده‌ی اقتدار حکومتی است.
 (۳) زمینه‌ساز انحصار قدرت برای جلوگیری از هرج و مرج می‌باشد.
 (۴) تعیین‌کننده صلاحیت نهادهای حکومتی و تکالیف مردمی است.
 (آزاد - ۸۵)
- ۲۹- قانون اساسی مجموعه قواعدی است که:
 (۱) قدرت زمامداران را تنظیم، حقوق و آزادی مردم را تضمین می‌کند.
 (۲) اقتدارات و اختیارات زمامداری را تضمین می‌کند.
 (۳) حقوق مردم را در چارچوب قدرت زمامداران تنظیم می‌کند.
 (۴) قدرت زمامداران را تضمین، حقوق و آزادی‌های مردم را تنظیم می‌کند.
 (آزاد - ۸۷)

۳۰- قانون اساسی قواعدی است که

(سراسری - ۸۷)

- ۱) حقوق مردم را تضمین نموده و اقتدار زمامدار را تنظیم می‌کند.
- ۲) تشکیلات، نهادهای حکومتی و تکالیف مردم را بیان می‌کند.
- ۳) اقتدار زمامداری را تحلیل نموده و به تشکیلات حکومتی و حقوق مردم می‌پردازد.
- ۴) به بررسی تحلیلی نظام حاکم، قوای سه‌گانه و روابط متقابل آن‌ها می‌پردازد.

۳۱- موضوع اصلی حقوق اساسی:

(آزاد - ۸۸)

- ۱) تنظیم و تنسيق محدوده‌ی قدرت حکومتی و به‌ویژه تضمین برتری حقوق و آزادی‌های مردم است.
- ۲) بیان گسترده‌ی وظایف و اختیارات حکومت، تفکیک قوای سه‌گانه و تنظیم روابط آنهاست.
- ۳) تحلیل حقوقی قدرت حاکم است.
- ۴) تحلیل حقوقی - سیاسی جامعه است.

پاسخ سؤالات چهار گزینه‌ای فصل اول و دوم

- ۱- گزینه ۴ صحیح است. حقوق اساسی، حقوق روابط فرمانروایان و فرمانبران است.
- ۲- گزینه ۳ صحیح است.
- موضوع حقوق اساسی: بررسی پدیده‌های نهادین شده سیاسی با شیوه‌های حقوقی است.
- ۳- گزینه ۱ صحیح است. قدرت مشروع (حقانی) قدرتی است که منطبق بر نظام‌های ارزشی جامعه باشد.
- ۴- گزینه ۲ صحیح است.
- منشاء قدرت سیاسی در تشکیل دولت ناشی از نیاز جامعه است.
- ۵- گزینه ۴ صحیح است.
- ۶- گزینه ۳ صحیح است.
- جامعه‌ی سیاسی خاستگاه و مقرر قدرت سیاسی است.
- ۷- گزینه ۴ صحیح است.
- منشاء قدرت سیاسی در تشکیل دولت ناشی از نیاز جامعه است.
- ۸- گزینه ۱ صحیح است.
- ۹- گزینه ۴ صحیح است.
- تأثیر متقابل قدرت و حقوق بر یکدیگر: ۱- حقوق بر اثر الزام اجتماعی به وجود می‌آید. ۲- قواعد عمومی توسط اقتدار عمومی بر افراد و گروه‌های اجتماعی تحمیل می‌شود.
- ۱۰- گزینه ۴ صحیح است.
- ۱۱- گزینه ۴ صحیح است.
- آن دسته از قدرت‌های نهادین موجود در جوامع سیاسی که هدف آن‌ها اعمال نوع ویژه‌ای از قدرت نظیر حکومت و تمشیت امور سیاسی جامعه باشد قدرت سیاسی به معنای واقعی به شمار می‌آیند.
- حقوق اساسی هم جواز اعمال قدرت بر پایه اصول و قواعد قانونی و هم مانع عملکردهای بی‌بند و بار آن است.
- ۱۲- گزینه ۴ صحیح است.
- * جامعه سیاسی خاستگاه و مقرر قدرت سیاسی است.
- * جامعه تکامل یافته همان جامعه سیاسی است و قدرت تکامل یافته همان قدرت سیاسی است.
- * جامعه سیاسی و قدرت سیاسی دو مفهوم توأمند.
- ۱۳- گزینه ۲ صحیح است. حکومت در تبعید ژنرال دوگل براساس حکومت حقانی بود.
- ۱۴- گزینه ۴ صحیح است.
- قدرت موجود در درون جامعه سیاسی از نوع سیاسی است.
- ۱۵- گزینه ۳ صحیح است.
- نظم هنجاری مستقر در جامعه سیاسی باید از خصلت حقوقی برخوردار باشد.
- ۱۶- گزینه ۱ صحیح است.
- حقوق اساسی به عنوان یکی از شاخه‌های مهم حقوق اختصاصاً به روابط سیاسی بین فرمانروایان و فرمانبران می‌پردازد و از یک سو قدرت نهادهای حاکم را تنظیم و از سوی دیگر حقوق مردم را تضمین می‌کند.
- ۱۷- گزینه ۴ صحیح است.
- قانون اساسی از یک سو حد و مرز آزادی فرد را در برابر عملکردهای قدرت (نهادهای فرمانروا) و از سوی دیگر حدود اعمال قوای عمومی را در برخورد با حوزه‌ی فردی ترسیم می‌کند.
- ۱۸- گزینه ۲ صحیح است.
- قانون اساسی از یک سو حد و مرز آزادی فرد را در برابر عملکردهای قدرت (نهادهای فرمانروا) و از سوی دیگر حدود اعمال قوای عمومی را در برخورد با حوزه‌ی حقوق فردی رسم می‌کند.

- ۱۹- گزینه ۲ صحیح است.
- ۲۰- گزینه ۴ صحیح است.
- ۲۱- گزینه ۴ صحیح است.
- برجستگی قانون اساسی نسبت به سایر قوانین یکی به سبب صلاحیت برتر واضح آن و دیگری به علت شیوهی خاص تجدیدنظر در آن است. قوانین اساسی به وسیلهی قوهی مؤسس و قانون عادی توسط قوهی مقننه (پارلمان) وضع می‌شود.
- ۲۲- گزینه ۳ صحیح است.
- قانون اساسی به کلیه قوانین و مقررات موضوعه یا عرفی مدون یا پراکنده گفته می‌شود که مربوط به قدرت و انتقال و اجرای آن است.
- ۲۳- گزینه ۴ صحیح است.
- شورای قانون اساسی در فرانسه عهده‌دار بررسی انطباق قوانین عادی با قانون اساسی است. اما این امر در کشور انگلستان موضوعیت ندارد.
- ۲۴- گزینه ۱ صحیح است.
- قوانین عادی زمانی توسط شورای قانون اساسی بررسی می‌شوند که از سوی برخی مقامات (رئیس جمهور، نخست وزیر و رؤسای هر یک از مجالس و هم‌چنین شصت نماینده یا سناتور) ارجاع شوند.
- ۲۵- گزینه ۴ صحیح است.
- پیش‌بینی نهادشورای قانون اساسی یا هدف بررسی سازگاری قانون اساسی با قانون عادی می‌باشد. و همین طور در ایران اصل ۹۴ ق.ا.
- ۲۶- گزینه ۴ صحیح است.
- ۲۷- گزینه ۳ صحیح است.
- روش کنترل قوانین اساسی توسط ارگان سیاسی در فرانسه پی‌ریزی شد.
- ۲۸- گزینه ۱ صحیح است.
- قانون اساسی به عنوان میثاق ملی نشانگر آمال و آرزوهای یک ملت است و در این سند حقوق و آزادی‌های مردم تضمین گشته و از سوی دیگر اقتدار حکومتی محدود می‌گردد تا حقوق و آزادی‌های مردم رعایت گردد.
- ۲۹- گزینه ۱ صحیح است.
- قانون اساسی، موازین حاکم بر روابط سیاسی افراد در ارتباط با دولت و نهادهای سیاسی کشور و شیوه تنظیم آن‌ها است و هم‌چنین شامل کیفیت توزیع قدرت میان فرمانروایان و فرمانبرداران نیز می‌گردد. (ر. ک. بایسته‌های حقوق اساسی - دکتر قاضی - صفحه‌ی ۳۹)
- ۳۰- گزینه ۱ صحیح است.
- قانون اساسی حقوق مردم را در مقابل قدرت حاکمیت تضمین نموده و از سوی دیگر اقتدار زمامدار را نیز تنظیم می‌نماید.
- ۳۱- گزینه ۱ صحیح است.

دولت - کشور

عناوین اصلی

❖ تعریف دولت و اجزای تشکیل دهنده آن

❖ انواع دولت - کشور

❖ تفاوت کنفدراسیون با فدرال

فصل سوم

دولت - کشور

بخش اول: تعریف دولت و اجزای تشکیل دهنده آن

یکی از پیچیده‌ترین و مهم‌ترین نهادهایی که در حقوق اساسی از آن بحث می‌شود (دولت) می‌باشد. در تعریف حقوقی دولت می‌توان گفت: «مجموعه‌ای از مردم که در قلمرو محدوده جغرافیایی معینی و تحت حاکمیت خاصی سکونت داشته باشند.» در تعریفی دیگر آمده است: «بافت اجتماعی و کیفیت سیاسی یک ملت، دولت آن ملت به شمار می‌رود.» واژه دولت، گاه به معنی آنچه که در تعاریف فوق به کار رفته اعمال می‌شود. در این معنی، مقصود کلیت متمایز و مشخصی است که غیر از دستگاه حکومت و نهادهای قدرت در این دولت‌ها می‌باشد. در عین حال ممکن است واژه دولت به معنی هیات حاکم و فرمانروا اطلاق شود و گاه نیز دلالت بر لایه سیاسی قوه مجریه کشور داشته باشد. لذا با افزودن کلمه "کشور" به آن، از معانی دیگر دوری جسته می‌شود و همان معنی اول استنباط می‌گردد؛ در نتیجه اصطلاح "دولت-کشور" در این خصوص به کار می‌رود و در اینجا مقصود ما از دولت، همین معنی است.

هر دولت دارای عناصر و اجزایی است که تشکیل دهنده دولت می‌باشد و عبارتند از:

۱) عنصر انسانی (عامل جمعیت): یعنی مجموعه‌ای از افراد بشر که به وسیله یک رابطه حقوقی، سیاسی و معنوی به نام (تابعیت)، تحت حاکمیت دولتی بدون در نظر گرفتن نژاد، زبان، مذهب و... با یکدیگر متحد و مرتبط شده باشند. بنابراین جمعیتی از انسان‌ها که در یک محدوده جغرافیایی زندگی می‌کنند، جمعیت آن کشور یا دولت شناخته نمی‌شوند زیرا ممکن است افراد زیادی از کشورهای مختلف، به دلایل گوناگونی در یک قلمرو خاص اجتماع کرده باشند، ولی از نظر حقوقی و تکالیف و اختیارات، تحت حاکمیت دولت‌های متبوع خود باشند.

۲) عنصر سرزمین (قلمرو اراضی): سرزمین از اجزای مادی و اساسی تشکیل دهنده هر دولتی می‌باشد و در واقع از لوازم طبیعی تشکیل دولت‌ها به شمار می‌رود. به بیان دیگر، سرزمین و قلمرو هر دولتی، محدوده قدرت و حاکمیت سیاسی آن محسوب می‌شود. البته، جزء لاینفک مفهوم دولت نیست چراکه عوامل وحدت آفرین و نیرومندی وجود دارند که خود به خود موجب از میان رفتن مرزها خواهد گردید و این قبیل پیوندها که در ورای مرزهای طبیعی و سیاسی وجود دارند می‌توانند عامل حذف این محدودیت شوند. (پیوندهای اعتقادی، مذهبی، فرهنگی و...)

۳) عنصر حکومت (قدرت سیاسی): دو عنصر جمعیت و سرزمین نیازمند عامل مهمی هستند که رهبری و اراده افراد مجتمع در آن سرزمین را به عهده بگیرد و با تشکیل سازمان‌ها و نهادهای سیاسی بتواند اعمال قدرت نموده و به حاکمیت خود تجلی بخشد. بنابراین وجود حکومت در هر دولتی به عنوان اساس و پایه آن، لازم و ضروری است.

بخش دوم: انواع دولت - کشور

در فلسفه سیاسی جدید، سه نوع دولت شناخته شده است:

- ۱) دولت متمرکز (Unitary): یعنی قدرت دولت از طریق یک نهاد، نسبت به همه ملت در تمامی قلمرو جغرافیایی و سیاسی آن کشور اعمال می‌شود. البته این قدرت متمرکز ممکن است در اختیار مجالس یا اشخاص یا قدرت مشخص قرار گیرد.
- ۲) دولت فدرال (Federal): در این نوع از دولت، چند ایالت یا قسمتهای مختلفی از کشور با حفظ استقلال داخلی و تعویض

بعضی از قدرتهای خود به یک قدرت عالی تر، متحد می‌شوند. در دولت فدرال، تمامی ایالت‌ها یا کانتون‌ها یا جمهوری‌ها، در زمینه سیاست خارجی کاملاً تابع حکومت مرکزی بوده و از خود، هیچ استقلالی ندارند. (آمریکا، سوئیس)

۳) دولت کنفدرال (Confederal): در این شکل از دولت، دو یا چند ایالت ضمن داشتن حاکمیت و استقلال کامل و بدون از دست دادن هویت سیاسی خود با یکدیگر متحد می‌شوند تا بتوانند در سایه این اتحاد و پیوند، به اهداف مورد نظر خود در سطح روابط بین‌المللی و... دست یابند. (مانند طرحی که جمال عبدالناصر مصری برای مجموعه کشورهای عربی در نظر داشت.) البته امروزه، هیچ یک از دولت‌های جهان به صورت کنفدرالی اداره نمی‌شوند.

- تفاوت کنفدراسیون با فدرال:

- ۱) در کنفدراسیون (کنفدرال) اصل بر استقلال و حاکمیت دولت‌های عضو و متحد است و فقط اندکی از آن را براساس (عهدنامه) به دولت مرکزی واگذار می‌کنند. اما در فدرال، اصل بر حاکمیت دولت مرکزی می‌باشد و براساس مجموعه قانونی خاصی به نام (قانون اساسی) بخش اعظم حاکمیت دولت‌های عضو به دولت مرکزی واگذار می‌شود.
- ۲) در کنفدراسیون، روابط دولت‌های عضو و حدود اختیارات و صلاحیت‌های آنها براساس (عهدنامه) یا (پیمان نامه) بین دولت‌های متحده، معین می‌گردد. ولی در دولت فدرال، این امور در یک سند مهم و مدون به نام (قانون اساسی) تعیین می‌شود.
- ۳) در کنفدراسیون، دولت‌های عضو، شخصیت و هویت حقوقی بین الملل عمومی خود را حفظ می‌کنند. اما در دولت فدرال، فقط دولت مرکزی حق ارتباط و ایجاد روابط سیاسی بین‌المللی با سایر دولت‌های جهان را دارا می‌باشد.
- ۴) چون در کنفدراسیون و دولت‌های عضو آن، حفظ استقلال و هویت سیاسی اعضا، مقدم و اصل می‌باشد، بنابراین ثبات و دوام اینگونه دولت‌ها هیچ گاه مانند دولت‌های فدرال، دائمی و همیشگی نبوده است و معمولاً در روند تاریخی، دولت‌های کنفدراسیون، جای خود را به دولت‌های فدرال داده اند. (همانند دولت کنفدراسیونی آمریکا یا سوئیس که در نهایت به دولت فدرال تبدیل شده‌اند.)

نکات مهم ویژگی‌های دولت - کشور

- سه عامل گروه انسانی (جمعیت) چهار چوبه‌ی فضایی (سرزمین) و قدرت سیاسی (نیروی فرمانروایی) در تکمیل مفهوم دولت - کشور نقش دارند.
- عامل همبستگی، سنگ بنای تشکیل جوامع انسانی است.
- همبستگی مکانیک (خودبه‌خود) غالباً در جوامع ابتدایی و همبستگی ارگانیک (اندامی) معمولاً در مرحله‌ی پیشرفته‌تری از روابط اجتماعی حاصل می‌شود.
- اساساً آلمانی‌ها عوامل قومی، نژادی، زبان و مذهب را عناصر تشکیل دهنده ملت می‌دانسته‌اند و تکیه آن‌ها بر عوامل عینی استوار بوده و نژاد اهمیت دست اولی یافت.
- مبنای اندیشه‌ی نویسندگان فرانسه در مورد شکل‌گیری مفهوم ملت، بر اصل اراده‌ی زیست دسته جمعی استوار است.
- اعضای گروه انسانی در ارتباط با دولت - کشور دارای سه وضع می‌باشند:
 - ۱- اتباع کشور
 - ۲- بیگانگان مقیم
 - ۳- بی وطنان
- استخوان‌بندی جمعیت هر کشور اتباع آن کشور می‌باشد.
- نظریات موجود در باب سرزمین و ارتباط آن با موجودیت و عملکرد دولت - کشور عبارت‌اند از:
 - ۱- سرزمین عامل سازنده‌ی دولت
 - ۲- سرزمین موضوع سلطه‌ی دولت
 - ۳- سرزمین محدوده‌ی فرمانروایی دولت
 - ۴- سرزمین طیف صلاحیت دولت، که این نظریه از سایر نظریه‌ها خرسند کننده‌تر به نظر می‌رسد.
- به‌طور کلی قدرت سیاسی مبتنی بر دو عامل اجبار و اعتقاد است.

- عامل اجبار در اشکال:
- الف) فشار اجتماعی
- ب) الزام مادی
- ج) تبلیغات سیاسی ظهور می‌کند.
- الزامات مادی به صورت‌های اجبار فیزیکی، اجبار از طریق جاذبه (کاریزما)، اجبار اقتصادی و اجبار از راه تشکیلات اعمال می‌شود.
- هر چه جوامع ابتدایی‌تر بوده است نقش برتری فیزیکی یا قدرت عضلانی برجسته‌تر بوده است.
- جلب اطاعت افراد از راه جاذبه یا تشعشع شخصیت = کاریزما.
- حاکمیت عبارت از قدرت برتر فرماندهی یا امکان اعمال اراده‌ای فوق اراده‌های دیگر.
- حاکمیت بر دو نوع است:
- ۱- حاکمیت درونی یا حاکمیت در دولت ۲- حاکمیت بیرونی یا حاکمیت دولت
- حاکمیت بیرونی یا حاکمیت دولت مشخص کننده‌ی شخصیت متمایز حقوقی و سیاسی دولت- کشور و استقلال و عدم وابستگی آن در ارتباط با سایر دولت- کشورهاست.
- حاکمیت بیرونی به معنای نفی هرگونه وابستگی به دولت‌های خارجی یا تبعیت از آنهاست.
- دولتی دارای حاکمیت بیرونی است که در سطح بین‌المللی با دولت- کشورهای دیگر کاملاً برابر بوده و به عنوان شخصیت حقوقی مستقل و هم سطح با دیگران جلوه کند.
- حاکمیت درونی مؤید برتری قدرت یک دولت- کشور نسبت به اعضای جامعه نظیر فرد، گروه و طبقات و است.
- ژان بڈن در کتاب شش جلدی خود به نام جمهوریت، حاکمیت را اقتدار مطلق و مداوم دولت- کشور تعریف می‌کند.
- دو نظریه در مورد منشاء حاکمیت ارائه شده است: نظریه‌ی تئوکراتیک- نظریه دموکراتیک
- براساس نظریه‌ی تئوکراتیک (منشاء الهی) حاکمیت جنبه‌ی نزولی دارد.
- براساس نظریه‌ی دموکراتیک (منشاء انسانی) حاکمیت جنبه‌ی صعودی دارد.
- مجلس مؤسسان فرانسه در برابر مفهوم حاکمیت مردم اصل حاکمیت ملی را ابداع کرد.
- حاکمیت از دیدگاه حقوق، قدرتی است حقوقی، یعنی زور و نیروی خالص نیست- منشاء و مبدأ است و براساس حاکمیت است که صلاحیت‌ها مشخص می‌شود. وجود آن منوط و مشروط به هنجارهای خارجی یا پیش هنجاری دیگری نیست و در نهایت برتر است.
- اصل خود محدودیتی: طبق نظرات دانشمندان آلمانی دو خصلت نفی فرودستی در برابر قدرت‌های خارجی و مرز ناپذیری آن در قبال قدرت‌های داخلی، در حاکمیت موجود است.
- علم حقوق از قرن ۱۶ در پی یافتن شیوه‌های محدود کردن حاکمیت است و چند نظر ابراز شده:
 - ۱- حاکمیت و تحدید آن توسط حقوق طبیعی: طرفداران گروسیوس- پوفندر- بورلاماکی
 - ۲- اصل خود محدودیتی: طرفداران آن عبارت‌اند از:
 - ✓ برگم و ایپهرینگ و ژلینک (مکتب آسمانی)
 - ✓ در این نظر دو خصلت در حاکمیت موجود است. اولی نفی فرودستی در برابر قدرت خارجی و دومی مرز ناپذیری آن در قبال قدرت‌های داخلی. یکی از نتایج این استقلال، قدرت خود محدودگری است.
 - ۳- تحدید حاکمیت به وسیله حقوق بین‌الملل:
 - ✓ توسط کلسن و وردروس بنیان نهاده شد.
 - ✓ در این نظر حقوق بین‌الملل جایگزین حقوق فطری می‌شود.
- استقلال حاکمیتی است معطوف به خارج (حاکمیت بیرونی)
- حاکمیت یعنی انحصار صلاحیت، عدم وابستگی و خود مختاری در اجرای صلاحیت در محدوده‌های مشخص قواعد برتر.

اشکال دولت - کشور

- با توجه به ساختار درونی کشورها و بررسی استخوان‌بندی حقوقی-سیاسی آنها، عمدتاً به دو دسته تقسیم می‌شوند:
 - ۱- کشورهای تکبافت (بسیط)
 - ۲- کشورهای مرکب (چند پارچه)
- دولت-کشور تکبافت (بسیط):
 - ✓ دارای مرکز واحد عملکرد سیاسی است.
 - ✓ قدرت سیاسی توسط یک شخصیت واحد یا دولت مرکزی اعمال می‌شود.
 - ✓ کلیه اعضای گروه سیاسی زیر لوای یک دولت قرار دارند و از آن تبعیت می‌کنند.
 - ✓ یک قانون اساسی قلمرو حاکمیت کشور را پوشش سراسری می‌دهد.
 - ✓ کشورهای ایران-اسپانیا-پرتغال-یونان-مصر-سوئد-دانمارک و نظایر آنها بسیطند.
- دولت-کشور یکپارچه سه گونه وحدت را با خود حمل می‌کنند:
 - ✓ وحدت ساختار
 - ✓ وحدت جماعت
 - ✓ وحدت سرزمین
- کشورهای تکبافت خود به دو نوع ساده و پیچیده تقسیم می‌شوند.
- کشورهای تکبافت ساده:
 - یگانگی سیاسی و اداری توسط دولت مرکزی تجسم بخشیده می‌شود و تصمیمات کلی از مرکز گرفته می‌شود و از همان طریق اعمال می‌شود.
 - دولت-کشورهای پیچیده همان کشورهای بسیط هستند که برای تسهیل اداره به اشکال زیر سازمان یافته‌اند.
 - الف) عدم تراکم
 - ب) عدم تمرکز
 - ج) وحدت انضمامی
 - د) منطقه‌گرایی
 - عدم تراکم (تراکم زدایی) یعنی تقسیم اختیارات اجرایی و اداری میان اندام‌های سازمان مرکزی و مأموران دستگاه‌های محلی.
 - عدم تمرکز (تمرکززدایی) یعنی دادن اختیار تصمیم‌گیری‌های اداری به نهادهای محلی در محل از سوی قانون‌گذار.
 - برای این‌که نظام عدم تمرکز تبدیل به خودمختاری محلی یا نظام فدرالی نشود باید خودمختاری اعطایی به محل هر لحظه به وضع قانون جدید محدود گردد.
 - اختیارات غیر متمرکز صرفاً خصلت اداری دارند نه سیاسی.
 - وحدت انضمامی: کشور تکبافتی که در آن قانون‌گذاری متنوع ولی قانون‌گذار یکی است مثل بریتانیا.
 - منطقه‌گرایی همان روش عدم تمرکز افراطی است و منطقه آن قسمت از کشور است که در جمع دارای خصوصیات مشترک تاریخی، جغرافیایی، اقتصادی و کشاورزی بوده و اقوام و نژادها و فرهنگ‌های همسانی را در خود جای داده. و چهره‌ی کشورهای تکبافت را تا حدودی شبیه کشورهای مرکب ساخته است.
 - کشورهای چند پارچه (مرکب):
 - ✓ وجود چند مرکز عملکرد سیاسی
 - ✓ حاکمیت چند گانه
 - ✓ دولت‌های عضو در این مجموعه کشوری، هر کدام واحد سیاسی حاکمی را تشکیل می‌دهند.
- انواع کشورهای مرکب:

- اتحاد شخصی: اگر دو یا چند کشور مستقل پادشاهی ضمن حفظ شخصیت حقوقی - سیاسی دارای یک پادشاه باشند به این مجتمع اصطلاحاً اتحاد شخصی گویند.
- هرگاه دو یا چند کشور مستقل پادشاهی با حفظ ساختارهای سیاسی داخلی خود و قبول یک رئیس مملکت مشترک موروثی ساختارها و نهادهای مشترکی را نیز برای تحقق این اتحاد ایجاد کنند، اتحاد واقعی به وجود آمده است.
- هرگاه چند کشور مستقل به منظور پایدار ماندن و نیرومند شدن خود بخواهند در زمینه‌های دفاعی اقتصادی نظامی و سیاسی با یکدیگر اشتراک مساعی مداوم داشته و طی معاهده‌ای بین‌المللی میزانی از حاکمیت خود را به یک سازمان مشترک مرکزی بسپارند پایه‌ی کنفدراسیون (اتفاق دول) را ریخته‌اند.
- برجسته‌ترین خصلت کنفدراسیون این است که از لحاظ بین‌المللی و روابط با کشورهای دیگر همانند یک واحد سیاسی عمل می‌کند.
- کنفدراسیون سوئیس قدیمی‌ترین اتفاق دول به شمار می‌آید.
- در صورتی که چند کشور مستقل تصمیم بگیرند بنا به ملاحظاتی سرنوشت سیاسی، اجتماعی، اقتصادی و نظامی خود را به هم پیوند دهند و با کمک هم قدرت بزرگ‌تری را به وجود آورند به سوی ایجاد کشور فدرال گام برداشته‌اند.
- فدرالیسم یعنی گرایش اجتماعات متمایز انسانی به سوی یکدیگر.
- ژرژسل برای تحقق دولت - کشور فدرال سه اصل، قانون فرا داشت، قانون خود مختاری و قانون مشارکت را پیشنهاد کرده است.
- مراد از قانون فرا داشت ایجاد نهادهای مشترکی است که قلمرو و عملکرد آن‌ها کلیه‌ی اعضای کشور فدرال باشد و در سطح فراتری از دول عضو عمل کند.
- بنابراین اصل خود مختاری هر یک از دول عضو دارای صلاحیت‌های سازمانی و سیاسی خود هستند و بخشی از حاکمیت خود را دارا می‌باشند.
- قانون مشارکت: مقصود این است که دولت‌های عضو در یک کشور فدرال بتوانند در سرنوشت کلی این جامعه مشارکت داشته باشند.
- ویژگی‌های کشورهای فدرال:
 - ✓ حقوق حاکم بر روابط دول عضو از زمره‌ی حقوق اساسی (داخلی) است نه حقوق بین‌المللی.
 - ✓ قانون اساسی صلاحیت‌های بین‌المللی را در انحصار دولت مرکزی قرار می‌دهد.
 - ✓ اساساً دولت‌های عضو نسبت به یکدیگر برابرند. (اصل برابری)
 - ✓ قوه قضاییه علاوه بر وظایف قضایی مرسوم باید در دعاوی دول عضو با یکدیگر یا با دولت مرکزی تصمیم بگیرد.
- کشور فدرال در روند شکل‌گیری خود دستاوردهای زیر را به ارمغان می‌آورد.
 - ۱- یگانگی در سطح بین‌المللی و شخصیت حقوقی کشور فدرال
 - ۲- یگانگی در تابعیت: آن‌چه در چشم ممالک خارجی اهمیت دارد تابعیت فدرال افراد است نه تابعیت ایالتی.
 - ۳- یگانگی در سرزمین: سرزمین فدرال از مجموعه‌ی سرزمین‌های عضو تشکیل شده است.
 - ۴- یگانگی سیاسی: قانون‌گذاری اساساً جنبه‌ی ملی دارد نه ایالتی.
- آمریکا نخستین دولت - کشور فدرال با تصویب قانون اساسی ۱۷۸۷ به حساب می‌آید.
- ایالات متحده‌ی آمریکا:
 - مرکب از دو مجلس نمایندگان و سنات که در مجموع کنگره نامیده می‌شود.
 - مجلس نمایندگان نمودار جامعه ملی و مجلس سنا نماینده‌ی ایالات عضو است.
 - تعداد نمایندگان مجلس نمایندگان برحسب جمعیت هر ایالت و تعداد نمایندگان مجلس سنا برای هر ایالت دو سناتور است. یعنی ایالات در مجلس سنا با یکدیگر وضع برابری دارند.
 - قوه مجریه فدرال در کلیت آن متعلق به رئیس‌جمهور است که برای مدت چهار سال از سوی مردم انتخاب می‌شود.

- انتخاب رئیس جمهور از لحاظ حقوقی دو درجه‌ای، ولی در عمل از لحاظ سیاسی یک درجه‌ای است.
- مجلس سنا بیش‌تر از کلیه‌ی نهادهای فدرال مبین خصلت فدرالی کشور است.
- ارتباط بین مجلس فدرال و شورای فدرال در سوئیس بر خلاف ایالات متحده آمریکا از نوع تفکیک کامل قوا نیست و وزراء در برابر مجلس فدرال مسئولیت سیاسی دارند.
- عدم تراکم نوعی از تمرکز است.
- نظام حقوقی حاکم بر روابط دول عضو در دولت - کشور فدرال منبعث حقوق داخلی و براساس قانون اساسی فدرال است.
- علاوه بر مجلس سنا، دوگانگی ساختاری نیز مبین فدرالی بودن یک کشور است.
- در دولت‌های بسیط منطقه‌گرایی، تکامل یافته‌ترین سبک عدم تمرکز است.

سؤالات چهار گزینه‌ای فصل سوم

- ۱- در بیان مفهوم دولت - کشور:
- (آزاد - ۸۱)
- حاکمیت ملت به مجموعه‌ی اقتدارات و زمامدارانی اطلاق می‌شود که به‌طور بلامنازع بر مردم اعمال قدرت می‌کنند.
 - حکومت عبارت از قدرت برتر فرمانروایی فوق اراده‌ی افراد جامعه است.
 - حکومت همان حاکمیت است که بر دولت - کشور سیطره‌ی مطلق دائمی و تام دارد.
 - ملت به جمعیتی اطلاق می‌شود که با داشتن همبستگی‌های درونی و بیرونی و حقوقی (تابعیت) مجموعه واحد و مشخصی را تشکیل می‌دهد.
- ۲- در بیان مفاهیم حاکمیت و حکومت:
- (آزاد - ۷۶ ، ۷۸ ، ۷۹ و ۸۰)
- حاکمیت عبارت از مجموعه قوای سه‌گانه و حکومت همان قوه مجریه است.
 - حاکمیت و حکومت دارای معنایی مترادف‌اند.
 - حاکمیت و حکومت در مفهوم درونی مترادف و در مفهوم بیرونی متمایزاند.
 - در حاکمیت داخلی رابطه‌ی حقوقی مبتنی بر اقتدار و اطاعت و در حاکمیت بین‌المللی رابطه‌ی حقوقی مبتنی بر قرارداد است.
- ۳- به نظر شما سرزمین در تکوین مفهوم دولت - کشور چه نقشی دارد؟
- (سراسری - ۷۲)
- عامل ساختی دولت است.
 - موضوع قدرت سیاسی است.
 - حد و مرز فرمانروایی است.
 - میدان صلاحیت دولت است.
- ۴- دولت (کشور) یعنی:
- (سراسری - ۷۴)
- حکومتی که بر جامعه مسلط است.
 - فضای جغرافیایی مشخص (آب و خاک)
 - گروه انسانی - سرزمین و قدرت سیاسی
 - همان جامعه‌ی بشری
- ۵- برای تشکیل یک کشور چه عواملی لازم است؟
- (سراسری - ۷۸)
- جمعیت و سرزمین بی حاکمیت سیاسی
 - جمعیت، سرزمین و دین مشترک
 - سرزمین، جمعیت و قدرت سیاسی
 - سرزمین - جمعیت و فرهنگ مشترک
- ۶- مفهوم حاکمیت با کدام یک از مفاهیم زیر مترادف است؟
- (سراسری - ۸۱)
- استقلال و خودمختاری دولت - کشور
 - قدرت جامع سیاسی
 - قدرت به مفهوم مطلق
 - قدرت قوای حاکم
- ۷- در بحث مربوط به حاکمیت:
- (آزاد - ۷۴)
- حاکمیت ملی در سطح داخلی به معنای اقتدار و در سطح بین‌المللی به معنای استقلال است.
 - حاکمیت ملی همان ملت است که خود حکومت می‌کنند.
 - حاکمیت ملی مترادف حکومت مردمی است.
 - حاکمیت عبارت است از مجموعه‌ی عناصر، افراد، ابزار مادی و تشکیلاتی است که به وسیله آن قدرت اعمال می‌شود.
- ۸- در بیان مفهوم حاکمیت دولت کشور:
- (آزاد - ۸۳ و سراسری - ۸۳)
- حاکمیت و حکومت در یک دولت کشور دارای معنای مترادف‌اند.
 - حاکمیت دولت کشور تنها قوای حاکم‌اند که در محدوده‌ی داخلی دارای اقتداراند.
 - حاکمیت داخلی مبتنی بر اقتدار و اطاعت و حاکمیت بیرونی نامحدود است.
 - حاکمیت بیرونی به معنای استقلال و حاکمیت درونی به معنای اقتدار است.
- ۹- در بیان مفهوم حاکمیت و حکومت:
- (سراسری - ۸۳)
- حاکمیت و حکومت در مفهوم درونی مترادف و در مفهوم بیرونی متمایزند.
 - حاکمیت مستقیماً توسط افراد اعمال می‌شود و حکومت توسط نهادهای برون حقوقی اعمال می‌شود.
 - حاکمیت در سطح داخلی به معنی اقتدار و خودمختاری و در روابط بیرونی به معنی استقلال است.
 - حاکمیت و حکومت به‌طور مطلق تنها از طریق حقوق داخلی ترسیم می‌شود و حقوق دیگر بر آن نقشی ندارد.

(سراسری - ۸۵)

۱۰- کدام عبارت صحیح است؟

- ۱) حاکمیت و حکومت دارای معنای مترادف می‌باشند.
- ۲) حاکمیت عبارت است از مجموعه‌ی قوای سه‌گانه و حکومت همان قوه مجریه است.
- ۳) حاکمیت و حکومت در مفهوم درونی مترادف و در مفهوم بیرونی متمایزند.
- ۴) در حاکمیت داخلی رابطه حقوقی بر اقتدار و اطاعت و در حاکمیت بین‌المللی این رابطه مبتنی بر قرارداد است.

(سراسری - ۸۶)

۱۱- در بیان مفاهیم حاکمیت و حکومت می‌توان گفت

- ۱) این دو در مفهوم مترادف‌اند و صف استقلال کشور را حکایت می‌کنند.
- ۲) حاکمیت مجموعه قوای سه‌گانه است و حکومت فقط قوه مجریه را شامل می‌شود.
- ۳) این دو در مفهوم درونی مترادف و در مفهوم خارجی متمایزند و متضمن وصف خودمختاری هستند.
- ۴) حاکمیت درونی، رابطه مبتنی بر اقتدار است و حکومت به مفهوم قوای حاکم در یک سرزمین است.

(آزاد - ۸۷)

۱۲- در بیان مفهوم «دولت - کشور»:

- ۱) حاکمیت در سطح داخلی به معنای اقتدار و در روابط خارجی به معنای استقلال است.
- ۲) حاکمیت عبارت است از مجموعه قوای سه‌گانه و حکومت همان قوه‌ی مجریه است.
- ۳) حاکمیت به مجموعه افرادی اطلاق می‌شود که تحت ضوابطی در یک کشور اعمال قدرت می‌کنند.
- ۴) حاکمیت و حکومت در مفهوم درونی مترادف و در مفهوم بیرونی متمایزند.

(آزاد - ۸۸)

۱۳- در بیان مفهوم دولت - کشور:

- ۱) حاکمیت عبارت از مجموعه‌ی قوا و نهادهای حاکم و حکومت همان قوه‌ی مجریه است.
- ۲) حاکمیت مفهومی ایزاری و حکومت مفهومی ماهوی است.
- ۳) رابطه‌ی حقوقی در حاکمیت درونی اصولاً مبتنی بر فرمان و اطاعت و در حاکمیت بیرونی مبتنی بر قرارداد است.
- ۴) حاکمیت عبارت از مجموعه‌ی قوای حاکم و حکومت همان قوه‌ی مجریه است.

(آزاد - ۷۷ و ۸۲)

۱۴- در دولت فدرال:

- ۱) نیروهای مسلح و سیاست خارجی در اختیار مرکز و نیروی انتظامی امری محلی است.
- ۲) روابط بین دولت‌های عضو در امور داخلی همانند دولت‌های عضو کنفدراسیون در روابط بین‌المللی است.
- ۳) تصمیم‌گیری در امور محلی با اکثریت آراء و امور فدرال به اتفاق آراء نمایندگان دولت‌های عضو است.
- ۴) نمایندگان مجلس ملی انتخابی و نمایندگان مجلس سنا انتصابی‌اند.

(آزاد - ۸۲)

۱۵- دولت - کشور موضوع اصلی حقوق اساسی است در این خصوص:

- ۱) در دولت کشورهای فدرال هر یک از دولت‌های عضو دارای سیاست خارجی و نظامی مستقل‌اند.
- ۲) دولت کشور فدرال وقتی است که چند کشور مستقل با حفظ شخصیت حقوقی خود از طریق معاهده‌ی بین‌المللی در زمینه‌های خاص مواضع مشترک و مستمری را اتخاذ نمایند.
- ۳) کنفدراسیون با ائتلاف کامل چند کشور در تمام زمینه‌ها ایجاد می‌شود.
- ۴) دولت - کشور ساده (تکبافت) مبتنی بر وحدت تشکیلاتی، مردمی و سرزمینی است.

(آزاد - ۸۰)

۱۶- در دولت‌های ساده (تکبافت) :

- ۱) قوانین اساسی محلی با رعایت قانون اساسی دولت مرکزی مصوب مردم محل است.
- ۲) تصمیمات مشترک همه شوراهای محلی در صورت اتفاق آراء می‌تواند ناسخ مصوبات مجلس ملی باشد.
- ۳) شوراهای مردمی محلی به شرط رعایت قانون اساسی کشور حق اتخاذ تصمیم نسبت به امور محلی را دارا هستند.
- ۴) عدم تراکم، اداری، اما عدم تمرکز، هم اداری و هم سیاسی است.

(آزاد - ۷۶ ، ۷۹ و ۸۲)

۱۷- در دولت‌های مرکب (چند پارچه) :

- ۱) روابط بین دولت‌های عضو دولت فدرال به لحاظ استقلال در امور داخلی، نظیر دولت‌های عضو کنفدراسیون دولت‌ها در روابط بین‌الملل است.
- ۲) دولت فدرال دارای سیاست خارجی متمرکز است اما دولت‌های عضو کنفدراسیون هر یک دارای سیاست خارجی مستقل‌اند.
- ۳) تصمیمات متخذه بین دولت‌های عضو دولت فدرال همانند دولت‌های عضو کنفدراسیون با اتفاق آراء معتبر است.
- ۴) عضویت هر دولت در کنفدراسیون دولت‌ها، به‌طور ارادی و با انعقاد یک معاهده‌ی بین‌المللی صورت می‌گیرد اما خروج آن از این کنفدراسیون بدون رأی اکثریت دولت‌های عضو میسر نیست.

- ۱۸- در دولت‌های ساده (تکبافت) :
- ۱) ساختار این دولت‌ها مبتنی بر وحدت سرزمینی، تشکیلاتی و مردمی است.
 - ۲) در صورت بزرگی ابعاد سرزمینی و جمعیتی تقسیمات کشوری مبتنی بر نوعی استقلال می‌باشد.
 - ۳) عدم تمرکز سیاسی و اداری حاکم است.
 - ۴) عدم تمرکز سیاسی و عدم تراکم اداری حاکم است.
- (آزاد- ۸۰)
- ۱۹- در دولت‌های فدرال:
- ۱) صلاحیت بین‌المللی در اختیار دولت مرکزی است، اما ایالات مرزی برای امور محلی خود دارای سیاست خارجی مستقل‌اند.
 - ۲) یکی از خصوصیات اصلی دولت فدرال استقلال سیاسی ایالات نسبت به دولت مرکزی در روابط بین‌المللی است.
 - ۳) سیاست خارجی و صلاحیت بین‌المللی در انحصار دولت مرکزی است.
 - ۴) ایالات از جهت سهولت در امور خود در روابط بین‌المللی مستقل‌اند اما سیاست خارجی در انحصار دولت مرکزی است.
- (آزاد- ۸۰ و سراسری- ۷۶)
- ۲۰- در دولت‌های فدرال:
- ۱) چون دولت‌های عضو تابع دولت مرکزی‌اند وجود قانون اساسی مستقل اصولاً مغایر این اتحاد است.
 - ۲) چون قانون اساسی دولت‌های عضو، یک قانون محلی است اصولاً تعارضی پیش نمی‌آید.
 - ۳) چون دولت‌های عضو دارای استقلال نسبی‌اند به تناسب همین استقلال، قانون اساسی محلی می‌تواند مغایر با قانون اساسی ملی باشد.
 - ۴) قانون اساسی دولت‌های عضو نباید با قانون اساسی فدراسیون مغایرتی داشته باشد.
- (آزاد- ۷۶ و ۷۹)
- ۲۱- در دولت‌های فدرال:
- ۱) دولت‌های عضو، شخصیت حقوقی خود را از دست می‌دهند و داشتن قانون اساسی جداگانه برای آن‌ها اصولاً منتفی است.
 - ۲) دولت‌های عضو تابع دولت مرکزی‌اند، پس وجود قانون اساسی مستقل مغایر این اتحاد است.
 - ۳) قانون اساسی دولت‌های عضو یک قانون محلی است و ربطی به قانون اساسی فدراسیون ندارد.
 - ۴) هر یک از دولت‌های عضو با رعایت قانون اساسی فدراسیون دارای قانون اساسی و قوای حاکم محلی‌اند.
- (آزاد- ۷۸)
- ۲۲- در دولت‌های بسیط (تکبافت) :
- ۱) تصمیمات کلی توسط دولت مرکزی اتخاذ می‌شود و اداره‌ی امور محلی به شیوه‌های عدم تراکم و عدم تمرکز سازماندهی می‌شود.
 - ۲) به خاطر بزرگی ابعاد سرزمینی و جمعیتی تقسیمات کشوری همراه با نوعی استقلال محلی می‌باشد.
 - ۳) در سبک عدم تراکم، اداره‌ی امور توسط نمایندگان دولت مرکزی در محل صورت می‌گیرد.
 - ۴) عدم تمرکز نوعی تمرکز اداری و عدم تمرکز نوعی استقلال سیاسی است.
- (آزاد- ۷۷ و ۷۸)
- ۲۳- در مقایسه فدراسیون و کنفدراسیون دولت‌ها:
- ۱) در فدراسیون و کنفدراسیون تصمیمات متخذه فقط به اتفاق آراء دولت‌های عضو معتبر و لازم الاجراست.
 - ۲) در فدراسیون سیاست خارجی دولت‌های عضو واحد است و در کنفدراسیون سیاست خارجی دولت‌های عضو مستقل از یکدیگر است.
 - ۳) در فدراسیون سیاست خارجی دولت‌های عضو واحد است و در کنفدراسیون سیاست خارجی دولت‌های عضو مشترک است.
 - ۴) روابط دولت‌های عضو فدراسیون به لحاظ استقلال در امور داخلی نظیر کنفدراسیون در زمینه بین‌المللی است.
- (آزاد- ۷۵ و سراسری- ۷۳)
- ۲۴- کدام گزینه صحیح است؟
- ۱) عدم تراکم عبارتست از سپردن کار مردم محل به مردم محل.
 - ۲) عدم تمرکز وقتی است که دولت مرکزی امور دولتی را در مناطق مختلف کشور پراکنده می‌کند.
 - ۳) عدم تراکم نوعی از عدم تمرکز است.
 - ۴) عدم تراکم نوعی از تمرکز است.
- (آزاد- ۷۵ و سراسری- ۷۳)
- ۲۵- دولت فدرال:
- ۱) از چند فدراسیون تشکیل می‌شود.
 - ۲) فدراسیون دولت‌های جزء است.
 - ۳) از چند کنفدراسیون تشکیل می‌شود.
 - ۴) متشکل از دولت‌های مستقل است.
- (آزاد- ۷۴)
- ۲۶- منظور از اتفاق دولت‌ها:
- ۱) اجتماع دولت‌های متعدد با حاکم واحد است.
 - ۲) تشکیل یک سازمان مشترک و واگذاری برخی امور مشترک به آن از طریق انعقاد یک پیمان بین‌المللی است.
 - ۳) تشکیل یک دولت فدرال است.
 - ۴) اتحاد واقعی دولت‌هاست.

- ۲۷- در دولت‌های فدرال:
- ۱) تصمیمات ملی صرفاً به اتفاق آراء دولت‌های عضو نافذ و معتبر است.
 - ۲) دولت‌های عضو در امور محلی مستقل عمل می‌کنند و در امور ملی از طریق عضویت نمایندگان محلی در اداره‌ی دولت فدرال مشارکت دارند.
 - ۳) در کل کشور، فقط یک قانون اساسی وجود دارد، اما هر دولت دارای قوای سه‌گانه مستقل است.
 - ۴) تشکیل دولت فدرال برای جلوگیری از معایب عدم تمرکز است.
- ۲۸- دولت سوئیس چگونه دولت کشوری است؟
- (۱) اتحاد واقعی (۲) غیر متمرکز (۳) کنفدراسیون (۴) دولت فدرال (سراسری - ۷۴)
- ۲۹- چه چیزی مبین فدرال بودن یک کشور است؟
- (۱) رژیم ریاستی (۲) پارلمان دو مجلسی (۳) تفکیک مطلق قوا (۴) دوگانگی ساختاری (سراسری - ۷۲)
- ۳۰- در مقایسه فدراسیون و کنفدراسیون دولت‌ها:
- ۱) در فدراسیون سیاست خارجی دولت‌ها، واحد است و در کنفدراسیون سیاست خارجی دولت‌های عضو مشترک است.
 - ۲) در فدراسیون سیاست خارجی دولت‌ها، واحد است و در کنفدراسیون سیاست خارجی دولت‌های مستقل از یکدیگر است.
 - ۳) در فدراسیون و کنفدراسیون تصمیمات متخذه فقط به اتفاق آراء دولت‌های عضو معتبر و لازم الاجراست.
 - ۴) روابط دولت‌های عضو فدراسیون به لحاظ استقلال در امور داخلی نظیر کنفدراسیون در زمینه‌ی روابط بین‌المللی است.
- ۳۱- در دولت‌های ساده (تکبافت) عدم تمرکز:
- (۱) عبارت است از سپردن کارهای محلی به مردم محل.
- (۲) نوع خفیفی از عدم تراکم است.
- (۳) عدم تراکم گاهی در مردمی کردن امور است.
- (۴) وقتی است که دولت مرکزی امور محلی را به جای مرکز در محل انجام دهد.
- ۳۲- نظام حقوقی حاکم بر روابط دول عضو در دولت کشور فدرال چگونه است؟
- ۱) دولت‌های عضو مستقل از یکدیگرند و در امور داخلی خود دارای صلاحیت بین‌المللی می‌باشند.
 - ۲) منبعث از حقوق داخلی و بین‌المللی
 - ۳) منبعث از حقوق داخلی و براساس قانون اساسی فدرال
 - ۴) صلاحیت داخلی و بین‌المللی دولت‌های عضو از یکدیگر قابل تفکیک است.
- ۳۳- به چه کشورهایی مرکزی اتحاد شخصی می‌گویند؟
- ۱) دستیابی یک شخص به حاکمیت دو یا چند کشور به الزام و انحصار از راه وراثت است.
 - ۲) در اتحاد شخصی استقلال حقوقی کشورها محفوظ است و رئیس این اتحاد می‌تواند انتخابی یا ارثی باشد.
 - ۳) چند کشور زیر فرمان یک رئیس کشور استقلال سیاسی و حقوقی‌شان را به نفع یکی از کشورها از دست می‌دهند.
 - ۴) چند کشور که از نظر حقوقی دارای استقلال کامل بوده فقط می‌توانند زیر فرمان یک شاه قرار گیرند.
- ۳۴- در دولت‌های فدرال:
- ۱) تصمیمات ملی صرفاً به اتفاق آراء دولت‌های عضو نافذ و معتبر است.
 - ۲) تشکیل دولت فدرال برای جلوگیری از معایب عدم تمرکز است.
 - ۳) در کل کشور فقط یک قانون اساسی وجود دارد اما هر دولت عضو دارای قوای سه‌گانه مستقل است.
 - ۴) دولت‌های عضو در امور محلی مستقل عمل می‌کنند و در امور ملی از طریق عضویت نمایندگان محلی در اداره‌ی دولت فدرال مشارکت دارند.
- ۳۵- در دولت‌های ساده (تکبافت):
- ۱) در صورت بزرگی ابعاد سرزمینی و جمعیتی، تقسیمات کشوری مبتنی بر نوعی استقلال می‌باشند.
 - ۲) ساختار آن‌ها مبتنی بر وحدت سرزمینی، مردمی و تشکیلاتی است.
 - ۳) عدم تمرکز سیاسی و اداری حاکم است.
 - ۴) عدم تمرکز سیاسی و عدم تراکم اداری حاکم است.
- (سراسری - ۸۰)

- ۳۶- فرق عدم تمرکز با نظام فدرالی چیست؟
 (۱) خودمختاری در عدم تمرکز مطلق، اما در فدرال مشروط است.
 (۲) فدرال بر خلاف عدم تمرکز دارای ساختار دوگانه گرایبی است.
 (۳) اصل خودمختاری در عدم تمرکز با فدرال برابری دارد.
 (۴) تقسیمات کشوری در عدم تمرکز مطرح ولی در نظام فدرالی وجود ندارد.
- ۳۷- کدام اصل مبنای تشکیل دولت‌های فدرال است؟
 (۱) اصل ملیت‌ها
 (۲) خودمختاری و مشارکت
 (۳) وجود اقلیت‌ها
 (۴) اتحاد قومیت‌ها
- ۳۸- در دولت فدرال:
 (۱) با عضویت دول حاکم در فدرال، حاکمیت دولت محلی از بین می‌رود.
 (۲) قانون اساسی دول حاکم محلی می‌تواند بدون نظارت دولت مرکزی تغییر یابد.
 (۳) چون دولت‌های عضو خودمختارند می‌توانند قانون اساسی مغایر با فدرال داشته باشند.
 (۴) علی‌رغم این‌که دولت‌های عضو دارای استقلال نسبی‌اند قانون اساسی دول عضو حاکم نمی‌تواند مغایر قانون اساسی فدرال باشد.
- ۳۹- کدام یک از سبک‌های زیر در دولت‌های بسیط، تکامل یافته‌ترین سبک عدم تمرکز است؟
 (۱) عدم تراکم
 (۲) عدم تمرکز فنی
 (۳) وحدت انضمامی
 (۴) منطقه‌گرایی
- ۴۰- در دولت‌های فدرال:
 (۱) برابری دولت‌های عضو، اصل است.
 (۲) رابطه دول عضو براساس قانون اساسی ایالتی تنظیم می‌شود.
 (۳) اصل مشارکت زمینه تمرکز قدرت را به ضرر اصل خودمختاری گسترش می‌دهد.
 (۴) خروج دولت عضو آزاد است چنان‌چه مردم ایالات از راه همه‌پرسی آن را خواسته باشند.
- ۴۱- در دولت‌های فدرال:
 (۱) چون دولت‌های عضو دارای استقلال نسبی‌اند به تناسب همین استقلال قانون محلی می‌تواند متفاوت و مغایر با قانون اساسی ملی باشد.
 (۲) چون قانون اساسی دولت‌های عضو یک قانون محلی است اصولاً تعارضی پیش نمی‌آید.
 (۳) چون دولت‌های عضو تابع دولت مرکزی‌اند وجود قانون اساسی مستقل اصولاً مغایر این اتحاد است.
 (۴) قانون اساسی دولت‌های عضو نباید با قانون فدراسیون مخالفتی داشته باشد.
- ۴۲- در دولت‌های فدرال:
 (۱) ایالات مرزی روابط خارجی را مستقلاً اعمال می‌کنند.
 (۲) رابطه‌ی بین دولت‌های عضو داخلی است.
 (۳) دولت‌های عضو از نظر شخصیت حقوقی کاملاً مستقل می‌باشند.
 (۴) دولت‌های عضو از نظر حقوقی نابرابرند.
- ۴۳- مبنای اتحاد‌های شخصی، واقعی، کنفدرال و فدرال به ترتیب عبارت‌اند از:
 (۱) پیمان، خاندان، شخص و قانون اساسی
 (۲) شخص، خاندان، پیمان و قانون اساسی
 (۳) افراد، قانون اساسی، پیمان و شخصیت حقوقی
 (۴) افراد، خانواده، قانون اساسی و پیمان
- ۴۴- در دولت‌های فدرال:
 (۱) از آن‌جا که دولت‌های عضو تابع دولت مرکزی‌اند، وجود قانون اساسی مستقل اصولاً موضوعیت ندارد.
 (۲) قانون اساسی دولت‌های عضو، در عین آنکه دارای مندرجات اصیل محلی است، نباید با قانون اساسی فدراسیون مخالفتی داشته باشد.
 (۳) چون قانون اساسی دولت‌های عضو یک قانون محلی است، اصولاً تعارضی پیش نمی‌آید.
 (۴) چون دولت‌های عضو دارای استقلال نسبی‌اند، به تناسب همین استقلال، قانون اساسی محلی می‌تواند متفاوت و مغایر با قانون اساسی ملی باشد.

۴۵- در بیان مفاهیم نهادی و ساختاری دولت‌ها:

- (۱) دولت بسیط (تک ساخت) مبتنی بر تمرکز سیاسی و اداری و دولت فدرال مبتنی بر تمرکز سیاسی و عدم تمرکز اداری است.
- (۲) دولت بسیط (تک ساخت) مبتنی بر وحدت عناصر تشکیلاتی، مردمی و جغرافیایی و دولت فدرال مبتنی بر تعدد دولت‌های مستقل با پیوند مشترک است.
- (۳) دولت فدرال مبتنی بر اتحاد واقعی و دولت بسیط (تک‌ساخت) مبتنی بر اتحاد شخصی است.
- (۴) دولت بسیط (تک ساخت) مبتنی بر نظام پارلمانی و دولت فدرال مبتنی بر نظام ریاستی هستند.

۴۶- در دولت‌های فدرال:

- (۱) صلاحیت بین‌المللی در انحصار دولت مرکزی است؛ اما ایالات مرزی برای امور محلی خود دارای سیاست خارجی مستقل‌اند.
- (۲) سیاست خارجی و صلاحیت دیوان بین‌المللی در انحصار دولت فدرال (مرکزی) است.
- (۳) یکی از خصایص اصلی دولت فدرال استقلال سیاسی ایالات نسبت به دولت مرکزی در روابط بین‌الملل است.
- (۴) ایالات، از جهت سهولت در امور خود، در روابط بین‌الملل مستقل‌اند، اما سیاست خارجی در انحصار دولت مرکزی است.

۴۷- در مقایسه دولت‌های فدرال (اتحاد) و کنفدراسیون دولت‌ها (اتفاق):

- (۱) در دولت‌های فدرال سیاست خارجی متمرکز و در کنفدراسیون دولت‌ها سیاست خارجی دولت‌های عضو مستقل از یکدیگر است.
- (۲) در دولت‌های فدرال سیاست خارجی متمرکز و در کنفدراسیون دولت‌ها سیاست خارجی دولت‌های عضو مشترک است.
- (۳) روابط بین دولت‌های عضو فدرال، به لحاظ استقلال در امور داخلی، نظیر دولت‌های عضو کنفدراسیون در روابط بین‌الملل است.
- (۴) در دولت‌های فدرال و در کنفدراسیون دولت‌ها تصمیمات متخذه بین دولت‌های عضو فقط به اتفاق آرای معتبر و لازم‌الاجراست.

۴۸- در دولت‌های تکبافت:

- (۱) واحدهای استانی و منطقه‌ای دارای استقلال سیاسی هستند.
- (۲) می‌توان سرزمین را به شکل منطقه‌ای و استانی تقسیم و اداره کرد.
- (۳) عدم تمرکز نوعی تمرکززدایی و متضمن استقلال اداری و سیاسی است.
- (۴) در عدم تراکم اداره امور به شیوه عدم تمرکز و با نمایندگان محل است.

۴۹- در بین اتحاد دولت‌ها کدام یک، دارای استحکام و انسجام بیش‌تری است؟

- (۱) اتحاد شخصی (۲) اتحاد حقیقی (۳) فدراسیون (۴) اتفاق دولت‌ها

۵۰- در ایالت متحده آمریکا:

- (۱) اختلاف دولت‌های عضو با دولت مرکزی به وسیله کنگره و رئیس‌جمهور حل می‌شود.
- (۲) حق نظارت قضایی قانون اساسی فدرال بر قوانین اساسی هر یک از ایالات مسلم است.
- (۳) چون دولت‌های عضو خودمختارند بنابراین قانون اساسی هر یک از ایالات می‌تواند مغایر قانون اساسی فدرال باشد.
- (۴) رابطه دولت‌های عضو با دولت فدرال براساس نظام کامل سلسله مراتبی است لکن هر دولت عضو دارای قانون اساسی است.

۵۱- در نظام‌های فدرال:

- (۱) دولت‌های عضو به جز امور نظامی در بقیه امور دارای استقلال کاملند.
- (۲) تدوین و اعمال سیاست خارجی با دولت فدرال و اداره امور محلی با دولت‌های عضو است.
- (۳) دولت‌های عضو در قانون‌گذاری کاملاً مستقل و در روابط بین‌الملل تابع دولت فدرال می‌باشند.
- (۴) دولت‌های عضو دارای خودمختاری بین‌المللی هستند.

۵۲- در دولت‌های ساده و بسیط (تکبافت):

- (۱) در صورت بزرگی ابعاد سرزمینی و جمعیتی، تقسیمات کشوری مبتنی بر نوعی استقلال می‌باشند.
- (۲) عدم تمرکز سیاسی و اداری حاکم است.
- (۳) ساختار این دولت‌ها مبتنی بر وحدت سرزمینی، مردمی و تشکیلاتی است.
- (۴) عدم تمرکز سیاسی و عدم تراکم اداری است.

۵۳- در حل اختلاف بین دولت‌های عضو در چارچوب قانون اساسی است.

- (۱) فدراسیون (۲) اتحاد شخصی (۳) اتفاق دولت‌ها (۴) اتحاد حقیقی

(سراسری - ۸۷)

۵۴- در مفهوم ساختاری دولت- کشور:

- (۱) دولت‌های عضو دولت فدرال از جهت ساختاری و دولت‌های عضو اتفاق دولت‌ها از جهت عملی هر یک دارای سیاست خارجی مستقل هستند.
- (۲) تصمیمات مشترک دولت‌های عضو دولت فدرال همانند دولت‌های عضو اتفاق دولت‌ها لزوماً باید به اتفاق آراء باشد.
- (۳) با تشکیل دولت فدرال یا با ایجاد اتفاق دولت‌ها هیچ یک از تصمیمات دولت‌های عضو حق اتخاذ تصمیم مستقل ندارند.
- (۴) دولت فدرال دارای سیاست خارجی واحد و متمرکز است؛ اما در اتفاق دولت‌ها، هر یک از دولت‌های عضو دارای سیاست خارجی مستقل می‌باشند.

۵۵- در دولت‌های بسیط (تکبافت):

- (۱) در صورت بزرگی ابعاد سرزمینی و جمعیتی، تقسیمات کشوری مبتنی بر نوعی استقلال می‌باشد.
- (۲) تصمیمات کلی در «تکبافت ساده» توسط مرکز اتخاذ می‌شود و در «تکبافت پیچیده» اداره‌ی امور به شیوه عدم تراکم و عدم تمرکز سازماندهی می‌شود.
- (۳) در سبک عدم تراکم، اداره‌ی امور اجرایی محلی به ابتکار دولت مرکزی و در سبک عدم تمرکز، اداره‌ی امور توسط مأموران مرکزی در محل صورت می‌گیرد.
- (۴) عدم تراکم نوعی تمرکززدایی اداری و عدم تمرکز نوعی استقلال سیاسی است.

۵۶- کنفدراسیون دولت‌ها بر چه اساسی تشکیل می‌شود؟

- (۱) قانون اساسی
- (۲) یک قانون داخلی
- (۳) یک توافق‌نامه‌ی داخلی
- (۴) یک معاهده با ماهیت بین‌المللی

۵۷- مشخصه‌ی اصلی کشورهای تکبافت (بسیط)، چه نوع تمرکزی است؟

- (۱) اداری (۲) سازمانی (۳) سیاسی (۴) محلی

(سراسری - ۸۸)

(سراسری - ۸۸)

پاسخ سؤالات چهار گزینه‌ای فصل سوم

- ۱- گزینه ۴ صحیح است. به جمعیتی گویند که با داشتن همبستگی درونی و بیرونی و حقوقی (تابعیت) مجموعه واحد و مشخصی را تشکیل می‌دهد.
- ۲- گزینه ۴ صحیح است.
حاکمیت همان اقتدار برتریک دولت است که در تجلی بیرونی خود تبدیل به حکومت می‌شود. می‌توان این دو را تشبیه به روح (حاکمیت) و جسم (حکومت) کرد. علاوه بر این؛ از عبارت فوق آشکار است که حاکمیت و حکومت مترادف نیستند و تنها گزینه‌ی صحیح گزینه‌ی «۴» می‌تواند باشد.
- ۳- گزینه ۴ صحیح است. نقش سرزمین در تکوین دولت - کشور همانا میدان صلاحیت دولت است.
- ۴- گزینه ۳ صحیح است.
کاره دومالبر؛ در مورد دولت کشور می‌گوید جماعتی است انسانی (الف) مستقر در سرزمین مخصوص (ب) با سازمانی که نتیجه‌ی آن برای گروه مورد نظر دارای نیروی عملکرد برتر؛ فرماندهی و اجبار (ج) است.
- ۵- گزینه ۳ صحیح است.
سه عامل گروه انسانی (جمعیت) چهار چوبه‌ی فضایی (سرزمین) و قدرت سیاسی (نیروی فرمانروایی) در تکمیل مفهوم دولت- کشور نقش دارند.
- ۶- گزینه ۱ صحیح است.
استقلال مفهومی است معطوف به خارج یعنی هیچ قدرتی نمی‌تواند قواعد رفتاری خود را در قلمرو و اقتدار دولت کشور به آن تحمیل کند. خودمختاری ناظر بر درون یک دولت کشور است. هر کشور حق تعیین شرایط موجودیتی خود و قواعد رفتاری خود را داراست. حاکمیت جمع این دو مفهوم است.
- ۷- گزینه ۱ صحیح است.
حاکمیت یعنی انحصار صلاحیت، عدم وابستگی و خودمختاری در اجرای صلاحیت در محدوده‌های مشخص قواعد برتر.
- ۸- گزینه ۴ صحیح است.
- ۹- گزینه ۳ صحیح است.
حاکمیت یعنی انحصار صلاحیت، عدم وابستگی و خودمختاری در اجرای صلاحیت در محدوده‌های مشخص قواعد برتر.
- ۱۰- گزینه ۴ صحیح است. حاکمیت داخلی مبتنی بر روابط حقوقی بر اقتدار و اطاعت درحاکمیت بین‌المللی مبتنی بر قرار دارد.
- ۱۱- گزینه ۴ صحیح است.
- حاکمیت برونی یا حاکمیت دولت عبارت است از استقلال کشور از نیروی خارجی و نفی هر گونه وابستگی خارجی (خودمختاری) و حاکمیت درونی یا حاکمیت در دولت عبارت است از برتری قدرت یک دولت بر نیروهای داخلی (اقتدار)
- ۱۲- گزینه ۱ صحیح است.
حاکمیت بر دو نوع است: حاکمیت برونی یا حاکمیت دولت و حاکمیت درونی یا حاکمیت در دولت. حاکمیت دولت یا حاکمیت برونی مشخص کننده شخصیت‌های متمایز حقوقی و سیاسی دولت کشور و استقلال آن در ارتباط با سایر دولت- کشورهاست. ولی حاکمیت درونی مؤید برتری قدرت یک دولت کشور نسبت به اعضای جامعه است. (ر. ک. بایسته‌های حقوق اساسی- دکتر قاضی- صفحه‌های ۷۲ و ۷۳)
- ۱۳- گزینه ۳ صحیح است. مفهوم دولت کشور عبارتند از رابطه حقوقی در حاکمیت درونی اصولاً مبتنی بر فرمان و اطاعت و در حاکمیت بیرونی مبتنی بر قرارداد است.
- ۱۴- گزینه ۱ صحیح است.
دولت فدرال دستاوردهایی به شرح زیر دارد:
T یگانگی در سطح بین‌المللی و شخصیت حقوقی کشور فدرال.
T یگانگی در تابعیت: تابعیت فدرال افراد در روابط خارجی مهم است نه تابعیت ایالات.
T یگانگی در سرزمین: قوانین فدرال در کل سرزمین هر ایالتی قابل اجرا است.

T یگانگی سیاسی: اصولاً دولت مرکزی به‌طور کامل صاحب حاکمیت سیاسی است. و هر آن چه که مستقیماً به اعمال حاکمیت مربوط می‌شود؛ در سطح کلان خود در دست دولت مرکزی است مثل نیروهای مسلح و سیاست خارجی.

۱۵- گزینه ۴ صحیح است.

دستاوردهای دول بسیط سه گونه اند:

۱- وحدت ساختاری یعنی تشکیلات سیاسی اداری در یک دستگاه متجلی شده است.

۲- وحدت جماعت یعنی قدرت واحد است و همه‌ی مردم نسبت به قدرت سیاسی کلیتی بسیط و یک‌پارچه دارند.

۳- وحدت سرزمین یعنی سراسر سرزمین دولت از اعمال قدرت یکسان و بی‌واسطه تبعیت می‌کند.

۱۶- گزینه ۳ صحیح است.

در کل دو نوع دولت داریم:

۱- دولت بسیط ۲- دولت مرکب

دولت بسیط که دارای یک مرز سیاسی هستند و یک اقتدار سیاسی و یک قانون اساسی حاکم است.

انواع دولت بسیط:

۱- دولت بسیط ساده: یگانگی سیاسی و اداری در دست دولت مرکزی است. ۲- دولت بسیط پیچیده

اشکال آن عبارت‌اند از: ۱- عدم تراکم یا تفویض اختیارات اجرایی و اداری ۲- عدم تمرکز ۳- منطقه‌گرایی ۴- وحدت انضمامی

در دول پیچیده برای جلوگیری از خودمختاری سه راه حل عمده وجود دارد: ۱- خودمختاری اعطایی در هر لحظه با وضع قانون محدودتر می‌شود. ۲- اختیارات اعطایی صرفاً اداری است نه سیاسی. ۳- ایجاد تقسیمات محلی صرفاً اراده‌ی مقنن است.

۱۷- ظاهراً هیچ کدام از گزینه‌ها به‌طور کامل صحیح نیستند.

۱۸- گزینه ۱ صحیح است.

دستاوردهای دول بسیط سه گونه اند: ۱- وحدت ساختاری یعنی تشکیلات سیاسی اداری در یک دستگاه متجلی شده است. ۲- وحدت

جماعت یعنی قدرت واحد است و همه‌ی مردم نسبت به قدرت سیاسی کلیتی بسیط و یک‌پارچه دارند. ۳- وحدت سرزمین یعنی سراسر

سرزمین دولت از اعمال قدرت یکسان و بی‌واسطه تبعیت می‌کند.

۱۹- گزینه ۳ صحیح است.

دولت فدرال دستاوردهایی به شرح زیر دارد:

T یگانگی در سطح بین‌المللی و شخصیت حقوقی کشور فدرال.

T یگانگی در تابعیت: تابعیت فدرال افراد در روابط خارجی مهم است نه تابعیت ایالات.

T یگانگی در سرزمین: قوانین فدرال در کل سرزمین هر ایالتی قابل اجرا است.

T یگانگی سیاسی: اصولاً دولت مرکزی به‌طور کامل صاحب حاکمیت سیاسی است. و هر آن چه که مستقیماً به اعمال حاکمیت مربوط می‌شود؛

در سطح کلان خود در دست دولت مرکزی است مثل نیروهای مسلح و سیاست خارجی.

۲۰- گزینه ۴ صحیح است.

براساس یکی از سه قانون ژرژسل در مورد دول فدرال یعنی قانون فرا داشت؛ نهادهای فدرالی و از آن جمله و مهم‌تر از همه؛ قانون

اساسی فدرال؛ بر نهادهای محلی و مهم‌تر از همه قوانین اساسی محلی؛ برتری دارند.

۲۱- گزینه ۴ صحیح است. در دول فدرال هر یک از دولت‌های عضو با رعایت قانون اساسی فدراسیون و دارای قانون اساسی و قوای حاکم

محلی هستند.

۲۲- گزینه ۱ صحیح است.

عدم تراکم و عدم تمرکز: دو نوع از انواع دولت بسیط پیچیده هستند. ۱- عدم تراکم یا تفویض اختیارات اجرایی و اداری البته در این‌جا عاملان

اجرا خود منشاء صدور تصمیمات نیستند بلکه مجری احکام دولت مرکزی‌اند. ۲- عدم تمرکز: فراتر از عدم تراکم به نهادهای محلی (مثل شوراهای

اختیارات ویژه در مورد تصمیم‌گیری اداری در محل داده می‌شود.

۲۳- گزینه ۳ صحیح است.

هم در کنفدراسیون و هم در فدراسیون اصولاً سیاست خارجی دول عضو؛ به صورت واحد جلوه می‌کند ولی باید در نظر داشت که این

وحدت سیاست خارجی در فدراسیون بسیار بیش‌تر از کنفدراسیون است.

۲۴- گزینه ۴ صحیح است.

نباید پنداشت که عدم تراکم مساوی است با عدم تمرکز بلکه عدم تراکم و عدم تمرکز که هر دو در مورد دول بسیط و متمرکز پیچیده مصداق دارند، متمم همدیگر هستند.

۲۵- گزینه ۲ صحیح است. در واقع دولت فدرال، فدراسیون دولت‌های جزء است.

۲۶- گزینه ۲ صحیح است.

کنفدراسیون یا اتفاق دول (اتحاد دول یا فدراسیون) تشریک مساعی چند کشور مستقل در زمینه‌های دفاعی؛ امنیتی؛ سیاسی و به منظور تداوم و نیرومندی خودشان بر طبق یک معاهده‌ی بین‌المللی و با صرف‌نظر کردن از مقداری حاکمیت خود به نفع یک سازمان مشترک است.

۲۷- گزینه ۲ صحیح است. دولت‌های عضو در امور محلی مستقل عمل می‌کنند و همچنین در امور ملی از طریق عضویت نمایندگان محلی در اداره دولت فدرال مشارکت دارند.

۲۸- گزینه ۳ صحیح است.

در این سؤال هر دو گزینه‌های «۳ و ۴» صحیح هستند. کشور سوئیس از کهن‌ترین کنفدراسیون‌های جهان بوده که بین سه کانتون در ۱۲۹۱ پدید آمد. پس از جنگ مذهبی سیاسی در سال ۱۸۴۸ کنفدراسیون سوئیس تغییر شکل داده و به صورت فدرال درآمد ولی برای حفظ سنت‌ها و تاریخ، نام کنفدراسیون را حفظ کرده است.

۲۹- گزینه ۴ صحیح است.

مشهور است که در دول فدرال، قدرت دو بار تقسیم می‌شود: یکی به صورت افقی به نشانه‌ی اقتدا به نظریه‌ی تفکیک قوا بین سه قوه‌ی مقننه و دیگری به صورت عمودی بین دولت مرکزی یا فدرال و دول عضو فدرال. این تقسیم قدرت به صورت عمودی باعث می‌شود که ساختار حکومتی دولت فدرال دوگانه (فدرالی و محلی) شود.

۳۰- گزینه ۱ صحیح است.

هم در کنفدراسیون و هم در فدراسیون اصولاً سیاست خارجی دول عضو؛ به صورت واحد جلوه می‌کند ولی باید در نظر داشت که این وحدت سیاست خارجی در فدراسیون بسیار بیش‌تر از کنفدراسیون است.

۳۱- گزینه ۱ صحیح است.

عدم تراکم و عدم تمرکز: دو نوع از انواع دولت بسیط پیچیده هستند. ۱- عدم تراکم یا تفویض اختیارات اجرایی و اداری البته در این‌جا عاملان اجرا خود منشاء صدور تصمیمات نیستند و بلکه مجری احکام دولت مرکزی‌اند. ۲- عدم تمرکز: فراتر از عدم تراکم به نهادهای محلی (مثل شوراهای) اختیارات ویژه در مورد تصمیم‌گیری اداری در محل داده می‌شود.

۳۲- گزینه ۳ صحیح است.

ویژگی‌های دولت فدرال: حقوق حاکم بر روابط دول عضو از زمره‌ی حقوق اساسی است نه بین‌المللی. قانون اساسی صلاحیت‌های بین‌المللی را اغلب به دوش دولت فدرال قرار می‌دهد. دول عضو برابرند. (استثنا: ایالت پروس در آلمان در سال ۱۸۷۱) اهمیت ویژه‌ی قوه قضاییه در حل اختلاف بین دول عضو، زیرا این دول هم عرض دولت مرکزی هستند و اختلاف بین آن‌ها را نمی‌توان با صدور احکام اداری حل کرد.

۳۳- گزینه ۴ صحیح است.

اتخاذ شخصی: اگر دو یا چند کشور مستقل پادشاهی؛ ضمن حفظ شخصیت حقوقی و سیاسی خود دارای یک پادشاه باشند، اتحاد شخصی پدید می‌آید.

۳۴- گزینه ۴ صحیح است.

۳۵- گزینه ۲ صحیح است.

دستاوردهای دول بسیط سه گونه‌اند: ۱- وحدت ساختاری یعنی تشکیلات سیاسی اداری در یک دستگاه متجلی شده است. ۲- وحدت جماعت یعنی قدرت واحد است و همه‌ی مردم نسبت به قدرت سیاسی کلیتی بسیط و یک‌پارچه دارند. ۳- وحدت سرزمین یعنی سراسر سرزمین دولت از اعمال قدرت یکسان و بی‌واسطه تبعیت می‌کند.

۳۶- گزینه ۲ صحیح است.

چنان‌چه گفته شد در دول فدرال قدرت به صورت عمودی هم تقسیم می‌شود یعنی به ایالات هم قدرت اجرایی و هم قدرت سیاسی و هم قدرت قضایی اعطا می‌شود (حال ابعاد این قدرت را قانون اساسی فدرال معین می‌کند) و ساختار دوگانه وجود دارد یعنی دولت مرکزی یا فدرال و دول عضو تقسیم شده است. درحالی که در نظام عدم تمرکز (دول بسیط پیچیده) دولت فقط یک‌بار آن‌هم به صورت افقی (نظام تفکیک قوا) تقسیم می‌شود و آن‌چه که به ایالات محلی سپرده می‌شود، قدرت بسیار محدود آن‌هم از نوع اجرایی است نه سیاسی.

۳۷- گزینه ۲ صحیح است.

- فدرال یا اتحاد دول: در فدرالیسم دو گرایش متفاوت با هم پیوند داده می‌شود. گرایش به خودمختاری اعضا و گرایش به سوی هدف مشترک.
- ۳۸- گزینه ۴ صحیح است. در دولت فدرال، دولت‌های عضو دارای استقلال نسبی‌اند و همچنین اینکه قانون اساسی دول عضو حاکم نمی‌تواند مغایرت با قانون اساسی فدرال داشته باشد.
- ۳۹- گزینه ۴ صحیح است.
- در واقع در تکامل یافته‌ترین سبک‌های دولت بسیط عدم تمرکز، منطقه‌گرایی است.
- ۴۰- گزینه ۱ صحیح است.
- ویژگی‌های دولت فدرال: ۱- حقوق حاکم بر روابط دول عضو از زمره‌ی حقوق اساسی است نه بین‌المللی. ۲- قانون اساسی صلاحیت‌های بین‌المللی را اغلب به دوش دولت فدرال قرار می‌دهد. ۳- دول عضو برابری دارند. (استثنا: ایالت پروس در آلمان در سال ۱۸۷۱) ۴- اهمیت ویژه‌ی قوه قضاییه در حل اختلاف بین دول عضو، زیرا این دول هم عرض دولت مرکزی هستند و اختلاف بین آن‌ها را نمی‌توان با صدور احکام اداری حل کرد.
- ۴۱- گزینه ۴ صحیح است.
- براساس یکی از سه قانون ژرژسل در مورد دول فدرال یعنی قانون فرا داشت؛ نهادهای فدرالی و از آن جمله و مهم‌تر از همه؛ قانون اساسی فدرال؛ بر نهادهای محلی و مهم‌تر از همه قوانین اساسی محلی؛ برتری دارند.
- ۴۲- گزینه ۲ صحیح است.
- ویژگی‌های دولت فدرال:
- ۱- حقوق حاکم بر روابط دول عضو از زمره‌ی حقوق اساسی است نه بین‌المللی. ۲- قانون اساسی صلاحیت‌های بین‌المللی را اغلب به دوش دولت فدرال قرار می‌دهد.
- ۳- دول عضو برابری دارند (استثنا: ایالت پروس در آلمان در سال ۱۸۷۱) ۴- اهمیت ویژه‌ی قوه قضاییه در حل اختلاف بین دول عضو، زیرا این دول هم عرض دولت مرکزی هستند و اختلاف بین آن‌ها را نمی‌توان با صدور احکام اداری حل کرد.
- ۴۳- گزینه ۲ صحیح است.
- مبنای اتحاد کنفدرال پیمان می‌باشد و مبنای اتحاد فدرال قانون اساسی فدرال است که با توجه به گزینه‌ها می‌توان به سادگی گزینه‌ی درست را تشخیص داد.
- ۴۴- گزینه ۲ صحیح است.
- در دولت‌های فدرال دول عضو دارای قوانین اساسی می‌باشند اما این قوانین نمی‌بایست در تعارض با قانون اساسی فدرال باشند و وظیفه تطبیق و تشخیص این امر به عهده قوه قضاییه می‌باشد.
- ۴۵- گزینه ۲ صحیح است.
- دولت- کشور بسیط سه گونه وحدت را به همراه دارد: ۱- وحدت ساختار ۲- وحدت مردمی یا جماعت ۳- وحدت سرزمین یا قلمرو جغرافیایی
- ۴۶- گزینه ۲ صحیح است.
- در عرصه بین‌المللی دولت مرکزی فدرال مطرح است نه یکایک دولت عضو و قانون اساسی فدرال قاعده‌تاً صلاحیت‌های بین‌المللی را در انحصار دولت مرکزی قرار می‌دهد.
- ۴۷- گزینه ۲ صحیح است.
- هم در کنفدراسیون و هم در فدراسیون اصولاً سیاست خارجی دول عضو؛ به صورت واحد جلوه می‌کند ولی باید در نظر داشت که این وحدت سیاست خارجی در فدراسیون بسیار بیش‌تر از کنفدراسیون است.
- ۴۸- گزینه ۲ صحیح است.
- گزینه‌ی «۱»: واحدهای استانی و منطقه‌ای دارای استقلال سیاسی نیستند زیرا در صورت استقلال سیاسی، چهره‌ی دولت تکبافت شبیه دولت‌های فدرال می‌شود.
- گزینه‌ی «۲»: در عدم تمرکز، واحدها صرفاً دارای استقلال اداری هستند.
- گزینه‌ی «۴»: در عدم تراکم اختیارات اجرایی و اداری از یکدیگر تفکیک می‌شوند یعنی دولت مرکزی تصمیم می‌گیرد و مأموران دستگاه‌های محلی آن را انجام می‌دهند. درحالی که در عدم تمرکز از سوی قانون‌گذار به نهادهای محلی اختیار تصمیم‌گیری‌های اداری و اجرا توأم داده شده است.
- ۴۹- گزینه ۳ صحیح است. فدراسیون در بین اتحاد دولت‌ها، دارای استحکام و انسجام بیش‌تری است.

۵۰- گزینه ۲ صحیح است.

قوانین اساسی هر یک از ایالات نباید مغایر قانون اساسی فدرال باشد.

۵۱- گزینه ۲ صحیح است.

قانون اساسی، قاعدتاً صلاحیت‌های بین‌المللی را در انحصار دولت مرکزی قرار می‌دهد و دولت‌های عضو را مشمول حقوق داخلی و مستصیل در جامعه کل می‌سازد. (ر. ک بایسته‌های حقوق اساسی - دکتر قاضی - صفحه‌ی ۹۱)

۵۲- گزینه ۳ صحیح است.

کشورهای تک‌بافت (بسیط) ساده به آن‌هایی می‌گویند، که یگانگی سیاسی و اداری به صورت یک کاسه توسط دولت مرکزی تجسم بخشیده می‌شود. تصمیمات کلی که در مرکز گرفته شده از همین طریق اعمال می‌گردد. منابع مالی، انسانی و طبیعی نقاط مختلف کشور توسط قدرت مرکزی بسیج می‌شدند و در سرتاسر قلمرو کشور به مصرف می‌رسند.

۵۳- گزینه ۱ صحیح است.

حل اختلافات در دولتی که نظام حاکمیت آن مبتنی بر اتحاد دول یا فدرالیسم (فدراسیون) می‌باشد به موجب قانون اساسی و در چارچوب قانون اساسی انجام می‌گیرد.

۵۴- گزینه ۴ صحیح است. در اتفاق دولتها، هر یک از دولت‌های عضو دارای سیاست خارجی مستقل می‌باشند اما دولت فدرال دارای سیاست خارجی واحد و متمرکز است.

۵۵- گزینه ۲ صحیح است. تصمیمات کلی در تک‌باخت ساده، توسط مرکز اتخاذ می‌شود حال آن‌که در تک‌بافت پیچیده سازماندهی اداره امور به شیوه عدم تراکم و عدم تمرکز می‌باشد.

۵۶- گزینه ۴ صحیح است.

(ر. ک. بایسته‌های قانون اساسی - دکتر قاضی - صفحه‌ی ۸۲)

۵۷- گزینه ۳ صحیح است.

(ر. ک. بایسته‌های قانون اساسی - دکتر قاضی - صفحه‌ی ۳۹)

فصل چهارم

حاکمیت و حکومت (Government)

عناوین اصلی

- ❖ تعریف حاکمیت
- ❖ انواع حکومت
- ❖ روابط قوا و تفکیک آن

فصل چهارم

حاکمیت و حکومت (Government)

بخش اول: تعریف حاکمیت

قبلاً گفتیم که یکی از عناصر و ارکان اصلی تشکیل دهنده دولت، عنصر حاکمیت یا قدرت سیاسی است. پیش از پرداختن به تعریف حاکمیت، توجه به این نکته لازم است که واژه حکومت (Government) و دولت (State) در زبان فارسی، در بسیاری از موارد به جای هم به کار می‌روند، در حالی که هریک از این دو دارای ویژگی‌ها و مشخصات کاملاً متمایز و جداگانه‌ای هستند. به عبارت دیگر، یکی از معانی متبادر به ذهن از واژه حکومت، ارگان‌هایی هستند که قوه اجرایی را اعمال می‌کنند و این معنا در زبان فارسی از واژه دولت نیز استنباط می‌شود.

در یک تعریف کلی و مستنبط از اظهارات علمای حقوق و علوم سیاسی درباره حاکمیت می‌توان گفت «حاکمیت یعنی قدرت برتر و یا قدرت، مافوق و منحصر که در درون یک سرزمین و محدوده خاص اعمال می‌شود.»

واژه حاکمیت به معنای قدرت عالی و برتر، اولین بار توسط (ژان بُدِن) فرانسوی در کتاب (شش کتاب جمهوری) مطرح شد. همچنین (هابس) همانند (گروسوس) که از طرفداران افراطی حاکمیت می‌باشد، معتقد است: (حاکمیت زمامدار را هیچ کس نمی‌تواند محدود کند. زیرا قدرت زمامدار، کامل و مطلق بوده و همه اقدامات حکومت در دست اوست.)

اما رفته رفته در اروپای قرن ۱۸، از دیدگاه حقوقدانان دو نوع حاکمیت مطرح گردید: ۱- حاکمیت مطلق ۲- حاکمیت نسبی. حاکمیت مطلق یعنی حاکمیتی که هم از لحاظ داخلی و هم از لحاظ خارجی، هیچ قدرت مافوقی را نمی‌شناسد و در همه ابعاد، قدرت برتر باشد. اما در حاکمیت نسبی، قدرت ناقص و نسبی، در بخشی از امور حاکمیت و اقتدار، قدرت دیگری را می‌پذیرد.

یکی از عوامل پدید آمدن حاکمیت نسبی تشکیل سازمان‌های بین‌المللی بود که کشورهای دنیا با عضویت در آنها و پذیرش اصول و مقررات حاکم بر آنها، عملاً مجبور می‌شدند بخشی از حاکمیت خود را در اختیار نهادها و قدرتهای دیگر قرار بدهند. لذا به مرور، تفکر حاکمیت مطلق دولت‌ها جای خود را به حاکمیت نسبی و ناقص واگذار کرد. همچنین امروزه حاکمیت در زمینه داخلی نیز به طور مطلق و نامحدود پذیرفته نیست، بلکه تابع قواعد و مقرراتی است که ملت‌ها برای حکومت‌ها ایجاد و وضع می‌کنند و یا اعمال فشار می‌نمایند.

- حاکمیت در قانون اساسی ایران

اگرچه در قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران تعریف جامعی از حاکمیت ارائه شده است ولی براساس آنچه از برخی اصول قانون اساسی استنباط می‌شود، می‌توان گفت مفهوم حاکمیت و چگونگی اعمال آن، با تعاریفی که بیان کردیم، مغایرت دارد. قانون اساسی ایران سه نوع حاکمیت را به رسمیت شناخته است:

- ۱) حاکمیت خداوند متعال بر جهان آفرینش که به صورت تکوینی در تمام عرصه‌های هستی جلوه گر است.
- ۲) حاکمیت خداوند بر انسان و عمل او که همان حاکمیت تشریحی است و در قانون‌گذاری‌ها براساس وحی متجلی می‌گردد. بر همین اساس در اصل ۴ قانون اساسی آمده: (کلیه قوانین و مقررات مدنی، جزایی، مالی، اقتصادی، اداری، فرهنگی، نظامی و سیاسی و... باید براساس موازین اسلامی باشد.)

۳) حاکمیت انسان بر سرنوشت و اعمال خود که مبتنی بر اصل اعتقادی (آزادی و اختیار و کرامت انسانی) می‌باشد که براساس آن، انسان موجودی آزاد و مختار تلقی می‌شود.

بنابراین حاکمیت از دیدگاه اسلام دارای مراتبی است که بالاترین و عالی‌ترین آن، یعنی حاکمیت مطلق و ابدی متعلق به خداوند متعال است و ضمناً حاکمیت به معنای قدرت عمومی و به کارگیری قدرت عمومی، امانتی است از جانب پروردگار که به (انسان) به عنوان برترین مخلوقات و خلیفه خدا اعطا شده است و لذا حاکمیت در اسلام ضمن اینکه متضمن «حق» می‌باشد تکلیف ساز نیز می‌گردد. پس از مجموع آنچه که گفته شد، چنین برمی‌آید که اسلام و جمهوری اسلامی اگرچه حاکمیت ملی را پذیرفته است ولی آن را محدود در حوزه اسلام می‌نماید و نمونه‌های بارز اعمال حق حاکمیت ملت در همه پرس‌های مربوط به انتخاب نوع حکومت، قانون اساسی، انتخابات ریاست جمهوری و نمایندگان مجلس خبرگان و شورای اسلامی و مهم‌تر از همه، بیعت و پذیرش رهبر و ولی فقیه متجلی گردیده است.

بخش دوم: انواع حکومت

بشر در گذر تاریخ به حکومت‌ها و نظام‌های سیاسی گوناگونی دست یافته است که در یک تقسیم بندی کلی می‌توان آنها را چنین برشمرد:

- ۱) حکومت فردی (اتوکراسی)
- ۲) حکومت انحصاری طبقه‌ای خاص مثل نجبا (الیگارشی)
- ۳) حکومت براساس دارا بودن مقدار معینی از ثروت (تیموکراسی)
- ۴) حکومت جمهوری (دموکراسی)

بخش سوم: انواع طبقه‌بندی حکومت‌ها

اکنون انواع حکومت‌ها و نیز انواع طبقه‌بندی‌های متداول برای حکومت‌ها را بررسی می‌کنیم:

- ۱) طبقه‌بندی کلاسیک که براساس قدرت انجام شده است.
- ۲) طبقه‌بندی مارکسیستی که براساس نحوه مالکیت انجام شده است.
- ۳) طبقه‌بندی‌های بعد از جنگ جهانی دوم
- ۴) طبقه‌بندی اسلامی که براساس دین و عقیده انجام شده است.

طبقه‌بندی کلاسیک: این طبقه‌بندی، خود دارای دو مقطع تاریخی می‌باشد:

الف) طبقه‌بندی دوران باستان: ارسطو انواع حکومت‌ها را از نظر تعداد زمامداران به چند نوع تقسیم می‌کند:

موناشرشی (Monarchie): یعنی تنها سالاری که همان حکومت فردی یا سلطنتی است که شاه یا سلطان در رأس حکومت قرار داشته و بدون اینکه هیچ‌گونه مسئولیت سیاسی و قانونی در برابر مردم یا نمایندگان آنها داشته باشد به اعمال قدرت مبادرت ورزیده و براساس نظرات خود، کشور تحت سلطه خود را اداره می‌کند. ویژگی دیگر این نوع حکومت این است که شاه نه تنها خود را فرمانروای مردم می‌داند بلکه به خود حق می‌دهد برای پس از مرگ خود نیز جانشین و وارث برگزیند.

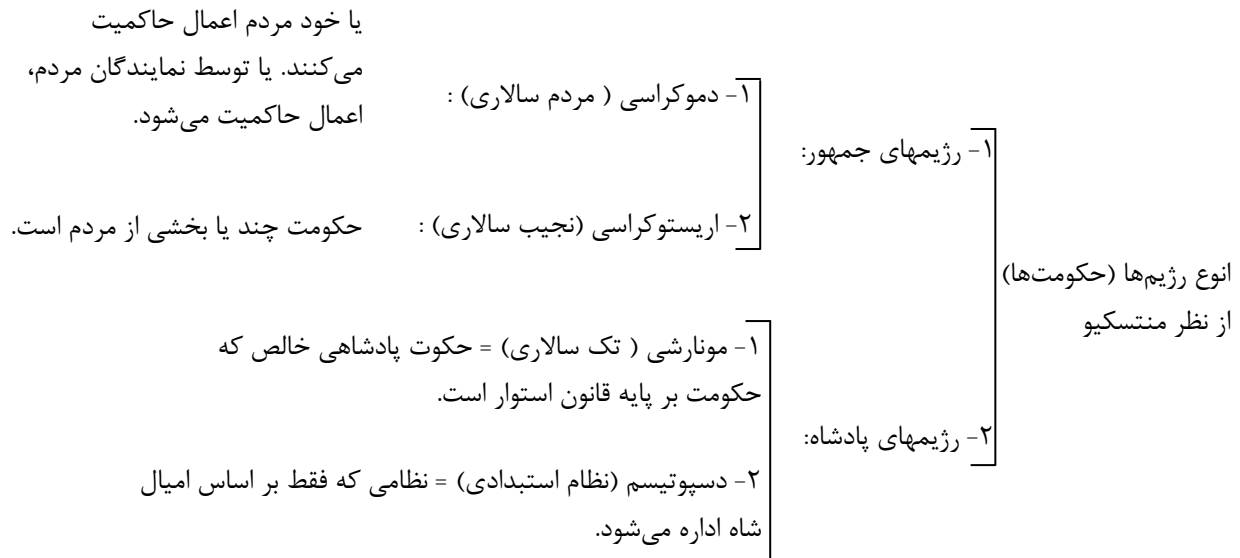
آریستوکراسی (Aristocratie): یعنی حکومت طبقه اعیان و به عبارت دیگر، همان نظام اشرافی می‌باشد. در این نوع حکومت، عده‌ای به خاطر ادعای برتری روحی و فکری معتقد هستند باید زمام امور کشور و اداره امور ملت خود را عهده بگیرند. اینگونه حکومت‌ها که به تعبیر دیگر، حکومت نخبگان نیز نامیده شده است چون اساساً مبتنی بر برتری جویی عده‌ای خاص به وجود می‌آیند معمولاً به دلیل عدم صلاحیت و لیاقت کافی زمامداران آن، به حکومت‌های ناصالح و قدرت طلب تبدیل می‌شوند.

دموکراسی (Republique): یعنی حکومت مردم و همان نظام جمهوری است. در این نوع حکومت، حاکمیت متعلق به مردم است و تمام مناصب دولتی و اقتدارات عمومی، ناشی از اراده ملت بوده و از طرف مردم با اتکاء به آرای عمومی به برخی از افراد واگذار می‌گردد. در حکومت‌های جمهوری امروزی مثل ایران و آمریکا، مردم علاوه بر انتخاب نمایندگان مجلس، رئیس جمهوری را هم که مسئول قوه مجریه است انتخاب می‌کند.

بد نیست بدانیم که ارسطو خود نیز معتقد بود، نظام جمهوری به «مردم فریبی» تبدیل خواهد شد.

ب) طبقه‌بندی دوران معاصر: از قرن ۱۸ به بعد، اندیشمندانی نظیر (منتسکیو) (ژان ژاک روسو) تقسیم بندی‌هایی را برای حکومت ارائه کردند که در نمودارهای زیر، ارائه می‌شود:

روبو می‌فرماید: «هیچ‌گاه در جهان، حکومت دموکراسی به مفهوم واقعی وجود نداشته و نخواهد داشت زیرا برخلاف نظام طبیعی است که اکثریت افراد ملت فرمان دهند و اقلیت ملت فرمان ببرند.»

□ طبقه‌بندی مارکسیستی: در نمودار زیر، انواع حکومت‌ها در طبقه‌بندی، مارکسیستی نشان داده شده است:

□ طبقه‌بندی‌های پس از جنگ جهانی دوم: در این طبقه‌بندی، حکومت‌ها براساس معیارهای مختلفی توسط اندیشمندان زیادی مطرح شده است که به طور مختصر در زیر ارائه می‌شود:

□ **طبقه‌بندی امیل دورکیم:** دورکیم به جای طبقه‌بندی دولت‌ها، به طبقه‌بندی جوامع پرداخته و آنها را به دو دسته تقسیم می‌کند: الف) جوامع ابتدایی که همبستگی در آنها، براساس یک رابطه مکانیکی و مشابهت استوار است.

ب) جوامع تحول یافته که همبستگی در آنها، جنبه ارگانیک دارد و ضمن تقسیم کار، وظایف افراد از یکدیگر، مشخصاً جدا می‌گردد.

□ **طبقه‌بندی تالکوت پارسونز:** این جامعه‌شناس آمریکایی، جوامع را به سه دسته تقسیم می‌کند: الف) جوامع بدوی

ب) جوامع بینابینی یا در حال تحول

ج) جوامع امروزی

□ **طبقه‌بندی براساس تعداد احزاب:**

الف) حکومت‌های تک حزبی یا حکومت‌های وحدت‌گرا

ب) حکومت‌های دو حزبی مثل آمریکا و انگلیس

ج) حکومت‌های چند حزبی مانند حکومت‌های اروپای غربی

طبقه‌بندی اسلامی: براساس اعتقادات اسلامی و باورهای دینی، حکومت‌های سیاسی به انواع زیر تقسیم می‌شوند:

□ حکومت ا. . . و حکومت طاغوت

□ حکومت اسلامی و غیر اسلام

□ حکومت خلافت و حکومت امامت

تملیک‌یه (استبدایه)

ولایتیه (مشروطه)

□ طبقه‌بندی آیت ا. . . نائینی

حکومت منوکراسی یا سلطنت مطلق

□ طبقه‌بندی علامه طباطبایی

حکومت اجتماعی که اداره امور مردم به دست قانونگذار سپرده می‌شود.

حکومت الهی با اراده تشریحی خداوند و حاکمیت او

بخش چهارم: نهادهای بنیادی حکومت

امروزه در بسیاری از کشورهای دنیا تشکیلات اساسی و نهادهای بنیادی حاکم در حکومت به سه قوه عالی به نام‌های مقننه، مجریه و قضائیه تقسیم می‌شوند. این تشکیلات اساسی در حقوق به نام قوا و ارکان حکومت نامیده می‌شود.

در طی تاریخ با بروز تحولات اجتماعی و سیاسی و ظهور اندیشه‌های استقلال طلب و آزادی‌خواه، به تدریج مراکز قدرت و تصمیم‌گیری از حالت تک محوری و استبدادی به در آمده و در قالب تشکیلات جزئی‌تر و با انشعاب از قدرت مطلقه و بدون قید و بند، به صورت قدرت‌های چندگانه و غیرمتمرکز به وجود آمدند. کم‌کم این روند به اندیشه تشکیل سه قوه اساسی و نهادهای بنیادی حکومت تبدیل گردید و در بسیاری از حکومت‌های رایج دنیا به صورت اندیشه‌ای منطقی پذیرفته شد.

بالاخره مجموعه این تفکرات موجب شد تا در ماده ۱۶ اعلامیه حقوق بشر، خطاب به ملت‌ها چنین آورده شود: «هر جامعه‌ای که در آن، حقوق افراد تضمین نشده و تفکیک قوا برقرار نشده باشد، دارای قانون اساسی نیست.»

بخش پنجم: روابط قوا

امروزه اصل تفکیک قوا به خوبی پذیرفته شده است و تقریباً تمامی مکاتب فکری غرب به جز دیکتاتورهای مارکسیستی یا فاشیستی، این اصل را در قوانین اساسی خود گنجانده‌اند. اما چگونگی این اصل و نحوه روابط قوا در کشورهای مختلف و قوانین گوناگون آنها، با هم متفاوت هستند. لذا از مجموع این روابط در کشورهای مختلف، سه نحوه عمده و کلی قابل شناسایی می‌باشد:

مبحث اول: اختلاط قوا

این شیوه در رژیم‌های اقتدارگرا برقرار می‌باشد ولی چون امروزه مشروعیت این قبیل نظام‌ها در نظر افکار عمومی مردم جهان رنگ و بویی ندارد، حاکمان این قبیل رژیم‌ها سعی می‌کنند خود را در زمره انواع دیگر نظام‌ها جلوه دهند. معمولاً این حکومت‌ها با حاکمیت قوه مجریه اداره می‌شوند؛ هرچند که ممکن است بعضاً با حاکمیت قوه مقننه نیز همراه باشند، اما در عمل به سود قوه مجریه تغییر شکل خواهند داد. حکومت‌هایی نظیر حکومت ناپلئون، حکومت موسولینی در ایتالیا و ناسیونال سوسیالیسم آلمان هیتلری، نمونه‌های بارز اختلاط قوا با برتری و حاکمیت قوه مجریه می‌باشند و حکومت کشورهای سوئیس و شوروی سابق و نمونه‌هایی از اختلاط قوا با حاکمیت قوه مقننه می‌باشند که در سوئیس، (مجلس فدرال) و در شوروی سابق، (شورای عالی) دارای اختیارات برتر و فرمانروایی بیشتری می‌باشند.

مبحث دوم: تفکیک مطلق قوا

تفکیک مطلق و کامل قوا یعنی اینکه هریک از سه قوه به طور مستقل از دیگری به وجود آمده و با ضوابط و ملاک‌های خاصی به اعمال حاکمیت و قدرت، به طور جداگانه می‌پردازند. براساس این سیستم، هیچ یک از قوا حق انحلال و یا تعطیل کردن قوای دیگر را نخواهند داشت البته تفکیک مطلق قوا به دلیل پیامدهای منفی آن که موجب انفصال و از هم گسیختگی دستگاه‌ها و نهادهای حکومت می‌گردد، امروزه چندان مورد توجه نبوده و امری، نامعقول و غیرقابل قبول تلقی می‌شود.

مبحث سوم: همکاری قوا (تفکیک نسبی قوا)

امروزه در بسیاری از کشورها نظیر فرانسه، بلژیک، کشورهای اسکاندیناوی، ترکیه و... اگرچه در مرحله تشکیل قوا، قائل به استقلال و تفکیک قوا از یکدیگر می‌باشند ولی در عمل، نوعی همکاری و رابطه بین آنها را تجویز می‌کنند و براین اساس ضمن اینکه هریک از قوا دارای صلاحیت‌های مستقل و متمایز از دیگری هستند اما برخی از مسایل و موضوعات در این کشورها مبتنی بر تداخل و همکاری قوا بنا نهاده شده است و این امور به گونه‌ای تنظیم شده است که برخی از نهادها و ارگان‌ها در اعمال با یکدیگر تلاقی می‌کنند. حکومت‌هایی که به نحوی همکاری قوا را پذیرفته‌اند، به نام رژیم‌های پارلمانی نیز معروف می‌باشند. البته صرف دارا بودن پارلمان (مجلس مقننه) کافی نیست؛ بلکه در این حکومت‌ها چند نکته باید مورد توجه قرار گرفته باشد:

- ۱) بین قوای سه‌گانه همکاری وجود داشته باشد.
 - ۲) قوه مجریه از دو بخش رئیس مملکت و کابینه وزراء تشکیل شده باشد.
 - ۳) هیأت وزیران باید در برابر پارلمان، مسئولیت سیاسی داشته باشند یعنی در برابر مجلس، پاسخگوی اعمال خود باشند.
- امروزه بسیاری از کشورها به سمت پذیرش اصل تفکیک نسبی قوا پیش می‌روند و این شیوه، بیشتر مورد توجه قانون‌گذاران قرار گرفته است.

مبحث چهارم: روابط قوا در ایران

می‌توان ادعا کرد که روابط قوا در جمهوری اسلامی ایران برخلاف تمامی کشورهای دنیا، به گونه‌ای خاص تنظیم شده است. هرچند که به ظاهر، تفکیک نسبی قوا دیده می‌شود ولی روابط قوا از ویژگی‌های خاصی برخوردار است که تفکیک مطلق قوا را به ذهن متبادر می‌سازد.

در بسیاری از اصول قانون اساسی، نهادها و ارگان‌های قوای سه‌گانه به گونه‌ای وسیع به هم گره خورده‌اند که به سادگی ممکن نیست کسی یا طبقه‌ای بتواند قدرت حاکم و بدون قید و شرط برای خود دست و پا کند. به عنوان مثال:

- ۱) در اصل ۸۹ قانون اساسی آمده است: (نمایندگان مجلس می‌توانند هیأت وزیران یا هریک از وزراء را استیضاح کنند.)
 - ۲) طبق اصل ۱۳۸ قانون اساسی، تهیه و تنظیم تصویب نامه‌ها و آیین نامه‌ها در حد وسیعی به قوه مجریه واگذار شده است.
 - ۳) براساس اصل ۱۴۰ قانون اساسی، رسیدگی به اتهام رئیس جمهوری و معاونان او و وزیران در مورد جرائم عادی، با اطلاع مجلس، در دادگاه‌های عمومی دادگستری انجام می‌شود.
- اما در مقابل، اصولی هم در قانون اساسی وجود دارد که قوای سه‌گانه را به طول کامل، مستقل و مجزا از یکدیگر نشان می‌دهند. به عنوان مثال:

- ۱) اصل ۸۵ قانون اساسی: (مجلس حق ندارد اختیار قانون‌گذاری را به شخص یا هیأتی واگذار نماید.)
- ۲) اصل ۷۳ قانون اساسی: (شرح و تفسیر قوانین عادی فقط در صلاحیت مجلس شورای اسلامی می‌باشد.)
- ۳) اصل ۱۵۶ قانون اساسی: (قوه قضائیه در امور محوله به خود، کاملاً مستقل می‌باشد و عزل و نصب قضات، فقط در اختیار رئیس قوه قضائیه است.)

تفکیک قوا

▪ دو نوع رژیم محصول برداشت تفکیک قواست:

۱- رژیم ریاستی

۲- رژیم پارلمانی

رژیم ریاستی

✓ این رژیم اندیشه تفکیک مطلق قواست.

✓ هم رئیس جمهور و هم نمایندگان قوه مقننه طی انتخابات جداگانه‌ای برای مدت محدودی انتخاب می‌شوند.

✓ حاکمیت ملی در دو نوبت تجلی می‌کند.

✓ کارگزاران دو قوه نظراً در یک سطح قرار دارند و هر دو متساویاً دارای پشتوانه‌ی سیاسی و آراء عمومی هستند.

✓ به گفته دو ورژه وظایف هر کدام از دستگاه‌ها تخصصی است و هیچکدام یارای دخالت در کار دیگری را ندارد.

✓ دستگاه‌ها نوعاً وظایف خود را به تنهایی انجام می‌دهند.

✓ اندام‌ها و دستگاه‌های عامل قوا کاملاً از یکدیگر مستقل‌اند.

ایالات متحده آمریکا نخستین کشور ابداع کننده رژیم ریاستی بوده است.

علت تکیه‌ی اصطلاح بر رژیم ریاستی، اهمیت بخشیدن به نقش رئیس جمهور است.

مشخصات رژیم ریاستی آمریکا:

✓ انتخاب رئیس جمهور برای مدت چهار سال به وسیله‌ی مردم آمریکا طی انتخابات دو درجه‌ای.

✓ وزیران همه از سوی رئیس جمهور تعیین و منصوب می‌شوند (پس از تأیید مجلس سنا).

✓ وزیران در برابر او مسئولیت دارند نه مجلس سنا.

✓ اکثریتی که به رئیس جمهور رأی داده است با اکثریتی که به نمایندگان رأی داده‌اند متفاوت است.

✓ کنگره نمی‌تواند رئیس جمهور و وزیران را ساقط کند و قوه مجریه نیز حق انحلال مجلس را ندارد.

✓ کنگره از دو مجلس نمایندگان و سنا ترکیب یافته، اولی نماینده ملت آمریکا و برای دو سال انتخاب می‌گردند و دومی از

نمایندگان ایالات (هر ایالت دو نفر) برای مدت شش سال انتخاب می‌شوند.

استثنائات وارد بر تفکیک مطلق قوا در آمریکا:

✓ رئیس جمهور در پیام سالانه‌ی خود به کنگره می‌تواند تصویب قوانین ویژه‌ای را پیشنهاد کند.

✓ رئیس جمهور حق دارد هر یک از قوانین مصوب کنگره را یک بار وتو کند (وتوی تعلیقی).

✓ کنگره هم می‌تواند همان قوانین وتو شده را با اکثریت دو سوم آراء تصویب کرده و وتوی رئیس جمهور را کان لم یکن کند.

✓ معاون رئیس جمهوری (عضو مجریه) ریاست مجلس سنا (قسمتی از مقننه) را بر عهده دارد.

✓ مجلس سنا حق دخالت در برخی امور اجرایی را دارد مثل انتصاب کارکنان عالی مقام اجرایی و دیپلماتیک مانند وزیران و

سفیران و ...

رژیم پارلمانی

✓ این رژیم محصول تفکیک نسبی قواست.

✓ حاکمیت ملی از سوی مردم و از رهگذر انتخاب به نمایندگان پارلمان سپرده می‌شود و از طریق پارلمان به دستگاه‌ها و

اشخاص کارگزار منتقل می‌شود.

✓ دستگاه‌ها در عین تمایز باید پاسخگوی دستگاهی باشند که از آن ناشی شدند.

✓ در این رژیم نوعی وابستگی ارگانیک به چشم می‌خورد.

✓ برقراری تمایز بین وظایف و دسته‌بندی آن‌ها و واگذاری هر دسته از این وظایف به دستگاهی متمایز.

- ✓ دستگاه‌های متمایز جنبه‌ی کاملاً تخصصی ندارند یعنی دوایر کارکرد آن‌ها در نقاطی همدیگر را قطع می‌کنند.
 - ✓ اقدام‌های هر یک از قوا دارای وسایل و ابزارهای تأثیر بر یکدیگرند.
 - ✓ پارلمان پاسخگوی مردم و هیئت دولت پاسخگوی کارکرد خود در برابر پارلمان است.
 - ✓ قوه مجریه دو رکنی است ریاست کشور (پادشاه یا رئیس جمهور) رکن غیر مسئول و ریاست هیئت دولت نخست وزیر که کلیه‌ی مسئولیت‌های سیاسی را بر عهده دارد.
 - ✓ مجلس یا مجلسین حق دارند کارکردهای هیئت دولت را زیر نظر داشته باشند و از راه سؤال و استیضاح و اقدام‌های نظارت مانند دیوان محاسبات قوه مجریه را کنترل کنند.
 - ✓ وزیران می‌توانند در جلسات مجلس شرکت کنند و از لوایح خود دفاع کنند.
 - تبادل قوا در رژیم پارلمانی اساساً بر دو وسیله استوار است.
 - ۱- مسئولیت سیاسی وزیران در برابر پارلمان و امکان سقوط کابینه به واسطه‌ی رأی عدم اعتماد نمایندگان به دولت.
 - ۲- انحلال پارلمان توسط قوه مجریه.
- در رژیم پارلمانی استفاده از ابزار استیضاح و بهره‌گیری از رأی عدم اعتماد، یکی از مهم‌ترین ابزار مهار کردن کارکردهای وزیران و نظارت مستمری است که پارلمان‌ها در کار اجرایی دارند. و در برابر چنین سلاحی که دست نمایندگان پارلمان است حق انحلال مجلس به عنوان بزرگ‌ترین وسیله کنترل عملکرد این دستگاه است.

سؤالات چهار گزینه‌ای فصل چهارم

- ۱- در بیان مفهوم دموکراسی:
- ۱) انتخابات در دموکراسی غیر مستقیم یک درجه‌ای و در دموکراسی مستقیم بی‌واسطه می‌باشد.
 - ۲) در دموکراسی غیر مستقیم تدوین قوانین در پارلمان و تصویب آن با مردم است.
 - ۳) یکی از خصایص بارز دموکراسی، تسامح، تحمل چندگانگی سیاسی و تناوب قدرت است.
 - ۴) انتخاب در دموکراسی غیر مستقیم یک درجه‌ای و در دموکراسی مستقیم با واسطه است.
- (آزاد- ۸۲)
- ۲- در بیان مفهوم دموکراسی:
- ۱) انتخابات در دموکراسی غیر مستقیم یک درجه‌ای و در دموکراسی مستقیم با واسطه است.
 - ۲) انتخابات در دموکراسی غیر مستقیم یک درجه‌ای و در دموکراسی مستقیم بی‌واسطه است.
 - ۳) در دموکراسی غیر مستقیم، نمایندگان منتخب مردم به اداره‌ی امور می‌پردازند و در دموکراسی نیمه مستقیم، مردم و نمایندگان منتخب، خود از طرق مختلف قانونی نظارت دارند.
 - ۴) در دموکراسی غیر مستقیم تدوین قوانین با پارلمان و تصویب آن با مردم است.
- (آزاد- ۸۱)
- ۳- در بیان مفهوم دموکراسی:
- ۱) در دموکراسی نیمه مستقیم، قدرت سیاسی به دو وجه موزی، هم توسط نمایندگان مردم و هم به وسیله‌ی خود مردم اعمال می‌شود.
 - ۲) در دموکراسی غیر مستقیم، تدوین قوانین با پارلمان و تصویب آن با مردم است.
 - ۳) در دموکراسی نیمه مستقیم، انتخابات با واسطه و در دموکراسی غیر مستقیم، دو درجه‌ای است.
 - ۴) در دموکراسی مستقیم، انتخابات یک درجه‌ای و در دموکراسی غیر مستقیم، دو درجه‌ای است.
- (آزاد- ۷۹، ۷۶ و ۸۳)
- ۴- در بیان مفهوم دموکراسی:
- ۱) حاکمیت ملی، تبعیت زمامداران از قانون اساسی و اصالت حقوق و آزادی‌های مردم از محورهای اصلی دموکراسی‌اند.
 - ۲) در دموکراسی غیر مستقیم، تدوین قوانین با پارلمان و تصویب آن با مردم است.
 - ۳) در دموکراسی نیمه مستقیم انتخابات با واسطه و انتخابات در دموکراسی غیر مستقیم، دو درجه‌ای است.
 - ۴) در دموکراسی مستقیم، انتخابات یک درجه‌ای و در دموکراسی غیر مستقیم انتخابات، دو درجه‌ای است.
- (آزاد- ۷۸)
- ۵- در بیان مفهوم دموکراسی:
- ۱) تسامح و تحمل چندگانگی سیاسی از خصایص بارز دموکراسی است.
 - ۲) در دموکراسی غیر مستقیم، انتخابات یک درجه‌ای و در دموکراسی مستقیم، انتخابات بی‌واسطه است.
 - ۳) در دموکراسی غیر مستقیم، تدوین قوانین با پارلمان و تصویب آن با مردم است.
 - ۴) در دموکراسی مستقیم، انتخابات یک درجه‌ای و در دموکراسی غیر مستقیم، انتخابات با واسطه است.
- (آزاد- ۷۷)
- ۶- در بیان مفهوم دموکراسی:
- ۱) تسامح و تحمل چندگانگی سیاسی یکی از خصایص بارز دموکراسی مستقیم و غیر مستقیم است.
 - ۲) در دموکراسی مستقیم انتخابات بی‌واسطه و در دموکراسی غیر مستقیم، انتخابات دو درجه‌ای است.
 - ۳) در دموکراسی غیر مستقیم، قوانین مصوب پارلمان بدون تأیید مردم اعتبار ندارد.
 - ۴) در دموکراسی نیمه مستقیم انتخابات با واسطه و در دموکراسی مستقیم انتخابات بی‌واسطه است.
- (سراسری- ۸۰)
- ۷- منظور از اصطلاح دموکراسی نیمه مستقیم چیست؟
- ۱) انتخابات نمایندگان و کارگزاران دولت به صورت دو درجه‌ای باشد.
 - ۲) بخشی از فرمانروایان از راه دموکراسی و بخش دیگر از راه وراثت به حکومت رسیده باشند.
 - ۳) پارلمان منتخب مردم، قانون‌گذاری می‌کند ولی نهاد ابتکار عمومی و همه‌پرسی نیز وجود دارد.
 - ۴) قانون پس از تصویب مجالس به تأیید آراء عمومی برسد.
- (سراسری- ۷۴)

- ۸- کدام گزینه از مشخصات مهم دموکراسی یونانی است که وجه تمایز آن از دموکراسی امروز نیز می‌باشد؟ (سراسری - ۷۴)
- ۱) همه‌ی افراد جامعه (دولت‌شهر) در حکومت جامعه شرکت مستقیم داشته‌اند.
 - ۲) همه‌ی افراد مستقیماً قانون‌گذاری می‌کرده‌اند.
 - ۳) کارگزاران اجرایی و قضات منتخب همه مردم بوده‌اند.
 - ۴) فقط شهروندان حق شرکت در مجامع عام قانون‌گذاری و تصمیم‌گیری را داشته‌اند.
- ۹- دموکراسی به معنای امروزی با چه شرایطی تحقق می‌یابد؟ (سراسری - ۷۴)
- ۱) مردم قسمت اعظم فرمانروایان را انتخاب کنند.
 - ۲) فرد حاکم یا هیئت حاکم مورد تأیید شهروندان باشد.
 - ۳) حق مشارکت مردم در حکومت، انتخابات همگانی، چندگرایی سیاسی، وجود حقوق و آزادی‌های عمومی
 - ۴) آزادی فردی و اجتماعی طبق قانون تضمین شده باشد و مردم حق داشته باشند از هرگونه آزادی در چارچوب قانون استفاده کنند.
- ۱۰- دموکراسی نظامی است که مبتنی بر مشارکت مردم در تعیین سرنوشت خویش می‌باشد در این خصوص: (سراسری - ۸۱)
- ۱) اداره‌ی امور کشور متکی به آراء عمومی و تفکیک قوا مقدم بر حقوق و آزادی‌های مردم است.
 - ۲) انتخابات در دموکراسی مستقیم دو درجه‌ای و در دموکراسی غیر مستقیم تناسبی است.
 - ۳) دموکراسی مستقیم متناسب با نظام پارلمانی و دموکراسی غیر مستقیم متناسب با نظام ریاستی است.
 - ۴) اداره امور کشور متکی بر آراء عمومی و انتخابات و اعمال دموکراسی مستقیم چندگانگی سیاسی، تحمل سیاسی، تناوب قدرت و محدودیت دوره‌ی زمامداری است.
- ۱۱- از جمله شرایط دموکراسی: (سراسری - ۸۲)
- ۱) تسامح، تحمل، چندگانگی سیاسی و تناوب قدرت است.
 - ۲) اصالت قدرت و حدود آزادی مردم بر اطاعت از آن فراهم می‌شود.
 - ۳) قدرت باید بین قوا سرشکن، ولی مردم در انتقال و اجرای قدرت نقشی ندارند.
 - ۴) حقوق اکثریت بر اساس رأی حاکم تعیین و به رأی اقلیت احترام گذاشته می‌شود.
- ۱۲- ارسطو در کتاب سیاست ضمن تقسیم‌بندی رژیم‌ها چه نوع حکومتی را ترجیح می‌دهد؟ (سراسری - ۷۴)
- ۱) عده‌ای معدود آریستوکراسی، الیگارش
 - ۲) صورت صالح و درست هر سه نوع حکومت که ناشی از تقسیم‌بندی اوست.
 - ۳) همه سالاری (حکومت همه مردم) دموکراسی، جمهوری
 - ۴) یکتا سالاری (حکومت یک تن) پادشاهی، خودکامگی
- ۱۳- در بیان اشکال دموکراسی می‌توان گفت: (سراسری - ۸۵)
- ۱) در دموکراسی غیرمستقیم تدوین قوانین با پارلمان و تصویب آن با مردم است.
 - ۲) در دموکراسی نیمه مستقیم، انتخابات با واسطه و در دموکراسی غیرمستقیم انتخابات دو درجه‌ای است.
 - ۳) در دموکراسی مستقیم، انتخابات یک درجه‌ای و در دموکراسی غیرمستقیم انتخابات دو درجه‌ای است.
 - ۴) در دموکراسی نیمه مستقیم، قدرت سیاسی به دو درجه موازی هم توسط نمایندگان مردم و هم مستقیماً به وسیله خود مردم اعمال می‌شود.
- ۱۴- در بیان مفهوم دموکراسی: (آزاد - ۸۶)
- ۱) در دموکراسی غیرمستقیم نمایندگان منتخب مردم به اداره امور می‌پردازند و در دموکراسی نیمه‌مستقیم مردم بر نمایندگان منتخب خود، از طرق مختلف قانونی، نظارت دارند.
 - ۲) انتخابات، در دموکراسی غیرمستقیم یک درجه‌ای و در دموکراسی مستقیم با واسطه است.
 - ۳) انتخابات، در دموکراسی غیرمستقیم یک درجه‌ای و در دموکراسی مستقیم بی‌واسطه است.
 - ۴) در دموکراسی غیرمستقیم، تدوین قوانین با پارلمان و تصویب آن با مردم است.
- ۱۵- در بیان نظام‌های مختلف سیاسی:
- ۱) نظام‌های مکتبی با نظام‌های استبدادی تفاوتی ندارند.
 - ۲) نظام‌های آزادگرا (لیبرال) مبتنی بر تعدد مسلکی و نظام مکتبی مبتنی بر انتصاب است.
 - ۳) در نظام اسلامی حاکم برگزیده خداوند و در نظام آزادگرا (لیبرال) حاکم منتخب مردم است.
 - ۴) نظام‌های آزادگرا (لیبرال) مبتنی بر کثرت‌گرایی و بی‌طرفی عقیدتی و نظام‌های مکتبی بر برتری عقیدتی است.

- ۱۶- در بیان مفهوم دموکراسی می‌توان گفت
- (۱) در مردم سالاری دینی، حاکم اول به خاطر رسالت الهی که دارد مافوق کل قوانین است.
 - (۲) در دموکراسی مستقیم، انتخابات یک درجه‌ای و در دموکراسی غیرمستقیم انتخابات دو درجه‌ای است.
 - (۳) حاکمیت ملی، تبعیت زمامداران از حاکمیت قانون و وجود آزادی‌ها از محورهای اصلی دموکراسی است.
 - (۴) انتخابات با واسطه دموکراسی نیمه مستقیم است و انتخابات دو درجه‌ای، همان دموکراسی غیرمستقیم است.
- (سراسری - ۸۶)
- ۱۷- در بیان مفهوم دموکراسی:
- (۱) انتخابات در دموکراسی غیرمستقیم یک درجه‌ای و در دموکراسی مستقیم بی‌واسطه می‌باشد.
 - (۲) در دموکراسی غیرمستقیم، تدوین قوانین با پارلمان و تصویب آن با مردم است.
 - (۳) انتخابات، در دموکراسی غیرمستقیم یک درجه‌ای و در دموکراسی مستقیم باواسطه می‌باشد.
 - (۴) یکی از خصایص بارز دموکراسی تسامح، تحمل، چندگانگی سیاسی و تناوب قدرت است.
- (آزاد-۸۷)
- ۱۸- تناوب قدرت
- (۱) مترادف با تفکیک قواست و در جهت استمرار قدرت می‌باشد.
 - (۲) به معنای گردش قدرت سیاسی در دست مقامات بالای نظام است.
 - (۳) به معنای جابه‌جایی قدرت است که از طریق انتخابات حزبی فراهم می‌شود.
 - (۴) از شاخصه‌های دموکراسی و در جهت تضمین استمرار حاکمیت مردم است.
- (سراسری - ۸۷)
- ۱۹- در بیان مفهوم دموکراسی:
- (۱) در دموکراسی غیر مستقیم، تدوین قوانین با پارلمان و تصویب آن با مردم است.
 - (۲) در دموکراسی مستقیم انتخابات یک درجه‌ای و در دموکراسی غیر مستقیم انتخابات بی‌واسطه است.
 - (۳) در دموکراسی مستقیم انتخابات یک درجه‌ای و در دموکراسی غیر مستقیم انتخابات با واسطه است.
 - (۴) تسامح، تحمل و کثرت‌گرایی یکی از خصایص بارز دموکراسی است.
- (آزاد - ۸۸)
- ۲۰- دستور‌گرایی مترادف است.
- (۱) تفکیک قوا
 - (۲) مشروطه خواهی
 - (۳) برتری قوه مجریه بر مقننه
 - (۴) وجود قانون اساسی نوشته
- (سراسری - ۸۸)
- ۲۱- تناوب قدرت
- (۱) ضمانت اجرای قدرت است.
 - (۲) موجب استمرار قدرت است.
 - (۳) موجب تزلزل قدرت به حساب می‌آید.
 - (۴) یکی از شرایط تحقق مردم سالاری است.
- (سراسری - ۸۸)
- ۲۲- در بین انواع دموکراسی، کدام‌یک، به مفهوم آزادی و حقوق بشر نزدیک است؟
- (۱) دموکراسی شرقی
 - (۲) دموکراسی مستقیم
 - (۳) دموکراسی نیمه مستقیم
 - (۴) دموکراسی غیر مستقیم
- (سراسری - ۸۸)
- ۲۳- در نظام تفکیک قوا:
- (۱) مجریه ریاستی متناسب با تفکیک مطلق و مجریه پارلمانی متناسب با تفکیک نسبی قواست.
 - (۲) چنانچه مجریه ریاستی باشند قوا مستقل از یکدیگرند اما در نظام پارلمانی این ارتباط تا اختلاط وظایف نیز پیش می‌رود.
 - (۳) تفکیک مطلق متناسب با نظام دولت ساده و تفکیک نسبی متناسب با نظام فدرال است.
 - (۴) وجه تمایز تفکیک مطلق و تفکیک نسبی در استقلال یا اختلاط وظایف پارلمان و دولت است.
- (آزاد - ۷۶ ، ۷۸ و ۷۹)
- ۲۴- در نظام تفکیک قوا:
- (۱) تفکیک مطلق مبتنی بر تفکیک کامل وظایف قوا و تفکیک نسبی مبتنی بر اختلاط وظایف قواست.
 - (۲) در مجریه پارلمانی اصولاً تفکیک قوا موضوعیت ندارد.
 - (۳) نظام پارلمانی و ریاستی اصولاً ربطی به نظام تفکیک قوا ندارند.
 - (۴) نظام ریاستی بدین جهت متناسب با تفکیک مطلق قواست که رئیس جمهوری و نمایندگان پارلمان منتخب مردم و متساویاً دارای شأن مردمی‌اند و هیچ یک از قوا بر دیگری برتری ندارند.
- (آزاد - ۷۷)

۲۵- در نظام تفکیک قوا:

(سراسری - ۷۳)

- ۱) منظور از تفکیک مطلق، تفکیک کامل وظایف هر یک از قواست ولی در تفکیک نسبی برخی از اختلاط وظایف در قوا مشاهده می‌شود.
- ۲) مجریه ریاستی متناسب با تفکیک مطلق و مجریه پارلمانی متناسب با تفکیک نسبی قواست.
- ۳) در مجریه پارلمانی اصولاً تفکیک قوا موضوعیت ندارد.
- ۴) نظام‌های پارلمانی و ریاستی اصولاً ربطی به تفکیک قوا ندارند.

۲۶- اصل تفکیک مطلق قوا و جدایی کامل قوه مقننه از مجریه چگونه رژیم می‌را به وجود می‌آورد؟

(سراسری - ۷۴)

- ۱) ریاستی
- ۲) جمهوری
- ۳) شورایی
- ۴) مشروطه

۲۷- در صورتی که قانون اساسی کشوری اصل تفکیک نسبی قوا را بپذیرد لزوماً دارای چگونه رژیمی خواهد بود؟ (سراسری - ۷۴)

- ۱) پارلمانی
- ۲) جمهوری
- ۳) ریاستی
- ۴) سلطنتی

۲۸- برای تبیین نظام تفکیک قوا، منتسکیو از نظام سیاسی کدام کشور الهام گرفت؟ (سراسری - ۷۴)

- ۱) انگلستان
- ۲) سوئیس
- ۳) سوئد
- ۴) فرانسه

۲۹- در نظام تفکیک قوا:

(سراسری - ۷۶)

- ۱) در تفکیک مطلق، قوا مستقل از یکدیگرند و در تفکیک نسبی اختلاط وظایف در قوا مشاهده می‌شود.
- ۲) مجریه پارلمانی محصول تفکیک مطلق قواست.
- ۳) مجریه پارلمانی اصولاً ربطی به تفکیک قوا ندارند.
- ۴) مجریه ریاستی متناسب با تفکیک مطلق و مجریه پارلمانی متناسب با تفکیک نسبی قواست.

۳۰- در نظام تفکیک قوا:

(سراسری - ۷۷)

- ۱) تفکیک قوا مانع از تمرکز قدرت نیست.
- ۲) قوا مستقل از یکدیگر اما در انجام وظایف خود با یکدیگر مشورت دارند.
- ۳) قوا منبعث از یکدیگر اما مستقل از یکدیگرند.
- ۴) وظایف قوا تخصصی و قوا مستقل از یکدیگرند.

۳۱- در نظام تفکیک قوا:

(سراسری - ۷۹)

- ۱) تفکیک مطلق متناسب با نظام جمهوری و تفکیک نسبی متناسب با نظام سلطنتی مشروطه است.
- ۲) چنانچه مجریه ریاستی باشد قوا مستقل از یکدیگرند اما در پارلمانی چنین نیست.
- ۳) مجریه ریاستی متناسب با تفکیک نسبی و مجریه پارلمانی متناسب با تفکیک مطلق قواست.
- ۴) وجه تمایز تفکیک مطلق و تفکیک نسبی در استقلال یا اختلاط وظایف پارلمان و دولت است.

۳۲- روسو بر تأکید دارد ولی منتسکیو بر تأکید دارد.

(سراسری - ۷۹)

- ۱) تفکیک مطلق قوا- تفکیک افقی
- ۲) تفکیک نسبی- تفکیک مطلق
- ۳) تفکیک عمودی- تعادل قوا
- ۴) اصل سلسله مراتب قوا- تفکیک مطلق

۳۳- در نظام تفکیک قوا:

- ۱) تفکیک مطلق متناسب با دولت ساده و تفکیک نسبی متناسب با نظام فدرال است.
- ۲) در نظام‌های پارلمانی اعضای قوه مجریه لزوماً بایستی از بین اعضای پارلمان تعیین شوند.
- ۳) مجریه ریاستی متناسب با تفکیک مطلق قوا و مجریه پارلمانی متناسب با تفکیک نسبی قواست.
- ۴) نظام‌های پارلمانی و ریاستی اصولاً ربطی به نظام تفکیک قوا ندارند.

۳۴- هدف از پیش‌بینی اصل تفکیک قوا در قانون اساسی چیست؟

(سراسری - ۸۱)

- ۱) تسهیل اجرای قدرت سیاسی است.
- ۲) پرهیز از خود محوری فردی است.
- ۳) تفکیک وظایف بین نهادهای متعدد است.
- ۴) مانع از تمرکز قدرت سیاسی در دست گروهی خاص و پرهیز از استبداد و تضمین آزادی‌های فردی است.

(سراسری - ۸۲)

۳۵- در نظام تفکیک قوا:

- ۱) مجریه ریاستی متناسب با تفکیک نسبی و در مجریه پارلمانی قوا مستقل از یکدیگرند.
- ۲) در نظام‌های ریاستی و پارلمانی تفکیک مطلق قوا حاکم و قوا از یکدیگر کاملاً مستقل‌اند.
- ۳) تفکیک مطلق متناسب با نظام دولت- کشور بسیط و تفکیک نسبی متناسب با فدرال است.
- ۴) وجه تمایز تفکیک مطلق و نسبی در استقلال وظایف پارلمان و دولت است.

(سراسری - ۷۴)

۳۶- از میان کشورهای زیر کدام یک دارای رژیم ریاستی هستند؟

- ۱) ایتالیا
- ۲) آمریکا
- ۳) بلژیک
- ۴) هندوستان

(سراسری - ۷۶)

۳۷- رابطه‌ی قوا در نظام پارلمانی چگونه است؟

- ۱) اختلاط به سود مجریه است.
- ۲) اختلاط به سود مقننه است.
- ۳) تفکیک کامل قواست.
- ۴) همکاری بین قواست.

(سراسری - ۷۶)

۳۸- در نظام سیاسی آمریکا وزیر در مقابل چه مقامی مسئول است؟

- ۱) رئیس جمهور
- ۲) کنگره
- ۳) مجلس سنا
- ۴) مجلس نمایندگان

(سراسری - ۷۶)

۳۹- آیا در نظام پارلمانی رئیس دولت اصولاً می‌تواند قوه مقننه را منحل کند؟

- ۱) به تنهایی می‌تواند منحل کند.
- ۲) با تأیید رئیس کشور می‌تواند منحل کند.
- ۳) به پیشنهاد رئیس دولت و حکم رئیس کشور می‌تواند منحل کند.
- ۴) نمی‌تواند منحل کند.

(سراسری - ۷۸)

۴۰- روابط قوا در نظام پارلمانی چگونه است؟

- ۱) قوای حاکم با هم همکاری و بر هم نفوذ متقابل دارند.
- ۲) قوای حاکم از هم جدا و با هم همکاری ندارد.
- ۳) قوای گوناگون حاکم در کشور از هم جدا و مستقل‌اند.
- ۴) یکی از قوا بر قوای دیگری برتری دارد و خط‌مشی آن‌ها را معین می‌کند.

(آزاد - ۸۱)

۴۱- در نظام ریاستی:

- ۱) به خاطر آن که قوای مقننه و مجریه هر یک با داشتن شأن مردمی مستقل از یکدیگرند تفکیک مطلق قوا حاکم است.
- ۲) با وجود نظارت متقابل قوا بر یکدیگر می‌تواند منجر به عزل رئیس جمهور یا انحلال پارلمان شود.
- ۳) با وجود آن که نصب دولت مستقل از پارلمان است پارلمان حق استیضاح و عزل آن را داراست.
- ۴) رئیس جمهور حق انحلال پارلمان را ندارد اما پارلمان حق استیضاح و عزل رئیس جمهور را داراست.

(آزاد - ۸۰)

۴۲- در نظام ریاستی:

- ۱) رئیس جمهور منتخب مردم و اصولاً مستقل از پارلمان است.
- ۲) رئیس جمهوری مستقل از پارلمان است اما رسمیت دولت موکول به تأیید پارلمان است.
- ۳) تفکیک قوا مطلق است اما در صورتی که پارلمان و دولت در مسائل سیاسی به توافق نرسند رئیس جمهور حق انحلال پارلمان را دارد.
- ۴) چون رئیس جمهور و پارلمان از شأن مردمی مساوی برخوردارند رئیس جمهور حق انحلال پارلمان را دارد و پارلمان حق عزل رئیس جمهور را.

(آزاد - ۸۰ و سراسری - ۷۹)

۴۳- در نظام پارلمانی:

- ۱) پارلمان پاسخگوی دولت و دولت پاسخگوی پارلمان است.
- ۲) پارلمان رأساً اعضای دولت را تعیین می‌کند.
- ۳) پارلمان می‌تواند دولت را عزل و دولت نیز می‌تواند همانند نظام ریاستی پارلمان را منحل کند.
- ۴) تفکیک قوا نسبی و هیئت دولت پاسخگوی کارکرد خود در برابر پارلمان است.

- ۴۴- در نظام ریاستی:**
- رئیس جمهوری مستقل از پارلمان اما رسمیت دولت وی به دلیل ضرورت همکاری بین قوا موکول به تأیید پارلمان است.
 - قوای مقننه و مجریه هر دو منبعث از مردماند به همین جهت هیچ یک بر دیگری برتری ندارد.
 - تفکیک قوا مطلق است اما در صورتی که دولت و پارلمان به توافق نرسند رئیس جمهور حق انحلال پارلمان، و در مقابل مجلس حق عزل رئیس جمهور را داراست.
 - پارلمان در انجام امور خود مستقل از دولت است، اما دولت در صورت عدم اجرای قوانین لازم الاجرا قابل مؤاخذه و استیضاح توسط پارلمان می‌باشد.
- ۴۵- در نظام پارلمانی:**
- چون تفکیک قوا نسبی است بین پارلمان و دولت از جهت پاسخگویی مسئولیت متقابل وجود دارد.
 - پارلمان پاسخگوی مردم و دولت پاسخگوی کارکرد خود در برابر پارلمان است.
 - پارلمان می‌تواند دولت را عزل و دولت نیز می‌تواند همانند نظام ریاستی پارلمان را منحل کند.
 - قوه مقننه رأساً اعضای دولت را تعیین و منصوب می‌نماید.
- ۴۶- در نظام پارلمانی:**
- وزراء منتخب پارلمان هستند.
 - وزراء توسط رئیس حکومت (شاه یا رئیس جمهور) تعیین می‌شوند اما هیئت وزیران باید از پارلمان رأی اعتماد بگیرد.
 - پارلمان می‌تواند در صورت عدم رضایت از سیاست‌های دولت آن را ساقط نماید.
 - اعضای قوه مجریه لزوماً بایستی از بین اعضای پارلمان تعیین شوند.
- ۴۷- در نظام ریاستی:**
- رئیس جمهور، منتخب مردم و مستقل از پارلمان است اما به لحاظ ضرورت هماهنگی، رسمیت دولت موکول به رأی اعتماد پارلمان است.
 - هیچ یک از قوای مقننه و مجریه منبعث از دیگری نیست و هیچ کدام حق دخالت در کار دیگری را ندارند.
 - پارلمان حق عزل رئیس جمهور را داراست.
 - رئیس جمهور و پارلمان در انجام امور خود مستقل از یکدیگرند و هیچ یک حق ساقط کردن دیگری را ندارد اما در صورتی که دولت در اجرای قوانین و سیاست‌های ملی نظر پارلمان را تأمین نکند پارلمان حق عزل آن را خواهد داشت.
- ۴۸- در نظام‌های ریاستی وزراء مقابل:**
- رئیس جمهور مسئول می‌باشند.
 - در مقابل رئیس جمهور و پارلمان مسئول می‌باشند.
 - پارلمان مسئول می‌باشند.
 - در مقابل هیئت وزیران و پارلمان مسئول می‌باشند.
- ۴۹- در نظام ریاستی:**
- رئیس جمهور، منتخب مستقیم مردم می‌باشد و در مقابل پارلمان مسئول نیست اما مکلف است از آن جا که قوانین را اجرا می‌کند باید از مجلس کسب رأی اعتماد کند.
 - رئیس جمهور رأساً وزراء را تعیین و دولت را اداره می‌کند.
 - رئیس جمهور حق انحلال پارلمان و پارلمان حق عزل رئیس جمهور را ندارد اما پارلمان می‌تواند از طریق استیضاح دولت به‌طور غیر مستقیم بر رئیس جمهور اعمال نفوذ نماید.
 - رئیس جمهور حق انحلال پارلمان را ندارد اما به لحاظ آن که پاسدار و مراقب قانون است از طریق شورای ناظر بر قانون اساسی که اعضایش را منصوب کرده به هنگام تطبیق قانون اساسی بر کار پارلمان اعمال نفوذ کند.
- ۵۰- در نظام پارلمانی:**
- پارلمان وزراء را تأیید می‌کند.
 - تفکیک مطلق قوا حاکم است.
 - اختیارات پارلمان مشابه پارلمان در نظام ریاستی است.
 - اختیارات رئیس جمهور مشابه نظام ریاستی است.

(آزاد - ۷۵)

۵۱- در نظام پارلمانی:

- ۱) رئیس جمهور منتخب مستقیم مردم و دولت منتخب پارلمان است.
- ۲) رئیس جمهور به وسیله پارلمان تعیین می‌شود و مردم از طریق همه‌پرسی رأی پارلمان را تنفیذ می‌کنند.
- ۳) رئیس جمهور منتخب پارلمان و دولت منتخب رئیس جمهور و مورد تأیید پارلمان می‌باشد.
- ۴) پارلمان، دولت را تعیین می‌کند.

(آزاد - ۷۴)

۵۲- در نظام ریاستی:

- ۱) قدرت عمومی، ناشی از رئیس جمهور یا پادشاه است.
- ۲) نصب دولت، مستقل از پارلمان است ولی مجلس حق استیضاح دولت را دارد.
- ۳) رئیس جمهور و پارلمان هر دو دارای شأن مستقل مردمی هستند و تفکیک مطلق قوا حاکم است.
- ۴) رئیس جمهور حق انحلال پارلمان را دارد اما پارلمان حق عزل رئیس جمهور را جز به سبب خیانت به کشور ندارد.

۵۳- شرط تحقق رژیم پارلمانی چیست؟

- ۱) وجود پارلمان
- ۲) تفکیک کامل قوا
- ۳) مسئولیت سیاسی وزیران
- ۴) نظارت بر قوه مجریه

(سراسری - ۷۲)

۵۴- در نظام ریاستی:

- ۱) رئیس جمهوری مستقل از پارلمان، اما دولت وی زیر نظارت کامل پارلمان است.
- ۲) نصب دولت، مستقل از پارلمان است اما پارلمان از جهت حفظ منافع مردم حق استیضاح وزیران را داراست.
- ۳) رئیس جمهور منتخب مردم و دولت وی اصولاً مستقل از پارلمان است.
- ۴) رئیس جمهور و پارلمان هر دو شأن مردمی و متعادل دارند برای حفظ این تعادل رئیس جمهور حق انحلال پارلمان و پارلمان حق عزل رئیس جمهور را داراست.

(سراسری - ۷۶)

۵۵- در نظام ریاستی:

- ۱) رئیس جمهور منتخب مردم و دولت وی اصولاً مستقل از پارلمان است.
- ۲) رئیس جمهور مستقل از پارلمان است اما رسمیت دولت موکول به رأی اعتماد پارلمان است.
- ۳) تفکیک قوا، مطلق است اما در صورتی که دولت و پارلمان در مسائل سیاسی به توافق نرسند رئیس جمهور حق انحلال پارلمان را دارد.
- ۴) چون رئیس جمهور و پارلمان از شأن مردمی مساوی برخوردارند رئیس جمهور حق انحلال پارلمان را دارد و پارلمان حق عزل رئیس جمهور را.

(سراسری - ۷۲)

۵۶- در نظام ریاستی:

- ۱) حاکمیت ملی در دو جلوه متمایز ظهور می‌یابد.
- ۲) رئیس جمهور می‌تواند پارلمان را منحل کند.
- ۳) رئیس جمهور مستقل از پارلمان است ولی دولت وی مستقل از پارلمان نیست.
- ۴) نظارت متقابل قوا بر روی یکدیگر متعادل است.

(سراسری - ۸۰)

۵۷- در نظام ریاستی:

- ۱) رئیس جمهور و پارلمان هر دو دارای شأن مستقل مردمی هستند و تفکیک مطلق قوا حاکم است.
- ۲) رئیس جمهور حق انحلال پارلمان را دارد اما پارلمان حق عزل رئیس جمهور را جز به سبب خیانت به کشور ندارد.
- ۳) قدرت عمومی ناشی از رئیس جمهور یا پادشاه است.
- ۴) نصب دولت مستقل از پارلمان است ولی مجلس حق استیضاح دولت را دارد.

(سراسری - ۸۲)

۵۸- در نظام پارلمانی:

- ۱) رئیس جمهور و پارلمان هر یک خود را مستظهر به حاکمیت ملی دانسته و مستقل از یکدیگرند.
- ۲) رئیس جمهور حق انحلال پارلمان و همچنین پارلمان حق محاکمه و عزل رئیس جمهور را دارد.
- ۳) رئیس جمهور مستقل از پارلمان ولی رسمیت دولت به رأی پارلمان نیاز دارد.
- ۴) دو قوه در ابتکار قانون همکاری نزدیک دارند.

(سراسری - ۸۲)

۵۹- در نظام پارلمانی:

- (۱) پارلمان پاسخگوی دولت و مردم است.
- (۲) قوه مقننه رأساً اعضای دولت را نصب می‌کند.
- (۳) دولت مسئولیتی در قبال مردم و مجلس ندارد.
- (۴) هیئت وزیران پاسخگوی کارکرد خود در برابر مقننه می‌باشند.

(آزاد - ۷۸)

۶۰- در نظام ریاستی:

- (۱) رئیس جمهور و پارلمان چون منتخب مردم‌اند پاسخگوی مردم‌اند اما دولت پاسخگوی اقدامات خود در برابر پارلمان است.
- (۲) تفکیک مطلق قوا حاکم است و اصولاً هیچ یک از قوا بر روی یکدیگر نفوذ و اقتداری ندارند.
- (۳) پارلمان می‌تواند دولت را عزل و دولت نیز می‌تواند پارلمان را منحل کند.
- (۴) رئیس جمهور و پارلمان هر یک منتخب مردم و مستقل از یکدیگرند اما از باب هماهنگی دولت باید از پارلمان رأی اعتماد بگیرد.

(آزاد - ۸۳)

۶۱- در نظام ریاستی

- (۱) رئیس جمهور مستقل از پارلمان است اما رسمیت دولت وی به دلیل ضرورت همکاری بین قوا، موکول به تأیید پارلمان است.
- (۲) قوه‌ی مقننه و مجریه هر دو منبعث از مردم‌اند به همین جهت هیچ یک بر دیگری برتری ندارد.
- (۳) تفکیک قوا مطلق است اما در صورتی که دولت و پارلمان به توافق نرسند رئیس جمهور حق انحلال پارلمان و در مقابل مجلس، حق عزل رئیس جمهور را دارا است.
- (۴) پارلمان در انجام امور خود مستقل از دولت است، اما دولت در صورت عدم اجرای قوانین لازم‌الاجرا قابل مؤاخذه و استیضاح توسط پارلمان می‌باشد.

(سراسری - ۸۳)

۶۲- در نظام مردم سالار:

- (۱) همه‌ی مردم به صورت یکسان، تمایلات و منافع مسلکی و سیاسی واحد دارند.
- (۲) با وجود آزادی‌ها و امکان همه سالاری، شهروندان فقط اهلیت انتخاب دارند.
- (۳) نهاد انتخابات، بزرگ‌ترین شمار مردم را در صورت‌بندی قدرت و امور عمومی و سیاست مشارکت می‌دهد.
- (۴) برای شهروند تنها مشارکت در امور عمومی حق است و وجود آزادی‌های دیگر در درجه‌ی بعد قرار می‌گیرد.

(سراسری - ۸۳)

۶۳- در نظام پارلمانی:

- (۱) مجلس رأساً اعضای دولت را تعیین می‌کند.
- (۲) مجلس دولت را استیضاح و رئیس دولت رأساً می‌تواند مجلس را منحل کند.
- (۳) با توجه به همکاری قوا، اصولاً تفکیک قوا موضوعیت ندارد.
- (۴) هیئت دولت پاسخ‌گوی کارکرد خود در برابر مجلس است.

(سراسری - ۸۳)

۶۴- در نظام ریاستی:

- (۱) رئیس جمهور مستقل از پارلمان است اما بدون رأی اعتماد مجلس دولت رسمیت نمی‌یابد.
- (۲) تفکیک قوا مطلق است، اما به دلیل عدم اجرای قانون، مجلس حق استیضاح مجریه را دارد.
- (۳) قوای مجریه و مقننه از هر دو شأن مردمی مساوی برخوردارند و مستقل از یکدیگر می‌باشند.
- (۴) رئیس جمهور و مجلس قانون‌گذاری از شأن یکسان برخوردارند رئیس جمهور حق انحلال مجلس را دارد.

(سراسری - ۸۴)

۶۵- نظریه‌ی تفکیک قوای منتسکیو بر کدام محور استوار است؟

- (۱) تفکیک عمودی قوا (۲) قانون (۳) حاکمیت ملی (۴) حاکمیت مردم

(آزاد - ۸۵)

۶۶- در نظام ریاستی:

- (۱) قوای مقننه و مجریه هر دو دارای حقانیت مردمی‌اند، بدین اعتبار هیچ یک از این دو قوه بر دیگری برتری ندارد.
- (۲) هر چند که رئیس جمهور مستقل از پارلمان است؛ اما رسمیت دولت وی، به دلیل ضرورت همکاری بین قوا، موکول به تأیید پارلمان می‌باشد.
- (۳) با آن که تفکیک قوا مطلق است؛ ضرورت تعادل قوا اقتضا می‌کند که چنانچه دولت و پارلمان به توافق نرسند، رئیس جمهور حق انحلال پارلمان و در مقابل مجلس حق عزل رئیس جمهور را داشته باشد.
- (۴) پارلمان در انجام امور خود مستقل از دولت است؛ اما دولت در صورت عدم اجرای قوانین لازم‌الاجرا قابل مؤاخذه و استیضاح توسط پارلمان می‌باشد.

۶۷- در بیان مفهوم دموکراسی:

(آزاد- ۸۵)

- ۱) در دموکراسی غیرمستقیم، تدوین قوانین با پارلمان و تصویب آن با مردم است.
- ۲) در دموکراسی غیرمستقیم انتخابات یک درجه‌ای و در دموکراسی مستقیم انتخابات بی‌واسطه است.
- ۳) تسامح، تحمل و کثرت‌گرایی سیاسی یکی از خصایص بارز دموکراسی است.
- ۴) در دموکراسی مستقیم، انتخابات یک درجه‌ای و در دموکراسی غیرمستقیم انتخابات باواسطه است.

۶۸- در بیان مفهوم دموکراسی «دولت-کشور»:

(آزاد- ۸۵)

- ۱) حاکمیت عبارت از مجموعه‌ی قوای سه‌گانه و حکومت همان قوه مجریه است.
- ۲) حاکمیت به مجموعه افرادی اطلاق می‌شود که تحت ضوابطی در یک کشور اعمال قدرت می‌کنند.
- ۳) حاکمیت و حکومت در مفهوم درونی مترادف و در مفهوم بیرونی متمایزند.
- ۴) حاکمیت مطلق، دائمی و تام ولی حکومت مقید، موقتی و قوا قابل تفکیک است.

۶۹- در نظام پارلمانی:

(آزاد- ۸۵)

- ۱) چون تفکیک قوا نسبی است، بین پارلمان و دولت از جهت پاسخگویی، مسئولیت متقابل وجود دارد.
- ۲) پارلمان مظهر حاکمیت مردم و بدین اعتبار، دولت پاسخگوی کارکرد خود در برابر پارلمان است.
- ۳) پارلمان می‌تواند دولت را عزل و دولت نیز می‌تواند همانند نظام ریاستی پارلمان را منحل کند.
- ۴) قوای سه‌گانه بر یکدیگر اقتدار و نفوذی ندارند.

۷۰- در نظام تفکیک قوا:

(آزاد- ۸۵)

- ۱) وجه تمایز تفکیک مطلق و تفکیک نسبی قوا در تفکیک یا اختلاط وظایف پارلمان و دولت است.
- ۲) برعکس نظام ریاستی که قوا مستقل از یکدیگرند، در نظام پارلمانی، این ارتباط تا اختلاط وظایف نیز پیش می‌رود.
- ۳) تفکیک مطلق متناسب با نظام دولت ساده و تفکیک نسبی متناسب با نظام فدرال است.
- ۴) مجریه ریاستی متناسب با تفکیک مطلق و مجریه پارلمانی متناسب با تفکیک نسبی قواست.

۷۱- مشخصه‌های اساسی نظام پارلمانی و نظام ریاستی به ترتیب کدام است؟

(سراسری- ۸۵)

- ۱) در نظام پارلمانی تفکیک قوا منتفی است در حالی که نظام ریاستی مبتنی بر تفکیک قواست.
- ۲) نظام پارلمانی متمایل به تفکیک نسبی قوا و نظام ریاستی متمایل به تفکیک مطلق قواست.
- ۳) اعضای دولت در نظام پارلمانی به طور مطلق منتخب پارلمان و در نظام ریاستی منتخب رئیس‌جمهور هستند.
- ۴) در نظام پارلمانی وزیران در مقابل پارلمان مسئولند اما در نظام ریاستی وزیران به اعتبار رئیس‌جمهور منتخب مردم هیچ‌گونه مسئولیتی ندارند.

۷۲- وجود اصل تفکیک قوا موجب:

(سراسری- ۸۵)

- ۱) توسعه و کمال قدرت در مقابله با آزادی است.
- ۲) گسترش نامحدود آزادی‌ها در مقابل قدرت است.
- ۳) تشخیص انواع رژیم‌های سیاسی است.
- ۴) تعدیل قدرت و عدم پاسخ‌گویی آن است.

۷۳- در نظام ریاستی:

(آزاد- ۸۶)

- ۱) رئیس‌جمهور مستقل از پارلمان است؛ اما رسمیت دولت وی موکول به تأیید پارلمان می‌باشد.
- ۲) تفکیک قوا مطلق است؛ اما در صورتی که دولت و پارلمان در مسایل سیاسی به توافق نرسند، رئیس‌جمهور حق انحلال پارلمان را دارد.
- ۳) رئیس‌جمهور منتخب مردم و دولت وی اصولاً مستقل از پارلمان است.
- ۴) چون رئیس‌جمهور و پارلمان از شأن مردمی مساوی برخوردارند، رئیس‌جمهور حق انحلال پارلمان و پارلمان حق عزل رئیس‌جمهور را دارد.

۷۴- در نظام پارلمانی:

(آزاد- ۸۶)

- ۱) تفکیک قوا مطلق است.
- ۲) قوه‌ی مقننه رأساً اعضای قوه‌ی مجریه را تعیین و منصوب می‌نماید.
- ۳) قوه مقننه بر قوه مجریه برتری دارد.
- ۴) قوای سه‌گانه بر یکدیگر اقتدار و نفوذی ندارند.

(سراسری - ۸۶)

۷۵- در نظام پارلمانی:

- ۱) ابتکار قانون و فرآیند قانون‌گذاری مستقل از مجریه است.
- ۲) چون پارلمان مستقیماً اعضای کابینه را تعیین می‌کند پس این اعضاء در مقابل پارلمان مسئول‌اند.
- ۳) نمایندگان پارلمان منتخب مردم و پاسخگوی مردم‌اند و کابینه دولت در مقابل پارلمان پاسخگو است.
- ۴) چون تفکیک قوا بر محور همکاری دو قوه مقننه و مجریه است بنابراین حق انحلال و عزل یکدیگر منتفی است.

(سراسری - ۸۶)

۷۶- در نظام ریاستی:

- ۱) قوای مجریه و مقننه منبعث از مردم‌اند به همین جهت این دو قوه حق انحلال و یا عزل یکدیگر را دارند.
- ۲) رئیس‌جمهور مستقل از کنگره است اما اعضای کابینه وی اصولاً در مقابل پارلمان پاسخگو و مسئول‌ند.
- ۳) چون تمامی اعضای قوای مقننه و مجریه همزمان با انتخاب مردم تعیین می‌شوند یکی را بر دیگری تفوقی نیست.
- ۴) پارلمان در انجام امور خود مستقل از دولت است و دولت اصولاً پاسخگوی کارکرد خود در برابر پارلمان نیست.

(آزاد - ۸۷)

۷۷- در نظام پارلمانی:

- ۱) پارلمان پاسخگوی دولت و دولت پاسخگوی پارلمان است.
- ۲) پارلمان رأساً اعضای دولت را تعیین می‌کند.
- ۳) پارلمان می‌تواند دولت را عزل و دولت نیز می‌تواند همانند نظام ریاستی پارلمان را منحل کند.
- ۴) تفکیک قوا نسبی بوده و هیئت دولت پاسخگوی کارکرد خود در برابر پارلمان است.

(آزاد - ۸۷)

۷۸- در نظام تفکیک قوا:

- ۱) در مجریه پارلمانی اصولاً تفکیک قوا موضوعیت ندارد.
- ۲) نظام ریاستی متناسب با تفکیک مطلق قوا و نظام پارلمانی متناسب با تفکیک نسبی قواست.
- ۳) تفکیک مطلق، مبتنی بر تفکیک کامل وظایف قوا و تفکیک نسبی مبتنی بر اختلاط وظایف قواست.
- ۴) نظام‌های پارلمانی و ریاستی اصولاً ربطی به نظام تفکیک قوا ندارند.

(سراسری - ۸۷)

۷۹- کدام گزینه در خصوص نظام پارلمانی و نظام ریاستی صحیح است؟

- ۱) اختیارات و وظایف رئیس قوه مجریه در نظام پارلمانی و ریاستی مشابهت دارد.
- ۲) در نظام پارلمانی مسئولیت وزیران قطعی است اما در نظام ریاستی قوه مجریه مسئولیتی ندارد.
- ۳) در نظام پارلمانی قوه مجریه و مقننه با یکدیگر همکاری دارند اما در نظام ریاستی بین این دو قوه، رابطه انعطاف‌ناپذیر است.
- ۴) در نظام پارلمانی حتماً وزیران باید از بین نمایندگان باشند اما در نظام ریاستی رئیس‌جمهوری و وزیران از راه انتخابات مستقیم تعیین می‌شوند.

(آزاد - ۸۸)

۸۰- در نظام ریاستی:

- ۱) رئیس‌جمهور منتخب مردم و مستقل از پارلمان، اما دولت وی زیر نظارت کامل پارلمان است.
- ۲) رئیس‌جمهور منتخب مردم و دولت وی اصولاً مستقل از پارلمان است.
- ۳) رئیس‌جمهور حق انحلال پارلمان و پارلمان حق عزل رئیس‌جمهور را داراست.
- ۴) رئیس‌جمهور در تعیین و انتخاب اعضای هیئت دولت، مکلف به کسب رأی اعتماد از پارلمان است.

(آزاد - ۸۸)

۸۱- در نظام تفکیک قوا:

- ۱) نظام ریاستی بدین جهت متناسب با تفکیک مطلق قواست که در آن، رئیس‌جمهور و نمایندگان پارلمان هر یک منتخب مردم و به طور همسان دارای شأن مردمی‌اند و هیچ یک از قوا بر دیگری برتری ندارد.
- ۲) تفکیک مطلق قوا مبتنی بر تفکیک کامل وظایف قوا و تفکیک نسبی مبتنی بر اختلاط وظایف قواست.
- ۳) در مجریه‌ی پارلمانی اصولاً تفکیک قوا موضوعیت ندارد.
- ۴) تفکیک مطلق قوا متناسب با دولت ساده و تفکیک نسبی متناسب با نظام فدرال است.

(سراسری - ۸۸)

۸۲- شاخص تفاوت نظام ریاستی با نظام پارلمانی، قواست.

(۱) اختلاط	(۲) تعادل
(۳) همکاری	(۴) تفکیک

- ۸۳- مهم‌ترین عامل ثبات حکومت در انگلستان چیست؟
 (۱) تفکیک نسبی قوا و تعادل سه قوه
 (۲) کنترل متقابل مجریه و مقننه
 (۳) نظام دو حزبی منضبط
 (۴) نظام پادشاهی مشروطه
 (سراسری - ۷۴)
- ۸۴- آیا مصونیت پارلمانی تبعیض است؟
 (۱) خیر، برای رعایت شأن نماینده لازم می‌باشد.
 (۲) بله و بدین وسیله نماینده تحت پیگرد قرار نمی‌گیرد.
 (۳) خیر وسیله‌ای است دفاعی برای اجرای وظیفه نمایندگی.
 (۴) خیر یک نوع عدم مسئولیت است که نماینده بتواند حریم آزادی‌ها را نادیده بگیرد.
 (سراسری - ۸۱)
- ۸۵- وظیفه‌ی رسیدگی به جرایم مقامات اجرایی آمریکا با کدام یک است؟
 (۱) مجلس سنا دلایل لازم را تهیه می‌کند و برای اتخاذ تصمیم به مجلس نمایندگان می‌فرستد.
 (۲) منحصرأ بر عهده‌ی مجلس سنا است.
 (۳) منحصرأ بر عهده‌ی مجلس نمایندگان است.
 (۴) مجلس نمایندگان دلایل لازم را علیه یکی از مقامات اجرایی تهیه می‌کند و برای اتخاذ تصمیم به مجلس سنا می‌فرستد.
 (سراسری - ۸۵)
- ۸۶- نظام دو مجلسی:
 (۱) لازمه وجود هر جامعه سیاسی است.
 (۲) خاص دولت- کشورهای فدرال است.
 (۳) متناسب با جوامعی است که دارای شهروندان درجه‌ی یک و دو هستند.
 (۴) ترکیب مطلوبی از تعقل و تجربه در مجلس سنا و اراده مردمی در مجلس ملی است.
 (آزاد - ۸۸)
- ۸۷- نظام دو مجلسی:
 (۱) لازمه‌ی وجود هر جامعه‌ی سیاسی است.
 (۲) خاص دولت‌های فدرال همچون آمریکا است.
 (۳) ترکیب مطلوبی از تعقل و تجربه (در مجلس سنا) و اراده‌ی مردمی (در مجلس ملی) است.
 (۴) متناسب با جوامعی همچون انگلستان است که دارای شهروندان درجه‌ی یک (اعیان) و درجه‌ی دو (عوام) هستند.
 (سراسری - ۸۴)
- ۸۸- تفاوت مجریه پارلمانی و مجریه ریاستی کدام است؟
 (۱) هر دو در یک سطح از تفکیک قوا برخوردارند.
 (۲) هر دو در یک سطح از تفکیک نسبی قوا بهره می‌گیرند.
 (۳) در مجریه پارلمانی تفکیک قوا مطرح نیست ولی در مجریه ریاستی تفکیک قوا مطلق است.
 (۴) در مجریه پارلمانی حیات مجریه وابسته به اراده و تصمیم پارلمان است در حالی که در مجریه ریاستی وابستگی الزامی دو قوه به یکدیگر منتفی است.
 (سراسری - ۸۵)
- ۸۹- ثبات و در عین حال مسئولیت‌پذیری اعضای قوه مجریه در کدام نظام یا نظام‌ها قابل تأمین است؟
 (۱) ریاستی
 (۲) پارلمانی، دو حزبی و ریاستی
 (۳) پارلمانی چند حزبی با کسب اکثریت نسبی پارلمان
 (۴) ریاستی که رئیس جمهور منتخب پارلمان چند حزبی باشد.
 (سراسری - ۸۸)
- ۹۰- قانون اساسی ایران در مقایسه با قانون اساسی فرانسه دارای کدام تفاوت است؟
 (۱) وجود شورای نگهبان
 (۲) حق وتوی تعلیقی برای رئیس جمهور
 (۳) انتخاب مستقیم رئیس جمهوری توسط مردم
 (۴) حق نظارت بر اجرای قانون اساسی از سوی رئیس جمهور
 (سراسری - ۷۵)
- ۹۱- در نظام سیاسی انگلستان انحلال مجلس عوام از حقوق قانونی کدام است؟
 (۱) رئیس مجلس عوام
 (۲) دادگاه‌ها
 (۳) شاه یا ملکه
 (۴) نخست وزیر

- ۹۲- در نظام پارلمانی، صلاحیت انحلال مجلس قانون‌گذار با چه هدفی صورت می‌گیرد؟ (سراسری - ۸۴)
- (۱) تضعیف نهاد پارلمان
 - (۲) واگذاری تصمیم به مردم
 - (۳) تقویت مجلس دوم
 - (۴) تقویت نهاد مجریه
- ۹۳- کارآمدترین ابزار و وسیله‌ی دخالت قوه مجریه بر مقننه، کدام است؟ (سراسری - ۸۸)
- (۱) تعیین اعضاء قوه مقننه
 - (۲) دخالت در فرآیند تصویب قوانین
 - (۳) دخالت در تعیین دستور جلسه‌ی قوه مقننه
 - (۴) سازماندهی کمیسیون‌های داخلی قوه مقننه و نحوه‌ی کار آنها

پاسخ سوالات چهار گزینه‌ای فصل چهارم

- ۱- گزینه ۳ صحیح است.
 شرایط دموکراسی جدید (دموکراسی یونانی): ۱- حق مشارکت همگانی: باید بزرگ‌ترین شمار مردم بتوانند در صورت‌بندی قدرت سهیم باشند. هرچه هیئت انتخاب‌کننده گسترده‌تر باشد و شرایط انتخاب‌کننده‌ها و شنونده‌ها به هم شبیه‌تر باشد؛ درجه دموکراسی بیش‌تر است. ۲- وجود آزادی‌ها ۳- تسامح و پلورالیزم سیاسی ۴- حکومت اکثریت و رعایت حقوق اقلیت ۵- اصل برابری حقوقی و سیاسی بین شهروندان در استفاده از منابع و موقعیت‌های ملی گام بعدی در این راستا؛ گسترش عدالت اجتماعی و ایجاد برابری اجتماعی خواهد بود. ولی مارکسیست‌ها؛ برابری حقوقی و سیاسی را بدون برابری اجتماعی پوسته‌ای بی‌مغز می‌دانند. ۶- توزیع خردمندانه قدرت تمرکز قدرت.
- ۲- گزینه ۳ صحیح است.
 دموکراسی غیر مستقیم: با جوامع بزرگ امروزی منطبق است. مقامات از طرف کسب رأی اکثریت از طریق انتخابات سرکار می‌آیند. قوانین اساسی از طریق ایجاد دوره‌های تقنینی کوتاه‌مدت، انحلال مجلس و ... جلوی سربه‌وا بودن این نمایندگان را می‌گیرند. دموکراسی نیمه مستقیم: از ترکیب دموکراسی مستقیم و نیمه مستقیم به وجود می‌آید. قدرت اساسی به دو وجه موازی هم از طریق مردم و هم نمایندگان اجرا می‌شود. البته اصل بر وجود مجالس نمایندگی است.
- ۳- گزینه ۱ صحیح است.
 دموکراسی نیمه مستقیم: از ترکیب دموکراسی مستقیم و نیمه مستقیم به وجود می‌آید. قدرت اساسی به دو وجه موازی هم از طریق مردم و هم نمایندگان اجرا می‌شود. البته اصل بر وجود مجالس نمایندگی است.
- ۴- گزینه ۱ صحیح است. حاکمیت ملی، تبعیت زمامداران از قانون اساسی و اصالت حقوق و آزادی‌ها مردم از محورهای اصلی دموکراسی‌اند.
- ۵- گزینه ۱ صحیح است.
- ۶- گزینه ۱ صحیح است.
 دموکراسی مستقیم: مستلزم وجود جوامع کوچک و کم جمعیت. مردم خودشان قانون‌گذارند نه نمایندگان.
- ۷- گزینه ۳ صحیح است.
- ۸- گزینه ۴ صحیح است.
 دموکراسی یونانی: در یونان دموس مفهومی بود محلی و متشکل از جمعیت مذکر و آزاد هسته‌ی مرکزی دموس را شهرنشینان و کشاورزان می‌ساختند.
- دموکراسی جدید علل پدیداری: ۱- آشنایی با فرهنگ یونان از طریق ارتباط با مسلمین ۲- نهضت رفورم و اصلاح کلیسا ۳- رنسانس و تدقیق در مفاهیمی مثل دولت و حکومت ۴- اضمحلال نهاد بردگی؛ رونق اختراعات و ... ۵- ظهور فلاسفه‌ای مثل لاک؛ گوو سیوس و روسو ... عوامل افتراق این دو: دموکراسی یونانی؛ دموکراسی اقلیت بود زیرا زنان و بردگان و ... جزو شهروندان نبودند. دموکراسی یونانی مستقیم بود نه غیر مستقیم. مفهوم آزادی فقط شامل آزادی مشارکت در امور عمومی بود نه مفاهیم جدید امروزی.
- ۹- گزینه ۳ صحیح است.
- ۱۰- گزینه ۴ صحیح است. اداره امور کشور متکی بر آرا عمومی و انتخابات و اعمال دموکراسی مستلزم چندگانگی سیاسی، تحمل سیاسی، تناوب قدرت و محدودیت دوره زمامداری است.
- ۱۱- گزینه ۱ صحیح است.
 تسامح و تحمل چندگانگی سیاسی: چندگانگی سیاسی ایجاد می‌کند که هر شهروند بتواند از میان امکانات گوناگون بنا بر سبک و سیاق خود گزینش کند.
- ۱۲- گزینه ۲ صحیح است. ارسطو، صورت صالح و درست هر سه نوع حکومت ناشی از تقسیم‌بندی اوست را ترجیح می‌دهد.
- ۱۳- گزینه ۴ صحیح است.
 دموکراسی نیمه مستقیم از ترکیب دموکراسی مستقیم و غیرمستقیم به وجود می‌آید که در آن قدرت سیاسی به دو وجه موازی هم توسط نمایندگان مردم و هم مستقیماً به وسیله‌ی خود مردم اعمال می‌شود.
- ۱۴- گزینه ۱ صحیح است.

- در دموکراسی غیرمستقیم یا نماینده سالار نمایندگان مردم به اداره امور جامعه می‌پردازند، اما در دموکراسی نیمه مستقیم مردم از طرق مختلف قانونی از قبیل همه‌پرسی، پله بیسیت، و قوی مردم، ابتکار عام و گزینشگری به نظارت به نمایندگان منتخب خود می‌پردازند.
- ۱۵- گزینه ۴ صحیح است. در واقع نظام‌های متکی مبتنی بر برتری عقیدتی و نظام‌های آزادگر (لیبرال) مبتنی بر کثرت‌گرایی و بی‌طرفی عقیدتی می‌باشند.
- ۱۶- گزینه ۳ صحیح است.
- شرایط دموکراسی جدید عبارتند از: ۱- حق مشارکت همگانی ۲- وجود آزادی‌ها ۳- تسامح و تحمل چندگانگی سیاسی ۴- حکومت اکثریت و رعایت حقوق اقلیت ۵- اصل برابری ۶- توزیع خردمندانه‌ی قدرت
- ۱۷- گزینه ۴ صحیح است.
- (ر. ک. بایسته‌های حقوق اساسی - دکتر قاضی - صفحات ۱۱۴ و ۱۲۵)
- ۱۸- گزینه ۴ صحیح است. تناوب قدرت در واقع از شاخصه‌های دموکراسی و در جهت تضمین استمرار حاکمیت مردم است.
- ۱۹- گزینه ۴ صحیح است.
- ۲۰- گزینه ۲ صحیح است.
- ر. ک. بایسته‌های قانون اساسی - دکتر قاضی - صفحه‌های ۵۶ و ۵۷
- ۲۱- گزینه ۴ صحیح است.
- (ر. ک. بایسته‌های قانون اساسی - دکتر قاضی - صفحه‌ی ۴۷)
- ۲۲- گزینه ۲ صحیح است. در انواع دموکراسی‌ها، دموکراسی مستقیم به مفهوم آزادی و حقوق بشر نزدیک است.
- ۲۳- گزینه ۱ صحیح است.
- رژیم ریاستی ثمره اندیشه مطلق قواست و دو قوه متساویاً از پشتوانه مردمی برخوردارند و رژیم پارلمانی از تفکیک نسبی قوا به دست می‌آید.
- ۲۴- گزینه ۴ صحیح است.
- وظایف هر کدام از دستگاه‌های کارگزار تخصصی است و در کار هم دخالت ندارند. قوا: نوعاً کلیه وظایف خود را به تنهایی به انجام می‌رسانند. قوا کاملاً از هم مستقل‌اند و منبعث از هم نیستند.
- ۲۵- گزینه ۲ صحیح است.
- ۲۶- گزینه ۱ صحیح است. رژیم ریاستی حاصل اصل تفکیک قوا مطلق و جدایی کامل قوه مقننه از مجریه می‌باشد.
- ۲۷- گزینه ۱ صحیح است. رژیم پارلمانی حاصل پذیرش اصل تکلیک بنی قوا توسط قانون اساسی است.
- ۲۸- گزینه ۱ صحیح است. مونتسکیو برای تبیین نظام تفکیک قوا از نظام سیاسی انگلستان الهام گرفته است.
- ۲۹- گزینه ۴ صحیح است.
- ۳۰- گزینه ۴ صحیح است.
- وظایف هر کدام از دستگاه‌های کارگزار تخصصی است و در کار هم دخالت ندارند. قوا: نوعاً کلیه وظایف خود را به تنهایی به انجام می‌رسانند. قوا کاملاً از هم مستقل‌اند و منبعث از هم نیستند.
- ۳۱- گزینه ۲ صحیح است. در نظام تفکیک قوا چنانچه مجریه ریاستی باشد قوا مستقل از یکدیگرند اما در پارلمانی چنین نیست.
- ۳۲- گزینه ۳ صحیح است.
- همان طور که گفته شد روسو به تفکیک عمودی قوا معتقد بود هم‌چنین در نوشته‌های منتسکیو هیچ‌گاه لفظ تفکیک قوا به صراحت نیامده و آن چه که منتسکیو از آن نام برده است تعادل قوا است.
- ۳۳- گزینه ۳ صحیح است.
- ۳۴- گزینه ۴ صحیح است.
- مفهوم تفکیک قوا تدبیری اساسی برای جلوگیری از تمرکز قدرت سیاسی در دست یک فرد یا گروه است. چنانچه در اعلامیه حقوق بشر و شهروند فرانسه آمده که در جامعه‌ای که حقوق افراد تضمین و تفکیک قوا برقرار شود؛ قانون اساسی وجود ندارد.
- ۳۵- گزینه ۴ صحیح است. در واقع استقلال وظایف پارلمان از دولت وجه تمایز تفکیک مطلق و نسبی می‌باشد.
- ۳۶- گزینه ۲ صحیح است.
- آمریکا اولین کشوری است که تفکیک مطلق قوا را پذیرفت.
- ۳۷- گزینه ۴ صحیح است.

نکاتی چند درباره‌ی رژیم پارلمانی: از تفکیک نسبی قوا به دست می‌آید. حاکمیت ملی به نمایندگان مجلس سپرده می‌شود و از طریق آن به سایر قوا منتقل می‌شود. نوعی وابستگی ارگانیک بین قوا به چشم می‌خورد. چهار شرط برای تحقق رژیم پارلمانی:

- ۱- برقراری تمایز بین وظایف و سپردن وظایف مشابه به یک قوه.
 - ۲- دستگاه‌های متمایز؛ جنبه تخصصی کامل ندارند و دوایر عملکرد متقاطع دارند.
 - ۳- اندام‌های هر یک از قوا بر دیگری تأثیر می‌گذارد.
 - ۴- پارلمان پاسخگوی مردم و دولت پاسخگوی پارلمان است.
- * علت اصطلاح پارلمانی هم این است که حاکمیت در درجه اول به مجلس سپرده شده است.

۳۸- گزینه ۱ صحیح است.

قوا کاملاً از هم مستقل‌اند و منبعث از هم نیستند. مثلاً وزرا شخصاً در مقابل رئیس جمهور مسئولند نه مجلس.

- ۳۹- گزینه ۳ صحیح است. در نظام پارلمانی اصولاً به پیشنهاد رئیس دولت حکم رئیس کشور می‌تواند قوه مقننه را منحل کند.
- ۴۰- گزینه ۱ صحیح است.

نوعی وابستگی ارگانیک بین قوا به چشم می‌خورد = اصطلاح همکاری قوا. چهار شرط برای تحقق رژیم پارلمانی:

- ۱- برقراری تمایز بین وظایف و سپردن وظایف مشابه به یک قوه.
- ۲- دستگاه‌های متمایز؛ جنبه تخصصی کامل ندارند و دوایر عملکرد متقاطع دارند.
- ۳- اندام‌های هر یک از قوا بر دیگری تأثیر می‌گذارد.
- ۴- پارلمان پاسخگوی مردم و دولت پاسخگوی پارلمان است.

۴۱- گزینه ۱ صحیح است.

۴۲- گزینه ۱ صحیح است. در نظام ریاستی رئیس جمهور منتخب مردم و اصولاً مستقل از پارلمان است.

۴۳- گزینه ۴ صحیح است.

پارلمان پاسخگوی مردم و دولت پاسخگوی پارلمان است.

۴۴- گزینه ۲ صحیح است.

قوا کاملاً از هم مستقل‌اند و منبعث از هم نیستند. مثلاً وزرا شخصاً در مقابل رئیس جمهور مسئولند نه مجلس.

۴۵- گزینه ۲ صحیح است.

پارلمان پاسخگوی مردم و دولت پاسخگوی پارلمان است.

۴۶- گزینه ۲ صحیح است.

قوا کاملاً از هم مستقل‌اند و منبعث از هم نیستند. مثلاً وزرا شخصاً در مقابل رئیس جمهور مسئولند نه مجلس.

۴۷- گزینه ۲ صحیح است.

هیچ یک از قوای مجریه و مقننه منبعث از یکدیگر نیستند و در ضمن حق دخالت در امور و کارهای یکدیگر را ندارند.

۴۸- گزینه ۱ صحیح است.

وزرا شخصاً در مقابل رئیس جمهور مسئولند نه مجلس.

۴۹- گزینه ۲ صحیح است.

وزیران همه از سوی رئیس جمهور تعیین و منصوب می‌شوند. (پس از تأیید مجلس سنا)

۵۰- گزینه ۱ صحیح است.

تعادل قوا در رژیم پارلمانی اساساً بر دو وسیله استوار است.

۱- مسئولیت سیاسی وزیران در برابر پارلمان و امکان سقوط کابینه بواسطه رأی عدم اعتماد نمایندگان به دولت.

۲- انحلال پارلمان توسط قوه مجریه.

۵۱- گزینه ۳ صحیح است.

رژیم پارلمانی: این رژیم محصول تفکیک نسبی قواست حاکمیت ملی از سوی مردم و از رهگذر انتخاب به نمایندگان پارلمان سپرده می‌شود و از طریق پارلمان به دستگاه‌ها و اشخاص کارگزار منتقل می‌شود. دستگاه‌ها در عین تمایز باید پاسخگوی دستگاهی باشند که از آن ناشی شدند در این رژیم نوعی وابستگی ارگانیک به چشم می‌خورد. برقراری تمایز بین وظایف و دسته‌بندی آن‌ها و واگذاری هر دسته از این وظایف به دستگاهی متمایز. دستگاه‌های متمایز جنبه‌ی کاملاً تخصصی ندارند یعنی دوایر کارکرد آن‌ها در نقاطی هم‌دیگر را قطع

می‌کنند. اندام‌های هر یک از قوا دارای وسایل و ابزارهای تأثیر بر یکدیگرند. پارلمان پاسخگوی مردم و هیئت دولت پاسخگوی کارکرد خود در برابر پارلمان است.

۵۲- گزینه ۳ صحیح است.

قوا کاملاً از هم مستقل‌اند و منبعث از هم نیستند. مثلاً وزرا شخصاً در مقابل رئیس جمهور مسئولند نه مجلس.

۵۳- گزینه ۳ صحیح است.

رژیم پارلمانی: از تفکیک نسبی قوا به دست می‌آید.

۵۴- گزینه ۳ صحیح است.

۵۵- گزینه ۱ صحیح است.

رژیم ریاستی ثمره اندیشه مطلق قواست و دو قوه متساویاً از پشتوانه مردمی برخوردارند.

۵۶- گزینه ۱ صحیح است.

رژیم ریاستی: این رژیم اندیشه تفکیک مطلق قواست. هم رئیس جمهور و هم نمایندگان قوه مقننه طی انتخابات جداگانه‌ای برای مدت محدودی انتخاب می‌شوند. حاکمیت ملی در دو نوبت تجلی می‌کند. کارگزاران دو قوه ظاهراً در یک سطح قرار دارند و هر دو متساویاً دارای پشتوانه‌ی سیاسی و آراء عمومی هستند. به گفته دوورژه وظایف هر کدام از دستگاه‌ها تخصصی است و هیچ‌کدام یارای دخالت در کار دیگری را ندارند. دستگاه‌ها نوعاً وظایف خود را به تنهایی انجام می‌دهند. اندام‌ها و دستگاه‌های عامل قوا کاملاً از یکدیگر مستقل‌اند.

۵۷- گزینه ۱ صحیح است.

هم رئیس جمهور و هم نمایندگان قوه مقننه طی انتخابات جداگانه‌ای برای مدت محدودی انتخاب می‌شوند. حاکمیت ملی در دو نوبت تجلی می‌کند.

۵۸- گزینه ۴ صحیح است.

چنانچه در فصل پیش گفته شد؛ در رژیم ریاستی حق ابتکار قانون صرفاً با نمایندگان مجلس است (تفکیک مطلق) ولی در رژیم پارلمانی نمایندگان مجلس و وزرا؛ دوشادوش هم حق ابتکار قانون را دارند (تفکیک نسبی).

۵۹- گزینه ۴ صحیح است.

تعادل قوا در رژیم پارلمانی اساساً بر دو وسیله استوار است.

۱- مسئولیت سیاسی وزیران در برابر پارلمان و امکان سقوط کابینه بواسطه رأی عدم اعتماد نمایندگان به دولت.

۲- انحلال پارلمان توسط قوه مجریه.

۶۰- گزینه ۲ صحیح است.

رژیم ریاستی: این رژیم اندیشه تفکیک مطلق قواست.

۶۱- گزینه ۲ صحیح است.

قوا کاملاً از هم مستقل‌اند و منبعث از هم نیستند.

۶۲- گزینه ۳ صحیح است. در نظام مردم سالاری، نهاد انتخابات مردم را در صورت‌بندی قدرت و امور عمومی و سیاسی مشارکت می‌دهد.

۶۳- گزینه ۴ صحیح است.

رژیم پارلمانی: این رژیم محصول تفکیک نسبی قواست حاکمیت ملی از سوی مردم و از رهگذر انتخاب به نمایندگان پارلمان سپرده می‌شود و از طریق پارلمان به دستگاه‌ها و اشخاص کارگزار منتقل می‌شود. دستگاه‌ها در عین تمایز باید پاسخگوی دستگاهی باشند که از آن ناشی شدند در این رژیم نوعی وابستگی ارگانیک به چشم می‌خورد.

۶۴- گزینه ۳ صحیح است.

رژیم ریاستی ثمره اندیشه مطلق قواست و دو قوه متساویاً از پشتوانه مردمی برخوردارند. وظایف هر کدام از دستگاه‌های کارگزار تخصصی است و در کار هم دخالت ندارند. قوا: نوعاً کلیه وظایف خود را به تنهایی به انجام می‌رسانند.

۶۵- گزینه ۲ صحیح است.

منتسکیو ضابطه‌ای را که برای تفکیک قوا برگزیده عبارت است از مهم‌ترین مظهر حاکمیت یعنی قانون. از نظر او واضح قانون یا مقننه و مجری قانون یا مجریه و قاضی براساس قانون یعنی قضاییه باید متمایز از هم کار کنند.

۶۶- گزینه ۱ صحیح است.

در نظام ریاستی اندام‌ها و دستگاه‌های عامل قوا کاملاً از یکدیگر مستقل‌اند و هیچ‌کدام منبعث از دیگری نیست و لذا از یکدیگر تبعیت نمی‌کنند. قوا در کار یکدیگر وارد نمی‌شوند و هیچ‌کدام را بر دیگری برتری نیست.

۶۷- گزینه ۳ صحیح است.

در تعریف دموکراسی می‌بایست به یکسری امور توجه نمود که این امور از خصایص و ویژگی‌های دموکراسی هستند که از آن جمله می‌توان به حق مشارکت همگانی، وجود آزادی‌ها، تسامح و تحمل و چندگانگی سیاسی، اصل برابری، حکومت اکثریت و احترام به حقوق اقلیت و توزیع خردمندانه قدرت اشاره نمود. البته گزینه‌ی (۴) نیز به نظر صحیح است.

۶۸- گزینه ۴ صحیح است. در مفهوم دموکراسی دولت به کشور حاکمیت به صورت مطلق، دائمی و تام و حکومت به صورت مقید و موقتی و قابل تفکیک می‌باشد.

۶۹- گزینه ۲ صحیح است.

۷۰- گزینه ۴ صحیح است.

در نظام تفکیک قوا دو نوع تفکیک قوا وجود دارد: ۱- تفکیک مطلق قوا یا تفکیک انعطاف‌پذیر که مجریه ریاست مبتنی بر اینگونه تفکیک قوا است. ۲- تفکیک نسبی قوا (تفکیک انعطاف‌پذیر با همکاری قوا) که نظام پارلمانی نماد اینگونه تفکیک قوا است.

۷۱- گزینه ۲ صحیح است.

۷۲- گزینه ۳ صحیح است. از موجبات وجود اصل تفکیک قوا تشخیص انواع رژیم‌های سیاسی است.

۷۳- گزینه ۳ صحیح است.

نظام ریاستی متناسب با نظام تفکیک مطبق قواست. در این گونه نظام‌ها چون رئیس‌جمهور منتخب مردم است. دولت وی اصولاً مستقل از پارلمان بوده و هیچ یک از این دولت‌ها در کارها و امور یکدیگر دخالت نمی‌نمایند.

۷۴- گزینه ۳ صحیح است.

برتری قوه مقننه از این جهت است که این قوه منبعث از اراده مردم است، به خاطر همین پارلمان در برابر مردم پاسخگو است و از جانب دیگر چون دولت تحت تأثیر و نفوذ پارلمان تشکیل می‌شود. بنابراین پاسخگوی کارکرد خود در برابر پارلمان است.

۷۵- گزینه ۳ صحیح است.

در نظام پارلمانی (تفکیک نسبی قوا) دولت در برابر پارلمان باید پاسخگو باشد و پارلمان منتخب مردم در برابر مردم پاسخگو هستند.

۷۶- گزینه ۴ صحیح است.

در نظام ریاستی (تفکیک مطلق قوا) هر یک از قوا مستقل از یکدیگرند و وظایف‌شان را به صورت کاملاً تخصصی انجام می‌دهند و هیچ کدام در مقابل دیگری پاسخگو نیستند.

۷۷- گزینه ۴ صحیح است.

۷۸- گزینه ۲ صحیح است.

۷۹- گزینه ۳ صحیح است.

۸۰- گزینه ۲ صحیح است.

۸۱- گزینه ۱ صحیح است.

۸۲- گزینه ۴ صحیح است.

(ر. ک. بایسته‌های قانون اساسی - دکتر قاضی - صفحه‌های ۱۸۵ و ۱۸۶)

۸۳- گزینه ۳ صحیح است. نظام دو حزبی، مهم‌ترین عامل ثبات حکومت در انگلستان است.

۸۴- گزینه ۳ صحیح است.

مصونیت پارلمانی اساساً پوششی است برای حفظ نماینده در برابر تعقیب قضایی و اعمال پلیسی تا بتوانند به انجام وظایف خود در مقابل مردم بپردازد. مصونیت پارلمانی دو گونه است:

۱- مصونیت یا عدم مسئولیت ۲- تعرض‌ناپذیری

۸۵- گزینه ۴ صحیح است.

پس از قانون‌گذاری، نظارت بر اعمال اجرایی یکی از مهم‌ترین وظایف مجالس است ولی انجام این وظیفه با توجه به نوع رژیم که ریاستی باشد یا پارلمانی متفاوت است.

نظارت در رژیم پارلمانی:

T رأی عدم اعتماد به دولت به دنبال استیضاح

T سانسور دولت

T سؤال از وزرا و نخست وزیران

در رژیم ریاستی: تحقیقات پارلمانی، مثلاً در آمریکا تحقیقات درباره‌ی جرائم رئیس جمهور و وزرا توسط مجلس نمایندگان تکمیل می‌شود و بعد سنا مانند یک دادگاه وارد محاکمه می‌شود.

۸۶- گزینه ۴ صحیح است.

نظام دو مجلسی خاص دولت‌های فدرال نیست بلکه در دولت، کشورهای فدرال دو مجلسی بودن پارلمان به عنوان یک اصل پذیرفته شده است چه بسا کشورهایی هستند که جزء کشورهای فدرال محسوب نمی‌شوند. اما دارای نظام دو مجلسی هستند مثل انگلستان.

۸۷- گزینه ۳ صحیح است.

۸۸- گزینه ۴ صحیح است.

در مجریه ریاستی تفکیک مطلق حاکم است و هر دو قوه مستقیماً از اراده مردم است و یکی حق انحلال دیگری را ندارد # مجریه پارلمانی.

۸۹- گزینه ۲ صحیح است. در نظام‌های پارلمانی، دو حزبی و ریاستی، ثبات و در عین حال مسئولیت پذیری اعضای قوه مجریه قابل تامین است.

۹۰- گزینه ۲ صحیح است.

(ر. ک. بایسته‌های قانون اساسی - دکتر قاضی - صفحه‌ی ۱۳۴)

۹۱- گزینه ۳ صحیح است.

T اساس رژیم پارلمانی نشأت گرفته از انگلستان است.

T پارلمان انگلستان به دو مجلس عوام و لردان تقسیم می‌شوند.

T مجلس عوام که نمایندگان در آن براساس انتخابات سراسری انتخاب می‌شوند و مجلس لردان که در آن عنوان لرد موروثی و مادام‌العمر است.

T امروزه مجلس عوام قدرت بیش‌تری از مجلس لردان دارد.

T در قوه مجریه انگلیس پادشاه رسماً رئیس مملکت است و از مسئولیت سیاسی و جزایی مبرا است.

T نخست وزیر و کابینه در مقابل پارلمان دارای مسئولیت سیاسی و جزایی هستند.

T تحقیقات اولیه بر عهده‌ی مجلس عوام و محاکمه بر عهده مجلس لردان است.

T به محض این‌که دولت اکثریت را در پارلمان از دست بدهد می‌تواند از پادشاه درخواست انحلال مجلس را بخواهد.

۹۲- گزینه ۲ صحیح است.

پس از انحلال پارلمان توسط رئیس مملکت مثلاً شاه؛ حق انتخاب مجدد پارلمان به مردم انتقال پیدا می‌کند.

۹۳- گزینه ۱ صحیح است.

تعیین اعضاء قوه مقننه، کارآمدترین ابزار و وسیله دخالت قوه‌ی مجریه بر مقننه می‌باشد.

بخش دوم

حقوق اساسی و نهادهای سیاسی جمهوری اسلامی ایران

عناوین اصلی

- ❖ منابع حقوق اساسی ایران
- ❖ مشخصات جمهوری اسلامی ایران
- ❖ حقوق ملت، اقتصاد، حق حاکمیت ملت
- ❖ قوه مقننه
- ❖ شورای نگهبان
- ❖ رهبری
- ❖ قوه مجریه، سیاست خارجی
- ❖ قوه قضائیه، نهادهای اساسی خاص

فصل اول

منابع حقوق اساسی ایران

عناوین اصلی

❖ منابع خاص

❖ منابع عام

فصل اول

منابع حقوق اساسی ایران

مؤلفین و محققین حقوق، یک سلسله منابع را برای حقوق اساسی کشورها معین می‌کنند که بعضی از این منابع، جنبه عام دارد و حقوق اساسی اغلب کشورها متکی به آن است و از آن الهام می‌گیرد و بعضی جنبه خاص دارد.

بخش اول: منابع خاص

مبحث اول: قرآن

قرآن منبع خاص و اساسی‌ترین منبع حقوق اساسی جمهوری اسلامی ایران است. حقوقی که اصول، احکام، مبنا و توجهش اسلامی است، باید از قرآن الهام بگیرد.

این بحث همیشه مطرح شده که آیا در جامعه اسلامی با وجود و حضور قرآن، قانون اساسی هم می‌تواند وجود داشته باشد و آیا لازم است وجود داشته باشد؟

جامعه اسلامی محتاج قانون اساسی است و تدوین قانون اساسی، تاسیس نیرویی در برابر قرآن یا در عرض آن نیست زیرا قرآن از مبدا فوق آدمی صادر شده در حالی که قانون اساسی هر کشوری به وسیله افراد بشر در سطح کلی تنظیم می‌شود و با اینکه سعی می‌شود ثابت بماند ولی هرگز هیچ قانون اساسی بدون تغییر و اصلاح برای نیم قرن باقی نمانده است.

قانون اساسی ایران، ملهم از قرآن است و در عین اینکه تشکیلات عالیه مورد نیاز کشور و وظایف آنها را با شکل قابل فهم امروزی تعیین می‌کند، به علت بنا شدن بر مبانی اسلام نمی‌تواند در هیچ مورد، تضادی با قرآن داشته باشد و بسیاری از اصول قانون اساسی مستقیماً در ارتباط با آیات قرآن است؛ مثلاً مقدمه قانون اساسی (آیه ۲۵ سوره حدید- آیه ۹۲ سوره انبیاء- آیه ۱۵۷ سوره اعراف- آیه ۱۰۵ سوره انبیاء- آیه ۵ سوره قصص- آیه ۶۰ سوره انفال و...)، اصول ۴ و ۷۲ و ۹۱ و ۱۰۵ و ۱۰۷ قانون اساسی (آیه ۴۴ و ۴۵ سوره مائده- آیه ۵۷ سوره انعام- آیه ۲۲۹ سوره بقره)، اصل ۴۳ قانون اساسی (آیات ۲۷۵ و ۲۷۸ و ۲۷۹ سوره بقره) و بسیاری از اصول دیگر قانون اساسی که مرجع آنها، آیات شریفه قرآن می‌باشد.

همین منبع خاص حقوق اساسی باعث شده که تفاوت بنیادی بین حقوق اساسی ایران با سایر کشورها ایجاد شود و نهادی مثل شورای نگهبان با حضور اسلام شناسان آگاه، در مقام تطبیق قوانین و تفسیر اصول قانون اساسی برآید.

مبحث دوم: سنت

سنت، منبع خاص حقوق اساسی است و منابع فقه اسلامی (کتاب، سنت، اجماع، عقل) در عین حال که از منابع حقوق اساسی هستند، به قرآن بازگشت دارند.

پیامبر با علم الهی که داشت، قوانین اسلام را برای مردم بیان می‌کرد و مراقب بود جز حکم خدا نگوید. جانشینان بر حق پیامبر نیز صلاحیت کامل تفسیر احکام و قوانین اسلامی را داشته‌اند و گفتارشان اصالت و سندیت برای کشف حکم خدا را دارد و لذا مجموع گفتار و رفتار پیامبر و امام که سنت و سیره نامیده می‌شوند، از منابع حقوق اساسی جمهوری اسلامی ایران هستند و بسیاری از اصول قانون اساسی، مستقیماً متکی به سنت است. مثلاً در مورد ارتش، حکومت، حقوق انسانی و رهبری به سخنان حضرت علی (ع) در نهج البلاغه و در خصوص برابری و عدم امتیاز، به سخنان پیامبر اکرم (ص) استناد شده است.

بخش دوم: منابع عام**مبحث اول: قانون اساسی**

قانون اساسی متشکل از مجموعه قواعد و مقررات کلی است که شکل حکومت و سازمان عالی قوای سه گانه کشور و ارتباط آنها را با یکدیگر و حقوق و آزادی‌های افراد را در مقابل دولت مشخص می‌نماید.

حق این است که قانون اساسی محور اصلی نظام سیاسی کشور و نظم دهنده تمام شئون حکومت و تعیین کننده اصلی قوای عالی عامه عمومی جامعه باشد. زیرا اجرای دقیق آن، همه راههای استبداد و خودکامگی را مسدود می‌کند و آزادی، حرمت انسانی و حق افراد را تضمین می‌نماید و عدالت اجتماعی و سیاسی را برقرار می‌سازد.

قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران که در سال ۱۳۵۸ به وسیله مجلس بررسی نهایی، تصویب و به تأیید ملت رسیده است، یک قانون اساسی و مدون می‌باشد. همچنین دارای یک متن و ۱۷۷ اصل در چهارده فصل می‌باشد.

قانون اساسی ایران، طبق آنچه که در ذیل اصل ۱۷۷ آمده است، در اصول مربوط به اسلامی بودن نظام و ابتنای کلیه قوانین و مقررات براساس موازین اسلامی و جمهوری بودن حکومت و ولایت امر و امامت امت و اداره کشور با اتکاء به آراء عمومی و دین و مذهب رسمی، تغییرناپذیر است.

گفتار اول: مراحل تصویب قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران

پنجاه روز پس از پیروزی انقلاب، اولین نظرخواهی از ملت صورت گرفت و مردم باید در روز ۱۲ فروردین ۱۳۵۸ به این سوال پاسخ می‌دادند که آیا حکومت جمهوری اسلامی می‌خواهند یا خیر.

به همین منظور، در روز ۶ فروردین ۱۳۵۸، شورای انقلاب، سن رای دهندگان را به ۱۶ سال تقلیل داد و با این تصمیم، جمع شرکت کنندگان در انتخابات افزایش یافته و به حدود ۲۰ میلیون نفر رسید. نتیجه فرارندوم با ۹۸/۲٪ آراء، پذیرش نظام جمهوری اسلامی بود.

گفتار دوم: تهیه و تنظیم قانون اساسی

مرحله بعدی، تهیه و تنظیم قانون اساسی بود. در ۱۴ تیر ۱۳۵۸ شورای انقلاب، قانون انتخابات مربوط به مجلس بررسی نهایی قانون اساسی را در ۸ فصل و ۴۱ ماده تصویب کرد و براساس آن، ۷۳ نفر عضو مجلس بررسی نهایی قانون اساسی با رأی مستقیم و مخفی مردم انتخاب شدند که این انتخابات در ۱۲ مرداد ۱۳۵۸ صورت گرفت.

سپس مجلس خبرگان در ۲۸ مرداد ۱۳۵۸ افتتاح شد و در ۲۴ آبان ۱۳۵۸ پس از برگزاری ۶۷ جلسه عمومی علنی که اصول تهیه و تنظیم شده در کمیسیون‌ها را در معرض رسیدگی و رأی گیری قرار داد، به کار خود خاتمه داد.

گفتار سوم: همه پرسی آذر ۱۳۵۸

در مرحله بعد، ملت ایران باید تصمیم نهایی را اتخاذ می‌کرد و مستقیماً نسبت به قانون اساسی مصوب خبرگان نظر می‌داد. همه پرسی در این مورد در آذر ماه ۱۳۵۸ با دو سوال انجام شد: ۱- با اصول قانون اساسی مصوب مجلس خبرگان موافقت دارید؟ آری ۲- با اصول قانون اساسی مصوب مجلس خبرگان موافقت دارید؟ خیر

پرسش اول به رنگ سبز و پرسش دوم به رنگ قرمز چاپ شد تا همه افراد اعم از باسواد و بی‌سواد بتوانند شخصاً اظهار نظر کنند. در راه برگزاری همه پرسی حدود ۱۸ هزار شعبه اخذ رای برای تمام کشور پیش بینی شده بود.

براساس ارقام وزارت کشور، واجدین شرایط رأی دادن نزدیک ۲۰ میلیون نفر بودند و تعداد شرکت کنندگان به رقم ۱۵۷۵۸۹۵۶ نفر رسید. جمع آرای مثبت ۱۵۶۸۰۳۲۹ رأی و مجموع آرای منفی ۷۸۵۱۶ رأی و آراء باطل شده ۱۱۱ رأی بود.

مبحث دوم: قوانین عادی

بسیاری از قوانین عادی نیز منابع حقوق اساسی ما به شمار می‌روند. منظور از قوانین عادی قوانینی است که مجلس تصویب می‌کند و شورای نگهبان آن را تأیید می‌نماید. در مواردی هم که مصوبات مجلس از طرف شورای نگهبان، مغایر با موازین اسلامی یا قانون اساسی شناخته می‌شود و مجلس به عنوان اینکه مصلحت نظام، اقتضای اجرای چنین مصوباتی را دارد و از تأمین نظر شورای نگهبان خودداری می‌کند و مجمع تشخیص مصلحت نظام، آن مصوبات را تأیید می‌نماید، این مصوبات عنوان قانون را پیدا کرده و اگر به تشکیلات سیاسی و ارکان حکومت و یا وظایف قوای حاکم ارتباط پیدا کند از منابع حقوق اساسی به شمار می‌رود.

همچنین قوانینی که قانون اساسی تصویب آنها را به صورت خاصی معین نموده است، در ردیف قوانین مصوب مجلس هستند از منابع حقوق اساسی محسوب می‌گردند. (قسمت اول اصل ۱۰۸ - قسمت اخیر اصل ۱۱۲ - اصل ۵۹)

مبحث سوم: نظریات شورای نگهبان

شورای نگهبان طبق اصل ۹۸ قانون اساسی تنها مرجع صالح برای تفسیر قانون اساسی است. شورای نگهبان مصوبات مجلس را با موازین اسلامی و اصول قانون اساسی تطبیق می‌دهد و از مصوبات مخالف آنها جلوگیری می‌نماید. بنابراین نظریات شورای نگهبان از منابع مهم حقوق اساسی ایران می‌باشد.

سالهاست که تمام مصوبات مجلس به وسیله شورای نگهبان با قانون اساسی تطبیق داده شده و صدها مورد مصوبه، مغایر با شرع و قانون اساسی شناخته شده و مجلس درصدد تأمین نظریات این شورا برآمده است و گاهی شورای نگهبان، یک مصوبه را چندین مرحله به مجلس بازگردانده و نکات اصلاح شده را کافی ندانسته است.

لذا فقهای شورای نگهبان با ابطال قوانین مخالف شرع و قانون اساسی موجب تحرک قانون اساسی می‌گردند.

مبحث چهارم: عرف و عادت

یکی دیگر از منابع حقوق اساسی ایران، عرف و عادت است که در ارتباط با حقوق اساسی باشد. البته عرف و عادت با سنت که قبلاً در مورد آن ذکر کردیم تفاوت دارد. زیرا سنت، مربوط به گفتار و رفتار پیامبر (ص) و ائمه معصوم (ع) است ولی عرف و عادت مورد نظر ما، رویه و خط مشی مکرر ارکان حکومت است که به مرور تثبیت می‌شود. مثلاً در قانون اساسی تصریح شده است که هنگام ادای سوگند ریاست جمهوری در مجلس شورای اسلامی، اعضای شورای نگهبان و رئیس قوه قضائیه (که قبلاً رئیس دیوان عالی کشور بود) باید حاضر باشند. اما در هنگام ادای سوگند اولین رئیس جمهوری، رئیس قوه قضائیه مبادرت به ایراد سخنرانی نمود و از آن زمان به بعد، هرگاه چنین مراسمی برگزار شده است، سخنرانی رئیس قوه قضائیه به صورت یک عرف و عادت پذیرفته شده و انجام می‌شود.

مبحث پنجم: احکام و فرامین رهبری

احکام رئیس مملکت یا مقام رهبری یعنی شخصیتی که در رأس هرم قدرت قرار دارد، از دیگر منابع حقوق اساسی ما می‌باشد. در بعضی کشورها، در دوره‌های بحرانی، اختیارات فوق قانوناً به رئیس مملکت داده می‌شود. مثل زمان جنگ که در چنین حالتی، تصمیماتی که رهبر می‌گیرد و فرامینی که صادر می‌کند از منابع حقوق اساسی است.

در جمهوری اسلامی ایران با موقعیتی که رهبر به عنوان ولی امر دارد و اینکه قوای سه گانه زیر نظر او اقدام می‌نمایند و اینکه به عنوان مرجع تجلی مشروعیت به ارکان حکومتی است، فرامین و احکام او از منابع پر قدرت حقوق اساسی محسوب می‌گردد. زیرا تمام اعضای مجمع تشخیص مصلحت نظام، طبق قانون اساسی به وسیله رهبری معین می‌شوند و همین مرجع می‌تواند مصوباتی را که بنابر تصمیم شورای نگهبان، خلاف موازین شرع و قانون اساسی شناخته شده به لحاظ مصلحت نظام، عنوان قانون بدهد و این تصمیم، انعکاسی از فرامین رهبری است. همچنین برطبق قانون اساسی، مقام رهبری حکم رئیس جمهوری منتخب را امضاء می‌کند. (البته نظر امام خمینی (ره) این بود که این امضاء، تنفیذ است و به انتخاب ملت مشروعیت می‌بخشد.)

مبحث ششم: رویه قضایی و نظرات محاکم

در بعضی از کشورها تفسیر قانون اساسی با محاکم است و در نتیجه، رویه‌ای که از تفسیر مکرر به وسیله قضاة از یک اصل قانون اساسی حاصل می‌شود به صورت رویه قضایی در می‌آید.

در ایران و در قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران چنین حقی به قوه قضائیه واگذار نشده اما به حکم استقلالی که قاضی دارد، طبعاً تصمیماتی که در موارد مشابه اتخاذ می‌شود حالت رویه قضایی را پیدا می‌کند و مواردی که در ارتباط با ارکان قوای حاکم یا حقوق و آزادی‌ها و محدودیتهای آن باشد، جزء منابع حقوق اساسی به شمار می‌رود.

در این مورد باید توجه کنیم که گاهی در محاکم ایراد گرفته می‌شود که فلان قسمت از مقررات با قانون اساسی منطبق نیست. البته محاکم حق ندارند با وجود شورای نگهبان در مورد برابر قوانین با قانون اساسی اعلام نظر کنند اما در مورد مقررات پایین‌تر از قانون مثل تصویب نامه‌ها و آیین نامه‌های دولت مکلف به اعمال نظر می‌باشند و اگر مواردی را مغایر یافتند به آن ترتیب اثر نمی‌دهند و در اینجا، دیوان عدالت اداری که مرجع رسیدگی به شکایت علیه آیین نامه‌ها و تصویب نامه‌ها است، حق ابطال آنها را

دارد و لذا، نظریات دیوان عالی اداری و تکرار آنها از منابع حقوق اساسی است. زیرا همین که دیوان عدالت اداری مواد یا بندهایی از یک تصویب نامه را به لحاظ مغایرت با قانون اساسی ابطال می‌نماید به این معنی است که اصول قانون اساسی را مورد بحث و تفسیر قرار داده است.

مبحث هفتم: آیین نامه داخلی مجلس

معمولاً اصول قانون اساسی کلی است و جزئیات به قوانین واگذار می‌شود. مجالس مقننه، آیین نامه داخلی خود را که طبق آن، وظایف خود و از جمله قانون گذاری را انجام می‌دهند خود تصویب می‌کنند و این قبیل آیین نامه‌ها دنباله اصول قانون اساسی است و به عبارتی، مبین و مفسر و مکمل آن اصول است.

آیین نامه داخلی مجلس که یکی از منابع حقوق اساسی شناخته می‌شود حاوی تمام جریانات مجلس از زمان افتتاح تا اختتام می‌باشد و مقررات مربوط به هیئت رئیسه (سنی، موقت، دائم)، اعضای هیأت رئیسه اعم از رئیس، نواب رئیس، کارپردازان و منشی ها، زمان رسمیت یافتن مجلس، ترتیب مطرح شدن لوایح و طرح‌ها در کمیسیون‌ها، جلسه علنی مجلس، ترتیب اداره جلسات و چگونگی طرح پیشنهادات، حضور رئیس جمهوری در مجلس و مقررات مربوط به سؤال و استیضاح و... در آن منعکس است.

مبحث هشتم: نظرات مشورتی و تصمیمات مجمع تشخیص مصلحت نظام

با وضعی که مجمع تشخیص مصلحت نظام تشکیل گردیده و جایگاهی که در حقوق اساسی ایران پیدا نموده، نظرات و تصمیماتش از منابع حقوق اساسی ما به شمار می‌رود. زیرا این نهاد در بسیاری از مسائل، ظرف مشورت رهبری واقع می‌شود و در بعضی موارد، وقتی که مجلس به عنوان ضرورت مصلحت نظام تسلیم نظریات شورای نگهبان نمی‌شود، مجمع تشخیص مصلحت نظام اتخاذ تصمیم می‌نماید و در همین نقطه است که قانون اساسی شناور می‌شود و اتکایی را که باید کشور و نظام داشته باشد از دست می‌دهند و این نهاد براساس بند ۸ اصل ۱۱۰ قانون اساسی نسبت به مشکلات نظام که طرق عادی قابل حل نباشد، راه حل مناسب را می‌یابد. این مجمع با استناد به بند ۸ اصل ۱۱۰ قانون اساسی تاکنون در موارد متعددی، مصوبات قانون مانند داشته و در پاره‌ای موارد خاص، تصمیمات اجرایی می‌گیرد مانند انتخاب یکی از فقهای شورای نگهبان برای عضویت در شورای موقت رهبری و همکاری با این شورا. (اصل ۱۱۱)

بخش سوم: اصل سوم قانون اساسی

اصل سوم در فصل اصول کلی قانون اساسی در مقام آن برآمده تا همه آنچه را که یک اجتماع و مترقی رو به تکامل باید دارا باشد و حرکت خود را بر آن مدار تنظیم نماید در فرازهایی تصریح کند و دولت جمهوری اسلامی ایران را موظف سازد که همه امکانات خود را در تحقق آن به کار اندازد تا جامعه اسلامی واقعیت پیدا کند و نمونه و الگویی برای سایر کشورها و انسان‌ها باشد. عمده مطالب عنوان شده در اصل سوم قانون اساسی به شرح زیر می‌باشد:

- ۱) ایجاد محیط مساعد برای رشد فضایل اخلاقی براساس ایمان و تقوی و مبارزه با کلیه مظاهر و فساد و تباهی
- ۲) بالا بردن سطح آگاهی‌های عمومی در همه زمینه با استفاده صحیح از مطبوعات و رسانه‌های گروهی و وسایل دیگر
- ۳) آموزش و پرورش و تربیت بدنی رایگان برای همه، در تمام سطوح و تسهیل و تعمیم آموزش عالی
- ۴) تقویت روح بررسی و تتبع و ابتکار در تمام زمینه‌های علمی، فنی، فرهنگی و اسلامی از طریق تاسیس مراکز تحقیق و تشویق محققان
- ۵) طرد کامل استعمار، جلوگیری از نفوذ اجانب
- ۶) محو هرگونه استبداد، خودکامگی و انحصارطلبی
- ۷) تأمین آزادی‌های سیاسی و اجتماعی در حدود قانون
- ۸) مشارکت عامه مردم در تعیین سرنوشت سیاسی، اجتماعی و فرهنگی خویش
- ۹) رفع تبعیضات ناروا و ایجاد امکانات عادلانه برای همه در تمام زمینه‌های مادی و معنوی
- ۱۰) ایجاد نظام اداری صحیح و حذف تشکیلات غیرضروری
- ۱۱) تقویت کامل بینه دفاع ملی از طریق آموزش نظامی عمومی برای حفظ استقلال، تمامیت ارضی و نظام اسلامی کشور
- ۱۲) پی ریزی اقتصاد صحیح و عادلانه برطبق ضوابط اسلامی جهت ایجاد رفاه و رفع فقر و برطرف ساختن هر نوع محرومیت در زمینه‌های تغذیه و مسکن و کار و بهداشت و تعمیم بیمه

۱۳) تأمین خودکفایی در علوم و فنون، صنعت و کشاورزی و امور نظامی و...

۱۴) تأمین حقوق همه جانبه افراد اعم از زن و مرد و ایجاد امنیت قضایی عادلانه برای همه و تساوی عموم در برابر قانون

۱۵) توسعه و تحکیم برادری اسلامی و تعاون عمومی بین همه مردم

۱۶) تنظیم سیاست خارجی کشور براساس معیارهای اسلام

بخش چهارم: حاکمیت ملت در چارچوب حاکمیت مذهب

حاکمیت در حقوق اساسی جمهوری اسلامی ایران وضع کاملاً متفاوتی از دیگر کشورها دارد زیرا از یک طرف حاکمیت موازین اسلامی را پذیرفته و هم به حاکمیت ملت بها داده شده است و آن را در قالب حاکمیت موازین اسلامی، به شکلی خاص متبلور ساخته است. اکنون چند نظریه در اعمال حاکمیت را بیان می‌کنیم:

۱) کسانی که اختیارات و اقتدارات حکومتی را ناشی از خود می‌دانستند و حضور خود را در رأس قدرت و حکومت، حق ذاتی خود می‌شناختند. این افراد حکومتی استبدادی برپا می‌ساختند و نه جایی برای اقتدار مذهب قائل بودند و نه به ملت بهایی می‌دادند.

۲) فرمانروایانی که اقتدارشان را از جانب خداوند می‌دانستند و به دو صورت ظهور می‌کردند، یکی پیشوایان مذهبی که در عین رهبری مذهبی، اقتدار سیاسی هم داشتند و دیگری، قدرتمندان سیاسی که به نام سلطان و شاه و با ادعای تأیید از جانب خداوند، اعمال حاکمیت می‌کردند.

۳) حکومت‌کنندگانی که با ادعای نمایندگی از جانب ملت و به دلیل منتخب بودن، اعمال حاکمیت می‌کردند. به این نوع حکومت عنوان دموکراسی داده و مذهب، اثباتاً یا نفیاً دخالتی در انتخاب و اعمال قدرت آنها ندارد.

در جمهوری اسلامی ایران، هم حاکمیت مذهب (موازین اسلامی) اعلام شده و هم حاکمیت ملت و سعی شده است این دو با هم پیوندی مستحکم داشته باشند. یعنی از یک طرف اصل چهارم و پنجم قانون اساسی را داریم و در مقابل ۷ اصل ششم و ۱۰۷ قانون اساسی را می‌بینیم. یعنی طبق اصل چهارم، کلیه قوانین و مقررات باید براساس موازین اسلامی باشد و طبق اصل پنجم، در جمهوری اسلامی ایران ولایت امر و امامت امت برعهده فقیه عادل و باتقوی و... است. در حالی که طبق اصل ۱۰۷، رهبر منتخب غیرمستقیم مردم است و مردم ابتدا خبرگان را بر می‌گزینند و آنها هم رهبر را انتخاب می‌کنند و همچنین طبق اصل ششم، اداره امور کشور باید با اتکاء به آراء عمومی باشد و رئیس جمهوری نمایندگان مجلس شورای اسلامی و اعضای شوراها از جانب مردم انتخاب شوند.

و در نهایت، اصل ۵۶ قانون اساسی نقطه اتصال حاکمیت مذهب و حاکمیت ملت می‌باشد. برابر این اصل: «حاکمیت بر جهان و انسان از آن خداست و هم او انسان را بر سرنوشت اجتماعی خویش حاکم ساخته و هیچکس نمی‌تواند این حق الهی را از انسان سلب کند یا در خدمت منافع خود یا گروهی خاص قرار دهد و ملت، این حق خداداد را از طرفی که در اصول دیگر قانون اساسی می‌آید اعمال می‌کند.»

اکنون که وضع حاکمیت دین و مذهب در ایران شناخته شد، لازم است بدانیم وضع پیروان ادیان و مذهب چگونه است؟

پاسخ این سوال را اصول ۱۲، ۱۳ و ۱۴ قانون اساسی که آخرین اصول فصل اول قانون اساسی هستند ارائه می‌دهند:

الف) دین رسمی ایران، اسلام و مذهب، جعفری اثنی عشری است و این اصل، الی الابد غیرقابل تغییر است و همه قوانین و مقررات باید براساس موازین اسلامی باشد و ولایت امر و امامت امت برعهده فقیه عادل است و رئیس جمهور باید مسلمان باشد.

ب) پیروان دیگر مذاهب اسلامی (غیر از شیعه) اعم از حنفی، شافعی مالکی، حنبلی و زیدی دارای احترام کامل می‌باشند و در انجام مراسم مذهبی، طبق فقه خودشان آزادند و در تعلیم و تربیت دینی و احوال شخصیه (ازدواج، طلاق، ارث، وصیت) و دعاوی مربوط به آن، در دادگاهها رسمیت دارند. پیروان هر یک از این مذاهب اسلامی هرگاه در منطقه‌ای از کشور اکثریت داشته باشند، مقررات محلی در حدود اختیارات شوراها، برطبق همان مذهب خواهد بود البته با حفظ حقوق پیروان سایر مذاهب.

ج) اقلیت‌های دینی شناخته شده یعنی ایرانیان زرتشتی، کلیمی و مسیحی در حدود قانون، در انجام دینی آزادند و در تعلیمات دینی و احوال شخصیه برطبق آیین خود عمل می‌کنند. بدیهی است مراسم دینی آنها باید در وضعی انجام پذیرد که با نظم جامعه برخورد نداشته باشد.

د) وضع صاحبان عقاید دیگر، یعنی ایرانیانی که مسلمان نبوده و متدین به یکی از ادیان رسمی شناخته شده و در ایران نیز نمی‌باشند را اصل ۱۴ قانون اساسی معین ساخته و اعلام داشته است که دولت جمهوری اسلامی ایران و مسلمانان باید با آنها، با اخلاق حسنه و عدل اسلامی رفتار نموده و حقوق انسانی آنها را رعایت کنند.

این افراد می‌توانند در جامعه اسلامی زندگی کنند، شغل و مسکن داشته باشند، آزادانه رفت و آمد کنند، گذرنامه دریافت نمایند و از مراجع قضایی و سازمان‌های اداری بهره ببرند و البته مکلف هستند مانند دیگران مالیات پرداخت کنند.

این قبیل افراد که تعدادشان احتمالاً بسیار کم است نمی‌توانند مراسم خاص دینی برای خود قائل بوده و علناً آزادانه به آن بپردازند و یا در مدارس، تعلیمات دینی مخصوصی را تدریس نمایند یا به آنها تدریس شود.

البته در پایان اصل ۱۴ قانون اساسی آمده است: «این اصل در حق کسانی اعتبار دارد که بر ضد اسلام و جمهوری اسلامی ایران، توطئه و اقدام نکنند.»

بخش پنجم: وحدت ملل اسلامی

از آنجا که حقوق اساسی ما بر پایه مکتب اسلام بنا شده و اسلام همه مسلمانان را یک امت واحد می‌شناسد، قوانین مصوب باید نزدیکی کشورهای اسلامی را مد نظر داشته باشند. فرضاً اگر دولت ایران خریدهایی دارد در درجه اول باید متوجه کشورهای اسلامی باشد و اگر می‌خواهد دانشجویانی را بپذیرند و بورس بدهد باید از دانشجویان مسلمان دعوت کند و اگر روابط سیاسی برقرار می‌سازد باید اولویت را به کشورهای اسلامی بدهد.

بخش ششم: استقلال، وحدت، تمامیت ارضی و حدود آزادی

یکی از مسائلی که همواره در اجتماعات مطرح است و غالباً دولت را در مقابل ملت یا گروه‌هایی از مردم را مقابل دولت قرار می‌دهد، مسأله حفظ استقلال و وحدت و تمامیت ارضی است. زیرا دولت‌ها در پناه این موارد به آزادی افراد تجاوز می‌کنند، مطبوعات را تعطیل کرده و اجازه اجتماعات را نمی‌دهند و استدلال می‌کنند که افراد یا گروه‌هایی از آزادی سوء استفاده می‌کنند و به بهانه آزادی، خواهان تجزیه بوده و به استقلال کشور لطمه وارد می‌سازند.

قانون اساسی ایران در ضمن اصول کلی اعلام داشته: «هم باید استقلال و وحدت و تمامیت ارضی کشور محفوظ بماند و هم آزادی افراد ملت مورد تجاوز قرار نگیرد و آزادی و استقلال غیرقابل تفکیک می‌باشند. لذا هیچ فرد، گروه یا مقامی حق ندارد به نام استفاده از آزادی، استقلال سیاسی، فرهنگی، اقتصادی و نظامی و تمامیت ارضی ایران کمترین خدشه‌ای وارد کند و هیچ مقامی حق ندارد به نام حفظ استقلال و تمامیت ارضی کشور، آزادی‌های مشروع را، هرچند با وضع قوانین و مقررات، سلب کند.»

فصل دوم

مشخصات جمهوری اسلامی ایران

عناوین اصلی

- زبان رسمی
- مبدأ تاریخ رسمی ایران
- پرچم

فصل دوم

مشخصات جمهوری اسلامی ایران

فصل دوم قانون اساسی با چهار اصل به علائم و مشخصات جمهوری اسلامی ایران اختصاص یافته است که هر یک را به شرح زیر توضیح می‌دهیم:

بخش اول: زبان رسمی

زبان رسمی جمهوری اسلامی ایران زبان فارسی است و مذاکرات پارلمان، جریان رسیدگی دادگاه‌ها، مکالمات ادارات و سازمان‌های دولتی با ارباب رجوع و سخنرانی‌ها در مجالس و کمیسیون‌ها و کمیته‌ها و سمینارهای رسمی و قانونی، همه به زبان رسمی فارسی صورت می‌گیرد و همچنین رادیو و تلویزیون، برنامه‌های اصلی خود را به زبان فارسی پخش می‌کند. البته مردم از صحبت به زبان محلی و قومی خود، مثل آذری یا کردی و یا لهجه‌های محلی و ناحیه‌ای ممنوع نیستند اما به موجب قانون اساسی، زبان فارسی که زبان اکثریت مردم می‌باشد زبان رسمی ایران بوده و همه مراکز آموزشی از دبستان و دبیرستان و دانشگاه، در تدریس و تفهیم مطالب درسی باید از این زبان استفاده کنند. (اصل ۱۵ قانون اساسی)

بخش دوم: وضعیت زبان عربی

چون قانون اساسی ایران متکی به موازین اسلامی است و قرآن که محور احکام اسلام به شمار می‌رود به زبان عربی نازل گردیده و همچنین بخش عظیمی از ادبیات کشور، آمیختگی غیرقابل تفکیکی با ادبیات عرب دارد، مدونین قانون اساسی، اصل ۱۶ را به آن اختصاص داده‌اند و تصریح نموده‌اند که: «این زبان باید پس از دوره ابتدایی، تا پایان دوره متوسط در همه کلاس‌ها و همه رشته‌ها تدریس می‌شود.»

بخش سوم: مبدأ تاریخ رسمی ایران

طبق اصل ۱۷ قانون اساسی: «مبدأ تاریخ رسمی کشور، هجرت پیامبر اکرم (ص) از مکه به مدینه است و تاریخ هجری شمسی و هجری قمری، هر دو معتبر است. اما مبنای کار ادارات دولتی، هجری شمسی است و تعطیل رسمی هفتگی، روز جمعه می‌باشد.» بنابراین مبدأ تاریخ اسلامی، خواه هجری شمسی و خواه هجری قمری، هجرت پیامبر (ص) می‌باشد که آغاز تشکیل حکومت اسلامی شناخته می‌شود.

بخش چهارم: پرچم

پرچم علامت کشور مستقل است و نمودار زندگی و حیات و موجودیت است. پرچم جمهوری اسلامی ایران، از همان سه رنگ سبز و سفید و سرخ پرچم قبل از انقلاب تشکیل شده که علامت مخصوص جمهوری اسلامی ایران و شعار (ا. . . اکبر) به آن اضافه شده است. رنگ سبز که در قسمت بالا قرار دارد نشانه تشییع و اسلامیت ایران و اعتقاد اکثریت مردم به دین مقدس اسلام می‌باشد. رنگ سفید که در قسمت وسط قرار دارد نشانه صلح و دوستی است و رنگ سرخ که در قسمت پائین پرچم قرار گرفته، علامت آمادگی برای دفاع و جهاد بوده و نشان می‌دهد که ملت ایران، در راه استقلال و آزادی و حفظ ارزش‌های اسلامی، آماده فداکاری و ایثار و نثار خون خویش می‌باشد.

علامت مخصوص جمهوری اسلامی ایران که روی پرچم، منقوش است بیانگر توحید یعنی (لا اله الا الله) می باشد که از پنج جزء تشکیل شده و حکایت از پنج اصل اعتقادی در اسلام دارد. (توحید، نبوت، معاد، امامت، عدل) و در عین حال، در نظر اول، کلمه (الله) را یادآور می شود و جزئی از این کلمه که به صورت قائم در وسط دو هلال قرار گرفته، نمایشگر شمشیر است و دلالت بر قدرت و استحکام ملت دارد و اجزاء پنجگانه این کلمه که بصورت متعادل و هماهنگ قرار گرفته اند، مبین عدالت در نظام جمهوری اسلامی ایران می باشند.

همچنین شعار (الله اکبر) که در جریان انقلاب بیش از اسلحه کاربرد داشت، به خاطر یادآوری ۲۲ بهمن ۱۳۵۷، بیست و دو بار با خط بنایی در حاشیه رنگ سبز و سرخ، در محل اتصال به رنگ سفید نقش بسته است.

حقوق ملت

عناوین اصلی

آزادی ❖

تساوی ❖

حقوق ناشی از اجرای عدالت ❖

فصل سوم

حقوق ملت

بخش اول: آزادی

در یک تعریف ساده «آزادی عبارت است از اینکه شخص، اختیار انجام دادن هر کاری را داشته باشد مشروط بر اینکه ضرری به دیگر نرسد و این شرط، آزادی هرکس را در مقابل دیگری محدود می‌سازد. « در واقع، مبین حدود آزادی افراد، قوانین موضوعه است. می‌توان انواع زیر را برای آزادی متصور شد:

(۱) آزادی فردی: همان آزادی تن است و عبارت است از وضع و موقعیتی که اجبار افراد و جامعه و هر نیروی خارج از اراده شخص، به حداقل ممکن کاهش یابد. به عبارت دیگر، حالتی است که انسان تابع یک طرفه دیگری نباشد و در هر مورد، بنا بر تصمیم خود اقدام کند. مثلاً شخص در رفت و آمد، اقامت و ترک هر نقطه چه در کشور و چه در خارج از کشور آزاد بوده و از توقیف بدون دلیل، مصون و محفوظ بماند.

(۲) آزادی تعلیم و تربیت: منظور از آزادی تعلیم و تربیت این است که اشخاص حق داشته باشند با تأسیس مدارس و ایجاد آموزشگاه و مراکز پرورشی، فرزندان خود را آموزش داده و تربیت کنند و دولت هم ممانعتی به عمل نیاورد. بدیهی است آزادی مطلق و نامحدود در این مورد، در هیچ جامعه‌ای امکان‌پذیر نیست و معمولاً قوانینی برای مؤسسان و مدیران در نظر می‌گیرند و قانون اساسی ایران نیز بر آموزش و پرورش رایگان تأکید دارد نه بر آزادی آموزش و پرورش و دولت را مکلف به فراهم ساختن امکانات لازم نموده است. ولی این امر به هیچ وجه دلالت بر محدودیت آزادی تعلیم و تربیت ندارد بلکه عنوان شده، غیر از دولت، افراد نمی‌توانند به تأسیس آموزشگاه مبادرت نمایند. (هرچند که امروزه مدارس انتفاعی و آموزشگاه‌های خصوصی به وفور دیده می‌شوند و البته آنها نیز موظف به کسب مجوز از وزارت آموزش و پرورش به عنوان یک نهاد دولتی هستند.) اکنون یکی از حقوق ملت یعنی آزادی را در قانون اساسی مورد بررسی قرار می‌دهیم:

مبحث اول: آزادی بیان و مطبوعات

افراد باید بتوانند آنچه را درک می‌کنند و می‌فهمند و اعتقاد دارند، بیان کرده و یا از طریق کتاب و مطبوعات به دیگران منتقل سازند. در این ارتباط، اصل ۴۴ قانون اساسی تصریح می‌کند: «نشریات و مطبوعات در بیان مطالب آزادند مگر آنکه محل به مبانی اسلام یا حقوق عمومی باشد و تفصیل این امر را قانون معین می‌کند.» (قوانین عادی). همچنین آزادی بیان، از اصول ۲۶ و ۲۷ قانون اساسی نیز مستفاد می‌گردد.

آثار آزادی بیان و مطبوعات عبارتند از:

الف) مدیران جامعه از تمایلات و خواسته‌های طبقات مختلف مردم آگاهی پیدا نمایند و احتمالاً خود را اصلاح کنند.

ب) با بیان نقطه ضعفها و اشتباهات و یا سوء استفاده‌های تحقق یافته، افراد صلاحیتدار در مقامات کلیدی قرار گیرند.

مبحث دوم: آزادی احزاب و انجمن‌ها

دو اصل ۲۶ و ۲۷ قانون اساسی به کلیات مربوط به آزادی احزاب و انجمن‌ها و شرایط و حدود فعالیت آنها پرداخته است و تمام واژه‌هایی که برای اجتماعات وجود داشته است، از حزب و جمعیت و انجمن سیاسی و انجمن صنفی و انجمن اسلامی و اقلیت‌های

دینی را به کار گرفته است و تشکیل چنین اجتماعاتی را آزاد شناخته است اما نه بدون قید و شرط، بلکه احزاب و جمعیت‌هایی می‌توانند قانونی باشند که اصول استقلال، آزادی، وحدت ملی، موازین اسلامی و اساس جمهوری اسلامی را نقض نکنند. (البته ضرورت ندارد اعضای یک جمعیت، به این اصول اعتقاد داشته باشند بلکه باید آنها را رعایت نمایند.) همچنین دولت نمی‌تواند اشخاص را در پیوستن یا گسستن از یک حزب الزام نماید. و دیگر اینکه، احزاب، انجمن‌ها و جمعیت‌ها می‌توانند اجتماعاتی داشته و راهپیمایی کنند مشروط بر اینکه: اولاً حرکتی منحل به مبانی اسلام نداشته باشند، ثانیاً حامل اسلحه نباشند.

مبحث سوم: آزادی انتخاب شغل

در این زمینه، نکات زیر قابل طرح می‌باشد:

- ۱) آزادی انتخاب شغل در اصل ۲۸ قانون اساسی به صراحت ذکر شده است: «هرکس حق دارد شغلی را که بدان مایل است. برگزیند.» تمایل شخص در انتخاب شغل، مجموعه‌ای از عوامل محیطی، وضع خانواده، حرفه نزدیکان شخص، درجه کشش فرد به جهات معنوی و مادی شغل و... است. البته بعضی از مشاغل محتاج تخصص‌هایی هستند که فرد زمانی می‌تواند بدان مشاغل روی آورد که صاحب آن تخصص‌ها باشد. (مانند پزشکی و مشاغل فنی)
- ۲) اصل ۲۸ قانون اساسی، ممنوعیت شغل مخالف اسلام را هم یادآور شده است؛ زیرا بعضی از مشاغل با اصول اسلامی سازگار نیست و طبعاً هرچقدر هم که افراد، متمایل به آن باشند و نیازی به تخصص هم نداشته باشد، در جامعه اسلامی ایران قابل اشتغال نیستند. (مانند دایر کردن قمارخانه، شراب فروشی و...)
- ۳) آزادی انتخاب شغل مقید است به عدم مخالفت با مصالح عمومی. یعنی ممکن است کاری از نظر اصول اسلامی منع نداشته باشد ولی در زمان خاص، انجام آن به مصلحت عمومی نباشد. (مانند واردات بعضی از کالاها که صنایع داخلی را متوقف می‌سازند.)
- ۴) شغل انتخابی شخص نباید مخالف با حقوق دیگران باشد. یعنی ممکن است اشتغال به یک پیشه، نه با اسلام در تعارض باشد و نه مخالف مصالح عمومی باشد، اما در تضاد با اشتغال دیگران باشد. (مثلاً احداث کارخانه سنگ بری در کنار بیمارستان)
- ۵) براساس قسمت اخیر اصل ۲۸ قانون اساسی، دولت وظیفه دارد مشاغلی را با توجه به نیاز جامعه ایجاد کرده و شرایط مساوی برای احراز مشاغل را تأمین نماید.

بخش دوم: تساوی

منظور از اصل تساوی، برابر بودن تمام افراد ملت از لحاظ حقوق و وظایف است. در بسیاری از موارد، تساوی در حقوق با تساوی در احوال اشتباه می‌شود. تساوی در احوال، ممکن نیست زیرا اشخاص از نظر لیاقت و توانایی اختلاف زیادی دارند، در حالی که تساوی در حقوق و تکالیف، با اجرای دقیق قانون امکانپذیر است. اهم موارد تساوی به شرح زیر می‌باشد:

مبحث اول: تساوی در مقابل قانون

منظور این است که تمام قوانین کشور اعم از مدنی، جزایی، فرهنگی، اجتماعی و قضایی برای تمام افراد یکسان باشد و میان دارا و ندار، زن و مرد، شهری و روستایی و کارگر و سرمایه‌دار تفاوتی قائل نباشد. این مسأله در قانون اساسی ایران در اصل ۱۹، اصل و بند چهاردهم اصل ۳ تصریح شده است. منظور از عبارتهای (مردم ایران) و (همه افراد ملت) در اصول ۱۹ و ۲۰، تمامی اتباع ایران است و بیگانگان را در بر نمی‌گیرد.

براساس اصل ۱۹ قانون اساسی، عواملی مانند رنگ، نژاد و زبان و مانند اینها، موجب ایجاد امتیاز برای افراد نمی‌شود. اما عواملی مانند مذهب و جنس با عوامل فوق تفاوت دارند.

قانون اساسی، مذهب اسلام را به عنوان عاملی که موجب امتیاز است پذیرفته است و معلوم است که در سرزمینی که اسلام، محور همه اصول قانون اساسی می‌باشد، مسلمانان هم‌مطراز غیر مسلمانان نیستند. البته قانون اساسی مبتنی بر موازین اسلامی، حقوق و آزادی‌های اقلیت‌های مذهبی را هم پذیرفته است.

در مورد جنس نیز، اسلام و قانون اساسی حقوق زن و مرد را مشابه می‌دانند نه مساوی. زن و مرد همان طور که از لحاظ فیزیکی یکسان نیستند و هر یک استعداد انجام وظایف خاصی را دارند، دارای حقوق و وظایف یکسان نیز نمی‌باشند.

قانون اساسی در اصل ۲۱، در پنج فراز، دولت را مکلف به تضمین حقوق زنان نموده است تا توهم پایمال شدن حقوق زنان پیش نیاید:

(الف) ایجاد زمینه‌های مساعد برای رشد شخصیت زن و احیای حقوق مادی و معنوی او
 (ب) حمایت از مادران، به ویژه در دوران بارداری و حضانت فرزند و حمایت از کودکان بی سرپرست
 (ج) ایجاد دادگاه صالح برای حفظ کیان و بقای خانواده (دادگاه خانواده)

(د) ایجاد بیمه خاص بیوه گان و زنان سالخورده و بی سرپرست

(ه) اعطای قیومیت فرزندان به مادران شایسته در جهت غبطه آنها، در صورت نبودن ولی شرعی

در مورد فراز پنجم می‌توان اشاره کرد که قوانین عادی هم در این مورد، پیش بینی‌های لازم را به عمل آورده‌اند، یعنی هرگاه محجوری، پدر یا جد پدری نداشته باشد و دادستان به طریقی از این وضع آگاهی یافت، مراتب را به حاکم شرع گزارش می‌کند و حاکم شرع براساس ضوابطی، برای محجور، قیم تعیین می‌کند و حاکم شرع با توجه به بند پنجم اصل ۲۱ قانون اساسی، اولویت را برای مادر قائل می‌شود. در پایان این مبحث، لازم به ذکر است که قانون اساسی کوشیده است در قضیه (تساوی و در برابر قانون)، موردی برای نابرابری باقی نگذارد و به همین دلیل در اصل ۱۱۲ آورده است که: (رهبر یا اعضای شورای رهبری در برابر قوانین، با سایر افراد کشور مساوی هستند.)

در نهایت بدانید که طبق قانون اساسی، نمایندگان مجلس شورای اسلامی مصونیت ندارند و در صورتی که در معرض اتهام قرار گیرند، همانند دیگر افراد مردم، از طریق دادسرا و دادگاه به اتهامشان رسیدگی می‌شود و در مورد تعقیب متصدیان قوه مجریه در اصل ۱۴۰ آمده است که: «رسیدگی به اتهام رئیس جمهوری یا وزیران در مورد جرایم عادی، با اطلاع مجلس شورای اسلامی در دادگاه‌های عمومی دادگستری انجام می‌شود.»

مبحث دوم: تساوی در مقابل دادگاه‌ها

یکی از وسایل عمده تضمین حقوق و آزادی‌ها، امکان مراجعه به دادگاه و تساوی در مقابل دادگاه‌ها می‌باشد. براساس اصل ۳۴ قانون اساسی، دادخواهی حق مسلم هر فرد است و هر کسی می‌تواند به منظور دادخواهی به دادگاه‌های صالح مراجعه نماید و هیچ‌کس را نمی‌توان از مراجعه به دادگاهی که به موجب قانون، حق رجوع به آن را دارد منع کرد. البته دادگاه، هر نوع دعوایی را نمی‌پذیرد بلکه دعوی حقوقی را باید در دادگاه حقوقی و دعوای جزایی را در دادگاه کیفری مطرح کرد. همچنین دادسرا مرحله مقدماتی برای محاکم کیفری است.

اگر دادگاه صالح، دعوایی را نپذیرد یا دادسرا، شکایت کیفری را دریافت نکند یا کسی را بدون تفهیم اتهام دستگیر نماید و یا شخصی را بدون تصمیم قضایی در بازداشت نگه دارد، مرتکب عملی خلاف قانون شده است و مراجعی هستند که به اقدامات خلاف قانون مقامات قضایی مختلف رسیدگی می‌کنند. به طور کلی، هیچ شکایت و دعوایی نیست که مرجع رسیدگی نداشته باشد.

مبحث سوم: تساوی در پرداخت مالیات

در قانون اساسی، اصل در پرداخت مالیات به نحو تساوی وجود ندارد، بلکه منظور این است که هیچ مالیاتی وضع نمی‌شود مگر به موجب قانون و موارد معافیت و بخشودگی و تخفیف مالیاتی به موجب قانون مشخص می‌شود و در واقع، اصل ۵۱ قانون اساسی جنبه قانونی بودن مالیات را عنوان می‌کند و فقط قوه مقننه را برای وضع مالیات، صالح می‌داند. دلیل لزوم وضع مالیات این است که اداره دستگاه‌های دولتی نیاز به هزینه دارد و یکی از منابع مهم تأمین این هزینه، مالیات می‌باشد.

مبحث چهارم: تساوی از لحاظ اشتغال به مشاغل دولتی

برای اداره امور کشور، مشاغل بسیار زیادی به وجود می‌آید که بعضی پیچیده و تخصصی و بعضی دیگر ساده و ابتدایی هستند. برای هر شغلی اعم از پیچیده و ساده، باید افرادی را استخدام کرد که در این امر، آنچه باید ملاک صلاحیت و گزینش قرار بگیرد، معیارها و ضوابطی است که از قبل، متناسب با آن شغل در نظر گرفته شده و با شخص یا اشخاص بخصوص ارتباطی ندارد. بنابراین همه افراد برای احراز مشاغل دولتی مساوی هستند مشروط بر آنکه از لحاظ علمی، فنی، اخلاقی و تجربی صلاحیت لازم را دارا باشند. طبق اصل ۲۸ قانون اساسی، هر کسی حق دارد شغلی را که بدان مایل است و مخالف اسلام و مصالح عمومی و حقوق دیگران نیست، برگزیند و دولت موظف است با رعایت نیاز جامعه به مشاغل گوناگون، شرایط اشتغال را به طور مساوی برای همه افراد فراهم نماید.

البته در مورد برخی مشاغل، معیارها و ملاک‌هایی به صورت استثنایی در نظر گرفته شده است. مثلاً در مورد کادر ثابت ارتش، افرادی پذیرفته می‌شوند که به اهداف انقلاب اسلامی مومن و در راه تحقق آن فداکار باشند و اگر یک اقلیت مذهبی نتواند این شرایط را داشته باشد، استخدام او در ارتش مقدور نیست. و یا در مورد قاضی در اصل ۱۶۳ قانون اساسی آمده است که: (صفات و شرایط قاضی طبق موازین فقهی به وسیله قانون معین می‌شود.)

همچنین در مورد رئیس جمهوری، اعضای شورای نگهبان اعم از فقها و حقوقدانان، مسلمان بودن و داشتن مذهب اثنی عشری الزامی است.

مبحث پنجم: تساوی در خدمت نظام وظیفه

کشوری که می‌خواهد مستقل باشد باید از هر جهت برای دفاع، مجهز و مهیا باشد. نخستین وسیله برای دفاع از کشور، نیروی انسانی است و نیروی انسانی کارآمد، جوانان هستند. هر جوانی در سن معینی مکلف است خدمت نظام را انجام دهد. این خدمت باید همگانی باشد و تشکیلات اجرایی این خدمت باید به گونه‌ای باشد که اجازه فرار به کسی ندهد و این خدمت بر افراد و گروه خاصی تحمیل نشود.

هر ارتشی از دو جزء تشکیل شده است: ۱- کادر ثابت ۲- کادر متغیر که بدنه اصلی ارتش را تشکیل می‌دهد و عبارت است از حضور و خدمت موقت جوانان در سنی معین. قانونی که اجازه دهد افراد با پرداخت پول، از این خدمت همگانی معاف شوند، قانونی مناسب با اصل تساوی در خدمت نظام وظیفه نیست. همچنین قانونی که اجازه دهد، در انجام خدمت و انتخاب محل، تفاوت‌های بارزی بین مشمول خدمت نظام وظیفه حاصل شود، قانونی درست نیست.

طبق اصل ۱۴۵ قانون اساسی، هیچ فرد خارجی به عضویت ارتش و نیروهای انتظامی کشور پذیرفته نمی‌شود. همچنین به نظر می‌رسد براساس مفاد اصل ۱۴۴ قانون اساسی، اقلیت‌های مذهبی برای انجام خدمت نظام وظیفه در دوره ضرورت فرا خوانده می‌شوند ولی نمی‌توانند به استخدام ارتش درآیند زیرا در انجام خدمت نظام وظیفه، ملاک، ملیت یعنی ایرانی بودن است ولی در مورد استخدام در ارتش، علاوه بر ایرانی بودن، التزام به دین مبین اسلام و مومن بودن به اهداف انقلاب اسلامی نیز مطرح می‌باشد. در کل باید گفت انجام خدمت نظام وظیفه برای افراد ذکور که به سن ۱۸ سالگی رسیده‌اند الزامی است و این الزام شامل تمام اتباع کشور به طور مساوی می‌باشد اعم از اینکه در داخل یا خارج از کشور اقامت داشته باشند.

همچنین افراد ذکور ایرانی، پس از طی خدمت نظام وظیفه در دوره ضرورت، باید مراحل احتیاط و ذخیره اول و دوم را نیز پشت سر بگذارند. در ضمن ممکن است بنا بر دلایلی، بعضی افراد به طور موقت یا دائم از انجام خدمت نظام، معاف شوند که در این مورد، قانون نظام وظیفه، معافیت‌هایی مانند تحصیلی، پزشکی و کفالت را پیش بینی کرده است.

بخش سوم: حقوق ناشی از اجرای عدالت

امروزه قانون اساسی مترقی آن است که اصول آن در راستای اجرای عدالت باشد و حقوق همه افراد را تضمین کند. این امر در قانون اساسی ما نیز مورد توجه قرار گرفته و شامل مباحث ذیل می‌باشد:

مبحث اول: مصونیت جان

منظور این است که شرایط و اوضاع و احوالی بر کشور حاکم می‌باشد که حیات و آزادی اشخاص مورد تعرض هیچ فرد یا گروه یا مقامی قرار نگیرد و در صورت احتمال تعرض، از جانب ماموران انتظامی ممانعت و جلوگیری به عمل آید. (اصل ۲۲ قانون اساسی) مصونیت جان به دو بخش عمده قابل تقسیم است:

(۱) مصونیت به لحاظ حیات و زندگی افراد (۲) مصونیت به لحاظ آزادی ادامه زندگی عادی فردی

درباره نوع دوم مصونیت جان، یعنی مصونیت به لحاظ آزادی ادامه زندگی عادی فردی، دو مطلب مطرح می‌شود:

(الف) منع تملک انسان (بردگی)

(ب) منع بازداشت و دستگیری، به این معنی که هیچکس را نمی‌توان دستگیر، بازداشت، توقیف، حبس یا تبعید کرد، به جز موارد استثنایی. براساس اصل ۳۲ قانون اساسی زمانی می‌توان شخصی را بازداشت نمود که قانون معین کرده باشد و در صورت بازداشت، موضوع اتهام با ذکر دلایل باید بلافاصله و به صورت کتبی به متهم ابلاغ و تفهیم شود و حداکثر ظرف ۲۴ ساعت، پرونده مقدماتی

به مراجع صالحه قضایی ارسال و مقدمات محاکمه در اسرع وقت فراهم شود. متخلفین از این اصل قانون اساسی، یعنی ضابطین دادگستری که بی دلیل یا بر مبنای اتهامات واهی، شخصی را بازداشت نمایند مجازات خواهند شد.

مبحث دوم: مصونیت حیثیت

مصونیت حیثیت در دول اصل ۲۲ و ۳۹ قانون اساسی مورد توجه قرار گرفته است. حیثیت به معنی آبرو بوده و اگر او شب هنگام در خانه باشد، مأمور نمی‌تواند با اقدام غیرقانونی وارد خانه او شود و بازداشتش کند و اگر انجام این کار، ضروری و لازم است، باید اجازه خاص دادستان را در اختیار داشته باشد.

مبحث سوم: منع توقیف افراد

اصل بر این است که افراد از حق آزادی برخوردارند و توقیف و سلب آزادی آنان ممنوع است، اما این اصل، مطلق نیست و طبق اصل ۳۲ قانون اساسی: "هیچکس را نمی‌توان دستگیر کرد مگر به حکم و ترتیبی که قانون معین می‌کند. . . ." بنابراین مأمور جلب باید دقیقاً بر طبق قانون عمل کند. مثلاً ورود در شب، به خانه اشخاص ممنوع است. حال اگر کسی که حکم بازداشت او صادر شده، قطعاً شب هنگام در خانه باشد، مأمور نمی‌تواند با اقدام غیرقانونی به خانه وی وارد شود و آن شخص را بازداشت کند و اگر انجام این کار ضروری باشد، باید با اجازه خاص دادستان باشد.

مبحث چهارم: رسیدگی قضایی به توقیف ابتدایی اشخاص

در این مورد، توضیح اضافه ارائه نمی‌کنیم و فقط توجه به اصل ۳۲ قانون اساسی را توصیه می‌کنیم. به طور خلاصه از نظر قانون‌گذار کافی و عادلانه نبوده و نیست که مأموران، فردی را به اتهام ارتکاب جرمی بازداشت نموده و این توقیف تا زمان محاکمه ادامه یابد و به متهم این حق داده شده که از این توقیف و بازداشت به دادگاه صالح شکایت کند این دستور در آیین دادرسی به تفصیل مورد اشاره قرار گرفته است و به این معنی که مراجع صالحه قضایی بر توقیف اولیه افراد نظارت داشته و مأمور متخلف را مجازات نمایند.

مبحث پنجم: حق داشتن وکیل

داشتن وکیل در کلیه مراحل دعای حقوق و جزایی، از حقوق افراد در راستای اجرای عدالت محسوب می‌شود. عین عدالت اقتضاء می‌کند که افراد بی اطلاع از قوانین و مقررات کشور، از اشخاص مطلع و حقوقدان کمک گرفته و از اتهاماتی که به آنها وارد شده است دفاع کنند. همچنین طبق اصل ۳۵ قانون اساسی، در مواردی که شخص توانایی انتخاب وکیل را ندارد باید امکانات تعیین وکیل را برای او فراهم نمود و وکیل معاضدتی برای اینگونه افراد برگزیند.

مبحث ششم: منع اخذ اقرار با اجبار و اکراه

طبق اصل ۳۸ قانون اساسی، انجام شکنجه برای اقرار گرفتن و کسب اطلاع ممنوع است و اگر هم صورت گرفت شهادت، اقرار و سوگندی که با شکنجه و براساس اجبار و اکراه اخذ شود، فاقد ارزش و اعتبار است و متخلفین از این اصل، مجازات می‌شوند.

مبحث هفتم: منع تفتیش در وسایل ارتباطی مردم

یکی از مظاهر آزادی و عدالت در جامعه، داشتن وسایل ارتباطی قابل اعتماد و اطمینان به عدم تجسس آنها می‌باشد و از جمله این وسایل، نامه و تلگراف و تلکس و تلفن می‌باشد.

مأموران دولت مجاز نیستند مراسلات و تلگراف را باز و افشا کنند و یا آنها را مورد بازرسی قرار دهند و یا به ضبط آن بپردازند و یا استراق سمع کنند.

طبق اصل ۲۵ قانون اساسی، بازرسی و نرساندن نامه‌ها، ضبط و فاش نمودن مکالمات تلفنی، افشای مخابرات تلگرافی و تلکس، سانسور، عدم مخابره و نرساندن آنها، استراق سمع و هرگونه تجسس ممنوع است مگر به حکم قانون. یعنی انجام موارد ذکر شده تنها در صورتی جایز است که رعایت مصالح جامعه ایجاد نماید و در این صورت نیز تابع قانونی است که این اجازه را داده است. (ماده ۱۰۴ قانون آیین دادرسی کیفری)

مبحث هشتم: منع تجسس

در اصل ۲۲ قانون اساسی، مسکن اشخاص مثل جان و مال آنها از تعرض مصون شناخته شده است مگر در مواردی که قانون معین می‌کند. یکی از موارد مجاز بازرسی خانه افراد هنگامی است که متهمی که دلایل کافی برای بازداشت او موجود است در خانه

پنهان شده باشد و در این حالت، در صورتی که اجرای قرار بازداشت، موکول به ورود به خانه متهم باشد، مطابق قانون بر این اساس اقدام می‌کنند.

در ایران، افراد پلیس بر طبق قانون، از ورود به منازل منع شده‌اند و اگر برای دستگیری متهم یا جمع‌آوری آلات و ادوات جرم نیازمند تفتیش باشند، باید از مقام صالح قضایی که دادستان است اجازه بگیرند.

در پایان مبحث مربوط به حقوق ناشی از اجرای عدالت، مواردی مانند (منع جرم شناختن عمل یا ترک عملی با قانون متاخر)، (حضور هیأت منصفه در محاکمات)، (مستدل و مستند بودن حکم دادگاه) و (علنی بودن دادرسی) هم قابل ذکر می‌باشند که مواد ۱۶۷ و ۱۶۸ قانون اساسی به آنها پرداخته اند.

فصل چهارم

اقتصاد

عناوین اصلی

- ❖ پذیرش مالکیت خصوصی
- ❖ بخش‌های مختلف نظام اقتصاد اسلامی
- ❖ انفال
- ❖ تفریغ بودجه سالانه و گردش آن به مردم

فصل چهارم

اقتصاد

کلیات اقتصاد و امور ما در فصل چهارم قانون اساسی و در ۱۳ اصل بیان شده است و مفصل‌ترین اصول قانون اساسی یعنی اصل ۴۳ و ۴۴ در همین قسمت آمده است مدونین قانون اساسی تلاش کرده‌اند تا اصول کلی و احکام و موازین اسلامی را در مورد امور، دولتی و عمومی یکجا جمع کنند.

با تعمق در احکامی که اسلام در مورد اقتصاد دارد یک امر مشخص می‌گردد و آن، این است که اسلام، تنها از بعد مادی به اقتصاد توجه ندارد و اقتصاد را زیر بنا نمی‌داند و اساساً اقتصاد را برای انسان مطرح می‌کند نه انسان را برای اقتصاد و در اسلام، اقتصاد باید وسیله‌ای برای شکوفا شدن بعد انسانی انسان تلقی شود و اینها مسائلی است که قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران نیز مورد توجه قرار داده و پایه و مبنای اقتصاد قرار داده است و مباحث زیر را در پی دارد که آنها را مورد بررسی قرار می‌دهیم:

بخش اول: پذیرش مالکیت خصوصی

مسئله مالکیت از مسایل محوری است و عبارت است از رابطه شخصی با شیء به عنوان اینکه آن را از آن خود بدانند. به عبارت دیگر، مالکیت فردی یا خصوصی امر مسلم، طبیعی و بدیهی است.

اسلام مالکیت خصوصی را یک امر ثابت و مسلم فرض کرده و سایر احکام اقتصادی اسلام بر همین پایه استوار است و حتی بحث مربوط به سرمایه، فرع بر مالکیت می‌باشد.

قانون اساسی هم با صراحت از موازین اسلامی پیروی کرده و در اصل ۴۷ اعلام داشته: «مالکیت شخصی که از راه مشروع باشد محترم است و ضوابط آن را قانون معین می‌کند.» و در همین رابطه، قانون مدنی، وضع مالکیت را مطابق نظر اسلام و مشهور فقها، پنجاه سال پیش از انقلاب معین ساخته که هم اکنون نیز معتبر است.

همچنین اصل ۴۶ قانون اساسی بیان می‌دارد: «هرکس مالک حاصل کسب و کار مشروع خویش است. . . آنچه از این اصل استنباط می‌شود این است که اولاً قانون اساسی، کار را به عنوان یک منشاء مالکیت پذیرفته است و ثانیاً، مالکیت از طرق دیگر هم حاصل می‌شود که حیازت مباحات، تحجیر و ارث نمونه‌های آن می‌باشند.

مالکیت در نگاه کلی از نظر اسلام بر دو نوع است که یکی مالکیت حقیقی می‌باشد و متعلق به خداوند است و دیگری مالکیت اعتباری یعنی رابطه‌ای بین شخص و یک شیء مادی می‌باشد که قانون آن را معتبر شناخته و استناد این امر، حدیث نبوی (الناس مسلطون علی اموالهم) می‌باشد و ماده ۳ قانون مدنی نیز در همین مورد بیان می‌دارد: «هر مالکی نسبت به مایملک خود حق همه گونه تصرف و انتفاع را دارد مگر در مواردی که قانون، استثناء کرده باشد.»

مالکیت اعتباری در اسلام، خود بر سه نوع است: ۱- مالکیت شخصی یا خصوصی ۲- مالکیت عمومی ۳- مالکیت دولتی

بخش دوم: بخش‌های مختلف نظام اقتصاد اسلامی

هرگونه فعالیت اقتصادی در جامعه اسلامی را طبق قانون اساسی، باید در حوزه‌های زیر مشاهده نمود:

۱) **بخش دولتی:** چون قدرت دولت مافوق قدرتهای موجود در کشور است و سرمایه‌ای که می‌تواند تأمین کند قابل مقایسه با اشخاص نیست، فعالیت مربوط به صنایع بزرگ، صنایع مادر، بازرگانی خارجی، معادن بزرگ، بانکداری، بیمه، تأمین نیرو، سدها و

شبکه‌های آبرسانی، رادیو و تلویزیون، پست و تلگراف و تلفن، هواپیمایی، کشتیرانی، راه آهن و مانند اینها در اختیار دولت قرار داده شده است. (هرچند که در سالهای اخیر و با هدف کوچک نمودن دولت، بسیاری از این فعالیت‌ها به بخش خصوصی واگذار شده است.) اقتدار دولت در این موارد، طبق ذیل اصل ۴۴ قانون اساسی تا جایی است که از محدوده موازین اسلامی خارج شود و با اصول دیگر قانون اساسی تطبیق داده باشد. همچنین قوانین عادی نیز که تحت نظارت شورای نگهبان تصویب می‌شوند، باید این موارد را رعایت کنند، کمااینکه شورای نگهبان در مورد بازرگانی خارجی، تسلط دولت را به نحو انحصار نپذیرفت و مخالف این امر را معتبر شناخت.

۲) بخش تعاونی: در مورد این بخش از نظام اقتصاد اسلامی ایران، مدونین قانون اساسی به طیف وسیعی از اقشار جامعه توجه داشتند که دارای سرمایه کافی نبوده و قدرت رقابت با بخش خصوصی را که دارای استقلال مالی است ندارند و اگر مورد حمایت قرار نگیرند از توان کاری آنها به نحو مطلوب استفاده نخواهد شد و یا به نحو ظالمانه در خدمت سرمایه قرار خواهند گرفت. بخش تعاونی، در شق دوم قانون اساسی پیش بینی شده و برهمین اساس، شرکتها و موسسات تعاونی تولید، توزیع و مصرف در شهر و روستا، طبق ضوابط به وجود آمده‌اند.

۳) بخش خصوصی: بخش خصوصی همان فعالیت عادی اقتصادی عمومی است که همه افراد جامعه به نحوی در آن سهیم هستند. این بخش از نظام اقتصادی کشور، پرسابقه‌ترین و گسترده‌ترین فعالیت‌های انسانی را تشکیل می‌دهد و در واقع مکمل فعالیت اقتصادی دولتی و تعاونی شناخته می‌شود، در حالی که به نظر می‌رسد حالت طبیعی آن است که فعالیت اقتصادی دولتی، مکمل فعالیت اقتصادی بخش خصوصی و تعاونی باشد. به هر صورت، در بخش خصوصی زمینه ابتکار و به کارگیری استعداد بیش از دو بخش دیگر است و هر جا که انگیزه مادی و نفع شخصی وجود داشته باشد، تلاش و کوشش زیاد خواهد بود.

بخش سوم: انفال

انفال اصطلاحی فقهی و جمع واژه (نفل) می‌باشد و عبارت است از زمین‌هایی که مردمش آنها را ترک کرده‌اند یا تسلیم مسلمان شده و زمین‌های اموات و معادن و کوهها و نیزارها و همچنین ارث و دیگر مواردی که متعلق به امام است و قابل خرید و فروش نمی‌باشد. همان طور که در بحث مالکیت گفتیم، مالک یک عین خارجی می‌تواند هرگونه تصرفی در آن بنماید و هرگونه انتفاع از آن ببرد مگر در مواردی که قانون، استثناء کرده باشد. در ضمن، در مقابل مالکیت خصوصی، اموالی هستند که مالک خاص ندارد و براساس مالکیت عمومی و مالکیت دولتی باید طبق مصالح عمومی و برابر نسبت به آنها عمل شود که عبارتند از (مشترکات عمومی) که در اختیار دولت بوده و متعلق به عموم مردم است (مواد ۲۳ تا ۲۶ ق. مدنی) و (مباحات) که ملک اشخاص نیستند ولی افراد می‌توانند با شرایط و رعایت ضوابطی براساس قوانین و مقررات، آنها را تملک نموده یا از آنها استفاده کنند (مانند اراضی اموات) و (اموال مجهول المالك) که قبلاً در ملکیت افراد بوده‌اند و اعراض یا عدم اعراض از آنها، محرز مسلم نیست و در ضمن، مالک آنها شناخته شده نیست و طبق متن در قانون مدنی، دولت وظیفه دارد چنین اموالی را به مصرف فقرا و محرومین برساند. برابر اصل ۴۵ قانون اساسی، انفال و ثروت‌های عمومی نظیر زمین‌های اموات یا رها شده، معادن، دریاها، دریاچه‌ها، کوهها، جنگلها، مراتعی که حریم نیست، ارث بدون وارث، اموال مجهول المالك و اموال عمومی که از غاصبین مسترد می‌شود در اختیار حکومت اسلامی می‌باشند تا طبق مصالح نسبت به آنها عمل نماید. . .)

بخش چهارم: برنامه جامعه اقتصادی و مشخصات کلی آن

در حقوق اساسی جمهوری اسلامی ایران تاکید شده که برنامه اقتصادی کشور باید با توجه به همه جوانب و پیش بینی کلیه اصول لازم الرعایه اسلامی و با اجتناب از همه آنچه که ممنوع اعلام شده است تنظیم گردد و همه فعالیت‌های فردی و گروهی و دوستی در زمینه اقتصاد، در چارچوب آن قرار گیرد.

لذا برنامه اقتصادی ما متضمن دو دسته امور می‌باشد:

الف) امور لازمه در برنامه اقتصادی: تأمین نیازهای اساسی مانند مسکن، خوراک، پوشاک، بهداشت، درمان، آموزش و پرورش، امکانات لازم برای تشکیل خانواده، تأمین امکانات و شرایط اشتغال برای همه افراد و استفاده از مشارکت فعال افراد و افزایش مهارت و ابتکار و تاکید بر افزایش تولیدات کشاورزی، دامی، صنعتی تا رسیدن کشور به مرحله خودکفایی و استفاده از علوم و فنون

و تکنولوژی و تجربیات کشورهای دیگر و تربیت افراد ماهر و متخصص به میزان احتیاج کشور از جمله امور لازم الرعایه در برنامه جامعه اقتصادی کشور می‌باشند.

ب) امور ممنوعه در برنامه اقتصادی: برنامه اقتصادی کشور به نحوی باشد که منجر به تمرکز ثروت و در دست افراد و گروه‌های خاص نگردد و دولت در اجرای برنامه اقتصادی، تبدیل به یک کارفرمای بزرگ نشود و همچنین افراد، مجبور به انجام کار معین یا محروم از آزادی در انتخاب شغل نگردند و اضرار به غیر، به هر شکل و طریقی ممنوع باشد و انحصار، احتکار، ربا و دیگر معاملات باطل حرام منع شود و اسراف و تبذیر در مصرف، سرمایه گذاری، تولید و توزیع خدمات ممنوع بوده و از سلطه اقتصادی بیگانه بر اقتصاد کشور، مطلقاً جلوگیری شود.

مبحث اول: اصل قانونی بودن مالیات

یکی از مباحث قابل طرح در زمینه اقتصاد، مالکیت می‌باشد. طبق اصل ۵۱ قانون اساسی، هیچ نوع مالیاتی وضع نمی‌شود مگر به موجب قانون (یعنی تصویب مجلس) و موارد معافیت و بخشودگی و تخفیف مالیاتی به موجب قانون مشخص می‌شود. از جمله شرایطی که می‌توان برای مالیات ذکر کرد این است که مالیات باید عادلانه باشد یعنی در اخذ آن، به توانایی پرداخت و اصل بهای خدمات توجه شود و در ضمن سهل الوصول نیز باشد تا برای مردم و دولت، دردسر ایجاد نکند. مالیات باید در هر مورد، معین و صریح و قاطع باشد و هیچ امری به نظر مامورین وصول مالیات گذاشته نشده باشد و همچنین موارد بخشودگی و معافیت مالیاتی به موجب قانون باشد و این امر به تصویب نامه دولت یا بخشنامه وزارت دارایی واگذار نشود و دیگر اینکه، مالیات نباید مانع تولید ثروت شود.

مبحث دوم: اصل قانونی بودن بودجه سالانه

قانون اساسی، تعریف و ترتیب بودجه سالانه کل کشور را به عهده قانون عادی گذاشته و قانون محاسبه عمومی، بودجه را این چنین تعریف نموده است: «بودجه کل کشور، برنامه مالی دولت است که برای یکسال مالی تهیه و حاوی پیش بینی درآمد و سایر منابع تأمین اعتبار و برآورد هزینه‌ها برای انجام عملیاتی که منجر به وصول به هدفهای دولت می‌شود می‌باشد.»

لایحه بودجه مهم‌ترین لایحه‌ای است که دولت، هر ساله به مجلس می‌دهد و این لایحه، مسیری طولانی دارد:

۱) تهیه و تنظیم در قسمت‌های اجرایی

۲) رسیدگی و تصویب در مجلس

۳) اجرای بودجه

۴) نظارت و کنترل

در مرحله تهیه و تنظیم بودجه، سازمان برنامه و بودجه به دستگاه‌های مختلف دولتی دستورالعمل می‌دهد که برابر سیاست دولت، درخواست بودجه خود را تهیه و ارسال کنند. سپس مهم‌ترین مواد لایحه بودجه یعنی پیش بینی درآمدها و هزینه‌ها صورت می‌گیرد و هنگامی که هیأت دولت آن را تصویب نمود و مهیای تقدیم به مجلس شد، عنوان لایحه را پیدا می‌کند. مرحله بعد برعهده مجلس است که باید بودجه را تصویب کند در این مرحله، نمایندگان ملت می‌توانند ارقام داده شده را تعدیل و جرح نمایند و بعد از مذاکرات مفصل در کمیسیون برنامه و بودجه و جلسه علنی، لایحه بودجه را تصویب کنند. سپس مرحله اجرای بودجه توسط دستگاه‌های دولتی و مرحله نظارت و کنترل توسط نهادهای نظارتی طی می‌شود. (دیوان محاسبات) در تنظیم لایحه بودجه، اصولی باید رعایت شوند که عبارتند از:

اصل سالانه بودن - اصل تعادل بودجه - اصل تقدم درآمد بر هزینه - اصل وحدت بودجه - اصل شاملیت بودجه - اصل کاملیت بودجه - اصل تخصیص - اصل وضوح

منظور از اصل تخصیص این است که هزینه‌ای که در بودجه در نظر گرفته شد باید در همان مورد مصرف شود و منظور از اصل وضوح آن است که بودجه نباید دارای پیچیدگی و ابهام باشد.

از موارد قابل ذکر دیگر اینکه، نمی‌شود بودجه سال را برای سال بعد تصویب نمود چون ارقام هر سال با سالهای دیگر تفاوت دارد. همچنین نمایندگان مجلس نمی‌توانند بودجه را در قالب طرح تقدیم کنند و نمی‌توانند تصویب آن را به عهده کمیسیون برنامه و بودجه قرار دهند و در ضمن نمی‌توانند پیشنهادهای بدهند که بدون مشخص بودن درآمد، هزینه افزایش دهد.

مبحث سوم: اصل تمرکز درآمدهای دولت در خزانه

اصل ۵۳ اساسی در راستای حفظ بیت المال می‌گوید: «کلیه دریافت‌های دولت در حسابهای خزانه داری کل متمرکز می‌شود و همه پرداخت‌ها در حدود اعتبارات مصوّب، به موجب قانون انجام می‌گیرد.»
طبق این اصل، وجوهی که به عنوان مالیات، انجام خدمات مختلف، جریمه، خسارت و ... باید به محل خزانه داری کل واریز شود. گاهی اوقات وزارتخانه و موسسات دولتی لوایحی را به مجلس تقدیم می‌کند تا بخشی از درآمد وصولی خود را قبل از تحویل به خزانه، مصرف کنند که چنین درخواستهایی قطعاً با اصل ۵۳ قانون اساسی مغایرت دارد.

بخش چهارم: دیوان محاسبات و وظایف آن

وزارتخانه‌ها، موسسات و شرکت‌ها و دستگاه‌های دولتی که به نحوی از انحاء از بودجه استفاده می‌کنند، باید توسط نهادی، کنترل و نظارت شوند تا هیچ هزینه‌ای از اعتبارات مصوب تجاوز نکنند و هر وجهی در محل خود به مصرف برسد و برداشت از خزانه، فقط باید برطبق قانون باشد و الاّ جرم است و قابل مجازات.
دستگاهی که این کار را انجام می‌دهد دیوان محاسبات نام دارد که مستقیماً زیر نظر مجلس شورای اسلامی می‌باشد. این نهاد از نظر تشکیلاتی زیر می‌باشد:

الف) رئیس دیوان محاسبات: در ابتدای هر دوره قانون‌گذاری با پیشنهاد کمیسیون دیوان محاسبات و بودجه و با تصویب انتخاب می‌شود و برکناری او نیز به همین صورت انجام می‌پذیرد. انتخاب مجدد او در صورتی بلامانع است که تا پایان دوره قانون‌گذاری سمت خود را حفظ نماید. تشکیلات اداری دیوان محاسبات، طبق قانون با نظر او می‌باشد.

ب) دادستان دیوان محاسبات: انتخاب و برکناری او دقیقاً مانند رئیس دیوان، با مجلس است. دادستان دیوان در رأس دادرسی دیوان محاسبات قرار دارد و دارای تعدادی دادیار می‌باشد.

ج) هیأت‌های مستشاری: قانون دیوان محاسبات، چهار هیأت برای تهران و چهار منطقه کشور در نظر گرفته که هر منطق، شامل چند استان می‌باشد. اعضای این هیأت‌ها با پیشنهاد رئیس دیوان، از طرف کمیسیون دیوان محاسبات انتخاب می‌شوند. جلسات هر هیأت مستشاری با حضور سه عضو رسمیت داشته و آراء صادره، با رای اکثریت، معتبر خواهند بود.

اکنون به بیان وظایف محاسبات در راستای نظارت و کنترل مستمر بیت‌المال می‌پردازیم:

- ۱) کنترل فعالیت‌های مالی تمام وزارتخانه‌ها، موسسات، شرکت‌های دولتی و دستگاه‌هایی که به نحوی از انحاء، از بودجه استفاده می‌کنند.
- ۲) حسابرسی وجوه مصرف شده و درآمدها و سایر منابع اعتبار در ارتباط با سیاست‌های مالی تعیین شده در بودجه مصوّب، با توجه به گزارش عملیاتی و محاسباتی مآخوذ از دستگاه‌های مربوط.
- ۳) تهیه و تدوین گزارش حاوی نظرات در مورد لایحه تفریغ بودجه و ارائه آن به مجلس شورای اسلامی

بخش پنجم: تفریغ بودجه سالانه و گردش آن به مردم

تفریغ بودجه یعنی اعلام اینکه بودجه مصوّب، همان طور که مورد نظر قانون‌گذار بوده به مورد اجرا درآمده و ارقام قطعی درآمد وصول شده است و هزینه‌های پیش بینی شده، به صورت قطعی انجام یافته است و صحت آن، مورد تأیید دیوان محاسبات است. این گزارش باید طبق اصل ۵۵ قانون اساسی به اطلاع عموم برسد.

بنابراین بودجه هر سال، در انتها باید به یک گزارش تفریغ بودجه منتهی شود و معمولاً تفریغ بودجه هر سال، باید تا پایان سال بعد صورت بپذیرد. فلسفه تفریغ بودجه این بوده که در یک مقطع زمانی، به طور قطع به حساب‌های یک دوره مالی یک‌ساله دولت، مهر پایان گذاشته شود و پیچیدگی‌ها در حساب‌های مالی دولت، ادامه پیدا نکند.

حق حاکمیت ملت

عناوین اصلی

❖ نمونه‌هایی از اعمال حاکمیت ملت ایران

❖ اهداف حکومت اسلامی

❖ قوای حاکم در جمهوری اسلامی ایران

فصل پنجم

حق حاکمیت ملت

اختیار و آزادی، امتیازاتی هستند که انسان در مقایسه با سایر موجودات، از طرف خداوند دریافت کرده است. از جمله اختیارات انسان، حقی است که خداوند به همه افراد داده تا مستقیماً با انتخاب افراد واجد شرایط، آن حق را اعمال کنند و آن، حق تعیین سرنوشت اجتماعی یا حق حاکمیت است. حد خارجی حاکمیت ملت در ارتباط با ملل دیگر است. به این معنی که ملت (مجموعه افراد انسانی که خود را متعلق به یک جامعه سیاسی بدانند و سرنوشت خود را با سرنوشت دیگر افراد آن جامعه، پیوند دهند)، در مقابل دیگر کشورها، حق تعیین سرنوشت خود را مستقلاً دارد و این حق عمومی ناشی از نژاد و رنگ و زبان و قومیت خاصی نیست و متعلق به تمام افراد ملت است و به همین دلیل است که می‌بینیم همه ملت، حتی اقلیت‌های مذهبی حق شرکت در انتخابات مجلس و ریاست جمهوری را دارند.

بخش اول: نمونه‌هایی از اعمال حاکمیت ملت ایران

موارد زیر، نمونه‌هایی از اعمال حاکمیت ملت در بعد داخلی می‌باشد:

- در همه پرسی ۱۱ و ۱۲ فروردین ۱۳۵۸، افراد ملت، نوع حکومت آینده را مستقیماً تعیین نموده و نظر رهبری را که تشکیل جمهوری اسلامی بود پذیرفتند.
- در سال ۱۳۵۸ با شرکت در انتخابات خبرگان مجلس بررسی نهایی، به اولین نمایندگان برای تدوین و تنظیم قانون اساسی رأی دادند.
- در فرآیند قانون اساسی در آذر ماه ۱۳۵۸ شرکت کردند و مصوبات مجلس بررسی نهایی قانون اساسی را مورد تأیید قرار دادند.
- در انتخابات رئیس جمهور که طبق قانون اساسی با رأی مستقیم مردم صورت می‌گیرد، شرکت دارند.
- نمایندگان مجلس شورای اسلامی، برگزیده مستقیم مردم هستند و مردم، هر چهار سال یک بار از این حق انتخاب خود استفاده می‌کنند.
- انتخاب و گزینش رهبر، به طور مستقیم با مردم است. یعنی مردم مستقیماً نمایندگان خبرگان را انتخاب می‌کنند و آنها در حدود قانون اساسی، در گزینش رهبر با شرایطی که باید داشته باشد، اقدام می‌نمایند.

بخش دوم: اهداف حکومت اسلامی

براساس وعده‌هایی که قانون اساسی جمهوری ایران داده است، اهداف حکومت اسلامی عبارتند از:

- تشکیل حکومتی که روند الهی داشته باشد و با همه موانع و سدها به حرکت خود ادامه دهد.
- ایجاد جامعه‌ای نمونه با مشخصات زیر:
 - از غبارها و زنگار طاغوتی زدوده شده و از فساد و فحشا رها گردیده و مردم تحول فکری و درونی پیدا کرده باشند.
 - از آمیزه‌های فکری بیگانه پاک شده باشد، یعنی به اصالت خود بازآمده باشد.
 - پرورش دهنده انسان، با ارزش‌های والا و جهان شمول اسلامی باشد.
 - هرگونه استبداد فکری و اجتماعی و انحصار طلبی و انحصار اقتصادی در آن منتفی باشد.
 - در جهت سپردن سرنوشت مردم به خودشان تلاش کند.
 - صالحان عهده‌دار حکومت و اداره مملکت گردند.

۳) فراهم ساختن موجبات پیروزی همه مستضعفین بر مستکبرین

بخش سوم: قوای حاکم در جمهوری اسلامی ایران

محور در قانون اساسی ایران، مقام رهبری است و به مناسبت پذیرشی که از جانب ملت (از طریق مجلس خبرگان) باید داشته باشد و به لحاظ شرایط خاصی مانند علم و عدالت و تقوی و مدیریت، عهده‌دار وظایف و مسئولیت‌های مهمی است و در نظام جمهوری اسلامی، ناچاراً باید ترتیبی در تقسیم مسئولیت‌ها، بعد از رهبری وجود داشته باشد و هرم حکومت با اصول مناسبی که معیارهای اسلامی، آن را ترسیم می‌کند شکل یابد.

به همین مناسبت سه قوه در نظر گرفته شده، سه قوه‌ای که در غرب، با عنوان اصل تفکیک قوا از یکدیگر متمایز هستند. (مخصوصاً بعد از اینکه منتسکیو این مسأله را در قرن ۱۸ در کتاب روح القوانین داد) اما نگرش اسلام در حاکمیت و حکومت و اصل تفکیک قوا، ریشه‌های دیگری دارد.

بنابراین تفکیک قوایی که در نظر دانشمندان غرب یکی از پایه‌های جلوگیری از فساد حکومت می‌شود، در اسلام مورد نظر قرار نگرفته است و منعی برای تداخل قوا نیست و آنکه متصدی امر قضاء است می‌تواند عهده‌دار امور اجرایی هم باشد و کسی که در تنظیم قوانین و ترسیم خط مشی‌ها مشارکت دارد ممکن است در امور قضایی و اجرایی هم مداخله کند و چون از نظر اسلام، انجام دهنده هر یک از این وظایف، آنها را با انگیزه الهی و معنوی انجام می‌دهد بیم سوء استفاده و لغزش نمی‌رود.

با این حال، قانون اساسی، اصل تفکیک قوا را پذیرفته است. البته پذیرش این اصل به معنی انحراف از اصول اسلامی یا تمایل به قوانین اساسی غرب نیست بلکه جمهوری اسلامی ایران، علوم و فنون و نظریات سازنده را از هر جامعه‌ای که لازم بداند و امکان داشته باشد می‌گیرد و در عین حال، استقلال فکر و عمل خود را هم محفوظ می‌دارد.

به همین جهت اصل ۵۷ قانون اساسی، پس از مشخص نمودن سه قوه حاکم و بیان اینکه، قوا زیر نظر ولایت امر و امامت امت هستند بلافاصله می‌گوید: «این قوا مستقل از یکدیگرند.»

لذا سه قوه «مجریه»، «مقننه» و «قضائیه» از یکدیگر مستقل هستند و بر این تفکیک، آثاری مترتب است. اما سؤال این است که تفکیک قوا در ایران، مطلق است یا نسبی؟

با وجود تصریح اصل ۵۷ قانون اساسی به مستقل بودن قوای سه گانه، به نظر می‌رسد این تفکیک، نسبی باشد چون این قوا، دارای پیوند و ارتباط و تداخل زیادی هستند.

هر چند قانون اساسی جایی برای دخالت یا نظارت رئیس جمهور نسبت به قوه قضائیه نگذاشته است ولی در همه جا، قوه قضائیه را به نحوی ناظر بر نهاد ریاست جمهوری قرار داده است، چون در مسأله انتخابات ریاست جمهوری، حقوقدانان شورای نگهبان که پیشنهاد شده از طرف رئیس قوه قضائیه می‌باشند در مورد صلاحیت داوطلبان اعلام نظر می‌کنند و در مراسم سوگند ریاست جمهوری، رئیس قوه قضائیه حضور دارد و رسیدگی به اتهام رئیس جمهور در جرایم عمومی مانند سایر افراد در دادگاه‌های عمومی صورت می‌گیرد. (ولی به تخلفات رئیس جمهور در مورد وظایف و مسئولیت‌های ریاست جمهوری در دیوان عالی کشور رسیدگی می‌گردد.) همچنین رسیدگی به دزاینی رئیس جمهور در ابتدا و انتهای دوره از جانب قوه قضائیه صورت می‌گیرد. همچنین قوه قضائیه به وسیله دیوان عدالت اداری، در جلوگیری از آیین‌نامه‌ها و تصویب نامه‌های قوه مجریه که خلاف موازین شرع یا خلاف قانون تشخیص داده می‌شوند نقش دارد. بنابراین قوه قضائیه نقش گسترده‌ای در قوه مجریه دارد.

از طرفی، رئیس جمهور و معاونان او و وزیران به طور جمعی یا انفرادی، حق شرکت در جلسات علنی مجلس را دارند و هرگاه تقاضا کنند، مطالبشان در مجلس استماع می‌شود و می‌توانند تقاضای تشکیل جلسه غیرعلنی مجلس را بنمایند. همچنین در زمان جنگ، رئیس جمهور می‌تواند پیشنهاد توقف انتخابات را در سراسر کشور یا بعضی نقاط اشغال شده برای مدت معینی بدهد و رئیس جمهور، مصوبات مجلس را پس از تأیید شورای نگهبان، امضا و جهت اجرا، ابلاغ می‌نماید و همچنین قوه مجریه، بخشی از مقررات کشور را با عنوان تصویب‌نامه و آیین‌نامه، تدوین و تنظیم می‌نماید و تمام این موارد، دخالت قوه مجریه در قوه مقننه محسوب می‌شود و اصل استقلال قوا را در مقابل هم، کمرنگ می‌سازد.

و از سوی دیگر، قوه مقننه در وضع قوه مجریه، نظارت و دخالت گسترده‌ای دارد چون همه وزیران زمانی می‌توانند به کار اجرایی بپردازند که از مجلس، رأی اعتماد گرفته باشند و نمایندگان مجلس حق تذکر و سؤال و استیضاح دارند.

و مهم‌ترین نمونه‌ای که بر اصل استقلال قوا در برابر یکدیگر، خدشه وارد می‌سازد این است که رؤسای سه قوه در بسیاری از امور، مشترکاً تصمیم‌گیری می‌کنند. (مانند شورای عالی امنیت ملی - بازنگری قانون اساسی - مجمع تشخیص نظام و . . .)
و در پایان این بحث، قابل ذکر است که در جمهوری اسلامی ایران، علاوه بر سه قوه حاکم، قوه دیگری نیز در رأس سه قوه وجود دارد که اختیار دارد هر یک از قوا را از حرکت بازدارد و یا حرکت قوه‌ای را تند یا کند نماید و یا قوه‌ای را تقویت یا تضعیف نماید. این قوه برتر مقام رهبری است که دارای صلاحیت‌ها و اختیارات مذکور در اصل ۱۱۰ قانون اساسی می‌باشد.

سؤالات چهار گزینه‌ای فصل پنجم

- ۱- آزادی مردم یکی از اصول بنیادین نظام جمهوری اسلامی است. در این خصوص:
- (۱) آزادی افراد را نمی‌توان سلب کرد مگر به موجب قانون.
 - (۲) «سلب آزادی» به موجب قانون و اعمال محدودیت‌های ضروری، حق دولت با تصویب مجلس است.
 - (۳) آزادی‌های مشروع را به هیچ بهانه‌ای حتی با وضع قانون نمی‌توان سلب کرد.
 - (۴) در صورت در خطر قرار گرفتن استقلال «سلب آزادی» با تصویب مجلس ایرادی ندارد.
- (آزاد- ۷۴)
- ۲- کدام یک از عبارات ذیل قانونی است؟
- (۱) حیثیت، جان، مال، حقوق، مسکن، و شغل اشخاص از تعرض مصون است مگر در مواردی که قانون تجویز می‌کند.
 - (۲) تفتیش عقاید ممنوع است و هیچ‌کس را نمی‌توان به صرف داشتن عقیده‌ای مورد تعرض و مؤاخذه قرار داد مگر در مواردی که قانون تجویز می‌کند.
 - (۳) هرگونه شکنجه برای گرفتن اقرار ممنوع است مگر از طریق حکم تعزیری حاکم شرع و به موجب قانون.
 - (۴) اصل، برائت است، مگر در صورت تعقیب و دستگیری قانونی.
- (آزاد- ۷۶، ۷۹ و ۸۳)
- ۳- در نظام جمهوری اسلامی ایران:
- (۱) آزادی افراد غیر قابل سلب است، مگر برای حفظ استقلال کشور با تصویب دو سوم مجموع نمایندگان مجلس شورای اسلامی.
 - (۲) تفتیش عقاید مطلقاً ممنوع است اما سلب آزادی‌های مشروع با تجویز قانون امکان‌پذیر خواهد بود.
 - (۳) تفتیش عقاید، سلب آزادی‌ها و شکنجه مطلقاً ممنوع است.
 - (۴) سلب و محدودیت آزادی‌ها حتی با تصویب قانون ممنوع است.
- (آزاد- ۷۶ و ۷۹ و آزاد- ۸۳)
- ۴- تشکیل و فعالیت احزاب سیاسی، به شرط رعایت موازین قانون اساسی آزاد است:
- (۱) تشکیل احزاب مخالف دولت ممنوع است و با مخالفت قانونی کمیسیون ماده ۱۰ قانون احزاب مواجه خواهد شد.
 - (۲) هیچ‌کس را نمی‌توان از شرکت و عضویت در احزاب منع کرد یا به شرکت و عضویت در یکی از آنها مجبور ساخت.
 - (۳) تشکیل احزاب با اجازه‌ی حکومت آزاد است که از طریق کمیسیون ماده‌ی ۱۰ قانون احزاب مجوز آن صادر می‌شود.
 - (۴) اصل آزادی احزاب شامل لیبرال‌ها و وابستگان به استکبار جهانی نمی‌شود.
- (آزاد- ۷۸ و ۷۹ و سراسری- ۷۹)
- ۵- حکومت ایران جمهوری اسلامی ایران است که:
- (۱) ملت ایران با فتوای امام خمینی (ره) به آن رأی مثبت داد.
 - (۲) امام خمینی (ره) آن را بنیان‌گذاری و تأسیس نمود.
 - (۳) ملت ایران براساس اعتقاد دیرینه‌اش به حکومت حق و عدل و قرآن به آن رأی مثبت داد.
 - (۴) با فتوای امام خمینی (ره) و اطاعت مردم رسمیت یافت.
- (آزاد- ۸۰)
- ۶- در مورد نشریات و مطبوعات:
- (۱) مطبوعات حق انتقاد از قانون اساسی و نهادهایی هم‌چون شورای نگهبان را ندارند.
 - (۲) مطبوعات در بیان مطالب آزادند، مگر آن‌که مخل به مبانی اسلام یا حقوق عمومی باشد.
 - (۳) رسیدگی به جرایم مطبوعاتی علنی و با حضور هیئت منصفه خواهد بود مگر به تشخیص دادگاه.
 - (۴) فقط رسیدگی به جرایم مطبوعات علنی و در حضور هیئت منصفه خواهد بود.
- (آزاد- ۸۰)
- ۷- در نظام جمهوری اسلامی ایران:
- (۱) سلب آزادی‌های مشروع، تفتیش عقاید، شکنجه و هتک حرمت و حیثیت متهمان و محکومان و زندانیان مطلقاً ممنوع و موجب مجازات است.
 - (۲) تفتیش عقاید مطلقاً ممنوع است اما سلب آزادی‌های مشروع با تجویز قانون امکان‌پذیر خواهد بود.
 - (۳) نمایندگان مجلس را نمی‌توان به سبب نظرانی که در مجلس اظهار کرده‌اند تعقیب یا توقیف کرد مگر با تفسیر شورای نگهبان.
 - (۴) آزادی افراد غیر قابل سلب است مگر برای حفظ استقلال کشور با تصویب شورای عالی امنیت ملی.
- (آزاد- ۸۱)

- ۸- در نظام جمهوری اسلامی ایران آزادی و استقلال از یکدیگر تفکیک ناپذیرند: (آزاد- ۸۱)
- ۱) از آنجا که استقلال کشور امری حیاتی است سلب آزادی‌ها برای حفظ استقلال با تصویب شورای عالی امنیت ضروری است.
 - ۲) هیچ مقامی حق ندارد به نام استقلال آزادی‌های مشروع را حتی با وضع قانون سلب کند.
 - ۳) در حالت جنگ و شرایط اضطراری نظیر آن، دولت با تصویب مجلس حق سلب آزادی‌ها را برای مدت محدود خواهد داشت.
 - ۴) سلب آزادی‌ها با تصویب شورای عالی امنیت ملی و محدودیت آزادی‌ها با تصویب مجلس ایرادی ندارد.
- ۹- در نظام جمهوری اسلامی ایران: (آزاد- ۸۲)
- ۱) هتک حرمت زندانیان ممنوع است، مگر به حکم و ترتیبی که قانون معین می‌کند.
 - ۲) هرگونه شکنجه برای گرفتن اقرار ممنوع است مگر از طریق حکم تعزیری حاکم شرع و به موجب قانون.
 - ۳) اصل براءت است و هیچ‌کس را نمی‌توان دستگیر کرد مگر به حکم و ترتیبی که قانون معین می‌کند.
 - ۴) هیچ‌کس را نمی‌توان از محل اقامتش تبعید کرد، مگر به اقتضای مصلحت جامعه و با تشخیص و تصمیم شورای عالی امنیت ملی.
- ۱۰- کدام یک از عبارات ذیل با قانون اساسی مطابق است؟ (آزاد- ۸۲)
- ۱) قاضی را نمی‌توان عزل و منتقل نمود، مگر به اقتضای مصلحت جامعه و به تصمیم رئیس قوه قضاییه.
 - ۲) تفتیش عقاید ممنوع است، مگر به حکم و ترتیبی که قانون معین می‌کند.
 - ۳) حکم به مجازات و اجرای آن باید تنها از طریق دادگاه و به موجب قانون باشد.
 - ۴) حیثیت، جان، مال، حقوق مسکن و شغل افراد مطلقاً از تعرض مصون است.
- ۱۱- در نظام جمهوری اسلامی ایران: (آزاد- ۸۲)
- ۱) اداره امور کشور، به شرط نظارت مطلق و استصوابی شورای نگهبان در تمام موارد به اتکاء آراء عمومی است.
 - ۲) آزادی‌های مشروع ملت قابل سلب نیست مگر به موجب قانون.
 - ۳) اقلیت‌های دینی شناخته شده دارای پاره‌ای از حقوق و آزادی‌های سیاسی و استقلال در احوال شخصیه می‌باشند.
 - ۴) تابعیت ایران که برای نمایندگان مجلس الزامی است قضات و نمایندگان شوراهای اسلامی محلی را شامل نمی‌شود.
- ۱۲- انفال یا ثروت‌های عمومی در اختیار کیست؟ (سراسری- ۷۲)
- ۱) ولایت فقیه
 - ۲) حکومت اسلامی
 - ۳) هر کس آن را تصرف نماید.
 - ۴) امام زمان (عج)
- ۱۳- کدام یک از عبارات ذیل قانونی است؟ (سراسری- ۷۳)
- ۱) اصل براءت است، مگر در صورت تعقیب و دستگیری.
 - ۲) هتک حرمت افراد دستگیر شده قبل از صدور حکم قضایی ممنوع است.
 - ۳) حکم به مجازات و اجرای آن باید تنها از طریق دادگاه صالح و به موجب قانون باشد.
 - ۴) تشکیل اجتماعات و راهپیمایی‌ها از حقوق مردم و مطلقاً آزاد است.
- ۱۴- کدام یک از احکام قانونی ذیل مطلق نیست؟ (سراسری- ۷۳)
- ۱) تفتیش عقاید ممنوع است.
 - ۲) فروش بناها و اموال دولتی غیر منحصر به فرد ممنوع است.
 - ۳) حکومت نظامی ممنوع است.
 - ۴) شکنجه ممنوع است.
- ۱۵- کدام یک از عبارات ذیل قانونی است؟ (سراسری- ۷۶)
- ۱) اصل براءت است مگر در صورت تعقیب و دستگیری قانونی.
 - ۲) اصل براءت است و هیچ‌کس از نظر قانونی مجرم شناخته نمی‌شود مگر آن که جرم آن در دادگاه صالح ثابت گردد.
 - ۳) هتک حرمت افراد دستگیر شده قبل از صدور حکم قضایی ممنوع است.
 - ۴) هرگونه شکنجه برای گرفتن اقرار یا کسب اطلاع ممنوع است مگر از طریق دادگاه و به موجب قانون.
- ۱۶- در جمهوری اسلامی ایران آزادی، استقلال، وحدت و تمامیت ارضی از یکدیگر تفکیک ناپذیرند. (سراسری- ۷۶)
- ۱) استقلال و تمامیت ارضی کشور مطلقاً خدشه‌ناپذیر و حفظ آن وظیفه دولت و آحاد ملت است.
 - ۲) آزادی افراد غیر قابل سلب است مگر برای حفظ وحدت و تمامیت ارضی کشور
 - ۳) آزادی افراد غیر قابل سلب مگر برای حفظ استقلال کشور با تصویب دو سوم مجموع نمایندگان مجلس شورای اسلامی
 - ۴) تمامیت ارضی کشور خدشه‌ناپذیر است مگر با تصویب چهار پنجم نمایندگان مجلس شورای اسلامی

- ۱۷- آیا همه‌ی فعالیت‌های اقتصادی که مغایر قوانین اسلام نباشد، آزاد است؟
 (۱) اجتناب از آلوده سازی محیط زیست شرط انجام فعالیت اقتصادی نیست.
 (۲) حد و شرطی برای انجام فعالیت‌های اقتصادی مقرر نشده است.
 (۳) فعالیت اقتصادی آلوده کننده محیط زیست بی‌ارتباط با قوانین اسلام است.
 (۴) فعالیت‌های اقتصادی که محیط زیست را آلوده می‌کند، ممنوع است.
- ۱۸- آیا بر طبق اصل‌های نوزدهم و بیستم ق.ا.ج.ا. «مردم ایران» و «همه افراد ملت» «زن و مرد» از حقوق مساوی برخوردارند؟

- (سراسری - ۷۸)
- (۱) حقوق زن و مرد در همه‌ی زمینه‌ها یکسان است.
 (۲) حقوق زنان و مردان در قانون اساسی برابر ولی در قوانین عادی به طور کامل برابر نیست.
 (۳) حقوق زنان بیش از حقوق مردان است.
 (۴) قانون اساسی به حقوق زن بی‌توجه است.
- ۱۹- همه‌ی ایرانیان از هر قوم و قبیله که باشند، از حقوق مساوی برخوردارند. آیا اعتقادات دینی مایه‌ی امتیاز نیست؟

- (سراسری - ۷۸)
- (۱) همه ایرانیان پیرو ادیان مختلف از نظر قوانین استخدامی برابر نیستند.
 (۲) همه ایرانیان پیرو ادیان شناخته شده برابرند.
 (۳) همه ایرانیان پیرو ادیان مختلف برابرند.
 (۴) فقط ایرانیان پیرو ادیان شناخته شده و شناخته نشده نابرابرند.
- ۲۰- در نظام جمهور اسلامی ایران:
 (۱) اصل کرامت و ارزش والای انسانی موکول به تبعیت از ولایت مطلقه فقیه است.
 (۲) کلیه زمامداران در مقابل قانون با سایر افراد مردم مساویند.
 (۳) رئیس قوه‌ی قضاییه می‌تواند اختیارات تام مالی و اداری و استخدامی این قوه را به وزیر دادگستری تفویض کند.
 (۴) هیچ فرد خارجی را نمی‌توان به عضویت در ارتش پذیرفت مگر به اقتضای مصلحت جامعه و با فرمان رهبری.

- (سراسری - ۷۹)
- ۲۱- در نظام جمهوری اسلامی ایران:
 (۱) هرگونه شکنجه برای گرفتن اقرار ممنوع است مگر از طریق حکم تعزیری حاکم شرع و به موجب قانون.
 (۲) دادن امتیاز تشکیل شرکت‌ها و مؤسسات تجاری صنعتی و خدماتی به خارجی‌ها ممنوع است مگر با تصویب مجلس شورای اسلامی.
 (۳) استخدام کارشناسان خارجی در بخش دولتی مطلقاً ممنوع و در بخش خصوصی در موارد ضرورت با تصویب مجلس شورای اسلامی است.
 (۴) اصل، برائت است و هیچ‌کس را نمی‌توان دستگیر کرد مگر به حکم و ترتیبی که قانون معین می‌کند.

- (سراسری - ۸۰)
- ۲۲- آزادی مردم یکی از اصول بنیادین نظام جمهوری اسلامی است، در این خصوص:
 (۱) آزادی‌های مشروع را به هیچ بهانه‌ای حتی با وضع قانون نمی‌توان سلب کرد.
 (۲) آزادی افراد را نمی‌توان سلب کرد مگر به موجب قانون.
 (۳) در صورت در خطر قرار گرفتن استقلال «سلب آزادی» با تصویب مجلس ایرادی ندارد.
 (۴) «سلب آزادی» به موجب قانون و اعمال محدودیت‌های ضروری، حق دولت با تصویب مجلس است.

- (سراسری - ۸۰)
- ۲۳- کدام یک از عبارات ذیل قانونی است؟
 (۱) به لحاظ آن که مقام رهبری مافوق همه قوانین است، حق تحقیق و تفحص مجلس در تمام امور به جز نهادهای وابسته به رهبری اساسی است.
 (۲) تفتیش عقاید ممنوع است و هیچ‌کس را نمی‌توان به صرف داشتن عقیده‌ای مورد تعرض و مؤاخذه قرار داد مگر در مواردی که قانون تجویز می‌کند.
 (۳) رئیس جمهور در مقام مسئولیت و پاسداری قانون اساسی حق نظارت بر تمام نهادها را دارد مگر در مورد رهبری که مافوق قانون و نیز قوه‌ی قضاییه که مستقل است.
 (۴) رهبر در برابر قوانین اصولاً با دیگر افراد مردم مساوی است اما در مقام اعمال ولایت مطلقه مافوق همه قوانین حتی قانون اساسی.

- ۲۴- از دیدگاه قانون اساسی کدام عبارت ذیل قانونی نیست؟
 (۱) با توجه به این که قوای سه‌گانه (مقتنه، مجریه و قضاییه) زیر نظر ولایت مطلقه‌ی امر و امامت‌ امت هستند، مقام رهبری در مقام تعیین سیاست‌های کلی نظام پس از مشورت با مجمع تشخیص مصلحت نظام حق وتوی قوانین و انحلال مجلس را دارا است.
 (۲) تغییر خطوط مرزی اصولاً ممنوع است. مگر در مورد اصلاحات جزئی به شرط آن که دو جانبه باشد و به تصویب چهار پنجم مجلس برسد.
 (۳) رئیس‌جمهور در مقام ایفای مسئولیت اجرای قانون اساسی حتی اگر خود متخلف باشد توسط دیوان عالی کشور قابل محاکمه خواهد بود.
 (۴) هیچ مقامی حق ندارد آزادی‌های مشروع مردم را سلب کند یا حاکمیت مردم بر سرنوشت اجتماعی خویش را در اختیار منافع فرد یا گروه قرار دهد.
- ۲۵- احزاب جمعیت‌ها، انجمن‌های سیاسی و صنفی و انجمن‌های اسلامی یا اقلیت‌های دینی شناخته شده: (سراسری - ۸۱)
 (۱) بدون کسب مجوز از وزارت کشور حق فعالیت ندارند.
 (۲) با اجازه کمیسیون ماده ۱۰ قانون احزاب آزادند.
 (۳) براساس مرامنامه‌ی مصوب دولت تشکیل می‌شوند و به فعالیت می‌پردازند.
 (۴) به شرط عدم نقض به اصول استقلال، آزادی، وحدت ملی، موازین اسلامی و اساسی جمهوری اسلامی، آزاد به تشکیل و فعالیت‌اند.
- ۲۶- در رابطه با آزادی احزاب در ایران می‌توان گفت که:
 (۱) اقلیت‌های دینی شناخته شده حق عضویت در هر یک از احزاب را دارا می‌باشند.
 (۲) به طور مطلق هیچ‌کس را نمی‌توان از شرکت در حزبی منع یا به شرکت در یکی از آن‌ها مجبور کرد.
 (۳) حق فعالیت سیاسی برای همه افراد در ایران حتی برای نیروهای نظامی تضمین شده است.
 (۴) هیچ‌کس را نمی‌توان از شرکت در آن‌ها منع کرد، به جز اعضای نیروهای مسلح که حق عضویت در گروه‌های سیاسی را ندارند.
- ۲۷- به موجب قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، اصل، برائت است مگر آن که:
 (۱) متهم قانوناً دستگیر شده باشد.
 (۲) جرم او در دادگاه صالح ثابت گردد.
 (۳) جرمش در زمان بازداشت محرز باشد.
 (۴) در حال ارتکاب جرم، دستگیر و بازداشت شده باشد.
- ۲۸- به موجب قانون اساسی کشور نباید در هیچ زمان بدون باشد.
 (۱) مجلس (۲) شوراهای محلی (۳) هیئت وزیران (۴) رئیس قوه‌ی قضاییه (سراسری - ۸۳)
- ۲۹- اصل برائت متضمن این است که:
 (۱) کسی را می‌توان مجرم خطاب کرد که به صراحت، قانون در حق او چنین حکم کند.
 (۲) بر کسانی اطلاق دارد که جرم آن‌ها در دادگاه رد و حکم برائت صادر شود.
 (۳) همه‌ی اشخاص برائت دارند مگر این که جرم آن‌ها در ادارات دادگستری ثابت شود.
 (۴) هیچ‌کس از نظر قانون مجرم شناخته نمی‌شود مگر این که جرم او در دادگاه صالح ثابت شود. (سراسری - ۸۳)
- ۳۰- کدام عبارت زیر مطابق قانون اساسی ایران است؟
 (۱) تفتیش عقاید ممنوع است مگر به حکم قانون.
 (۲) حیثیت و مال اشخاص به طور مطلق از تعرض مصون است.
 (۳) تشکیل اجتماعات و راهپیمایی‌ها بدون حمل سلاح به طور مطلق آزاد است.
 (۴) نشریات در بیان مطالب آزادند مگر آن که مخل به مبانی اسلام یا حقوق عمومی باشد. (سراسری - ۸۳)
- ۳۱- مهم‌ترین حقوق سیاسی اقلیت‌های دینی در ایران:
 (۱) آزادی در انجام مراسم عبادی سیاسی است.
 (۲) حق تشکّل و نمایندگی است.
 (۳) آزادی اجتماعات است.
 (۴) صرفاً حق تشکّل است. (سراسری - ۸۳)
- ۳۲- انتخاب کدام نماینده در ایران منطقه‌ای است؟
 (۱) نمایندگان ارامنه در ایران
 (۲) نمایندگان مجلس خبرگان
 (۳) نمایندگان شوراهای محلی شهرستان
 (۴) نمایندگان مجلس شورای اسلامی (سراسری - ۸۴)

- ۳۳- اگر کرامت و ارزش والای انسانی را زیربنای یک نظام مردمی بدانیم:** (آزاد- ۸۵)
- (۱) آن جا که استقلال و تمامیت ارضی در معرض خطر باشد، سلب آزادی‌ها ضرورت خواهد داشت.
 - (۲) هیچ مقامی حق ندارد با سلب آزادی افراد به بهانه‌های موهوم و خودخواهانه، این ارزش والا را پایمال کند.
 - (۳) سلب آزادی‌ها به شرط تصویب نمایندگان مردم بلاشکال است.
 - (۴) آزادی‌های مشروع را حتی با وضع قانون نمی‌توان سلب کرد مگر به اقتضای مصلحت نظام.
- ۳۴- در نظام جمهوری اسلامی ایران:** (آزاد- ۸۵)
- (۱) هیچ‌کس حق ندارد حاکمیت خدادادی انسان بر سرنوشت خویش را از انسان سلب کند یا در اختیار منافع فرد یا گروه خاص قرار دهد.
 - (۲) اداره‌ی امور کشور به اتکا آرای عمومی است، مگر در مواردی که قانون استثناء می‌کند.
 - (۳) شورای نگهبان در نظارت استصوابی خود بر انتخابات، می‌تواند صلاحیت داوطلبانی را که صلاح نمی‌داند رد کند.
 - (۴) شورای عالی امنیت ملی، به منظور تأمین منافع ملی و پاسداری از انقلاب اسلامی، حق دارد رأساً انتخابات عمومی را متوقف کند.
- ۳۵- در خصوص حقوق و آزادی‌های اساسی مردم:** (آزاد- ۸۵)
- (۱) هیچ مقامی حق ندارد آزادی‌های مشروع مردم را، هر چند با وضع قوانین و مقررات، سلب کند.
 - (۲) سلب آزادی مردم ممکن نیست، مگر بنا به ضرورت، به پیشنهاد دولت و تصویب مجلس.
 - (۳) تفتیش عقاید ممنوع است و نمی‌توان کسی را به صرف داشتن عقیده مؤاخذه کرد، مگر به موجب قانون و حکم قضایی.
 - (۴) تفتیش عقیده حتی با وضع قانون ممنوع است؛ مگر با تصمیم شورای عالی امنیت ملی.
- ۳۶- بر اساس اصل عدالت کیفری:** (آزاد- ۸۵)
- (۱) هرگونه شکنجه برای گرفتن اقرار ممنوع است مگر از طریق حکم تعزیری حاکم شرع و به موجب قانون.
 - (۲) حکم به مجازات و اجرای آن باید از طریق دادگاه صالح و به موجب قانون یا فتوای معتبر باشد.
 - (۳) اصل، برائت است و هیچ‌کس از نظر قانون مجرم شناخته نمی‌شود، مگر اینکه جرم او در دادگاه صالح ثابت گردد.
 - (۴) هتک حرمت و حیثیت محکومان ممنوع است، مگر به موجب قانون و حکم دادگاه کیفری.
- ۳۷- کدامیک از عبارات ذیل قانونی و صحیح است؟** (آزاد- ۸۵)
- (۱) قاضی را نمی‌توان عزل و منتقل نمود، مگر به اقتضای مصلحت جامعه و به تصمیم رئیس قوه قضائیه.
 - (۲) مجلس شورای اسلامی حق تحقیق و تفحص در تمام امور را دارد.
 - (۳) حیثیت، جان، مال، حقوق، مسکن و شغل افراد مطلقاً از تعرض مصون است.
 - (۴) برقراری «حکومت نظامی» ممنوع است، مگر با تصویب مجلس، به شرط آن که مدت آن بیش از سی روز نباشد و برای تمدید آن باید از مجلس کسب مجوز کرد.
- ۳۸- کدام عبارت، قانونی است؟** (سراسری- ۸۵)
- (۱) برقراری حکومت نظامی ممنوع است مگر به تصویب مجلس، به شرط آن که مدت آن بیش از سی روز نباشد و دولت برای تمدید آن باید از مجلس اجازه بگیرد.
 - (۲) دادن امتیاز تشکیل شرکت‌ها و مؤسسات در امور مختلف به خارجی‌ان ممنوع است مگر با تصویب مجلس
 - (۳) حکم به مجازات و اجراء آن باید تنها از طریق دادگاه صالح و به موجب قانون باشد.
 - (۴) نمایندگان مجلس شورای اسلامی حق تحقیق و تفحص در کلیه امور را دارند.
- ۳۹- کدام یک از احکام قانونی زیر در ایران، مطلق نیست؟** (سراسری- ۸۵)
- (۱) شکنجه ممنوع است.
 - (۲) حکومت نظامی ممنوع است.
 - (۳) تفتیش عقاید ممنوع است.
 - (۴) فروش بناها و اموال دولتی غیرمنحصر به فرد ممنوع است.
- ۴۰- در شرایط اضطراری در ایران:** (سراسری- ۸۵)
- (۱) سلب آزادی‌های مشروع افراد حتی با وضع قانون ممنوع است.
 - (۲) سلب آزادی‌های مشروع افراد ممنوع است مگر در زمان برقراری حکومت نظامی
 - (۳) دولت حق برقراری حکومت نظامی را با اجازه مجلس برای مدت محدود (۳۰ روز) داراست.
 - (۴) برقراری حکومت نظامی ممنوع است. اما در حالت جنگ دولت می‌تواند با تصویب مجلس، آزادی مردم را ضرورتاً سلب نماید.

- ۴۱- در نظام جمهوری اسلامی ایران:
- ۱) «سلب» و «محدودیت» آزادی‌ها به هر ترتیب، حتی با تصویب قانون، ممنوع است.
 - ۲) تفتیش عقاید مطلقاً ممنوع است؛ اما سلب آزادی‌های مشروع با تجویز قانون امکان‌پذیر خواهد بود.
 - ۳) آزادی افراد غیرقابل سلب است، مگر برای حفظ استقلال کشور با تصویب دو سوم مجموع نمایندگان مجلس شورای اسلامی.
 - ۴) اصل بر برائت است و تفتیش عقاید، سلب آزادی‌ها و شکنجه مطلقاً ممنوع می‌باشد.
- ۴۲- احزاب، جمعیت‌ها، انجمن سیاسی و صنفی و انجمن‌های اسلامی یا اقلیت‌های دینی شناخته شده: (آزاد- ۸۶)
- ۱) بدون کسب مجوز از وزارت کشور حق فعالیت ندارند.
 - ۲) بر اساس مرامنامه مصوب دولت تشکیل می‌شوند و به فعالیت می‌پردازند.
 - ۳) به شرط عدم نقض به اصول استقلال، آزادی، وحدت ملی، موازین اسلامی و اساس جمهوری اسلامی آزاد به تشکیل و فعالیت‌اند.
 - ۴) با اجازه کمیسیون ماده ۱۰ قانون احزاب آزادند.
- ۴۳- در نظام جمهوری اسلامی ایران: (سراسری- ۸۶)
- ۱) آزادی و استقلال تفکیک‌ناپذیرند مگر به حکم قانون.
 - ۲) آزادی‌های مشروع حتی با وضع قانون غیرقابل سلب است.
 - ۳) سلب و محدودیت آزادی‌ها حتی با تصویب قانون ممنوع است.
 - ۴) آزادی فردی غیرقابل سلب است مگر این‌که فقط برای استقلال کشور باشد.
- ۴۴- کدام عبارت قانونی است؟ (سراسری- ۸۶)
- ۱) حیثیت، جان، مال، حقوق، مسکن و شغل افراد مطلقاً از هر گونه تعرض مصون است.
 - ۲) تفتیش عقاید ممنوع است و هیچ کس را نمی‌توان به صرف داشتن عقیده‌ای مورد تعرض قرار داد.
 - ۳) تشخیص عدم مغایرت مصوبات مجلس با شرع بر عهده فقها و با قانون اساسی به عهده حقوقدانان شورای نگهبان است.
 - ۴) زبان و خط رسمی و مشترک مردم ایران فارسی است، اما زبان‌های محلی و قومی نیز در سطح محل و ادارات محلی رسمیت دارند.
- ۴۵- برای آزادی مذاهب در ایران چه حکمی در قانون اساسی پیش‌بینی شده است؟ (سراسری- ۸۶)
- ۱) رسمیت شیعه، برای پیروان دیگر مذاهب اسلامی حق قائل نمی‌شود.
 - ۲) پیروان دیگر مذاهب اسلامی در تمام زمینه‌های حقوق طبق فقه خودشان آزاد هستند.
 - ۳) رسمیت شیعه در امور ملی شامل مناطقی که اکثریت آن پیروان یکی دیگر از مذاهب باشند، نمی‌شود.
 - ۴) پیروان دیگر مذاهب در انجام مراسم مذهبی طبق فقه خودشان آزادند و در احوال شخصیه و تعلیم و تربیت دینی رسمیت دارند.
- ۴۶- بر اساس اصل امنیت قضایی: (سراسری- ۸۶)
- ۱) هتک حرمت و حیثیت کسی که به حکم قانون بازداشت یا دستگیر شده به هر صورت ممنوع است.
 - ۲) در همه‌ی دادگاه‌ها طرفین دعوا حق انتخاب وکیل دارند مگر در موارد خاص و به دلیل امنیتی.
 - ۳) هرگونه شکنجه برای اقرار یا کسب اطلاعات ممنوع است مگر به حکم شرع از طریق اعمال تعزیر
 - ۴) هتک حرمت اشخاص ممنوع است مگر به حکم حاکم شرع از طریق تعزیر
- ۴۷- در جهت تضمین آزادی قانون اساسی ایران چه تأکیدی شده است؟ (سراسری- ۸۶)
- ۱) سلب آزادی مطلقاً ممنوع است، اما ایجاد محدودیت‌های ضروری توسط دولت در زمان جنگ با تصویب مجلس حداکثر برای مدت سی روز امکان‌پذیر است.
 - ۲) برای حفظ استقلال کشور و امنیت ملی، طبق دستور مقام رهبری می‌توان آزادی‌های مشروع را برای مدت نامحدود تعطیل کرد.
 - ۳) سلب آزادی ممنوع است مگر این‌که به اقتضای مصلحت جامعه و با تصویب مجمع تشخیص مصلحت نظام باشد.
 - ۴) سلب آزادی‌ها ممنوع است مگر این‌که امنیت ملی اقتضا کند و در شرایط اضطراری باشد.
- ۴۸- جمهوری اسلامی ایران: (آزاد- ۸۷)
- ۱) ملت ایران بر اساس اعتقاد دیرینه‌اش به حکومت حق، عدل و قرآن به آن رأی مثبت داد.
 - ۲) ملت ایران با فتوای امام خمینی (ره) به آن رأی مثبت داد.
 - ۳) امام خمینی (ره) آن را بنیانگذاری و تأسیس نمود.
 - ۴) با فتوای امام خمینی (ره) و اطاعت مردم رسمیت یافت.

- ۴۹- بر اساس اصل برائت:
- ۱) هیچ کس از نظر قانون مجرم نیست مگر پس از تعقیب و دستگیری قانونی.
 - ۲) هیچ کس قانوناً مجرم نیست مگر پس از اقرار وی در اجرای حکم تعزیری حاکم شرع.
 - ۳) هیچ کس از نظر قانون مجرم شناخته نمی شود مگر این که جرم او در دادگاه صالح ثابت گردد.
 - ۴) هیچ کس بدون حکم دادگاه مجرم نیست مگر با شهادت شهود.
- (آزاد-۸۷)
- ۵۰- کدام یک از عبارات ذیل صحیح است؟
- ۱) هیچ مقامی حق ندارد به نام حفظ استقلال و تمامیت ارضی کشور آزادی های مشروع را حتی با وضع قوانین و مقررات سلب کند.
 - ۲) دولت نمی تواند آزادی های مشروع مردم را به بهانه استقلال سلب کند مگر با تصویب مجلس.
 - ۳) حفظ آزادی های مشروع مردم وظیفه دولت و آحاد ملت است و هیچ مقامی حق سلب آن را ندارد مگر به اقتضای مصلحت جامعه و برای حفظ امنیت ملی با تصویب مجمع تشخیص مصلحت نظام.
 - ۴) سلب آزادی ها متنوع است مگر به حکم و ترتیبی که قانون معین می کند.
- (آزاد-۸۷)
- ۵۱- در نظام جمهوری اسلامی ایران
- ۱) ممنوعیت مطلق تفتیش عقاید و شکنجه و سلب آزادی محور است.
 - ۲) سلب آزادی مشروع با تجویز قانون امکان پذیر است ولی تفتیش عقاید بد مطلقاً ممنوع است.
 - ۳) سلب و محدودیت آزادی ها حتی با تصویب قانون ممنوع است.
 - ۴) آزادی های افراد غیر قابل سلب است مگر برای حفظ استقلال کشور با تصویب دو سوم نمایندگان مجلس.
- (سراسری-۸۷)
- ۵۲- قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران:
- ۱) حاکمیت را از آن مردم می داند که از طریق روحانیت اعمال می شود.
 - ۲) قدرت را از آن خداوند می داند که از طریق مردم اعمال می شود.
 - ۳) بر محور حاکمیت الهی و بر اساس ولایت مطلقه است.
 - ۴) مبتنی بر مشیت الهی است که بر اساس تشخیص فقهای شورای نگهبان اعمال می شود.
- (سراسری-۸۷)
- ۵۳- بر اساس قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران آزادی شغل متضمن کدام شرط است؟
- ۱) تمایل فرد به شغل مورد نظر.
 - ۲) مطابقت شغل با مقررات اسلامی.
 - ۳) در نظر گرفتن منافع جامعه در انتخاب شغل.
 - ۴) رعایت مصالح عمومی، ضوابط اسلامی و حقوق سایر افراد جامعه.
- (سراسری-۸۷)
- ۵۴- بر اساس قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران حدود آزادی بیان چیست؟
- ۱) عدم اخلال به مبانی اسلام و حقوق عمومی
 - ۲) عدم تعرض به احکام اسلام
 - ۳) عدم تعرض به مبانی حقوق عمومی
 - ۴) عدم اخلال به مبانی اسلام
- (سراسری-۸۷)
- ۵۵- کدام یک از عبارات ذیل قانونی است؟
- ۱) تفتیش عقاید ممنوع است و هیچ کس را نمی توان به صرف داشتن عقیده ای مورد تعقیب قرارداد، مگر در مواردی که قانون تجویز می کند.
 - ۲) نمایندگان مجلس حق تحقیق و تفحص در کلیه امور را دارند.
 - ۳) حیثیت، جان، مال، حقوق، مسکن و شغل اشخاص از تعرض مصون است مگر در مواردی که قانون تجویز می کند.
 - ۴) اصل بر برائت است، مگر در صورت تعقیب و دستگیری قانونی.
- (آزاد-۸۸)
- ۵۶- در ایران آزادی و استقلال تفکیک ناپذیرند از این رو
- ۱) آزادی احزاب مشروط به حفظ استقلال می باشد.
 - ۲) حفظ استقلال و آزادی تنها وظیفه ی قوه مجریه و مردم است.
 - ۳) دولت می تواند برای حفظ استقلال عضویت آزاد شهروند را در یک حزب منع کند.
 - ۴) سلب آزادی برای مجلس ممنوع است ولی تغییر خطوط کلی مرزی در صلاحیت خاص مجلس است.
- (سراسری-۸۸)

(سراسری - ۸۸)

۵۷- کدام مورد از ارکان تضمین مردم سالاری در یک حکومت است؟

- (۱) وجود قانون اساسی
(۲) وجود انتخابات
(۳) برتری حقوق بشر
(۴) وجود همه‌پرسی

پاسخ سوالات چهار گزینه‌ای فصل پنجم

- ۱- گزینه ۳ صحیح است.
اصل ۹ ق.ا.
- ۲- گزینه ۱ صحیح است.
اصل ۲۱ ق.ا.
- ۳- گزینه ۳ صحیح است.
اصل ۲۳، ۳۸ و ۹ ق.ا.
- ۴- گزینه ۲ صحیح است.
اصل ۲۶ ق.ا.
- ۵- گزینه ۳ صحیح است.
اصل ۱ ق.ا.
- ۶- گزینه ۲ صحیح است.
اصل ۲۴ ق.ا.
- ۷- گزینه ۱ صحیح است.
اصل ۹، ۲۳ و ۳۸ ق.ا.
- ۸- گزینه ۲ صحیح است.
اصل ۹ ق.ا.
- ۹- گزینه ۳ صحیح است.
اصل ۳۷ ق.ا.
- ۱۰- گزینه ۳ صحیح است.
اصل ۳۶ ق.ا.
- ۱۱- گزینه ۳ صحیح است.
- ۱۲- گزینه ۲ صحیح است.
اصل ۴۵ ق.ا. حکومت اسلامی حق دارد آن‌ها را در جهت مصالح عامه مصرف کند.
- ۱۳- گزینه ۳ صحیح است.
اصل ۳۶ ق.ا.
- ۱۴- گزینه ۲ صحیح است.
اصل ۸۳ ق.ا.
- فروش بناها و اموال دولتی:
- ✓ تکلیف بناها و اموال دولتی در قانون بودجه و محاسبات معین است و در هر مورد نیاز به تصویب مجلس نیست.
 - ✓ اگر بنا جزو نفایس ملی باشد باید به تصویب مجلس برسد.
 - ✓ اگر منحصر به فرد هم باشد = مطلقاً ممنوع است.
- ۱۵- گزینه ۲ صحیح است.
اصل ۳۷ ق.ا.
- ۱۶- گزینه ۱ صحیح است.
اصل ۹ ق.ا.
- ۱۷- گزینه ۴ صحیح است.
اصل ۵۰ ق.ا.
- ۱۸- گزینه ۱ صحیح است.
اصل ۲۰ ق.ا.

- ۱۹- گزینه ۲ صحیح است.
احتمالاً بین گزینه‌ها این گزینه صحیح به نظر می‌رسد.
- ۲۰- گزینه ۲ صحیح است.
براساس بند اخیر اصل ۱۰۷ ق.ا. که اعلام می‌کند رهبر در مقابل قوانین با سایر افراد برابر است می‌توان به طریق اولی حکم کرد که بقیه مقامات مادون رهبر هم در مقابل قوانین به اندازه‌ی افراد مردم مسئولند.
- ۲۱- گزینه ۴ صحیح است.
اصل ۳۷ ق.ا.
- ۲۲- گزینه ۱ صحیح است.
اصل ۹ ق.ا.
- ۲۳- هیچ کدام از گزینه‌ها صحیح نیست.
- ۲۴- گزینه ۱ صحیح است.
بقیه گزینه‌ها به ترتیب با اصول ۷۸ و بند ۱۰ اصل ۱۱۰ و اصل ۹ و ۵۶ ق.ا. هم‌خوانی دارند.
- ۲۵- گزینه ۴ صحیح است.
اصل ۲۶ ق.ا.
- ۲۶- گزینه ۴ صحیح است.
به خاطر هراس از تبدیل حکومت سیاسی به حکومت نظامی و قبضه شدن سیاست در دست عده‌ای نظامی، اغلب قوانین عادی و اساسی، شرکت و عضویت نظامیان را در احزاب و گروه‌های سیاسی منع کرده‌اند.
- ۲۷- گزینه ۲ صحیح است.
اصل ۳۷ ق.ا.
- ۲۸- گزینه ۱ صحیح است.
... انتخابات هر دوره باید پیش از پایان دوره‌ی قبل برگزار شود به طوری که کشور در هیچ زمانی بدون مجلس نباشد. (اصل ۶۳ ق.ا.)
- ۲۹- گزینه ۴ صحیح است.
اصل ۳۷ ق.ا.
- ۳۰- گزینه ۴ صحیح است.
اصل ۲۴ ق.ا.
- ۳۱- گزینه ۲ صحیح است.
اصل ۲۶ و ۶۴ ق.ا.
- حقوق اساسی اقلیت‌ها
- T شناسایی از سوی دولت: منعکس در اصل ۱۳ ق.ا.
- T آزادی انجام مراسم دینی: منعکس در اصل ۱۳ ق.ا.
- T استقلال در اصول شخصیه و تعلیمات دینی: اصل ۱۳ ق.ا.
- T حق تشکیل: اصل ۲۶ ق.ا.
- T حق نمایندگی در مجلس: اصل ۶۴ ق.ا.
- T حقوق اجتماعی، اداری و استخدامی: مستنبط از اصول ۳-۱۹ و ۲۰ ق.ا.
- T از میان همه‌ی این حقوق، حق تشکل و حق نمایندگی چون جلوه‌های سیاسی و حاکمیتی دارند، و مهم‌ترین این‌ها به‌شمار می‌آیند.
- ۳۲- گزینه ۱ صحیح است.
دین رسمی ایران، اسلام و مذهب جعفری اثنی عشری است و این اصل الی‌الابد غیر قابل تغییر است و مذاهب دیگر اسلامی اعم از حنفی، شافعی، مالکی، حنبلی و زیدی دارای احترام کامل می‌باشند و پیروان این مذاهب در انجام مراسم مذهبی، طبق فقه خودشان آزادند و در تعلیم و تربیت دینی و احوال شخصیه (ازدواج، طلاق، ارث و وصیت) و دعاوی مربوط به آن در دادگاه‌ها رسمیت دارند و در هر منطقه‌ای که پیروان هر یک از این مذاهب اکثریت داشته باشند، مقررات محلی در حدود اختیارات شوراها بر طبق آن مذهب خواهد بود، با حفظ حقوق پیروان سایر مذاهب.
- T زرتشتیان و کلیمیان هر کدام یک نماینده در مجلس دارند.

T مسیحیان آشوری و کلدانی با هم یک نماینده دارند.

T مسیحیان ارمنی شمال یک نماینده دارند.

T مسیحیان ارمنی جنوب یک نماینده دارند.

تمامی سؤال‌ها براساس کتاب «حقوق اساسی جمهوری اسلامی ایران» نوشته استاد گرانقدر، دکتر سید محمد هاشمی پاسخ داده شده است. لذا به داوطلبان توصیه می‌نماییم که حتماً این کتاب ارزشمند را به طور دقیق برای تسلط هر چه بیشتر بر روی مطالب مطالعه فرمایند.

۳۳- گزینه ۲ صحیح است.

به استناد اصل ۹ قانون اساسی هیچ مقامی حق ندارد با سلب آزادی افراد به بهانه‌های موهوم خودخواهانه، کرامت و ارزش والای انسانی را پایمال کند.

۳۴- گزینه ۱ صحیح است.

مطابق با قسمت اول اصل ۵۶ قانون اساسی حاکمیت مطلق بر جهان و انسان از آن خداست و هم او، انسان را بر سرنوشت اجتماعی خویش حاکم ساخته است. هیچ کس نمی‌تواند این حق الهی را از انسان سلب کند یا در خدمت منافع فرد یا گروهی خاص قرار دهد.

۳۵- گزینه ۱ صحیح است.

هیچ مقامی حق ندارد به نام حفظ استقلال و تمامیت ارضی کشور آزادی‌های مشروع را هر چند با وضع قوانین و مقررات سلب کند.

۳۶- گزینه ۳ صحیح است.

به استناد اصل ۳۷ قانون اساسی، گزینه‌ی «۱» مغایر اصل ۳۸ قانون اساسی، گزینه‌ی «۲» مغایر اصل ۳۶ قانون اساسی و گزینه‌ی «۴» مغایر اصل ۳۹ قانون اساسی است.

۳۷- گزینه ۲ صحیح است.

به استناد اصل ۷۶ قانون اساسی، گزینه‌ی «۱» مغایر اصل ۱۶۴ قانون اساسی، گزینه‌ی «۳» مغایر اصل ۲۲ قانون اساسی و گزینه‌ی «۴» مغایر اصل ۷۹ قانون اساسی می‌باشد.

۳۸- گزینه ۳ صحیح است.

براساس اصل ۷۹ قانون اساسی حکومت نظامی مطلقاً ممنوع است. اما دولت می‌تواند در حالت جنگ و شرایط اضطراری و بحرانی و نظیر آن با تصویب مجلس موقتاً محدودیت‌های ضروری را (برای مدت سی روز) برقرار نماید و طبق اصل ۸۱ قانون اساسی دادن امتیاز تشکیل شرکت‌ها و ... به خارجیان مطلقاً ممنوع است و در نهایت طبق اصل ۷۶ قانون اساسی مجلس شورای اسلامی (نه نمایندگان مجلس) حق تحقیق و تفحص در تمام امور کشور را دارند و تحقیق و تفحص از حقوق خاصه مجلس به شمار می‌رود.

۳۹- گزینه ۴ صحیح است.

طبق اصول ۳۸، ۷۹ و ۲۳ قانون اساسی شکنجه، حکومت نظامی و تفتیش عقاید مطلقاً ممنوع هستند.

۴۰- گزینه ۱ صحیح است.

طبق اصل ۹ قانون اساسی ... هیچ مقامی حق ندارد به نام حفظ استقلال و تمامیت ارضی کشور آزادی‌های مشروع را هر چند با وضع قانون و مقررات سلب کند.

۴۱- گزینه ۴ صحیح است.

به استناد اصول ۹، ۲۲ و ۳۷ قانون اساسی؛ در مورد گزینه‌ی «۱» قید «محدودیت» غلط است و در نتیجه گزینه‌های «۱»، «۲» و «۳» مغایر اصل ۹ قانون اساسی هستند.

۴۲- گزینه ۲ صحیح است.

به موجب اصل ۲۶ قانون اساسی احزاب، جمعیت‌ها، انجمن‌های سیاسی و صنفی و انجمن‌های اسلامی یا اقلیت‌های دینی شناخته شده آزادند. مشروط به اینکه اصول استقلال، آزادی، وحدت ملی، موازین اسلامی و اساس جمهوری اسلامی را نقض نکنند.

۴۳- گزینه ۲ صحیح است.

مطابق اصل ۹ قانون اساسی آزادی‌های مشروع افراد حتی با وضع قانون هم قابل سلب نیست.

۴۴- گزینه ۲ صحیح است.

مطابق اصل ۲۳ قانون اساسی

۴۵- گزینه ۴ صحیح است.

مطابق اصل ۱۲ قانون اساسی

۴۶- گزینه ۱ صحیح است.

مطابق اصل ۳۹ قانون اساسی

۴۷- گزینه ۱ صحیح است.

طبق اصل ۹ و ۷۹ قانون اساسی، حکومت نظامی و سلب آزادی‌های مشروع افراد ولو با وضع قانون ممنوع است اما دولت به جای حکومت نظامی در زمان بحران، از اختیارات استثنایی به طریق غیرنظامی استفاده نموده و محدودیت‌های ضروری (به مدت سی روز) را برقرار می‌نماید. (با تصویب مجلس)

۴۸- گزینه ۱ صحیح است.

رجوع شود به اصل اول قانون اساسی

۴۹- گزینه ۳ صحیح است.

رجوع شود به اصل ۳۷ قانون اساسی

۵۰- گزینه ۱ صحیح است.

در جمهوری اسلامی ایران «آزادی»، «استقلال»، «وحدت» و «تمامیت ارضی» کشور تفکیک‌ناپذیرند و حفظ آن‌ها «وظیفه دولت و آحاد ملت است» هیچ فرد یا گروه یا مقامی حق ندارد به نام استفاده استقلال از آزادی به استقلال سیاسی، فرهنگی، اقتصادی، نظامی و تمامیت ارضی ایران کم‌ترین خدشه‌ای وارد کند و هیچ مقامی حق ندارد به نام حفظ استقلال و تمامیت ارضی کشور، آزادی‌های مشروع را هرچند با وضع قوانین سلب کند. (اصل ۹ قانون اساسی)

۵۱- گزینه ۱ صحیح است.

به موجب اصل نهم قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران هیچ مقامی حق ندارد به نام استقلال و تمامیت ارضی کشور آزادی‌های مشروع را، هر چند با وضع قوانین و مقررات، سلب کند و هم‌چنین به موجب اصل ۲۳ قانون اساسی تفتیش عقاید ممنوع است و هیچ‌کس را نمی‌توان به صرف داشتن عقیده‌ای مورد تعرض و مؤاخذه قرار داد و نیز اصل ۳۸ قانون اساسی می‌گوید هرگونه شکنجه برای گرفتن اقرار یا کسب اطلاع ممنوع است.

۵۲- گزینه ۲ صحیح است.

در مقدمه قانون اساسی به این امر اشاره شده هم‌چنین اصل ۵۶ قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران بیان می‌دارد که حاکمیت مطلق بر جهان و انسان از آن خداست و هم او، انسان را به سرنوشت اجتماعی خویش حاکم ساخته است. هیچ‌کس نمی‌تواند این حق الهی را سلب کند یا در خدمت منافع فرد یا گروهی خاص قرار دهد.

۵۳- گزینه ۴ صحیح است.

به موجب اصل ۲۸ قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران هر کس حق دارد شغلی را که بدان مایل است و مخالف اسلام و مصالح عمومی و حقوق دیگران نیست انتخاب کند.

۵۴- گزینه ۱ صحیح است.

به موجب اصل ۲۴ قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران نشریات و مطبوعات در بیان مطالب آزادند مگر اینکه مخل به مبانی اسلام یا حقوق عمومی باشد. تفصیل آن را قانون تعیین می‌کند.

۵۵- گزینه ۳ صحیح است.

۵۶- گزینه ۱ صحیح است.

۵۷- گزینه ۳ صحیح است.

فصل ششم

قوه مقننه

عناوین اصلی

❖ کلیات مجلس شورای اسلامی

❖ قانون گذاری

❖ نظارت

فصل ششم

قوه مقننه

بخش مهمی از حقوق اساسی ایران مربوط به قوه مقننه است. نقطه اصلی این قوه، مجلس شورای اسلامی و شورای نگهبان می‌باشد. قوه مقننه به موجب قانون اساسی، تحت نظر ولی امر قرار گرفته و شورای نگهبان، مصوبات آن را تحت کنترل دارد.

بخش اول: شیوه‌های مختلف اعمال قوه مقننه

با توجه به اصول مختلف قانون اساسی، اعمال قوه مقننه به دو صورت پیش‌بینی شده است:

(۱) اعمال قوه مقننه از طریق مجلس شورای اسلامی که مصوبات آن، پس از طی مراحل، از جمله تأیید شورای نگهبان، لازم‌الاجرا می‌گردد. این شیوه، روش عادی و معمول وضع قانون در جمهوری اسلامی ایران است.

(۲) اعمال قوه مقننه از طریق استثنایی و فوق‌العاده که موارد آن عبارتند از:

الف) همه‌پرسی (اصل ۵۹ ق. اساسی) که شیوه مستقیم وضع قانون از جانب ملت است.

ب) وضع قانون خاصّ بوسیله اولین فقهای شورای نگهبان (اصل ۱۰۸ ق. اساسی) که مورد استفاده آن، پایان یافته است.

ج) وضع قانون در موارد خاصّ به وسیله مجلس خبرگان رهبری (قسمت اخیر اصل ۱۰۸ ق. اساسی)

د) وضع قانون موقت و آزمایشی از طرف کمیسیون‌های داخلی مجلس که باید تأیید شورای نگهبان را هم داشته باشد.

ه) تصویب اساسنامه‌ها به عنوان قانون از طرف کمیسیون‌های داخلی مجلس به طور دائم

و) تصویب دائمی اساسنامه سازمان‌ها، شرکتها، مؤسسات دولتی یا وابسته به دولت از طرف دولت، با اجازه مجلس قوه مقننه جمهوری اسلامی ایران به طور کلی دارای دو رکن اصلی و اساسی است:

* مجلس شورای اسلامی مرکب از ۲۷۰ نماینده که به طور مستقیم و با رأی مخفی برای ۴ سال انتخاب می‌شوند.

* شورای نگهبان مرکب از ۱۲ نفر فقیه و حقوقدان که با ترتیبی خاص و برای ۶ سال انتخاب می‌شوند.

در مباحث زیر، با این ارکان بیشتر آشنا می‌شویم:

مبحث اول: مجلس شورای اسلامی

قوه مقننه جمهوری اسلامی ایران از مجلسی واحد به نام مجلس شورای اسلامی تشکیل یافته است و شورای نگهبان، مکمل مجلس می‌باشد. البته در بسیاری از کشورها، به جای یک مجلس قانون‌گذار، دو مجلس در نظر گرفته‌اند.

عنوان پارلمان معمولاً به مجلس شورا اطلاق می‌شود ولی هرگاه کشوری دارای دو مجلس قانون‌گذاری باشد، به مجموع آن دو مجلس نیز پارلمان گفته می‌شود.

طبق اصل ۶۴ اصلاحی قانون اساسی، عده نمایندگان مجلس شورای اسلامی، ۲۷۰ نفر است و از تاریخ همه پرسی سال ۱۳۶۸، پس از هر ده سال با در نظر گرفتن عوامل انسانی، سیاسی، جغرافیایی و ...، حداکثر ۲۰ نفر نماینده می‌تواند اضافه شود. زرتشتیان و کلیمیان هر کدام یک نماینده، مسیحیان ارمنی جنوب و شمال هر کدام یک نماینده و مسیحیان آشوری و کلدانی مجموعاً یک نماینده انتخاب می‌کنند. همچنین محدوده حوزه‌های انتخابیه و تعداد نمایندگان را قانون معین می‌کند.

طبق اصل ۶۴ قانون اساسی، انتخابات مجلس به صورت عمومی، مستقیم و با رأی مخفی، در اکثر نقاط به صورت فردی و با اکثریت نسبی خاصه، هر چهار سال یک مرتبه انجام می‌گیرد و شرکت در آن، اختیاری است:

(۱) عمومی بودن انتخابات مجلس: یعنی در هر حوزه انتخابیه، کلیه اشخاصی که واجد شرایط قانونی هستند می‌توانند در رأی‌گیری شرکت کنند و به یک یا چند نفر (بر حسب محلی که رأی می‌دهند و تعداد نمایندگان که برای آن محل تعیین شده است) رأی بدهند. البته در قانون اساسی، تصریح به انتخابات عمومی نشده است ولی عبارات اصل ۶۲، ۶۳ و ۸۴ قانون اساسی، تلویحاً این امر اشاره کرده‌اند.

(۲) مستقیم بودن انتخابات مجلس: یعنی رأی دهندگان، بلاواسطه نمایندگان را انتخاب می‌کنند و به عبارتی، انتخابات، یک درجه‌ای است. (۳) انتخابات با اخذ رأی مخفی: یعنی رأی دهنده آزاد است نام هر کس را بخواهد در ورقه رأی بنویسد و هیچکس نمی‌تواند در مقام تجسس و بازرسی برآید و بر خلاف تمایل رأی دهنده، از رأی او اطلاع حاصل نماید. رأی دهنده می‌تواند به تعداد نفراتی که برای آن حوزه مقرر شده رأی بدهد یا اسامی کمتری را بنویسد و یا علائمی روی ورقه رأی بگذارد که رأی، باطل شود و یا ورقه رأی را سفید به صندوق بیاندازد زیرا رأی، مخفی است و قابل کنترل نیست. از دلایل مهم برقراری انتخابات مخفی این است که رأی دهنده با آزادی عمل کامل، رأی بدهد و تحت تأثیر هیچ نیرو و اعمال نفوذی قرار نگیرد.

(۴) فردی و جمعی بودن انتخابات: در حوزه‌های انتخابیه‌ای که فقط باید یک نماینده انتخاب شود و رأی دهنده فقط می‌تواند نام یک نفر را روی ورقه رأی بنویسد، گفته می‌شود که انتخابات، فردی است.

ولی هر گاه در یک حوزه انتخابیه مثل تهران که رأی دهنده می‌تواند نام چند نفر را روی ورقه رأی بنویسد، انتخابات را جمعی می‌نامند. لذا انتخابات مجلس شورای اسلامی در ایران، جمعی و فردی به صورت توأم می‌باشد.

نکته قابل ذکر اینکه حوزه انتخابیه فردی را نمی‌توان به جمعی تبدیل کرد مگر اینکه چند حوزه انتخابیه به هم بپیوندند. ولی حوزه انتخابیه جمعی را می‌توان به فردی تبدیل نمود و برای این کار لازم است حوزه‌های دارای چند نماینده را به حوزه‌های کوچکتر تقسیم نمود.

(۵) اختیاری بودن انتخابات: یعنی هر یک از افراد واجد شرایط، حق شرکت در انتخابات را بدون هیچ گونه اجباری دارد و اگر شرکت نکرد، مورد بازخواست قرار نخواهد گرفت. البته معمولاً به هنگام انتخابات، از جانب مقام رهبری و مراجع، مردم، به عنوان یک تکلیف شرعی، به شرکت در انتخابات دعوت می‌گردند.

انتخابات مجلس شورای اسلامی باید طوری انجام شود که وقتی دوره چهار ساله نمایندگی پایان می‌یابد، نمایندگان جدید انتخاب شده و مهتای تشکیل جلسه باشند. لذا اصل ۶۳ قانون اساسی به صورت آمرانه تصریح نموده است که انتخابات هر دوره باید پیش از پایان دوره قبل برگزار شود، به طوری که کشور در هیچ‌زمان، بدون مجلس نباشد. فقط در یک فرض، توقف انتخابات تجویز شده و آن، زمان جنگ و اشغال نظامی کشور توسط قوای خارجی می‌باشد که در این صورت انتخابات نقاط اشغال شده و یا تمامی کشور، برای مدت معینی متوقف می‌گردد. در این صورت نیز برای اینکه قوه مقننه تعطیل نشود، مجلس سابق با اینکه دوره‌اش پایان یافته، همچنان به کار ادامه می‌دهد. (اصل ۶۸ قانون اساسی) پس در حالت‌هایی مانند بحران داخلی، اختلاف ارگانها، حوادث غیر منتظره مانند سیل و زلزله و ... توقف و تعطیل انتخابات ممکن نیست.

در مورد توقف انتخابات در زمان جنگ یا اشغال نظامی، اولاً رئیس جمهور پیشنهاد توقف انتخابات را می‌دهد، ثانیاً پیشنهاد توقف

انتخابات، در مجلس با رأی اکثریت خاص $\frac{3}{4}$ نمایندگان باید به تصویب برسد (یعنی ۲۰۳ نماینده به آن، رأی مثبت بدهند)، ثالثاً

شورای نگهبان باید این تصویب مجلس را تأیید نماید و رابعاً این توقف باید برای مدتی معین باشد نه به طور مطلق.

قانون اساسی در قسمت دوم اصل ۶۲ مقرر کرده است که شرایط انتخاب کنندگان و انتخاب شوندگان و کیفیت انتخابات را قانون تعیین خواهد کرد. لذا قانون اساسی وارد جزئیات نشده و با بیان اصول و حدود کلی، موارد تفصیلی را عهده قوانین عادی گذاشته است. اولین انتخابات مجلس شورای اسلامی بر اساس قانونی انجام گرفت که شورای انقلاب تصویب کرده بود. سپس در آستانه انتخابات دوره دوم مجلس، مجلس شورای اسلامی، قانون انتخابات مجلس را در ده فصل و ۸۸ ماده تصویب کرد که مورد تأیید

شورای نگهبان نیز قرار گرفت. سپس این قانون، اصلاح شد و قانون نظارت شورای نگهبان بر انتخابات مجلس، با تصویب کمیسیون داخلی مجلس تصویب گردید.

مجموع این قوانین و آیین‌نامه‌هایی که در راستای اجرای این قوانین، تصویب گردیده است، اصول کلی مربوط به انتخابات مجلس را که قانون اساسی، تصریحاً یا تلویحاً اجرای آنها را خواسته است. به نحو تفصیلی بیان می‌نماید.

نتیجه انتخابات، شناخته شدن کسانی است که در هر حوزه انتخاباتی، بر طبق قانون و با اعلام مسئولان انتخابات، از لحاظ رأی بر دیگر کاندیداها سبقت گرفته‌اند و با تأیید صحت انتخابات از سوی شورای نگهبان که نظارت بر انتخابات را طبق قانون اساسی بر عهده دارد، باید به عنوان نمایندگان منتخب مردم، در مجلس شرکت نمایند. وسیله‌ای که انتخاب شده در انتخابات را به مجلس معرفی می‌کند، اعتبارنامه نام دارد. طبق اصل ۹۳ قانون اساسی، مجلس در شروع کار خود، در حالی که هنوز عنوان قوه مقننه قانونی را ندارد، باید کار تصویب اعتبارنامه‌های نمایندگان را به انجام برساند.

اعتبارنامه سندی است که گواهی می‌دهد دارنده آن، بر اساس مقررات، به اکثریت لازم قانونی آراء شرکت‌کنندگان در انتخابات دست یافته است و اشکال و ایراد قابل توجهی به انتخاب دارنده آن نشده و یا ایراد و شکایات وارده، با رسیدگی، بلااثر اعلام شده است. به هر حال، امضاءکنندگان اعتبارنامه یک نماینده، که مجریان و ناظران قانونی انتخابات هستند، کتباً تصدیق می‌نمایند که دارنده، اعتبارنامه، حق نمایندگی مجلس را حسب آراء مأخوذه و قرائت شده که با انتخابات درست به دست آمده است دارد.

در مورد آیین‌نامه داخلی مجلس در اصول ۶۵ و ۶۶ قانون اساسی صحبت شده است. برابر این اصول، اولاً تصویب آیین‌نامه داخلی مجلس با خود مجلس است و هیچ مرجع دیگری این صلاحیت را ندارد و خود مجلس هم نمی‌تواند این وظیفه را بر عهده سازمان دیگری، ولو کمیسیون‌های داخلی مجلس بگذارد و این کار، از وظایف اصلی و اولیّه مجلس می‌باشد که باید در جلسه علنی، مورد

بحث و تصویب قرار گیرد. ثانیاً تصویب آن باید با اکثریت خاص^۲ $\frac{۲}{۳}$ حاضران از نمایندگان مجلس صورت پذیرد و این، دستور قانون اساسی است. ثالثاً لازم نیست مجلس در آغاز هر دوره برای خودش آیین‌نامه تدوین کند، بلکه آیین‌نامه‌ای که یکبار تصویب شد تا وقتی که صریحاً یا ضمناً بوسیله قانون، نسخ نشده باشد دارای اعتبار می‌باشد.

بر اساس اصل ۶۵ قانون اساسی، پس از برگزاری انتخابات، جلسات مجلس شورای اسلامی با حضور $\frac{۲}{۳}$ مجموع نمایندگان رسمیت می‌یابد و این امر، در واقع به مسأله افتتاح مجلس مربوط می‌شود. در فاصله بین صدور اعتبارنامه‌های نمایندگان و افتتاح مجلس، نمایندگان منتخب، اعتبارنامه دریافتی را به دبیرخانه مجلس تسلیم می‌کنند و هنگامی که تعداد اعتبارنامه‌های دریافتی به میزان $\frac{۲}{۳}$ مجموع نمایندگان (یعنی ۱۸۰ نفر) رسید، اداره قوانین مجلس، وزیر کشور را مطلع می‌سازد تا مقدمات افتتاح مجلس را فراهم

سازد بر اساس آیین‌نامه داخلی مجلس، در روز افتتاح، مسن‌ترین نماینده منتخب به عنوان رئیس سنی و فرد مسن بعدی به عنوان نایب رئیس و دو نفر از جوان‌ترین آنها با سمت منشی در جایگاه هیأت رئیسه قرار می‌گیرند و با تلاوت آیات ۳۵ تا ۴۲ سوره شورا، مجلس افتتاح و سپس پیام رهبر قرائت و مراسم تحلیف، طبق اصل ۶۷ قانون اساسی برگزار می‌شود. یعنی نمایندگان باید در نخستین جلسه مجلس، سوگند یاد کرده و متن قسم‌نامه را امضاء نمایند. اصل ۶۶ قانون اساسی ترتیب انتخاب هیأت رئیسه مجلس را بر عهده آیین‌نامه داخلی مجلس گذاشته و آیین‌نامه نیز سه نوع هیأت رئیسه مجلس را بر عهده آیین‌نامه داخلی مجلس گذاشته و آیین‌نامه نیز سه نوع هیأت رئیسه سنی، موقت و دائم را پیش‌بینی کرده است:

* هیأت رئیسه سنی چهار نفر هستند که بر اساس شناسنامه، دو نفر از مسن‌ترین و دو نفر از جوان‌ترین نمایندگان، از طرف اداره قوانین مجلس، با این شرایط که در مجلس حضور یافته باشند، اعلام می‌گردند و اداره جلسه افتتاحیه و انجام مراسم سوگند و امر استقراع برای تشکیل شعب جداگانه و انجام انتخابات هیأت رئیسه موقت را بر عهده دارند.

* هیأت رئیسه موقت دوازده نفر هستند (یک رئیس، دو نایب رئیس، سه کارپرداز، شش منشی) که با رأی مخفی و با اکثریت

نسبی، در جلسه علنی از بین نمایندگان انتخاب می‌شوند و تا زمان تصویب $\frac{۲}{۳}$ مجموع اعتبارنامه‌ها، این سمت را بر عهده دارند.

* هیأت رئیسه دائم دقیقاً مثل هیأت رئیسه موقت دوازده نفر هستند ولی انتخاب رئیس آن با اکثریت مطلق است که اگر در دور

اول حاصل نشد، در دور دوم، اکثریت نسبی کافی خواهد بود. هیأت رئیسه دائم، برای یکسال انتخاب می‌شود. کار بعدی مجلس، رسیدگی به اعتبارنامه‌های نمایندگان منتخب می‌باشد. ارکان رسیدگی به اعتبارنامه‌ها عبارتند از شعب ۱۵ گانه مجلس، کمیسیون تحقیق و جلسات علنی مجلس:

نمایندگانی که مراسم تحلیف را انجام داده‌اند بر حسب قرعه بین شعب ۱۵ گانه مجلس تقسیم می‌شوند. هر شعبه در اولین جلسه خود، هیأت رئیسه‌ای انتخاب می‌کند (یک رئیس، دو نایب رئیس، یک مخبر، دو منشی) و تعدادی از اعتبارنامه‌ها را که بر اساس حروف به آن ارجاع شده مورد رسیدگی قرار می‌دهد. شعبه‌ها برای تسریع در کار رسیدگی می‌توانند شعبه فرعی تشکیل بدهد. در بسیاری از موارد، اعتبارنامه‌ها با رسیدگی و گزارش مخبر به جلسه علنی مجلس و عدم اعتراض از جانب نمایندگان، تصویب می‌شود و ارتباطی با کمیسیون تحقیق پیدا نمی‌کند.

ولی هرگاه اعتبارنامه‌ای از طرف یکی از شعب رد شده باشد و یا یک یا چند نماینده، به اعتبارنامه‌ای معترض باشند، رسیدگی به اعتبارنامه مذکور در کمیسیون تحقیق صورت می‌گیرد.

کمیسیون تحقیق از ۱۵ عضو اصلی و ۱۵ عضو علی‌البدل که از طرف شعب ۱۵ گانه انتخاب می‌شوند تشکیل می‌گردد و هر شعبه موظف است دو نفر از اعضای خود را که احتمال اعتراض به اعتبارنامه‌شان کم است و دارای اطلاعات حقوقی می‌باشند به عنوان عضو اصلی و علی‌البدل کمیسیون تحقیق، انتخاب نماید.

کار کمیسیون تحقیق در واقع یک کار قضایی است و عبارت است از رسیدگی به دلایل مخالفین و موافقین اعتبارنامه یک نماینده، استماع شهادت شهود طرفین، اخذ دفاعیات نماینده مورد اعتراض هرگونه اقدامی که کشف حقیقت را ممکن سازد و در پایان، صدور رأی که باید مدلل و موجه بوده و به امضای اکثریت مطلق اعضای کمیسیون برسد. رأی کمیسیون تحقیق، اعم از اینکه بر رد یا تأیید اعتبارنامه باشد باید توسط مخبر کمیسیون، در مجلس قرائت شود. سپس نوبت صحبت معترض یا معترضین است که هر یک، حدود ۱۵ یا ۳۰ دقیقه وقت دارند و سپس صاحب اعتبارنامه به مدت یک ساعت می‌تواند به دفاع از خود بپردازد. آخرین اقدام، اخذ رأی در جلسه علنی است که به صورت مخفی صورت می‌گیرد مگر اینکه صاحب اعتبارنامه، درخواست علنی بودن آن را بنماید و مناط تصویب اعتبارنامه، برابر آیین‌نامه داخلی مجلس، تصویب اکثریت مجموع موافق و مخالف می‌باشد.

مجلس شورای اسلامی مرکب از ۲۷۰ نماینده می‌باشد و لذا تصمیم‌گیری در جمعی با این وسعت، ممکن نیست. بنابراین بر اساس اصول ۶۶ و ۷۵ قانون اساسی، واحدهای کوچکی به نام کمیسیون‌های مجلس، از نمایندگان تشکیل می‌گردد که ترتیب کار و حدود اختیارات آنها به آیین‌نامه داخلی مجلس واگذار شده است و حدّ اعلای اختیاری که یک کمیسیون مجلس دارد، وضع بعضی از قوانین برای مدت زمانی که مجلس تعیین می‌کند می‌باشد و به طور آزمایشی اجرا می‌شود.

طبق اصل ۶۶ قانون اساسی، تعداد کمیسیون‌های مجلس بنابر نظر آیین‌نامه داخلی می‌باشد و این آیین‌نامه از دو نوع کمیسیون نام برده است:

* کمیسیون‌های دائمی مانند کمیسیون آموزش و پرورش، امور اقتصادی و دارایی، امور برنامه و بودجه، امور نفت، کار و امور اجتماعی، امور اداری و استخدامی، مسکن و شهرسازی، امور دفاعی و ...

* کمیسیون‌های ویژه که به طور موقت در مورد مسایل مهم و استثنایی کشور با پیشنهاد ۱۵ نماینده و تصویب مجلس، تشکیل می‌شوند. اعضای کمیسیون ویژه، ۵ تا ۱۱ نفر خواهند بود که در جلسه علنی، توسط نمایندگان به طور مستقیم و با رأی مخفی و بوسیله اکثریت نسبی انتخاب می‌شوند.

منظور از مجلس، جلساتی است که نمایندگان انتخابی مردم، حق شرکت و اظهار نظر و رأی دادن در آن را دارند. اصل ۶۹ قانون اساسی، جلسات مجلس را به دو نوع تقسیم کرده است:

الف) جلسات علنی: اصل بر علنی بودن جلسات مجلس است و منظور از آن، جلسه‌ای است که در محل تعیین شده بر طبق آیین‌نامه داخلی مجلس، تحت ریاست نماینده‌ای که برای اداره مجلس مورد توافق قرار گرفته، با شرکت جمعی از نمایندگان که حداقل آن را قانون اساسی معین نموده است، جهت انجام دستور جلسات از پیش تعیین شده تشکیل می‌شود. پس در این جلسات، باید حداقل ۸۰ نماینده حضور داشته باشند و همچنین با حضور مخبرین جراید و مردم و پخش مستقیم از رادیو تشکیل می‌گردد.

ب) جلسات غیر علنی: فقط در اصل ۶۹ قانون اساسی از اینگونه جلسات نام برده شده است و آن را در دو صورت معرفی نموده است:

* جلسات غیر علنی که فقط شامل مذاکرات و ارائه گزارش می‌باشد.

* جلسات غیر علنی که علاوه بر بحث و مذاکره و ارائه گزارش، مصوباتی را هم به همراه دارد.

جلسات غیر علنی، استثناء می‌باشند و تشکیل آن ممکن نیست مگر اینکه اولاً تقاضای تشکیل جلسه غیر علنی از طرف رئیس جمهور یا یکی از وزراء یا حداقل ۱۰ نماینده ارائه شده باشد و ثانیاً، تقاضای تشکیل جلسه غیر علنی، مقرون به شرایط اضطراری بوده و رعایت مصالح و امنیت کشور، تشکیل اینگونه جلسه را ایجاب نماید. (مانند جنگ و ...)

در شرایط غیر علنی، مجلس نمی‌تواند لایحه یا طرحی را به تصویب برساند و به آن، عنوان قانون بدهد مگر اینکه شورای نگهبان در جریان مذاکرات، ناظر باشد و علاوه بر این، مصوبات جلسه غیر علنی باید به تأیید $\frac{3}{4}$ مجموع نمایندگان یعنی ۲۰۳ نفر برسد.

جریان مذاکرات و مصوبات جلسات غیر علنی، بعد از برطرف شدن شرایط اضطراری، باید برای اطلاع عموم منتشر شود.

طبق اصل ۹۰ قانون اساسی هر کس از طرز کار مجلس یا قوه قضائیه شکایتی داشته باشد می‌تواند شکایت خود را کتباً به مجلس شورای اسلامی عرضه کند و مجلس موظف است به این شکایات رسیدگی کند و پاسخ کافی بدهد و در مدت مناسب، نتیجه را اعلام نماید و در مواردی که مربوط به عموم است، به اطلاع عامه برساند.

در راستای اجرای این اصل از قانون اساسی، آیین‌نامه داخلی مجلس، کمیسیون اصل ۹۰ را پیش‌بینی کرده که یک کمیسیون دائمی است و می‌تواند با قوای سه گانه و تمام وزارتخانه‌ها و سازمان‌ها و نهادها در تماس باشد.

در رابطه با کمیسیون اصل ۹۰، توجه به دو نکته زیر لازم است:

* کمیسیون اصل ۹۰، یک مرجع قضایی نیست و حکمی صادر نمی‌کند بلکه به دلیل نظارتی که مجلس بر اجرای قوانین دارد و حق تحقیق و تفحص نمایندگان و ماهیت ذاتاً سیاسی مجلس، وسیله سنجش است و معلوم می‌کند که کدام سازمان بیمار است.

* طبق اصل ۹۰ قانون اساسی، هر شخص حقیقی یا حقوقی می‌تواند شکایتی در کمیسیون اصل ۹۰ داشته باشد ولی این اجازه عام، متضمن این نیست که می‌توان هر گونه شکایتی را به مجلس ارائه نمود و تقاضای رسیدگی کرد، بلکه موضوع شکایت باید در صلاحیت مجلس باشد و مربوط به طرز کار مجلس یا قوه مجریه یا قوه قضائیه باشد. (مثلاً کسی شکایت کند که مجلس، آیین‌نامه داخلی خود را رعایت نکرده است یا لایحه‌ای که دولت، چند سال قبل داده چرا بدون دلیل مسکوت مانده است و ...)

اولین و اساسی‌ترین وظیفه مجلس، قانون‌گذاری است و به عبارت دیگر، جز در موارد استثنایی و محدود، مجلس حق انحصاری قانون را دارد. حال بینیم مجلس چه موادی لازم دارد تا آنها را به شکل قانون درآورد:

* لایحه، پیشنهادی است که از جانب دولت به مجلس داده می‌شود. البته لایحه، قبلاً مرحله‌ای را طی می‌کند تا تقدیم مجلس شود، یعنی پیشنهادات پایین‌ترین مأمورین اجرایی جمع می‌شود و بررسی‌های مختلف نسبت به آن صورت می‌گیرد و اشکالات آن برطرف می‌شود و اگر موضوع لایحه مربوط به یک وزارتخانه باشد، باید ضرورت آن را تشخیص دهد و در نهایت، هیأت وزیران آن را تصویب نماید.

لوائح قانونی دولت که به مجلس پیشنهاد داده می‌شود، طبق آیین‌نامه داخلی مجلس باید:

- دارای موضوع و عنوان مشخص باشد.

- دلایل لزوم تهیه و پیشنهاد آن، در مقدمه، به وضوح درج شود.

- دارای موادی متناسب با اصل موضوع و عنوان لایحه باشد.

لایحه در جلسه علنی به مجلس تسلیم می‌گردد و وصول آن اعلام می‌شود و سپس در مسیر مراحل تصویب قرار می‌گیرد.

• طرح، پیشنهادی است که از طرف نمایندگان مجلس یا شورای عالی استان‌ها به مجلس ارائه می‌شود. طرح‌های قانونی باید به امضای حداقل ۱۵ نماینده رسیده باشد و پس از اعلام وصول، همانند لوایح، به کمیسیون مربوطه ارجاع می‌شوند. در مورد طرح، لازم است نسخه‌ای از آن برای وزیر یا وزیرانی که باید در جریان آن قرار بگیرند فرستاده شود. طرح ارائه شده از طرف نمایندگان محدودیتی ندارد و در هر زمینه‌ای می‌تواند باشد و از لحاظ شکلی، مانند لایحه، باید شامل عنوان و مقدمه و متن باشد. طرح

نمایندگان شروط است بر اینکه جبران کاهش درآمد (اگر سبب تقلیل درآمد شود) یا تأمین هزینه جدید (اگر سبب هزینه باشد) در طرح، پیش‌بینی گردد.

هر لایحه یا طرحی که به مجلس داده می‌شود حتماً تصویب نمی‌شود و به طور کلی می‌توان دو حالت را برای طرح و لایحه در نظر گرفت:

- مواردی که به کمیسیون‌های مجلس مربوط می‌باشد که خود بر دو گونه است:
- گاهی کمیسیون می‌تواند لایحه یا طرح را رسیدگی و تصویب موقت نماید. (یا در مورد اساسنامه‌ها، تصویب قطعی و دائمی نماید) و گاهی طرح یا لایحه را مهیای طرح و رسیدگی در جلسه علنی سازد.
- مواردی که صرفاً به عهده جلسه علنی است.

قانون اساسی در اصل ۶۵، تصویب طرح‌ها و لایحه‌ها را به عهده آیین‌نامه داخلی مجلس گذاشته است و آیین‌نامه، رسیدگی عادی، یک فوریتی، دو فوریتی و سه فوریتی را پیش‌بینی کرده است و اصل ۸۵ قانون اساسی، به طور استثنایی، اجازه قانون‌گذاری دائم و موقت را به کمیسیون‌ها داده است.

رسیدگی به طرح‌ها و لوایح، رسیدگی عادی بوده و طی پنج مرحله انجام می‌شود:

(۱) وصول طرح یا لایحه در مجلس اعلام و به کمیسیون مربوطه ارجاع می‌شود و در عین حال، در اختیار نمایندگان نیز قرار می‌گیرد تا نظرات خود را به کمیسیون مربوطه ارائه دهند.

(۲) رسیدگی در کمیسیون مربوطه

(۳) تقدیم طرح یا لایحه رسیدگی شده در کمیسیون به همراه گزارش کمیسیون به هیأت رئیسه مجلس تا برای شور اول، در دستور جلسه علنی قرار بگیرد و در این مرحله، نسبت به کلیات آن اخذ رأی می‌شود و در صورت تصویب، به مرحله بعد می‌رود.

(۴) رسیدگی کمیسیون دوم مربوطه و ارائه پیشنهادات اصلاحی نمایندگان و مهیا شدن لایحه یا طرح برای دومین شور

(۵) لایحه یا طرح به همراه گزارش کمیسیون برای بار دوم در دستور مجلس قرار می‌گیرد و در وقت تعیین شده، از طرف مخبر کمیسیون توضیح داده می‌شود و یک یک موارد آن مورد بحث قرار گرفته و در نهایت، اخذ رأی می‌شود.

در مقابل رسیدگی عادی، رسیدگی فوری قرار دارد. در رسیدگی فوری، بر حسب درجه فوریت، از تشریفات و مراحل رسیدگی کم می‌شود. یک فوریتی، دو فوریتی یا سه فوریتی بودن را مجلس، تعیین و تصویب می‌نماید ولی غالباً، رسیدگی مجلس به طرح‌ها و لوایح، عادی است.

رسیدگی یک فوریتی در مقایسه با رسیدگی عادی، دو مرحله دارد:

- اعلام وصول طرح یا لایحه و تصویب فوریت آن

- ارجاع به کمیسیون که ابتدا کلیات، مورد بحث و رأی‌گیری واقع می‌شود و در صورت تصویب، وارد جزئیات می‌شوند و سپس تک تک مواد رأی‌گیری قرار می‌گیرند و همین وضع در جلسه علنی مجلس هم رعایت می‌شود و در نوبت قرار نمی‌گیرد. در رسیدگی با قید دو فوریت، طرح یا لایحه به کمیسیون، ارجاع نمی‌شود ولی فرصت ۲۴ ساعته‌ای برای توزیع طرح یا لایحه، تا زمان مطرح شدن در جلسه علنی در نظر می‌گیرند. دو فوریتی بودن طرح یا لایحه، نشان‌دهنده ضرورت تسریع در رسیدگی و اتخاذ تصمیم است نه اهمیت قضیه. پیشنهاد دو فوریت باید تصویب گردد یعنی ممکن است پیشنهاد، دو فوریت باشد ولی مجلس فقط یک فوریت را تصویب کند. همچنین طرح‌ها و لوایح دو فوریتی باعث تغییر دستور جلسه می‌گردد.

رسیدگی سه فوریتی به معنی اتخاذ تصمیم مجلس در همان جلسه‌ای است که طرح یا لایحه را دریافت داشته است و نشان دهنده حالت کاملاً استثنایی است. هرگاه مجلس تصویب نماید که لایحه یا طرحی با قید سه فوریت رسیدگی شود، باید به اصل لایحه و طرح در جلسه علنی رسیدگی و اخذ تصمیم شود.

اکنون که با رسیدگی عادی و فوری مجلس در مورد طرح‌ها و لوایح آشنا شدیم، لازم است بدانیم که آیین‌نامه داخلی مجلس برای تصویب بعضی موارد، وضع خاصی را پیش‌بینی نموده است:

- رسیدگی به لایحه بودجه، یک شوری است بدون اینکه نیاز به تصویب فوریت داشته باشد. همچنین رسیدگی به لایحه بودجه، مستمر است، یعنی وقتی پس از رسیدگی و تصویب کمیسیون برنامه و بودجه در دستور کار قرار گرفت باید در کلیه ایام هفته و بدون تعطیلی و توقف دنبال شود.

* لوایح مربوط به عهود، مقاوله‌نامه‌ها، قراردادهای موافقت‌نامه‌های بین‌المللی پس از یک مرتبه رسیدگی در کمیسیون، در دستور

مجلس قرار می‌گیرد و معمولاً بدون تغییر و تبدیل، تصویب می‌شود مگر آنکه مجلس، با اساس قرارداد و معاهده موافق نباشد و آن را رد نماید.

طبق اصل ۸۵ قانون اساسی، نمایندگی مجلس، قائم به شخص است و نماینده‌ای که از جانب ملت برگزیده شده، وظایفی دارد که خود باید انجام دهد و حق واگذاری آنها را به دیگری ندارد. (اصل غیر قابل تفویض بودن سمت نمایندگی) البته طبق آنچه در ذیل این اصل آمده است، کمیسیون‌های داخلی مجلس در موارد ضروری می‌توانند به طور آزمایشی و موقت به وضع قانون بپردازند که تصویب نهایی و دائم آنها به عهده مجلس خواهد بود.

به طور کلی، موارد استثنایی که مجلس حق تفویض اختیار قانون‌گذاری را دارد عبارتند از:

(۱) تفویض اختیار به کمیسیون‌های داخلی مجلس در مورد تصویب دائمی اساسنامه سازمان‌ها، شرکتها و مؤسسات دولتی یا وابسته به دولت که عنوان قانون را پیدا می‌کند و همچنین در هر موردی که ضرورت اقتضا نماید، که در این حالت، مصوبه کمیسیون، قانون موقت و آزمایشی خواهد بود که هر زمان شورای نگهبان آن را تأیید کند، به قانون دائمی تبدیل می‌شود.

(۲) تفویض اختیار به دولت در تصویب دائمی اساسنامه سازمان‌ها، شرکتها، مؤسسات دولتی یا وابسته به دولت. در این حالت، اولاً دولت باید رعایت موازین شرع و قانون اساسی را نموده و تأیید شورای نگهبان برای این مصوبات بگیرد و ثانیاً این مصوبات نباید مخالف مقررات و قوانین عمومی کشور باشد که مرجع کنترل‌کننده این شرط، مجلس می‌باشد.

در مورد اقتدار و اختیار مجلس در وضع قوانین باید گفت طبق قانون اساسی، مجلس در هیچ زمانی حق ندارد و نمی‌تواند از دایره احکام اسلامی خارج شود و مصوبات مجلس باید در چارچوب شرع و قانون اساسی باشد و به همین دلیل است که اعلام نظر و تأیید شورای نگهبان در مورد تصمیمات مجلس پیش‌بینی شده است. هر گاه در مواردی، مجلس تحت عنوان ضرورت و حفظ نظام، تسلیم نظر شورای نگهبان نگردد و اختلاف حاصل شود، مجمع مصلحت نظام، نظر نهایی را اعلام می‌نماید. (اصل ۱۱۲ قانون اساسی) مجلس به خاطر نمایندگی مستقیم از جانب ملت و مشروعیتی که برابر موازین اسلامی به دست آورده است، دارای اختیارات فوق‌العاده زیر می‌باشد:

(۱) عهدنامه‌ها، مقاوله‌نامه‌ها، قراردادها و موافقت‌نامه‌های بین‌المللی باید به تصویب مجلس برسد و در غیر این صورت، جنبه قانونی نداشته و لازم‌الاجرا نخواهد بود. (اصل ۷۷ ق. اساسی)

(۲) هرگونه تغییر در خطوط مرزی ممنوع است جز اصلاحات جزئی با رعایت مصالح کشور، به شرط آنکه یکطرفه نبوده و به استقلال و تمامیت ارضی کشور لطمه نزند و به تصویب $\frac{4}{5}$ مجموع نمایندگان مجلس برسد. (اصل ۷۸ ق. اساسی)

(۳) گرفتن و دادن وام یا کمک‌های بلاعوض داخلی و خارجی از طرف دولت باید با تصویب مجلس باشد. (اصل ۸۰ ق. اساسی)

(۴) استخدام کارشناسان خارجی توسط دولت ممنوع است مگر در موارد ضروری و با تصویب مجلس. (اصل ۸۲ ق. اساسی)

(۵) بناها و اموال دولتی که از نفایس ملی باشد قابل انتقال به غیر نیست مگر با تصویب مجلس، آنهم در صورتی که از نفایس منحصر به فرد نباشد. (اصل ۸۳ ق. اساسی)

یکی از وظایف مهم مجلس، شرح و تفسیر قوانین عادی می‌باشد که برابر اصل ۷۳ قانون اساسی برقرار گردیده است. بنابراین هر گاه عبارت قانون، نارسا و مبهم و مجمل باشد توسط مجلس، شرح و تفسیر می‌شود. منظور از تفسیر قانون، وضع قانون جدید نیست بلکه واضح و روشن نمودن قانون سابق است. تفسیر قانون‌گذار، تفسیری است مثل قانون لازم‌الاتباع برای همه و مثل قانون، تأیید شورای نگهبان را هم لازم دارد و باید انتشار نیز پیدا کند و عمل بر خلاف تفسیر، عمل بر خلاف قانون می‌باشد. طبق آیین‌نامه داخلی مجلس، طرح یا لایحه مربوط به تفسیر، یک شوری است ولی می‌تواند به صورت عادی یا با قید فوریت، مورد مذاکره قرار گیرد.

یکی از وظایف یا به عبارتی، شدیدترین اقدام مجلس علیه رئیس‌جمهور و دولت و هر یک از وزیران، استیضاح است:

(۱) نمایندگان مجلس می‌توانند در مواردی که لازم می‌دانند، هیأت وزیران یا هر یک از وزراء را استیضاح کنند. البته استیضاح باید به امضای حداقل ۱۰ نفر از نمایندگان رسیده و به مجلس تقدیم شود. هیأت وزیران یا وزیر استیضاح شده، در مدت ده روز پس از طرح استیضاح باید در مجلس حاضر شده و به آن، پاسخ دهد و از مجلس، رأی اعتماد بخواهد. در صورت عدم حضور و در صورتی

که مجلس مقتضی بداند، اعلام رأی عدم اعتماد خواهد کرد.

۲) در صورتی که حداقل $\frac{1}{3}$ از نمایندگان مجلس، رئیس جمهور را در مقام اجرای وظایف مدیریت قوه مجریه، مورد استیضاح قرار دهند، رئیس جمهور باید ظرف مدت یک ماه پس از طرح استیضاح، در مجلس حاضر شده و توضیحات کافی بدهد. در صورتی که پس از بیانات نمایندگان موافق و مخالف استیضاح و پاسخ رئیس جمهور، اکثریت کل نمایندگان به عدم کفایت رئیس جمهور رأی دادند، مراتب جهت اجرای بند ۱۰ اصل ۱۱۰ قانون اساسی، به اطلاع مقام رهبری می‌رسد.

پس سه نوع استیضاح وجود دارد: استیضاح یک وزیر- استیضاح هیأت وزیران- استیضاح رئیس جمهور

در دو مورد اول، برای طرح استیضاح در مجلس، توافق حداقل ۱۰ نماینده لازم است ولی در مورد سوم، $\frac{1}{3}$ نمایندگان یعنی حداقل ۹۰ نماینده باید توافق نمایند.

در دو مورد اول، ده روز مهلت برای پاسخگویی در نظر گرفته شده ولی در مورد سوم، یک ماه.

در دو مورد اول، هر گاه مجلس، رأی عدم اعتماد داد، وزیر یا هیأت وزیران عزل می‌شوند ولی در مورد رئیس جمهور، در صورتی که اکثریت کل نمایندگان (یعنی ۱۸۰ نفر) رأی به عدم کفایت رئیس جمهور دادند، مراتب به مقام رهبری اطلاع داده می‌شود تا مفاد بند ۱۱۰ قانون اساسی اجرا گردد. یعنی ممکن است رهبری، تصمیم مجلس را خلاف مصالح کشور و نظام دانسته و با آن، موافقت نکند که البته خیلی بعید است.

سؤالات چهار گزینه‌ای فصل ششم

- ۱- پس از برگزاری انتخابات جلسات مجلس شورای اسلامی با حضور دو سوم مجموع نمایندگان رسمیت دارد: (آزاد- ۷۴)
- ۱) این نصاب برای انجام کارهای قانونی مجلس لازم است ولی در تمام موارد کافی نیست.
 - ۲) این نصاب فقط برای افتتاح مجلس لازم است اما برای انجام کارهای مهم، نصاب‌های بالاتر و برای کارهای عادی با نصاب فقط بیش از یک دوم جلسات رسمیت می‌یابد.
 - ۳) برای تصویب درخواست مراجعه به آرای عمومی موافقت دو سوم حاضران لازم است.
 - ۴) برای تصویب آیین‌نامه‌های داخلی موافقت دو سوم مجموع نمایندگان لازم است.
- ۲- طرح‌های قانونی به پیشنهاد حداقل پانزده نفر از نمایندگان در مجلس شورای اسلامی قابل طرح است: (سراسری- ۸۰ و آزاد- ۷۴)
- ۱) برای تقدیم طرح هیچ محدودیت موضوعی در قانون اساسی برای نمایندگان پیش‌بینی نشده است.
 - ۲) طرح‌های قانونی با تصویب دو سوم نمایندگان قابل استرداد است.
 - ۳) طرح‌های قانونی توسط مجلس قابل رد و توسط نمایندگان غیر قابل استرداد است.
 - ۴) طرح‌های قانونی که منجر به تقلیل درآمد عمومی یا افزایش هزینه‌های عمومی شود مطلقاً غیر قابل تقدیم است.
- ۳- یکی از حقوق مجلس شورای اسلامی تفسیر قانون است در این صورت: (سراسری- ۸۰ و آزاد- ۷۴)
- ۱) قانون‌گذار نمی‌تواند خارج از قلمرو آن چه تصویب کرده تفسیر نماید.
 - ۲) قانون‌گذار در مقام تفسیر می‌تواند موادی را نیز به متن مورد تفسیر اضافه و تصویب کند.
 - ۳) تفسیر قانون توسط مجلس مانع آن نیست که قضات در مقام تمیز حق حتی بر خلاف تفسیر مصوب مجلس تفسیر نمایند.
 - ۴) چون شورای نگهبان به هنگام تصویب اصل قانون بر آن نظارت کرده است پس از تفسیر نیازی به ارسال تفسیر به شورا نیست.
- ۴- در جمهوری اسلامی ایران در شرایط اضطراری و در صورتی که امنیت کشور ایجاب کند: (آزاد- ۷۵)
- ۱) به تقاضای رئیس جمهور و هیئت وزیران جلسه‌ی غیر علنی تشکیل می‌شود اما ادامه‌ی جلسه موکول به تصویب دو سوم نمایندگان می‌باشد.
 - ۲) به تقاضای رئیس جمهور و یا یک نفر از وزیران یا ده نفر از نمایندگان و با تصویب سه چهارم نمایندگان مجلس و مصوبات آن می‌باید.
 - ۳) به تقاضای رئیس جمهور و یا یک نفر از وزیران یا ده نفر از نمایندگان مجلس جلسه‌ی غیر علنی تشکیل می‌شود.
 - ۴) با تصویب دو سوم مجموع نمایندگان جلسه‌ی علنی تشکیل می‌شود و مصوبات آن با سه چهارم آراء کل نمایندگان اعتبار دارد.
- ۵- نمایندگان مجلس شورای اسلامی در مقام ایفای وظایف نمایندگی در اظهار نظر و رأی آزادند: (آزاد- ۷۵)
- ۱) آزادی و مصونیت نمایندگان محدود به دوره‌ی نمایندگی است تا اختلالی در وظیفه‌ی نمایندگی ایجاد نشود. بنابراین پس از اختتام دوره‌ی نمایندگی مصونیت منتفی است و اظهار نظرهای دوره‌ی نمایندگی قابل تعقیب می‌باشد.
 - ۲) نمی‌توان آن‌ها را به سبب آرائی که در این مقام داده‌اند حتی پس از اتمام دوره‌ی نمایندگی تعقیب یا توقیف نمود.
 - ۳) نمایندگان در دوره‌ی نمایندگی از مصونیت کامل و همه‌جانبه برخوردارند.
 - ۴) در صورتی که نمایندگان خارج از ایفای وظایف قانونی خود اظهار نظر نمایند که این اظهار نظر جرم محسوب شود بلافاصله پس از اختتام دوره‌ی نمایندگی قابل تعقیب می‌باشد.
- ۶- در مجموعه‌ی صلاحیت‌های مجلس شورای اسلامی: (آزاد- ۷۶، ۷۹ و سراسری- ۷۹ و آزاد- ۸۳)،
- ۱) مجلس حق واگذاری قانون‌گذاری را به غیر ندارد مگر به تشخیص مجمع تشخیص مصلحت نظام
 - ۲) نمایندگی اعزامی به شورای عالی امنیت ملی، مجمع تشخیص مصلحت نظام و شورای بازنگری قانون اساسی با رأی اکثریت مطلق نمایندگان مجلس تعیین می‌شوند.
 - ۳) مجلس حق طرح و تصویب قانون مغایر با مجمع تشخیص مصلحت نظام را ندارد.
 - ۴) بنا به درخواست کتبی نماینده مجلس، براساس ضوابط خاص، ابتکار تحقیق و تفحص را بر عهده می‌گیرد.

(آزاد- ۷۸ و سراسری- ۷۹)

۷- در مورد طرح‌ها و لوایح فوری:

- ۱) رسیدگی به طرح‌ها و لوایح یک فوریتی « دو شوری» و طرح‌ها و لوایح دو فوریتی «یک شوری» است.
- ۲) طرح‌ها و لوایح فوری به هیچ‌وجه قابل استرداد نیست.
- ۳) فوریت تمام طرح‌ها و لوایح موکول به تصویب دو سوم کل نمایندگان است.
- ۴) فوریت طرح‌ها و لوایح موکول به تصویب مجلس و حضور اعضای شورای نگهبان در مجلس است.

(آزاد- ۷۹، ۸۲، ۸۳)

۸- در قوه‌ی مقننه جمهوری اسلامی ایران:

- ۱) نمایندگان در داخل مجلس از مصونیت پارلمانی و در خارج مجلس از مصونیت کیفری برخوردارند.
- ۲) نمایندگان حق دارند در همه‌ی مسائل داخلی و خارجی اظهار نظر کنند و از این بابت نمی‌توان آن‌ها را به سبب نظراتی که اظهار کرده‌اند مورد تعرض و مؤاخذه قرار داد.
- ۳) اگر نمایندگان مجلس تشخیص دهند که نظرات نماینده‌ای برخلاف مصلحت نظام است می‌توانند با اکثریت دو سوم آراء از وی سلب مصونیت کنند.
- ۴) نمایندگان در اظهار نظر و رأی آزادند و نمی‌توان آن‌ها را بدین سبب در دوره‌ی نمایندگی مورد مؤاخذه قرار داد.

(آزاد- ۸۰)

۹- در مورد حقوق و تکالیف نمایندگان:

- ۱) هر نماینده حق دارد در همه‌ی مسائل داخلی و بین‌المللی اظهار نظر کند.
- ۲) هر نماینده به جز امور مربوط به رهبری و نهادهای تابعه، حق اظهار نظر در تمام مسائل را دارا است.
- ۳) هر نماینده در برابر تمام ملت مسئول است و حق تحقیق و تفحص در تمام امور کشور را دارا است.
- ۴) هیچ یک از نمایندگان حق انتقاد از طرز کار قوه‌ی قضاییه را که قوه‌ای است مستقل را ندارند.

(آزاد- ۸۰)

۱۰- مصوبات مجلس شورای اسلامی در کدام‌یک از موارد زیر بدون تأیید شورای نگهبان معتبر است؟

- ۱) طرح‌ها و لوایح فوری و تصمیمات غیر علنی که با مشارکت شورای نگهبان به تصویب می‌رسد.
- ۲) مصوباتی که به دستور مجمع تشخیص مصلحت نظام به تصویب مجلس می‌رسد.
- ۳) هیچ یک، چون مجلس شورای اسلامی بدون وجود شورای نگهبان اعتبار قانونی ندارد.
- ۴) در صورت عدم اظهار نظر شورا پس از انقضای ده روز از تاریخ وصول.

(سراسری- ۷۲)

۱۱- در قوه مقننه جمهوری اسلامی ایران:

- ۱) با رأی دو سوم نمایندگان می‌توان نماینده‌ای را اخراج کرد.
- ۲) نمایندگان در اظهار نظر و رأی آزادند و نمی‌توان آن‌ها را بدین سبب در دوران نمایندگی، مورد مؤاخذه قرار داد.
- ۳) نمایندگان از مصونیت سیاسی و کیفری برخوردارند.
- ۴) نمایندگی قائم به شخص، غیر قابل انتقال و در صورت عدم ارتکاب جرم یا غیبت غیر قابل عزل است.

(سراسری- ۷۲)

۱۲- جلسات مجلس شورای اسلامی با حضور چه تعداد از نمایندگان رسمیت می‌یابد؟

- ۱) اکثریت مطلق (۲) دو سوم (۳) یک سوم (۴) سه چهارم

(سراسری- ۷۲)

۱۳- در چه صورتی نماینده‌ی مجلس قابل عزل است؟

- ۱) خلاف مصالح مملکت سخن بگوید.
- ۲) خلاف شرع سخن بگوید.
- ۳) نماینده‌ی مجلس قابل عزل نیست.
- ۴) مردم حوزه‌ی انتخابیه او را قبول نداشته باشند.

(سراسری- ۷۳)

۱۴- در نظام حقوقی جمهوری اسلامی ایران انتخاب نمایندگان مجلس شورای اسلامی:

- ۱) در هر دو مرحله مبتنی بر اکثریت مطلق آرا است.
- ۲) در مرحله‌ی اول مبتنی بر اکثریت مطلق و در مرحله‌ی دوم مبتنی بر اکثریت نسبی است.
- ۳) در هر دو مرحله مبتنی بر اکثریت نسبی یک سوم است.
- ۴) در مرحله‌ی اول با حصول اکثریت نسبی یک سوم و در مرحله‌ی دوم با حصول اکثریت نسبی به هر میزان است.

۱۵- نمایندگان مجلس شورای اسلامی:

(سراسری - ۷۳) ۱) مصونیت کامل دارند و مطلقاً غیر قابل عزلند.

۲) غیر قابل عزلند اما چنانچه در اظهار نظر و رأی خود رعایت مصالح ننمایند با رأی دو سوم نمایندگان می‌توان آنان را عزل کرد.

۳) نمایندگان غیر قابل عزلند اما با فراندوم و یا فرمان رهبری می‌توان آنان را عزل کرد.

۴) در ایفای وظایف نمایندگی (اظهار نظر و رأی) آزادند و نمی‌توان بدان جهت آن‌ها را مورد تعقیب قرار داد.

۱۶- در مجلس شورای اسلامی طرح قانون به پیشنهاد از نمایندگان باید باشد. (سراسری - ۷۴)

۱) یک نفر ۲) ۱۵ نفر ۳) یک سوم ۴) اکثریت مطلق

۱۷- تفسیر قانون عادی در جمهوری اسلامی ایران با چه مقامی است؟ (سراسری - ۷۵)

۱) هیئت وزیران ۲) نمایندگان مجلس شورای اسلامی

۳) قضات دیوان عالی کشور ۴) اعضای شورای نگهبان

۱۸- پیشنهاد دهنده‌ی مستقیم قانون به مجلس کدام یک از مقامات یا نهادها می‌باشند؟ (سراسری - ۷۷)

۱) دولت - نمایندگان مجلس - شورای عالی استان‌ها

۲) رئیس جمهور - نمایندگان مجلس - شورای عالی استان‌ها

۳) رئیس قوه‌ی قضاییه - دولت - وزیران

۴) وزیران - نمایندگان مجلس - دولت

۱۹- مجلس شورای اسلامی در چه صورت و از چه طریقی می‌تواند اختیارات قانون‌گذاری را به دیگری تفویض کند؟ (سراسری - ۷۷)

۱) با تأیید شورای نگهبان به مجمع تشخیص مصلحت نظام.

۲) در صورت اختلاف با شورای نگهبان به مجمع تشخیص مصلحت نظام.

۳) در زمان ضروری به کمیسیون‌های داخلی خود.

۴) در مواقع ضروری با تأیید شورای نگهبان به کمیسیون‌های داخلی دولت.

۲۰- چه مقاماتی در ایران حق پیشنهاد تشکیل جلسه‌ی غیر علنی مجلس را دارند؟ (سراسری - ۷۷)

۱) رئیس مجلس شورای اسلامی، رئیس جمهور

۲) رئیس جمهور، معاون اول و هر یک از وزیران

۳) رئیس جمهور، هر یک از وزراء یا ده نفر از نمایندگان مجلس

۴) مجمع تشخیص مصلحت نظام، مجلس شورای اسلامی و شورای نگهبان

۲۱- جلوه‌های اساسی مصونیت پارلمانی کدام است؟ (سراسری - ۷۷)

۱) عدم مسئولیت و تعرض ناپذیری نسبی

۲) عدم مسئولیت و منع تعقیب مطلق

۳) عدم مسئولیت شخصی، سیاسی و خانوادگی

۴) تعرض ناپذیری و عدم مسئولیت قضایی مطلق

۲۲- نمایندگان مجلس شورای اسلامی می‌توانند از مقام نمایندگی استعفاء دهند در صورت استعفا از چه وقت استعفا آن‌ها

قطعی است؟ استعفاء هنگامی قطعی است که: (سراسری - ۷۸)

۱) پانزده روز از تاریخ تسلیم آن به مجلس گذشته باشد.

۲) در نخستین جلسه‌ی علنی مجلس به اطلاع نمایندگان رسیده باشد.

۳) موجه بوده و به تصویب اکثریت مطلق نمایندگان حاضر در مجلس رسیده باشد.

۴) هیئت رئیسه مجلس آن را پذیرفته باشد.

۲۳- اعتبار نامه منتخبان نمایندگی مجلس شورای اسلامی را چه مقامی صادر می‌کند؟ (سراسری - ۷۸)

۱) وزارت کشور

۲) شورای نگهبان

۳) استانداران حوزه‌های انتخابی مربوط

۴) به دستور وزارت کشور، هیئت اجرایی و ناظران شورای نگهبان

۲۴- رأی مخفی با ورقه معمولاً در چه مواردی در مجلس ضرورت می‌یابد؟ (سراسری - ۸۰)

۱) موضوعات

۲) تصویب آیین‌نامه داخلی مجلس

۳) تصویب قانون

۴) اشخاص (رأی اعتماد و عدم اعتماد و انتخاب افراد)

(سراسری - ۸۱)

۲۵- در امور مربوط به قانون گذاری:

- ۱) مجلس می تواند در عموم مسائل در حدود مقرر در قانون اساسی قانون وضع کند.
- ۲) مجلس نمی تواند به تصویب لوایحی بپردازد که به تقلیل درآمد عمومی یا افزایش هزینه های عمومی می انجامد.
- ۳) مجلس هیچ گاه نمی تواند به تصویب قوانینی بپردازد که قبلاً به عنوان مصوبه اختلافی با شورای نگهبان در مجمع تشخیص مصلحت نظام به تصویب رسیده است.
- ۴) مجلس نمی تواند به هیچ وجه در مورد نهادهای مرتبط با مقام رهبری هم چون صدا و سیما به وضع قانون بپردازد.

(سراسری - ۸۲)

۲۶- از جمله وجوه افتراق طرح های فوری با عادی کدام است؟

- ۱) رسیدگی به طرح های فوری یک شوری و طرح های عادی دو شوری است.
- ۲) طرح های فوری نیاز به تأیید شورای نگهبان ندارد ولی در طرح های عادی تأیید شورای نگهبان ضروری است.
- ۳) در انواع طرح های فوری حضور کلیه اعضای شورای نگهبان در شور مجلس الزامی است ولی در طرح های عادی چنین الزامی وجود ندارد.
- ۴) موضوع فوریت طرح باید در کمیسیون مجلس تصویب شود در حالی که طرح های عادی را فقط جلسه علنی مجلس تصویب می کند.

(سراسری - ۸۳)

۲۷- به موجب قانون اساسی ایران:

- ۱) نمایندگان حق دارند در همه ی مسائل داخلی و خارجی کشور اظهار نظر کنند.
- ۲) تفسیر کلیه ی قوانین حتی مصوبات مجمع تشخیص مصلحت نظام هم با مجلس شورای اسلامی است.
- ۳) نمایندگان رأساً حق تحقیق و تفحص در تمام امور کشور را دارند.
- ۴) مجلس شورای اسلامی در عموم مسائل می تواند قانون وضع کند.

(سراسری - ۸۳)

۲۸- مصونیت پارلمانی در قانون اساسی شامل:

- ۱) مصونیت پارلمانی ایران شامل عدم مسئولیت و تعرض ناپذیری نمایندگان است.
- ۲) نمایندگان را نمی توان به دلیل اظهاراتشان در دوره ی نمایندگی مورد مؤاخذه قرار داد.
- ۳) نمایندگان مجلس شورای اسلامی در ایران در صورت ارتکاب جرم پس از کسب مجوز از مجلس قابل تعقیب می باشند.
- ۴) نمایندگان مجلس در مقام ایفای وظایف نمایندگی در اظهار نظر و رأی کاملاً آزادند و نمی توان آن ها را به سبب نظراتی که در مجلس اظهار کرده اند تعقیب یا توقیف کرد.

(سراسری - ۸۴)

۲۹- در مورد لوایح مالی دولت طرح و پیشنهادهای اصلاحی نمایندگان

- ۱) چنان چه به افزایش درآمد و یا هزینه های عمومی بیانجامد منع قانونی دارد.
- ۲) در صورتی که به افزایش درآمد عمومی و یا تقلیل هزینه های عمومی بیانجامد منع قانونی ندارد.
- ۳) در صورتی که به تقلیل درآمد عمومی و یا افزایش هزینه های عمومی بیانجامد مطلقاً قابل طرح در مجلس نیست.
- ۴) در صورتی که به تقلیل درآمد عمومی و یا افزایش هزینه های عمومی بیانجامد ممنوع است مگر به تصویب دو سوم نمایندگان

(سراسری - ۸۴)

۳۰- در ایران امتیاز مصونیت پارلمانی برای نمایندگان رواست زیرا موجب:

- ۱) استمرار دوره ی نمایندگی می شود.
- ۲) توسعه ی اختیار نمایندگان می شود.
- ۳) برتری نمایندگان ملت است.
- ۴) تضمین آزادی عمل و وظیفه ی نمایندگی است.

(سراسری - ۸۴)

۳۱- مقام نمایندگی مجلس شورای اسلامی در ایران:

- ۱) امری محلی است.
- ۲) قابل عزل است.
- ۳) غیر قابل توکیل است.
- ۴) در صورت تصویب مجلس قابل انتقال است.

(آزاد - ۸۵)

۳۲- در قوه ی مقننه جمهوری اسلامی ایران:

- ۱) نمایندگان در اظهار نظر و رأی آزادند و بدین سبب، در دوره ی نمایندگی، نمی توان آنها را مورد مؤاخذه قرار داد.
- ۲) نمایندگان در داخل مجلس از مصونیت پارلمانی و در خارج از مجلس از مصونیت کیفری برخوردارند.
- ۳) اگر نمایندگان مجلس تشخیص دهند که اظهار نظر نماینده ای خلاف مصلحت نظام است، می توانند با اکثریت دوسوم آراء از وی سلب مصونیت کنند.
- ۴) نمایندگان حق دارند در همه ی مسایل داخلی و خارجی کشور، بدون استثناء اظهار نظر کنند و از این بابت نمی توان آنها را، به سبب نظراتی که اظهار کرده اند، مورد تعرض و مؤاخذه قرار داد.

- ۳۳- کدام نظارت قانونی است؟**
- ۱) شورای نگهبان حق ابطال آیین‌نامه‌ها و تصویب‌نامه‌های خلاف شرع را دارد.
 - ۲) تصویب‌نامه‌ها و آیین‌نامه‌های دولت برای نظارت به هیئت عمومی دیوان عدالت اداری ارسال می‌شود.
 - ۳) مصوبات دولت برای تطبیق با موازین شرع به شورای نگهبان و برای تطبیق با قانون به اطلاع رئیس مجلس می‌رسد.
 - ۴) تصویب‌نامه‌ها و آیین‌نامه‌های دولت، ضمن ابلاغ برای اجراء، به منظور تطبیق با قوانین، برای رئیس جمهور فرستاده می‌شود.
- ۳۴- کدام عبارت در مورد طرح‌های فوری، صحیح است؟**
- ۱) طرح‌های فوری به هیچ‌وجه قابل استرداد نیست.
 - ۲) فوریت همه‌ی طرح‌ها موکول به تصویب $\frac{2}{3}$ کل نمایندگان است.
 - ۳) فوریت طرح موکول به تصویب مجلس و حضور اعضای شورای نگهبان در مجلس است.
 - ۴) رسیدگی به طرح‌های یک فوریتی دو شوری و طرح‌های دو فوریتی یک شوری است.
- ۳۵- قوه مقننه در ایران:**
- ۱) در هیچ زمانی نمی‌تواند تعطیل باشد.
 - ۲) در عموم مسائل می‌تواند قانون وضع کند.
 - ۳) حق دارد در همه مسائل داخلی و خارجی کشور اظهار نظر کند.
 - ۴) در صورت عدم تشکیل مجلس جدید، همچنان به کار خود ادامه خواهد داد.
- ۳۶- در مورد ابتکار قانون در ایران می‌توان گفت:**
- ۱) ابتکار یک نماینده مجلس قابل طرح در مجلس است.
 - ۲) وزیران به طور مستقیم حق تقدیم لایحه به مجلس را دارند.
 - ۳) نمایندگان مجلس در ابتکار طرح‌های قانونی به مجلس محدودیتی ندارند.
 - ۴) دولت می‌تواند نسبت به عموم مسائل، لوایح مصوب قانونی خود را به مجلس تقدیم دارد.
- ۳۷- در مورد حقوق و تکالیف نمایندگان:**
- ۱) هر نماینده، به جز امور مربوط به رهبری و نهادهای تابعه، حق اظهار نظر در تمام مسایل را داراست.
 - ۲) هر نماینده حق دارد در همه مسایل داخلی و بین‌المللی اظهار نظر کند.
 - ۳) هر نماینده در برابر تمام ملت مسئول است و حق تحقیق و تفحص در تمام امور کشور را داراست.
 - ۴) هیچ یک از نمایندگان حق انتقاد از طرز کار قوه قضائیه را که قوه‌ای است مستقل، ندارد.
- ۳۸- بر اساس قانون اساسی، مجلس شورای اسلامی حق تحقیق و تفحص:**
- ۱) در تمام امور کشور به جز نهادهای وابسته به رهبری را دارد.
 - ۲) در امور قضایی را ندارد.
 - ۳) در تمام امور کشور را دارد.
 - ۴) در امور قوه مجریه را دارد.
- ۳۹- چگونه می‌توان مردم را در مقابل قوه مقننه حمایت کرد؟**
- ۱) قوه مقننه خود رأساً و به تنهایی پاسدار حقوق مردم است.
 - ۲) با توجه به صلاحیت انحصاری قوه مقننه در قانون‌گذاری، در این خصوص نیازی به نظارت مردم نیست.
 - ۳) وجود نهاد ناظر قانون اساسی که با نظارت بر قوه مقننه مانع از نقض حقوق بنیادین مردم می‌شود.
 - ۴) با توجه به این‌که قوه مقننه برخاسته از مردم است و از یکدیگرند، از این رو نیاز به راهکار حمایتی نیست.
- ۴۰- «مجلس شورای اسلامی در عموم مسایل در حدود مقرر قانون اساسی می‌تواند قانون وضع کند»، (اصل ۷۱): (سراسری - ۸۷)**
- ۱) پس در قانون‌گذاری دارای صلاحیتی عام می‌باشد.
 - ۲) البته صلاحیت قانون مجلس در امر قانون‌گذاری با تشخیص شورای نگهبان قابل تغییر است.
 - ۳) پس مجلس به هیچ عنوان نمی‌تواند این صلاحیت را تفویض کند.
 - ۴) البته مجلس در برخی از حوزه‌ها استثنائاً می‌تواند خارج از صلاحیت عمل کند.

- ۴۱- در مجلس شورای اسلامی.....
- ۱) نمایندگان در داخل مجلس دارای مسئولیت پارلمانی هستند و در خارج آن از مصونیت کیفری برخوردارند.
 - ۲) اگر نمایندگان تشخیص دهند که اظهارات نماینده‌ای خلاف مصلحت نظام است می‌توانند از وی سلب مصونیت کنند.
 - ۳) نمایندگان حق دارند در همه مسایل داخلی و خارجی کشور با توجه به مصونیت پارلمانی اظهار نظر کنند.
 - ۴) نمایندگان در اظهار نظر و رأی خود آزادند و نمی‌توان آن‌ها را از این حیث در دوره نمایندگی مورد مؤاخذه قرار داد.
- (سراسری - ۸۷)
- ۴۲- کدامیک از احکام ذیل با قانون اساسی مطابقت دارد؟
- ۱) برقراری حکومت نظامی ممنوع است مگر با تصویب دو سوم مجموع نمایندگان.
 - ۲) گرفتن و دادن وام یا کمک‌های بلاعوض داخلی و خارجی و برقراری حکومت نظامی باید به تصویب اکثریت دو سوم حاضران مجلس برسد.
 - ۳) بناها و اموال دولتی که از نفایس ملی باشد در هیچ مورد قابل انتقال نیست مگر با تصویب مجلس شورای اسلامی.
 - ۴) برقراری حکومت نظامی و دادن امتیاز تشکیل شرکت به خارجی‌ان مطلقاً ممنوع است.
- (آزاد - ۷۴)
- ۴۳- در مورد دعاوی راجع به اموال عمومی:
- ۱) صلح دعاوی موکول به تصویب هیئت وزیران و ارجاع آن‌ها به داوری موکول به تصویب مجلس است.
 - ۲) ارجاع به داوری نسبت به دعاوی خارجی موکول به تصویب هیئت وزیران و تصویب مجلس است.
 - ۳) در صورتی که در قراردادهای مالی بین‌المللی که به تصویب مجلس می‌رسد شرط داوری پیش‌بینی شده باشد پس از بروز اختلاف ارجاع به داوری نیازی به تصویب مجلس ندارد.
 - ۴) ارجاع دعاوی غیر مهم داخلی و خارجی به داوری پس از تصویب هیئت وزیران فقط به اطلاع مجلس می‌رسد.
- (آزاد - ۷۴)
- ۴۴- در زمان جنگ، اشغال نظامی و شرایط اضطراری:
- ۱) به پیشنهاد رئیس جمهور و تصویب سه چهارم نمایندگان می‌توان حداکثر یک ماه محدودیت ضروری را برقرار و انتخابات را توقیف نمود.
 - ۲) سلب آزادی‌های مشروع با تصویب مجلس حداکثر برای مدت یک ماه امکان‌پذیر است.
 - ۳) سلب آزادی‌های مشروع امکان‌پذیر نیست مگر به پیشنهاد رئیس جمهور و تصویب سه چهارم نمایندگان.
 - ۴) به پیشنهاد دولت و تصویب مجلس می‌توان حداکثر به مدت یک ماه محدودیت‌های ضروری برقرار نمود و به پیشنهاد رئیس جمهور و تصویب سه چهارم نمایندگان مجلس و تأیید شورای نگهبان می‌توان انتخابات تمام یا قسمتی از کشور را متوقف نمود.
- (آزاد - ۷۵)
- ۴۵- در مورد معاهدات بین‌المللی:
- ۱) قانون اساسی ظاهراً قائل به نظارت استصوابی بر اطلاق عموم معاهدات می‌باشد.
 - ۲) معاهدات ساده قانوناً نیازی به تصویب مجلس ندارد لکن معاهدات رسمی باید به تصویب مجلس برسد تا اعتبار اجرایی پیدا کند.
 - ۳) معاهدات ساده پس از انعقاد و معاهدات رسمی پیش از انعقاد به تصویب مجلس می‌رسد.
 - ۴) براساس نظر تفسیری شورای نگهبان یادداشت تفاهم نیازی به تصویب مجلس ندارد.
- (آزاد - ۷۵)
- ۴۶- نمایندگان مجلس شورای اسلامی در مقام ایفای وظایف نمایندگی:
- ۱) عصاره‌ی فضایل ملتند به همین جهت اظهار نظر و تحقیق و تفحص از صلاحیت‌های خاص و اجتناب ناپذیر آنان است.
 - ۲) حق تحقیق و تفحص را به عنوان صلاحیت ذاتی و حق اظهار نظر را به عنوان صلاحیت شخصی دارا هستند.
 - ۳) حق اظهار نظر در تمام مسائل داخلی و بین‌المللی را دارا هستند اما حق تحقیق و تفحص را ندارند.
 - ۴) حق دارند در تمام مسائل داخلی و بین‌المللی اظهار نظر کنند. بنابراین در صورت مراجعه به دستگاه‌های دولتی موظفند اطلاعات لازم را در اختیار هر یک از آنان قرار دهند.
- (آزاد - ۷۵)
- ۴۷- در حق نظارت مجلس شورای اسلامی:
- ۱) فروش بناها و اموال دولتی غیر منحصر به فرد و گرفتن و دادن وام و کمک‌های بدون عوض خارجی باید با تصویب مجلس باشد.
 - ۲) هرگونه تغییر خطوط مرزی ممنوع است مگر اصلاحات جزئی با رعایت مصالح کشور و به شرط تصویب دو سوم نمایندگان مجلس.
 - ۳) در صورتی که وزیری پس از استیضاح، موفق به کسب رأی اعتماد نشود عزل می‌شود.
 - ۴) مجلس شورای اسلامی هر زمان که لازم بداند می‌تواند هیئت وزیران یا وزیر را استیضاح کند.
- (آزاد - ۷۷)
- ۴۸- در شرایط اضطراری:
- ۱) سلب آزادی‌های مشروع افراد حتی با وضع قانون ممنوع است.
 - ۲) سلب آزادی‌های مشروع افراد ممنوع است مگر به هنگام برقراری حکومت نظامی
 - ۳) دولت حق برقراری حکومت نظامی را با اجازه‌ی مجلس فقط برای مدت سی روز دارا است.
 - ۴) برقراری حکومت نظامی ممنوع است اما در حالت جنگ دولت حق دارد با تصویب مجلس آزادی مردم را ضرورتاً سلب نماید.
- (سراسری - ۷۷، سراسری - ۷۲ و سراسری - ۷۹)

(آزاد- ۷۸ و سراسری- ۷۹)

۴۹- مجلس شورای اسلامی:

- ۱) حق نصب و عزل وزیران و استیضاح و عزل رئیس جمهور را دارا است.
- ۲) حق تحقیق و تفحص در کلیه امور کشور و وضع قانون در عموم مسائل در حدود مقرر در قانون اساسی را دارا است.
- ۳) در صورتی که آیین‌نامه‌های مصوب دولت را خلاف قانون ببیند آن‌ها را برای تجدید نظر به هیئت وزیران می‌فرستد.
- ۴) حق دارد در شرایط جنگ اعلام محدودیت‌های ضروری نماید.

(آزاد- ۷۸)

۵۰- کدام یک از عبارات ذیل قانونی است؟

- ۱) نمایندگان مجلس شورای اسلامی حق تحقیق و تفحص در کلیه امور را دارند.
- ۲) دادن امتیاز تشکیل شرکت‌ها و مؤسسات به خارجیان ممنوع است مگر با تصویب مجلس شورای اسلامی.
- ۳) برقراری حکومت نظامی ممنوع است مگر با تصویب مجلس به شرط آن‌که از سی روز پیش‌تر نباشد و برای تمدید آن باید از مجلس کسب مجوز کرد.
- ۴) حکم به مجازات و اجرای آن باید تنها از طریق دادگاه صالح و به موجب قانون باشد.

(آزاد- ۷۸)

۵۱- در مورد رسمیت معاهدات بین‌المللی:

- ۱) معاهدات ساده نیاز به تصویب مجلس ندارد و امضاء رئیس جمهور کافی است.
- ۲) رسمیت معاهدات ساده با معاهدات رسمی از نظر تصویب مجلس متفاوت است.
- ۳) امضای معاهدات بین‌المللی پس از تصویب مجلس با رئیس جمهور یا نماینده‌ی قانونی اوست.
- ۴) تصویب معاهدات بین‌المللی مؤخر بر امضاء نهایی طرفین است.

(آزاد- ۸۰)

۵۲- براساس قانون اساسی مجلس شورای اسلامی حق تحقیق و تفحص:

- ۱) در تمام امور کشور به جز نهادهای وابسته به رهبری را دارد.
- ۲) در تمام امور کشور را دارد.
- ۳) در امور قضایی را ندارد.
- ۴) در امور قوه‌ی مجریه را دارد.

(آزاد- ۸۱)

۵۳- در نظارت مجلس بر قوه‌ی مجریه:

- ۱) رأی اعتماد به وزیران با اکثریت مطلق آراء نمایندگان حاضر و رأی اعتماد به رئیس جمهور پس از استیضاح وی با اکثریت خاص $\frac{3}{4}$ آراء کل نمایندگان است.

- ۲) در سؤال از وزیران اعتماد آنان و در سؤال از رئیس جمهور عدم اعتماد وی به رأی گذاشته می‌شود.
- ۳) در سؤال هر یک از نمایندگان از هیئت وزیران یا استیضاح آنان، رئیس جمهور پاسخ‌گوست.
- ۴) سؤال از رئیس جمهور و وزیران و استیضاح آنان با حد نصاب‌های خاص، حق نمایندگان و تحقیق و تفحص حق مجلس است.

(آزاد- ۸۱)

۵۴- مجلس شورای اسلامی حق تحقیق و تفحص در تمام امور کشور را دارد:

- ۱) این حق اطلاق و عموم دارد و هیچ نهادی مستثنای از این نظارت ملی و مردمی نیست.
- ۲) این حق، نهادهای مافوق مجلس هم‌چون شورای نگهبان را شامل نمی‌شود.
- ۳) این حق، قوه‌ی قضاییه را که قوه‌ای است مستقل شامل نمی‌شود.
- ۴) این حق تمام امور را شامل می‌شود اما همه‌ی مقامات را شامل نمی‌شود.

(آزاد- ۸۱)

۵۵- در توجهات خاص قانون اساسی به حقوق ملت، منافع ملی و استقلال کشور:

- ۱) برقراری حکومت نظامی ممنوع است مگر با تصویب مجلس به شرط آن‌که از سی‌روز تجاوز نکند.
- ۲) هرگونه تغییر خطوط مرزی ممنوع است مگر با تصویب اکثریت سه چهارم مجموع نمایندگان مجلس.
- ۳) دادن امتیاز تشکیل شرکت‌ها و مؤسسات گوناگون به خارجیان و انتقال نفایس ملی منحصر به فرد به غیر مطلقاً ممنوع است.
- ۴) هیچ فرد خارجی به عضویت در ارتش و نیروهای مسلح پذیرفته نمی‌شود مگر در موارد ضرورت و با تصویب مجلس.

(آزاد- ۸۱)

۵۶- باتوجه به این که نفی سلطه‌گری و سلطه‌پذیری مورد توجه و تأکید قانون‌گذار اساسی کشور ماست:

- ۱) استقرار هرگونه پایگاه نظامی در کشور ممنوع است مگر به عنوان استفاده‌ی صلح‌آمیز.
- ۲) انعقاد قراردادهای بین‌المللی نظامی از صلاحیت‌های انحصاری شورای عالی امنیت ملی است.
- ۳) استخدام کارشناسان خارجی و قرض و استقراض خارجی مطلقاً ممنوع است.
- ۴) انعقاد هرگونه قرارداد که موجب سلطه‌ی بیگانه بر منابع کشور گردد ممنوع است.

- ۵۷- بر طبق قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران:**
- (۱) دیوان محاسبات، گزارش تفریغ بودجه هر سال را با انضمام نظرات خود به مجلس شورای اسلامی تسلیم می‌نماید.
 - (۲) دیوان محاسبات، گزارش تفریغ بودجه هر سال را با انضمام نظرات خود به وسیله هیئت وزیران به مجلس شورای اسلامی تسلیم می‌نماید.
 - (۳) وزارت امور اقتصاد و دارایی گزارش تفریغ بودجه هر سال را به هیئت وزیران تسلیم می‌کند.
 - (۴) سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی گزارش تفریغ بودجه هر سال را به هیئت وزیران تسلیم می‌کند.
- ۵۸- برقراری حکومت نظامی:**
- (۱) به پیشنهاد دولت و تصویب مجلس مجاز است.
 - (۲) در زمان جنگ و شرایط اضطراری با تصویب مجلس شورای اسلامی برای مدت محدود آزاد است.
 - (۳) در شرایط اضطراری با پیشنهاد دولت و تصویب شورای امنیت ملی آزاد است.
 - (۴) مطلقاً ممنوع است.
- ۵۹- در مورد رسمیت معاهدات بین‌المللی:**
- (۱) امضای معاهدات بین‌المللی پس از تصویب مجلس با رئیس جمهور یا نماینده‌ی قانونی اوست.
 - (۲) امضای معاهدات بین‌المللی قائم به شخص رئیس جمهور است و قابل واگذاری نیست.
 - (۳) رسمیت معاهدات بین‌المللی صرفاً موکول به تصویب مجلس شورای اسلامی است.
 - (۴) تصویب معاهدات بین‌المللی مؤخر بر امضای نهایی طرفین است.
- ۶۰- کدام یک از عبارات ذیل قانونی است؟**
- (۱) نمایندگان مجلس شورای اسلامی حق تحقیق و تفحص در کلیه‌ی امور را دارند.
 - (۲) قرض و استقراض از خارجیان و فروش اموال دولتی غیر منحصر به فرد ممنوع است مگر با تصویب مجلس شورای اسلامی.
 - (۳) دادن امتیاز تشکیل شرکت‌ها و مؤسسات در امور مختلف به خارجیان ممنوع است مگر با تصویب مجلس شورای اسلامی.
 - (۴) استخدام کارشناسان خارجی مطلقاً ممنوع و در بخش خصوصی در موارد ضرورت موکول به تصویب مجلس شورای اسلامی است.
- ۶۱- در حق نظارت مجلس شورای اسلامی در امور:**
- (۱) انعقاد قراردادهای بین‌المللی و فروش بناها و اموال دولتی به خارجیان از هر قبیل باید به تصویب مجلس باشد.
 - (۲) دادن امتیاز تشکیل شرکت به خارجیان بدون تصویب مجلس مطلقاً ممنوع است.
 - (۳) استخدام کارشناسان خارجی و دادن وام و کمک‌های بدون عوض خارجی باید با تصویب مجلس باشد.
 - (۴) برقراری حکومت نظامی ممنوع است مگر با تصویب مجلس به شرط آن که از سی‌روز تجاوز نکند.
- ۶۲- نمایندگان مجلس شورای اسلامی در مقام ایفای وظایف نمایندگی:**
- (۱) حق تحقیق و تفحص در تمام امور کشور را دارا هستند.
 - (۲) حق دارند در تمام مسائل داخلی و خارجی اظهار نظر نمایند به همین جهت در صورت مراجعه به دستگاه‌های دولتی موظفند اطلاعات لازم را در اختیار هریک از آنان قرار دهند.
 - (۳) رأساً حق تحقیق و تفحص ندارند.
 - (۴) عصاره‌ی فضایل ملتند به همین جهت، تحقیق و تفحص و اظهار نظر از صلاحیت‌های خاص و اجتناب‌ناپذیر آنان است.
- ۶۳- کدام یک از عبارات ذیل با قانون اساسی مطابق است؟**
- (۱) استخدام کارشناسان خارجی توسط دولت مطلقاً ممنوع است.
 - (۲) استخدام کارشناسان خارجی ممنوع است، اما دادن امتیاز تشکیل شرکت به خارجیان با تصویب مجلس آزاد است.
 - (۳) استخدام کارشناسان خارجی با تصویب مجلس آزاد است، ولی دادن امتیاز تشکیل شرکت به خارجیان مطلقاً ممنوع است.
 - (۴) استخدام کارشناسان خارجی و دادن امتیاز تشکیل شرکت به خارجیان ممنوع است.
- ۶۴- در مورد معاهدات بین‌المللی:**
- (۱) معاهدات ساده قانوناً نیازی به تصویب مجلس ندارد.
 - (۲) معاهدات رسمی، قبل از انعقاد و معاهدات ساده پس از انعقاد به تصویب مجلس می‌رسند.
 - (۳) قانون اساسی قائل به نظارت بر اطلاق و عموم معاهدات می‌باشد.
 - (۴) براساس نظر تفسیری شورای نگهبان، یادداشت تفاهم به طور کلی، نیازی به تصویب مجلس ندارد.

(آزاد- ۸۱)

(آزاد- ۸۲ و سراسری- ۸۱)

(آزاد- ۸۲)

(آزاد- ۸۲)

(آزاد- ۸۳)

(سراسری- ۷۲)

(سراسری- ۷۲)

(سراسری- ۷۲)

- ۶۵- کدام یک از عبارات زیر با قانون اساسی مطابق است؟ (سراسری - ۷۳)
- ۱) نفایس ملی قابل انتقال نیست مگر با تصویب مجلس شورای اسلامی.
 - ۲) دادن امتیاز تشکیل شرکتها و مؤسسات به خارجیان ممنوع است مگر با تصویب مجلس شورای اسلامی.
 - ۳) نفایس ملی منحصر به فرد، حتی با تصویب مجلس قابل انتقال و فروش نیست.
 - ۴) برقراری حکومت نظامی ممنوع است مگر با تصویب مجلس شورای اسلامی.
- ۶۶- مجلس شورای اسلامی از حق نظارت وسیعی برخوردار است در این خصوص: (سراسری - ۷۳)
- ۱) تحقیق و تفحص و برقراری محدودیت‌های ضروری از جمله نظارت‌های استصوابی است.
 - ۲) سؤال و استیضاح صرفاً از جمله نظارت‌های اطلاعی مجلس است.
 - ۳) تمام موارد نظارت مجلس اصولاً استصوابی است.
 - ۴) تصویب قراردادهای بین‌المللی و تغییر خطوط مرزی از جمله نظارت‌های استصوابی مجلس است.
- ۶۷- در جمهوری اسلامی ایران آیا در دوران جنگ و بحران دولت می‌تواند حکومت نظامی برقرار کند؟ (سراسری - ۷۵)
- ۱) بلی، فقط به مدت یک‌ماه
 - ۲) بلی، تا رفع بحران
 - ۳) خیر، هرگز
 - ۴) خیر، مگر به درخواست مجلس
- ۶۸- مطابق قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران در صورت تحقق شرایط لازم، تغییر در خطوط مرزی کشور با به تصویب چه اکثریتی از نمایندگان مجلس می‌باشد؟ (سراسری - ۷۵)
- ۱) چهار پنجم کل
 - ۲) سه چهارم کل
 - ۳) مطلق
 - ۴) نسبی
- ۶۹- در جمهوری اسلامی ایران سؤال از وزیر در مجلس شورای اسلامی با امضای چند نماینده باید باشد؟ (سراسری - ۷۵)
- ۱) پنج
 - ۲) ده
 - ۳) پانزده
 - ۴) یک
- ۷۰- شرایط استخدام کارشناسان خارجی برای دولت چیست؟ (سراسری - ۷۶)
- ۱) استخدام کارشناس خارجی مطلقاً ممنوع است.
 - ۲) باید با تصویب هیئت دولت باشد.
 - ۳) تصمیم وزیر یا رئیس مؤسسه کافی است.
 - ۴) دولت در موارد ضرورت با تصویب مجلس شورای اسلامی می‌تواند کارشناس خارجی را استخدام کند.
- ۷۱- گزارش تفریغ بودجه را چه مرجعی به مجلس شورای اسلامی تسلیم می‌کند؟ (سراسری - ۷۶)
- ۱) وزارت امور اقتصاد و دارایی
 - ۲) سازمان برنامه و بودجه
 - ۳) ریاست جمهوری
 - ۴) دیوان محاسبات
- ۷۲- آیا دولت برای گرفتن یا دادن وام داخلی و خارجی آزاد است و خود به استقلال تصمیم می‌گیرد؟ (سراسری - ۷۸)
- ۱) برای گرفتن یا دادن وام داخلی و خارجی نیاز به تصویب قوهی مقننه ندارد.
 - ۲) برای گرفتن یا دادن وام داخلی دولت آزاد است و نیاز به تصویب قوهی مقننه ندارد.
 - ۳) فقط برای گرفتن یا دادن وام داخلی دولت نیاز به تصویب قوهی مقننه دارد.
 - ۴) گرفتن و دادن وام داخلی و خارجی از طرف دولت باید به تصویب قوهی مقننه باشد.
- ۷۳- صلح دعاوی راجع به اموال عمومی و دولتی یا ارجاع آن به داوری در موردهایی که طرف دعوی خارجی باشد و در موردهای مهم داخلی مشروط است به: (سراسری - ۷۸)
- ۱) تصمیم رئیس جمهور
 - ۲) تصویب هیئت وزیران
 - ۳) تصمیم رئیس جمهور و تأیید رهبر
 - ۴) تصویب هیئت وزیران و تصویب مجلس شورای اسلامی
- ۷۴- در شرایط اضطراری: (سراسری - ۸۰)
- ۱) برقراری حکومت نظامی ممنوع است مگر در حالت جنگ و شرایط اضطراری با تصویب شورای عالی امنیت ملی
 - ۲) دولت حق برقراری حکومت نظامی را با اجازهی مجلس فقط برای مدت سی‌روز دارا است.
 - ۳) حکومت نظامی ممنوع است اما اعمال محدودیت‌های ضروری با تصویب مجلس برای مدت معین و محدود آزاد است.
 - ۴) اعمال محدودیت آزادی‌های مشروع افراد ممنوع است مگر به هنگام برقراری حکومت نظامی.

- ۷۵- در حق نظارت مجلس شورای اسلامی (به عنوان مظهر حاکمیت ملی) بر امور:** (سراسری - ۸۰)
- ۱) اعطای امتیاز تشکیل شرکت به خارجیان ممنوع است مگر به اقتضای مصلحت جامعه و با تصویب مجلس.
 - ۲) صلح دعوای مالی دولت در معاملات خارجی و استخدام کارشناسان خارجی باید به تصویب مجلس برسد این حکم قانونی اعطای امتیاز تشکیل شرکت به خارجیان را شامل نمی‌شود.
 - ۳) توقف انتخابات و مراجعه به آراء عمومی موکول به تصویب سه چهارم کل نمایندگان مجلس با حضور اعضای شورای نگهبان می‌باشد.
 - ۴) قرض و استقراض و فروش بناها و اموال دولتی علی‌الاطلاق باید به تصویب مجلس برسد.
- ۷۶- در مورد دعوای راجع به اموال عمومی:** (سراسری - ۸۰)
- ۱) ارجاع داوری نسبت به دعوای خارجی موکول به تصویب هیئت وزیران و مجلس است.
 - ۲) ارجاع به دعوای غیر مهم داخلی و خارجی به داوری پس از تصویب هیئت وزیران صرفاً به اطلاع مجلس می‌رسد.
 - ۳) با ذکر شرط داوری در قراردادهای بین‌المللی پس از بروز اختلاف ارجاع به داوری نیاز به تصویب مجلس ندارد.
 - ۴) صلح دعوای موکول به تصویب هیئت وزیران و ارجاع آن‌ها به داوری موکول به تصویب مجلس است.
- ۷۷- در مورد معاهدات بین‌المللی:** (سراسری - ۸۰)
- ۱) تصویب معاهدات با مجلس و امضای آن با رئیس‌جمهور یا نماینده‌ی قانونی اوست.
 - ۲) معاهدات ساده پس از انعقاد به تصویب مجلس می‌رسد در حالی که معاهدات رسمی قبل از انعقاد باید به تصویب مجلس برسد.
 - ۳) معاهدات ساده اصولاً نیازی به تصویب مجلس ندارند در حالی که معاهدات رسمی علی‌الاطلاق باید به تصویب مجلس برسد.
 - ۴) یادداشت تفاهم هر چند که مانند معاهده است، بنا به نظر تفسیری شورای نگهبان نیازی به تصویب مجلس ندارد.
- ۷۸- سیاست خارجی جمهوری اسلامی براساس نفی سلطه‌جویی و سلطه‌پذیری استوار است. بنابراین:** (سراسری - ۸۱)
- ۱) دادن امتیاز تشکیل شرکت‌ها به خارجیان ممنوع است مگر به تصویب سه چهارم نمایندگان مجلس.
 - ۲) هرگونه قرارداد بین‌المللی که موجب سلطه‌ی بیگانگان بر کشور گردد ممنوع است.
 - ۳) جمهوری اسلامی حق حمایت و همکاری مادی و نظامی با نهضت‌های آزادی‌بخش را دارا است.
 - ۴) گرفتن و دادن وام و استخدام کارشناسان خارجی ممنوع است مگر با تصویب دو سوم نمایندگان.
- ۷۹- نمایندگان مجلس می‌توانند در مواردی که لازم بدانند وزیران را استیضاح کنند در این خصوص مجلس به وزیر را به رأی می‌گذارد و احتساب رأی ممتنع تلقی به است.** (سراسری - ۸۱)
- ۱) اعتماد - اعتماد ۲) عدم اعتماد - عدم اعتماد ۳) عدم اعتماد - اعتماد ۴) اعتماد - عدم اعتماد
- ۸۰- براساس قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، قراردادها و موافقت‌نامه‌های بین‌المللی باید به تصویب مجلس شورای اسلامی برسد. بنابراین می‌توان گفت:** (سراسری - ۸۲)
- ۱) هرگونه قرارداد که موجب سلطه بیگانه بر منابع طبیعی و اقتصادی گردد ممنوع است.
 - ۲) قراردادهای دولت ایران با سایر دولت‌ها پس از امضای رئیس‌جمهور باید به تصویب مجلس برسد.
 - ۳) استقرار پایگاه نظامی خارجی در جهت استفاده صلح‌آمیز تنها با اجازه مجلس امکان‌پذیر است.
 - ۴) مجلس شورای اسلامی می‌تواند امتیاز تشکیل شرکت‌ها و مؤسسات در امور تجاری و صنعتی را به خارجیان بدهد.
- ۸۱- در حق نظارت مجلس شورای اسلامی:** (سراسری - ۸۲)
- ۱) وزیران استیضاح شونده با رأی عدم اعتماد عزل نمی‌شوند مگر این‌که رئیس‌جمهور حکم عزل آن‌ها را امضاء کند.
 - ۲) با رأی عدم اعتماد بر هیئت وزیران، رئیس‌جمهور به عنوان رئیس هیئت وزیران نیز عزل می‌شود.
 - ۳) وزیر یا هیئت وزیران و رئیس‌جمهور با رأی عدم اعتماد مجلس عزل می‌شوند.
 - ۴) رئیس‌جمهور به صرف رأی عدم کفایت مجلس عزل نمی‌شود.
- ۸۲- در شرایط اضطراری به موجب قانون اساسی:** (سراسری - ۸۲)
- ۱) سلب آزادی‌های مشروع افراد ولو با وضع قانون ممنوع است.
 - ۲) دولت با برقراری حکومت نظامی در ایران امکان سلب آزادی مشروع را دارد.
 - ۳) دولت می‌تواند حکومت نظامی اعلام و با اجازه‌ی مجلس آن را تا ۳۰ روز استمرار بخشد.
 - ۴) در حال جنگ دولت می‌تواند با تصویب مجلس شورای اسلامی، آزادی مردم را سلب کند.

- ۸۳- در حق حاکمیت ملی در تصویب معاهدات:
 (۱) معاهدات ساده نیاز به تصویب مجلس ندارند.
 (۲) فقط معاهدات اجرایی را رئیس جمهور امضاء می‌کند.
 (۳) تصویب معاهدات بین‌المللی مهم با مجلس و امضای آن با رئیس جمهور یا نماینده‌ی قانونی وی است.
 (۴) امضای معاهدات بین‌المللی پس از تصویب مجلس فقط با رئیس جمهور است.
 (سراسری - ۸۲)
- ۸۴- به موجب قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران در شرایط اضطراری:
 (۱) برقراری حکومت نظامی ممنوع است مگر با تصویب مجلس
 (۲) آزادی‌های مشروع افراد حتی با وضع قانون قابل سلب نیست.
 (۳) سلب آزادی‌های مشروع افراد ممنوع است مگر با تصویب مجلس
 (۴) دولت و مجلس حتی در شرایط اضطراری نمی‌توانند آزادی‌های مشروع مردم را محدود کنند.
 (سراسری - ۸۳)
- ۸۵- صلاحیت مجلس شورای اسلامی کدام است؟
 (۱) مجلس می‌تواند با تصویب قانون آزادی‌ها را سلب یا محدود کند.
 (۲) هرگونه تغییر در خطوط مرزی باید به تصویب چهار پنجم کل نمایندگان برسد.
 (۳) اموال دولتی که نفایس ملی باشند تنها با تصویب مجلس قابل انتقال به غیر است.
 (۴) برقراری حکومت نظامی در شرایط اضطراری باید به تصویب مجلس شورای اسلامی برسد.
 (سراسری - ۸۳)
- ۸۶- در مورد صلح دعاوی مالی دولت با طرف خارجی:
 (۱) ارجاع آن به داوری موکول به تصویب هیئت وزیران است.
 (۲) صلح دعوا پس از تصویب هیئت وزیران بی‌استثنا باید به تصویب مجلس برسد.
 (۳) صلح یا ارجاع به داوری تابع شرایط قرارداد است و نیاز به تصویب مجلس ندارد.
 (۴) قراردادهای مالی دولت با طرف خارجی چون بدون تصویب مجلس بود. لذا صلح آن ضرورتی به تصویب ندارد.
 (سراسری - ۸۳)
- ۸۷- مهم‌ترین ابزار نظارتی مجلس در برخورد با یک وزیر کدام است؟
 (۱) طرح استیضاح
 (۲) تذکر و سؤال
 (۳) دیوان محاسبات
 (۴) حق تحقیق و تفحص
 (سراسری - ۸۳)
- ۸۸- بر طبق قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران:
 (۱) هرگونه اصلاحات اعم از جزئی و کلی در خطوط مرزی باید به تصویب $\frac{4}{5}$ مجموعه نمایندگان مجلس برسد.
 (۲) هر نماینده‌ی مجلس حق اظهار نظر و تحقیق و تفحص در همه‌ی مسائل داخلی و خارجی کشور را داراست.
 (۳) بناها و اموال دولتی که نفایس ملی منحصر به فرد می‌باشند صرفاً با تصویب مجلس قابل انتقال به غیر می‌باشند.
 (۴) گرفتن و دادن وام و کمک‌های بدون عوض داخلی از طرف دولت باید با تصویب مجلس شورای اسلامی باشد.
 (سراسری - ۸۴)
- ۸۹- کدام عبارت با قانون اساسی منطبق است؟
 (۱) گرفتن و دادن وام و کمک‌های بدون عوض داخلی و خارجی مطلقاً ممنوع است.
 (۲) استخدام کارشناسان خارجی از طرف دولت ممنوع است مگر با تصویب سه چهارم نمایندگان.
 (۳) دادن امتیاز تشکیل شرکت به خارجیان ممنوع است مگر در موارد ضرورت و تصویب $\frac{2}{3}$ نمایندگان مجلس.
 (۴) استخدام کارشناسان خارجی با تصویب مجلس آزاد ولی دادن امتیاز تشکیل شرکت به خارجیان مطلقاً ممنوع است.
 (سراسری - ۸۴)
- ۹۰- به موجب قانون اساسی در تحقیق و تفحص مجلس، می‌توان گفت:
 (۱) هر نماینده حق دارد در ایفای حق قانونی به دستگاه‌ها و ادارات مراجعه کند.
 (۲) نمایندگان فقط با اجازه مجلس می‌توانند به دستگاه‌ها مراجعه و کسب اطلاع و تحقیق کنند.
 (۳) حق تحقیق جزء صلاحیت ذاتی مجلس است اما برای نمایندگان به هیچ ترتیبی امکان تحقیق وجود ندارد.
 (۴) حق تحقیق و تفحص در کلیه امور اطلاق عموم دارد و همه‌ی موضوعات و مقامات را شامل می‌شود.
 (سراسری - ۸۵)

۹۱- در مورد تصویب معاهدات بین‌المللی در ایران می‌توان گفت (سراسری - ۸۵)

- ۱) قانون اساسی قائل به نظارت مجلس بر اطلاق و عموم معاهدات است.
- ۲) معاهدات ساده قانوناً نیازی به تصویب مجلس شورای اسلامی ندارد.
- ۳) معاهدات رسمی قبل از انعقاد و معاهدات ساده پس از انعقاد به تصویب مجلس می‌رسند.
- ۴) براساس نظر تفسیری شورای نگهبان، یادداشت تفاهم به طور کلی، نیاز به تصویب مجلس ندارد.

۹۲- در چگونگی حضور اعضای مجریه در مجلس می‌توان گفت: (سراسری - ۸۵)

- ۱) رئیس جمهور و وزیران به اجتماع یا به انفراد، حق حضور در جلسات مجلس را دارند و در صورتی که نمایندگان لازم بدانند وزراء مکلف به حضور هستند.
- ۲) چنان چه هر ترکیبی از نمایندگان لازم بدانند، رئیس جمهور و وزراء مکلف به حضورند و مطالبشان استماع می‌شود.
- ۳) در صورتی که حداقل $\frac{1}{4}$ کل نمایندگان رئیس جمهور را مورد استیضاح قرار دهد وی مکلف به حضور و پاسخ‌گویی است.
- ۴) در صورت اعلام رئیس مجلس، اعضای مجریه مکلف به حضورند.

۹۳- مجلس شورای اسلامی: (سراسری - ۸۶)

- ۱) مکلف است مانع اجرای آیین‌نامه‌های خلاف قانون شود.
- ۲) می‌تواند مانع از تصویب یک قانون از راه همه‌پرسی شود.
- ۳) می‌تواند با تصویب خود موجب برقراری حکومت نظامی شود.
- ۴) می‌تواند با تصویب خود امتیاز تشکیل شرکت خدماتی به خارجیان در ایران را واگذار کند.

۹۴- گستره و محدوده نظارت مجلس شورای اسلامی کدام است؟ (سراسری - ۸۶)

- ۱) فقط نظارت بر دستگاه‌های اجرایی و درخواست عزل مسئول اجرایی
- ۲) نظارت بر کلیه دستگاه‌های اجرایی و قضایی، رسیدگی به شکایات مردم و تهیه گزارش
- ۳) حق نظارت اختصاصی به قوه قضاییه به گونه‌ای که در روند رسیدگی پرونده تغییر ایجاد کند
- ۴) سؤال، استیضاح، تحقیق و تفحص، نظارت دیوان محاسبات و حتی رسیدگی به شکایت از طرز کار قوای سه گانه

۹۵- در تفسیر قانون: (آزاد-۸۷)

- ۱) تفسیر قانون اساسی با اکثریت مطلق آرای اعضای شورای نگهبان و تفسیر قوانین عادی با اکثریت نسبی نمایندگان است.
- ۲) تفسیر قانون اساسی بر عهده شورای نگهبان و با تصویب $\frac{3}{4}$ آنان و تفسیر قوانین عادی در صلاحیت مجلس شورای اسلامی و با تصویب اکثریت است.
- ۳) تفسیر قضایی از قانون اساسی مطلقاً ممنوع است.
- ۴) تفسیر شرعی قانون اساسی با رأی اکثریت $\frac{3}{4}$ فقها و تفسیر قانونی با رأی اکثریت $\frac{3}{4}$ همه اعضای شورای نگهبان معتبر است.

۹۶- برقراری حکومت نظامی: (آزاد-۸۷)

- ۱) با پیشنهاد دولت و تصویب مجلس مجاز است.
- ۲) در زمان جنگ و شرایط اضطراری با تصویب مجلس شورای اسلامی برای مدت محدود آزاد است.
- ۳) در شرایط اضطراری با پیشنهاد دولت و تصویب شورای امنیت ملی آزاد است.
- ۴) مطلقاً ممنوع است.

۹۷- کدام گزینه در خصوص آثار نظارت سیاسی و نظارت قضایی صحیحی است؟ (سراسری - ۸۷)

- ۱) آثار نظارت سیاسی و آثار نظارت قضایی یکسان است.
- ۲) در نظارت قضایی تصمیم مقامات اداری ابطال نمی‌شود.
- ۳) در نظارت سیاسی مقامات عزل می‌شوند ولی در نظارت قضایی تصمیم مقامات فقط ابطال می‌شود.
- ۴) در نظارت سیاسی بر عکس نظارت قضایی تصمیم مقامات ابطال نمی‌شود بلکه خودشان عزل می‌شوند.

- ۹۸- معاهدات در ایران باید به تصویب مجلس شورای اسلامی برسد، چون (سراسری - ۸۷)
- ۱) مجلس به نمایندگی از ملت، مرجع صالح برای تضمین منافع عمومی است و بر معاهدات بین‌المللی نظارت استصوابی دارد.
 - ۲) قانون مدنی ایران چنین تکلیفی را برای مجلس پیش‌بینی می‌کند.
 - ۳) تفسیر شورای نگهبان چنین تکلیفی را برای مجلس تعیین می‌کند.
 - ۴) دادن امتیاز به خارجیان از طریق معاهدات بین‌المللی باید به تصویب مجلس برسد.
- ۹۹- در شرایط اضطراری:
- ۱) سلب آزادی‌های مشروع افراد، حتی با وضع قانون ممنوع است.
 - ۲) سلب آزادی‌های مشروع افراد ممنوع است، مگر به هنگام برقراری حکومت نظامی.
 - ۳) دولت حق برقراری حکومت نظامی را با اجازه‌ی مجلس فقط برای مدت ۳۰ روز داراست.
 - ۴) برقراری حکومت نظامی ممنوع است؛ اما در حالت جنگ، دولت حق دارد با تصویب مجلس آزادی مردم را ضرورتاً سلب کند.
- ۱۰۰- در نظام جمهوری اسلامی ایران:
- ۱) دادن امتیاز تشکیل شرکت‌ها و مؤسسات تجاری، صنعتی و خدماتی به خارجیان ممنوع است مگر با تصویب مجلس شورای اسلامی.
 - ۲) اصل براءت است و هیچ‌کس را نمی‌توان دستگیر کرد مگر به حکم و ترتیبی که قانون معین می‌کند.
 - ۳) هرگونه شکنجه برای گرفتن اقرار ممنوع است، مگر از طریق حکم تعزیری حاکم شرع و به‌موجب قانون
 - ۴) استخدام کارشناسان خارجی در بخش دولتی مطلقاً ممنوع و در بخش خصوصی در صورت ضرورت با تصویب مجلس شورای اسلامی است.
- ۱۰۱- در قوه‌ی مقننه‌ی جمهوری اسلامی ایران:
- ۱) تحقیق و تفحص در کلیه‌ی امور حق مجلس و سؤال و استیضاح حق نمایندگان است و نمی‌توان آن‌ها را به سبب نظراتی که اظهار کرده‌اند، مورد تعرض قرار داد.
 - ۲) نمایندگان مجلس از مصونیت کامل پارلمانی و کیفری برخوردارند.
 - ۳) نمایندگان در صورت ارتکاب جرم، پیش از کسب مجوز از مجلس قابل تعقیب نیستند.
 - ۴) نمایندگان در اظهارنظر و رأی آزادند و نمی‌توان آن‌ها را بدین سبب در دوره‌ی نمایندگی، مورد مؤاخذه قرار داد.
- ۱۰۲- در حق نظارت مجلس شورای اسلامی بر امور:
- ۱) دادن امتیاز تشکیل شرکت به خارجیان بدون تصویب مجلس مطلقاً ممنوع است.
 - ۲) فروش بناها و اموال دولتی و نفاس منحصر به فرد ممنوع است، مگر در حالت استثنایی با تصویب دو سوم نمایندگان مجلس.
 - ۳) استخدام کارشناسان خارجی و گرفتن و دادن وام و کمک‌های بدون عوض خارجی باید با تصویب مجلس باشد.
 - ۴) حکومت نظامی ممنوع است، مگر با تصویب مجلس، به شرط این‌که از سی روز تجاوز نکند.
- ۱۰۳- در مقایسه‌ی اختیارات خاص قوه مجریه با قوه مقننه در ایران، می‌توان گفت (سراسری - ۸۸)
- ۱) دادن امتیاز به خارجیان پس از تصویب قوه مقننه، با قوه مجریه است.
 - ۲) وضع مالیات در صلاحیت خاص قوه مقننه است اما موارد بخشودگی آن با قوه مجریه می‌باشد.
 - ۳) استخدام خارجیان در صلاحیت قوه مجریه است ولی واگذاری وام خارجی نیاز به تصویب مجلس دارد.
 - ۴) ابتکار قانون برای بودجه در صلاحیت خاص قوه مجریه، ولی پیشنهادهای نمایندگان برای اصلاح آن با محدودیت روبرو است.
- ۱۰۴- در خصوص حل و فصل دعاوی، رئیس جمهور (سراسری - ۸۸)
- ۱) مجاز به صلح دعاوی راجع به اموال عمومی به طور مستقل می‌باشد.
 - ۲) مستقلاً مجاز به ارجاع دعاوی راجع به اموال دولتی به داور است.
 - ۳) صلح دعاوی راجع به اموال عمومی ممنوع است اما در ارجاع دعاوی آن به داوری باید تصویب مجلس را داشته باشد.
 - ۴) صلح دعاوی راجع به اموال دولتی را باید به تصویب هیئت وزیران رسانده و به اطلاع مجلس برساند.
- ۱۰۵- محدودیت‌های ضروری بر آزادی شهروندان (سراسری - ۸۸)
- ۱) در شرایط اضطراری به طور موقت تصمیم‌گیری و رأساً توسط دولت اعمال می‌شود.
 - ۲) پس از تصویب در هیئت وزیران از طریق وزارت کشور اعمال می‌شود.
 - ۳) با اجازه‌ی مجلس شورای اسلامی به طور موقت توسط دولت قابل اعمال است.
 - ۴) در کم‌تر از سی روز توسط دولت می‌تواند اعمال شود و در صورت استمرار نیاز به تصویب مجلس دارد.

پاسفنامه سؤالات چهار گزینه‌ای فصل ششم

۱- گزینه ۱ صحیح است.

عموماً مصوبات مجلس، پس از این که مجلس با حضور $\frac{2}{3}$ مجموع نمایندگان رسمیت یافته باشد، با اکثریت نسبی تصویب می‌شود ولی در برخی مسائل به علت اهمیت امر حد نصاب‌های متفاوتی در نظر گرفته می‌شود:

اکثریت مطلق (نصف + ۱) و اکثریت خاص

۱- موارد اکثریت مطلق:

✓ رئیس مجلس

✓ انتخاب اعضای حقوقدان شورای نگهبان

✓ رأی اعتماد به دولت

✓ تصویب اعتبارنامه‌ی نمایندگان

۲- موارد اکثریت خاص:

الف) $\frac{2}{3}$ مجموع نمایندگان

✓ تصویب درخواست مراجعه به آراء عمومی

✓ تصویب عدم کفایت رئیس‌جمهور

ب) $\frac{2}{3}$ حاضران:

✓ آیین‌نامه‌ی داخلی مجلس

✓ تصویب تشکیل جلسه غیر علنی

✓ تصویب لایحه دو یا سه فوریتی

ج) $\frac{3}{4}$ مجموع نمایندگان:

✓ توقف انتخابات مناطق اشغال شده

✓ اعتبار مصوبات جلسه غیر علنی

د) $\frac{4}{5}$ مجموع نمایندگان:

✓ مربوط به تغییر خطوط مرزی ...

۲- به نظر می‌رسد هیچ یک از گزینه‌ها صحیح نمی‌باشند.

۳- گزینه ۱ صحیح است. اصل ۷۳ ق.ا.

۴- گزینه ۳ صحیح است. تقاضای رئیس‌جمهور یا یک نفر از وزیران یا ده نفر از نمایندگان مجلس به صورت غیر علنی.

۵- گزینه ۲ صحیح است.

اصل ۸۶ ق.ا. در همین مورد است. ولی چند نکته شایان توجه است:

۱- وظایف نمایندگان شامل نطق قبل از دستور، بحث‌های داخل دستور بحث‌های جلسات کمیسیون‌ها، اظهار نظرات در چارچوب اصل

۸۴ ق.ا. و سایر موارد نظارتی و قانونی است.

۲- عدم مسئولیت در این چارچوب، پس از اختتام دوره‌ی نمایندگی هم ادامه دارد.

۳- عدم مسئولیت فقط اعمال پارلمانی با اهداف پارلمانی را در بر می‌گیرد.

۴- ایفای وظایف نمایندگی نباید موجب بهانه‌ای برای تزییع حقوق دیگران یا اهانت به آنان باشد.

* مصونیت از تعرض در قانون اساسی ایران پیش‌بینی نشده است.

۶- گزینه ۲ صحیح است.

مصوبات مجلس با رأی موافق اکثریت مطلق حاضرین معتبر است مگر در مواردی که در قانون اساسی و آیین‌نامه نصاب دیگری تعیین شده باشد.

۷- گزینه ۴ صحیح است.

اصل بر عادی بودن طرح‌ها و لوایح است و در تقاضای فوری بودن آن‌ها باید دلایل ذکر شود و به تصویب مجلس برسد: طرح‌ها و لوایح یک فوریتی:

T بر نیاز فوری جامعه است. در کمیسیون‌ها خارج از نوبت و در مجلس در یک شور بررسی می‌شود.

T با صحبت یک موافق و یک مخالف، فوریتش به تصویب اکثریت حاضران می‌رسد.

طرح‌ها و لوایح دو فوریتی:

T بر ضرورت و جلوگیری از وقوع خسارات احتمالی است.

T با صحبت دو موافق و دو مخالف و با رأی $\frac{2}{3}$ حاضران تصویب می‌شود.

T به کمیسیون ارجاع نمی‌شود.

طرح‌ها و لوایح سه فوریتی:

T موارد کاملاً حیاتی و برای مقابله با بروز خسارت حتمی است.

T با صحبت دو مخالف و دو موافق و رأی $\frac{2}{3}$ حاضران تصویب می‌شود.

T همه‌ی پیشنهادات و مذاکرات شفاهی است.

T بر طبق بند اخیر اصل ۹۸ ق.ا. حضور شورای نگهبان در موارد طرح‌های فوری ضروری است.

۸- گزینه ۲ صحیح است.

اصل ۸۶ ق.ا. در همین مورد است. ولی چند نکته شایان توجه است:

۱- وظایف نمایندگان شامل نطق قبل از دستور، بحث‌های داخل دستور، بحث‌های جلسات کمیسیون‌ها، اظهار نظرات در چارچوب اصل ۸۴ ق.ا. و سایر موارد نظارتی و قانونی است.

۲- عدم مسئولیت در این چارچوب، پس از اختتام دوره‌ی نمایندگی هم ادامه دارد.

۳- عدم مسئولیت فقط اعمال پارلمانی با اهداف پارلمانی را در بر می‌گیرد.

۴- ایفای وظایف نمایندگی نباید موجب بهانه‌ای برای تضييع حقوق دیگران یا اهانت به آنان باشد.

* مصونیت از تعرض در قانون اساسی ایران پیش‌بینی نشده است.

۹- گزینه ۱ صحیح است.

اصل ۸۴ ق.ا. در این باره صریح است.

۱۰- گزینه ۴ صحیح است.

شورای نگهبان موظف است ظرف ۱۰ روز مغایرت یا عدم مغایرت مصوبه با شرع یا قانون اساسی را اعلام کند. این مهلت برای جلوگیری از اهمال و سهل‌انگاری شورای نگهبان و نیز جلوگیری از به تعویق انداختن بی‌دلیل مصوبات مجلس است و البته هرگاه شورا مهلت را کافی نبیند به محض درخواست، ۱۰ روز دیگر هم تمدید می‌شود.

۱۱- گزینه ۴ صحیح است.

اوصاف نمایندگی:

T نمایندگی ملی است یعنی از تمام ملت است نه یک منطقه.

T نمایندگی کلی است یعنی نه در موارد خاصی بلکه در مورد عموم مسایل است.

T نمایندگی غیرقابل عزل است، مگر در صورت غیبت بیش از ۱۰۰ ساعت متوالی یا ۲۵۰ ساعت متناوب، البته در این مورد عزل نمی‌شود بلکه منعزل می‌شود.

سمت نمایندگی:

T قائم به شخص بودن نمایندگی

T مشارکتی بودن نمایندگی جز در مورد سؤال یک نماینده از وزیر

نماینده‌ای که به علت ناتوانی جسمی و یا بیماری بیش از چهار ماه در یک سال غیبت موجه داشته باشد یا بنا به درخواست سسی نفر از نمایندگان و تصویب دو سوم از نمایندگان حاضر مبنی بر عجز وی از ایفای وظایف نمایندگی سمت نمایندگی خود را از دست می‌دهد.

۱۲- گزینه ۲ صحیح است.

جلسات مجلس شورای اسلامی با حضور دو سوم مجموع نمایندگان رسمیت می‌یابد. (اصل ۶۵ ق. ۱.)

۱۳- گزینه ۳ صحیح است.

اوصاف نمایندگی:

T نمایندگی ملی است یعنی از تمام ملت است نه یک منطقه.

T نمایندگی کلی است یعنی نه در موارد خاصی بلکه در مورد عموم مسایل است.

T نمایندگی غیرقابل عزل است، مگر در صورت غیبت بیش از ۱۰۰ ساعت متوالی یا ۲۵۰ ساعت متناوب، البته در این مورد عزل نمی‌شود بلکه منعزل می‌شود.

سمت نمایندگی:

T قائم به شخص بودن نمایندگی

T مشارکتی بودن نمایندگی جز در مورد سؤال یک نماینده از وزیر

نماینده‌ای که به علت ناتوانی جسمی و یا بیماری بیش از چهار ماه در یک سال غیبت موجه داشته باشد یا بنا به درخواست سسی نفر از نمایندگان و تصویب دو سوم از نمایندگان حاضر مبنی بر عجز وی از ایفای وظایف نمایندگی سمت نمایندگی خود را از دست می‌دهد.

۱۴- گزینه ۴ صحیح است.

با این توضیح که فعلاً در مرحله‌ی اول کسب اکثریت $\frac{1}{4}$ به جای $\frac{1}{3}$ الزامی است و در مرحله‌ی دوم و نیز انتخابات میان دوره‌ای با اکثریت

نسبی به هر میزان انتخابات صورت می‌پذیرد.

۱۵- گزینه ۴ صحیح است.

اصل ۸۶ ق. ۱. در همین مورد است. ولی چند نکته شایان توجه است:

۱- وظایف نمایندگان شامل نطق قبل از دستور، بحث‌های داخل، دستور بحث‌های جلسات کمیسیون‌ها، اظهار نظرات در چارچوب اصل ۸۴ ق. ۱. و سایر موارد نظارتی و قانونی است.

۲- عدم مسئولیت در این چارچوب، پس از اختتام دوره‌ی نمایندگی هم ادامه دارد.

۳- عدم مسئولیت فقط اعمال پارلمانی با اهداف پارلمانی را در بر می‌گیرد.

۴- ایفای وظایف نمایندگی نباید موجب بهانه‌ای برای تضييع حقوق دیگران یا اهانت به آنان باشد.

* مصونیت از تعرض در قانون اساسی ایران پیش‌بینی نشده است.

۱۶- گزینه ۲ صحیح است.

اصل ۷۴ ق. ۱.

۱۷- گزینه ۲ صحیح است.

اصل ۷۳ ق. ۱.

نکات:

T تفسیر قانون اساسی برعهده‌ی اعضای شورای نگهبان است.

T تفسیر قانون عادی برعهده‌ی مجلس شورای اسلامی است.

T این تفسیر رسمی بوده و به منزله‌ی قانون است.

T تمام مراحل که برای وضع قانون لازم است در این جا هم رعایت می‌شود.

T بررسی برای تفسیر، یک شوری است و ممکن است عادی یا فوری باشد.

T تفسیر توسط قضات در مقام دادرسی بوده و غیر رسمی است و برای دیگر قضات غیر الزامی است.

۱۸- گزینه ۱ صحیح است.

اصول ۷۴ و ۱۰۲ ق. ۱. در این مورد هستند.

۱۹- گزینه ۳ صحیح است.

اصل ۸۵ ق. ۱.

قوانین تفویضی:

۱- قوانین آزمایشی:

در موارد ضرورت، به درخواست دولت یا ۱۵ نماینده امکان پذیر است.

T پس از تأیید ضرورت توسط مجلس طرح یا لایحه به کمیسیون می‌رود.

T پس از تصویب در کمیسیون، تعیین مدت اجرا با خود مجلس است.

T قطعی کردن این قوانین با خود مجلس است.

۲- تصویب دائمی اساسنامه‌ی دستگاه‌های دولتی:

T اصولاً خود حق تشکیل مؤسسات و ... قابل تفویض نیست.

T می‌توان اساسنامه‌ی آن‌ها را به‌دست قوه‌ی مجریه یا کمیسیون‌های مجلس سپرد.

T بر این گونه اساسنامه‌ها نظارت مضاعف وجود دارد:

الف) نظارت شرعی و اساسی از طریق شورای نگهبان.

ب) نظارت بر عدم مخالفت با قوانین و مقررات توسط رئیس مجلس.

۲۰- گزینه ۳ صحیح است.

جلسات مجلس بر طبق اصل ۶۹ ق.ا. علنی است:

گزارش کامل جلسات از طریق رادیو و روزنامه‌ی رسمی به مردم خواهد رسید.

استثنائات:

T در صورت اقتضای امنیت کشور به صرف تقاضای رئیس‌جمهور، هر یک از وزیران یا ۱۰ نماینده‌ی مجلس جلسه‌ی غیر علنی تشکیل می‌شود.

T ادامه‌ی جلسه غیر علنی برای بحث و بررسی، منوط به تصویب $\frac{2}{3}$ نمایندگان است.

T مصوباتش وقتی معتبر است که با حضور اعضای نگهبان به تصویب $\frac{3}{4}$ نمایندگان برسد.

۲۱- گزینه ۱ صحیح است. عدم مسئولیت و تعرض ناپذیری بنی از جلوه‌های اساسی مصونیت پارلمانی است. اصل ۸۶ ق.ا.

۲۲- گزینه ۳ صحیح است.

استعفا وقتی مؤثر خواهد بود که با دلایل موجه به تصویب اکثریت مطلق حاضرین مجلس برسد و هرگاه استعفای تعدادی از نمایندگان

به نحوی باشد که مانع از تشکیل جلسه رسمی گردد قابل طرح در مجلس نیست.

۲۳- گزینه ۲ صحیح است.

نمایندگانی که اعتبارنامه‌ی آنان به تصویب نرسیده حق دادن رأی جز در مورد اعتبارنامه‌ی نمایندگان را ندارند. اعتبارنامه‌ی منتخبان

نمایندگی مجلس شورای اسلامی توسط شورای نگهبان صادر می‌شود.

۲۴- گزینه ۴ صحیح است.

طرق رأی: ۱- با دستگاه الکترونیکی (قیام و قعود) ۲- رأی علنی با ورقه:

T به تقاضای ۱۰ نماینده و تصویب مجلس در همان مورد صورت می‌پذیرد.

۳- رأی مخفی با ورقه:

T موارد انتخاب افراد، رأی اعتماد و عدم اعتماد

T انتخابات داخلی شعب و کمیسیون‌ها

T رأی به اعتبارنامه‌ی نمایندگان

۲۵- گزینه ۱ صحیح است.

اصل ۷۱ ق.ا. دارد.

۲۶- گزینه ۱ صحیح است.

بررسی و تصویب عادی لوایح و طرح‌های قانونی به صورت دو شوری و با همکاری کمیسیون‌های مربوطه و مجلس صورت می‌گیرد.

تصویب طرح‌ها و لوایح یک فوریتی یک شوری است.

۲۷- گزینه ۱ صحیح است.

اصل ۸۴ ق.ا.

۲۸- گزینه ۴ صحیح است.

اصل ۸۶ ق.ا.

۲۹- گزینه ۲ صحیح است.

مفهوم مخالف اصل ۷۵ ق.ا.

۳۰- گزینه ۴ صحیح است.

مصونیت پارلمانی امتیازی بی‌دلیل نیست. منافع مردم که نمایندگان مسئول حفظ و پاسداری از آن هستند، اقتضا می‌کند که نتوان

نماینده را به بهانه‌های گوناگون بازداشت یا زندانی کرد و بدین طریق از ایفای نقش مؤثر خود، محروم کرد.

۳۱- گزینه ۳ صحیح است.

اوصاف نمایندگی:

T نمایندگی ملی است یعنی از تمام ملت است نه یک منطقه.

T نمایندگی کلی است یعنی نه در موارد خاصی بلکه در مورد عموم مسایل است.

T نمایندگی غیرقابل عزل است، مگر در صورت غیبت بیش از ۱۰۰ ساعت متوالی یا ۲۵۰ ساعت متناوب، البته در این مورد عزل نمی‌شود بلکه منعزل می‌شود.

سمت نمایندگی:

T قائم به شخص بودن نمایندگی

T مشارکتی بودن نمایندگی جز در مورد سؤال یک نماینده از وزیر

نماینده‌ای که به علت ناتوانی جسمی و یا بیماری بیش از چهار ماه در یک سال غیبت موجه داشته باشد یا بنا به درخواست سسی نفر از نمایندگان و تصویب دو سوم از نمایندگان حاضر مبنی بر عجز وی از ایفای وظایف نمایندگی سمت نمایندگی خود را از دست می‌دهد.

۳۲- گزینه ۴ صحیح است.

با توجه به اصول ۸۴ و ۸۶ قانون اساسی، در گزینه‌ی «۱» قید «در دوره نمایندگی» غلط است.

۳۳- گزینه ۳ صحیح است.

طبق اصل ۱۳۸ قانون اساسی

۳۴- گزینه ۳ صحیح است.

بر طبق بند اخیر اصل ۹۸ قانون اساسی حضور شورای نگهبان در موارد طرح‌های فوری ضروری است.

۳۵- گزینه ۴ صحیح است.

مطابق اصل ۶۸ قانون اساسی

۳۶- گزینه ۴ صحیح است.

نمایندگان مجلس نمی‌توانند طرح‌هایی را که به تقلیل درآمد عمومی یا افزایش هزینه‌های عمومی می‌انجامد را در مجلس طرح کنند.

۳۷- گزینه ۲ صحیح است.

طبق اصل ۸۴ قانون اساسی، «هر نماینده در برابر تمام ملت مسئول است. حق دارد در مسائل داخلی و خارجی کشور اظهار نظر کند.» از سوی دیگر طبق اصل ۷۶، تنها «مجلس» حق تحقیق و تفحص در تمام امور کشور را دارد.

۳۸- گزینه ۳ صحیح است.

رجوع شود به اصل ۷۶ قانون اساسی

۳۹- گزینه ۳ صحیح است.

با وجود شورای نگهبان در قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران که به عنوان نهاد ناظر قانون اساسی عمل می‌کند می‌توان گفت شورای نگهبان با نظارت بر قوه مقننه مانع از نقض حقوق بنیادین مردم شده و مردم را در مقابل قوه مقننه حمایت می‌کند.

۴۰- گزینه ۱ صحیح است.

این اصل بر این امر دلالت دارد که صلاحیت مجلس در امر قانون‌گذاری صلاحیتی عام است و در تمامی امور می‌تواند قوانینی را منطبق بر قانون اساسی وضع و تصویب کند.

۴۱- گزینه ۳ صحیح است.

به موجب اصل ۸۴ قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران هر نماینده در برابر تمام ملت مسئول است و حق دارد در همه مسایل داخلی و خارجی کشور اظهار نظر نماید. هم‌چنین به موجب اصل ۸۶ قانون اساسی نمایندگان در مقام ایفای وظایف نمایندگی در اظهار نظر و رأی خود کاملاً آزادند و نمی‌توان آن‌ها را به سبب نظراتی که در مجلس اظهار کرده‌اند یا آرایه‌ای که در مقام ایفای وظایف نمایندگی خود داده‌اند تعقیب یا توقیف کرد. و این مصونیت پارلمانی محدود به دوره نمایندگی نیست.

۴۲- گزینه ۴ صحیح است.

به اصول ۷۹ ق.ا. در مورد ممنوعیت مطلق حکومت نظامی و اصل ۸۱ ق.ا. توجه شود.

چند نکته:

T حکومت نظامی یعنی تبدیل حکومت سیاسی به نظامی در بحران‌ها که مطلقاً ممنوع است.

T دولت در بحران‌ها و شرایط اضطراری حق برقراری محدودیت ضروری دارد.

T شرایط محدودیت:

الف) با تصویب مجلس باشد.

ب) موقتی باشد یعنی حداکثر برای ۳۰ روز.

دادن امتیاز:

T امتیاز تشکیل شرکت‌ها و ... مطلقاً ممنوع است.

T این اصل منصرف است از قراردادهای مقاطعه کاری و فقط امتیاز را منع می‌کند.

۴۳- گزینه ۲ صحیح است.

نظارت بر صلح و دعاوی مالی دولت و یا ارجاعشان به داوری (نه قضاوت) :

الف) در مورد دعاوی عادی داخلی:

T پس از تصویب هیئت وزیران نسبت به داوری یا صلح موضوع صرفاً به اطلاع مجلس می‌رسد.

ب) در مورد دعاوی مهم داخلی:

T پس از تصویب هیئت وزیران نسبت به ارجاع به داوری یا صلح موضوع به تصویب مجلس می‌رسد، معیار دعاوی مهم و عادی قانون معین خواهد کرد.

ج) در مورد دعاوی مالی با طرف خارجی:

T چه مهم چه عادی هم به تصویب هیئت وزرا و هم به تصویب مجلس می‌رسد.

T حتی اگر قرارداد فی‌مابین، حاوی شرط داوری باشد و قبلاً مجلس تصویب کرده باشد در صورت اختلاف باز باید به تصویب مجلس برسد.

۴۴- گزینه ۴ صحیح است.

اصول ۷۹ و ۶۸ ق.ا.

۴۵- گزینه ۱ صحیح است.

* در قانون اساسی ایران فرقی بین معاهدات رسمی و اجرایی یا ساده وجود ندارد. معاهدات زیرببین‌المللی تلقی نشده و نیازی به تصویب ندارند:

۱- قرارداد بین وزارت‌خانه یا مؤسسه‌ی دولتی و شرکت خصوصی خارجی

۲- یادداشت تفاهم مگر این‌که ایجاد تعهد کند.

۳- قراردادهای جزئی در چارچوب قراردادهای اصلی

۴- قراردادهای منعقد بین وزارت‌خانه‌ها و سازمان‌های دولتی ایران با شرکت‌های دولتی و خارجی

۴۶- گزینه ۳ صحیح است.

حق اظهارنظر بر طبق اصل ۸۴ ق.ا. از آن هر نماینده است ولی حق تحقیق و تفحص بر طبق اصل ۷۶ ق.ا. فقط مختص خود مجلس است.

۴۷- گزینه ۱ صحیح است.

اصل ۸۳ و ۸۰ ق.ا.

فروش بناها و اموال دولتی:

T تکلیف بناها و اموال دولتی در قانون بودجه و محاسبات معین شده و در هر مورد نیاز به تصویب مجلس نیست.

T اگر جزو نقایس ملی باشند باید به تصویب مجلس برسد.

T اگر منحصر به فرد باشد مطلقاً ممنوع است.

۴۸- گزینه ۱ صحیح است.

اصل ۹ ق.ا. در همین باره است.

۴۹- گزینه ۲ صحیح است.

اصول ۷۱ و ۷۶ ق.ا.

۵۰- گزینه ۴ صحیح است.

اصل ۳۶ ق.ا.

۵۱- گزینه ۳ صحیح است.

۵۲- گزینه ۲ صحیح است.

اصل ۷۶ ق.ا. اطلاق دارد و تمام نهادها، سازمان‌ها و ارگان‌ها را در برمی‌گیرد. چند نکته:

T حق تحقیق و تفحص در تمام امور کشور است چه داخلی و چه بین‌المللی.

T دستگاه‌های زیر نظر رهبر، خبرگان و شورای نگهبان از این اصل استثنا شده‌اند. البته مجوز اصلاح این استثنا از طرف رهبر به مجمع تشخیص مصلحت که منبع این استثنا بود، صادر شد.

T این حق فقط از آن خود مجلس است نه نمایندگان و قابل تفویض هم نیست.

T مدت انجام تحقیق و تفحص ۶ ماه است و با نظر هیئت رئیسه قابل تمدید است.

۵۳- گزینه ۴ صحیح است.

اصل ۸۸ و اصل ۸۹ ق.ا. درباره سؤال و استیضاح از وزرا و رئیس جمهور و اصل ۷۶ ق.ا. درباره حق تحقیق و تفحص است.

۵۴- گزینه ۱ صحیح است.

۵۵- گزینه ۳ صحیح است.

اصول ۸۱ و ۸۳ ق.ا.

۵۶- گزینه ۴ صحیح است.

اصل ۱۵۳ ق.ا.

۵۷- گزینه ۱ صحیح است.

اصول ۵۴ و ۵۵ ق.ا.

مجلس شورای اسلامی صلاحیت نظارت مالی بر اجرای بودجه را از طریق دیوان محاسبات اعمال می‌کند.
دیوان محاسبات:

T زیر نظر مجلس کار می‌کند.

T اداره‌ی امور آن در تهران و مرکز استان‌ها قرار دارد.

T این سازمان دارای استقلال اداری و مالی است.

T رئیس دیوان به پیشنهاد کمیسیون محاسبات و تصویب مجلس تعیین می‌شود.

اهداف:

T به کلیه‌ی حساب‌های وزارت‌خانه‌ها و ... و سایر دستگاه‌هایی که به نحوی از بودجه‌ی عمومی مصرف می‌کنند رسیدگی می‌کند.

T پس هدف اصلی او = پاسداری از بیت‌المال.

T گزارش تفریغ بودجه را هر سال همراه نظرات خود به مجلس می‌دهد.

۵۸- گزینه ۴ صحیح است.

اصل ۷۹ ق.ا.

۵۹- گزینه ۱ صحیح است.

اصل ۱۲۵ ق.ا.

۶۰- گزینه ۲ صحیح است.

اصل ۸۰ و ۸۳ ق.ا.

۶۱- گزینه ۳ صحیح است.

اصل ۸۰ و ۸۲ ق.ا.

۶۲- گزینه ۳ صحیح است.

اصل ۷۶ حق تحقیق و تفحص را به خود مجلس داده است نه هر یک از نمایندگان

۶۳- گزینه ۳ صحیح است.

اصول ۸۱ و ۸۲ ق.ا.

۶۴- گزینه ۳ صحیح است.

نظارت بر صلح و دعاوی مالی دولت و یا ارجاعشان به داوری (نه قضاوت) :

الف) در مورد دعاوی عادی داخلی:

T پس از تصویب هیئت وزیران نسبت به داوری یا صلح موضوع صرفاً به اطلاع مجلس می‌رسد.

ب) در مورد دعاوی مهم داخلی:

T پس از تصویب هیئت وزیران نسبت به ارجاع به داوری یا صلح موضوع به تصویب مجلس می‌رسد، معیار دعاوی مهم و عادی قانون معین خواهد کرد.

ج) در مورد دعاوی مالی با طرف خارجی:

T چه مهم چه عادی هم به تصویب هیئت وزرا و هم به تصویب مجلس می‌رسد.

T حتی اگر قرارداد فی‌مابین، حاوی شرط داوری باشد و قبلاً مجلس تصویب کرده باشد در صورت اختلاف باز باید به تصویب مجلس برسد.

۶۵- گزینه ۳ صحیح است.

اصل ۸۳ ق.ا.

۶۶- گزینه ۴ صحیح است.

نظارت مجلس:

۱- تأسیسی ۲- اطلاعی ۳- مالی

۴- سیاسی ۵- استصوابی

نظارت استصوابی شامل:

T نظارت بر معاهدات و قراردادهای بین‌المللی

T نظارت بر تغییر خطوط مرزی

T نظارت بر برقراری حالت فوق‌العاده و محدودیت‌های ضروری

T نظارت بر صلح دعاوی و یا ارجاع آن‌ها به داوری

T نظارت بر دادن امتیاز تشکیل شرکت‌ها و مؤسسات به خارجیان

۶۷- گزینه ۳ صحیح است.

اصل ۷۹ ق.ا.

۶۸- گزینه ۱ صحیح است.

اصل ۷۸ ق.ا.

هرگونه تغییرات در خطوط مرزی ممنوع است مگر:

T تغییرات جزئی بوده و یک‌طرفه هم نباشد.

T تغییرات به استقلال و تمامیت ارضی کشور لطمه نزنند.

T به تصویب $\frac{4}{5}$ مجموع نمایندگان برسد.

۶۹- گزینه ۴ صحیح است.

اصل ۸۸ ق.ا.

از جمله نظارت‌های مجلس بر امور کشور و به خصوص قوه‌ی مجریه، نظارت اطلاعی است.

نظارت اطلاعی:

T اطلاعات مردمی: اصل ۹۰ ق.ا.

T ابتکار مجلس در کسب اطلاع: یا همان حق تحقیق و تفحص

T ابتکار نمایندگان در کسب اطلاع:

۱- تذکر: در کلیه‌ی موارد که می‌شود سؤال مطرح کرد، از طریق رئیس مجلس می‌توان تذکر داد.

۲- سؤال: الف) از وزیر

T هر یک از نمایندگان این حق را دارند.

T وزیر مربوطه موظف به حضور در مجلس ظرف ۱۰ روز است.

T وزیر می‌تواند با عذر موجه یک ماه از مجلس وقت بخواهد.

T عدم اقناع مجلس از پاسخ وزیر نتیجه‌ی حقوقی مستقیمی ندارد.
(ب) رئیس جمهور:

T $\frac{1}{4}$ از نمایندگان حق سؤال دارند.

T وی موظف است ظرف یک ماه حضور یابد.

T با تصویب مجلس می‌تواند مهلت بیش‌تری بخواهد.

۷۰- گزینه ۴ صحیح است.

اصل ۸۲ ق.ا.

۷۱- گزینه ۴ صحیح است.

اصول ۵۴ و ۵۵ ق.ا.

مجلس شورای اسلامی صلاحیت نظارت مالی بر اجرای بودجه را از طریق دیوان محاسبات اعمال می‌کند.
دیوان محاسبات:

T زیر نظر مجلس کار می‌کند.

T اداره‌ی امور آن در تهران و مرکز استان‌ها قرار دارد.

T این سازمان دارای استقلال اداری و مالی است.

T رئیس دیوان به پیشنهاد کمیسیون محاسبات و تصویب مجلس تعیین می‌شود.
اهداف:

T به کلیه‌ی حساب‌های وزارت‌خانه‌ها و ... و سایر دستگاه‌هایی که به نحوی از بودجه‌ی عمومی مصرف می‌کنند رسیدگی می‌کند.

T پس هدف اصلی او = پاسداری از بیت‌المال.

T گزارش تفریغ بودجه را هر سال همراه نظرات خود به مجلس می‌دهد.

۷۲- گزینه ۴ صحیح است.

اصل ۸۰ ق.ا.

۷۳- گزینه ۴ صحیح است.

نظارت بر صلح و دعاوی مالی دولت و یا ارجاعشان به داوری (نه قضاوت):

(الف) در مورد دعاوی عادی داخلی:

T پس از تصویب هیئت وزیران نسبت به داوری یا صلح موضوع صرفاً به اطلاع مجلس می‌رسد.

(ب) در مورد دعاوی مهم داخلی:

T پس از تصویب هیئت وزیران نسبت به ارجاع به داوری یا صلح موضوع به تصویب مجلس می‌رسد، معیار دعاوی مهم و عادی قانون معین خواهد کرد.

(ج) در مورد دعاوی مالی با طرف خارجی:

T چه مهم چه عادی هم به تصویب هیئت وزرا و هم به تصویب مجلس می‌رسد.

T حتی اگر قرارداد فی‌مابین، حاوی شرط داوری باشد و قبلاً مجلس تصویب کرده باشد در صورت اختلاف باز باید به تصویب مجلس برسد.

۷۴- گزینه ۳ صحیح است.

به اصول ۷۹ ق.ا. در مورد ممنوعیت مطلق حکومت نظامی و اصل ۸۱ ق.ا. توجه شود.

چند نکته:

T حکومت نظامی یعنی تبدیل حکومت سیاسی به نظامی در بحران‌ها که مطلقاً ممنوع است.

T دولت در بحران‌ها و شرایط اضطراری حق برقراری محدودیت ضروری دارد.

T شرایط محدودیت:

(الف) با تصویب مجلس باشد.

(ب) موقتی باشد یعنی حداکثر برای ۳۰ روز.

دادن امتیاز:

T امتیاز تشکیل شرکت‌ها و ... مطلقاً ممنوع است.

T این اصل منصرف است از قراردادهای مقاطعه‌کاری و فقط امتیاز را منع می‌کند.

- ۷۵- گزینه ۲ صحیح است.
- ۷۶- گزینه ۱ صحیح است.
اصل ۱۳۹ ق.ا.
- ۷۷- گزینه ۱ صحیح است.
- ۷۸- گزینه ۲ صحیح است.
اصل ۱۵۳ ق.ا.
- ۷۹- گزینه ۳ صحیح است.
- در این که اعتماد به رأی گذاشته می‌شود یا عدم اعتماد اختلاف نظرانی دیده می‌شود ولی آن چه که فعلاً قانونی است در رأی عدم اعتماد است. شورای نگهبان در تاریخ ۱۳۶۹ در پاسخ به استفسار به ریاست جمهوری اعلام کرد که:
- ۱- با توجه به صراحت اصل ۱۳۵ ق.ا. که لفظ عدم اعتماد را به کار برده است.
- ۲- استصحاب رأی اعتماد وزیر یا رئیس جمهور تا آن لحظه؛ هیئت وزیران یا وزیر و ... هنگامی عزل می‌شوند که اکثریت نمایندگان رأی عدم اعتماد بدهند و صرف عدم احراز رأی اعتماد اکثریت موجب عزل نمی‌شود.
- ۸۰- گزینه ۱ صحیح است.
اصل ۱۵۳ ق.ا.
- ۸۱- گزینه ۴ صحیح است.
بند ۱۰ اصل ۱۱۰. شرایط استیضاح:
- T** درخواست استیضاح حداقل توسط $\frac{1}{3}$ از نمایندگان به دست رئیس مجلس می‌رسد.
- T** رئیس جمهور مکلف است ظرف یک ماه حضور پیدا کند.
- T** اگر اکثریت $\frac{2}{3}$ مجموع نمایندگان به عدم کفایت وی رأی دهند این امر به اطلاع رهبر می‌رسد و او با توجه به مصالح کشور تصمیم می‌گیرد.
- ۸۲- گزینه ۱ صحیح است.
اصل ۹ ق.ا.
- ۸۳- گزینه ۳ صحیح است.
اصل ۱۲۵ ق.ا.
- ۸۴- گزینه ۲ صحیح است.
اصل ۹ ق.ا.
- ۸۵- گزینه ۳ صحیح است.
اصل ۸۳ و ۸۰ ق.ا.
- فروش بناها و اموال دولتی:
- T** تکلیف بناها و اموال دولتی در قانون بودجه و محاسبات معین شده و در هر مورد نیاز به تصویب مجلس نیست.
- T** اگر جزو نفایس ملی باشند باید به تصویب مجلس برسد.
- T** اگر منحصر به فرد باشد مطلقاً ممنوع است.
- ۸۶- گزینه ۲ صحیح است.
- ۸۷- گزینه ۱ صحیح است.
- در مقایسه با کل گزینه‌ها، استیضاح قوی‌ترین حربه‌ی مجلس علیه یک وزیر است. زیرا نه تنها نتیجه‌ی عملی مهمی در همین دوره دارد (یعنی عزل وزیر) بلکه این وزیر نمی‌تواند در کابینه‌ی بعدی هم شرکت داشته باشد.
- ۸۸- گزینه ۴ صحیح است.
- گرفتن و دادن وام و کمک‌های بدون عوض داخلی و خارجی از طرف دولت باید با تصویب مجلس شورای اسلامی باشد. (اصل ۸۰ ق.ا.)
- ۸۹- گزینه ۴ صحیح است.
- دادن امتیاز تشکیل شرکت‌ها و مؤسسات در امور تجاری و صنعتی و کشاورزی و معادن و خدمات به خارجیان مطلقاً ممنوع است. (اصل ۸۱ ق.ا.)

۹۰- گزینه ۴ صحیح است. به توضیحات پاسخ ۵۲ و ۵۳ رجوع شود.

۹۱- گزینه ۱ صحیح است.

قانون اساسی قائل به نظارت مجلس بر اطلاق و عموم معاهدات است و هیچ تفاوتی بین معاهدات ساده، یادداشت تفاهم و ... وجود ندارد.

۹۲- گزینه ۱ صحیح است.

طبق اصل ۷۰ قانون اساسی

۹۳- گزینه ۲ صحیح است.

مطابق اصل ۵۹ قانون اساسی

۹۴- گزینه ۴ صحیح است.

مطابق اصول ۵۴، ۷۶، ۸۹ و ۹۰ قانون اساسی

۹۵- گزینه ۲ صحیح است.

«شرح و تفسیر قوانین عادی در صلاحیت مجلس شورای اسلامی است.» (اصل ۷۲ قانون اساسی) مفاد این اصل مانع از تفسیری که

دادرسان، در مقام تمیز حق، از قوانین می‌کنند نیست. از سوی دیگر «تفسیر قانون اساسی به عهده شورای نگهبان است که با تصویب $\frac{۳}{۴}$

آنان انجام می‌شود.» (اصل ۹۸ قانون اساسی)

۹۶- گزینه ۴ صحیح است.

«در حالت جنگ و شرایط اضطراری دولت حق دارد، با تصویب مجلس شورای اسلامی به طور موقت محدودیت‌هایی را برای مدت ۳۰ روز برقرار نماید و در صورتی که ضرورت همچنان باقی باشد، دولت موظف است مجدداً از مجلس مجوز بگیرد.» (اصل ۷۹ قانون اساسی)

۹۷- گزینه ۴ صحیح است. در نظارت سیاسی برعکس نظارت قضایی تعمیم مقامات ابطال نمی‌شود بلکه خودشان عزل می‌شوند.

۹۸- گزینه ۱ صحیح است.

به موجب اصل ۷۷ قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران عهدنامه‌ها، مقاوله نامه‌ها، قراردادهای و موافقت نامه‌های بین‌المللی باید به تصویب مجلس شورای اسلامی برسد و اصل ۱۲۵ قانون اساسی نیز می‌گوید «امضای عهدنامه‌ها، مقاوله نامه‌ها، قراردادهای دولت ایران با سایر دولت‌ها و همچنین امضای پیمان‌های مربوط به اتحادیه‌های بین‌المللی پس از تصویب مجلس شورای اسلامی با رئیس‌جمهور یا نماینده قانونی اوست.» و این امر به خاطر تضمین منافع عمومی بوده و همچنین این نظارت، نظارت استصوابی است.

۹۹- گزینه ۱ صحیح است. اصل ۹ ق.ا.

۱۰۰- گزینه ۲ صحیح است. اصل ۳۲ ق.ا.

۱۰۱- گزینه ۱ صحیح است. به توضیحات پاسخ ۵۲ و ۵۳ رجوع شود.

۱۰۲- گزینه ۳ صحیح است. اصل ۵۰ و ۸۲ ق.ا.

۱۰۳- گزینه ۴ صحیح است.

در واقع، بودجه تنها می‌تواند در قالب «لایحه» به مجلس ارائه شده و تصویب گردد. از آنجایی که مباحث ارائه شده در آن از طرف دولت، معمولاً تخصصی و بسیار دقیق است، لذا مجلس آن را تنها با اعمال تغییرات بسیار جزئی به تصویب می‌رساند.

۱۰۴- گزینه ۴ صحیح است.

با توجه به اصل ۱۳۹ قانون اساسی.

۱۰۵- گزینه ۳ صحیح است.

در حکومت جمهوری اسلامی ایران برقراری حکومت نظامی ممنوع است. (اصل ۷۹ قانون ۱۰). اما دولت با تصویب مجلس می‌تواند برخی محدودیت‌ها را برای مدت ۳۰ روز برقرار نماید.

فصل هفتم

شورای نگهبان

عناوین اصلی

❖ کلیات شورای نگهبان

❖ وظایف و اختیارات

فصل هفتم

شورای نگهبان

از جمله نهادهای مهم حکومتی، شورای نگهبان است که مطابق ۹۱ قانون اساسی به منظور پاسداری از احکام اسلام و قانون اساسی تشکیل شده است. در اصول ۹۱ تا ۹۹ قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران و همچنین اصول دیگر به صورت پراکنده وظایف و اختیارات این نهاد مهم بیان شده است.

اصل ۹۱ ق.ا. ترکیب دوگانه‌ای (شش نفر فقها و شش نفر حقوق‌دانان) را برای شورای نگهبان (قوه مؤسس ناظر) قائل شده است. نیمی از اعضای شورا عبارت‌اند از شش نفر از فقهای عادل و آگاه به مقتضیات زمان و مسائل روز که انتخاب این عده با مقام رهبری است. (اصل ۹۱ ق.ا.) نیمی دیگر از اعضای شورا عبارت‌اند از شش نفر حقوق‌دان که به وسیله‌ی رئیس قوه‌ی قضاییه به مجلس شورای اسلامی معرفی می‌شوند و با رأی مجلس انتخاب می‌شوند.

شرایط احراز عضویت شورای نگهبان

شرایط احراز عضویت شورای نگهبان عبارت‌اند از:

- ۱- منع جمع عضویت شورا با سایر مشاغل دولتی و حکومتی
- ۲- منع وابستگی مؤثر اعضای شورا به احزاب و گروه‌های سیاسی که این دو شرط، لازمه‌ی بی‌طرفی شورای نگهبان در انجام وظایف می‌باشد.

دوره‌ی مأموریت در شورا

اعضای شورای نگهبان برای مدت شش سال انتخاب می‌شوند ولی در نخستین دوره پس از گذشت سه سال نیمی از اعضای هر گروه به قید قرعه تغییر می‌یابند و اعضای تازه به جای آن‌ها انتخاب می‌شوند. (اصل ۹۲ ق.ا.)

حضور اعضای نگهبان در مجلس شورای اسلامی

الف: اختیاری

اعضای شورای نگهبان به منظور تسریع در کار می‌توانند هنگام مذاکره درباره‌ی لایحه یا طرح قانونی در مجلس حاضر شوند و مذاکرات را استماع کنند. اما وقتی طرح یا لایحه‌ای فوری در دستور کار مجلس قرار گیرد اعضای شورای نگهبان باید در مجلس حاضر شود و نظر خود را اظهار نمایند. (اصل ۹۸ ق.ا.)

ب: حضور ضروری

چنانچه طرح یا لایحه‌ای با قید دو یا سه فوریت در دستور کار مجلس قرار گیرد اعضای شورای نگهبان باید در آن جلسه شرکت نمایند. به هنگام رسیدگی به لوایح و طرح‌های یک فوریتی ظاهراً شورای نگهبان الزام به حضور در مجلس را ندارد. . . . در شرایط اضطراری در صورتی که رعایت امنیت کشور ایجاب کند به تقاضای رئیس جمهور یا یکی از وزراء یا ده نفر از نمایندگان جلسه غیر علنی تشکیل می‌شود مصوبات جلسه‌ی غیر علنی در صورتی معتبر است که با حضور شورای نگهبان به تصویب سه چهارم نمایندگان برسد. . . . (اصل ۶۹ ق.ا.)

ج: حضور تشریفاتی

براساس اصل ۱۲۱ ق.ا. رئیس جمهور در مجلس شورای اسلامی در جلسه‌ای که با حضور رئیس قوه‌ی قضاییه و اعضای شورای نگهبان تشکیل می‌شود . . . سوگند یاد می‌کند.

وظایف و اختیارات شورا

اول - نظارت بر قوانین و مقررات

براساس اصل ۴ ق.ا. کلیه قوانین و مقررات . . . باید براساس موازین اسلامی باشد، این اصل بر اطلاق یا عموم همه‌ی اصول قانون اساسی و قوانین و مقررات دیگر حاکم است و تشخیص این امر بر عهده‌ی فقهای شورای نگهبان است. قانون اساسی با عنایت به اصل ۴ ق.ا. فقهای شورای نگهبان را مرجع تمیز و تشخیص مطابقت قوانین و مقررات با موازین اسلامی دانسته است.

کلیه‌ی مصوبات مجلس شورای اسلامی باید به شورای نگهبان فرستاده شود. شورای نگهبان موظف است آن را حداکثر ظرف مدت ده روز از تاریخ وصول از نظر انطباق بر موازین اسلام و قانون اساسی مورد بررسی قرار دهد و چنانچه آن را مغایر ببیند برای تجدید نظر به مجلس بازگرداند در غیر این صورت مصوبه قابل اجراست. (اصل ۹۴ ق.ا.)

ضرورت ارسال کلیه مصوبات به شورای نگهبان

به تصریح اصل ۹۱ ق.ا. منظور اصلی قانون‌گذار از تشکیل شورای نگهبان پاسداری از احکام اسلام و قانون اساسی از نظر عدم مغایرت مصوبات مجلس شورای اسلامی با آنهاست. از این عبارت جز تصریح به مطلق «مصوبات» قرینه‌ی دیگری مشاهده نمی‌شود در نتیجه نه تنها قوانین بلکه سایر اعمال مجلس را در بر می‌گیرد.

شورای نگهبان موظف به بررسی و اظهارنظر در ظرف ده روز می‌باشد و سکوت و عدم اظهار نظر، تلقی به عدم مغایرت آن مصوبه با موازین شرع و قانون اساسی خواهد شد.

سوم - نظارت شرعی بر قوانین و مقررات گذشته

دو نظریه در مورد اصل ۴ ق.ا. وجود دارد: ۱- اصل ۴ ق.ا. شامل قوانین و مقررات گذشته هم می‌شود. ۲- عدم شمول اصل ۴ ق.ا. بر قوانین و مقررات گذشته. نظر شورای نگهبان در مورد نظارت شرعی بر قوانین و مقررات گذشته این است که اصل ۴ ق.ا. را مستقل از اصول مربوط به قوه‌ی مقننه دانسته و در اجرای آن برخی از قوانین و مقررات گذشته را حسب ارجاع و یا رأساً خلاف شرع تشخیص داده است. قانون اساسی فقط تشخیص این امر را بر عهده‌ی فقهای شورای نگهبان قرار داده است.

نظارت شرعی و قانونی بر مقررات و مصوبات قوه‌ی مجریه

براساس اصل ۸۵ ق.ا. نظارت بر مقررات مصوب دولت کلاً بر عهده‌ی رئیس مجلس شورای اسلامی است و تنها اساس‌نامه‌ی سازمان‌ها که مصوب دولت است علاوه بر رئیس مجلس به شورای نگهبان نیز فرستاده می‌شود.

نظارت شرعی و قانونی بر اساس‌نامه‌ی سازمان‌های دولتی

مصوبات دولت نباید با اصول و احکام مذهب رسمی کشور و با قانون اساسی مغایرت داشته باشد تشخیص این امر به ترتیب مذکور در اصل ۹۸ ق.ا. با شورای نگهبان است. (اصل ۸۵ ق.ا.)

نظارت شرعی و قانونی بر تصویب نامه‌ها و آیین‌نامه‌های دولت

قضات دادگاه‌ها مکلف‌اند از اجرای تصویب نامه‌ها و آیین‌نامه‌های دولتی که مخالف با قوانین و مقررات اسلامی یا خارج از حدود اختیارات قوه‌ی مجریه است، خودداری کنند و هر کس می‌تواند ابطال این‌گونه مقررات را از دیوان عدالت اداری تقاضا کند. (اصل ۱۷۰ ق.ا.)

در اصل ۱۷۰ ق.ا. برای شورای نگهبان حق و تکلیفی را مقرر نداشته اما قسمت اول ماده ۲۵ قانون دیوان عدالت اداری آمده است که: دیوان عدالت اداری موظف است چنانچه شکایتی مبنی بر مخالفت بعضی از تصویب نامه‌ها و یا آیین‌نامه‌های دولتی با مقررات اسلامی مطرح گردید، شکایت را به شورای نگهبان ارجاع نماید، چنانچه شورای نگهبان طبق اصل ۴ ق.ا. خلاف شرع بودن را تشخیص داد دیوان حکم ابطال آن را صادر نماید.

تفسیر قانون اساسی

قانون اساسی، مجلس شورای اسلامی را مسئول تفسیر عادی و شورای نگهبان را مسئول تفسیر قانون اساسی مقرر داشته است.

تفسیر قانون اساسی بر عهده‌ی شورای نگهبان است که با تصویب سه چهارم آنان انجام می‌شود. (اصل ۹۸ ق.ا.ا.) شورای نگهبان به عنوان قوه مؤسس ناظر قائم مقام قوه مؤسس قانون‌گذار می‌باشد.

تفسیر قانون اساسی در حکم قانون اساسی است همان‌گونه که تفسیر قانون عادی در حکم قانون عادی است. اما نظر مشورتی شورای نگهبان در خصوص قانون اساسی می‌تواند مقدمه‌ای برای تفسیر باشد. شورا در برابر سؤال‌های هیئت رئیسه مجلس، شورای اسلامی رئیس قوه‌ی قضاییه یا رئیس جمهور در مورد تفسیر قانون اساسی ملزم به پاسخ است.

نظارت بر داوطلبی، انتخابات و همه‌پرسی

شورای نگهبان نظارت بر انتخاب مجلس خبرگان رهبری، ریاست جمهوری، مجلس شورای اسلامی و مراجعه به آراء عمومی و همه‌پرسی را بر عهده دارد. (اصل ۹۹ ق.ا.ا.)

صدور اعتبارنامه‌ی منتخبین منوط به اعلام نظر شورای نگهبان است.

نظارت بر انتخابات مجلس بر عهده شورای نگهبان می‌باشد، این نظارت استصوابی، عام و در تمام مراحل و در کلیه‌ی امور مربوط به انتخابات جاری است.

نظر شورای نگهبان در مورد ابطال یا توقف انتخابات قطعی و لازم‌الاجراست و هیچ مقام یا مرجع دیگری حق ابطال یا متوقف کردن انتخابات را ندارد. (نظارت استصوابی)

سؤالات چهار گزینه‌ای فصل هفتم

۱- کلیه مصوبات مجلس شورای اسلامی باید به شورای نگهبان فرستاده شود. با وجود این در کدام یک از موارد ذیل بدون ارجاع و اظهار نظر شورای نگهبان قابل اجرا است؟ (آزاد- ۷۴)

- ۱) در صورت ارجاع مصوبه‌ی اختلافی مجلس و شورای نگهبان، به مجمع تشخیص مصلحت.
- ۲) هیچ یک از مصوبات مجلس بدون اظهار نظر، شورای نگهبان قابل اجرا نیست.
- ۳) رأی اعتماد یا عدم اعتماد به وزیران.
- ۴) در صورتی که شورای نگهبان در مهلت مقرر اظهار نظر نماید.

۲- نظارت بر انتخاب ریاست جمهوری و مجلس با شورای نگهبان است بنابراین: (آزاد- ۷۵)

- ۱) پس از تأیید نتایج انتخابات توسط شورا رسمیت رئیس جمهور و نمایندگان محرز نیست مگر آن که سوگند نمایند.
- ۲) پس از تأیید نتایج انتخابات جلسات مجلس با حضور نمایندگان رسمیت می‌یابد اما رسمیت نمایندگان محرز نیست.
- ۳) رسمیت رئیس جمهور پس از تأیید نتایج انتخابات با ادای سوگند محرز است اما رسمیت نمایندگان حتی با ادای سوگند نیز محرز نیست.
- ۴) پس از تأیید نتایج انتخابات رسمیت نمایندگان اصولاً محرز است اما مجلس شورای اسلامی بدون شورای نگهبان اعتبار قانونی ندارد مگر در مورد تصویب اعتبارنامه و انتخاب حقوق دانان شورای نگهبان.

۳- در برخورد با قوانین و مقررات گذشته به موجب قانون اساسی: (آزاد- ۷۵)

- ۱) شورای نگهبان حق ابطال آن‌ها را دارد.
- ۲) شورای نگهبان رأساً حق ابطال قوانین و مقررات گذشته را ندارد. اما در صورت ارجاع دستگاه‌های مجری قوانین و مقررات شورا حق ابطال آن‌ها را دارد.
- ۳) فقهای شورای نگهبان فقط حق ابطال قوانین و مقررات خلاف شرع گذشته را دارد. اما در صورتی که این قوانین و مقررات خلاف قانون اساسی باشد ابطال آن‌ها به عهده‌ی همه‌ی اعضای شورا می‌باشد.
- ۴) حق تشخیص مقررات خلاف شرع با شورای نگهبان و حق ابطال آن با دیوان عدالت اداری است.

۴- شورای نگهبان: (آزاد- ۷۷)

- ۱) بر انتخابات مجلس شورای اسلامی نظارت عام و استصوابی و بر انتخابات خبرگان رهبری نظارت اطلاعی دارد.
- ۲) حق دارد قوانین را تفسیر و تصویب‌نامه‌های خلاف شرع را ابطال کند.
- ۳) بر انتخابات و همه‌پرسی نظارت عام دارد و نظر این شورا در مورد ابطال یا توقف انتخابات قطعی و لازم‌الاجراء است.
- ۴) حق دارد از تصویب اساسنامه سازمان‌ها و مؤسسات دولتی امتناع کند.

۵- در مورد شورای نگهبان: (آزاد- ۷۸)

- ۱) جمع مشاغل در قوای مقننه و قضاییه برای اعضای شورای نگهبان و عضویت مؤثر آنان در احزاب و گروه‌های سیاسی مانع بی‌طرفی آنان در نظارت بر انتخابات خواهد بود.
- ۲) برای تصمیم‌گیری در مورد توقف انتخابات رأی سه چهارم و در مورد تغییر خطوط مرزی رأی چهار پنجم نمایندگان لازم و در هر دو مورد حضور اعضای شورای نگهبان در مجلس ضروری است.
- ۳) نظارت بر انتخابات رئیس جمهوری و مجلس شورای اسلامی بر عهده‌ی همه‌ی اعضا و نظارت بر انتخابات خبرگان رهبری فقط بر عهده‌ی فقهای شورای نگهبان است.
- ۴) هیچ یک از قوانین بدون اظهار نظر مثبت شورای نگهبان قابل اجرا نیست.

۶- در تفسیر قانون: (آزاد- ۸۰)

- ۱) تفسیر قانون اساسی بر عهده‌ی شورای نگهبان و با تصویب $\frac{۳}{۴}$ آنان و تفسیر قوانین عادی در صلاحیت مجلس شورای اسلامی و با تصویب اکثریت است.

- ۲) تفسیر قانون اساسی با اکثریت مطلق آراء اعضای شورای نگهبان و تفسیر قوانین عادی با اکثریت نسبی نمایندگان است.
- ۳) تفسیر قضایی از قانون اساسی مطلقاً ممنوع است.

- ۴) تفسیر شرعی قانون اساسی با رأی اکثریت $\frac{۳}{۴}$ فقها و تفسیر قانونی آن با رأی اکثریت $\frac{۳}{۴}$ همه‌ی اعضای شورای نگهبان معتبر است.

- ۷- شورای نگهبان چگونه ارگانی است؟
 (۱) مجلس دوم
 (۲) ارگان مشورتی
 (۳) ارگان کنترل
 (۴) محدود کننده‌ی اختیارات تقنینی
 (سراسری - ۷۲)
- ۸- در برخورد با «قوانین» و «مقررات» گذشته، به موجب قانون اساسی:
 (۱) شورای نگهبان حق ابطال آن‌ها را دارد.
 (۲) در صورت ارجاع و یا تقاضای حق ابطال آن‌ها را دارد.
 (۳) حق تشخیص مقررات خلاف شرع با شورای نگهبان و حق ابطال آن‌ها با دیوان عدالت اداری است.
 (۴) شورای نگهبان، رأساً، حق ابطال قوانین را دارد، اما در مورد مقررات، از طریق دیوان عدالت اداری اقدام به ابطال می‌کند.
 (سراسری - ۷۲)
- ۹- در آیین حق و تکلیف حضور در مجلس:
 (۱) حضور اعضای شورای نگهبان، اصولاً اختیاری است. اما، فقط هنگام بررسی طرح‌ها و لوایح فوری، حضور آنان برای اظهار نظر ضروری است.
 (۲) وقتی که طرح یا لایحه فوری در دستور کار مجلس قرار می‌گیرد، اعضای شورای نگهبان باید در مجلس حاضر شوند و نظر خود را اظهار نمایند.
 (۳) در صورتی که اکثریت نمایندگان لازم بدانند، اعضای شورای نگهبان مکلف به حضورند.
 (۴) در صورت تصویب نمایندگان، وزیران و مشاوران آن‌ها مکلف به حضورند.
 (سراسری - ۷۳)
- ۱۰- یکی از وظایف شورای نگهبان نظارت بر انتخابات مجلس شورای اسلامی است. در این خصوص:
 (۱) نظارت شورای نگهبان استصوابی است، اما ابطال انتخابات صرفاً با رد اعتبارنامه نماینده در مجلس امکان پذیر است.
 (۲) نظارت شورای نگهبان استصوابی است و در صورت نادرست بودن انتخابات حق ابطال آن را دارد.
 (۳) چون آراء مردم مبنای مشروعیت انتخابات است نظارت شورای نگهبان بدون حق ابطال فقط حق رسیدگی به شکایات انتخابی را دارد.
 (۴) نظارت شورای نگهبان اطلاعی و نظارت مجلس استصوابی است.
 (سراسری - ۷۳)
- ۱۱- در کدام یک از موارد ذیل بدون اظهار نظر شورای نگهبان مصوبات مجلس قابل اجراء است؟
 (۱) در مواردی که مجلس مصوبه را با در نظر گرفتن مصالح نظام برای تأیید مستقیماً به مجمع تشخیص مصلحت می‌فرستد.
 (۲) در صورت ارجاع حل اختلافات مجلس و شورای نگهبان به مجمع.
 (۳) در صورتی که شورای نگهبان در مهلت مقرر اظهار نظر ننماید.
 (۴) نظر به این که کلیه مصوبات لزوماً باید مطابق شرع و قانون اساسی باشد در هر حال هیچ یک از مصوبات مجلس بدون اظهار نظر شورای نگهبان قابل اجرا نیست.
 (سراسری - ۷۳)
- ۱۲- نظارت بر انتخابات ریاست جمهوری اسلامی و مجلس شورای اسلامی با شورای نگهبان است، بنابراین:
 (۱) پس از تأیید نتایج انتخابات توسط شورا رسمیت نمایندگان محرز است.
 (۲) رسمیت رئیس جمهور و نمایندگان هر دو محرز است.
 (۳) نمایندگان و رئیس جمهور، پس از ادای سوگند رسمیت می‌یابند.
 (۴) پس از تأیید نتایج انتخابات جلسات مجلس با حضور دو سوم نمایندگان رسمیت می‌یابد اما رسمیت نمایندگان محرز نیست.
 (سراسری - ۷۴)
- ۱۳- در جمهوری اسلامی ایران تفسیر قانون اساسی در صلاحیت چه مرجعی است؟
 (۱) شورای نگهبان
 (۲) مجلس شورای اسلامی
 (۳) مجلس خبرگان
 (۴) مجمع تشخیص مصلحت نظام
 (سراسری - ۷۴)
- ۱۴- نظارت بر انتخابات مجلس شورای اسلامی به عهده‌ی:
 (۱) شورای نگهبان است. (۲) وزارت کشور است. (۳) هیئت دولت است. (۴) هیئت نظارت است.
 (سراسری - ۷۵)
- ۱۵- شورای نگهبان بر انتخابات:
 (۱) مجلس شورای اسلامی نظارت عام و استصوابی دارد و بر انتخابات خبرگان رهبری و ریاست جمهوری نظارت اطلاعی دارد.
 (۲) مجلس خبرگان، ریاست جمهوری مجلس شورای اسلامی و همه‌پرسی نظارت عام و استصوابی دارد.
 (۳) مجلس شورای اسلامی نظارت عام و استصوابی بر انتخابات ریاست جمهوری نظارت عام و بر انتخابات خبرگان نظارت اطلاعی دارد.
 (۴) همه‌پرسی نظارت عام و مستقیم دارد و حتی می‌تواند از طریق هیئت مرکزی انتخابات را نیز باطل کند.
 (سراسری - ۷۶)

- ۱۶- در صورت مطابقت مصوبات مجلس شورای اسلامی با شرع و قانون اساسی: (سراسری - ۷۶)
- ۱) تشخیص عدم مغایرت مصوبات مجلس شورای اسلامی با شرع و قانون اساسی به عهده‌ی اکثریت اعضاء شورا است.
 - ۲) تشخیص عدم مغایرت مصوبات مجلس با شرع به عهده‌ی اکثریت فقها و با قانون اساسی به عهده‌ی اکثریت حقوق دانان است.
 - ۳) تشخیص عدم مغایرت مصوبات مجلس شورای اسلامی با قانون اساسی به عهده‌ی اکثریت اعضاء شورای نگهبان است.
 - ۴) نظارت شرعی فقهای شورای نگهبان بر مصوبات مجلس با حضور و اعلام رأی حقوق دانان معتبر است.
- ۱۷- در صورت عدم اظهار نظر شورای نگهبان نسبت به مصوبات مجلس ظرف ده روز: (سراسری - ۷۶)
- ۱) در صورت تأیید مجمع تشخیص مصلحت نظام مصوبه قابل اجرا است.
 - ۲) مصوبه‌ی مجلس برای تشخیص مصلحت به مجمع تشخیص مصلحت نظام فرستاده می‌شود.
 - ۳) مصوبه‌ی مجلس به مدت شش ماه مسکوت ماند.
 - ۴) مصوبات مجلس قابل اجرا است و حتی مجمع تشخیص مصلحت نظام حق دخالت ندارد.
- ۱۸- کدام نهاد به منزله‌ی قوه‌ی مؤسس ناظر می‌باشد؟ (سراسری - ۷۷)
- ۱) شورای نگهبان
 - ۲) شورای بازنگری
 - ۳) مجمع تشخیص مصلحت نظام
 - ۴) مجلس خبرگان
- ۱۹- در باب نظارت شرعی شورای نگهبان بر قوانین و مقررات گذشته کدام پاسخ صحیح است؟ (سراسری - ۷۷)
- ۱) ابطال آن با رأی اکثریت فقهای شورای نگهبان است.
 - ۲) تشخیص این امر بر عهده‌ی فقهای شورای نگهبان است.
 - ۳) تشخیص امر و اتخاذ تصمیم با شورای نگهبان است.
 - ۴) نظارت تام شورای نگهبان بر قوانین و مقررات گذشته اطلاق عموم دارد.
- ۲۰- چه اثر حقوقی بر نظر مشورتی شورای نگهبان مترتب است؟ (سراسری - ۷۷)
- ۱) در حکم تفسیر قانون اساسی است.
 - ۲) در صورتی که به تصویب اکثریت برسد ارزش تفسیر دارد.
 - ۳) صرفاً در دادگاه‌ها قابل استناد است.
 - ۴) می‌تواند مقدمه‌ای برای تفسیر باشد.
- ۲۱- اگر شورای نگهبان در مهلت قانونی مصوبه قوه‌ی مقننه را از نظر انطباق با موازین اسلام و قانون اساسی بررسی نکند، مصوبه دارای چه ارزشی است؟ (سراسری - ۷۸)
- ۱) مصوبه ارزش قانون ندارد و نمی‌تواند به اجرا در آید.
 - ۲) مصوبه‌ی مجلس ارزش قانون دارد و به اجرا گذاشته می‌شود.
 - ۳) مصوبه ارزش قانون ندارد ولی به اجرا در می‌آید.
 - ۴) مصوبه ارزش قانون دارد ولی منتشر و اجرا نمی‌شود.
- ۲۲- در چه مواردی مجلس شورای اسلامی بدون وجود شورای نگهبان قانونی است؟ (سراسری - ۸۰)
- ۱) اعلام نظر شورای نگهبان قبل از تصویب مجلس و عدم تأخیر در ارسال مصوبات به شورای نگهبان
 - ۲) تصویب اعتبار نامه‌ی نمایندگان و انتخاب شش نفر حقوق دانان اعضاء شورای نگهبان
 - ۳) بررسی طرح‌ها و لوایح چند شوری و تعطیلات رسمی شورای نگهبان
 - ۴) لوایح و طرح‌های فوری
- ۲۳- شورای نگهبان، نظارت بر انتخابات و همه‌پرسی را بر عهده دارد و: (سراسری - ۸۱)
- ۱) نظارت بر انتخابات مجلس خبرگان رهبری صرفاً بر عهده‌ی فقهای شورا است.
 - ۲) برعکس قضاوت ابطال انتخابات توسط شورای نگهبان ضرورتی ندارد که مستدل و مستند باشد.
 - ۳) نظارت شورا استصوابی است و شورا می‌تواند صلاحیت داوطلبانی را که به تشخیص خود صلاح نمی‌داند رد کند.
 - ۴) لازمه‌ی نظارت بی‌طرفانه‌ی شورا بر انتخابات عدم وابستگی اعضا شورا به احزاب و گروه‌های سیاسی است.

- ۲۴- مصوبات مجلس شورای اسلامی در کدام یک از موارد ذیل بدون تأیید شورای نگهبان معتبر است؟ (سراسری - ۸۱)
- ۱) در صورت عدم اظهار نظر شورا پس از انقضای ده روز از تاریخ وصول
 - ۲) مصوباتی که به دستور مجمع تشخیص مصلحت نظام به تصویب مجلس می‌رسد.
 - ۳) هیچ یک چون مجلس شورای اسلامی بدون وجود شورای نگهبان اعتبار قانونی ندارد.
 - ۴) طرح‌ها و لوایح فوری و تصمیمات غیر علنی که با مشارکت شورای نگهبان به تصویب می‌رسد.
- ۲۵- شورای نگهبان در تفسیر قانون اساسی:
- ۱) از اختیارات مطلق برخوردار است.
 - ۲) می‌تواند اصلی از اصول قانون اساسی را تعطیل کند.
 - ۳) با اتفاق آراء بین حقوقدانان و فقها تصمیم می‌گیرد.
 - ۴) باید در محدوده‌ی اصول قانون اساسی و با اکثریت خاص تفسیر کند.
- ۲۶- شورای نگهبان:
- ۱) بر انتخابات مجالس خبرگان و شورای اسلامی نظارت دارد ولی بر انتخابات نمایندگان شوراهای محلی نظارت ندارد.
 - ۲) حق دارد قانون اساسی را تفسیر و تصویب‌نامه‌های خلاف شرع را ابطال کند.
 - ۳) مستقیماً حق نظارت بر کلیه مقررات و ابطال آن‌ها را دارد.
 - ۴) بر کلیه انتخابات مختلف که در ایران برگزار می‌شود نظارت دارد.
- ۲۷- مصوبات مجلس شورای اسلامی در کدام یک از موارد ذیل بدون تأیید شورای نگهبان معتبر است؟ (آزاد - ۸۶)
- ۱) طرح‌ها و لوایح فوری و تصمیمات غیرعلنی که با مشارکت شورای نگهبان به تصویب می‌رسد.
 - ۲) در صورت عدم اظهار نظر شورا پس از انقضای ده روز از تاریخ وصول.
 - ۳) مصوباتی که به دستور مجمع تشخیص مصلحت نظام به تصویب مجلس می‌رسد.
 - ۴) هیچ‌یک! چون مجلس شورای اسلامی بدون وجود شورای نگهبان اعتبار قانونی ندارد.
- ۲۸- شورای نگهبان
- ۱) بر انتخابات شورای اسلامی محل نظارت می‌کند و نظر قطعی می‌دهد.
 - ۲) می‌تواند تصویب‌نامه‌های خلاف شرع را ابطال و قوانین را تفسیر کند.
 - ۳) می‌تواند از تصویب اساسنامه‌ی سازمان‌ها و مؤسسات دولتی امتناع کند.
 - ۴) بر همه پرسى نظارت عام دارد و حق اظهار نظر قطعی در مورد نتیجه آن دارد.
- ۲۹- کدام عبارت در خصوص شورای نگهبان صحیح است؟ (سراسری - ۸۷)
- ۱) کلیه قوانین بدون اظهار نظر مثبت شورای نگهبان قابل اجرا نیست.
 - ۲) برای تصویب توقف انتخابات و تغییر خطوط مرزی، حضور کلیه اعضای شورای نگهبان در مجلس الزامیست.
 - ۳) نظارت بر انتخابات مجلس شورای اسلامی بر عهده همه اعضا و نظارت بر انتخابات مجلس خبرگان تنها بر عهده فقهای شورای نگهبان است.
 - ۴) جمع مشاغل برای اعضای شورای نگهبان و عضویت مؤثر آنان در احزاب مانع بی‌طرفی آنان در نظارت بر انتخابات خواهد بود.
- ۳۰- در مقایسه‌ی اختیارات شورای نگهبان با مجمع تشخیص مصلحت نظام، می‌توان گفت (سراسری - ۸۸)
- ۱) حق شورای نگهبان پاسداری از قانون اساسی است ولی برای مجمع تشخیص مصلحت نظام پیروی از قانون اساسی شرط نیست.
 - ۲) حق نظارت شرعی شورای نگهبان بر قانون اساسی اطلاق دارد لیکن این حق برای مجمع تشخیص مصلحت نظام وجود ندارد.
 - ۳) شورای نگهبان و مجمع تشخیص مصلحت نظام هر دو باید قانون اساسی را اعمال کنند.
 - ۴) هر دو نهاد برای پاسداری از قانون اساسی تابع نظر مقام رهبری می‌باشند.

پاسخ سؤالات چهار گزینه‌ای فصل هفتم

- ۱- گزینه ۴ صحیح است.
شورای نگهبان موظف به بررسی و اظهارنظر در ظرف ده روز می‌باشد و سکوت و عدم اظهار نظر، تلقی به عدم مغایرت آن مصوبه با موازین شرع و قانون اساسی خواهد شد.
- ۲- گزینه ۴ صحیح است.
اصل ۶۵ ق.ا. در مورد رسمیت نمایندگان و اصل ۹۳ ق.ا. در مورد عدم اعتبار مصوبات مجلس بدون نظارت شورای نگهبان مگر در دو مورد زیر:
۱- اعتبارنامه‌ی نمایندگان ۲- انتخاب شش حقوق‌دان شورای نگهبان
- ۳- گزینه ۴ صحیح است.
در این مورد اختلاف نظر دیده می‌شود:
۱- تحلیل شورای نگهبان از اصل ۴ ق.ا. شورا (فقه‌های شورا) حق نظارت شرعی به مقررات گذشته را رأساً و یا با ارجاع مراجع قضایی صالح دارد.
۲- تحلیل استاد هاشمی: نظارت شورا از لحاظ تحلیل حقوقی منحصر به مصوبات مجلس در حال حاضر و نیز از لحاظ تحلیل سیاسی- اجتماعی هم باید اول قوانین تازه به تصویب مجلس و شورا برسند تا بتوان قوانین گذشته را نسخ کرد تا کشور دچار خلأ قانونی نشود.
- ۴- گزینه ۳ صحیح است.
البته گزینه‌ی «۴» هم غلط نیست. گزینه‌ی «۳» منطبق با ماده‌ی ۷ قانون نظارت شورای نگهبان بر انتخابات ریاست جمهوری است و گزینه‌ی «۴» منطبق است با نظارت شورای نگهبان بر تصویب اساس‌نامه‌ی سازمان‌های دولتی هر چند شاید بتوان گفت که این حق شورا نه اختیاری و دل‌خواهی بلکه در چارچوب موارد شرع و قانون اساسی است و گزینه‌ی «۴» این چارچوب را در نظر نگرفته است.
- ۵- گزینه ۱ صحیح است.
آن چه مسلم است، حق نظارت استصوابی بر مصوبات مجلس بر انتخابات خیرگان، بر انتخابات ریاست جمهوری و... شورای نگهبان را در مقام بالایی قرار داده است که حتماً باید افرادی بی‌طرف و مستقل باشند به همین خاطر دو شرط اساسی زیر بر موقعیت این اعضا مترتب است:
۱- منع جمع عضویت شورا با سایر مشاغل حکومتی و دولتی ۲- منع وابستگی مؤثر اعضای شورا به احزاب و گروه‌های سیاسی.
- ۶- گزینه ۱ صحیح است.
اصل ۷۳ و اصل ۹۸ ق.ا. چند نکته درباره‌ی تفسیر قانون اساسی:
T شورای نگهبان به‌عنوان قوه‌ی مؤسس ناظر جانشین قوه‌ی مؤسس مقتن است.
T جلسات شورا با حضور $\frac{۳}{۴}$ اعضا رسمی است و اخذ رأی با $\frac{۳}{۴}$ همین اعضا است.
T شورا وقتی ملزم به پاسخ استفساریه است که سؤال کننده:
۱- رئیس قوه قضائیه باشد. ۲- رئیس جمهور باشد. ۳- هیئت رئیسه مجلس باشد.
ماهیت تفسیر:
T تفسیر قانون اساسی در حکم قانون اساسی است و باید به اطلاع عموم برسد.
T در مواردی که شورا تفسیر را لازم ندید می‌توان نظر مشورتی بدهد که الزام‌آور نیست.
T اگر درخواست نظر مشورتی شود شورا در موارد روبه‌رو ملزم به پاسخ است.
- ۷- گزینه ۳ صحیح است.
با توجه به اصل ۹۱ ق.ا. وظیفه‌ی شورای نگهبان پاسداری از احکام اسلام و... از نظر عدم مغایرت مصوبات مجلس با آن‌هاست که ماهیت آن به ارگان کنترل شبیه‌تر خواهد بود.
- ۸- گزینه ۳ صحیح است.
در این مورد اختلاف نظر دیده می‌شود:
۱- تحلیل شورای نگهبان از اصل ۴ ق.ا. شورا (فقه‌های شورا) حق نظارت شرعی به مقررات گذشته را رأساً و یا با ارجاع مراجع قضایی صالح دارد.
۲- تحلیل استاد هاشمی: نظارت شورا از لحاظ تحلیل حقوقی منحصر به مصوبات مجلس در حال حاضر و نیز از لحاظ تحلیل سیاسی- اجتماعی هم باید اول قوانین تازه به تصویب مجلس و شورا برسند تا بتوان قوانین گذشته را نسخ کرد تا کشور دچار خلأ قانونی نشود.

۹- گزینه ۱ صحیح است.

حضور اعضای شورای نگهبان در مجلس:

۱- اختیاری: اعضا به خاطر تسریع در کارها، حق حضور در کلیه جلسات مجلس را دارند.

۲- تشریفاتی: رئیس جمهور با حضور رئیس قوه قضاییه و اعضای شورای نگهبان سوگند یاد می‌کند.

۳- ضروری:

الف) در مورد لوایح و طرح‌های فوری (دو و سه فوریتی)

ب) در شرایط اضطراری

T اگر امنیت کشور ایجاب کند ...

T به تقاضای رئیس جمهور، یک وزیر یا ۱۰ نماینده.

T جلسه غیر علنی تشکیل شده و حضور اعضای شورا ضروری است.

T البته در مواردی که موضوع جلسه غیر علنی بررسی یک مصوبه است.

۱۰- گزینه ۲ صحیح است.

نظارت بر انتخابات مجلس بر عهده شورای نگهبان می‌باشد، این نظارت استصوابی، عام و در تمام مراحل و در کلیه امور مربوط به

انتخابات جاری است.

۱۱- گزینه ۳ صحیح است.

اصل ۹۴ ق.ا.

۱۲- گزینه ۴ صحیح است.

نظام حقوقی کشور ما مبتنی بر نظارت مضاعف است:

اولاً شورای نگهبان نظارت بر انتخابات مجلس شورای اسلامی را بر عهده دارد. (اصل ۹۹ ق.ا.)

ثانیاً پس از تشکیل و افتتاح مجلس اعتبارنامه‌ی نمایندگان منتخب مورد بررسی و تصویب قرار می‌گیرد.

۱۳- گزینه ۱ صحیح است.

اصل ۹۸ ق.ا.

۱۴- گزینه ۱ صحیح است.

اصل ۹۹ ق.ا.

۱۵- گزینه ۲ صحیح است.

براساس ماده ۳۷ قانون همه‌پرسی، نظارت بر همه‌پرسی مانند نظارت بر انتخاب ریاست جمهوری است و برطبق ماده ۷ قانون انتخابات

ریاست جمهوری شورا در کلیه مراحل در صورت اثبات تخلف ... نسبت به ابطال یا توقیف انتخابات سراسر کشور یا برخی مناطق

اتخاذ تصمیم می‌نماید.

۱۶- گزینه ۳ صحیح است.

اصل ۹۶ ق.ا.

۱۷- گزینه ۴ صحیح است.

اصل ۹۴ ق.ا.

۱۸- گزینه ۱ صحیح است.

مجلس خبرگان قانون اساسی = مجلس مؤسس مقنن

مجلس شورای نگهبان = مجلس مؤسس ناظر.

۱۹- گزینه ۲ صحیح است.

توضیح این‌که بنا بر اصل ۹۶ ق.ا. تشخیص مغایرت مصوبات با شرع بر عهده فقهای شورای نگهبان است و در مورد مقررات گذشته،

موضوع مورد بحث مغایرت با شرع است نه قانون اساسی.

۲۰- گزینه ۴ صحیح است.

اصل ۷۳ و اصل ۹۸ ق.ا. چند نکته درباره‌ی تفسیر قانون اساسی:

T شورای نگهبان به‌عنوان قوه مؤسس ناظر جانشین قوه مؤسس مقنن است.

T جلسات شورا با حضور $\frac{3}{4}$ اعضا رسمی است و اخذ رأی با $\frac{3}{4}$ همین اعضا است.

T شورا وقتی ملزم به پاسخ استفساریه است که سؤال کننده: ۱- رئیس قوه قضائیه باشد. ۲- رئیس جمهور باشد. ۳- هیئت رئیسه مجلس باشد.

ماهیت تفسیر:

T تفسیر قانون اساسی در حکم قانون اساسی است و باید به اطلاع عموم برسد.

T در مواردی که شورا تفسیر را لازم ندید می‌توان نظر مشورتی بدهد که الزام‌آور نیست.

T اگر درخواست نظر مشورتی شود شورا در موارد روبه‌رو ملزم به پاسخ است.

۲۱- گزینه ۲ صحیح است.

اصل ۹۴ ق.ا.

۲۲- گزینه ۲ صحیح است.

اصل ۶۵ ق.ا. در مورد رسمیت نمایندگان و اصل ۹۳ ق.ا. در مورد عدم اعتبار مصوبات مجلس بدون نظارت شورای نگهبان مگر در دو مورد زیر:

۱- اعتبارنامه‌ی نمایندگان ۲- انتخاب شش حقوق‌دان شورای نگهبان

۲۳- گزینه ۴ صحیح است.

آنچه مسلم است، حق نظارت استصوابی بر مصوبات مجلس بر انتخابات خبرگان، بر انتخابات ریاست جمهوری و ... شورای نگهبان را در مقام بالایی قرار داده است که حتماً باید افرادی بی‌طرف و مستقل باشند به همین خاطر دو شرط اساسی زیر بر موقعیت این اعضا مترتب است:

۱- منع جمع عضویت شورا با سایر مشاغل حکومتی و دولتی ۲- منع وابستگی مؤثر اعضا شورا به احزاب و گروه‌های سیاسی.

۲۴- گزینه ۱ صحیح است.

کلیه‌ی مصوبات مجلس شورای اسلامی باید به شورای نگهبان فرستاده شود. شورای نگهبان موظف است آن را حداکثر ظرف مدت ده روز از تاریخ وصول از نظر انطباق بر موازین اسلام و قانون اساسی مورد بررسی قرار دهد و چنانچه آن را مغایر بیند برای تجدید نظر به مجلس بازگرداند در غیر این صورت مصوبه قابل اجراست. (اصل ۹۴ ق.ا.)

۲۵- گزینه ۴ صحیح است.

تفسیر باید در محدوده‌ی اصول قانون اساسی باشد.

۲۶- گزینه ۱ صحیح است.

۲۷- گزینه ۲ صحیح است.

به موجب اصل ۹۴ قانون اساسی؛

۲۸- گزینه ۴ صحیح است.

تشریح سایر گزینه‌ها:

گزینه‌ی «۱»: طبق اصل ۹۹ ق.ا. شورای نگهبان نظارت بر انتخابات مجلس خبرگان رهبری، ریاست جمهوری، مجلس شورای اسلامی و مراجعه به آرای عمومی را به عهده دارد. طبق اصل ۱۷۰ ق.ا. و ماده‌ی ۲۵ قانون دیوان عدالت اداری، ابطال تصویب‌نامه‌های خلاف شرع با دیوان عدالت اداری است نه شورای نگهبان

۲۹- گزینه ۴ صحیح است.

جمع مشاغل برای اعضای شورای نگهبان و هم‌چنین عضویت فعال آنها در احزاب مانع از بی‌طرفی اعضا در نظارت بر انتخابات می‌شود. گزینه‌ی «۱» با توجه به اصل ۹۴ قانون اساسی صحیح نیست زیرا اگر شورای نگهبان در مورد یک مصوبه مجلس ظرف مدت ۱۰ روز اظهار نظر ننماید مصوبه قابل اجرا بوده و به منزله قانون می‌باشد

۳۰- گزینه ۳ صحیح است.

با وجود آن که تمام اعضای دائم و موقت مجمع و اعضای فقیه شورای نگهبان را رهبری تعیین می‌کند اما آنها برای امر «پاسداری از قانون اساسی» تابع نظر وی به طور مطلق نیستند. چراکه کمابیش سعی شده که مجمع نقشی مستقل داشته باشد و به حل معضلات کلی نظام و کشور و نه فقط پاسداری از قانون اساسی - که این در واقع وظیفه اصلی شورای نگهبان است - بپردازد.

فصل هشتم

رهبرای

عناوین اصلی

- ❖ کلیات رهبری
- ❖ وظایف و اختیارات رهبری
- ❖ رهبری در قوای سه‌گانه

فصل هشتم

رهبری

در هر رژیم حکومتی، شخصی با عنوان خاص در رأس هرم قدرت قرار می‌گیرد که در حکومت‌های سلطنتی شاه و در رژیم‌های جمهوری، رئیس‌جمهور و در جمهوری اسلامی ایران، رهبر نام دارد.

در سال ۱۳۵۸ بعد از اینکه در فروردین ماه، عنوان «جمهوری اسلامی» برای رژیم حکومتی ایران انتخاب شد، خبرگان که غالباً با عنوان اسلام‌شناس به مجلس خبرگان راه یافته بودند و بر اساس نظرات امام خمینی (ره) و سوابق اسلامی و عنوان ولایت فقیه، قانون اساسی را با محوریت رهبری تدوین نمودند و اصولی را به آن اختصاص دادند. با تغییرات مهمی که در سال ۱۳۶۸ نسبت به اصول مربوط به رهبری در قانون اساسی صورت گرفت، فقط یک نفر واجد شرایط توسط مجلس خبرگان رهبری برای احراز این مقام، گزینش می‌شود و تا زمانی که شرایط لازم را دارد، در این مقام باقی می‌ماند و مرجع تشخیص شرایط، اکثریت نمایندگان مجلس خبرگان می‌باشد که هر ۸ سال یکبار از جانب مردم انتخاب می‌شوند.

رهبری مختص به هیچ خانواده، قوم و گروهی نیست و نه مادام‌العمر است و نه بر اساس توارث، بلکه مدت رهبری بستگی به توانایی‌های لازم برای این مقام و حفظ شرایط لازم دارد.

بخش اول: اصول قانون اساسی در ارتباط با رهبری

* فصل هشتم قانون اساسی با شش اصل (۱۰۷ تا ۱۱۲)

* مقدمه قانون اساسی

* اصل پنجم که شرایط رهبری را معین می‌کند.

* اصل ۵۷ که با معرفی قوای حاکم در جمهوری اسلامی، موقعیت رهبری را فوق این قوا تعیین می‌کند.

* اصل ۶۰ دخالت و ریاست رهبر را بر بخشی از قوه مجریه نشان می‌دهد.

* اصل ۹۱ انتخاب فقهای شورای نگهبان به وسیله رهبر را متذکر می‌شود.

* اصل ۱۰۷ کیفیت انتخاب رهبر را از جانب مجلس خبرگان بیان می‌کند.

* اصل ۱۰۹ متضمن شرایط و صفات رهبری

* اصل ۱۱۰ وظایف رهبری را بیان می‌کند.

* اصل ۱۱۱ راههای مختلف پایان یافتن رهبری و جانشینی شورای رهبری را تشریح می‌کند.

* اصل ۱۱۲ از مجمع تشخیص مصلحت نظام نام می‌برد که اعضاء ثابت و متغیر آن، همگی با انتخاب رهبر، عضویت می‌یابند.

* اصل ۱۱۳ به طور قاطع، رهبر را عالیترین مقام رسمی کشور معرفی می‌نماید.

* اصل ۱۳۰ رهبر را مرجع دریافت و پذیرش استعفاى رئیس‌جمهور معرفی می‌نماید.

* در اصل ۱۷۵ عزل و نصب رئیس‌صدا و سیما با رهبری عنوان شده است.

* در اصل ۱۷۶ مصوبات شورای عالی امنیت ملی با تأیید رهبری، قابل اجرا شناخته شده است و ...

بخش دوم: شرایط و صفات رهبر

بر اساس قانون اساسی:

- (۱) رهبر باید فقیه باشد = یعنی اسلام شناس و آگاه به احکام اسلام و متخصص در فقه باشد.
- (۲) رهبر باید عادل باشد.
- (۳) رهبر باید با تقوا باشد
- (۴) رهبر باید دارای بینش صحیح سیاسی و اجتماعی باشد.
- (۵) رهبر باید مدبّر و آینده‌نگر باشد.
- (۶) رهبر باید مدیر بوده و قادر به اداره امور باشد.
- (۷) رهبر باید شجاع باشد.

بخش سوم: وظیفه خبرگان در انتخاب رهبر

اعضای مجلس خبرگان رهبری که خود را با احراز شرایط سنگینی مانند عدالت و تقوا از جانب مردم انتخاب می‌شوند باید برابر اصول ۱۰۷ و ۱۰۹ قانون اساسی، همه فقهای واجد شرایط را مورد بررسی و مشورت قرار دهند و مشخصات آنها را در معرض سنجش قرار دهند. کسی که فقیه هست ولی شجاع نیست یا مدیریت ندارد یا مدبّر نیست یا بینش صحیح سیاسی و اجتماعی ندارد یا در عدالت و تقوی، مورد تردید است باید کنار گذاشته شود.

پس از اینکه خبرگان، فقهای جامع‌الشرایط را یافتند باید رسیدگی به مرجّحات و نقاط درخشان آنها را آغاز کنند تا بفهمند که کدامیک اعلم به احکام و موضوعات فقهی است، کدامیک در مسایل سیاسی و اجتماعی برجسته است، کدامیک مقبولیت عامّه دارند و غیره، ممکن است خبرگان، بین بیست یا سی نفر از واجدین شرایط، یکی را مقبول عامّه، یکی را اعلم در مسایل فقهی و یکی را شجاع و مدیر و مدبّر تشخیص دهند، در این صورت باید بین نفرات صاحب امتیاز به گزینش دست بزنند. اما هرگاه نتوانستند امتیاز خاصی برای یک نفر پیدا نموده و او را به رهبری برگزینند و همه را در یک سطح و درجه شناختند، باید با در نظر گرفتن مجموع مشخصات و امتیازات، یکی را طبق آنچه در ذیل اصل ۱۰۷ قانون اساسی بیان شده است به رهبری برگزینند.

بخش چهارم: پایان رهبری

وظایف و مسئولیت‌های هر شخصی مربوط به یک دوره زمانی است و رهبر نیز از این قاعده مستثنی نیست. دوره مسئولیت رهبر، بدون مدت است یعنی ممکن است یک روز یا چند ده سال باشد. رهبری مادام‌العمر نیست و مواردی پیش می‌آید که رهبری پایان می‌پذیرد که برخی از آنها موجب عزل رهبر می‌شوند، بعضی به صورت قهری موجب پایان رهبری می‌شوند و برخی در اختیار خود رهبر است:

(۱) موجبات عزل رهبر:

* ناتوانی از انجام وظایف قانونی: مانند ضعف و ناتوانی جسمی - ازدیاد سن - اختلال حواس و نارسایی روانی - مسافرت طولانی و عدم تمایل به بازگشت - اشتغالات شخصی و خانوادگی - مفقود شدن - ربوته شدن - جنون - سفه البته قابل ذکر است که ناتوانی رهبر در انجام وظایف قانونی، موقتی باشد شورای موقت رهبری تشکیل می‌گردد تا رفع مانع شود و مثلاً بیماری رهبر رفع گردد و ملاک تشخیص، نظر خبرگان می‌باشد.

* فقدان یکی از شرایط رهبری

* کشف نداشتن یک یا چند مورد از شرایط لازم برای رهبری

(۲) موجبات قهری پایان رهبری:

* کناره‌گیری و استعفاء: رهبری، مسئولیت و تکلیف است و کناره‌گیری رهبر، با وجود داشتن شرایط و قدرت بر انجام وظایف، خلاف تکلیف است و رهبر نمی‌تواند اظهار نماید به علت تدریس یا مطالعه یا نویسندگی یا تحقیق، این تکلیف الهی را رها می‌کند، مگر اینکه واقعاً شرایط رهبری را در خود نبیند یا خود را در ادامه کار، ناتوان تشخیص دهد یا افرادی دیگری را واجد صلاحیت بیشتری بشناسد. به هر حال هرگاه رهبر تصمیم به کناره‌گیری بگیرد نمی‌توان او را وادار به بودن در این مقام نمود و لازم نیست استعفای رهبر مورد پذیرش مجلس خبرگان قرار بگیرد. در این صورت خبرگان موظف هستند در اسرع وقت، به گزینش رهبر جدید بپردازند و تا زمان انجام این کار، شورای موقت رهبری، عهده‌دار امور خواهد بود.

بخش پنجم: وظایف و اختیارات رهبر

- (۱) تعیین سیاست‌های کلی نظام جمهوری اسلامی ایران، پس از مشورت با مجمع تشخیص مصلحت
 - (۲) نظارت بر حسن اجرای سیاست‌های کلی نظام
 - (۳) فرمان همه‌پرسی
 - (۴) فرماندهی کل نیروهای مسلح
 - (۵) اعلان جنگ و صلح و بسیج نیروها
 - (۶) نصب و عزل و قبول استعفای فقهای شورای نگهبان، عالیترین مقام قوه قضائیه، رئیس سازمان صدا و سیما، رئیس ستاد مشترک، فرمانده سپاه پاسداران، فرماندهان عالی نیروهای نظامی و انتظامی
 - (۷) حل اختلاف و تنظیم روابط قوای سه‌گانه
 - (۸) حل معضلات نظام که از طریق عادی، قابل حل نیست از طریق مجمع تشخیص مصلحت نظام
 - (۹) امضای حکم ریاست جمهوری پس از انتخاب توسط مردم
 - (۱۰) عزل رئیس جمهور با در نظر گرفتن مصالح کشور پس از حکم دیوان عالی کشور در مورد تخلف وی در انجام وظایف قانونی یا رأی مجلس بر عدم کفایت او.
 - (۱۱) عفو یا تخفیف مجازات محکومین در حدود موازین اسلامی، پس از پیشنهاد رئیس قوه قضائیه
- رهبر می‌تواند بعضی از وظایف و اختیارات خود را در جهت تقسیم کار و انجام بهتر، به شخص دیگری تفویض نماید.

بخش ششم: اعمال نظر رهبری در قوای سه‌گانه

قانون اساسی، رهبر را در رأس هرم قدرت و حاکمیت قرار داده است و لذا اعمال قوه مقننه، مجریه و قضائیه، تحت نظر رهبری قرار می‌گیرد و در اصلاحات سال ۱۳۶۸، حل اختلاف و تنظیم روابط قوای سه‌گانه که قبلاً از وظایف رئیس جمهور بود به رهبر واگذار شد و مواردی که در بخش قبلی به عنوان وظایف و اختیارات رهبر بیان نمودیم بیانگر اعمال نظر رهبر در قوای سه‌گانه می‌باشد. مثلاً رئیس قوه قضائیه، همه مسئولیت‌های این قوه را عهده‌دار است. ولی با توجه به اقتداری که رهبر در نصب و عزل رئیس قوه قضائیه دارد، درجه تأثیر او در این قوه، کاملاً مشهود می‌شود. از دیگر موارد اعمال نظر رهبر در ارتباط با قوه قضائیه می‌توان به مسأله عفو یا تخفیف مجازات محکومین اشاره کرد.

این وضعیت، با دقت در اختیارات رهبری، در مورد قوای مقننه و مجریه نیز صادق است.

بخش هفتم: شورای موقت رهبری

شورای موقت رهبری، تأسیس جدیدی است که هیأت بازنگری قانون اساسی در سال ۱۳۶۸، آن را وارد قانون اساسی نمود و مربوط به فاصله زمانی بین خاتمه دوره رهبر فعلی تا گزینش رهبر جدید می‌باشد.

در خصوص شورای موقت رهبری می‌توان به موارد ذیل اشاره نمود:

- (۱) نهادی است موقتی و هیچ‌گاه نمی‌تواند جای رهبر را به طور دائمی یا برای مدتی طولانی بگیرد.
- (۲) شورای رهبری با آنچه که در قانون اساسی سال ۱۳۵۸ پیش‌بینی شده بود و در اصلاحات سال ۱۳۶۸ حذف شد تفاوت دارد. شورای رهبری سابق، یکی از دو نوع رهبری فردی و رهبری جمعی بود و هر گاه خبرگان نمی‌توانستند رهبری واحد انتخاب کنند، شورایی مرکب از ۳ یا ۵ نفر را برمی‌گزینند. اما شورای رهبری کنونی، در واقع شورای موقت رهبری است و زمانی موضوعیت پیدا می‌کند که رهبر واحد، قادر به انجام امور رهبری نباشد. به عبارتی در حال حاضر، اصل بر رهبری واحد است.
- (۳) شورای موقت رهبری، در فاصله زمانی بین اشتغال رهبر قبلی و بعدی، عهده‌دار امور می‌شود یا در مواردی که رهبر، استعفا داده و هنوز رهبر جدید انتخاب نشده است، فعال می‌شود. همچنین گاهی ممکن است رهبر احتیاج به عمل جراحی داشته و یا به لحاظ بیماری، چند هفته در بیمارستان بستری شود و نتواند امور رهبری را انجام دهد، در این صورت شورای موقت رهبری وظایف او را انجام می‌دهد و پس از بهبودی، رهبر وظایف خود را از سر می‌گیرد.

(۴) اعضای شورای موقت رهبری عبارتند از رئیس جمهور، رئیس قوه قضائیه و یکی از فقهای شورای نگهبان که به وسیله مجمع تشخیص مصلحت نظام انتخاب می‌شود. رئیس قوه قضائیه و فقیه شورای نگهبان باید مجتهد باشند و هرگاه یکی از سه

عضو شورای موقت رهبری نتواند انجام وظیفه نماید، مجمع تشخیص مصلحت نظام، نفر دیگری را تعیین می‌کند و این نفر طوری انتخاب می‌شود که همچنان، اکثریت اعضای شورای موقت رهبری، فقیه باشند.

۵) شورای موقت رهبری نمی‌تواند همه وظایف رهبر را به طور یکنواخت و مانند خود رهبر انجام دهد. در موارد زیر، تصمیمات شورای موقت رهبری نیاز به تصویب اعضای مجمع تشخیص مصلحت نظام نیز دارد:

* نصب و عزل و قبول استعفای فرماندهان عالی نظامی

* اتخاذ تصمیم در مورد سیاست کلی نظام

* فرمان همه‌پرسی

* اعلان جنگ و صلح و بسیج نیروها

* حلّ معضلات نظام

* عزل رئیس جمهور

بخش هشتم: مجلس خبرگان رهبری

یکی از نهادهای سیاسی پیش‌بینی شده در قانون اساسی، مجلس خبرگان است. طبق اصل ۱۰۷ قانون اساسی، تعیین رهبر به عهده خبرگان منتخب مردم است. قانون مربوط به تعداد اعضا و شرایط اعضای مجلس خبرگان و کیفیت انتخاب آنها و آیین‌نامه داخلی جلسات آنها برای دوره نخست، توسط فقها اولین شورای نگهبان تهیه و با اکثریت آراء آنان تصویب شد و به تصویب نهایی رهبر فقیه انقلاب رسید. از آن پس، هرگونه تغییر و تجدید نظر در قوانین مربوط به وظایف خبرگان، در صلاحیت خود آنان است. در مورد مجلس خبرگان مباحث زیر قابل بیان می‌باشد:

۱) خبرگان از جانب ملت انتخاب می‌شوند و باید متخصص و خبیره در شناسایی رهبر و تشخیص شرایط و صفات لازم برای او باشند. انتخاب خبرگان باید تحت نظارت شورای نگهبان صورت پذیرد و در ضمن، گزینش جانشین برای رهبر فعلی، در صورت از دست دادن شرایط، منحصراً در صلاحیت مجلس خبرگان می‌باشد.

۲) مجلس شورای اسلامی که دارای صلاحیت عام در وضع قوانین کشور می‌باشد در مورد مجلس خبرگان، انتخابات آن و ترتیب انجام وظیفه این مجلس، صلاحیتی ندارد.

۳) تعداد اعضای مجلس خبرگان تابع دو معیار است: یکی واحد جغرافیایی که هر استان باید یک نماینده در مجلس خبرگان داشته باشد و دیگری، عامل جمعیت می‌باشد یعنی استان‌هایی که بیش از یک میلیون نفر جمعیت دارند علاوه بر یک نماینده خود، به ازای هر پانصد هزار نفر، دارای یک نماینده دیگر نیز خواهند بود. لذا استانی که شش میلیون نفر جمعیت دارد با استانی که پانصد هزار نفر جمعیت دارد، از لحاظ تعداد خبرگان متفاوت هستند.

۴) به لحاظ اهمیتی که رهبری دارد، سعی شده برای شرکت هر چه گسترده‌تر مردم برای انتخاب خبرگان، بسیاری از قیود و شرایط برای انتخاب‌کننده (ملت)، مدّ نظر نباشد و فقط دو مورد، دارای اهمیت می‌باشد:

* تابعیت جمهوری اسلامی ایران: بنابراین مسلمان یا غیر مسلمان، اقلیت‌های مذهبی رسمی مانند مسیحی، کلیمی، زرتشتی و اقلیت‌های مذهبی غیر رسمی مانند صابین، حتی کسانی که بی‌اعتقاد به جمهوری اسلامی هستند و یا مخالفان در صورتی که دارای تابعیت جمهوری اسلامی ایران، باشند می‌توانند رأی دهنده باشند.

* حداقل سنّ رأی‌دهنده، ۱۵ سال تمام معین گردیده است.

از سوی دیگر، انتخاب شوندگان (اعضای خبرگان) نیز باید واجد شرایط خاصی باشند:

* اشتها به دریافت و وثوق و شایستگی اخلاقی

* آشنایی کامل به مبانی اجتهاد، با سابقه تحصیل در حوزه‌های علمیه بزرگ، در حدّی که بتوانند فردی صالح را برای رهبری برگزینند.

* داشتن بینش سیاسی و اجتماعی و آشنایی با مسائل روز

* معتقد بودن به نظام جمهوری اسلامی ایران

* نداشتن سوابق سوء سیاسی و اجتماعی

البته داشتن تابعیت ایران و شرط سنّی هم از شرایط مهم می‌باشند ولی از آنها حرفی زده نشده و علت این امر، شاید بدیهی بودن

آنها باشد که قاعداً کاندیدای عضویت در مجلس خبرگان، دارای آنها خواهد بود.

(۵) کسانی دارای صلاحیت برای عضویت در مجلس خبرگان شناخته می‌شوند که دارای گواهی واجدالشرایط بودن از طرف سه تن از استادان معروف درس خارج حوزه‌های علمیه باشند یا رهبر، صریحاً یا ضمناً، اجتهاد آنان را تأیید کرده باشد و کسانی که در مجامع علمی یا نزد علماء شهر خود، شهرت به اجتهاد دارند. در مورد سایر کسانی که شناخته شده نیستند، فقهای شورای نگهبان برای احراز شرایط علمی آنان، مبادرت به گرفتن امتحان می‌نمایند.

(۶) اعضای مجلس خبرگان برای مدت ۸ سال انتخاب می‌شوند و انتخابات آن باید طوری انجام شود که سه ماه قبل از پایان دوره قبل، اعضای دوره بعد، انتخاب شده باشند.

(۷) محلّ تشکیل مجلس خبرگان، شهر مقدّس قم تعیین شده است مگر اینکه ضرورت، تشکیل آن را در محلّ دیگری ایجاب کند. (۸) مجری انتخابات مجلس خبرگان، وزارت کشور است و چنانچه تمام یا بعضی از کاندیدها در دور اول، حائز اکثریت مطلق آراء نشوند، انتخابات تجدید می‌شود. در دور دوم فقط دو برابر تعداد لازم، از بین دارندگان آراء دور اول، در حوزه انتخابیه مورد نظر به ترتیب آراء کسب شده شرکت خواهند کرد. انتخابات باید در سراسر کشور، در یک روز انجام شود. انتخابات با نظارت شورای نگهبان انجام می‌شود و خبرگان منتخب، از حوزه انتخابیه اعتبارنامه دریافت می‌کنند و وقتی $\frac{2}{3}$ نمایندگان خبرگان، اعتبارنامه نمودند، از جانب هیأت نظارت مرکزی برای جلسه افتتاحیه دعوت می‌شوند. تاریخ و محلّ جلسه افتتاحیه از طریق رسانه‌های گروهی و در روزنامه کثیرالانتشار به اطلاع عموم می‌رسد.

(۹) در جلسه افتتاحیه، هیأت رئیسه ستی، اداره جلسه را به عهده می‌گیرند و مراسم ادای سوگند انجام می‌شود و سپس هیأت رئیسه دائم برای مدت ۲ سال انتخاب می‌شوند و لذا در طول ۸ سال، چهار بار، انتخابات هیأت رئیسه خبرگان تکرار می‌گردد. انتخاب هیأت رئیسه با رأی مخفی و تصمیمات با اکثریت نسبی می‌باشد. اعضای هیأت رئیسه ۵ نفر هستند: رئیس، نائب رئیس اول و نائب رئیس دوم و دو منشی.

(۱۰) چون کار اصلی مجلس خبرگان، معرفی یا برکناری رهبر است لذا، کار مستمر و دائمی ندارند و ممکن است چندین دوره را بگذرانند و انجام وظیفه نکنند. دو نوع جلسه برای مجلس خبرگان پیش‌بینی شده است:

(۱) اجلاسیه رسمی عادی: هر سال یکبار در زمانی که خود مجلس مقررّ بدارد، حداقل به مدت ۵ روز برگزار می‌شود و به بحث و تبادل نظر درباره مسائل مربوط به رهبری و بهترین شیوه در جهت ایفای این مسئولیت خطیر و پیشنهاد آن به مقام رهبری اختصاص دارد.

(۲) اجلاسیه فوق‌العاده: به دو صورت ممکن است تشکیل شود:

* هیأت رئیسه خبرگان لازم بدانند.

* ده نفر از اعضای خبرگان، کتباً پیشنهاد کنند.

برای رسمیت یافتن اجلاسیه فوق‌العاده، حضور $\frac{2}{3}$ اعضا ضرورت دارد.

به طور کلی، مسائلی که خبرگان باید در مورد آنها اعلام نظر کنند دو نوع است: یکی مسایل عادی مثل انتخاب هیأت رئیسه که رأی نصف به اضافه یک حاضران در جلسه معتبر است و دیگری، مسایل مهم مثل تعیین رهبر که رأی $\frac{2}{3}$ حاضران ضرورت دارد.

سؤالات چهار گزینه‌ای فصل هشتم

- ۱- **مقام رهبری:** (آزاد- ۷۵)
- ۱) اعضای شورای عالی امنیت ملی را تعیین و مصوبات آن را تأیید می‌نماید.
 - ۲) مصوبات شورای عالی امنیت ملی را تأیید و اعضای مجمع تشخیص مصلحت نظام را تعیین می‌کند.
 - ۳) اعضای مجمع تشخیص مصلحت نظام را تعیین و مصوبات آن را تأیید می‌کند.
 - ۴) نقشی در تعیین اعضای شورای عالی امنیت ملی ندارد، زیرا اعضای آن را قانون اساسی مشخص کرده است.
- ۲- **تغییر و تجدید نظر در قانون مربوط به تعداد شرایط خبرگان و کیفیت انتخاب آن‌ها و آیین‌نامه‌ی داخلی جلسات خبرگان:** (آزاد- ۷۵)
- ۱) باید به تصویب مجلس خبرگان برسد.
 - ۲) باید به تصویب فقهای شورای نگهبان و تصویب نهایی مقام رهبری برسد.
 - ۳) اولین بار باید به تصویب فقهای شورای نگهبان و تصویب نهایی مقام رهبری و پس از آن باید به تصویب مجلس خبرگان برسد.
 - ۴) باید به تصویب مجلس خبرگان و تصویب نهایی مقام رهبری برسد.
- ۳- **مقام رهبری:** (آزاد- ۷۶، ۷۹ و ۸۳)
- ۱) هر زمان که بخواهد می‌تواند اعضای شورای نگهبان را نصب و عزل کند.
 - ۲) اعضای شورای عالی امنیت ملی را تعیین و مصوبات آن را امضاء می‌کند.
 - ۳) اعضای مجمع تشخیص مصلحت نظام را به تشخیص خود و فقهای شورای نگهبان را با رعایت قانون اساسی تعیین، نتایج همه‌پرسی و مصوبات شورای عالی امنیت ملی را تأیید و حکم ریاست جمهوری را امضاء می‌کند.
 - ۴) هر زمان که صلاح بداند با در نظر گرفتن مصالح کشور می‌تواند رئیس‌جمهور را عزل کند.
- ۴- **رهبری در مقام ولایت مطلقه:** (آزاد- ۷۶)
- ۱) فرماندهی کل نیروهای مسلح و نظارت بر قوای سه‌گانه را طبق اصول قانون اساسی بر عهده دارد.
 - ۲) می‌تواند مجلس را منحل، دولت را عزل و مصوبات مجلس را ابطال کند.
 - ۳) اعلان جنگ و صلح و بسیج نیروها و نصب و عزل فرماندهان عالی نظامی را به پیشنهاد شورای عالی امنیت ملی بر عهده دارد.
 - ۴) می‌تواند قائم مقامی را تعیین و تمام یا برخی از وظایف خود را به وی تفویض کند.
- ۵- **مقام رهبری:** (آزاد- ۷۹)
- ۱) براساس اصول مقرر در قانون اساسی، نظارت بر قوای سه‌گانه را بر عهده دارد.
 - ۲) می‌تواند هر زمان که بخواهد مجلس را منحل و دولت را عزل کند.
 - ۳) می‌تواند بازنگری قانون اساسی و تصویب آن را که از طریق آراء عمومی صورت گرفته تأیید یا رد نماید.
 - ۴) اعضای شورای عالی امنیت ملی و مجمع تشخیص مصلحت نظام را تعیین و مصوبات آن‌ها را تأیید می‌کند.
- ۶- **رهبری در مقام ولایت مطلقه:** (سراسری و آزاد- ۷۹، ۸۳)
- ۱) می‌تواند مجلس را منحل و دولت را عزل و مصوبات مجلس را ابطال کند.
 - ۲) اعلان جنگ و صلح و بسیج نیروها و نصب و عزل فرماندهان عالی نظامی را به پیشنهاد شورای عالی امنیت ملی بر عهده دارد.
 - ۳) فرماندهی کل نیروهای مسلح، نظارت بر قوای سه‌گانه را بر طبق اصول قانون اساسی بر عهده دارد.
 - ۴) می‌تواند قائم مقامی را تعیین و تمام یا برخی از وظایف و اختیارات خود را به وی تفویض کند.
- ۷- **بازنگری قانون اساسی:** (آزاد- ۸۰)
- ۱) با پیشنهاد رهبری آغاز می‌شود و پس از بررسی با تأیید وی و آراء عمومی رسمیت می‌یابد.
 - ۲) با اعلام رهبری و تصویب مجمع تشخیص مصلحت به شورای بازنگری پیشنهاد می‌شود.
 - ۳) پس از تأیید رهبری و رأی اکثریت $\frac{2}{3}$ شرکت کنندگان مردمی رسمیت می‌یابد.
 - ۴) با تصویب درخواست و مراجعه به آراء عمومی توسط مجلس و فرمان رهبری آغاز می‌شود.

- ۸- **مقام رهبری:**
- (۱) مافوق قانون اساسی و کلیه‌ی شئون جامعه است.
 - (۲) چون اعمال کننده‌ی حاکمیت الهی است مافوق حاکمیت ملی است.
 - (۳) به موجب قانون اساسی بر قوای سه‌گانه نظارت دارد.
 - (۴) در مقام ولایت مطلقه امر و امامت به هیچ حد قانونی محدود نیست.
- (سراسری - ۷۲)
- ۹- **مقام رهبری مندرج در قانون اساسی دارای چه کار ویژه‌ای است؟**
- (۱) ریاست کشور
 - (۲) نظارت عالی
 - (۳) تنظیم کننده‌ی قوای سه‌گانه
 - (۴) حاکمیت مطلق
- (سراسری - ۷۲)
- ۱۰- **مقام رهبری:**
- (۱) حق دارد هر زمان که بخواهد رئیس جمهور را عزل کند.
 - (۲) حق عزل رئیس جمهور را ندارد.
 - (۳) حق عزل رئیس جمهور را پس از رأی دیوان عالی کشور به تخلف قانونی و رأی مجلس به عدم کفایت سیاسی دارد.
 - (۴) نمی‌تواند رئیس جمهور را بدون رأی مجلس به عدم کفایت و یا رأی دیوان عالی کشور به تخلف وی از وظایف قانونی عزل کند.
- (سراسری - ۷۲)
- ۱۱- **مرجع رسیدگی به عزل مقام رهبری کدام است:**
- (۱) خبرگان
 - (۲) رهبری قابل عزل نیست
 - (۳) مجمع تشخیص مصلحت نظام
 - (۴) مجلس شورای اسلامی
- (سراسری - ۷۳)
- ۱۲- **مقام رهبری:**
- (۱) هر زمان می‌تواند شورای عالی امنیت ملی را منحل کند و اعضای آن را تغییر دهد.
 - (۲) اعضای شورای عالی امنیت را تعیین و مصوبات آن را تأیید نماید.
 - (۳) حق عزل و نصب اعضای شورای نگهبان را دارد.
 - (۴) اعضای مجمع تشخیص مصلحت نظام را تعیین و مصوبات شورای عالی امنیت ملی را تأیید می‌کند.
- ۱۳- **در ایران در صورت فوت یا کناره‌گیری یا عزل رهبر تا انتخاب رهبر جدید وظایف رهبری بر عهده‌ی چه کسی محول می‌شود؟**
- (سراسری - ۷۴)
- (۱) یکی از مراجع
 - (۲) مجلس خبرگان
 - (۳) شورای رؤسای سه قوه
 - (۴) رئیس جمهور، رئیس قوه‌ی قضاییه و یکی از فقهای شورای نگهبان
- ۱۴- **رهبری در مقام ولایت مطلقه بر کل امور و شئون کشور از اختیارات فراوانی برخوردار است در این خصوص: (آزاد - ۷۴)**
- (۱) هیچ مقامی حق سلب آزادی‌های مشروع را ندارد و این حکم مقام رهبری را شامل می‌شود.
 - (۲) مقام رهبری مافوق قانون اساسی است پس در جهت حفظ مصالح جامعه حق سلب آزادی‌های مشروع مردم را نیز دارا است.
 - (۳) مقام رهبری به خاطر ولایت مطلقه‌اش می‌تواند مجلس شورای اسلامی و مجلس خبرگان را منحل کند.
 - (۴) مقام رهبری می‌تواند حتی احکام قطعی دادگاه‌ها را لغو کند.
- (آزاد - ۷۴)
- ۱۵- **مقام رهبری فرماندهی کل نیروهای مسلح را به عهده دارد:**
- (۱) همان گونه که حق اعلان جنگ و صلح با مقام رهبری است در نتیجه قرارداد صلح نیز توسط نماینده منصوب وی منعقد و امضاء می‌شود.
 - (۲) هیچ فرد یا گروه یا مقامی حق اظهار نظر نسبت به عملکرد فرماندهی کل قوا را در زمان جنگ ندارد.
 - (۳) نصب فرماندهی عالی نظامی به پیشنهاد شورای عالی امنیت ملی با مقام رهبری است.
 - (۴) تعیین سیاست‌های دفاعی همچون اعلان جنگ و صلح توسط شورای عالی امنیت ملی، پس از تأیید مقام رهبری قابل اجرا است.
- ۱۶- **نمایندگان مجلس خبرگان رهبری برای چند سال انتخاب می‌شوند؟**
- (سراسری - ۷۵)
- (۱) ۲ سال (۲) ۴ سال (۳) ۵ سال (۴) ۸ سال

- ۱۷- در نظام جمهوری اسلامی ایران مسئولیت رهبر در مقابل کیست؟ (سراسری - ۷۵)
- ۱) مجلس خبرگان رهبری
 - ۲) مجمع تشخیص مصلحت نظام
 - ۳) نمایندگان مجلس شورای اسلامی
 - ۴) دادگاه ویژه روحانیت
- ۱۸- در صورت کناره‌گیری یا عزل مقام رهبری: (آزاد - ۷۵)
- ۱) شورایی مرکب از رئیس جمهور، رئیس قوه قضاییه و یکی از فقهای شورای نگهبان به انتخاب خبرگان رهبری تشکیل می‌گردد.
 - ۲) شورایی مرکب از رئیس جمهور، رئیس قوه قضاییه و یکی از فقهای شورای نگهبان به انتخاب شورای نگهبان تشکیل می‌گردد.
 - ۳) شورایی مرکب از رئیس جمهور، رئیس قوه قضاییه و یکی از فقهای شورای نگهبان به انتخاب فقهای شورای نگهبان تشکیل می‌گردد.
 - ۴) شورایی مرکب از رئیس جمهور، رئیس قوه قضاییه و یکی از فقهای شورای نگهبان به انتخاب مجمع تشخیص مصلحت نظام تشکیل می‌گردد.
- ۱۹- در مسائل بسیار مهم ممکن است اعمال قوه مقننه از راه همه‌پرسی و مراجعه به آراء عمومی باشد: (آزاد - ۷۵)
- ۱) درخواست مراجعه به آراء عمومی پس از صدور فرمان همه‌پرسی توسط رهبری باید به تصویب مجلس برسد.
 - ۲) درخواست مراجعه به آراء عمومی پس از پیشنهاد رئیس جمهور یا یک‌صد نفر از نمایندگان باید به تصویب دو سوم مجموع نمایندگان برسد.
 - ۳) درخواست مراجعه به آراء عمومی در تمام موارد با تصویب مجلس است.
 - ۴) درخواست مراجعه به آراء عمومی توسط رئیس جمهور یا یک‌صد نفر از نمایندگان پس از آنکه به تصویب دو سوم مجموع نمایندگان رسید فرمان همه‌پرسی توسط مقام رهبری صادر می‌شود.
- ۲۰- در جمهوری اسلامی ایران قوه مقننه، مجریه و قضاییه زیر نظر ولایت مطلقه امر و امامت است. بنابراین: (آزاد - ۷۵)
- ۱) مقام رهبری با ولایت مطلقه‌اش به هیچ حد قانونی محدود نیست.
 - ۲) اختیارات مقام رهبری در چارچوب قانون اساسی است.
 - ۳) مقام رهبری در مقام اعمال حاکمیت الهی، قانون و حاکمیت ملی قرار دارد.
 - ۴) وظیفه مقام رهبری محدود اما اختیاراتش نامحدود است.
- ۲۱- در جمهوری اسلامی ایران تعیین سیاست‌های کلی نظام با چه مقامی است؟ (سراسری - ۷۵)
- ۱) رئیس جمهور با مشورت رؤسای قوه مقننه و قضاییه
 - ۲) رئیس جمهور با تصویب هیئت دولت
 - ۳) مقام رهبری و ریاست جمهوری
 - ۴) مقام رهبری با مشورت مجمع تشخیص مصلحت نظام
- ۲۲- بازنگری در قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران به تصمیم چه مقامی انجام می‌گیرد؟ (سراسری - ۷۵)
- ۱) به پیشنهاد رئیس جمهوری و تصویب دو سوم نمایندگان مجلس شورای اسلامی
 - ۲) به تصمیم دو سوم نمایندگان مجلس شورای اسلامی و تأیید رهبر
 - ۳) با تصمیم رهبر پس از مشورت با مجمع تشخیص مصلحت نظام
 - ۴) به پیشنهاد رئیس جمهوری و تأیید نمایندگان مجلس خبرگان رهبری
- ۲۳- در جمهوری اسلامی شرایط انتخاب شدن به نمایندگی در مجلس خبرگان اجتهاد است، وجود این شرط در داوطلب نمایندگی چگونه احراز می‌شود؟ (سراسری - ۷۵)
- ۱) با گواهی سه نفر از استادان معروف درس خارج فقه حوزه علمیه
 - ۲) با گواهی فقهای شورای نگهبان
 - ۳) با گواهی یکی از مراجع تقلید
 - ۴) با گواهی حقوق‌دانان شورای نگهبان
- ۲۴- نمایندگان مجلس خبرگان رهبری برای چند سال انتخاب می‌شوند؟ (سراسری - ۷۵)

- ۲۵- مقام رهبری:**
- (۱) اعضای مجمع تشخیص مصلحت نظام را تعیین و مصوبات آن را امضاء می‌کند.
 - (۲) اعضای شورای نگهبان را عزل و نصب می‌کند.
 - (۳) حکم ریاست جمهوری را امضاء و اعضای مجمع تشخیص مصلحت را تعیین و مصوبات شورای عالی امنیت ملی را تأیید می‌کند.
 - (۴) هر زمان می‌تواند شورای عالی امنیت ملی را تشکیل و اعضای آن را تغییر دهد.
- (سراسری - ۷۶)
- ۲۶- اعمال قوهی مقننه از راه همه‌پرسی با پیشنهاد چه مرجعی امکان‌پذیر است؟**
- (۱) رهبری پس از مشورت با مجمع تشخیص مصلحت نظام و تصویب مجلس
 - (۲) رئیس‌جمهور و تصویب هیئت وزیران و تأیید مجلس
 - (۳) رئیس‌جمهور یا یک‌صد نماینده پس از تأیید شورای نگهبان
 - (۴) رئیس‌جمهور یا یک‌صد نفر از نمایندگان و تصویب دو سوم مجموع نمایندگان مجلس
- (سراسری - ۷۷)
- ۲۷- آیا رهبری می‌تواند اختیارات خود را به دیگری تفویض کند؟**
- (۱) رهبر نمی‌تواند امور ولایی خود را به دیگری واگذار کند مگر در شرایط اضطراری
 - (۲) رهبر نمی‌تواند اختیارات خود را به دیگری تفویض کند مگر با مشورت مجمع تشخیص مصلحت نظام
 - (۳) رهبر در تفویض اختیار هیچ محدودیتی ندارد.
 - (۴) رهبر می‌تواند بعضی از وظایف خود را به شخص دیگری واگذار کند.
- (سراسری - ۷۷)
- ۲۸- نظارت ولی فقیه در انتخابات مختلف از چه طریق محقق می‌شود؟**
- (۱) از سوی فقهای شورای نگهبان
 - (۲) از طریق مجلس خبرگان رهبری
 - (۳) از طریق مجمع تشخیص مصلحت نظام
 - (۴) ولی فقیه بر انتخابات نظارتی ندارد.
- (سراسری - ۷۷)
- ۲۹- نظارت شرعی ولی فقیه بر مصوبات مجلس شورای اسلامی از چه طریق اعمال می‌شود؟**
- (۱) شورای نگهبان
 - (۲) فقهای شورای نگهبان
 - (۳) مجمع تشخیص مصلحت نظام
 - (۴) مجلس خبرگان رهبری
- (سراسری - ۷۷)
- ۳۰- سیاست‌های کلی نظام جمهوری اسلامی ایران را چه مقامی تعیین می‌کند؟**
- (۱) ریاست جمهوری با تصویب مجلس شورای اسلامی
 - (۲) هیئت وزیران و رئیس‌جمهوری با هم
 - (۳) مقام ریاست جمهوری
 - (۴) مقام رهبری با مشورت مجمع تشخیص مصلحت نظام
- (سراسری - ۷۸)
- ۳۱- در صورت عزل رهبر تا انتخاب رهبر جدید چه مقامی وظیفه‌های او را انجام می‌دهد؟**
- (۱) شورایی مرکب از رئیس‌جمهور، رئیس قوهی قضاییه و یکی از فقهای شورای نگهبان با انتخاب مجمع تشخیص مصلحت نظام
 - (۲) شورایی مرکب از رؤسای سه قوه و فقهای شورای نگهبان
 - (۳) تا انتخاب رهبر جدید رهبر معزول به وظیفه‌های رهبری عمل می‌کند.
 - (۴) رهبر مقام غیر قابل عزل است.
- (سراسری - ۷۸)
- ۳۲- مقام رهبری:**
- (۱) اعضای شورای عالی امنیت ملی و مجمع تشخیص مصلحت نظام را تعیین و مصوبات آن‌ها را تأیید می‌کند.
 - (۲) براساس اصول مقرر در قانون اساسی نظارت بر قوای سه‌گانه را بر عهده دارد.
 - (۳) می‌تواند هر زمانی که بخواهد مجلس را منحل و دولت را عزل کند.
 - (۴) می‌تواند بازنگری قانون اساسی و تصویب آن را که از طریق آرای عمومی صورت گرفته تأیید یا رد کند.
- (سراسری - ۷۹)
- ۳۳- مقام رهبری:**
- (۱) هر زمان که صلاح بداند با در نظر گرفتن مصالح کشور می‌تواند رئیس‌جمهور را عزل کند.
 - (۲) هر زمان که بخواهد می‌تواند اعضای شورای نگهبان را نصب و عزل کند.
 - (۳) اعضای شورای عالی امنیت ملی را تعیین و مصوبات آن را امضاء می‌کند.
 - (۴) اعضای مجمع تشخیص مصلحت نظام را به تشخیص خود و فقهای شورای نگهبان را با رعایت قانون اساسی تعیین می‌کند.
- (سراسری - ۸۰)

۳۴- مقام رهبری:

- (۱) حق دارد مجلس را منحل، با فرمان همه‌پرسی و مراجعه به آرای عمومی به وضع قانون بپردازد.
 (۲) فقهای شورای نگهبان را براساس ضوابط قانونی و اعضای مجمع تشخیص مصلحت نظام را به تشخیص خود منصوب نماید.
 (۳) تعیین سیاست‌های کلی نظام پس از مشورت با مجمع تشخیص مصلحت نظام و می‌تواند اختیارات قوه قضائیه را افزایش دهد.
 (۴) هر زمان که صلاح بداند با در نظر گرفتن مصالح کشور رئیس‌جمهور را عزل می‌کند.

۳۵- در قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران کدام مورد غیر قابل بازنگری است؟

- (۱) جمهوری بودن حکومت
 (۲) قانون شوراها را محلی
 (۳) برقراری حکومت نظامی
 (۴) تقسیمات کشوری

۳۶- مرجع تشخیص ضرورت بازنگری در قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران است.

- (۱) از طریق همه‌پرسی
 (۲) خبرگان رهبری
 (۳) رهبری
 (۴) مجمع تشخیص مصلحت نظام

۳۷- بر طبق قانون اساسی مقام ولایت مطلقه فقیه:

- (۱) حق انحلال مجلس را داراست.
 (۲) حل معضلات نظام را مستقیماً به عهده دارد.
 (۳) حقی فراتر از قانون اساسی به عهده دارد.
 (۴) نظارت بر قوای سه‌گانه را طبق اصول مشخص و معین بر عهده دارد.

۳۸- مقام رهبری:

- (۱) هر زمان که صلاح بداند، با در نظر گرفتن مصالح کشور، می‌تواند رئیس‌جمهور را عزل کند.
 (۲) هر زمان که بخواهد، می‌تواند اعضای شورای نگهبان را نصب یا عزل کند.
 (۳) تمامی اعضای شورای امنیت ملی را تعیین و مصوبات آن را امضاء می‌کند.
 (۴) اعضای مجمع تشخیص مصلحت را به تشخیص خود و فقهای شورای نگهبان را با رعایت قانون اساسی تعیین، نتایج همه‌پرسی و مصوبات شورای عالی امنیت ملی را تأیید و حکم ریاست جمهوری را امضاء می‌کند.

۳۹- براساس قانون اساسی صلاحیت قانون‌گذاری مجلس خبرگان در کدام یک از موارد ذیل صحیح است؟

- (۱) در همه‌ی امور براساس قانون اساسی می‌تواند قانون‌گذاری نماید.
 (۲) فقط در خصوص مسائل مربوط به تعداد و شرایط خبرگان.
 (۳) قوانین مربوط به خبرگان را با هماهنگی مجمع تشخیص مصلحت تصویب نماید.
 (۴) در هیچ امری حق قانون‌گذاری ندارد و در صورت لزوم مجلس شورای اسلامی باید اقدام نماید.

۴۰- مقام رهبری:

- (۱) حق دارد مجلس را منحل و با فرمان همه‌پرسی و مراجعه به آرای عمومی به وضع قانون بپردازد.
 (۲) در تعیین سیاست‌های کلی نظام، پس از مشورت با مجمع تشخیص مصلحت نظام، می‌تواند اختیارات قوه قضائیه را افزایش دهد.
 (۳) فقهای شورای نگهبان را بر اساس ضوابط قانونی و اعضای مجمع تشخیص مصلحت را به تشخیص خود منصوب می‌نماید.
 (۴) هر زمان که صلاح بداند، با در نظر گرفتن مصالح کشور، می‌تواند رئیس‌جمهور را عزل کند.

۴۱- رهبری در مقام ولایت مطلقه امر و امامت امت:

- (۱) می‌تواند مجلس را منحل و یا مصوبات آن را باطل کند.
 (۲) می‌تواند رأساً مجازات محکومیت را بدون هیچ محدودیتی تخفیف دهد.
 (۳) می‌تواند قائم مقام رهبری را تعیین نماید و تمامی وظایف و اختیارات خود را به او تفویض کند.
 (۴) حق تنظیم روابط قوای سه‌گانه را دارد و نظارت بر قوای سه‌گانه را بر طبق اصول قانون اساسی بر عهده دارد.

۴۲- در خصوص بازنگری در قانون اساسی کدام گزینه صحیح است؟

- (۱) شورای بازنگری در کلیه اصول قانون اساسی صلاحیت تجدیدنظر دارد.
 (۲) صلاحیت شورای بازنگری محدود به موارد هشت‌گانه فرمان امام (ره) می‌باشد.
 (۳) شورای بازنگری نمی‌تواند در اصول مربوط به قوه مقننه و قوه قضائیه تجدیدنظر نماید.
 (۴) بازنگری در مواردی مانند اصل اسلامی بودن نظام و جمهوریت و اتکاء به آراء عمومی و ولایت فقیه ممنوع است.

۴۳- بازنگری قانون اساسی:

(آزاد-۸۷)

(۱) با اعلام رهبری و تصویب مجمع تشخیص مصلحت به شورای بازنگری پیشنهاد می‌شود.
 (۲) با پیشنهاد رهبری آغاز می‌شود و پس از بررسی با تأیید وی و آرای عمومی رسمیت می‌یابد.

(۳) پس از تأیید رهبری و رأی اکثریت $\frac{2}{3}$ شرکت‌کنندگان مردمی رسمیت می‌یابد.

(۴) با تصویب درخواست مراجعه به آرای عمومی توسط مجلس و فرمان رهبری آغاز می‌شود.

۴۴- در حال حاضر قانون مربوط به تعداد، شرایط و کیفیت انتخاب اعضای مجلس خبرگان رهبری به وسیله تصویب می‌شود.
 (آزاد-۸۷)

(۱) خود مجلس خبرگان
 (۲) مقام رهبری
 (۳) فقهای شورای نگهبان
 (۴) مجمع تشخیص مصلحت نظام

(آزاد- ۸۸)

۴۵- مقام رهبری:

(۱) اعضای شورای امنیت ملی را تعیین و مصوبات آن را امضاء می‌کند.

(۲) هر زمان که صلاح بداند، با در نظر گرفتن مصالح کشور، می‌تواند رئیس جمهور را عزل کند.

(۳) اعضای مجمع تشخیص مصلحت را به تشخیص خود و نتایج همه‌پرسی و مصوبات شورای امنیت ملی را تأیید می‌کند.

(۴) هر زمان که صلاح بداند می‌تواند اعضای شورای نگهبان را نصب و عزل کند.

۴۶- تصویب مقررات لازم‌الاجرا برای حل معضلات نظام با مجمع تشخیص مصلحت نظام و است. (سراسری- ۸۸)

(۱) مقام رهبری
 (۲) تأیید شورای نگهبان
 (۳) مجلس خبرگان
 (۴) مجلس شورای اسلامی

پاسخ سؤالات چهار گزینه‌ای فصل هشتم

- ۱- گزینه ۲ صحیح است.
تتها اصلی که اختصاص یافته به شورای امنیت ملی؛ اصل ۱۷۶ ق.ا. است و در آخر این اصل چنین آمده ... مصوبات شورای عالی امنیت ملی پس از تصویب مقام رهبری قابل اجرا است. هم‌چنین اصل ۱۱۲ ق.ا. اشاره دارد که اعضای ثابت و متغیر این مجمع را (مجمع تشخیص مصلحت نظام) رهبر تعیین می‌نماید.
- ۲- گزینه ۳ صحیح است.
اصل ۱۰۸ ق.ا. در همین باره است.
- ۳- گزینه ۳ صحیح است.
در همین باره رجوع کنید به اصل ۱۱۲ ق.ا. در مورد مجمع تشخیص مصلحت؛ اصل ۹۱ ق.ا. در مورد اعضای شورای نگهبان و اصل ۱۱۰ ق.ا. در مورد امضای حکم ریاست جمهوری و اصول ۱، ۶، ۵۹، ۶۴، ۹۹، ۱۱۰، ۱۲۳، ۱۳۲ ق.ا. در مورد همه‌پرسی ۱۷۷ ق.ا. با توجه به اصول ذکر شده به نظر می‌رسد گزینه‌ی «۳» صحیح باشد.
- ۴- گزینه ۱ صحیح است.
براساس اصل ۵۷ ق.ا. قوای حکومتی در ایران سه قوه‌ی مقننه و مجریه و قضاییه هستند که زیر نظارت ولایت مطلقه فقیه انجام وظیفه می‌کنند. هم‌چنین بند ۴ اصل ۱۱۰ ق.ا. فرماندهی کل نیروهای مسلح را به رهبری سپرده است.
- ۵- گزینه ۱ صحیح است.
اصل ۵۷ ق.ا.
- ۶- گزینه ۳ صحیح است.
اصل ۵۷ و بند ۴ از اصل ۱۱۰ ق.ا.
- ۷- گزینه ۱ صحیح است.
در مورد همه‌پرسی بازنگری قانون اساسی (همه‌پرسی اساسی) قرینه‌ی فرمان همه‌پرسی توسط رهبری (موضوع بند ۳ اصل ۱۱۰ ق.ا.) را در قسمتی از اصل ۱۷۷ ق.ا. می‌بینیم که مقرر می‌دارد:
«... مقام رهبری پس از مشورت با مجمع تشخیص مصلحت نظام طی حکمی خطاب به رئیس جمهور موارد اصلاح یا متمیم قانون اساسی را به شورای بازنگری قانون اساسی پیشنهاد می‌نماید ... مصوبات شورا پس از تأیید و امضای مقام رهبری باید از طریق مراجعه به آراء عمومی به تصویب اکثریت مطلق شرکت‌کنندگان در همه‌پرسی برسد.»
ترکیب شورای بازنگری در اصل ۱۷۷ ق.ا. آمده است. (حتماً مطالعه شود.)
محتوای اصول مربوط به اسلامی بودن نظام و ابتدای کلیه‌ی قوانین و مقررات براساس موازین اسلامی و پایه‌های ایمانی و اهداف جمهوری اسلامی ایران و جمهوری بودن حکومت و ولایت امر و امامت و نیز اداره‌ی امور کشور با اتکا به آراء عمومی و دین و مذهب رسمی ایران الی الابد تغییرناپذیر است.
- ۸- گزینه ۳ صحیح است.
اصل ۵۷ ق.ا.
- ۹- گزینه ۳ صحیح است.
با توجه به اصل ۵۷ ق.ا. ۱ و به ویژه بند ۷ اصل ۱۱۰ ق.ا. باید اذعان داشت که نقش رهبری در قانون اساسی چیزی فراتر از صرف ریاست کشور است.
- ۱۰- گزینه ۳ و ۴ صحیح است.
بند ۱۰ اصل ۱۱۰ ق.ا. در این زمینه آشکار است. با کمی دقت می‌توان دریافت که گزینه‌های «۳» و «۴» بیانگر یک مطلب می‌باشند. لذا هر دو گزینه صحیح به نظر می‌رسد.
- ۱۱- گزینه ۱ صحیح است.
اصل ۱۱۱ ق.ا. هرگاه رهبر از وظایف خود ناتوان باشد یا فاقد یکی از شرایط مذکور در اصول ۵ و ۱۰۹ ق.ا. شود یا معلوم شود از اول فاقد این شرایط بوده به تشخیص مجلس خبرگان از مقام خود عزل می‌شود.

۱۲- گزینه ۴ صحیح است.

تنها اصل اختصاص یافته به شورای امنیت ملی؛ اصل ۱۷۶ ق.ا. است و در آخر این اصل چنین آمده ... مصوبات شورای عالی امنیت ملی پس از تصویب مقام رهبری قابل اجرا است. هم‌چنین اصل ۱۱۲ ق.ا. اشاره دارد که اعضای ثابت و متغیر این مجمع را (مجمع تشخیص مصلحت نظام) رهبر تعیین می‌نماید.

۱۳- گزینه ۴ صحیح است.

اصل ۱۱۱ ق.ا.

۱۴- گزینه ۱ صحیح است.

اصل ۹ قانون اساسی که نمایانگر هراس مردم ایران از افتادن در دست سوء استفاده‌کنندگان از قدرت است؛ به قدرتی اطلاق دارد که همگی افراد و نهادها را در برمی‌گیرد نه تنها دولت بلکه مجلس و رهبری هم از لغو آزادی‌های مشروع عاجز هستند.

۱۵- گزینه ۴ صحیح است.

بند ۱ از اصل ۱۷۶ ق.ا. در همین مورد است.

۱۶- گزینه ۴ صحیح است.

شرایط خبرگان:

T اشتها به دیانت و شایستگی اخلاقی

T اجتهاد در برخی موارد فقه

T بینش اجتماعی و سیاسی روز

T اعتقاد به نظام و نداشتن سوء سابقه

T احراز این شرایط به عهده‌ی فقهای شورای نگهبان است.

T در مورد کسانی که رهبر معرفی می‌کند از لحاظ احراز شرط علمی دخالت شورای نگهبان لازم نیست.

T خبرگان برای مدت هشت سال با اکثریت نسبی شرکت‌کنندگان انتخاب می‌شوند.

۱۷- گزینه ۱ صحیح است.

اصل ۱۱۱ ق.ا.

۱۸- گزینه ۴ صحیح است.

اصل ۱۱۱ ق.ا.

۱۹- گزینه ۲ صحیح است.

در این جا چند اصل را باید در کنار هم چید اصل ۵۹ ق.ا. بند ۳ اصل ۱۱۰ ق.ا.

باید دانست که همه‌پرسی از نوع بند ۳ اصل ۱۱۰ ق.ا. با همه‌پرسی درباره‌ی وضع قانون فرق می‌کند. توضیح اینکه انواع همه‌پرسی:

۱- همه‌پرسی تقنینی: اختیار رهبر شامل این قسمت نیست.

۲- همه‌پرسی سیاسی: رئیس کشور در موارد مهم رأی اعتماد مردم را جلب می‌کند.

۳- همه‌پرسی اساسی: برای تجدید نظر در قانون اساسی استفاده می‌شود.

تنها همه‌پرسی سیاسی و اساسی موضوع اختیار رهبری می‌تواند باشد.

در مورد همه‌پرسی تقنینی اصل ۵۹ ق.ا. درخواست مراجعه به آراء عمومی را موکول به تصویب دو سوم مجموع نمایندگان مجلس دانسته است.

همه‌پرسی به پیشنهاد رئیس‌جمهور یا یکصد نفر از نمایندگان مجلس شورای اسلامی و تصویب حداقل دو سوم نمایندگان مجلس شورای اسلامی انجام خواهد شد (ماده ۳۶ قانون همه‌پرسی مصوب ۱۳۶۸/۴/۴) با توجه به این که رهبر فرمان همه‌پرسی را صادر می‌کند با موضوع مذکور در مقررات فوق معارض می‌باشد. در این صورت به نظر می‌رسد که اختیار رهبر شامل همه‌پرسی تقنینی نباشد.

۲۰- گزینه ۲ صحیح است.

صریح اصل ۵۷ ق.ا. و بند ۷ از اصل ۱۱۰ ق.ا.

۲۱- گزینه ۴ صحیح است.

بند ۱ اصل ۱۱۰ ق.ا.

۲۲- گزینه ۳ صحیح است.

اصل ۱۷۷ ق.ا.

- ۲۳- گزینه ۲ صحیح است.
رجوع شود به پاسخ سوال ۱۶.
- ۲۴- گزینه ۴ صحیح است.
- ۲۵- گزینه ۳ صحیح است.
- در این باره رجوع کنید به بند ۹ اصل ۱۱۰ ق.ا. درباره‌ی امضای حکم ریاست جمهور- اصل ۱۱۲ ق.ا در مورد نصب اعضای مجمع تشخیص مصلحت نظام و قسمت اخیر اصل ۱۷۶ ق.ا در مورد امضای مصوبات شورای امنیت.
- ۲۶- گزینه ۴ صحیح است.
رجوع شود به پاسخ سوال ۱۹.
- ۲۷- گزینه ۴ صحیح است.
- قسمت اخیر اصل ۱۱۰ ق.ا. اشعار می‌دارد: رهبر می‌تواند بعضی از وظایف خود را به شخص دیگر تفویض کند. مفهوم مخالف این اصل هم صادق است بدین صورت که رهبر نمی‌تواند تمامی وظایف خود را به دیگری تفویض کند.
- ۲۸- گزینه ۱ صحیح است.
با توجه به قسمت الف از بند ۶ اصل ۱۱۰ ق.ا. رهبر در عزل و نصب و قبول استعفای فقهای شورای نگهبان صلاحیت دارد. از سوی دیگر بنا بر اصل ۹۹ ق.ا. شورای نگهبان نظارت بر انتخابات مجلس خبرگان، ریاست جمهور، مجلس شورای اسلامی، مراجعه به آراء عمومی و همه‌پرسی را بر عهده دارد به این طریق رهبر نقش عمده‌ای در نظارت بر انتخابات دارد.
- ۲۹- گزینه ۲ صحیح است.
چنانچه اشاره شد بر طبق قسمت الف از بند ۶ از اصل ۱۱۰ ق.ا. رهبر در عزل و نصب و قبول استعفای فقهای شورای نگهبان صالح است و از سوی دیگر بنا بر اصل ۹۳، ۹۴ و ۹۶ ق.ا. نظارت شرعی بر مصوبات مجلس از سوی همین فقها اعمال می‌شود.
- ۳۰- گزینه ۴ صحیح است.
بند ۱ از اصل ۱۱۰ ق.ا.
- ۳۱- گزینه ۱ صحیح است.
اصل ۱۱۱ ق.ا.
- ۳۲- گزینه ۲ صحیح است.
اصل ۵۷ و بند ۷ از اصل ۱۱۰ ق.ا.
- ۳۳- گزینه ۴ صحیح است.
- در مورد اعضای مجمع تشخیص فقط اصل ۱۱۲ ق.ا. صریح است و در این اصل از شرایط احتمالی علمی، سیاسی یا مذهبی و ... اعضا صحبتی به میان نیامده و دست رهبر باز است ولی در مورد فقهای شورای نگهبان بند ۱ اصل ۹۱ ق.ا. اذعان دارد، شش نفر از فقهای عادل و آگاه به مقتضیات زمان و مسائل روز این عده را رهبر تعیین می‌کند.
- ۳۴- گزینه ۲ صحیح است.
- ۳۵- گزینه ۱ صحیح است.
- قسمت اخیر اصل ۱۷۷ ق.ا. موارد زیر را غیر قابل تغییر می‌داند:
- ۱- اسلامی بودن نظامی و ابتنای کلیه‌ی قوانین بر مبنای اسلام
 - ۲- پایه‌های ایمانی و اهداف جمهوری اسلامی ایران و جمهوری بودن نظام
 - ۳- ولایت امر و امامت امت
 - ۴- اداره‌ی امور کشور با اتکاء به آراء عمومی
 - ۵- دین و مذهب رسمی کشور
- ۳۶- گزینه ۳ صحیح است.
اصل ۱۷۷ ق.ا.
- ۳۷- گزینه ۴ صحیح است.
اصل ۵۷ و بند ۷ از اصل ۱۱۰ ق.ا.
- ۳۸- گزینه ۴ صحیح است.
- ۳۹- گزینه ۲ صحیح است.

طبق اصل ۱۰۸ قانون اساسی

۴۰- گزینه ۳ صحیح است.

رجوع شود به اصول ۹۱ و ۱۱۲ قانون اساسی.

۴۱- گزینه ۴ صحیح است.

مطابق بند ۷ اصل ۱۱۰ قانون اساسی

۴۲- گزینه ۴ صحیح است.

مطابق بخش اخیر اصل ۱۷۷ قانون اساسی

۴۳- گزینه ۲ صحیح است.

رجوع شود به اصل ۱۷۷ قانون اساسی

۴۴- گزینه ۱ صحیح است.

رجوع شود به اصل ۱۰۸ قانون اساسی

۴۵- گزینه ۳ صحیح است.

۴۶- گزینه ۱ صحیح است.

با توجه به اصل ۱۱۲ قانون اساسی.

قوه مجریه

عناوین اصلی

❖ ریاست جمهوری

❖ دولت

❖ نیروهای مسلح

فصل نهم

قوه مجریه

قانون اساسی تعریفی از قوه مجریه ندارد ولی از مجموع اصول مربوط به این قوه می‌توان گفت اصطلاح «مجریه» به کلیه افراد و دستگاهها و سازمان‌هایی اطلاق دارد که عملشان جنبه اجرایی دارد.

اگر قوه مجریه را در سطح حاکمیت مورد بررسی قرار دهیم متضمن نهاد ریاست جمهوری، هیأت وزیران و ارکان اجرایی که در این ردیف قرار می‌گیرند می‌باشد، ولی اگر قوه مجریه را در مفهوم وسیع مورد توجه قرار دهیم شامل عوامل گوناگون دیگری مانند استانداران، فرمانداران و کلّ سازمان‌های اداری و فنی و تخصصی و حتی مجریان ساده نیز می‌شود. به طور کلی، قوه مجریه، دو قوه دیگر را تحت الشعاع داشته و اعمال حاکمیت را به هر شکل عهده‌دار است.

بخش اول: ریاست جمهوری

طبق اصل ۱۱۳ قانون اساسی، پس از مقام رهبری، ریاست جمهوری عالی‌ترین مقام رسمی کشور است و مسئولیت اجرای قانون اساسی و ریاست قوه مجریه را جز در اموری که مستقیماً به رهبری مربوط می‌شود برعهده دارد.

پس هر چند که رئیس جمهور ریاست قوه مجریه را دارد ولی این ریاست شامل همه امور اجرایی نیست و آنچه که به این قوه مربوط است ولی در حوزه اختیارات رهبری است، از شمول ریاست رئیس جمهور خارج می‌باشد. قوه مجریه جمهوری اسلامی ایران، قوه مجریه‌ای است که اقتدار رهبری در رأس است و در عین حال، رئیس جمهور با جلب نظر رهبری، وظایف و اختیارات وسیعی دارد و این اختیارات تا به آن حد پیش می‌رود که ممکن است با تفویض رهبر، بخشی از اقتدارات رهبری را هم در برگیرد.

مبحث اول: اصول قانون اساسی در ارتباط با اعمال قوه مجریه از طرف رئیس جمهور

حدود ۴۰ اصل از قانون اساسی در ارتباط با نهاد ریاست جمهوری است که در زیر، به تعداد اندکی از آنها اشاره می‌کنیم:

* اصل ۶۰: اعمال قوه مجریه از جانب رئیس جمهور

* اصل ۶۸: توقف انتخابات مجلس در دوران جنگ با پیشنهاد رئیس جمهور

* اصل ۶۹: تشکیل جلسه غیر علنی مجلس بر حسب تقاضای رئیس جمهور

* اصل ۸۷: تقاضای رأی اعتماد توسط رئیس جمهور از مجلس برای وزراء

* اصل ۱۱۱: عضویت رئیس جمهور در شورای موقت رهبری

* اصل ۱۱۳: رئیس جمهور در مقام ریاست قوه مجریه و مسئول اجرای قانون اساسی

* اصل ۱۲۲: مسئولیت رئیس جمهور در برابر ملت، مجلس، رهبری

* اصل ۱۲۵: امضای عهدنامه‌ها از جانب رئیس جمهور

* اصل ۱۲۹: اعطای نشان دولتی

* اصل ۱۳۶: عزل وزراء

* اصل ۱۷۶: حضور فعال رئیس جمهور در شورای عالی امنیت ملی

بخش دوم: انتخاب رئیس جمهور

حکومت ایران، جمهوری اسلامی است و امور کشور باید با اتکاء به آراء عمومی اداره شود. بر همین اساس، اصل ۱۱۴ تصریح نموده که رئیس جمهور برای مدت ۴ سال، با رأی مستقیم مردم انتخاب می‌شود. طبق اصل ۱۱۶ قانون اساسی، نامزدهای ریاست جمهوری باید قبل از شروع انتخابات، آمادگی خود را رسماً اعلام کنند. نحوه برگزاری انتخابات ریاست جمهوری را قانون معین می‌کند. طبق اصل ۱۱۸، مسئولیت نظارت بر انتخابات ریاست جمهوری بر عهده شورای نگهبان گذاشته است. به موجب اصل ۱۱۷، رئیس جمهور با اکثریت مطلق آراء شرکت کنندگان انتخاب می‌شود ولی هر گاه در دور نخست، هیچ یک از نامزدها چنین اکثریتی را بدست نیاورند، روز جمعه هفته بعد، برای بار دوم رأی‌گیری می‌شود و در دور دوم، فقط دو نفر از نامزدهایی که در دور اول، آراء بیشتری داشته‌اند شرکت می‌کنند. اما اگر یکی از نامزدهایی که دارنده آراء بیشتر است از شرکت در انتخابات منصرف شود، از میان سایر نامزدها یکی که آراء بیشتری کسب کرده انتخاب می‌شود. هر گاه در فاصله ۱۰ روز پیش از رأی‌گیری، یکی از نامزدهایی که صلاحیت او طبق قانون اساسی احراز شده فوت کند، انتخابات به مدت دو هفته به تأخیر می‌افتد. همچنین اگر در فاصله برگزاری دور نخست و دوم رأی‌گیری، یکی از دو نفر حائز اکثریت آراء دور نخست فوت کند، انتخابات، دو هفته به تعویق می‌افتد. (اصل ۱۲۰)

طبق اصل ۱۱۸ در فاصله بین انتخاب رئیس جمهور جدید و پایان دوره ریاست جمهوری سابق، رئیس جمهور فعلی، وظایف ریاست جمهوری را انجام می‌دهد.

بخش سوم: شرایط کاندیدای ریاست جمهوری

مرجع تشخیص واجد شرایط بودن، شورای نگهبان می‌باشد. رسیدگی به صلاحیت کاندیداها یعنی احراز دارا بودن شرایطی که در اصل ۱۱۵ قانون اساسی پیش‌بینی شده است و این کار باید قبل از اعلان اسامی داوطلبان صورت پذیرد. این شرایط عبارتند از:

- ۱) از رجال مذهبی و سیاسی کشور باشد: هر چند عبارت «رجال» می‌تواند زنان را هم در بر بگیرد زیرا «رجال» را می‌توان، اشخاص نامدار و مشهور معنا کرد، ولی به نظر می‌رسد اولاً مرد بودن، اولین شرط کاندیدا است و ثانیاً باید از مردان سیاسی باشد و ثالثاً از نظر مذهب نیز شناخته شده و دارای احترام و اعتبار باشد.
- ۲) ایرانی‌الاصل باشد: یعنی کاندیدا، تابعیت اصلی ایرانی را داشته باشد و نه تابعیت اکتسابی. به عبارت دیگر، به هنگام تولد، برابر قوانین ایران، صفت ایرانی را داشته باشد و از هنگام تولد، تابعیت ایرانی داشته باشد.
- ۳) تابع ایران باشد: این شرط، ناظر بر وضع فعلی کاندیدا است. یعنی نامزد ریاست جمهوری، رابطه تابعیت ایران را حفظ کرده باشد.
- ۴) مدیریت داشته باشد.
- ۵) دارای حسن سابقه و امانت باشد.
- ۶) مؤمن و معتقد به مبانی جمهوری اسلامی ایران و مذهب رسمی کشور باشد.
- ۷) با تقوی باشد.

بخش چهارم: اصول لازم‌الاتباع در انتخابات ریاست جمهوری

۱) اصل نظارت شورای نگهبان: این نظارت نه قابل تغییر و تبدیل است و نه قابل انتقال و تمام مراحل انتخابات را از ابتدا تا انتها در برمی‌گیرد و شورای نگهبان می‌تواند در جریان انتخابات، موارد انحراف از قانون را به مجریان انتخابات تذکر دهد و در صورتی که اینکار، مؤثر واقع نشد می‌تواند انتخابات را متوقف نماید یا ابطال نماید. اعلام نظر شورای نگهبان در تأیید یا توقف یا ابطال انتخابات، قطعی و غیر قابل تجدید نظر است.

۲) اصل یک درجه بودن انتخابات: این مسأله در اصل ۱۱۴ قانون اساسی مورد اشاره قرار گرفته است. انتخابات ریاست جمهوری، یک درجه و مستقیم است و هر رأی دهنده به کسی رأی می‌دهد که علاقه‌مند است در مقام ریاست جمهوری قرار بگیرد. قوانین مجلس نمی‌تواند از این اصل عدول نماید.

۳) اصل برگزاری انتخابات، قبل از اتمام دوره ریاست جمهوری: حداقل یک ماه پیش از پایان ریاست جمهوری، انتخابات باید انجام

شود و رئیس جمهور معرفی شود.

(۴) اصل تعدد نامزدهای انتخابات ریاست جمهوری.

(۵) اصل انتخاب رئیس جمهور با اکثریت مطلق آراء (یعنی کسب بیش از نصف آراء)

(۶) اصل برگزاری قانونی انتخابات: انتخابات ریاست جمهوری از طریق وزارت کشور، تحت نظارت شورای نگهبان، طی چند مرحله انجام می‌شود. در مرحله اول مقدمات کار انتخابات فراهم می‌گردد. در مرحله دوم کاندیدها، داوطلبی خود را اعلام می‌کنند و صلاحیت آنها مورد رسیدگی قرار می‌گیرد. در مرحله سوم تبلیغات انتخاباتی نامزدها با استفاده از صدا و سیما و... انجام می‌پذیرد. در مرحله چهارم، در روزی معین، اخذ رأی و سپس شمارش آراء صورت می‌گیرد. در مرحله پنجم با رسیدگی به شکایات و اعتراضات وارده، نتیجه نهایی اعلام می‌گردد و اعتبارنامه رئیس جمهور بوسیله شورای نگهبان تهیه و با امضاء حکم ریاست جمهوری از جانب رهبر، امر انتخابات پایان می‌پذیرد.

بخش پنجم: آغاز دوره ریاست جمهوری و مدت آن

به موجب اصل ۱۱۰ قانون اساسی، وقتی انتخابات رئیس جمهوری پایان می‌پذیرد که حکم ریاست جمهوری پس از انتخاب از جانب مردم، از جانب مقام رهبری امضاء شود و مطابق اصل ۱۲۱ قانون اساسی، رئیس جمهور در مجلس شورای اسلامی در جلسه‌ای با حضور رئیس قوه قضائیه و اعضاء شورای نگهبان، سوگند یاد نماید.

شورای نگهبان ظرف یک هفته و در صورت لزوم، حداکثر ظرف ده روز پس از دریافت نتیجه انتخابات ریاست جمهوری از وزارت کشور، نظر قطعی خود را اعلام می‌دارد و وزارت کشور از طریق رسانه‌های گروهی، نتیجه نهایی را به اطلاع عموم می‌رساند. همچنین شورای نگهبان، اعتبارنامه رئیس جمهور منتخب را تهیه و برای تنفیذ و امضاء به مقام رهبری تقدیم می‌نماید و در جلسه‌ای که بسیاری از مسئولین کشور حضور دارند و جریان آن از سیما پخش می‌شود، رئیس جمهور به حضور رهبر می‌رسد و حکم امضاء شده را دریافت می‌دارد.

سپس مراسم رسمی سوگند در مجلس شورای اسلامی با حضور رئیس قوه قضائیه و اعضاء شورای نگهبان انجام می‌گیرد. طبق قانون اساسی، رئیس جمهور برای ۴ سال انتخاب می‌شود.

بخش ششم: وظایف رئیس جمهور

(۱) تشکیل هیأت وزیران

(۲) تعیین سرپرست برای وزارتخانه: رئیس جمهور طبق قسمت اخیر اصل صد و سی و پنجم قانون اساسی می‌تواند برای وزارتخانه‌هایی که به هر دلیلی بدون وزیر هستند، سرپرست انتخاب نماید. موارد نیاز به سرپرست عبارتند از:

- * هرگاه هنگام معرفی وزراء به مجلس، رئیس جمهور نتواند برای یک یا چند وزارتخانه، وزیر پیشنهاد نماید.
- * هرگاه یک یا چند نفر از وزراء، به هنگام معرفی به مجلس، رأی اعتماد نیاورند.
- * هرگاه رئیس جمهور، وزیری را عزل نماید.
- * هرگاه مجلس، وزیری را استیضاح نموده و سپس رأی اعتماد ندهد.

تفاوت وزیر و سرپرست عبارتند از:

- * سرپرست، عنوانی موقتی است و سمت او حداکثر برای سه ماه ادامه خواهد داشت.
- * سرپرست نه برای گرفتن رأی اعتماد به مجلس معرفی می‌شود و نه مورد سؤال و استیضاح قرار می‌گیرد.
- * رئیس جمهور اجباری در تعیین سرپرست ندارد و ممکن است تا تعیین وزیر جدید، سرپرستی تعیین نکند.
- * سرپرست، در تصمیمات هیأت وزیران مشارکتی ندارد.

(۳) معرفی وزراء به مجلس برای گرفتن رأی اعتماد: رئیس جمهور باید برای وزیرانی که انتخاب نموده است، از مجلس، رأی اعتماد کسب نماید. بنابراین وزیری که از طرف رئیس جمهور معین شده و از مجلس، رأی اعتماد گرفت خدمتش ادامه دارد تا زمانی که با استیضاح و سپس رأی عدم اعتماد در مجلس مواجه شود.

همچنین هرگاه نصف وزیران تغییر کنند، هیأت وزیران نیاز به اخذ رأی اعتماد مجدد جمعی دارد.

۴) انتخاب معاونین و مشاورین: رئیس جمهور موظف به انتخاب معاونین خود می‌باشد ولی در مورد مشاورین، انتخاب یا عدم انتخاب آنها در اختیار رئیس جمهور است.

۵) انتخاب نماینده ویژه: طبق اصل ۱۲۷ قانون اساسی، رئیس جمهور می‌تواند در امور خاص و بر حسب ضرورت، با تصویب هیأت وزیران، نماینده یا نمایندگان ویژه‌ای را با اختیارات مشخص، تعیین نماید. در این موارد، تصمیمات نماینده یا نمایندگان مذکور، در حکم تصمیمات رئیس جمهور و هیأت وزیران خواهد بود. مسئولیت نماینده ویژه صرفاً در مقابل رئیس جمهور است.

۶) انتخاب مسئولین برنامه و بودجه و امور اداری و استخدامی کشور

۷) مسئولیت اجرای قانون اساسی: مهم‌ترین و سنگین‌ترین وظیفه رئیس جمهور، مسئولیت اجرای قانون اساسی است و در عین حال، همه وظایف دیگر وی را هم در بر می‌گیرد.

رئیس جمهور می‌تواند از طریق نظارت و کسب اطلاع و پس‌گیری یا از راه هماهنگ نمودن اقدامات وزیران و اتخاذ تدابیر لازم و تسلیم لوایح قانونی مناسب به مجلس و تصویب آیین‌نامه‌ها و نصب و عزل‌هایی که در حوزه عمل اوست و ارتباطی که با مقام رهبری و شورای نگهبان و مجلس و قوه قضائیه دارد، نبض قانون اساسی را در اختیار داشته باشد و این مسئولیت دشوار را با استفاده از همه امکانات به انجام رساند.

وقتی رئیس جمهور این مسئولیت را به عهده دارد باید اعمال قوای دیگر را تا آنجا که به قانون اساسی ارتباط پیدا می‌کند مد نظر داشته باشد و در صورت توقف یا عدم اجرای اصلی از اصول قانون اساسی و یا سوء استفاده و انحراف از قانون اساسی، به فوریت وارد عمل نماید و در موارد مربوط به قوه مقننه و یا قضائیه، از اخطار قانون اساسی استفاده نماید.

۸) ریاست قوه مجریه: رئیس جمهور در مقابل ملت، رهبر و مجلس، مسئول است (اصل ۱۲۲) و موظف است مصوبات مجلس را پس از طی مراحل قانونی و ابلاغ به وی، امضا کرده و برای اجرا در اختیار مسئولان بگذارد. امضای عهدنامه‌ها و موافقتنامه‌ها و قراردادهای دولت ایران با سایر دولت‌ها، پس از تصویب مجلس با او یا نماینده قانونی او است. استوارنامه سفیران را امضا می‌کند. استوارنامه سفیران کشورهای دیگر را می‌پذیرد و اعطای نشان‌های دولتی با وی است و . .

۹) ریاست هیأت وزیران: رئیس جمهور در برابر مجلس، مسئول اقدامات هیأت وزیران است. (عبارت اخیر اصل ۱۳۶) البته معاون اول رئیس جمهور با موافقت رئیس جمهور می‌تواند اداره هیأت وزیران را بر عهده داشته باشد. (اصل ۱۲۴) هر تصمیمی که در هیأت وزیران اتخاذ شود اعم از اینکه رئیس جمهور پیشنهاد کرده باشد و ریاست جلسه نیز با او باشد و یا در غیاب او مطرح شود و بدون اخذ نظر او به تصویب دولت برسد، مسئولیت رئیس جمهور همچنان باقی است.

۱۰) تعیین و عزل وزیران و قبول استعفای آنها

۱۱) امضای قوانین و عهدنامه‌ها: رئیس جمهور موظف است قوانین را پس از طی مراحل قانونی، امضا کند و برای اجرا در اختیار مسئولین بگذارد. او باید ظرف ۵ روز از تاریخ ابلاغ قانون به وی، آن را امضا کند و این قانون در روزنامه رسمی منتشر شود و هنگامی که ۱۵ روز از انتشار آن گذشت، لازم‌الاجرا می‌شود. (ماده ۹ قانون مدنی)

همچنین عهدنامه‌ها، مقاوله‌نامه‌ها و موافقتنامه‌ها و قراردادهای دولت ایران با سایر دول، پس از تصویب مجلس و تأیید شورای نگهبان، باید به امضای رئیس جمهور یا نماینده قانونی او برسد.

۱۲) اعزام سفرا و پذیرش استوارنامه‌ها

۱۳) اعطای نشان دولتی: در هر کشوری، یکی از راه‌های تشویق و تقدیر از خدمات افراد، اعطای نشان است و برای اینکه ارزش و اهمیت این کار بیشتر شود، بر اساس اصل ۱۲۹ قانون اساسی، رئیس جمهور این نشان‌ها را اعطا می‌کند.

نشان‌های کشوری به پیشنهاد وزیر مربوط و تصویب هیأت دولت، نشان‌های لشکری با پیشنهاد رئیس ستاد مشترک و تصویب فرمانده کل قوا یا مقام مجاز از طرف او، توسط رئیس جمهور اعطا می‌شود.

بخش هفتم: مسئولیت رئیس جمهور

۱) مسئولیت رئیس جمهور در برابر ملت: رئیس جمهور با رأی مستقیم مردم انتخاب می‌شود و هرگاه نتواند به وعده‌های خود، جامه عمل بپوشاند، مسئول است و عدم رضایت عمومی باعث عدم انتخاب مجدد او و برکناری او از صحنه سیاست می‌شود.

۲) مسئولیت رئیس جمهور در برابر رهبر: رهبری یک مقام معنوی است و با تنفیذ حکم ریاست جمهوری، به نوعی آن را

مشروعیت می‌بخشد و تا زمانی که رهبر از رئیس‌جمهور حمایت می‌کند، مجلس با تمام اختیارات و اقتدار خود نمی‌تواند موجبات عزل او را فراهم نماید و لذا رئیس‌جمهور در برابر رهبر، مسئول است.

۳) مسئولیت رئیس‌جمهور در برابر مجلس: با اینکه بنابر اصل ۱۳۷ قانون اساسی هر یک از وزیران، مسئول اعمال خود در برابر مجلس هستند ولی چون از جانب رئیس‌جمهور به مجلس معرفی می‌شوند و او، ریاست هیأت وزیران را بر عهده دارد و به نوعی بر تصمیمات هیأت وزیران تسلط دارد، لذا در برابر مجلس، مسئول است. رسیدگی به تخلفات رئیس‌جمهور در مورد وظایف قانونی او در صلاحیت دیوان عالی کشور است و رسیدگی به عدم کفایت او در صلاحیت مجلس است.

بخش هشتم: موارد خلاء در پست ریاست جمهوری

(۱) فوت

(۲) عزل: هنگامی اتفاق می‌افتد که دیوان عالی کشور به دلیل تخلف در انجام وظایف قانونی، حکم به عزل رئیس‌جمهور بدهد و یا مجلس، رأی به عدم کفایت سیاسی او بدهد. البته در هر دو مورد، تصمیم نهایی با رهبر است.

۳) استعفا: رئیس‌جمهور در هر لحظه‌ای می‌تواند به جهت موجه یا غیر موجه، استعفا دهد و البته وقتی تحقق می‌یابد که رهبر آن را بپذیرد.

(۴) غیبت: غیبت ممکن است اختیاری باشد مانند مسافرت یا غیر اختیاری باشد مانند اسارت یا بازداشت به دلیل ارتکاب جرم. به هر حال غیبت بیش از دو ماه مدّ نظر می‌باشد.

(۵) بیماری: هر بیماری که به مدّت بیش از دو ماه ادامه یابد و توان کار را از رئیس‌جمهور سلب کند موجب خلاء در پست ریاست جمهوری می‌شود.

(۶) عدم انتخاب رئیس‌جمهور جدید: هر گاه به هر علت، انتخابات ریاست جمهوری به تأخیر بیفتد یا انجام نشود، با پایان یافتن مدّت ریاست جمهوری و عدم انتخاب رئیس‌جمهور جدید، این مقام خالی می‌ماند و قانون اجازه نداده که رئیس‌جمهور پیشین، بیش از مدّت ۴ سال، به کار خود ادامه دهد و پست ریاست جمهوری خالی می‌ماند.

هر یک از موارد فوق که اتفاق بیفتد دارای آثاری است که به شرح زیر می‌باشد:

(۱) جانشینی معاون اول رئیس‌جمهور و یا شخصی که رهبر انتخاب نماید.

(۲) تشکیل شورایی مرکب از رئیس‌جمهور، رئیس قوه قضائیه و معاون اول رئیس‌جمهور (یا شخصی که رهبری برای انجام مسئولیت‌های رئیس‌جمهور تعیین نموده) برای تسریع در انجام انتخابات ریاست جمهوری، به طوری که رئیس‌جمهور جدید ظرف حداکثر ۵۰ روز انتخاب شود.

(۳) ممنوعیت از انجام بعضی امور. طبق اصل ۱۳۲ قانون اساسی، انجام امور زیر در زمان جانشین ریاست جمهوری، ناشدنی است:

* استیضاح وزراء

* رأی اعتماد به دولت

* تجدید نظر در قانون اساسی

* همه‌پرسی

بخش نهم: جایگاه ارتش و سپاه در قانون اساسی

در مبحث دوم از فصل نهم قانون اساسی، ۹ اصل به ارتش و سپاه اختصاص یافته است که در دو بحث زیر، بعضی مسائل مربوط به آنها را به طور اختصار می‌آوریم:

مبحث اول: ارتش جمهوری اسلامی ایران

اصل ۱۴۳: ارتش، پاسداری از استقلال، تمامیت ارضی و نظام جمهوری اسلامی کشور را بر عهده دارد.

اصل ۱۴۵: هیچ فرد خارجی به عضویت در ارتش و نیروهای انتظامی کشور پذیرفته نمی‌شود.

اصل ۱۴۶: استقرار هرگونه پایگاه نظامی خارجی در کشور، هر چند به عنوان استفاده‌های صلح آمیز باشد، ممنوع است.

اصل ۱۴۷: دولت باید در زمان صلح از افراد و تجهیزات فنی ارتش در کارهای امدادی، آموزشی، تولیدی و جهاد سازندگی استفاده

کند، در حدی که به آمادگی رزمی ارتش آسیبی وارد نکند.

اصل ۱۴۸: هر نوع بهره‌برداری شخصی از وسایل و امکانات ارتش و استفاده شخصی از افراد آنها به صورت گماشته، راننده شخصی و .. ممنوع است.

قانون ارتش جمهوری اسلامی ایران که از تصویب مجلس گذشته است، اهداف ارتش را چنین بیان داشته است:

- (۱) حفظ استقلال، تمامیت ارضی و نظام جمهوری اسلامی ایران
 - (۲) حفظ منافع جمهوری اسلامی ایران در خارج از قلمرو کشور در دریای خزر، خلیج فارس، دریای عمان، رودخانه‌ها و معادن
 - (۳) یاری به ملل مسلمان یا مستضعف غیر معارض با اسلام در صورت درخواست
- بر اساس اصل ۱۴۴ قانون اساسی، مشخصات ارتش را می‌توان به شرح ذیل عنوان نمود:

* اسلامی بودن

* ولایی بودن

* مردمی بودن

* خود کفابودن، انضباط، سادگی، اقتدار

* تدافعی بودن (تهاجمی بودن)

مبحث دوم: سپاه پاسداران انقلاب اسلامی

قانون اساسی، اصل ۱۵۰ را به سپاه پاسداران انقلاب اسلامی اختصاص داده و آن را به عنوان یک نیروی مسلح شناخته و وظیفه آن را ادامه نگهبانی از انقلاب و دستاوردهای آن عنوان نموده و تصریح کرده است که حدود وظایف و قلمرو مسئولیت سپاه به وسیله قانون معین می‌شود. عزل و نصب فرمانده کل سپاه بر عهده رهبری گذاشته شده است.

سؤالات چهار گزینه‌ای فصل نهم

- ۱- رئیس جمهور در مقام ریاست دولت، در مورد اختلاف نظر یا تداخل وظایف قانونی بین دستگاه‌ها، برای حل اختلاف:
- (آزاد- ۷۴ و سراسری- ۸۰)
- ۱) رأساً اتخاذ تصمیم می‌نماید.
 - ۲) حل آن را به هیئت وزیران پیشنهاد می‌کند.
 - ۳) در صورتی که نیاز به تفسیر داشته باشد از مجلس شورای اسلامی کسب نظر مشورتی می‌کند.
 - ۴) در هیئت وزیران به بحث می‌گذارد و سپس اتخاذ تصمیم می‌نماید.
- ۲- رئیس جمهور در مقام صالح نصب و عزل:
- (آزاد- ۷۴)
- ۱) برای تمام وزیران خود، به جز رؤسای سازمان برنامه و بودجه و امور اداری و استخدامی از مجلس تقاضای رأی اعتماد می‌کنند.
 - ۲) سفیران را تعیین می‌کنند و استوارنامه‌ی سفیران دیگر را می‌پذیرد.
 - ۳) می‌تواند معاون اول خود را عزل نماید و وظایف وی را شخصاً بر عهده بگیرد.
 - ۴) می‌تواند با رأی مجلس وزیران را عزل و وزیران دیگر را به جای آن‌ها برگزیند.
- ۳- در مورد آیین‌نامه‌های مصوب هیئت وزیران:
- (آزاد- ۷۴)
- ۱) در صورت مخالفت آیین‌نامه با شرع شورای نگهبان رأساً حق ابطال آن را دارد.
 - ۲) رئیس مجلس حق ابطال آیین‌نامه‌های خلاف قانون و شورای نگهبان حق ابطال آیین‌نامه‌های خلاف شرع را دارد.
 - ۳) نظارت قانونی آیین‌نامه‌ها با رئیس مجلس و نظارت شرعی و حق ابطال آن پس از تصویب فقهای شورای نگهبان با دیوان عدالت اداری است.
 - ۴) آیین‌نامه‌های دولت پس از تصویب جهت تأیید به مجلس شورای اسلامی ارسال می‌شود.
- ۴- در مدتی که اختیارات و مسئولیت‌های رئیس جمهور به عهده‌ی معاون اول یا فرد دیگری است:
- (آزاد- ۷۴)
- ۱) هیئت وزیران را نمی‌توان استیضاح کرد و به آنان رأی عدم اعتماد داد.
 - ۲) وزیران و هیئت وزیران را نمی‌توان مورد سؤال و استیضاح قرار داد.
 - ۳) در صورتی که استیضاح منجر به عزل شود طرح آن ایرادی ندارد.
 - ۴) استیضاح وزیران بلاشکال است، اما استیضاح هیئت وزیران به لحاظ امکان سقوط دولت، ممنوع است.
- ۵- رئیس جمهور در حیطه اختیارات قانونی خود:
- (آزاد- ۷۵)
- ۱) حق دارد وزراء را عزل، سفیران را به پیشنهاد وزیر امور خارجه تعیین و برای وزارتخانه‌های بدون وزیر حتی تصویب مجلس سرپرست تعیین کند.
 - ۲) حق دارد وزرا را عزل، سفیران را تعیین و با اطلاع مجلس برای وزارتخانه‌های بدون وزیر سرپرست تعیین کند.
 - ۳) حق دارد وزیر را با حفظ سمت به سرپرستی وزارتخانه دیگر حداکثر برای مدت سه ماه منصوب کند.
 - ۴) حق دارد قوانین را امضاء و برای اجرا در اختیار مسئولان قرار دهد.
- ۶- لوائح قانونی پس از تصویب هیئت وزیران و طرح‌های قانونی با امضای حداقل ۱۵ نفر از نمایندگان تقدیم مجلس می‌شود در این خصوص:
- (آزاد- ۷۵)
- ۱) دولت و نمایندگان حق استرداد لوائح و طرح‌های تقدیمی را پس از تصویب از دست می‌دهند.
 - ۲) هر یک از وزیران می‌تواند لایحه تقدیمی را از مجلس استرداد نمایند.
 - ۳) برای دولت هیچ گونه محدودیت موضوعی از تقدیم لایحه وجود ندارد حال آنکه نمایندگان با پاره‌ای محدودیت‌های قانونی رو به رو هستند.
 - ۴) نمایندگان هم مانند دولت حق طرح هر پیشنهادی را دارند.
- ۷- در صورت فوت، عزل، استعفاء و غیبت یا بیماری بیش از دو ماه رئیس جمهور:
- (آزاد- ۷۵)
- ۱) معاون اول رئیس جمهور عهده‌دار وظایف رئیس جمهور می‌شود.
 - ۲) شورایی مرکب از رئیس جمهور، رئیس قوه قضاییه و معاون اول رئیس جمهور عهده‌دار وظایف رئیس جمهور می‌شوند.
 - ۳) شورایی مرکب از رئیس جمهور و رئیس قوه قضاییه عهده‌دار وظایف رئیس جمهور می‌شوند.
 - ۴) معاون اول رئیس جمهور با موافقت رهبری اختیارات و مسئولیت‌های دولت را بر عهده می‌گیرد.

- ۸- وزراء توسط رئیس جمهور تعیین و برای گرفتن رأی اعتماد به مجلس معرفی می‌شوند و: (آزاد- ۷۵)
- ۱) با تغییر مجلس گرفتن رأی اعتماد جدید برای وزیران لازم نیست.
 - ۲) با تغییر مجلس و تغییر ترکیب مجلس، گرفتن رأی اعتماد جدید ضروری است.
 - ۳) مجلس می‌تواند از رئیس جمهور بخواهد که برای تمامی وزراء درخواست رأی اعتماد کند.
 - ۴) رأی اعتماد جدید برای هر یک از وزیران لازم نیست اما به منظور اطمینان مجلس از هماهنگی رأی اعتماد برای هیئت وزیران لازم است.
- ۹- در استیضاح رئیس جمهور و وزیران: (آزاد- ۸۳، ۷۶ و آزاد- ۷۹)
- ۱) در صورتی که مجلس با اکثریت مطلق آراء به وزیر رأی عدم اعتماد و یا به رئیس جمهور رأی عدم کفایت بدهد، وزیر عزل می‌شود، اما عزل رئیس جمهور موقوف به تصویب مقام رهبری است.
 - ۲) در صورتی که وزیر تقاضای رأی اعتماد کند، چنانچه اکثریت مجلس به وی «رأی اعتماد» ندهد عزل می‌شود، هم‌چنین دو سوم کل نمایندگان به رئیس جمهور رأی کفایت ندهند، عزل می‌شود.
 - ۳) وزیر یا هیئت وزیران با عدم حصول «رأی اعتماد» و رئیس جمهور با حصول «عدم کفایت» عزل می‌شود.
 - ۴) وزیر استیضاح شونده با «رأی عدم اعتماد» عزل می‌شود اما رئیس جمهور به صرف رأی عدم کفایت عزل نمی‌شود.
- ۱۰- نیروهای مسلح جمهوری اسلامی ایران تحت امر مقام رهبری هستند، بنابراین: (آزاد- ۸۳، ۷۶ و آزاد- ۷۹)
- ۱) اعضای ارتش و سپاه از دخالت در امور سیاسی ممنوعند، اما فرماندهی کل سپاه پاسداران در صورت رسوخ عناصر نایب از طریق انتخابات عمومی در مجلس، شرعاً و قانوناً حق دخالت دارد.
 - ۲) عضویت و فعالیت فرماندهان عالی ارتش و سپاه در گروه‌های سیاسی، به لحاظ حساسیت سمت ممنوع است، اما عضویت و فعالیت رده‌های پایین‌تر منعی ندارد.
 - ۳) اعضای ارتش و سپاه حق عضویت در گروه‌های سیاسی را ندارند و حق فعالیت سیاسی ندارند.
 - ۴) برعکس ارتش که وظیفه‌ی اعضای آن منحصرأ دفاع از استقلال و تمامیت ارضی کشور است، اعضای سپاه به خاطر اینکه مسئول حفظ دستاوردهای انقلاب است، ناگزیر از دخالت در امور سیاسی است.
- ۱۱- رئیس جمهور می‌تواند: (آزاد- ۷۶ و آزاد- ۷۹ و ۸۳)
- ۱) سفیران را تعیین و استوارنامه‌ی آن‌ها را امضاء کند.
 - ۲) در مسائل بسیار مهم، با رعایت قانون اساسی، تصویب قانونی را به همه‌پرسی بگذارد.
 - ۳) مصوبات مجلس را امضاء کند و برای اجراء در اختیار مسئولان قرار دهد.
 - ۴) رأساً برای دولت نمایندگان ویژه تعیین کند.
- ۱۲- رئیس جمهور، در انجام وظایف و اختیارات قانونی خود: (آزاد- ۷۷)
- ۱) حق دارد سفرا را تعیین و استوارنامه آن‌ها را تأیید نماید.
 - ۲) حق دارد پیشنهاد تعیین سفیران را تصویب و برای وزارتخانه‌های بدون وزیر سرپرست موقت تعیین نماید.
 - ۳) حق دارد هر یک از وظایف قانونی خود را به معاون اول خود تفویض کند.
 - ۴) حق دارد نمایندگان ویژه با وظایف مشخص برای دولت تعیین نماید.
- ۱۳- در آیین حق و تکلیف حضور مقامات در مجلس: (آزاد- ۷۷)
- ۱) رئیس جمهور و وزیران به اجتماع یا به انفراد حق شرکت در جلسات مجلس را دارند و در صورتی که نمایندگان لازم بدانند وزراء مکلف به حضورند.
 - ۲) در صورتی که اکثریت نمایندگان لازم بدانند، اعضای شورای نگهبان مکلف به حضورند.
 - ۳) در صورتی که حداقل یک چهارم کل نمایندگان رئیس جمهور را مورد استیضاح قرار دهند، وی موظف است ظرف یک ماه در مجلس حاضر شود و در مورد مسائل مطرح شده توضیحات کافی بدهد.
 - ۴) چنانچه نمایندگان لازم بدانند، رئیس جمهور و وزراء مکلف به حضورند و مطالبشان استماع می‌شود.
- ۱۴- در مدتی که اختیارات و مسئولیت‌های رئیس جمهور بر عهده معاون اول است: (آزاد- ۷۷)
- ۱) دولت را نمی‌توان استیضاح کرد، اما استیضاح وزیران بلاشکال است.
 - ۲) هرگونه سؤال، استیضاح، همه‌پرسی و یا تجدید نظر در قانون اساسی ممنوع است.
 - ۳) وزراء قابل استیضاح می‌باشند و در صورت عزل، معاون اول به جای آن‌ها سرپرست موقت تعیین خواهد کرد.
 - ۴) وزراء را نمی‌توان استیضاح کرد و یا به آنان رأی عدم اعتماد داد.

- ۱۵- در مورد آیین‌نامه‌های مصوب هیئت وزیران:
- (۱) نظارت قانونی بر آیین‌نامه‌ها بر عهده‌ی رئیس‌جمهور و نظارت شرعی بر عهده‌ی شورای نگهبان است.
 - (۲) حق ابطال آیین‌نامه‌های خلاف قانون و شرع، به شرط شکایت، با دیوان عدالت اداری است.
 - (۳) شورای نگهبان حق ابطال آیین‌نامه‌های خلاف شرع را دارد.
 - (۴) علاوه بر شورای نگهبان و دیوان عدالت اداری، قضات دادگاه‌ها نیز حسب مورد حق ابطال آیین‌نامه‌ها را دارند.
- ۱۶- رئیس‌جمهور:
- (۱) سفیران را تعیین و استوارنامه‌ی آن‌ها را امضاء کند.
 - (۲) می‌تواند مصوبات مجلس را امضاء کند و رأساً برای دولت نمایندگان ویژه تعیین کند. در مسائل بسیار مهم، با رعایت قانون اساسی، تصویب قانونی را به همه‌پرسی بگذارد.
 - (۳) مسئولیت امور برنامه و بودجه، اعطای نشان‌های دولتی و ریاست شورای عالی امنیت ملی را بر عهده دارد.
 - (۴) در مسائل بسیار مهم می‌تواند رأساً و از طریق مراجعه‌ی مستقیم به آراء عمومی، قانونی را به تصویب برساند.
- ۱۷- در مورد استیضاح اعضای دولت:
- (۱) در صورت عزل رئیس‌جمهور، تا انتخاب رئیس‌جمهور جدید، وزراء را نمی‌توان مورد سؤال و استیضاح قرار داد.
 - (۲) پس از استیضاح وزیران و بررسی آن، برای تعیین تکلیف و نتیجه‌ی استیضاح رأی اعتماد اخذ می‌شود.
 - (۳) پس از استیضاح وزیران، در هر صورت، هیئت وزیران یا وزیر مورد استیضاح نمی‌توانند بلافاصله در هیئت وزیران بعدی عضویت پیدا کنند.
 - (۴) در صورت عزل رئیس‌جمهور، تا انتخاب رئیس‌جمهور جدید، وزراء را نمی‌توان استیضاح کرد و یا به آنان رأی اعتماد داد.
- ۱۸- رئیس‌جمهور مسئولیت اجرای قانون اساسی را:
- (۱) صرفاً در امور قوه‌ی مجریه دارا است.
 - (۲) در تمام اصول به جز اصول مربوط به رهبری و قوه‌ی قضاییه دارا است.
 - (۳) در تمام اصول به جز اصول مربوط به رهبری دارا است.
 - (۴) از طریق نظارت کسب اطلاع بازرسی پی‌گیری، بررسی و اقدامات لازم دارا است.
- ۱۹- تصویب لوایح قانونی و آیین‌نامه‌های دولت در صلاحیت هیئت وزیران است:
- (۱) تصویب لوایح قضایی توسط هیئت وزیران صرفاً یک امر تشریفاتی است.
 - (۲) تصویب لوایح و تقدیم آن به مجلس از صلاحیت‌های انحصاری هیئت وزیران می‌باشد.
 - (۳) تصویب آیین‌نامه‌های اجرایی و مستقل در قوه‌ی مجریه از صلاحیت‌های انحصاری هیئت وزیران می‌باشد.
 - (۴) هیئت وزیران می‌تواند تصویب لوایح دولت را به کمیسیون‌های متشکل از چند وزیر واگذار نماید.
- ۲۰- در وظایف و اختیارات رئیس‌جمهور:
- (۱) رئیس‌جمهور می‌تواند در موارد خاص برحسب ضرورت، رأساً نماینده یا نمایندگان ویژه با اختیارات مشخص قانونی تعیین نماید.
 - (۲) رئیس‌جمهور حق مشارکت در اعمال قوه‌ی مقننه از طریق همه‌پرسی را با تصویب دو سوم مجموع نمایندگان دارا است.
 - (۳) رئیس‌جمهور پس از انتخاب موظف به تعیین معاون اول است و می‌تواند برای انجام امور خود معاونان دیگری را نیز تعیین نماید.
 - (۴) رئیس‌جمهور می‌تواند با موافقت مجلس وزراء را عزل کند و برای وزرای جدید از مجلس رأی اعتماد بگیرد.
- ۲۱- قانون اساسی نمایندگان ویژه را به عنوان یک تأسیس حقوقی با اختیارات مشخص مورد اشاره قرار داده است. (آزاد- ۸۱)
- (۱) تصمیمات نمایندگان ویژه، بدون تأیید هیئت وزیران اعتبار قانون ندارد.
 - (۲) تصمیمات نمایندگان ویژه، پس از تأیید رئیس‌جمهور در حکم تصمیمات قانونی دولت است.
 - (۳) تصمیمات نمایندگان ویژه، در حکم تصمیمات رئیس‌جمهور و دولت خواهد بود.
 - (۴) تصمیمات نمایندگان ویژه، پس از تأیید هیئت وزیران در حکم تصمیمات قانونی دولت است.
- ۲۲- در مورد آیین‌نامه‌های دولتی:
- (۱) آیین‌نامه‌های مصوب وزیران و هیئت وزیران ضمن ابلاغ برای اجرا به منظور تطبیق با قانون برای رئیس‌مجلس شورای اسلامی فرستاده می‌شود.
 - (۲) شورای نگهبان حق ابطال آیین‌نامه‌های خلاف شرع را دارد.
 - (۳) تصویب نامه‌ها و آیین‌نامه‌های دولت، به منظور تطبیق با قانون اساسی و شرع برای رئیس‌مجلس شورای اسلامی فرستاده می‌شود.
 - (۴) مصوبات برای تطبیق با شرع به اطلاع شورای نگهبان و برای تطبیق با قانون به اطلاع رئیس‌مجلس فرستاده می‌شود.

۲۳- در آیین‌نامه‌های مصوب هیئت وزیران:

- (۱) نظارت قانونی با رئیس جمهور و نظارت شرعی با شورای نگهبان است.
- (۲) نظارت قانونی با رئیس مجلس شورای اسلامی و نظارت شرعی، در صورت شکایت با تشخیص شورای نگهبان، بر عهده دیوان عدالت اداری می‌باشد.
- (۳) شورای نگهبان، رأساً حق ابطال آیین‌نامه‌های خلاف شرع را دارد.
- (۴) علاوه بر دیوان عدالت اداری، قضات دادگاه‌ها نیز حق ابطال آیین‌نامه را دارند.

۲۴- رئیس جمهور، پس از بازنگری قانون اساسی:

- (۱) حق دارد سفرا را، رأساً تعیین و استوارنامه آن‌ها را تأیید نماید.
- (۲) حق دارد رأساً نمایندگان ویژه با وظایف مشخص برای دولت تعیین نماید.
- (۳) حق دارد وزراء را عزل و برای وزارتخانه‌های بدون وزیر سرپرست موقت تعیین نماید.
- (۴) حق دارد امضای قوانین را به معاون اول خود واگذار نماید.

۲۵- رئیس جمهور در حدود وظایف و اختیارات خویش در برابر مجلس مسئول است. بدین اعتبار، مجلس نیز از حق تذکر،

سؤال و استيضاح نسبت به رئیس جمهور برخوردار است. در این خصوص:

- (۱) رئیس جمهور را حداکثر یک سوم نمایندگان می‌توانند استيضاح نمایند.
- (۲) با طرح سؤال توسط حداقل یک چهارم نمایندگان و با طرح استيضاح توسط یک سوم نمایندگان رئیس جمهور موظف به حضور در مجلس است.

(۳) پس از تذکر یا سؤال رئیس جمهور موظف به حضور در مجلس نیست و فقط صرفاً موظف به ارائه پاسخ کتبی قانع کننده است.

(۴) در تمام موارد سه‌گانه فوق (تذکر، سؤال و استيضاح) رئیس جمهور موظف به حضور در مجلس و ادای توضیح مقتضی است.

۲۶- پس از بازنگری قانون اساسی، وظایف و اختیارات رئیس جمهور:

- (۱) اضافه شده است.
- (۲) تغییر چندانی نکرده است.
- (۳) کم و زیاد شده است.
- (۴) افزایش کیفی و تقلیل کمی پیدا کرده است.

۲۷- وزراء تا زمانی که عزل نشده‌اند در سمت خود باقی هستند پس:

- (۱) وزیر با رأی اکثریت مجلس مبنی بر عدم اعتماد عزل می‌شود.
- (۲) وزیر پس از استيضاح، در صورت نیاوردن رأی اکثریت مطلق مبنی بر اعتماد عزل می‌شود.
- (۳) همان‌گونه که وزیر با تعیین از طرف رئیس جمهور و رأی اعتماد مجلس رسمیت می‌یابد، عزل وی نیز از طرف رئیس جمهور باید با تصویب مجلس باشد.

(۴) رئیس جمهور و مجلس، هر کدام رأساً، حق عزل وزیر را دارند.

۲۸- در صورت تطبیق آیین‌نامه‌های دولتی با قوانین و مقررات:

- (۱) آیین‌نامه‌های اجرایی دولت به مجلس و آیین‌نامه‌های دولت به رئیس جمهور ارسال می‌شود.
- (۲) همه‌ی آیین‌نامه‌ها به اطلاع دیوان عدالت اداری می‌رسد.
- (۳) آیین‌نامه‌های وزارتی به دیوان عدالت و آیین‌نامه‌های دولت به رئیس مجلس فرستاده می‌شود.
- (۴) آیین‌نامه‌های وزارتی را فقط با حکم دیوان عدالت اداری می‌توان ابطال نمود.

۲۹- وزیر یا هیئت وزیران ظرف چند روز بعد از طرح استيضاح باید برای پاسخ‌گویی در مجلس شورای اسلامی حاضر شوند؟

- (سراسری - ۷۴)
- (۱) ۷ (۲) ۱۰ (۳) ۱۵ (۴) ۳۰

۳۰- در جمهوری اسلامی ایران استيضاح از وزیر یا هیئت دولت با امضاء چند نماینده قابل طرح در مجلس شورای اسلامی است؟

- (سراسری - ۷۴)
- (۱) ۵ (۲) ۱۰ (۳) ۱۵ (۴) ۲۰

۳۱- در نظام جمهوری اسلامی ایران وزیران در برابر چه مقامی مسئولیت سیاسی دارند؟

- (۱) مقام رهبری (۲) رئیس جمهور (۳) مجلس (۴) مجلس و رئیس جمهور

۳۲- با رأی چه تعداد از نمایندگان به عدم کفایت سیاسی رئیس جمهور، عزل وی از مقام رهبری خواسته می‌شود؟

(سراسری - ۷۴)

(۱) اکثریت مطلق

(۲) اکثریت نمایندگان حاضر در جلسه

(۳) دو سوم نمایندگان حاضر در جلسه

(۴) دو سوم کل

۳۳- در جمهوری اسلامی ایران در صورت فوت یا معذوریت رئیس جمهور و در صورتی که رئیس جمهور معاون اول نداشته باشد

(سراسری - ۷۵)

کفالت ریاست جمهوری به عهده کیست؟

(۱) شورایی از معاونان رئیس جمهور

(۲) شورایی از رئیس مجلس و رئیس دیوان عالی کشور و یک نماینده رهبر

(۳) فردی به انتخاب مجلس شورای اسلامی

(۴) فردی به انتخاب رهبر

۳۴- در جمهوری اسلامی ایران رأی اعتماد به وزیر با چه اکثریتی از نمایندگان است؟

(سراسری - ۷۵)

(۱) دو سوم کل

(۲) دو سوم حاضر

(۳) مطلق

(۴) نسبی

۳۵- در جمهوری اسلامی ایران مسئولیت رئیس جمهوری در مقابل کیست؟

(سراسری - ۷۵)

(۱) ملت و رهبر و مجلس شورای اسلامی

(۲) فقط ملت مسلمان

(۳) فقط مجلس شورای اسلامی

(۴) تنها مقام رهبری

۳۶- لوائح قانونی پس از تصویب هیئت وزیران و طرح‌های قانونی با امضای پانزده نفر از نمایندگان تقدیم مجلس می‌شود در

(سراسری - ۷۶ و آزاد - ۸۳)

این خصوص:

(۱) دولت می‌تواند نسبت به عموم مسائل لوائح قانونی خود را تصویب و تقدیم دارد در حالی که برای نمایندگان پاره‌ای محدودیت‌های خاص موضوعی مقرر است.

(۲) نمایندگان حق استرداد طرح‌های قانونی را از مجلس دارند.

(۳) هر یک از وزیران حق استرداد لایحه تقدیمی را دارند در حالی که نمایندگان از این حق بی‌بهره‌اند.

(۴) همان‌گونه که نمایندگان حق دارند در همه مسائل داخلی و خارجی اظهار نظر کنند بی‌هیچ محدودیتی حق طرح هر پیشنهادی را دارند.

۳۷- در صورت نظارت بر آیین‌نامه‌های دولتی:

(سراسری - ۷۶)

(۱) آیین‌نامه‌های خلاف قانون را دیوان عدالت رأساً و آیین‌نامه‌های خلاف شرع را شورای نگهبان به تقاضای دیوان عدالت ابطال می‌کند.

(۲) در صورت شکایت و اعتراض به آیین‌نامه خلاف شرع یا قانون پس از رسیدگی و احراز مغایرت دیوان عدالت اداری حکم ابطال آن را صادر می‌کند.

(۳) صلاحیت دیوان عدالت اداری نسبت به ابطال آیین‌نامه‌ها منحصر به تصویب‌نامه‌های دولت است و آیین‌نامه‌های وزارتی را شامل نمی‌شود.

(۴) صلاحیت دیوان عدالت اداری نسبت به ابطال آیین‌نامه‌های قوه‌ی مجریه عام است و حتی می‌تواند رأساً آن‌ها را ابطال کند.

۳۸- اجرای بند ده اصل ۱۱۰ ق.ا. در مورد عزل رئیس جمهور پس از رأی حداقل چند نماینده شدنی است؟

(سراسری - ۷۶)

(۱) اکثریت نمایندگان حاضر

(۲) دو سوم کل نمایندگان

(۳) نیمی از نمایندگان

(۴) یک سوم مجموع نمایندگان

۳۹- در کشور ما رسیدگی به اتهام رئیس جمهور در مورد جرایم عادی با کدام مرجع است؟

(سراسری - ۷۷)

(۱) دادگاه‌های عمومی و در حضور هیئت منصفه

(۲) مجلس شورای اسلامی

(۳) دیوان عالی کشور

(۴) دادگاه‌های عمومی و با اطلاع مجلس

۴۰- توقف انتخابات به پیشنهاد کدام مرجع امکان‌پذیر است؟

(سراسری - ۷۷)

(۱) رئیس مجلس و تصویب سه چهارم نمایندگان مجلس

(۲) رئیس جمهور و تصویب دو سوم نمایندگان مجلس شورای اسلامی

(۳) رئیس جمهور و تصویب سه چهارم مجموع نمایندگان و تأیید شورای نگهبان

(۴) یکصد نفر از نمایندگان و تصویب اکثریت قاطع مجلس و تأیید شورای نگهبان

- ۴۱- در صورت عزل رئیس جمهور:
- ۱) دولت را نمی‌توان عزل کرد مگر با تصمیم مقام رهبری
 - ۲) وزراء را نمی‌توان استیضاح کرد.
 - ۳) نمی‌توان به امر همه‌پرسی اقدام نمود مگر با تصویب دو سوم نمایندگان
 - ۴) نمی‌توان تجدید نظر در قانون اساسی نمود مگر به طور استثناء با تأیید رهبری
- (سراسری - ۷۷)
- ۴۲- برای انتخاب شدن به ریاست جمهوری باید ایرانی‌الاصل بود. ایرانی‌الاصل به چه معنایی است؟
- ۱) رئیس جمهور می‌تواند از پدر ایرانی با تابعیت اکتسابی باشد، تابعیت اصلی مادر بی‌تأثیر است.
 - ۲) رئیس جمهور باید ایرانی باشد حتی اگر تابعیت پدر و مادرش اکتسابی باشد.
 - ۳) رئیس جمهور باید خود ایرانی و از پدر با تابعیت اصلی ایرانی باشد.
 - ۴) پدر رئیس جمهور می‌تواند تابعیت اکتسابی ایرانی داشته باشد ولی مادرش باید دارای تابعیت اصلی ایرانی باشد.
- (سراسری - ۷۸)
- ۴۳- آزادی‌های قانونی و شرعی حق مستمر و پایدار افراد جامعه است. آیا دولت می‌تواند به اختیار خود این آزادی‌ها را محدود کند؟ دولت حق دارد:
- ۱) در موقعیت جنگی و اضطراری بی‌هیچ قید و شرطی محدودیت‌های ضروری را برقرار کند.
 - ۲) با تصویب مجلس محدودیت‌های ضروری را فقط برای سی روز برقرار کند.
 - ۳) محدودیت‌های ضروری را برای سی روز برقرار کند.
 - ۴) محدودیت‌های ضروری را برای مدتی که موقعیت جنگی و حالت اضطراری باقی است برقرار کند.
- (سراسری - ۷۸)
- ۴۴- رئیس جمهور:
- ۱) در مسائل بسیار مهم می‌تواند رأساً و از طریق مراجعه‌ی مستقیم به آراء عمومی، قانونی را به تصویب برساند.
 - ۲) سفیران را تعیین و استوارنامه‌ی آن‌ها را امضاء می‌کند.
 - ۳) مسئولیت امور برنامه و بودجه، اعطای نشان‌های دولتی و ریاست شورای عالی امنیت ملی را بر عهده دارد.
 - ۴) می‌تواند مصوبات مجلس را امضاء کند و رأساً برای دولت نمایندگان ویژه تعیین کند.
- (سراسری - ۷۹)
- ۴۵- در مدتی که اختیارات و مسئولیت‌های رئیس جمهور بر عهده‌ی معاون اول است:
- ۱) دولت را نمی‌توان استیضاح کرد؛ اما استیضاح وزیران بلاشکال است.
 - ۲) وزراء را نمی‌توان استیضاح کرد و یا به آنان رأی عدم اعتماد داد.
 - ۳) وزراء قابل استیضاح می‌باشند و در صورت عزل، معاون اول به جای آن‌ها سرپرست موقت تعیین خواهد کرد.
 - ۴) هرگونه سؤال، استیضاح، همه‌پرسی و یا تجدید نظر در قانون اساسی ممنوع است.
- (سراسری - ۷۹)
- ۴۶- نیروهای مسلح (ارتش، سپاه و نیروی انتظامی) و اعضای آن تحت امر مقام رهبری هستند؛ بنابراین:
- ۱) از آن‌جا که ارتش موظف به دفاع از استقلال و تمامیت ارضی کشور است اعضای آن قانوناً از دخالت در امور سیاسی ممنوع است لیکن سپاه مسئول دستاوردهای انقلاب (امر سیاسی) است؛ اعضای آن حسب وظیفه حق دخالت در امور سیاسی را دارا هستند.
 - ۲) اعضای ارتش و سپاه اصولاً از دخالت در امور سیاسی ممنوع‌اند. فرماندهی سپاه پاسداران نیز مشمول این قاعده‌ی کلی است اما در مقام دستاوردهای انقلاب در صورت رسوخ عناصر ناباب و لیبرال از طریق انتخابات به مجلس، شرعاً و قانوناً حق دخالت در امور سیاسی را با اذن مقام رهبری داراست.
 - ۳) اعضای ارتش و سپاه به لحاظ برخورداری از قدرت نظامی حق عضویت در گروه‌های سیاسی و حق فعالیت سیاسی ندارند.
 - ۴) اعضای ارتش و سپاه حق دخالت در امور سیاسی را ندارند، مگر در صورت برقراری حکومت نظامی.
- (سراسری - ۸۰)
- ۴۷- در مورد آیین‌نامه‌های مصوب هیئت وزیران:
- ۱) آیین‌نامه‌های دولت ضمن ابلاغ برای اجراء هم‌زمان برای تأیید قانونی به اطلاع رئیس مجلس و برای تأیید شرع به اطلاع مجلس شورای اسلامی رسانده می‌شود.
 - ۲) حق ابطال آیین‌نامه‌های خلاف قانون با دیوان عدالت اداری و آیین‌نامه‌های خلاف شرع با شورای نگهبان است.
 - ۳) رئیس مجلس در صورتی که مصوبات هیئت وزیران را خلاف قانون ببیند باید آن را با ذکر دلیل برای تجدید نظر به هیئت وزیران بفرستد.
 - ۴) رئیس مجلس حق ابطال آیین‌نامه‌های خلاف قانون و شورای نگهبان حق ابطال آیین‌نامه‌های خلاف شرع را دارا است.
- (سراسری - ۸۰)

- ۴۸- رئیس جمهور مسئولیت اجرای قانون اساسی را بر عهده دارد در این ارتباط:
- (۱) مسئولیت اجرای قانون اساسی فقط در محدوده‌ی قوه‌ی مجریه است.
 - (۲) قوه‌ی قضاییه به خاطر استقلال مقرر در قانون اساسی از شمول نظارت و اخطار مستثنی است.
 - (۳) این مسئولیت از طریق نظارت، تعقیب و ارجاع پرونده‌ی متخلفین به محاکم و نیز اخطار به قوای سه‌گانه قابل اعمال است.
 - (۴) این مسئولیت اطلاق به عموم دارد و رئیس جمهور حتی حق ابطال اعمال خلاف قانون اساسی در تمام نهادهای حکومتی را دارا است.
- (سراسری - ۸۱)
- ۴۹- رئیس جمهور حق دارد:
- (۱) در مسائل بسیار مهم با رعایت قانون اساسی از طریق همه‌پرسی اعمال قوه مقننه بنماید.
 - (۲) مصوبات مجلس را امضاء می‌کند و برای اجرا در اختیار مسئولان قرار می‌دهد.
 - (۳) رأساً برای دولت نمایندگان ویژه تعیین کند.
 - (۴) سفیران را تعیین و استوارنامه آن‌ها را امضاء می‌کند.
- (سراسری - ۸۲)
- ۵۰- حل اختلاف بین دستگاه‌های اجرایی با کیست؟
- (۱) رئیس جمهور
 - (۲) محاکم دادگستری
 - (۳) هیئت وزیران
 - (۴) معاون اول رئیس جمهور
- (سراسری - ۸۲)
- ۵۱- رئیس جمهور در ایران می‌تواند:
- (۱) سفیران را تعیین و استوارنامه آن‌ها را امضاء کند.
 - (۲) در مسائل بسیار مهم، با رعایت قانون اساسی به ابتکار تصویب قانون از راه همه‌پرسی دست یابد.
 - (۳) هر یک از وظایف و مسئولیت‌های قانونی خود را به معاون اول تفویض کند.
 - (۴) رأساً برای دولت نماینده ویژه تعیین نماید که تصمیمات وی در حکم مصوبات هیئت وزیران است.
- (سراسری - ۸۲)
- ۵۲- رئیس جمهور:
- (۱) موظف است مصوبات مجلس را پس از طی مراحل قانونی و ابلاغ به وی امضاء کند.
 - (۲) حق دارد هر یک از وظایف قانونی خود را به معاون اول تفویض کند.
 - (۳) حق دارد رأساً نماینده ویژه‌ای برای دولت در منطقه‌ی زلزله زده‌ی شهرستان بم تعیین کند.
 - (۴) حق دارد سفیران را تعیین و استوارنامه‌ی آن‌ها را تأیید کند.
- (سراسری - ۸۳)
- ۵۳- در مدت کفالت رئیس جمهور:
- (۱) مجلس نمی‌تواند از وزراء سؤال کند.
 - (۲) مجلس نمی‌تواند به وزراء رأی اعتماد دهد.
 - (۳) مجلس نمی‌تواند وزیران را استیضاح کند.
 - (۴) اعمال قوه‌ی مقننه نیز از طریق همه‌پرسی امکان‌پذیر است.
- (سراسری - ۸۳)
- ۵۴- رئیس جمهور در اجرای قانون اساسی:
- (۱) می‌تواند به قوای سه‌گانه اخطار نماید.
 - (۲) صرفاً در قوه‌ی مجریه حق اعمال نظارت دارد.
 - (۳) ناقض قانون اساسی را منفصل و به تعقیب متهم در محاکم قضایی اقدام می‌کند.
 - (۴) می‌تواند از طریق نظارت کسب اطلاع بازرسی و پیگیری و بررسی اقدام به صدور حکم کند.
- (سراسری - ۸۴)
- ۵۵- کدام مشخصه در ایران حکایت از پارلمانی بودن حکومت می‌کند؟
- (۱) یک مجلسی بودن حکومت
 - (۲) جمهوری بدون نوع حکومت
 - (۳) غیر مسئول بودن رئیس جمهور
 - (۴) مسئول بودن دولت در مقابل مجلس شورای اسلامی
- (سراسری - ۸۴)
- ۵۶- کدام یک از مناصب در ایران متعلق به رئیس جمهور نیست؟
- (۱) عالی‌ترین مقام سیاسی
 - (۲) عالی‌ترین مقام بین‌المللی
 - (۳) ریاست شورای عالی انقلاب فرهنگی
 - (۴) ریاست شورای عالی امنیت ملی
- (سراسری - ۸۴)
- ۵۷- کدام مشخصه در قانون اساسی نیمه ریاستی بودن مجریه را ثابت می‌کند؟
- (۱) گرفتن رأی اعتماد وزیران از مجلس
 - (۲) انتخاب معاونان متعدد بدون نیاز به رأی اعتماد مجلس
 - (۳) تعیین سرپرست موقت وزارتخانه
 - (۴) انتصاب مشاوران متعدد
- (سراسری - ۸۴)

- ۵۸- در نظام نیمه ریاستی نظام جمهوری اسلامی ایران رئیس جمهور:
- ۱) برای گرفتن رأی اعتماد وزیران را به مجلس معرفی می‌کند.
 - ۲) منتخب مردم است و می‌تواند رأساً وزیران را تعیین و عزل کند.
 - ۳) با این‌که منتخب مردم است مجلس حق استیضاح و عزل او را دارد.
 - ۴) لوایح قانونی را رأساً تصویب و به مجلس تقدیم می‌کند.
- (سراسری - ۸۴)
- ۵۹- رئیس جمهور:
- ۱) می‌تواند وزیران را با رأی اعتماد مجلس نصب و با موافقت مجلس عزل کند.
 - ۲) می‌تواند وزیران را عزل کند؛ اما برای نصب وزیران باید از مجلس رأی اعتماد بگیرد.
 - ۳) سفیران را مستقیماً نصب و عزل می‌کند و استوارنامه‌ی سفیران کشورهای دیگر را می‌پذیرد.
 - ۴) در موارد اختلاف نظر یا تداخل در وظایف قانونی دستگاه‌های دولتی، در مقام ریاست دولت، اتخاذ تصمیم می‌نماید.
- (آزاد - ۸۵)
- ۶۰- نیروهای مسلح جمهوری اسلامی ایران تحت امر مقام رهبری هستند؛ بنابراین:
- ۱) اعضای ارتش و سپاه حق عضویت در گروه‌های سیاسی و نیز حق فعالیت سیاسی را ندارند.
 - ۲) عضویت و فعالیت فرماندهان عالی ارتش و سپاه در گروه‌های سیاسی، به لحاظ حساسیت سمت، ممنوع است؛ اما عضویت و فعالیت رده‌های پایین‌تر منعی ندارد.
 - ۳) اعضای ارتش و سپاه از دخالت در امور سیاسی ممنوع‌اند؛ اما فرمانده کل سپاه پاسداران در صورت رسوخ عناصر ناباب از طریق انتخابات عمومی در مجلس، شرعاً و قانوناً حق دخالت دارد.
 - ۴) برعکس ارتش که وظیفه اعضای آن منحصرأ دفاع از استقلال و تمامیت ارضی کشور است، اعضای سپاه، به‌خاطر اینکه مسئول حفظ دستاوردهای انقلاب هستند، می‌توان نتیجه گرفت که ناگزیر از دخالت در امور سیاسی می‌باشند.
- (آزاد - ۸۵)
- ۶۱- در مورد استیضاح رئیس جمهور و وزیران:
- ۱) وزیر یا هیئت وزیران با عدم حصول «رأی اعتماد» و رئیس جمهور با حصول رأی «عدم کفایت» عزل می‌شوند.
 - ۲) وزیر استیضاح‌شونده با «رأی عدم اعتماد» عزل می‌شود؛ اما رئیس جمهور به صرف رأی عدم کفایت عزل نمی‌شود.
 - ۳) در صورتی که مجلس با «اکثریت آراء» به وزیر رأی اعتماد و به رئیس جمهور رأی عدم کفایت بدهد، وزیر عزل می‌شود؛ اما عزل رئیس جمهور موقوف به تصویب مقام رهبری است.
 - ۴) در صورتی که وزیر تقاضای «رأی اعتماد» کند و وزیر با اکثریت مطلق «رأی اعتماد» نیاورد، عزل می‌شود.
- (سراسری - ۸۵)
- ۶۲- رئیس جمهور می‌تواند:
- ۱) در مسائل بسیار مهم، با رعایت قانون اساسی، تصویب قانونی را به همه‌پرسی بگذارد.
 - ۲) مصوبات مجلس را امضاء و برای اجرا در اختیار مسئولان قرار دهد.
 - ۳) سفیران را تعیین و استوارنامه آن‌ها را امضاء کند.
 - ۴) رأساً نمایندگان ویژه‌ای را برای دولت تعیین کند.
- ۶۳- قسمت اخیر اصل ۱۳۵ قانون اساسی که مقرر می‌دارد: رئیس جمهور می‌تواند برای وزارت‌خانه‌هایی که وزیر ندارند حداکثر برای مدت سه ماه سرپرست تعیین کند، در صورت انقضای مدت و عدم توفیق در کسب رأی اعتماد برای وزیران پیشنهادی تکلیف چیست؟
- ۱) سه ماه مذکور در این اصل لازم‌الاجرا نیست.
 - ۲) در هر بار رأی عدم اعتماد رئیس جمهور باید سه ماه صبر کند و سپس وزیر جدید را پیشنهاد نماید.
 - ۳) در هر بار رأی عدم اعتماد مجلس سه ماه دیگر فرصت وجود دارد و قابل تمدید می‌باشد.
 - ۴) مهلت تعیین شده در قانون اساسی قابل تمدید نیست اما تعیین تکلیف در حوزه مربوطه در صلاحیت رئیس قوه مجریه است.
- ۶۴- علت پیش‌بینی برخی محدودیت‌ها در مدت کفالت ریاست در قانون اساسی در ایران کدام است؟
- ۱) حمایت از حق حاکمیت مردم و جلوگیری از سوء استفاده قدرت
 - ۲) رعایت موازین شرعی و قانونی
 - ۳) جلوگیری از تهدید مقننه علیه مجریه
 - ۴) تقویت قدرت حاکم
- (سراسری - ۸۵)

- ۶۵- رئیس‌جمهور حق دارد:
- ۱) در مسائل بسیار مهم، با رعایت قانون اساسی، از طریق همه‌پرسی اعمال قوه‌ی مقننه بنماید.
 - ۲) سفیران را تعیین و استوارنامه آن‌ها را امضاء کند.
 - ۳) مصوبات مجلس را امضاء کند و برای اجرا در اختیار مسئولان قرار دهد.
 - ۴) رأساً برای دولت نمایندگان ویژه تعیین کند.
- (آزاد- ۸۶)
- ۶۶- رئیس‌جمهور در ایران می‌تواند:
- ۱) مستقیماً تصویب قانون را به همه پرسی بگذارد.
 - ۲) به طور مستقیم رأساً برای دولت نمایندگان ویژه تعیین کند.
 - ۳) مصوبات مجلس را امضا کند و برای اجرا در اختیار مسئولان قرار دهد.
 - ۴) مستقیماً وزیری را برکنار و بلافاصله به جای آن، سرپرست موقت را به کار گمارد.
- (سراسری- ۸۶)
- ۶۷- کدام عبارت در خصوص آیین‌نامه‌های دولت صحیح است؟
- ۱) هیئت دولت موظف است در جهت اصلاح آن از نظر رئیس مجلس تبعیت کند.
 - ۲) نظارت مستقیم بر آن‌ها در صلاحیت خاص دیوان عدالت اداری است و هیئت عمومی آن‌ها را باطل می‌کند.
 - ۳) قاضی موظف بر اجرای تمام آن‌ها می‌باشد، لکن می‌تواند در جهت ابطال آن‌ها به دیوان عدالت شکایت کند.
 - ۴) شورای نگهبان در هیچ صورتی مجاز به اظهارنظر در خصوص آن‌ها نیست و تحت نظارت مجلس شورای اسلامی است.
- (سراسری- ۸۶)
- ۶۸- معاونین رئیس‌جمهور در مقابل چه کسی مسئولیت سیاسی دارند؟
- ۱) هیئت وزیران
 - ۲) مجلس شورای اسلامی
 - ۳) رئیس‌جمهور و معاون اول
 - ۴) مجلس شورای اسلامی و رئیس‌جمهور
- (سراسری- ۸۶)
- ۶۹- در مدتی که اختیارات و مسئولیت‌های رئیس‌جمهور بر عهده معاون اول یا شخص دیگری است:
- ۱) وزرا را نمی‌توان مورد سؤال و استیضاح قرار داد و برای تجدید نظر در قانون اساسی اقدام نمود.
 - ۲) وزرا را نمی‌توان استیضاح کرد و به آنان رأی عدم اعتماد داد.
 - ۳) وزرا را نمی‌توان استیضاح نمود مگر به پیشنهاد معاون اول و تصویب مجمع تشخیص مصلحت.
 - ۴) نمی‌توان به همه‌پرسی مراجعه نمود مگر با فرمان مقام رهبری.
- (آزاد- ۸۷)
- ۷۰- نمایندگان ویژه رئیس‌جمهور در موارد خاص که با تصویب هیئت وزیران انتخاب می‌شوند:
- ۱) تصمیماتشان پس از تنفیذ رئیس‌جمهور در حکم هیئت وزیران است.
 - ۲) تصمیماتشان وقتی معتبر است که قبلاً با هیئت وزیران هماهنگی کرده باشند.
 - ۳) با این نمایندگی حتی حق تقدیم مستقیم لایحه به مجلس را دارا می‌شوند.
 - ۴) تصمیماتشان در حکم تصمیم رئیس‌جمهور و هیئت وزیران است.
- (آزاد- ۸۷)
- ۷۱- رئیس‌جمهور مسئولیت اجرای قانون اساسی را:
- ۱) صرفاً در امور قوه مجریه داراست.
 - ۲) در تمام اصول، به جز اصول مربوط به رهبری و قوه قضائیه، داراست.
 - ۳) از طریق نظارت، کسب اطلاع، بازرسی، پیگیری، بررسی و اقدامات لازم داراست.
 - ۴) در تمام اصول، به جز اصول مربوط به رهبری، داراست.
- (آزاد- ۸۷)
- ۷۲- اقتدار دولت در نظام حقوقی عبارتست از
- ۱) قدرت سازمان‌یافته قانونی
 - ۲) اعمال قدرت قوای حاکم
 - ۳) اعمال قدرت قوه مجریه
 - ۴) قدرت سیاسی که فقط از سوی دولت اعمال می‌شود.
- (سراسری- ۸۷)
- ۷۳- رئیس‌جمهور می‌تواند:
- ۱) سفیران را تعیین و استوارنامه‌ی آن‌ها را امضاء کند.
 - ۲) مصوبات مجلس را امضاء کند و برای اجرا در اختیار مسئولان قرار دهد.
 - ۳) رأساً برای دولت نمایندگان ویژه تعیین کند.
 - ۴) در مسائل بسیار مهم، با رعایت قانون اساسی، تصویب قانونی را به همه‌پرسی بگذارد.
- (آزاد- ۸۸)

۷۴- در استیضاح رئیس جمهور و وزیران:

- (۱) وزیر یا هیئت وزیران با عدم حصول «رأی اعتماد» و رئیس جمهور با حصول «رأی عدم کفایت» عزل می‌شوند.
 (۲) در صورتی که وزیر تقاضای رأی اعتماد کند، چنانچه اکثریت مجلس به وی «رأی اعتماد» ندهند، عزل می‌شود؛ همچنین چنانچه دو سوم کل نمایندگان به رئیس جمهور «رأی کفایت» ندهند عزل می‌شود.
 (۳) وزیر استیضاح شونده با «رأی عدم اعتماد» عزل می‌شود؛ اما رئیس جمهور به صرف رأی عدم کفایت عزل نمی‌شود.
 (۴) در صورتی که مجلس با اکثریت مطلق آراء به وزیر «رأی عدم اعتماد» و یا به رئیس جمهور «رأی عدم کفایت» بدهد، وزیر عزل می‌شود، اما عزل رئیس جمهور موکول به تصویب مقام رهبری است.

۷۵- نیروهای مسلح ایران تحت امر مقام رهبری هستند؛ بنابراین:

- (۱) اعضای ارتش و سپاه حق عضویت در گروه‌های سیاسی و حق فعالیت سیاسی ندارند.
 (۲) عضویت و فعالیت فرماندهان عالی ارتش و سپاه در گروه‌های سیاسی، به لحاظ حساسیت سمت، ممنوع است؛ اما عضویت و فعالیت رده‌های پایین‌تر منعی ندارد.
 (۳) اعضای ارتش و سپاه از دخالت در امور سیاسی ممنوع‌اند؛ اما فرمانده کل سپاه پاسداران، در صورت رسوخ عناصر ناباب از طریق انتخاب عمومی در مجلس، شرعاً و قانوناً حق دخالت دارد.
 (۴) بر عکس ارتش که وظیفه‌ی اعضای آن منحصراً دفاع از استقلال و تمامیت ارضی کشور است، اعضای سپاه به خاطر آن که مسئول حفظ دستاوردهای انقلاب هستند، ناگزیر از دخالت در امور سیاسی هستند.

۷۶- کدام فعالیت برای وزیران با حفظ وظایفشان، مجاز است؟

- (۱) وکالت دادگستری
 (۲) انتخاب به عنوان رئیس دادگاه
 (۳) عضویت در هیئت مدیره یک شرکت خصوصی
 (۴) پژوهش در رشته‌ای که به تخصص وی مربوط نمی‌شود.

۷۷- کمک‌های بلاعوض رئیس جمهور به مردم در ایران،

- (۱) باید با تصویب هیئت وزیران باشد.
 (۲) باید با تصویب مجلس شورای اسلامی باشد.
 (۳) نیاز به تصویب مجلس شورای اسلامی ندارد.
 (۴) پس از تأیید مقام رهبری قابل پرداخت است.

(سراسری - ۸۸)

پاسخ سؤالات چهار گزینه‌ای فصل نهم

- ۱- گزینه ۲ صحیح است.
اصل ۱۳۴ ق.ا.
- ۱- اگر اختلاف در مورد استنباط از قانون و یا ناشی از اقدام چند پهلوی مقنن باشد، دولت نظر تفسیری را از مجلس درخواست خواهد کرد. ۲- اگر اختلاف ماهیت اجرایی داشت هیئت دولت به پیشنهاد رئیس جمهور مساله را حل می‌کند.
- ۲- گزینه ۳ صحیح است.
اصل ۱۲۴ ق.ا.
- ۳- گزینه ۳ صحیح است.
بر آیین‌نامه‌های دولتی سه نوع نظارت معین شده است:
۱- نظارت قانونی:
T مصوبات دولت و کمیسیون‌های دولت ضمن ابلاغ به اجرا به نظر رئیس مجلس می‌رسند.
T رئیس مجلس موظف است ظرف یک هفته نظر خود را اعلام کند.
۲- نظارت قضایی:
T قضات مکلف‌اند از استناد به مصوبات غیر قانونی استنکاف کنند.
T هر کس می‌تواند ابطال این مقررات غیر قانونی را از دیوان عدالت بخواهد.
۳- نظارت شرعی:
T دیوان عدالت مکلف است چنان‌چه دعوی ابطال مبتنی بر غیر شرعی بودن باشد آن را به شورای نگهبان ارسال کند اگر شورا تأیید کند به دیوان می‌فرستد تا دیوان آن را ابطال کند.
- ۴- گزینه ۱ صحیح است.
اصل ۱۳۲ ق.ا.
- ۵- گزینه ۱ صحیح است.
اصل ۱۳۵، ۱۲۸ و ۱۳۳ ق.ا.
- ۶- گزینه ۳ صحیح است.
نمایندگان نمی‌توانند طرح‌هایی را که به تقلیل درآمدهای عمومی و یا افزایش هزینه‌های عمومی منجر می‌شود را پیشنهاد دهند. مگر این‌که در آن طریق جبران کاهش درآمد یا تأمین هزینه جدید نیز معلوم شده باشد.
- ۷- گزینه ۴ صحیح است.
اصل ۱۳۱ ق.ا.
- ۸- گزینه ۱ صحیح است.
اصل ۱۳۳ ق.ا.
- ۹- گزینه ۱ صحیح است.
اصل ۸۹ ق.ا.
- ۱۰- گزینه ۳ صحیح است.
اگر نظامیان از طریق تشکیل حزب یا عضویت در احزاب، به نحو طبقاتی به مشاغل زمامدار دست یابند خطر تبدیل حکومت دمکراتیک به میلیتاریک قوت می‌یابد و به همین خاطر یکی از شرایط عمومی عضویت در نهادهای نظامی در ایران عدم عضویت در احزاب و گروه‌های سیاسی است.
- ۱۱- گزینه ۲ صحیح است.
بر طبق اصل ۵۹ ق.ا. در مسائل بسیار مهم، ممکن است اعمال قوه‌ی مقننه از طریق همه‌پرسی صورت پذیرد. همه‌پرسی تقنینی به پیشنهاد رئیس جمهور یا ۱۰۰ نفر از نمایندگان و تصویب حداقل $\frac{2}{3}$ نمایندگان مجلس صورت می‌پذیرد.

- ۱۲- گزینه ۲ صحیح است.
سفرا به پیشنهاد وزیر امور خارجه و تصویب رئیس جمهور نصب می‌شوند (اصل ۱۲۸ ق.ا.ا). هم‌چنین برای وزارتخانه‌های بدون وزیر بدون تصویب مجلس هم می‌تواند حداکثر برای ۳ ماه سرپرست تعیین کند.
(اصل ۱۳۵ ق.ا.ا)
- ۱۳- گزینه ۱ صحیح است.
به نظر می‌رسد که گزینه‌ی «۱» و «۴» هر دو صحیح باشند ولی گزینه‌ی «۱» صحیح‌تر به نظر می‌رسد.
- ۱۴- گزینه ۴ صحیح است.
در مدتی که اختیارات رئیس جمهور با معاون اول است براساس اصل ۱۳۲ ق.ا.ا نمی‌توان وزرا را استیضاح کرد و یا به امر همه‌پرسی اقدام نمود و یا در قانون اساسی تجدید نظر کرد.
- ۱۵- گزینه ۲ صحیح است.
۱- نظارت قانونی:
T مصوبات دولت و کمیسیون‌های دولت ضمن ابلاغ به اجرا به نظر رئیس مجلس می‌رسند.
T رئیس مجلس موظف است ظرف یک هفته نظر خود را اعلام کند.
۲- نظارت قضایی:
T قضات مکلف‌اند از استناد به مصوبات غیر قانونی استنکاف کنند.
T هرکس می‌تواند ابطال این مقررات غیر قانونی را از دیوان عدالت بخواهد.
۳- نظارت شرعی:
T دیوان عدالت مکلف است چنان‌چه دعوی ابطال مبتنی بر غیر شرعی بودن باشد آن را به شورای نگهبان ارسال کند اگر شورا تأیید کند به دیوان می‌فرستد تا دیوان آن را ابطال کند.
۱۶- گزینه ۳ صحیح است.
براساس اصل ۱۲۳ ق.ا.ا، رئیس جمهور موظف به امضای مصوبات مجلس است. (اصل ۱۲۶، ۱۲۹ و ۱۷۶ ق.ا.ا).
و نیز رئیس جمهور:
T ریاست شورای عالی امنیت ملی را بر عهده دارد.
T ریاست شورای انقلاب فرهنگی را بر عهده دارد.
T مسئولیت اجرای بازنگری در قانون اساسی را دارد.
۱۷- گزینه ۳ صحیح است.
اصل ۸۹ ق.ا.ا.
۱۸- گزینه ۴ صحیح است.
پاسداری تقنینی از قانون اساسی بر عهده‌ی شورای نگهبان است و پاسداری اجرایی قانون اساسی بر عهده‌ی رئیس جمهور است.
رئیس جمهور پاسداری اجرایی از قانون اساسی را به اشکال زیر داراست:
۱- از طریق کسب اطلاع، بررسی، پیگیری و ...
۲- در صورت تخلف به نحوی که مقتضی بداند، از طریق اخطار، تعقیب و ارجاع پرونده به محاکم قضایی اقدام می‌کند.
۳- وی در این مقام حق هشدار به قوای سه‌گانه را دارد که این عمل ارزش سیاسی دارد.
۱۹- گزینه ۴ صحیح است.
دولت می‌تواند تصویب برخی (نه همه) از امور مربوط به وظایف خود را به کمیسیون‌های متشکل از چند وزیر واگذار نماید مصوبات این کمیسیون‌ها در محدوده قوانین پس از تأیید رئیس جمهور لازم الاجراست.
(اصل ۱۳۸ ق.ا.ا)
۲۰- گزینه ۲ صحیح است.
بر طبق اصل ۵۹ ق.ا.ا در مسائل بسیار مهم، ممکن است اعمال قوه‌ی مقننه از طریق همه‌پرسی صورت پذیرد. همه‌پرسی تقنینی به پیشنهاد رئیس جمهور یا ۱۰۰ نفر از نمایندگان و تصویب حداقل $\frac{2}{3}$ نمایندگان مجلس صورت می‌پذیرد.
۲۱- گزینه ۳ صحیح است.
اصل ۱۲۷ ق.ا.ا

۲۲- گزینه ۱ صحیح است.

۲۳- گزینه ۲ صحیح است.

اصل ۱۳۸ ق.ا. و ماده ۲۵ قانون دیوان عدالت اداری.

۲۴- گزینه ۳ صحیح است.

اصول ۱۳۶ و ۱۳۵ ق.ا.

۲۵- گزینه ۲ صحیح است.

شرایط استيضاح

T درخواست استيضاح حداقل توسط $\frac{1}{3}$ از نمایندگان به دست رئیس مجلس می‌رسد.

T رئیس جمهور مکلف به حضور در مجلس ظرف یک ماه است.

T اگر اکثریت $\frac{2}{3}$ مجموع نمایندگان به عدم کفایت وی رأی دهند.

T این امر به اطلاع رهبر می‌رسد تا براساس بند ۱۰ اصل ۱۱۰ ق.ا. عمل کند.

۲۶- گزینه ۱ صحیح است.

پس از بازنگری، چون مقام نخست‌وزیری حذف شده است اختیارات رئیس جمهور زیادتر شده است.

۲۷- گزینه ۱ صحیح است.

اصل ۸۹ ق.ا.

۲۸- گزینه ۴ صحیح است.

اصل ۱۷۳ ق.ا. و قانون دیوان عدالت اداری

۲۹- گزینه ۲ صحیح است.

اصل ۸۹ ق.ا.

۳۰- گزینه ۲ صحیح است.

نکات:

استيضاح وزرا:

T توسط ده نماینده که تقاضایشان را کتباً در جلسه علنی به رئیس مجلس می‌دهند.

T وزیر با وزرا ظرف ۱۰ روز در مجلس حاضر شود.

T روز طرح استيضاح جزو مدت نیست.

T رأی مجلس: اگر وزیر یا وزرا حاضر نشوند، استيضاح‌گران مطالب خود را می‌گویند و رئیس مجلس رأی عدم اعتماد را اعلام می‌کند.

T در صورت حضور، رئیس عدم اعتماد را به رأی می‌گذارد.

T برای کسب عدم اعتبار، رأی اکثریت مطلق الزامی است.

T وزرای استيضاح شده حق شرکت در هیئت وزرای بعدی را ندارند.

استيضاح رئیس جمهور:

الف) کیفیت:

T در رابطه با وظایف خاص ریاست جمهوری: خود رئیس جمهور است که استيضاح می‌شود.

T در رابطه با وظایف مربوط به ریاست هیئت وزرا:

اگر استيضاح مربوط به تصمیم جمعی وزرا باشد موضوع استيضاح با دولت مرتبط است و دولت سقوط می‌کند نه رئیس جمهور.

اگر مربوط به سوء هدایت هیئت وزرا باشد خود رئیس جمهور مدنظر است نه هیئت دولت.

ب) حد نصاب:

T توسط حداقل $\frac{1}{3}$ از نمایندگان پیشنهاد شود.

T رئیس جمهور مکلف به حضور ظرف یک ماه است.

T اکثریت $\frac{2}{3}$ کل اگر به عدم کفایت رأی دهند به اطلاع رهبر می‌رسد.

T عدم تأثیر عزل رئیس جمهور و عزل دولت بر هم = اصل ۸۹ ق. ا.
در صورت عزل رئیس جمهور یا در مدتی که اختیارات وی بر عهده‌ی معاون است نمی‌توان:
الف) وزرا را استیضاح کرد.
ب) یا رأی عدم اعتماد صادر کرد.
ج) برای تجدید قانون اساسی اقدامی کرد.
د) برای همه‌پرسی اقدامی کرد.

۳۱- گزینه ۴ صحیح است.

وزیر در برابر مجلس مسئولیت سیاسی دارد و در برابر رئیس جمهور مسئولیت سلسله مراتبی دارد.

۳۲- گزینه ۳ صحیح است.

۳۳- گزینه ۴ صحیح است.

اصل ۱۳۱ ق. ا.

۳۴- گزینه ۳ صحیح است.

سایر موارد مثل انتخاب رئیس مجلس، اعضای حقوقدان شورای نگهبان - رأی اعتماد به دولت و تصویب اعتبارنامه‌ی نمایندگان نیز به همین نحو است.

۳۵- گزینه ۱ صحیح است.

اصل ۱۲۲ ق. ا.

۳۶- گزینه ۱ صحیح است.

اصل ۷۵ ق. ا.

۳۷- گزینه ۲ صحیح است.

۳۸- گزینه ۲ صحیح است.

۳۹- گزینه ۴ صحیح است.

اصل ۱۴۰ ق. ا.

۴۰- گزینه ۳ صحیح است.

شرایط توقف انتخابات:

T در زمان جنگ و اشغال نظامی کشور باشد.

T به پیشنهاد رئیس جمهور و تصویب $\frac{۳}{۴}$ نمایندگان و تأیید شورای نگهبان برسد.

T تأیید شورانی نگهبان به‌عنوان ناظر انتخابات است نه اصل ۴ ق. ا.

این توقف موقتی و معین است و مجلس قبلی به کار خود ادامه می‌دهد.

۴۱- گزینه ۲ صحیح است. اصل ۱۳۲ ق. ا.

۴۲- گزینه ۳ صحیح است. ایرانی الاصل بدین معناست که رئیس جمهور باید خود ایرانی و از پدر با تابعیت اصلی ایرانی باشد.

۴۳- گزینه ۲ صحیح است.

مجلس بر برقراری حالت فوق‌العاده نظارت دارد:

حکومت نظامی مطلقاً ممنوع است.

درست در بحران‌ها و شرایط اضطراری حق برقراری محدودیت ضروری دارد.

شرایط محدودیت:

T با تصویب مجلس باشد و رسیدگی یک شوری است.

T موقتی (برای ۳۰ روز) باشد.

T با اجازه‌ی مجدد مجلس قابل تمدید است.

۴۴- گزینه ۳ صحیح است.

اصول ۱۲۹، ۱۲۶ و ۱۷۶ ق. ا.

۴۵- گزینه ۲ صحیح است.

محدودیت‌های زمان کفالت ریاست جمهوری عبارت‌اند از:

وزراء را نمی‌توان استیضاح کرد یا به آنان رأی عدم اعتماد داد و نیز نمی‌توان برای تجدید نظر در قانون اساسی و یا امر همه‌پرسی اقدام نمود.

۴۶- گزینه ۳ صحیح است.

اگر نظامیان از طریق تشکیل حزب یا عضویت در احزاب، به نحو طبقاتی به مشاغل زمامدار دست یابند خطر تبدیل حکومت دمکراتیک به میلیتاریک قوت می‌یابد و به همین خاطر یکی از شرایط عمومی عضویت در نهادهای نظامی در ایران عدم عضویت در احزاب و گروه‌های سیاسی است. (میلیتاریسم = نظامی‌گرایی، گرایش سلطه نظامی)

۴۷- گزینه ۳ صحیح است.

اصل ۱۳۸ ق.ا.

۴۸- گزینه ۳ صحیح است.

پاسداری تقنینی از قانون اساسی بر عهده‌ی شورای نگهبان است و پاسداری اجرایی قانون اساسی بر عهده‌ی رئیس جمهور است. رئیس جمهور پاسداری اجرایی از ق.ا. را به اشکال زیر داراست:

۱- از طریق کسب اطلاع، بررسی، پیگیری و ...

۲- در صورت تخلف به نحوی که مقتضی بداند، از طریق اخطار، تعقیب و ارجاع پرونده به محاکم قضایی اقدام می‌کند.

۳- وی در این مقام حق هشدار به قوای سه‌گانه را دارد که این عمل ارزش سیاسی دارد.

۴۹- گزینه ۱ صحیح است.

اصل ۵۹ ق.ا.

۵۰- گزینه ۱ صحیح است.

اصل ۱۲۳ ق.ا.

وظایف و اختیارات رئیس جمهور در ارتباط با قوه‌ی مقننه بدین شرح است:

۱- امضای قوانین:

T ناشی از اصل تفکیک قوا است.

T یک امر تشریفاتی است.

۲- امر همه‌پرسی:

T به پیشنهاد رئیس جمهور یا ۱۰۰ نماینده و تصویب $\frac{2}{3}$ کل نمایندگان

T شورای نگهبان ظرف یک هفته و حداکثر ۱۰ روز نتیجه همه‌پرسی را جهت ابلاغ به رئیس جمهور و او به وزیر کشور می‌فرستد.

۳- نصب و عزل وزرا و رأی اعتماد به دولت = اصول ۱۳۳ و ۱۳۶ ق.ا.

۴- احضار به مجلس - اصل ۸۹ ق.ا.

۵- توقف انتخابات: در زمان جنگ و اشغال، با پیشنهاد رئیس جمهور و تصویب $\frac{3}{4}$ کل نمایندگان و تأیید شورای نگهبان

۶- تقاضای تشکیل جلسه غیر علنی: به پیشنهاد رئیس جمهور، هر یک از وزیران یا ده نفر از نمایندگان جلسه غیر علنی تشکیل می‌شود.

* در قانون اساسی رابطه قوه‌ی مجریه و مقننه شبیه نظام‌های پارلمانی است.

۵۱- گزینه ۲ صحیح است.

۵۲- گزینه ۱ صحیح است.

۵۳- گزینه ۳ صحیح است.

۱- موارد کفالت رئیس جمهور:

T فوت و عزل و استعفا (تقدیم رهبر می‌شود)

T غیبت و بیماری بیش از ۲ ماه

T انقضای مدت و عدم انتخاب مجدد

T امور دیگر مثل مرخصی

۲- در موارد فوق معاون اول رئیس جمهور (به تأیید رهبری) یا فرد دیگری به انتخاب رهبر کفیل رئیس جمهور خواهد شد.

۳- شورایی مرکب از رئیس مجلس، رئیس قوه قضایی و معاون اول، موظفند ظرف ۵۰ روز ترتیب انتخاب رئیس جمهور را بدهند.

در زمان کفالت رئیس جمهور نمی‌توان:

۱- وزرا را استیضاح کرد یا به آنان رأی عدم اعتماد داد.

۲- برای امر همه‌پرسی و یا تجدید در قانون اساسی اقدام کرد.

- ۵۴- گزینه ۱ صحیح است.
پاسداری تقنینی از قانون اساسی بر عهده‌ی شورای نگهبان است و پاسداری اجرایی قانون اساسی بر عهده‌ی رئیس جمهور است.
رئیس جمهور پاسداری اجرایی از ق.ا. را به اشکال زیر داراست:
- ۱- از طریق کسب اطلاع، بررسی، پیگیری و ... ۲- در صورت شهود تخلف به نحوی که مقتضی بدانند، از طریق اخطار، تعقیب و ارجاع پرونده به محاکم قضایی اقدام می‌کند. ۳- وی در این مقام حق هشدار به قوای سه‌گانه را دارد که ارزش سیاسی دارد.
- ۵۵- گزینه ۴ صحیح است.
دو مشخصه‌ی عمده‌ی نظام‌های ریاستی و پارلمانی:
۱- نظام پارلمانی:
T مجریه دو رکنی است یعنی متشکل از رئیس کشور و رئیس حکومت است.
T مجریه در مقابل مجلس مسئولیت دارد.
۲- نظام ریاستی:
T مجریه یک رکنی است رئیس جمهور رئیس کلینه هم هست.
T مجریه در مقابل مجلس مسئولیت ندارد وزرا در برابر رئیس جمهور مسئول‌اند.
- ۵۶- گزینه ۱ صحیح است.
عالی‌ترین مقام سیاسی کشور رهبر است. (اصل ۱۱۳ ق.ا.)
- ۵۷- گزینه ۱ صحیح است. گرفتن رای اعتماد وزیران از مجلس، نیمه ریاستی بودن مجریه را ثابت می‌کند.
- ۵۸- گزینه ۱ صحیح است.
- ۵۹- گزینه ۲ صحیح است.
با توجه به اصل ۱۳۶ قانون اساسی رئیس جمهور می‌تواند وزرا را عزل کند و برای اعمال این حق نیازی به جلب نظر مجلس ۲ ندارد؛ اما در مورد نصب و تعیین وزرا اصل ۱۳۳ قانون اساسی آن را منوط به رأی اعتماد مجلس به وزرا دانسته است.
گزینه‌ی «۳» قید «مستقیماً» غلط است چون مطابق اصل ۱۲۸ قانون اساسی سفیران به پیشنهاد وزیر امور خارجه و تصویب رئیس جمهور تعیین می‌گردند.
- ۶۰- گزینه ۱ صحیح است.
«سپاه پاسداران انقلاب اسلامی و عقیدتی تابع ولایت فقیه بوده و از کلیه احزاب و گروه‌های سیاسی مستقل می‌باشد و خود نیز هرگز نباید در جامعه شخصیت حزبی پیدا کرده به صورت یک حزب یا سازمان سیاسی عمل نماید.» (ماده ۴۷ اساسنامه سپاه پاسداران)
- ۶۱- گزینه ۲ صحیح است.
رجوع شود به اصل ۸۹ قانون اساسی
- ۶۲- گزینه ۲ صحیح است.
طبق اصل ۵۹ قانون اساسی و ۱۲۷ و ۱۲۸ قانون اساسی
- ۶۳- گزینه ۴ صحیح است. در صورت انقضای مدت در عدم توفیق در کسب رای اعتماد برای وزیران، مهلت تعیین شده در قانون اساسی قابل تمدید نیست اما تعیین تکلیف در حوزه مربوطه در صلاحیت رئیس قوه مجریه است.
- ۶۴- گزینه ۱ صحیح است. حمایت از حق حاکمیت مردم و جلوگیری از سوءاستفاده قدرت، علت پیش‌بینی برخی محدودیت‌ها در مدت کفالت ریاست در قانون اساسی است.
- ۶۵- گزینه ۱ صحیح است.
با توجه به اصل ۵۹ قانون اساسی؛ گزینه‌ی «۲» مغایر اصل ۱۲۸ قانون اساسی است زیرا به موجب اصل ۱۲۸ قانون اساسی سفیران به پیشنهاد وزیر امور خارجه و تصویب رئیس جمهور تعیین می‌شوند و گزینه‌ی «۳» مغایر اصل ۱۲۳ قانون اساسی است. زیرا امضاء مصوبات مجلس از وظایف رئیس جمهور است نه از حقوق‌اش و گزینه‌ی «۴» مغایر اصل ۱۲۷ قانون اساسی است.
- ۶۶- گزینه ۴ صحیح است.
عزل وزرا از اختیارات رئیس جمهور است ولی نصب وزرا به انتخاب رئیس جمهور و رأی اعتماد مجلس است اما برای گماردن سرپرست موقت نیازی به کسب رأی اعتماد از مجلس ندارد.
- ۶۷- گزینه ۱ صحیح است.
- ۶۸- گزینه ۳ صحیح است. معاونین رئیس جمهور در مقابل رئیس جمهور و معاون اول مسئولیت سیاسی دارند.

- ۶۹- گزینه ۲ صحیح است.
و هم‌چنین در این مدت نمی‌توان برای تجدید نظر در قانون اساسی و یا امر همه‌پرسی نیز اقدام نمود. (اصل ۱۳۲ قانون اساسی)
- ۷۰- گزینه ۴ صحیح است.
رجوع شود به اصل ۱۲۷ قانون اساسی.
- ۷۱- گزینه ۳ صحیح است.
رجوع شود به اصل ۱۱۳ قانون اساسی
- ۷۲- گزینه ۱ صحیح است.
اقتدار دولت در نظام حقوقی به معنای قدرت سازمان یافته‌ای است که از جانب حاکمیت اعمال می‌شود و این قدرت سازمان یافته به موجب قانون تجلی می‌یابد یعنی قدرت دولت، قدرت سازمان یافته قانونی است.
- ۷۳- گزینه ۴ صحیح است.
- ۷۴- گزینه ۳ صحیح است.
در صورتی که دو سوم کل نمایندگان به عدم کفایت رئیس جمهور رأی دادند مراتب جهت اجرای بند ده اصل ۱۱۰ ق.ا. به اطلاع مقام رهبری می‌رسد. (ذیل اصل ۸۹ ق.ا.)
- ۷۵- گزینه ۱ صحیح است.
- ۷۶- گزینه ۴ صحیح است.
وکالت، ریاست دانشگاه و عضویت در هیئت مدیره یک شرکت هیچ‌کدام قابل انجام به طور هم‌زمان با مسئولیت وزارت نیستند. البته قانون عضویت در هیئت مدیره شرکت‌های تعاونی ادارات و تدریس را برای وزرا مجاز شمرده است.
(ر.ک. بایسته‌های قانون اساسی- دکتر قاضی- صفحه‌ی ۱۵۸)
- ۷۷- گزینه ۲ صحیح است.

فصل دهم

سیاست خارجی

عناوین اصلی

اهداف سیاست خارجی

فصل دهم

سیاست خارجی

امروزه وضع دنیا به گونه‌ای است که هیچ کشور و سرزمینی نمی‌تواند به دیگر نقاط جهان، بی‌توجه بوده و به حیات خود ادامه دهد. تحولات علمی، تکنولوژی، وضع ارتباطات و نیازمندی‌ها به شکلی است که همه را به هم پیوند داده است. درهای بسته برای یک کشور، قابل تصور نیست. اما در عین حال، هنوز مرزبندی کشورها محفوظ است و حتی نسبت به سابق، خیلی دقیق‌تر شده و هیچ کشوری حاضر نیست مرزهایش مورد تعدی و تجاوز قرار بگیرد. وقتی این دو واقعیت ملموس وجود دارد، تدوین و اعلام سیاست خارجی متکی به اصول غیر قابل خدشه و متین می‌تواند به ملت، اعتبار و استحکام ببخشد.

سیاست خارجی به دو نحو قابل بحث و تحلیل است:

- * یک نحوه سیاست خارجی، جریان روزمره ارتباط با دیگر کشورهاست و وزارت امور خارجه آن را اعمال می‌کند.
- * نحوه دیگر سیاست خارجی، در وضع استراتژیک می‌باشد که متضمن پیروی از اصول ثابت و پایداری باشد و همین بخش از سیاست خارجی، در حقوق اساسی امکان بحث دارد.

اهداف سیاست خارجی

معمولاً کشورها برای سیاست خارجی خود، یک هدف عمده دارند و آن، تأمین و حفظ مصالح و منافع کشور در ارتباط با سایر کشورها می‌باشد و پی‌گیری این منافع و مصالح را ممکن است با ارائه سیاست خارجی مزورانه دنبال کنند یا در راه تحکیم روابط دوستانه یا ایجاد تفرقه و دشمنی بین ملل دیگر تلاش کنند.

اما اصل ۱۵۴ قانون اساسی ایران در مورد سیاست خارجی می‌گوید: جمهوری اسلامی ایران، سعادت انسان در کلّ جامعه بشری را آرمان خود می‌داند و استقلال، آزادی و حکومت حق و عدل را حقّ همه مردم جهان می‌شناسد؛ بنابراین در عین خودداری از هرگونه دخالت در امور داخلی ملت‌های دیگر، از مبارزه حق طلبانه مستضعفین در برابر مستکبرین در هر نقطه از جهان حمایت می‌کند. پس قانون اساسی ما، حفظ منافع و مصالح کشور را در سیاست خارجی نفی نمی‌کند ولی جامعه بشری را یک واحد بزرگ صاحب حق می‌داند و سعادت را فقط برای ملت ایران نمی‌خواهد.

اهداف سیاست خارجی عبارتند از:

- (۱) اتخاذ سیاست خارجی در جهت وحدت ملل اسلامی
- (۲) نفی سلطه‌جویی و سلطه‌پذیری
- (۳) حفظ استقلال و تمامیت ارضی کشور
- (۴) استقلال در بعد اقتصادی
- (۵) مبارزه با تبعیض نژادی
- (۶) حمایت از مستضعفین و نهضت‌های آزادی‌بخش

قوه قضائیه

عناوین اصلی

❖ کلیات قوهی قضائیه

❖ تشکیلات قوهی قضائیه

فصل یازدهم

قوه قضائیه

طبق اصل ۵۷ قانون اساسی، یکی از سه قوه حاکم در جمهوری اسلامی ایران، قوه قضائیه است. علاوه بر فصل یازدهم قانون اساسی که با ۱۸ اصل به قوه قضائیه اختصاص یافته است، بسیاری از اصول دیگر، به نحوی با این قوه در ارتباط است. در مقدمه قانون اساسی، عنوان قضاء در قانون اساسی آمده که مربوط به این قوه است.

قسط و عدلی که در اصل دوم مطرح شده، اصل دهم که روابط خانوادگی را بر پایه حقوق استوار ساخته و اصل سیزدهم که حقوق اقلیت‌های دینی را عنوان کرده، اصل چهاردهم که مطلق غیر مسلمان را دربرمی‌گیرد و تمام فصل سوم (از اصل ۱۹ تا ۴۲) که تحت عنوان حقوق ملت آمده، همگی در واقع تکالیف و وظایف درجه اول قوه قضائیه را بیان نموده است.

قانون اساسی، قوه قضائیه را مسئول تحقق بخشیدن به عدالت اجتماعی و پشتیبان حقوق فردی و اجتماعی دانسته است و وجود این قوه را در درون کشور اسلامی، به منظور پیشگیری از انحرافات، امری حیاتی تلقی کرده است.

وظایفی مانند رسیدگی و صدور حکم در مورد تظلمات، تعدیات و شکایت، احیای حقوق عامه، گسترش عدل و آزادی‌های مشروع، نظارت بر حسن اجرای قوانین از طریق سازمان بازرسی کل کشور، پاک‌سازی جامعه از جرایم و آلودگی، بر عهده قوه قضائیه می‌باشد.

بخش اول: موقعیت قوه قضائیه در ارتباط با سطوح مختلف قوانین

۱) قوه قضائیه و قانون اساسی: تشکیلات قوه قضائیه و استقلال و قدرت آن، متکی به قانون اساسی است؛ لذا قوه قضائیه باید همه تضمین‌هایی را که برای قانون اساسی پیش‌بینی شده مورد احترام قرار دهد، در مراجعه به تفسیرهای گوناگونی که از اصول قانون اساسی ارائه شده، فقط تفسیر شورای نگهبان را که هم‌ردیف قانون اساسی رعایت نماید، مصوبه‌ای را که تأیید شورای نگهبان ندارد معتبر نداند و اصول قانون اساسی را که در دامنه آن، قوانینی عادی تصویب نشده، با همان قدرت، قابل اجرا بشناسد.

۲) قوه قضائیه و قوانین عادی: تشخیص درستی یا نادرستی قانون از لحاظ تطبیق با شرع و قانون اساسی بر عهده شورای نگهبان است و از این جهت، نباید تردیدی برای دادگاه‌ها حاصل شود و قاضی نمی‌تواند قانونی را به دلیل شرعی نبودن اجرا نکند. وظیفه قوه قضائیه، فقط اجرای قوانین عادی است بدون آنکه حقی در ارزیابی آنها داشته باشد و این وضع در مورد مصوبات کمیسیون‌های داخلی مجلس نیز صادق است.

۳) قوه قضائیه و مصوبات دولت: طبق اصل ۱۳۸ قانون اساسی، وزیر یا هیأت وزیران علاوه بر تدوین آیین‌نامه‌های اجرایی قوانین، می‌توانند برای انجام وظایف اداری و تأمین اجرای قوانین و تنظیم سازمان‌های اداری، اقدام به وضع تصویب‌نامه و آیین‌نامه نمایند. در ضمن، هر یک از وزیران در حدود وظایف خود و مصوبات هیأت وزیران، حق وضع آیین‌نامه و صدور بخشنامه را دارد، ولی مفاد این مقررات نباید با روح قوانین، مخالف باشد.

این آیین‌نامه‌ها، تصویب‌نامه‌ها و بخش‌نامه‌ها، علاوه بر اینکه به اطلاع رئیس مجلس می‌رسد تا در صورت مغایرت با قوانین، برای تجدیدنظر به هیأت وزیران فرستاده شود، بر اساس اصل ۱۷۰ قانون اساسی، قضات دادگاه‌ها نیز مکلف هستند از اجرای تصویب‌نامه‌ها و آیین‌نامه‌های دولتی که مخالف با مقررات اسلامی یا خارج از حدود اختیارات قوه مجریه است، خودداری کند و هر کسی می‌تواند ابطال اینگونه مقررات را از طریق دیوان عدالت اداری، تقاضا کند.

بخش دوم: حدود ممنوعیت قوه قضائیه از صدور حکم کلی

طبق قاعده تفکیک قوا، قوه قضائیه حق وضع قاعده کلی را ندارد و در موضوع باید قانون را بر مورد، تطبیق دهد. اثر رأی دادگاه محدود به همان دعوی و اصحاب آن است. اگر قاضی، حکم کلی بدهد و دادگاه‌های دیگر، از نظر او تبعیت کنند ممکن است در هر منطقه از کشور، رویه‌هایی جای قانون را بگیرد و اصل تساوی و مردم در برابر قانون، متزلزل گردد.

با این وصف، قانون اساسی در اصل ۱۶۱، ایجاد وحدت رویه را از وظایف دیوان عالی کشور برشمرده است و هرگاه در شعب دیوان عالی کشور، نسبت به موارد مشابه، رویه‌های مختلف ایجاد شده باشد، هیأت عمومی دیوان عالی کشور، رویه واحدی را اتخاذ می‌نماید که در امور مشابه، لازم‌الاتباع خواهد بود.

بخش سوم: اصل جایز نبودن امتناع از رسیدگی

قاضی مکلف نیست که افراد را برای طرح دعوی یا به منظور اختلاف، تشویق کند اما همین که دعوی مطرح شد و قاضی، برابر قانون، صلاحیت رسیدگی را داشت باید با اجرای قانون، فصل خصومت کند و اعلام نظر نماید و طبق اصل ۱۶۷ قانون اساسی، قاضی موظف است کوشش کند تا حکم هر دعوی را در قوانین مدون بیابد و اگر نیافت، با استناد به منابع معتبر اسلامی یا فتاوی معتبر، حکم قضیه را صادر نماید و نمی‌تواند به بهانه سکوت یا نقص یا اجمال یا تعارض قوانین مدون، از رسیدگی به دعوا و صدور حکم امتناع ورزد.

بخش چهارم: اصل استقلال قضا

یکی از مسایل مهم در ارتباط با قوه قضائیه، استقلال قضا است. اصل ۱۶۴ قانون اساسی، عنوان قاعده منع تغییر قضا را عنوان نموده و از طرفی، اصل غیر قابل تغییر بودن قضا را اعلام داشته و از طرف دیگر، مصلحت جامعه را مدنظر قرار داده و ضمناً موضوع نقل و انتقال دوره‌ای قضا را مطرح کرده است.

در نتیجه، سعی شده است تا از تبدیل و تغییر قضا در مواردی که ناشی از اغراض شخصی است، جلوگیری کند و در عین حال به قضا اجازه ندهد که با ماندن در یک سمت، عامل بروز مفاسدی در جامعه شوند که در اثر ارتباط نزدیک با قاضی ممکن است حاصل شود. در حال حاضر، تصمیم رئیس قوه قضائیه بعد از مشورت با رئیس و دادستان دیوان کشور برای تغییر قاضی کافی است، در حالی که قبل از اصلاحات سال ۱۳۶۸ که به جای رئیس قوه قضائیه، شورای عالی قضایی در رأس قوه قضائیه بود، تغییر قاضی به اتفاق آراء ۵ عضو این شورا امکانپذیر بود و نقل و انتقال دوره‌ای قضا صورت می‌گرفت.

قانون اساسی تغییر وضع قاضی را به صورت‌های زیر در نظر گرفته و حکم هر مورد را مشخص نموده است:

(۱) انفصال موقت یا دائم قاضی: در صورتی که قاضی، متهم به ارتکاب جرم یا تخلفی را مرتکب شده باشد، بعد از محاکمه و ثبوت جرم، اگر مجازات انفصال از خدمت را قانون به صورت اصلی یا تبعی پیش بینی کرده باشد، دادگاه صالح می‌تواند این مجازات را در مورد قاضی اعمال کند و آلا، صرف اتهام یا صدور کیفر خواست یا برحسب تشخیص قوه قضائیه نمی‌توان او را منفصل نمود. البته ممکن است تا حصول نتیجه رسیدگی به اتهام قاضی، دادگاه عالی انتظامی قضا، قاضی را به طور موقت از خدمت، معلق نماید.

(۲) تغییر محل خدمت یا سمت به اقتضای مصلحت جامعه: در این موارد، رئیس قوه قضائیه باید پس از مشورت با رئیس دیوان عالی کشور و دادستان کل اقدام نماید. البته صرف مشورت کافی است و تصمیم نهایی را رئیس قوه قضائیه اتخاذ می‌کند.

(۳) تغییر سمت و محل خدمت قاضی بر اساس نقل و انتقال دوره‌ای: بر اساس قسمت اخیر اصل ۱۶۴ قانون اساسی، نقل و انتقال قضا، دوره‌ای بوده و ضوابط و معیارهای آن را قانون پیش‌بینی کرده است و همه قضا، وضعیت یکسانی دارند و نقل و انتقال آنها، ارتباطی با تصمیمات قضایی شخصی بخصوصی ندارد. در نقل و انتقال دوره‌ای قضا، قضا بخصوصی مد نظر نیستند و برای مثال، قانون عادی پیش‌بینی می‌کند که دادیار و بازپرس و دادستان و رئیس دادگاه، چند سال باید در محلی خدمت نمایند و بعد از انقضای آن مدت، مثلاً ۲ یا ۳ یا ۵ سال، انتقال به محلی دیگر یا سمتی دیگر صورت پذیرد.

بخش پنجم: موقعیت رئیس قوه قضائیه

بعد از حدود ده سال که شورای عالی قضایی، اداره امور دادگستری را بر عهده داشت و در رأس قوه قضائیه قرار داشت، با اصلاح قانون اساسی در سال ۱۳۶۸، جای خود را به یک نفر به نام رئیس قوه قضائیه داد.

رئیس قوه قضائیه، عالی‌ترین مقام قوه قضائیه است و باید مجتهد، عادل، آگاه به امور قضایی و مدیر و مدبر باشد و تشخیص واجد بودن این شرایط با مقام رهبری است که حق انحصاری انتخاب و نصب رئیس قوه قضائیه را دارا است.

مبحث اول: وظایف رئیس قوه قضائیه

وظایف ریاست قوه قضائیه به دو دسته کلی تقسیم می‌شود که هر یک دارای فروعاتی است:

(۱) وظایف رئیس قوه قضائیه در ارتباط با قوه قضائیه:

* تشکیلات قضایی: مثلاً تعیین اینکه دیوان عالی کشور یا دیوان عدالت اداری چند شعبه داشته باشد یا اینکه در فلان شهر، چند شعبه دادگاه خانواده لازم است یا اینکه چه بخش‌های اداری و اجرایی برای همکاری با مراجع قضایی لازم است و ...

* تهیه لوایح قضایی متناسب با جمهوری اسلامی

* استخدام قضات

* پیشنهاد عفو یا تخفیف مجازات محکومین به مقام رهبری

(۲) وظایف رئیس قوه قضائیه در ارتباط با امور غیر قضایی:

* عضویت در شورای عالی امنیت ملی

* عضویت در شورای بازنگری قانون اساسی

* عضویت در مجمع تشخیص مصلحت نظام

* عضویت در شورای موقت اسلامی

* تعیین نماینده در شورای نظارت بر صدا و سیما

* حضور در مراسم ادای سوگند رئیس جمهور

* رسیدگی به داری مقامات عالیّه

* نظارت بر حسن اجرای قوانین

* پیشنهاد عضو حقوقدان برای شورای نگهبان

بخش ششم: دیوان عالی برای شورای نگهبان

دیوان عالی کشور، عالی‌ترین مرجع قضایی و مسئول بسیاری از وظایف مهم و استثنایی می‌باشد که در رأس تمام نهادهای قضایی عمومی و اختصاصی دادگستری و غیر دادگستری قرار دارد.

در مورد این نهاد می‌توان به نکات زیر اشاره کرد:

* در اصل ۱۶۱ قانون اساسی، وظایف مهم دیوان عالی کشور به این شرح عنوان شده است: نظارت بر اجرای صحیح قوانین در محاکمه، وحدت رویه قضایی - مسئولیت‌هایی که قوانین عادی به عهده این مرجع عالی گذاشته یا می‌گذارد مثل حل اختلاف در مورد صلاحیت، بین مراجع قضایی و احاله.

* رسیدگی به اتهام رئیس جمهور در مورد تخلف از وظایف قانونی بر عهده دیوان عالی کشور می‌باشد که این مرجع، در این مورد صرفاً کار قضایی انجام می‌دهد.

* رئیس دیوان عالی کشور و دادستان کل باید مجتهد، عادل آگاه به امور قضایی باشند و رئیس قوه قضائیه با مشورت قضات دیوان عالی کشور، آنها را برای مدت ۵ سال به این سمت منصوب می‌کند.

* رئیس دیوان عالی کشور و دادستان کل در موارد تغییر سمت یا محل خدمت قاضی، بدون رضایت او، طرف مشورت رئیس قوه قضائیه قرار می‌گیرند تا مصلحت جامعه رعایت شده باشد.

بخش هفتم: دیوان عدالت اداری

در اصول ۱۷۰ و ۱۷۳ قانون اساسی، هدف از تشکیل دیوان عدالت اداری و کلیات وظایف آن بیان شده است. در این مورد، اصل ۱۷۳ می‌گوید: «به منظور رسیدگی به شکایات و اعتراضات مردم نسبت به مأمورین یا واحدها یا آیین‌نامه‌های دولتی و احقاق حقوق آنها، دیوانی به نام دیوان عدالت اداری زیر نظر رئیس قوه قضائیه تشکیل می‌گردد و حدود اختیارات و نحوه عمل این دیوان را قانون معین می‌کند.»

دیوان عدالت اداری برابر قوانین عادی دارای شعبی است که هر شعبه از یک رئیس یا علی‌البدل رئیس و یک مشاور تشکیل

می‌شود و مشاور، نظر مشورتی می‌دهد و رأی با رئیس شعبه یا علی‌البدل رئیس می‌باشد.

در این دیوان، هیأت تجدید نظر نیز پیش‌بینی شده است تا هرگاه رأی به نفع شاکی و علیه تصمیمات و اقدامات واحدهای دولتی بود، قابل تجدید نظر شکلی باشد. هیأت تجدید نظر مرکب از رئیس کلّ دیوان عدالت یا قائم مقام او و ۶ نفر از رؤسای شعب دیوان است که هر سه ماه، به قید قرعه معین می‌شوند.

دیوان عدالت اداری، هیأت عمومی هم دارد که متشکل از رؤسای شعب دیوان می‌باشد و حضور حداقل $\frac{3}{4}$ رؤسای شعب لازم است.

هیأت عمومی دیوان عدالت اداری مانند هیأت عمومی دیوان عالی کشور در جهت وحدت رویه اقدام می‌کند.

موارد صلاحیت دیوان عدالت اداری را می‌توان به شرح زیر بیان نمود:

- ۱) رسیدگی به شکایات از تصمیمات و اقدامات مأمورین واحدهای دولتی
- ۲) رسیدگی به شکایات از تصمیمات و اقدامات واحدهای دولتی اعم از وزارتخانه‌ها، سازمان‌ها و مؤسسات و شرکتهای دولتی، شهرداری‌ها و تشکیلات و نهادهای انقلابی
- ۳) رسیدگی به شکایات و اعتراضات مردم نسبت به آراء و تصمیمات قطعی کمیسیون‌ها، هیأت‌ها و شوراهایی که طبق قوانین مختلف در وزارتخانه‌ها و سازمان‌ها و ادارات دولتی و شهرداری‌ها تشکیل شده و به مسایل خاصی رسیدگی می‌کنند. (مانند دادگاه‌های اداری، هیأت‌های بازرسی، کمیسیون‌های مالیاتی، کمیسیون ماده ۱۰۰ قانون شهرداری‌ها و ...)
- ۴) رسیدگی به شکایات قضات و کارمندان مشمول قانون استخدام کشور و سایر مستخدمین واحدها، مؤسسات و شرکتهای دولتی و شهرداری‌ها از حیث تضییع حقوق استخدامی
- ۵) رسیدگی به شکایات مربوط به تصویب نامه‌ها، آیین‌نامه‌ها و بخشنامه‌های دولتی و شهرداری‌ها که برخلاف شرع یا قانون یا خارج از حدود اختیارات آنها، صادر شده باشند.

بخش هشتم: اصل مستند و مستدل بودن رأی دادگاه

این مسئله به اندازه‌ای مهم است که قانون اساسی، اصل ۱۶۶ را به آن اختصاص داده است.

طبق این اصل، احکام دادگاه‌ها باید مستدل و مستند به مواد قانون و اصولی باشد که بر اساس آن، حکم صادر شده است.

در این مورد، قانون آیین دادرسی مدنی نیز الزاماتی دارد و لذا، دادرسان نمی‌توانند نظر خود را بدون دلیل و بدون استناد به مواد قانون اعلام کنند.

بخش نهم: وضع دادرسی نیروهای مسلح

خبرگان تهیه‌کننده قانون اساسی بر این عقیده بودند که اساساً مرجع اختصاصی باقی‌نماند و همه موارد، در صلاحیت دادگاه‌های عام قرار بگیرد. اما با بررسی بیشتر، به این نتیجه رسیدند که امور نظامی و انضباط لازم در ارتش و اعمالی که در رابطه با وظایف نظامیان، جرم شناخته می‌شود، جنبه تخصصی دارد و بهتر است در این مورد، دادرسان و دادگاه‌های نظامی پیش‌بینی شود. بنابر اصل ۱۷۲ قانون اساسی، برای رسیدگی به جرایم مربوط به وظایف خاص نظامی یا انتظامی اعضای ارتش و سپاه و نیروی انتظامی، محاکم نظامی طبق قانون تشکیل شده‌اند. البته به جرایم عمومی این افراد یا جرایمی که در مقام ضابط دادگستری مرتکب می‌شوند در محاکم عمومی رسیدگی می‌گردد.

دادستانی و دادگاه‌های نظامی، بخشی از قوه قضائیه و مشمول اصل مربوط به این قوه می‌باشند.

توجه داشته باشید که صلاحیت مراجع قضایی نظامی منحصراً مربوط به جرایم مربوط به وظایف خاص نظامی است نه جرایم عادی نظامیان و یا جرایمی که در ارتباط با وظایف خود انجام می‌دهند. لذا جرایمی که اشخاص غیر نظامی نیز ممکن است آنها را مرتکب شوند (مثل جعل و قتل)، هرگاه توسط یک نظامی ارتکاب یابند، جرم خاص نظامی محسوب نمی‌شوند و در صلاحیت مراجع قضایی نظامی نمی‌باشند هر چند که در زمان خدمت و یا به سبب آن باشد. اما مواردی مثل فرار از خدمت، رها کردن سنگر یا تسلیم اسلحه به دشمن، از جرایم خاص نظامی و در صلاحیت مراجع قضایی نظامی به شمار می‌روند.

سؤالات چهار گزینه‌ای فصل یازدهم

- ۱- با توجه به این که قوهی قضاییه بر روی قوهی مجریه اقتدارات قابل توجهی دارد: (آزاد- ۷۴)
- ۱) قضاات دادگاه‌ها در ایفای وظایف قضایی خود، صرفاً مکلفانند از اجرای تصویب‌نامه‌ها و آیین‌نامه‌های دولتی مخالف قوانین و مقررات اسلامی خودداری کنند.
 - ۲) دیوان عالی کشور حتی حق محاکمه و عزل رئیس جمهور را به خاطر تخلف از وظایف قانونی دارد.
 - ۳) بازرسی کل کشور، در صورت مشاهده‌ی تخلف اداری قابل تعقیب در دستگاه‌های اداری، حق دارد مراتب را جهت رسیدگی و صدور حکم قضایی به دیوان عدالت اداری ارسال دارد.
 - ۴) قضاات دادگاه‌ها مکلفانند، ضمن خودداری از اجرای مقررات دولتی خلاف شرع و قانون، آن را ابطال و برای تأیید به دیوان عدالت اداری بفرستند.
- ۲- در اثر تقصیر یا اشتباه قاضی، چنان چه ضرر مادی یا معنوی متوجه کسی گردد: (آزاد- ۷۴)
- ۱) خسارات ناشی از تقصیر و اشتباه به وسیله‌ی دولت جبران می‌شود و از متهم اعاده‌ی حیثیت می‌گردد.
 - ۲) قاضی مقصر طبق موازین اسلامی ضامن است.
 - ۳) پس از شکایت متهم خسارت دیده به رئیس قوهی قضاییه، قاضی عزل می‌شود و دولت جبران خسارت می‌نماید.
 - ۴) جبران خسارت مادی با قاضی و جبران خسارت معنوی از طریق اعاده‌ی حیثیت متهم، با قوهی قضاییه است.
- ۳- در امور اداری و استخدامی قضاات: (آزاد- ۷۴)
- ۱) قاضی را نمی‌توان از مقامی که شاغل آن است عزل کرد و بدون رضای او محل خدمتش را تغییر داد، مگر به اقتضای مصلحت جامعه
 - ۲) پس از تصویب و لازم الاجرا شدن مصوبه‌ی ۱۳۷۰/۸/۲۳ مجمع تشخیص مصلحت نظام، رئیس قوهی قضاییه حتی بدون محاکمه‌ی قضایی، رأساً حق عزل قضاات را دارا است.
 - ۳) به موجب قانون اساسی قاضی را بدون محاکمه و ثبوت جرم یا تخلف موجب انفصال نمی‌توان به طور موقت یا دائم منفصل کرد.
 - ۴) نمی‌توان محل خدمت قاضی را بدون رضای او تغییر داد مگر به اقتضای مصلحت جامعه و تصمیم مطلق رئیس قوهی قضاییه
- ۴- در صورت تقصیر و یا اشتباه قاضی در موضوع یا حکم و ورود ضرر به افراد طبق موازین اسلامی: (آزاد- ۷۵)
- ۱) چون قضاوت امر حکومتی و اعمال حاکمیت است ضامن موضوعیت ندارد.
 - ۲) دولت ضامن است.
 - ۳) قاضی ضامن است.
 - ۴) قاضی ضامن تقصیر و دولت ضامن اشتباه است.
- ۵- در نظام جمهوری اسلامی ایران: (آزاد- ۷۵)
- ۱) قضاات را نمی‌توان از مقام خود بدون محاکمه و بدون جرم عزل نمود، مگر به اقتضای مصلحت جامعه
 - ۲) قضاات را مطلقاً نمی‌توان عزل نمود ولی انتقال آن‌ها با تصمیم رئیس قوهی قضاییه امکان‌پذیر است.
 - ۳) قضاات را نمی‌توان عزل و منتقل نمود مگر به اقتضای مصلحت جامعه، با تصمیم رئیس قوهی قضاییه پس از مشورت با رئیس دیوان عالی کشور و دادستان کل کشور
 - ۴) قضاات را نمی‌توان از مقام خود بدون محاکمه و ثبوت جرم منجر به انفصال عزل نمود.
- ۶- به موجب اصول یکصد و شصت و چهارم و یکصد و هفتاد و یکم قانون اساسی: (سراسری- و آزاد ۷۶، ۷۹ و ۸۳)
- ۱) قاضی به سبب تقصیر و یا اشتباه در موضوع یا در حکم شخصاً ضامن است، اما عزل وی مگر به اقتضای مصلحت جامعه ممکن نیست.
 - ۲) قاضی را نمی‌توان از مقامی که شاغل آن است عزل کرد و به بهانه‌ی تقصیر مسئول دانست مگر به اقتضای مصلحت جامعه
 - ۳) قاضی را نمی‌توان از مقامی که شاغل آن است بدون محاکمه و ثبوت جرم و تخلفی که موجب انفصال است عزل کرد، ولی در صورت تقصیر در موضوع یا در حکم، طبق موازین اسلامی ضامن است.
 - ۴) قاضی را نمی‌توان عزل کرد، مگر آن که رئیس قوهی قضاییه شخصاً او را فاقد صلاحیت امر قضا بداند.

۷- در قوهی قضائیه جمهوری اسلامی ایران:

- (۱) تشکیل دادگاهها و تعیین صلاحیت آنها منوط به حکم قانون است، اما رئیس قوهی قضائیه می‌تواند، استثنائاً برای رسیدگی به موارد «ویژه» رأساً نسبت به تشکیل «مجمع‌های ویژه» اقدام نماید.
- (۲) در صورت تقصیر یا اشتباه قاضی در موضوع یا حکم و ورود ضرر به افراد، قاضی و دولت مشترکاً ضامنند.
- (۳) قاضی را نمی‌توان از مقامی که شاغل آن است بدون محاکمه و ثبوت جرمی که موجب انفصال است منفصل کرد و احکام دادگاهها باید مستدل و مستند به مواد قانون و اصول باشد.
- (۴) دیوان عدالت اداری مرجع رسیدگی به شکایات و اختلاف متقابل دستگاه‌های دولتی و مردم است.

۸- رئیس قوهی قضائیه منصوب مقام رهبری و عالی‌ترین مقام قوهی قضائیه است:

- (۱) هیچ یک از وظایف و اختیارات قانونی او قابل واگذاری و تفویض به دیگری نیست.
 - (۲) در مقام ریاست و نظارت فائده بر قوهی قضائیه، حق دارد رأساً قضات متخلف را عزل کند.
 - (۳) ایجاد تشکیلات لازم قضایی و استخدام و نصب و عزل قضات، طبق قانون، بر عهدهی اوست.
 - (۴) نصب و عزل رئیس دیوان عالی کشور و دادستان کل کشور از اختیارات مطلق او است.
- ۹- رسیدگی به جرایم سیاسی و مطبوعاتی علنی است و با حضور هیئت منصفه در محاکم دادگستری صورت می‌گیرد:

(آزاد- ۷۸ و سراسری- ۷۹ و ۸۳)

- (۱) این اصل اطلاق و عموم دارد و حتی با وضع قانون نمی‌توان آن را نادیده گرفت.
- (۲) اطلاق اصل علنی بودن، در مورد جرایم سیاسی و مطبوعاتی، شامل دادگاه ویژه روحانیت نمی‌شود.
- (۳) این اصل، فقط اطلاق به شهروندان درجه‌ی دو دارد و شهروندان درجه‌ی یک را شامل نمی‌شود.
- (۴) اصل علنی بودن جرایم مهم مربوط به امنیت ملی و حاکمیت نظام را شامل نمی‌شود.

۱۰- هرگاه در اثر تقصیر یا اشتباه قاضی در موضوع یا در حکم ضرر مادی یا معنوی متوجه کسی گردد:

- (۱) قاضی در صورت تقصیر از کار برکنار می‌شود و در صورت اشتباه مکلف به جبران خسارت است.
- (۲) جبران خسارت بر عهدهی قاضی است.
- (۳) جبران خسارت بر عهدهی دادگاه است.
- (۴) در صورت تقصیر مقتضی مقصر ضامن جبران خسارت است.

۱۱- براساس اصل قانونی بودن مجازات مقرر در قانون اساسی:

- (۱) در صورتی که مجازاتی را قانون مقرر نداشته باشد، قاضی موظف است برای یافتن مجازات به فتاوی معتبر مراجعه نماید.
- (۲) تشخیص جرم قانوناً با قاضی است و در صورت سکوت قانون وی می‌تواند برای اعمال مجازات قانونی به فتاوی معتبر مراجعه نماید.
- (۳) حکم به مجازات و اجرای آن باید تنها از طریق دادگاه صالح و به موجب قانون باشد.
- (۴) قاضی حق تفسیر موسع ندارد اما می‌تواند برای یافتن و اعمال مجازات قانونی با استفاده از قاعدهی قیاس به دیگر قوانین مراجعه کند.

۱۲- قضات به عنوان محور اصلی قوهی قضائیه و به نام جامعه، حق‌گذاری و اجرای عدالت می‌کنند؛ بنابراین:

- (۱) قاضی را نمی‌توان از مقامی که شاغل آن است عزل کرد و به بهانهی تقصیر مسئول دانست مگر به اقتضای مصلحت جامعه
- (۲) قاضی را نمی‌توان عزل کرد اما او به سبب تقصیر و یا اشتباه در موضوع یا در حکم شخصاً ضامن و مسئول جبران خسارت است.
- (۳) قاضی را نمی‌توان عزل کرد، مگر آن که رئیس قوهی قضائیه شخصاً او را فاقد صلاحیت امر قضا بداند.
- (۴) قاضی را نمی‌توان از مقامی که شاغل آن است بدون محاکمه و ثبوت جرم و تخلفی که موجب انفصال است، عزل کرد.

۱۳- قوهی قضائیه قوه‌ای مستقل و پشتیبان حقوق فردی و اجتماعی و مسئول تحقق عدالت است:

- (۱) استقلال این قوه مستلزم استقلال تشکیلاتی این نهاد و استقلال رفتاری قاضی براساس موازین قانونی و به دور از هرگونه فشار بیرونی و درونی است.
- (۲) با وجود استقلال، نظارت قانونی و اشراف عملی مقام رهبری بر این قوه اقتضا می‌کند که قضات، با در نظر گرفتن سلسله مراتب ناشی از این نظارت و اشراف، مبادرت به رسیدگی و صدور حکم نماید.
- (۳) استقلال مذکور اقتضا می‌کند که رئیس جمهور در مقام مسئولیت اجرای قانون اساسی در صورت مشاهده نقض و تخلف از قانون اساسی حق تذکر و اخطار قانونی به مسئولان این قوه را نداشته باشد.
- (۴) استقلال این قوه بیرونی است نه درونی، بنابراین رئیس قوهی قضائیه بر تمام دادگاهها و قضات اشراف و نظارت سلسله مراتبی دارد.

- ۱۴- رسیدگی به جرایم سیاسی و مطبوعاتی علنی است و با حضور هیئت منصفه در محاکم دادگستری صورت می‌گیرد: (آزاد- ۸۲)
- ۱) اطلاق اصل علنی بودن در مورد جرایم سیاسی و مطبوعاتی، شامل برخی دادگاه‌ها نمی‌شود.
 - ۲) این اصل اطلاق و عموم دارد و حتی با وضع قانون نمی‌توان آن را نادیده گرفت.
 - ۳) این اصل در صورتی که علنی بودن موضوع خلاف نظم عمومی باشد قابل اعمال نیست.
 - ۴) اصل علنی بودن، جرایم مهم مربوط به امنیت ملی و حاکمیت نظام را شامل نمی‌شود.
- ۱۵- در صورت تقصیر و یا اشتباه قاضی، در موضوع یا حکم و ورود ضرر به افراد، طبق موازین اسلامی: (سراسری- ۷۳)
- ۱) قاضی، ضامن است.
 - ۲) دولت، ضامن است.
 - ۳) برای حفظ حقوق خسارت دیدگان قاضی و دولت مشترکاً ضامن هستند.
 - ۴) برای ضمان در موارد یاد شده، قانوناً باید قائل به تفکیک شد.
- ۱۶- به تخلفات شغلی قاضی در چه مرجعی رسیدگی می‌شود؟ (سراسری- ۷۵)
- ۱) دادگاه عمومی
 - ۲) دادگاه انتظامی قضات
 - ۳) دیوان عالی کشور
 - ۴) هیئت رسیدگی به تخلفات اداری
- ۱۷- رسیدگی به جرایم (سراسری- ۷۶)
- ۱) سیاسی و مطبوعاتی علنی و با حضور هیئت منصفه است مگر به اقتضای مصلحت جامعه به تشخیص رئیس قوه‌ی قضاییه پس از مشورت با رئیس دیوان عالی کشور و دادستان کل
 - ۲) سیاسی و مطبوعاتی علنی و با حضور هیئت منصفه است مگر آن‌که به تشخیص دادگاه علنی بودن آن منافی عفت عمومی و یا نظم عمومی باشد.
 - ۳) سیاسی و مطبوعاتی علنی و با حضور هیئت منصفه در محاکم است و اعضای هیئت منصفه با ابتکار دولت تعیین می‌شوند.
 - ۴) مطبوعاتی مطلقاً علنی و با حضور هیئت منصفه است اما علنی بودن رسیدگی به جرایم سیاسی به شرطی است که یقیناً بر ضد امنیت کشور نباشد.
- ۱۸- مدت عضویت یا مسئولیت اعضای شورای نگهبان- مجلس خبرگان- نمایندگان مجلس شورای اسلامی و رئیس قوه‌ی قضاییه به ترتیب چند سال صحیح است؟ (سراسری- ۷۷)
(۲) ۵-۴-۸-۶	(۱) ۳-۵-۶-۴
(۴) ۵-۴-۸-۸	(۳) ۳-۴-۶-۶
- ۱۹- به شکایت از وزیری که در حین انجام وظیفه به مردم خسارت وارد کند، چه مرجعی رسیدگی می‌کند؟ (سراسری- ۷۸)
- ۱) رئیس جمهور
 - ۲) هیئت دولت
 - ۳) محاکم قضایی
 - ۴) مجلس اسلامی
- ۲۰- شرط انفصال قاضی چیست؟ (سراسری- ۷۸)
- ۱) پیروی نکردن از دستور رئیس قوه‌ی قضاییه
 - ۲) ثبوت جرم و تخلف در دادگاه در صورتی که قانون مجازات انفصال برای آن مقرر کرده باشد.
 - ۳) مصلحت جامعه
 - ۴) صرف اتهام و کیفر خواست
- ۲۱- در امور اداری استخدامی قضات: (سراسری- ۸۰)
- ۱) براساس حکم ولی فقیه رئیس قوه‌ی قضاییه موظف به عزل قاضی است.
 - ۲) عزل و تغییر محل خدمت قاضی حق رئیس قوه‌ی قضاییه پس از مشورت با دیوان عالی کشور است.
 - ۳) قاضی را نمی‌توان عزل کرد مگر به اقتضای مصلحت جامعه با تصمیم رئیس قوه‌ی قضاییه پس از مشورت با رئیس دیوان عالی کشور
 - ۴) قاضی را بدون محاکمه و ثبوت جرم یا تخلف موجب انفصال نمی‌توان به طور موقت یا دائم منفصل کرد.

- ۲۲- براساس اصل ۱۶۷ ق.ا. و با استنباط از اصل ۳۶ قانون اساسی: (سراسری - ۸۰)
- ۱) قاضی در امور کیفری برعکس امور مدنی، در سکوت قانون حق مراجعه به فتاوی معتبر را ندارد. این حکم قانونی شامل دادگاه‌های انقلاب نمی‌شود.
 - ۲) به فتاوی معتبر مراجعه کند این اصل شامل امور کیفری نمی‌شود، بلکه حکم به مجازات صرفاً به موجب قانون معتبر خواهد بود.
 - ۳) قاضی در امور کیفری در صورت سکوت قانون، حق مراجعه به فتاوی معتبر و عرف را ندارد مگر حکام شرع به اقتضای مصلحت جامعه به دستور رئیس قوه قضائیه پس از مشورت با رئیس دیوان عالی کشور
 - ۴) قاضی براساس اطلاق و عموم ضرورت کلیه قوانین و مقررات (حتی قانون اساسی) با شرع مقدس اسلام، در امور کیفری نیز می‌توان حتی با مراجعه به فتاوی معتبر که مافوق قوانین است، رسیدگی و مبادرت به صدور حکم نماید.
- ۲۳- رئیس قوه قضائیه باید مجتهد عادل و آگاه به امور قضایی و مدیر و مدبر باشد و: (سراسری - ۸۱)
- ۱) با تصریح قانون اساسی می‌تواند رأی دادگاهی را که خلاف شرع ببیند ابطال کند.
 - ۲) از آن‌جا که این مقام سهمی از حاکمیت ملی را اعمال می‌کند قانوناً باید تابعیت اصلی ایران را دارا باشد.
 - ۳) مقام رهبری می‌تواند با در نظر گرفتن مصالح کشور استثنائاً مجتهدی را که دارای تابعیت اصلی ایران نیست به ریاست این قوه برگزیند.
 - ۴) در صورت احراز نقض برخی از اصول قانون اساسی در قوه قضائیه، به دلیل استقلال این قوه به هیچ‌کس پاسخ‌گو نیست.
- ۲۴- رسیدگی به جرایم سیاسی و مطبوعاتی علنی است؛ بنابراین می‌توان گفت: (سراسری - ۸۲)
- ۱) جرایم جاسوسی در زمره جرایم عمومی است و به تشخیص دادگاه می‌تواند غیر علنی باشد.
 - ۲) سری بودن دادرسی جرایم بر ضد امنیت خارجی کشور الزامی نیست.
 - ۳) جرایم سیاسی مثل جرایم ضد امنیت داخلی باید علنی باشد.
 - ۴) حضور هیئت منصفه، در رسیدگی قضایی جرایم جاسوسی الزامی است.
- ۲۵- به موجب قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران: (سراسری - ۸۲)
- ۱) به اقتضای مصلحت جامعه می‌توان قاضی را عزل کرد.
 - ۲) قاضی به سبب اشتباه یا تقصیر، در تشخیص موضوع یا حکم شخصاً ضامن است.
 - ۳) قاضی در صورت تقصیر در موضوع یا حکم، طبق موازین اسلامی ضامن است.
 - ۴) رئیس قوه قضائیه رأساً می‌تواند، قاضی را فاقد صلاحیت در امر قضا تشخیص و عزل نماید.
- ۲۶- بازرسی کل کشور می‌تواند: (سراسری - ۸۲)
- ۱) بر حسن اجرای قوانین در محاکم نظارت نماید.
 - ۲) بر اجرای صحیح قوانین در دستگاه‌های اداری نظارت نماید.
 - ۳) با صدور دستور قضایی افراد متهم مطرح در پرونده، رأساً دستور بازداشت صادر کند.
 - ۴) فقط بر حسن اجرای قوانین نهادهای انقلابی و مؤسسات عمومی نظارت کند.
- ۲۷- ابطال مقررات دولتی خلاف شرع و قانون با کیست؟ (سراسری - ۸۳)
- ۱) به شرط طرح شکایت، دیوان عدالت اداری حق ابطال آن‌ها را دارد.
 - ۲) علاوه بر دیوان عدالت اداری، شورای نگهبان و قضات دادگاه‌ها حق ابطال دارند.
 - ۳) مقررات مغایر با قانون را دیوان عدالت اداری و مقررات مغایر با شرع را شورای نگهبان ابطال می‌کند.
 - ۴) دیوان عدالت اداری و رئیس مجلس حق ابطال مقررات مغایر با قانون دارند و فقهای شورای نگهبان حق ابطال مقررات خلاف شرع را دارند.
- ۲۸- در مقایسه نظارت قضایی از سوی دیوان عدالت اداری و سازمان بازرسی کشور می‌توان گفت: (سراسری - ۸۳)
- ۱) برای نظارت قضایی بر مجریه، این دو فعالیت مشابهی دارند و می‌توانند برای کارکنان دولت تعلیق دهند.
 - ۲) دیوان عدالت اداری صرفاً به شکایات مردم علیه مأمورین دولت می‌پردازد و سازمان بازرسی به بازرسی مجریه می‌پردازد.
 - ۳) وظیفه دیوان عدالت اداری نظارت مستقیم بر حسن جریان امور در دستگاه‌های اداری است و وظیفه بازرسی احقاق حقوق مردم است.
 - ۴) دیوان عدالت اداری بر عکس سازمان بازرسی با ساز و کار خاص آیین دادرسی احکامی دارای ضمانت اجرای حقوقی و قضایی صادر می‌کند.

۲۹- به موجب قانون اساسی ایران رسیدگی به جرایم مطبوعاتی علنی و با حضور هیئت منصفه در محاکم دادگستری صورت می‌گیرد: (سراسری - ۸۳)

- ۱) مگر این که علنی بودن را دادگاه با نظم عمومی مغایر بداند.
- ۲) این اصل اطلاق به عموم دارد و حتی با وضع قانون قابل نقض نیست.
- ۳) این اصل شامل مقامات سیاسی، دارای فعالیت مطبوعاتی نمی‌شود.
- ۴) با تشخیص دادگاه می‌توان بدون حضور هیئت منصفه به آن رسیدگی نمود.

۳۰- هرگاه در اثر تقصیر قاضی در موضوع ضرر مادی متوجه کسی گردد: (سراسری - ۸۳)

- ۱) جبران خسارت با دولت است.
- ۲) جبران خسارت بر عهده‌ی دادگاه است.
- ۳) قاضی مقصر، ضامن جبران خسارت است.
- ۴) با تقصیر یا اشتباه قاضی، جبران خسارت با قاضی است.

۳۱- تضمین عملی حقوق و آزادی‌های اساسی مردم در ایران بر عهده‌ی چه کسی است؟ (سراسری - ۸۴)

- ۱) قوه‌ی قضائیه
- ۲) افکار عمومی
- ۳) رئیس‌جمهور
- ۴) نمایندگان مجلس

۳۲- ابتکار عمل مستقیم نظارت بر آئین نامه‌های خلاف قانون در ایران را بر عهده دارد. (سراسری - ۸۴)

- ۱) رئیس دیوان عدالت اداری
- ۲) فقهای شورای نگهبان
- ۳) قاضی دادگستری
- ۴) هیئت رئیسه مجلس شورای اسلامی

۳۳- ابتکار عمل تدوین لوایح قضایی در ایران بر عهده‌ی است. (سراسری - ۸۴)

- ۱) وزیر دادگستری
- ۲) رئیس قوه‌ی قضائیه
- ۳) هیئت وزیران و دادگستری
- ۴) قوه‌ی قضائیه و کمیسیون حقوقی مجلس

۳۴- عدالت قضایی مستلزم قاضی در امر قضاست؛ بنابراین: (آزاد - ۸۵)

- ۱) قاضی را نمی‌توان از مقامی که شاغل آن است بدون محاکمه و ثبوت جرم و تخلفی که موجب انفصال است عزل کرد؛ ولی در صورت تقصیر در موضوع یا در حکم، طبق موازین اسلامی، ضامن است.
- ۲) قاضی را مطلقاً نمی‌توان از مقامی که شاغل آن است عزل کرد و به بهانه‌ی تقصیر مسئول دانست.
- ۳) عزل قاضی، مگر به اقتضای مصلحت جامعه ممکن نیست؛ اما به سبب تقصیر یا اشتباه در موضوع یا در حکم شخصاً ضامن است.
- ۴) قاضی را نمی‌توان عزل کرد، مگر آن که به تشخیص رئیس قوه‌ی قضائیه، فاقد صلاحیت امر قضا باشد.

۳۵- کدام مورد زیر در صلاحیت رئیس قوه قضائیه است؟ (سراسری - ۸۵)

- ۱) او در مقام ریاست و نظارت فائده بر قوه‌ی قضائیه، حق دارد رأساً قضات متخلف را عزل کند.
- ۲) ایجاد تشکیلات لازم قضایی و استخدام، نصب و عزل قضات را طبق قانون بر عهده دارد.
- ۳) نصب و عزل رئیس دیوان عالی کشور و دادستان کل کشور از اختیارات مطلق اوست.
- ۴) هیچ یک از وظایف و اختیارات قانونی رئیس قوه قابل واگذاری و تفویض به دیگری نیست.

۳۶- در ایران نظارت بر حسن اجرای قوانین در محاکم وظیفه‌ی کدام یک از نهادهای زیر می‌باشد؟ (سراسری - ۸۵)

- ۱) سازمان بازرسی کل کشور
- ۲) دیوان عالی کشور
- ۳) دیوان عدالت اداری
- ۴) مجمع تشخیص مصلحت در صورت اختلاف مجلس با شورای نگهبان

۳۷- امنیت و عدالت قضایی بر چه مبنایی است؟ (سراسری - ۸۵)

- ۱) اصل براءت و استقلال قاضی
- ۲) مداخله رئیس قوه قضائیه در پرونده‌ها
- ۳) حق تفسیر قضایی دادرسان در پرونده‌ها
- ۴) حکم به مجازات و اجرای آن توسط دادگاه‌های انقلاب

۳۸- قوهی قضائیه قوه‌ای است مستقل که:

(آزاد- ۸۶)

- ۱) پشتیبان حقوق فردی و اجتماعی و مسئول تحقق بخشیدن به عدالت است.
- ۲) به خاطر این استقلال به هیچ نهادی خارج از قوه قضائیه پاسخگو نیست.
- ۳) برای حفظ این استقلال رئیس قوهی قضائیه لوایح قضایی را تهیه و مستقیماً تقدیم مجلس می‌کند.
- ۴) برای حفظ این استقلال بودجه‌ی خود را مستقل از دولت تعیین می‌کند و مجلس نیز موظف به تصویب آن است.

۳۹- در مورد نشریات و مطبوعات:

(آزاد- ۸۶)

- ۱) مطبوعات حق انتقاد از قانون اساسی و نهادهایی همچون شورای نگهبان را ندارند.
- ۲) رسیدگی به جرایم مطبوعاتی علنی و در حضور هیئت منصفه خواهد بود، مگر به تشخیص دادگاه
- ۳) مطبوعات در بیان مطالب آزادند، مگر آن‌که مخل به مبانی اسلام یا حقوق عمومی باشد.
- ۴) فقط رسیدگی به جرایم سیاسی مطبوعات علنی و در حضور هیئت منصفه خواهد بود.

۴۰- قلمرو اختیارات و صلاحیت‌های بازرسی کل کشور:

(آزاد- ۸۶)

- ۱) رسیدگی به شکایات، تظلمات و اعتراضات مردم نسبت به مأموران، واحدها یا آئین‌نامه‌های دولتی
- ۲) نظارت بر حسن جریان امور و اجرای صحیح قوانین در دستگاه‌های اداری
- ۳) نظارت بر حسن اجرای قوانین در دادگاه‌ها
- ۴) نظارت بر حسن اجرای قوانین در ادارات دولتی، نهادهای انقلابی و دادگاه‌ها

۴۱- در مورد مصونیت و مسئولیت قضات:

(آزاد- ۸۶)

- ۱) قاضی را نمی‌توان از مقامی که شاغل آن است عزل کرد و به بهانه تقصیر مسئول دانست مگر به اقتضای مصلحت جامعه
- ۲) قاضی به سبب تقصیر یا اشتباه در موضوع یا در حکم شخصاً ضامن و مسئول جبران خسارت است.
- ۳) قاضی را نمی‌توان عزل کرد، مگر آن‌که رئیس قوه قضائیه شخصاً او را فاقد صلاحیت امر قضا بداند.
- ۴) قاضی را نمی‌توان از مقامی که شاغل آن است بدون محاکمه و ثبوت جرم و تخلفی که موجب انفصال است، عزل کرد.

۴۲- براساس اصل قانونی بودن مجازات مقرر در قانون اساسی:

(آزاد- ۸۶)

- ۱) در صورتی که مجازاتی را قانون مقرر نداشته باشد، قاضی موظف است برای یافتن مجازات به فتاوی معتبر مراجعه نماید.
- ۲) تشخیص جرم قانوناً با قاضی است و در صورت سکوت قانون، وی می‌تواند برای اعمال مجازات قانونی به فتاوی معتبر مراجعه کند.
- ۳) قاضی حق تفسیر موسع ندارد؛ اما می‌تواند برای یافتن و اعمال مجازات قانونی، با استفاده از قاعده قیاس، به دیگر قوانین مراجعه کند.
- ۴) حکم به مجازات و اجرای آن باید تنها از طریق دادگاه صالح و به موجب قانون باشد.

۴۳- هرگاه در اثر تقصیر یا اشتباه قاضی در موضوع یا در حکم ضرر مادی یا معنوی متوجه کسی گردد:

(آزاد- ۸۷)

- ۱) در صورت تقصیر قاضی مقصر ضامن جبران خسارت است.
- ۲) جبران خسارت بر عهده قاضی است.
- ۳) جبران خسارت بر عهده دادگاه است.
- ۴) قاضی در صورت تقصیر از کار برکنار می‌شود و در صورت اشتباه مکلف به جبران خسارت است.

۴۴- رسیدگی به جرائم سیاسی و مطبوعاتی علنی است و با حضور هیئت منصفه در محاکم دادگستری صورت می‌گیرد، این

(سراسری- ۸۷)

اصل

- ۱) اطلاق به عموم دارد و حتی با وضع قانون هم نمی‌توان آن را نادیده گرفت.
- ۲) در مورد جرایم سیاسی و مطبوعاتی، شامل دادگاه روحانیت نیست.
- ۳) نسبت به علنی بودن، جرایم مهم مربوط به امنیت ملی و حاکمیت نظام را شامل نمی‌شود.
- ۴) اطلاق به عموم ندارد و با وضع قانون هم نمی‌توان آن را نادیده گرفت.

۴۵- طبق قانون اساسی وظیفه دیوان محاسبات کشور رسیدگی به کلیه حساب‌های دستگاههای دولتی است که

(سراسری- ۸۷)

- ۱) از هرگونه درآمد غیر از بودجه استفاده می‌نمایند.
- ۲) به نحوی از انحاء از بودجه کل کشور استفاده می‌نمایند.
- ۳) مستقیماً از بودجه کل کشور استفاده می‌نمایند.
- ۴) از بودجه کل کشور و یا هرگونه درآمد دیگر استفاده می‌نمایند.

- ۴۶- براساس قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران حدود آزادی وکیل در ایران کدام است؟ (سراسری - ۸۷)
- ۱) حضور وکیل در کلیه محاکم الزامی است.
 - ۲) طرفین می‌توانند برای خود وکیل انتخاب نمایند.
 - ۳) به تشخیص دادگاه و درخواست طرفین امکان حضور وکیل وجود دارد.
 - ۴) هرگاه دادگاه تشخیص دهد، وکلا می‌توانند در دعاوی حضور داشته باشند.
- ۴۷- حدود استقلال قاضی در قانون اساسی جمهوری اسلامی چگونه است؟ (سراسری - ۸۷)
- ۱) عزل قاضی به اقتضای مصلحت جامعه امکان‌پذیر است اما در مورد اشتباه و تقصیر در صدور حکم شخصاً ضامن است.
 - ۲) قاضی را نمی‌توان از مقامی که شاغل آن است بدون محاکمه و ثبوت جرم و تخلفی که موجب انفصال است، عزل کرد.
 - ۳) قاضی را نمی‌توان از مقام قضا عزل کرد و به بهانه تقصیر مسئول دانست مگر به اقتضای مصلحت جامعه
 - ۴) قاضی قابل عزل نیست مگر به تشخیص رئیس قوه که شخصاً وی را فاقد صلاحیت قضا بداند.
- ۴۸- به موجب اصول ۱۶۴ و ۱۷۱ قانون اساسی: (آزاد - ۸۸)
- ۱) قاضی را نمی‌توان از مقامی که شاغل آن است عزل کرد و به بهانه‌ی تقصیر مسئول دانست مگر به اقتضای مصلحت جامعه
 - ۲) قاضی به سبب تقصیر و یا اشتباه در موضوع یا در حکم شخصاً ضامن است؛ اما عزل وی مگر به اقتضای مصلحت جامعه ممکن نیست.
 - ۳) قاضی را نمی‌توان عزل کرد، مگر آن که رئیس قوه قضاییه شخصاً او را فاقد صلاحیت امر قضا بداند.
 - ۴) قاضی را نمی‌توان از مقامی که شاغل آن است، بدون محاکمه و ثبوت جرم و تخلف موجب انفصال، عزل کرد؛ ولی در صورت تقصیر در موضوع یا حکم، طبق موازین اسلامی ضامن است.
- ۴۹- براساس اصل قانونی بودن مجازات مقرر در قانون اساسی: (آزاد - ۸۸)
- ۱) در صورتی که مجازاتی را قانون مقرر نداشته باشد، قاضی موظف است برای یافتن مجازات به فتاوی معتبر مراجعه نماید.
 - ۲) حکم به مجازات و اجرای آن باید تنها از طریق دادگاه صالح و به موجب قانون باشد.
 - ۳) تشخیص جرم قانوناً با قاضی است و در صورت سکوت قانون، وی می‌تواند برای اعمال مجازات قانونی به فتاوی معتبر مراجعه کند.
 - ۴) قاضی حق تفسیر موسع در امور کیفری را ندارد، اما می‌تواند برای یافتن و اعمال مجازات قانونی، با استفاده از قاعده‌ی قیاس، به دیگر قوانین مراجعه کند.
- ۵۰- در تضمین آزادی فردی و اجتماعی، محاکم دادگستری (سراسری - ۸۸)
- ۱) باید احکامی مستند و مستدل صادر نمایند.
 - ۲) علنی هستند، مگر تنها به تشخیص حاکم
 - ۳) باید جرایم سیاسی را با حضور هیئت منصفه رسیدگی نمایند.
 - ۴) مکلف به اجرای آیین‌نامه‌های دولت می‌باشند.
- ۵۱- قانون اساسی، دارایی کدام‌یک از مقامات زیر را که بر خلاف حق افزایش نیافته باشد مجاز به رسیدگی نمی‌داند؟ (سراسری - ۸۸)
- ۱) وزیران
 - ۲) رئیس مجلس شورای اسلامی
 - ۳) معاونان رئیس جمهور
 - ۴) فرزندان رئیس جمهور

پاسخ سوالات چهار گزینه‌ای فصل یازدهم

۱- گزینه ۱ صحیح است.

اصل ۱۷۰ ق.ا.

نفوذ قوه‌ی قضائیه بر مقننه:

T نفوذ خیلی کمی دارد.

T لوائجی که توسط قوه‌ی قضائیه تقدیم می‌شود اغلب بی‌تغییر تصویب می‌شوند.

T حق تفسیر قضاات از قوانین که گاه هم تبدیل به وحدت رویه می‌شود.

T نمایندگان از مصونیت جزائی برخوردار نیستند.

نفوذ قوه‌ی قضائیه بر مجریه:

T قضاات مکلف به استنکاف از اجرای آئین‌نامه‌ها و . . . خلاف قانون هستند.

T دیوان عدالت رسیدگی به شکایات علیه دولت را بر عهده دارد.

T سازمان بازرسی کل کشور اجرای صحیح قوانین در دستگاه‌های اداری را نظارت می‌کند.

T رسیدگی به جرائم عادی رئیس جمهور، معاونان او و وزرا با اطلاع مجلس در دادگاه‌های عمومی است.

T دیوان عالی حق محاکمه‌ی رئیس جمهور به علت تخلف از وظایف قانونی را دارد.

۲- گزینه ۲ صحیح است.

اصل ۱۷۱ ق.ا.

مسئولیت مدنی قضاات:

۱- در صورت تقصیر قاضی، خود قاضی مسئول است و افراد حق شکایت به مرجع صالح دارند.

۲- در صورت اشتباه قاضی، چون قاضی سوءنیت نداشته، دستگاه قضایی مسئول است.

T خسارت هم مادی و هم معنوی مثل اعاده‌ی حیثیت به متهم قابل جبران است.

T مرجع رسیدگی به تخلفات و تقصیرات قاضی، دادگاه (نه محکمه) عالی انتظامی قضاات است.

۳- گزینه ۳ صحیح است.

اصل ۱۶۴ ق.ا.

اصل منع عزل قضاات: کسی حق ندارد حتی به مصلحت جامعه قاضی را عزل کند.

استثنائات:

۱- عزل قضاات به خاطر تخلفات شغلی:

T انفصال موقت و یا دائم در صورت ثبوت تخلف

T به درخواست دادستان و تأیید دادگاه انتظامی حق تعلیق قاضی در طول محاکمه وجود دارد.

۲- عزل به سبب ارتکاب جرائم عمومی، توسط دادگاه عمومی:

T برای شروع رسیدگی اول باید توسط دادگاه انتظامی از قاضی سلب مصونیت شود.

T به جرائم دارندگان پایه‌ی قضایی در تهران رسیدگی می‌شود.

۳- عزل به سبب فقدان صلاحیت:

T برخی امور مثل تغییر تابعیت و یا از دست دادن صحت مزاج امری اداری بوده و با تشخیص رئیس قوه‌ی قضائیه است.

T فقدان صلاحیت اخلاقی و اعتیاد و نفی طهارت مولد جنبه‌ی قضایی دارند و توسط محکمه (نه دادگاه) عالی انتظامی و در غیاب قاضی

رسیدگی شده و حکم صادر می‌شود.

۴- گزینه ۴ صحیح است.

۵- گزینه ۴ صحیح است.

قاضی را نمی‌توان از مقامی که شاغل آن است بدون محاکمه و ثبوت جرم یا تخلفی که موجب انفصال است به طور موقت یا دائم منفصل کرد یا

بدون رضای او محل خدمت یا سمتش را تغییر داد. مگر به اقتضای مصلحت جامعه با تصمیم قوه‌ی قضائیه پس مشورت با رئیس دیوان عالی

کشور و دادستان کل، نقل و انتقال دوره‌ای قضاات طبق ضوابط کلی که قانون تعیین می‌کند صورت می‌گیرد. (اصل ۱۶۴ ق.ا.)

۶- گزینه ۳ صحیح است.

هرگاه در اثر تقصیر یا اشتباه قاضی در موضوع یا در حکم یا در تطبیق حکم بر مورد خاص، ضرر مادی یا معنوی متوجه کسی گردد در صورت تقصیر، مقصر طبق موازین اسلامی ضامن است در غیر این صورت خسارت به وسیله دولت جبران می‌شود و در هر حال از متهم اعاده‌ی حیثیت می‌گردد. (اصل ۱۷۱ ق.ا.)

۷- گزینه ۳ صحیح است.

۸- گزینه ۳ صحیح است.

اصل ۱۵۸ ق.ا.

رئیس قوه‌ی قضاییه:

۱- اوصاف و شرایط:

T فقیه مجتهد عادل و آگاه به امور قضایی و مدیر و مدبر

T دارای تابعیت اصلی ایران

T طول ریاست = ۵ سال

T عالی‌ترین مقام قوه‌ی قضاییه # عالی‌ترین مقام قضایی (که رئیس دیوان عالی است) .

۲- وظایف: ایجاد تشکیلات- ایجاد تشکیلات اصلی به موجب قانون و ایجاد واحدهای درونی به عهده‌ی رئیس قوه‌ی قضاییه است.

T تهیه‌ی لوایح قضایی

T امور استخدامی و اداری، نصب و عزل قضات به موجب قانون

۹- گزینه ۱ صحیح است.

اصل ۱۶۸ ق.ا.

اشاره اصل ۱۶۸ ق.ا. در مورد محاکم صالح در رسیدگی به جرائم سیاسی و مطبوعاتی مطلق است و دادگاه‌های عمومی را شامل می‌شود و قرینه‌ای بر صلاحیت دادگاه‌های اختصاصی در دست نیست.

در مورد علنی بودن محاکمات:

۱- در مورد جرائم مطبوعاتی چون خود جرم عادتاً انتشار یافته، حتماً باید محاکمه هم علنی باشد.

۲- در مورد جرائم سیاسی: اگر جرم یقیناً برخلاف امنیت داخلی و خارجی باشد غیر علنی بدون هیئت منصفه و در غیر این صورت اصل ۱۶۸ ق.ا. باید رعایت شود.

۱۰- گزینه ۴ صحیح است.

اصل ۱۷۱ ق.ا.

مسئولیت مدنی قضات:

۱- در صورت تقصیر قاضی، خود قاضی مسئول است و افراد حق شکایت به مرجع صالح دارند.

۲- در صورت اشتباه قاضی، چون قاضی سوءنیت نداشته، دستگاه قضایی مسئول است.

T خسارت هم مادی و هم معنوی مثل اعاده‌ی حیثیت به متهم قابل جبران است.

T مرجع رسیدگی به تخلفات و تقصیرات قاضی، دادگاه (نه محکمه) عالی انتظامی قضات است.

۱۱- گزینه ۳ صحیح است.

اصل ۳۶ ق.ا.

۱۲- گزینه ۴ صحیح است.

۱۳- گزینه ۱ صحیح است.

موقعیت خاص قوه‌ی قضاییه استقلال آن را می‌طلبد:

استقلال تشکیلاتی:

T رئیس قوه منصوب رهبری است و جز اجرای بودجه و قانون تمکینی به سایر قوا ندارد.

T در مورد قوه‌ی قضاییه، از سؤال و استیضاح... خبری نیست.

T امور اداری و استخدامی ویژه و جدا دارد.

T پرونده‌ها در اندرون قوه مفتوح و مختوم می‌شوند.

- T** دیوان عدالت و سازمان بازرسی دو بازوی نظارت بر دولت‌اند.
- T** محاکمه‌ی اعضای مجریه به خاطر جرائم عادی با قوه‌ی قضائیه است.
- T** محاکمه‌ی رئیس جمهور به علت تخلفات قانونی با قوه‌ی قضائیه است.
- استقلال رفتاری قاضی:
- T** احکام قضات صرفاً مستند به قوانین است.
- T** اصل نفی سلسله مراتب اداری در مورد قضات وجود دارد.
- T** نظارت رهبر محدود است به نصب رئیس قوه‌ی قضائیه و عضو و تخفیف مجازات محکومین
- ۱۴- گزینه ۲ صحیح است.
- اصل ۱۶۸ ق.ا.
- اشاره اصل ۱۶۸ ق.ا. در مورد محاکم صالح در رسیدگی به جرائم سیاسی و مطبوعاتی مطلق است و دادگاه‌های عمومی را شامل می‌شود و قرینه‌ای بر صلاحیت دادگاه‌های اختصاصی در دست نیست.
- در مورد علنی بودن محاکمات:
- ۱- در مورد جرائم مطبوعاتی چون خود جرم عادتاً انتشار یافته، حتماً باید محاکمه هم علنی باشد.
- ۲- در مورد جرائم سیاسی: اگر جرم یقیناً برخلاف امنیت داخلی و خارجی باشد غیر علنی بدون هیئت منصفه و در غیر این صورت اصل ۱۶۸ ق.ا. باید رعایت شود.
- ۱۵- گزینه ۴ صحیح است.
- هرگاه در اثر تقصیر یا اشتباه قاضی در موضوع یا در حکم یا در تطبیق حکم بر مورد خاص، ضرر مادی یا معنوی متوجه کسی گردد در صورت تقصیر، مقصر طبق موازین اسلامی ضامن است در غیر این صورت خسارت به وسیله‌ی دولت جبران می‌شود و در هر حال از متهم اعاده‌ی حیثیت می‌گردد. (اصل ۱۷۱ ق.ا.)
- ۱۶- گزینه ۲ صحیح است.
- اصل ۱۶۴ ق.ا.
- اصل منع عزل قضات: کسی حق ندارد حتی به مصلحت جامعه قاضی را عزل کند.
- استثنائات:
- ۱- عزل قضات به خاطر تخلفات شغلی:
- T** انفصال موقت و یا دائم در صورت ثبوت تخلف
- T** به درخواست دادستان و تأیید دادگاه انتظامی حق تعلیق قاضی در طول محاکمه وجود دارد.
- ۲- عزل به سبب ارتکاب جرائم عمومی، توسط دادگاه عمومی:
- T** برای شروع رسیدگی اول باید توسط دادگاه انتظامی از قاضی سلب مصونیت شود.
- T** به جرائم دارندگان پایه‌ی قضایی در تهران رسیدگی می‌شود.
- ۳- عزل به سبب فقدان صلاحیت:
- T** برخی امور مثل تغییر تابعیت و یا از دست دادن صحت مزاج امری اداری بوده و با تشخیص رئیس قوه‌ی قضائیه است.
- T** فقدان صلاحیت اخلاقی و اعتیاد و نفی طهارت مولد جنبه‌ی قضایی دارند و توسط محکمه (نه دادگاه) عالی انتظامی و در غیاب قاضی رسیدگی شده و حکم صادر می‌شود.
- ۱۷- گزینه ۴ صحیح است.
- ۱۸- گزینه ۲ صحیح است. ترتیب مدت عضویت در گزینه ۲ صحیح است. (اصل ۱۲ ق.ا. اعضای شورای نگهبان) ماده ۵ قانون انتخابات مجلس خبرگان رهبری، اعضای مجلس خبرگان) (اصل ۶۳ ق.ا. نمایندگان مجلس شورای اسلامی) (اصل ۱۵۷ ق.ا. رئیس قوه قضائیه)
- ۱۹- گزینه ۳ صحیح است.
- اصل ۱۷۳ ق.ا.
- صلاحیت دیوان عدالت اداری: رسیدگی به شکایات مردم از:
- ۱- تصمیمات و اقدامات واحدها و مؤسسات دولتی
- ۲- اقدامات مأموران دولت

۳- آیین‌نامه‌ها و مقررات دولتی

۲۰- گزینه ۲ صحیح است.

اصل ۱۶۴ ق.ا.

۲۱- گزینه ۴ صحیح است.

اصل ۱۶۴ ق.ا.

۲۲- گزینه ۲ صحیح است.

اصل ۳۶ ق.ا.

۲۳- گزینه ۲ صحیح است.

۲۴- گزینه ۱ صحیح است.

چنانچه جرائم یقیناً بر ضد امنیت داخلی و خارجی کشور باشد، مثل جاسوسی و همکاری با بیگانگان علیه کشور، در زمره جرائم عمومی هستند و اصل غیر علنی بودن، بدون حضور هیئت منصفه اعمال می‌شود.

۲۵- گزینه ۳ صحیح است.

۲۶- گزینه ۲ صحیح است.

براساس حق نظارت قوه قضاییه نسبت به حسن جریان امور و اجرای صحیح قوانین در دستگاه‌های اداری سازمانی به نام سازمان بازرسی کل کشور زیر نظر رئیس قوه قضاییه تشکیل می‌گردد.

وظایف و اختیارات سازمان بازرسی کل کشور:

۱- بازرسی مستمر کلیه وزارتخانه‌ها و ادارات و نیروهای نظامی و انتظامی و مؤسسات و شرکت‌های دولتی و شهرداری‌ها مؤسسات وابسته آن و دفاتر اسناد رسمی و مؤسسات عام المنفعه و نهادهای انقلابی و سازمان‌هایی که تمام یا قسمتی از سرمایه و سهام آن متعلق به دولت است یا دولت به نحوی بر آن‌ها نظارت یا کمک می‌کند و کلیه سازمان‌هایی که مشمول این قانون نیست، آن‌ها مستلزم ذکر آن‌هاست براساس برنامه منظم.

۲- انجام بازرسی‌های فوق‌العاده حسب‌الامر مقام رهبری و یا به دستور رئیس قوه قضاییه یا به درخواست رئیس جمهور یا کمیسیون اصل ۸۸ و ۹۰ ق.ا. مجلس شورای اسلامی و یا بنا به تقاضای وزیر مسئول دستگاه‌های اجرایی ذی‌ربط و یا هر موردی که به نظر رئیس سازمان ضروری تشخیص داده شود.

۳- اعلام موارد تخلف و نارسایی‌ها و سوء جریان‌های اداری و مالی در خصوص وزارتخانه و نهادهای انقلاب اسلامی و بنیادها به رئیس جمهور و در خصوص مؤسسات و شرکت‌های دولتی وابسته به دولت به وزیر ذی‌ربط در مورد شهرداری‌ها و مؤسسات وابسته به وزارت کشور و در مورد مؤسسات غیردولتی کمک بگیر از دولت به وزارت امور اقتصادی.

۲۷- گزینه ۱ صحیح است.

اصل ۱۷۳ ق.ا.

۲۸- گزینه ۴ صحیح است.

آنچه سازمان بازرسی انجام می‌دهد، مجموعه‌ای است از گزارش‌ها و لی دیوان عدالت، وظیفه‌ی اصلی‌اش، صدور احکام با ضمانت اجرایی قضایی است.

۲۹- گزینه ۲ صحیح است.

اصل ۱۶۸ ق.ا.

اشاره اصل ۱۶۸ ق.ا. در مورد محاکم صالح در رسیدگی به جرائم سیاسی و مطبوعاتی مطلق است و دادگاه‌های عمومی را شامل می‌شود و قرینه‌ای بر صلاحیت دادگاه‌های اختصاصی در دست نیست.

در مورد علنی بودن محاکمات:

۱- در مورد جرائم مطبوعاتی چون خود جرم عادتاً انتشار یافته، حتماً باید محاکمه هم علنی باشد.

۲- در مورد جرائم سیاسی: اگر جرم یقیناً برخلاف امنیت داخلی و خارجی باشد، غیر علنی بدون هیئت منصفه و در غیر این صورت اصل

۱۶۸ ق.ا. باید رعایت شود.

۳۰- گزینه ۳ صحیح است.

هرگاه در اثر تقصیر یا اشتباه قاضی در موضوع یا در حکم یا در تطبیق حکم بر مورد خاص، ضرر مادی یا معنوی متوجه کسی گردد در صورت تقصیر، مقصر طبق موازین اسلامی ضامن است در غیر این صورت خسارت به وسیله‌ی دولت جبران می‌شود و در هر حال از متهم، اعاده‌ی حیثیت می‌گردد. (اصل ۱۷۱ ق.ا.)

۳۱- گزینه ۱ صحیح است.

اصل ۱۵۶ ق.ا.

۳۲- گزینه ۳ صحیح است.

اصل ۱۷۰ ق.ا.

۳۳- گزینه ۲ صحیح است.

بند ۲ از اصل ۱۵۸ ق.ا.

۳۴- گزینه ۱ صحیح است.

رجوع شود به اصول ۱۶۴ و ۱۷۱ قانون اساسی

۳۵- گزینه ۲ صحیح است.

طبق اصل ۱۵۸ قانون اساسی

۳۶- گزینه ۲ صحیح است.

طبق اصل ۱۶۱ قانون اساسی

۳۷- گزینه ۱ صحیح است. امنیت و عدالت قضایی بر مبنا اصل برائت و استقلال قاضی استوار است.

۳۸- گزینه ۱ صحیح است.

طبق قسمت نخست اصل ۱۵۶ قانون اساسی قوه قضائیه قوه‌ای است مستقل که پشتیبان حقوق فردی و اجتماعی و مسئول تحقق بخشیدن به عدالت است.

۳۹- گزینه ۳ صحیح است.

به موجب اصل ۲۴ قانون اساسی نشریات و مطبوعات در بیان مطالب آزادند مگر آنکه مخل به میانی اسلام یا حقوق عمومی باشد.

۴۰- گزینه ۲ صحیح است.

مطابق اصل ۱۷۴ قانون اساسی بر اساس حق نظارت قوه قضائیه نسبت به حسن جریان امور و اجرای صحیح قوانین در دستگاه‌های اداری سازمانی به نام سازمان بازرسی کل کشور ایجاد گردد.

۴۱- گزینه ۴ صحیح است.

رجوع شود به اصل ۱۶۴ قانون اساسی

۴۲- گزینه ۴ صحیح است.

به موجب اصل ۳۶ قانون اساسی حکم به مجازات و اجرای آن باید تنها از طریق دادگاه صالح و به موجب قانون باشد.

۴۳- گزینه ۱ صحیح است.

در صورت اثبات تقصیر، مقصر (قاضی) طبق موازین اسلامی ضامن است و در غیر این صورت خسارت به وسیله‌ی دولت جبران می‌شود و در هر حال از متهم اعاده حیثیت می‌گردد. (اصل ۱۷۱ قانون اساسی)

۴۴- گزینه ۱ صحیح است.

اصل ۱۶۸ قانون اساسی مقرر می‌دارد «رسیدگی به جرایم سیاسی و مطبوعاتی علنی است. بدین معنی که پس از احراز سیاسی و مطبوعاتی بودن جرم دادگاه حق فرار از علنی بودن آن جلوگیری کند و در مورد جرایم مطبوعاتی می‌توان استدلال نمود که چون ارتکاب جرم خود به نحو علنی و از طریق مطبوعات صورت گرفته است، ادعای ضرورت غیر علنی بودن امر پذیرفته به نظر نمی‌رسد.

منبع: ر. ک. کتاب حقوق اساسی جمهوری اسلامی، جلد دوم- سید محمد هاشمی- صفحه‌ی ۴۷۲

۴۵- گزینه ۲ صحیح است.

به موجب اصل ۵۵ قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، دیوان محاسبات به کلیه حساب‌های وزارتخانه‌ها، مؤسسات شرکت‌های دولتی و یا سایر دستگاه‌هایی که به نحوی از انحاء از بودجه کل کشور استفاده می‌کنند به ترتیبی که قانون مقرر می‌دارد رسیدگی یا حسابرسی می‌نماید که هیچ هزینه‌ای از اعتبارات مصوب تجاوز نکرده و هر وجهی در محل خود به مصرف رسیده باشد.

۴۶- گزینه ۲ صحیح است.

به موجب اصل ۳۵ قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران در همه دادگاه‌ها، طرفین دعوی حق دارند برای خود وکیل انتخاب نمایند و اگر توانایی انتخاب وکیل را نداشته باشند باید برای آن‌ها امکانات تعیین وکیل فراهم گردد.

۴۷- گزینه ۲ صحیح است.

به موجب اصل ۶۴ قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران قاضی را نمی‌توان از مقامی که شاغل آن است بدون محاکمه، ثبوت جرم یا تخلفی که موجب انفصال است، به طور موقت یا دائم منفصل کرد یا بدون رضای او محل خدمت یا سمتش را تغییر داد، مگر به اقتضای مصلحت جامعه یا تصمیم رئیس قوه قضائیه پس از مشورت با رئیس دیوان عالی کشور و دادستان کل، نقل و انتقال دوره‌ای قضات بر طبق ضوابط کلی که قانون تعیین می‌کند، صورت می‌گیرد.

۴۸- گزینه ۴ صحیح است.

۴۹- گزینه ۲ صحیح است.

۵۰- گزینه ۳ صحیح است.

۵۱- گزینه ۲ صحیح است.

با توجه به اصل ۱۴۲ قانون اساسی.

نهادهای اساسی خاص

عناوین اصلی

- شوراها ❖
- صدا و سیما ❖
- شورای عالی امنیت ملی ❖
- مجمع تشخیص مصلحت نظام ❖

فصل دوازدهم

نهادهای اساسی خاص

قانون اساسی در ارتباط با صدا و سیما

اهمیت صدا و سیما و لمس و درک این موضوع در جریان انقلاب موجب شد که مدوّنین قانون اساسی، اصل دوازدهم را با یک اصل، به آن اختصاص بدهند و آن را از سایر مسایل اجرایی، مجزا کنند. بر این اساس، مجلس و هیأت وزیران و شورای عالی قضایی هر کدام یک عضو و یک نفر به عنوان عضو علی‌البدل انتخاب می‌کردند تا شورایی تشکیل شود و این شورا، مدیر عامل صدا و سیما معین می‌کرد و مدیر عامل، تصمیمات شورا را به مورد اجرا درمی‌آورد. در اصلاحات سال ۱۳۶۸، تغییراتی در اصل ۱۷۵ قانون اساسی صورت گرفت که عبارت است از:

* عنوان «رسانه‌های گروهی» جای خود را به «صدا و سیما» داد.
* در گذشته، حدود آزادی انتشارات و تبلیغات، موازین اسلامی مقرر شده بود که در اصلاحات انجام شده، رعایت مصالح کشور نیز مطرح شده و در ردیف رعایت موازین اسلامی آمده است.

* مهم‌ترین تغییر ایجاد شده در این اصل، مربوط به ترتیب اداره صدا و سیما می‌باشد، همان طور که در ابتدای فصل عنوان شد، تا قبل از سال ۶۸، اداره صدا و سیما با نظر مشترک قوای سه‌گانه بود که وضع آن را قانون عادی معین می‌کرد. اما در اصلاحات سال ۶۸، ترتیب اداره این سازمان از حالت شورایی به صورت متمرکز درآمد و یک نفر به عنوان رئیس سازمان معین شد و عزل و نصب او در اختیار رهبری قرار گرفت و اینکه، سه قوه نقشی در اداره صدا و سیما ندارند و فقط نمایندگان آنها نظارت می‌کنند و شورایی مرکب از شش نفر، امر نظارت را از جانب سه قوه، اعمال می‌کنند. البته نظارت قوای سه‌گانه بر سازمانی که شخص منصوب از جانب رهبری آن را اداره می‌کند، کمی غیر متناسب جلوه می‌کند؛ زیرا می‌دانیم که رهبری، مافوق قوای سه‌گانه است.

شوراها

در بخش کلیات قانون اساسی و در اصل ۷، به مسأله شور و مشورت که ریشه قرآنی دارد پرداخته شده است. البته سوابق موضوع شوراها و این احتمال که اشخاصی به شوراها راه پیدا کنند که خطراتی را برای مملکت به وجود بیاورند باعث شد مدوّنین قانون اساسی و سپس مجلس بررسی نهایی قانون اساسی در سال ۵۸ با شک و تردید به موضوع شورا بنگرند و لذا اصول مربوطه به شوراها، محتوای قاطع و قابل توجهی ندارد و همچنین، تقریباً همه اصول آن، موقوف به تصویب قانون به وسیله قوه مقننه شده است و در عمل هم با اینکه کوشش‌هایی برای تشکیل شوراها در مواقعی صورت گرفت و قانونی هم به تصویب رسید ولی در عمل، و در سطحی که قانون اساسی پیش‌بینی کرده است، شوراها تشکیل نشده‌اند و در سال ۱۳۶۸، همان شوراها را که قانون اساسی پیش‌بینی کرده بود دچار تغییر وضع شدند و شورای رهبری احتمالی حذف شد و شورای عالی قضایی و شورای مربوط به اداره صدا و سیما، مطلوب شناخته نشدند و اداره قوه قضائیه و سازمان صدا و سیما به یک فرد یعنی رئیس قوه قضائیه و رئیس سازمان صدا و سیما واگذار گردید. (البته در چند سال اخیر، شورای اسلامی شهر و شورای حل اختلاف شروع به کار کرده‌اند که متأسفانه ثمره و بهره قابل توجهی ارائه نکرده‌اند)

بخش اول: مبانی قانونی شوراهای

- ۱) اصل قانون اساسی که به دستور قرآن اشاره می‌کند: «وَأَمْرُهُمْ شُورًا بَيْنَهُمْ» «و شاورهم فی الامر» و بر این اساس، شوراهای، مجلس شورای اسلامی استان، شورای شهرستان، شهر، محل، بخش، روستا و نظایر آن، از ارکان تصمیم‌گیری و اداره کشور شناخته شده‌اند و طرز تشکیل و حدود اختیارات و وظایف این شوراهای را قانون و قوانین ناشی از آن معین می‌کنند.
- ۲) فصل هفتم قانون اساسی از اصل ۱۰۰ تا ۱۰۶ به اهداف، تشکیلات، ترتیب کار، انحلال شوراهای به طور کلی پرداخته و تفصیل را به قوانین عادی واگذار نموده است.
- ۳) قانون تشکیل شوراهای کشوری با ۵۳ ماده در تاریخ ۱۳۶۱/۹/۱ از تصویب مجلس شورای اسلامی گذشت.
- ۴) قانون اصلاح قانون تشکیلات شوراهای اسلامی کشوری و انتخابات شوراهای مزبور با ۷۷ ماده در تاریخ ۱۳۶۵/۴/۲۹ از تصویب مجلس گذشت.
- ۵) آیین‌نامه اجرایی قانون انتخابات شوراهای اسلامی کشوری که در تاریخ ۱۳۶۸/۴/۲۸ با ۱۶ ماده به تصویب هیأت وزیران رسید.

بخش دوم: اصول مربوط به شوراهای

- ۱) اعضای شوراهای: اعضای شوراهای در همه سطوح، انتخاباتی هستند و مسئول و برگزار کننده انتخابات، وزارت کشور است و انتخابات باید طوری انجام شود که قبل از پایان دوره، اعضای دوره بعد انتخاب شده باشند.
- ۲) شخصیت حقوقی: شوراهای دارای شخصیت حقوقی بوده و حق اقامه دعوی علیه اشخاص حقیقی و حقوقی و دفاع در مقابل دعوی علیه شورا را دارد.
- ۳) عناوین شوراهای پیش‌بینی شده: شورای اسلامی ده، شورای اسلامی بخش، شورای اسلامی محله، شورای اسلامی منطقه، شورای اسلامی شهر، شورای اسلامی شهرستان، شورای اسلامی تهران، شورای اسلامی استان‌ها و ...
- ۴) مدت شوراهای: در ابتدا، دو سال معین شده بود که بعدها به چهار سال افزایش داده شد.
- ۵) مسئولیت شوراهای: هر شورا در حدود وظایف و اختیارات خود در مقابل شورای مافوق، مسئول است. مجلس شورای اسلامی در حکم مافوق شورای عالی استان‌ها است. در صورت عدم هر یک از شوراهای، شورای مافوق می‌تواند وظایف قانونی آن را انجام دهد.
- ۶) استانداران، فرمانداران، بخشداران و سایر مقامات کشوری که از طرف دولت تعیین می‌شوند حق شرکت در شوراهای محل مأموریت خود را داشته و در حدود اختیارات شوراهای، ملزم هستند تصمیمات آن را رعایت کنند و اگر اعتراضی به تصمیمات شورا داشته باشند می‌توانند از همان شورا، تجدید نظر بخواهند و اگر شورا، اصرار نمود می‌توانند رسیدگی را از شورای بالاتر بخواهند.
- ۷) رسیدگی به تخلفات شوراهای: براساس قانون شوراهای، کمیسیونی مرکب از نمایندگان قوه قضائیه، وزیر کشور و شورای عالی استان‌ها به تخلفات شوراهای رسیدگی می‌کند و در صورت لزوم، اقدام به انحلال شورا می‌نماید و در این حالت، شورا می‌تواند به دادگاه صالح شکایت نماید و دادگاه، خارج از نوبت، رسیدگی می‌نماید و اگر شورا به طور کلی منحل شود، وزارت کشور ظرف ۲ ماه انتخابات را تجدید می‌نماید. همچنین ممکن است هر یک از اعضا، با پیشنهاد $\frac{3}{4}$ اعضا و رأی دادگاه برکنار شود.

۸) بودجه شوراهای: از طریق زکوات (البته پس از تصویب) و درآمدهای محلی و در صورت لزوم از طریق عوارض و از راه کمک‌های دولت تأمین می‌شود.

- ۹) تعداد اعضا: شورای ده: ۳ تا ۱۰ عضو - شورای بخش: به تعداد شهرها و دهستانهای آن و حداقل ۵ عضو - شورای محله: ۷ عضو - شورای منطقه: حداکثر ۷ عضو - شورای شهر: ۷ عضو - شورای شهرستان: بر حسب جمعیت شهرستان و حداقل ۵ عضو - شورای استان: به میزان شهرهای استان و حداقل ۳ عضو - شورای عالی استان‌ها: از هر استان یک عضو.

بخش سوم: وظایف و اختیارات شوراهای

- ۱) بررسی و شناخت کمبودها و نیازها و نارسایی‌های اجتماعی، اقتصادی، عمرانی، بهداشتی، فرهنگی، آموزشی و رفاهی حوزه انتخابیه و ارائه راه حل‌ها به مقامات مسئول
- ۲) تهیه طرح‌ها و پیشنهادهای اصلاحی در امور اجتماعی و ارائه آن به شورای مافوق جهت اقدامات ممکن
- ۳) نظارت دقیق بر اداره امور حوزه انتخابیه و حق اجرای تصمیمات شورا و قوانین کشوری و طرح‌های مصوب

- ۴) ارائه پیشنهادهای لازم برای فعال سازی سازمان‌های دولتی و ارگان‌های انقلابی به شورای مافوق
- ۵) پیگیری شکایات مردم در مورد نارسایی سازمان‌ها و ادارات حوزه مربوطه از طریق مقامات مسئول
- ۶) برنامه‌ریزی و اقدام در جهت مشارکت مردم در انجام خدمات اجتماعی، اقتصادی، بهداشتی، فرهنگی و آموزشی با موافقت و هماهنگی مراجع ذی‌ربط.
- ۷) شوراها می‌توانند بنابر درخواست مسئولان، بخشی از اعمال اجرایی، مانند پخش مواد سوختی و ارزاق عمومی، آمارگیری و تحقیقات ملی را بر عهده بگیرند.
- ۸) هر شورا موظف است حداکثر یک هفته بعد از رسمیت یافتن، یک‌نفر را به اکثریت مطلق آراء جهت انتخاب برای شورای مافوق، نامزد نماید.
- ۹) شوراها موظف هستند یک نسخه از مصوبات خود را در اولین فرصت به شورای مافوق و مقامات مسئول حوزه ارسال کنند.
- ۱۰) هر شورا موظف است مصوبات خود را در موضوعات مهم و دارای جنبه عمومی، به وسیله مناسب به اطلاع اهالی برساند.
- ۱۱) همکاری با ارگانهای مملکتی
- ۱۲) دادن گزارشات لازم و ارائه انتقادات و اشکالات مربوط به حوزه فعالیت خود به نماینده یا نمایندگان آن حوزه در مجلس
- ۱۳) شوراها می‌توانند با هماهنگی ارگانهای اجرایی مسئول، به تشکیل انجمن‌های امدادی، ارشادی و اجتماعی و تأسیس تعاونی‌های تولید، توزیع یا مصرف، با مشارکت مردم در حوزه فعالیت خود اقدام نمایند.
- ۱۴) شوراها وظیفه دارند گزارش اقدامات سالانه خود را در آخرین جلسه هر سال، مطرح و پس از تأیید، برای اطلاع عموم منتشر نمایند.
- ۱۵) نصب و عزل شهردار

بخش چهارم: شورای عالی استان‌ها

قانون اساسی، شورای عالی استان‌ها را در رأس شوراها و مرکب از نمایندگان شوراهای استان‌ها شناخته است. هدف از تشکیل شورای عالی استان‌ها، جلوگیری از تبعیض و جلب همکاری در تهیه برنامه‌های عمرانی و رفاهی استان‌ها و نظارت بر اجرای هماهنگ آنها است.

بر اساس اصل ۱۰۲ قانون اساسی، شورای عالی استان‌ها حق دارد در حدود وظایف خود، طرح‌هایی تهیه و مستقیماً یا از طریق دولت به مجلس پیشنهاد کند و این طرح‌ها باید در مجلس، مورد بررسی قرار گیرد.

در شورای عالی استان‌ها، هر استان یک نماینده دارد و این شورا حداکثر دو هفته پس از پایان انتخابات استان‌ها تشکیل می‌شود. وزارت کشور، محل مناسبی را برای شورای عالی استان‌ها معین می‌کند و اعضای این شورا، کارت عضویت خود را با معرفی وزیر کشور و امضای رئیس مجلس دریافت می‌نمایند.

در اولین جلسه شورای عالی استان‌ها که با دعوت وزیر کشور و با ریاست مسن‌ترین عضو حاضر در جلسه تشکیل می‌شود، یک نفر رئیس و یک نفر نایب رئیس و یک منشی با رأی مخفی، انتخاب می‌شوند.

شورای عالی استان‌ها موظف است آیین‌نامه داخلی خود و دیگر شوراها را ظرف سه ماه تهیه و تصویب و جهت اجرا به کلیه شوراها ابلاغ نماید.

این شورا از یک طرف طرح‌ها و پیشنهادهای واصله از جانب شوراها را بررسی و مورد تبادل قرار می‌دهد و اولویت‌ها را تعیین و به مقامات اجرایی، ارجاع می‌نماید و از طرف دیگر، نارسایی‌های نهادها و سازمان‌های اجرایی را به مسئولین مربوط ابلاغ می‌نماید. این شورا در اجرای برنامه و بودجه عمرانی نظارت داشته و دستگاه‌های مربوطه موظفند گزارش ماهیانه و سالیانه خود هزینه پیشرفت کار عمرانی خود را به اطلاع شورای عالی برسانند.

شورای عالی استان‌ها حق دارد در مواردی که طرحی به مجلس شورای اسلامی می‌دهد، نماینده‌ای هم برای حضور در مجلس و دفاع از طرح، اعزام بنماید.

شورای عالی امنیت ملی

فصل سیزدهم قانون اساسی و عنوان «شورای عالی امنیت ملی» از ابتکارات شورای بازنگری قانون اساسی در سال ۱۳۶۸ می‌باشد و اصل ۱۷۶ قانون اساسی مربوط به شورای عالی امنیت ملی، اهداف، وظایف، اعضاء و ترتیب کارهای این شورا می‌باشد. شورای عالی امنیت ملی به تناسب وظایف خود، شوراهایی فرعی تشکیل می‌دهد و حدود اختیارات و وظایف فرعی را قانون معین می‌کند و

تشکیلات آنها به تصویب شورای عالی امنیت ملی، می‌رسد. همچنین مصوبات این شورا پس از تأیید مقام رهبری، قابل اجرا خواهد بود.

بخش اول: تفاوت شورای عالی دفاع ملی با شورای عالی امنیت ملی

پس از بازنگری قانون اساسی در سال ۱۳۶۸، یکی از وظایف رهبر تشکیل شورای عالی دفاع ملی با هفت عضو بود که پس از بازنگری، شورای عالی امنیت ملی جای این شورا را گرفت. تفاوت‌های این دو شورا عبارتند از:

(۱) بدون اینکه برای شورای عالی دفاع ملی، اهداف و وظایفی مشخص شده باشد، ظاهراً تصمیمات آن، حالت مشورت را برای رهبر داشت، در حالی که در مورد وظایف و اهداف شورای عالی امنیت ملی، در قانون اساسی کاملاً تأکید گردیده است.

(۲) شورای عالی امنیت ملی، جامعیت بیشتری دارد و بسیاری از تصمیمات سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی را دربر می‌گیرد، در حالی که صلاحیت شورای عالی دفاع ملی، منحصر به جنگ و بسیج نیروها و تعیین فرماندهان نظامی بود و در همین موارد هم، پیشنهاد رهبری، ملاک بود.

(۳) از لحاظ وسعت صلاحیت و اختیارات، اعضای تشکیل دهنده شورای عالی امنیت ملی از مقامات اصلی حکومت هستند، در حالی که شورای عالی دفاع ملی به هیچ‌وجه شرکت رؤسای قوای قضائیه و مقننه، وزیر امور خارجه، وزیر کشور، وزیر اطلاعات و مسئول برنامه و بودجه، پیش‌بینی نشده بود.

(۴) شورای عالی دفاع ملی موظف بود بعضی از فرماندهان عالی نیروهای مسلح را به مقام رهبری، پیشنهاد کند، ولی چنین وظیفه‌ای برای شورای عالی امنیت ملی در نظر گرفته نشده است. با این حال، به لحاظ احاطه‌ای که این شورا می‌تواند بر مسایل نیروهای مسلح داشته باشد، ممکن است چنین پیشنهاداتی را هم به مقام رهبری بنماید.

بخش دوم: اهداف شورای عالی امنیت ملی

- (۱) تأمین منافع ملی
- (۲) پاسداری از انقلاب اسلامی
- (۳) حفظ تمامیت ارضی
- (۴) توسعه و گسترش حاکمیت ملی

بخش سوم: وظایف شورای عالی امنیت ملی

- (۱) تعیین سیاست‌های دفاعی-امنیتی کشور: البته سیاست‌های دفاعی-امنیتی شورای عالی امنیت ملی باید در محدوده سیاست‌های کلی تعیین شده از طرف مقام رهبری باشد.
- (۲) هماهنگ نمودن فعالیت‌های ارگان‌های مختلف
- (۳) تدارک امکانات مادی و معنوی

بخش چهارم: اعضای شورای عالی امنیت ملی

(۱) اعضای ثابت و اصلی که باید در هر جلسه حضور داشته باشند تا عنوان شورای عالی امنیت ملی بر آن اجتماع، قابل اطلاق باشد و عبارتند از:

- * رئیس قوه مجریه
- * رئیس قوه قضائیه
- * رئیس قوه مقننه
- * رئیس ستاد فرماندهی کل نیروهای مسلح
- * مسئول امور برنامه و بودجه
- * وزیر امور خارجه
- * وزیر کشور
- * وزیر اطلاعات
- * نماینده به انتخاب رهبر

۲) اعضای غیر ثابت که به اقتضای ارتباط با مسأله در شورای عالی امنیت ملی، ممکن است در جلسات آن شرکت کنند و وزراء یا مقامات عالی‌رتبه ارتش و سپاه می‌باشند.

نکته مهم در مورد اعضای این شورا این است که تشکیل شورای امنیت ملی با حضور تمام اعضا، رسمیت دارد و هیچ‌کدام از اعضا نمی‌توانند از جانب خود، نماینده اعزام کنند.

همچنین این شورا، طبق اصل ۱۷۶ دارای شوراهای فرعی دفاع و امنیت کشور می‌باشد که حدود وظایف و اختیارات آن‌ها را قانون معین می‌کند. ریاست هر یک از شوراهای فرعی با رئیس جمهور یا یکی از اعضای شورای عالی امنیت ملی می‌باشد.

بخش پنجم: ارتباط شورای عالی امنیت ملی با رهبری

شورای عالی امنیت ملی از جهات مختلفی به رهبری مربوط می‌شود، به طوری که تشکیل این شورا و تصمیمات آن نمی‌تواند خارج از نظر رهبر باشد. همچنین دو نماینده از جانب رهبر در شورای عالی امنیت ملی عضویت دارند که بدون حضور آنها، شورا تشکیل نمی‌گردد. علاوه بر این، طبق قسمت اخیر اصل ۱۷۶، مصوبات شورای عالی امنیت ملی پس از تأیید مقام رهبری قابلیت اجرا دارند.

البته مصوبات شورای عالی امنیت ملی جنبه قانون ندارد و مانند مصوبات هیأت وزیران می‌باشد که قابلیت اجرا دارند و لذا، در هیچ موردی نمی‌تواند برخلاف قانون اساسی باشد. همچنین آیین کار شورای عالی امنیت ملی و ترتیب انتخاب رئیس و سایر اعضا هیأت رئیسه با خود این شورا است که باید به تأیید مقام رهبری برسد.

بازنگری قانون اساسی

آیا قانون اساسی باید قابل تغییر و تجدید نظر باشد و یا قانونی ثابت و دائمی؟ آیا اگر تصریح شود که قانون اساسی دائمی و غیر قابل اصلاح است، آیا عملاً نیز چنین خواهد بود؟

به نظر می‌رسد قوانینی که بشر با دید محدود و در شرایط و احوال خاص مقرر می‌دارد، هر چند کلی و نتیجه قرن‌ها تجربه باشد نمی‌تواند صفت دائمی و همیشگی و جاودانی را یدک بکشد و لذا با تحوّل و تکامل شرایط، بالاخره زمان اصلاح و تغییر قوانین، حتی قانون مادری مثل قانون اساسی نیز فراخواهد رسید و از آنجا که همه قوانین به خاطر آسایش و آرامش و امنیت و سعادت ملت و حفظ مملکت وضع می‌شود، خواست و تمایل عمومی و یا اکثریت قاطعی از مردم باید شرط اصلی برای اصلاح و تغییر باشد و تمایلات اشخاص و گروهها برای رسیدن به قدرت، جوّ سازی‌ها و فرصت‌طلبی‌ها و بحران‌های کوچک نباید وسیله‌ای برای تهاجم به قانون اساسی و بر هم زدن اصول و چارچوب آن باشد.

بخش اول: راه‌های اصلاح قانون اساسی

راه‌هایی که کشورهای مختلف برای اصلاح و تغییر قانون اساسی در نظر گرفته‌اند یکسان نیست و در زیر، چند نمونه از این روش‌ها اشاره می‌کنیم و لازم به یادآوری است که روش تجدیدنظر و بازنگری در قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، روشی کاملاً ابتکاری و منحصر به فرد بوده و متکی به همان اختیارات و قدرت وسیعی است که برای رهبر وجود دارد و لذا با هیچ یک از کشورها، قابل مقایسه نیست:

۱) تغییر قانون اساسی به شیوه قوانین عادی: در این شیوه، همان قانون‌گذار عادی، صلاحیت اصلاح و تغییر قانون اساسی را نیز دارد. قانون اساسی‌ای که این شیوه را پذیرفته باشد، قابلیت انعطاف کامل دارد؛ زیرا بین قانون اساسی و عادی، تفاوتی وجود نخواهد داشت و تفوق و برتری با قانون اساسی نخواهد بود؛ به عبارت دیگر، قانون عادی می‌تواند ناسخ و تغییر دهنده قانون اساسی باشد. در حال حاضر در هیچ یک از کشورهای دارای قانون اساسی مدوّن، از این شیوه استفاده نمی‌شود.

۲) مجلس واحد یا مجلسین با اکثریت خاص: در این روش، همان قوه قانون‌گذار موجود، با تشریفات خاص و با اکثریتی که بالاتر از اکثریت مطلق است، کار اصلاح قانون اساسی را انجام می‌دهد.

۳) تشکیل مجلسی واحد از مجالس قانون‌گذار: در این طریقه، برای اصلاح قانون اساسی، دو مجلس در هم ادغام می‌شود و شکل مجلسی واحد به خود می‌گیرند و نسبت به اصلاحات لازم، اتخاذ تصمیم می‌نمایند.

۴) تشخیص لزوم تجدید نظر و موارد آن از جانب مجالس مقننه: وقتی مجلس یا مجالس قانون‌گذار، تجدید نظر در قانون اساسی را لازم دیدند و موارد آن را معین کردند، بلافاصله منحل می‌شوند و مجالس جدید، با اکثریت عادی یا فوق‌العاده، تغییرات لازم را پدید می‌آورند.

۵) تجدید نظر با اکثریت آراء نمایندگان مجالس مقننه و تأیید مردم: در این شیوه، اقدام مجلس یا مجالس قانون‌گذاری موجود، برای اصلاح قانون اساسی کافی نیست و این تصمیمات در صورتی شکل قانون پیدا می‌کنند که اکثریت رأی دهندگان در فراندوم،

با تغییرات، موافق باشند.

۶) تشکیل مجلس مؤسسات: تشکیل مجلس مؤسسات با رأی مستقیم مردم، رایج‌ترین روش اصلاح و تجدیدنظر در قانون اساسی می‌باشد.

مبحث اول: مسأله تجدید نظر در قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران

هنگامی که مجلس خبرگان در سال ۱۳۵۸، اصول قانون اساسی ایران را تدوین می‌کرد، در جلسه هفتاد و سوم، پیش نویس اصل مربوط به روش تجدید نظر در قانون اساسی که در کمیسیون مشترک تهیه شده بود، در جلسه علنی خبرگان مطرح گردید:

«هرگاه مجلس شورای ملی، تجدید نظر یا تغییر در یک یا چند اصل معین از اصول قانون اساسی را لازم بداند می‌تواند با اکثریت

$\frac{2}{3}$ آراء و تأیید رهبری، تشکیل جلسه خبرگان را تصویب نماید. این مجلس، مرکب از ۷۰ نفر حقوقدان و مجتهدان در مسائل اسلامی می‌باشد که از طرف مردم انتخاب می‌شوند و اختیارات آنها، محدود به تجدید نظر در همان اصل یا اصول معین است و

تصمیمات آن، با اکثریت $\frac{2}{3}$ آراء معتبر می‌باشد. اصولی که در بخش کلیات قانون اساسی آمده، از این حکم، مستثنی بوده و قابل تجدید نظر نمی‌باشد.

این اصل پیشنهادی، از میان ۵۵ نفر رأی دهنده حاضر، حائز ۳۱ رأی مثبت، ۹ رأی منفی و ۵ رأی ممتنع شد و چون طبق آیین نامه داخلی مجلس خبرگان، برای تأیید شدن باید ۵۰ رأی موافق کسب می‌کرد، تصویب نشد و لذا متن قانون اساسی، فاقد اصلی در مورد تجدید نظر بود.

گفتار اول: بازنگری قانون اساسی در سال ۱۳۶۸

در حالی که قانون اساسی، ترتیبی برای بازنگری قانون اساسی نداشت، مسائلی مطرح می‌شد، مانند اینکه مجمع تشخیص مصلحت نظام چه جایی در قانون اساسی دارد؟ برای رفع ناتوانی‌های شورای عالی قضایی چه باید کرد؟ اختلاف نظرها بین دولت و رئیس جمهور را چگونه می‌توان کاهش داد و...

بالاخره در ۴ اردیبهشت ۱۳۶۸، مقام رهبری، نامه‌ای خطاب به رئیس جمهور وقت (آیت‌الله خامنه‌ای) مرقوم داشتند که دلایل لزوم بازنگری و موارد و حدود آن و اشخاصی که باید در این امر شرکت کنند و مدتی که باید این کار انجام گیرد و بالاخره، ارجاع به همه پرسى را مورد تصریح قرار داده بود.

حضرت امام خمینی^(ع) برای این کار، ۲۰ نفر را معرفی کردند که از میان آنها می‌توان به آقایان مشکینی، هاشمی رفسنجانی، خامنه‌ای، موسوی (نخست وزیر وقت)، موسوی خوئینی، موسوی اردبیلی، یزدی، جنتی، مهدوی کنی و عبدالله نوری اشاره کرد و مقرر شد که ۵ نفر از نمایندگان مجلس نیز به این ۲۰ نفر، ملحق شوند.

پس از تعیین نفرات، آنها با تنظیم آیین نامه کاری شورای بازنگری سال ۱۳۶۸، طبق دستور رهبری، شروع به کار کردند. رهبر فقید انقلاب، محدوده مسایل مورد بحث را نیز به شرح ذیل، معین نمودند:

رهبری-تمرکز در مدیریت قوه مجریه - تمرکز در مدیریت قوه قضائیه - تمرکز در مدیریت سازمان صدا و سیما - تعداد نمایندگان مجلس شورای اسلامی - مجمع تشخیص مصلحت برای حل معضلات نظام و مشورت رهبری به صورتی که قدرتی در عرض قوای دیگر نباشد - راه بازنگری در قانون اساسی - تغییر نام مجلس شورای ملی به مجلس شورای اسلامی

شورای بازنگری قانون اساسی، در جلسات مورخه هفدهم تا بیستم تیر ماه ۱۳۶۸، بررسی و تدوین را به طور نهایی پایان داد و در چهل و یکمین اجلاس خود، به تصویب نهایی رساند و مقام رهبری نیز آن را تأیید نمود و جهت همه پرسى به دولت، ابلاغ نمودند و به همه پرسى گذاشته شد.

یکی از نتایج کار شورای بازنگری قانون اساسی، گنجاندن اصل ۱۷۶ در قانون اساسی بود که موضوع آن، تجدید نظر در قانون اساسی می‌باشد و متن آن، به شرح زیر است:

«بازنگری در قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، در موارد ضروری، به ترتیب زیر انجام می‌گیرد:

مقام رهبری پس از مشورت با مجمع تشخیص مصلحت نظام، طی حکمی خطاب به رئیس جمهور، موارد اصلاح، یا تقسیم قانون اساسی را به شورای بازنگری قانون اساسی، با ترکیب زیر، پیشنهاد می‌نماید:

- ۱- اعضای شورای نگهبان
- ۲- رؤسای قوای سه‌گانه
- ۳- اعضای ثابت مجمع تشخیص مصلحت نظام
- ۴- پنج نفر از اعضای مجلس خبرگان رهبری
- ۵- ده نفر به انتخاب مقام رهبری
- ۶- سه نفر از هیأت وزیران
- ۷- سه نفر از قوه قضائیه
- ۸- ده نفر از نمایندگان شورای اسلامی
- ۹- سه نفر از دانشگاهیان

شیوه کار و کیفیت انتخاب و شرایط آن را، قانون معین می‌کند.

مصوبات شورا پس از تأیید و امضای رهبری باید از طریق مراجعه به آراء عمومی به تصویب اکثریت مطلق شرکت‌کنندگان در همه‌پرسی برسد.

رعایت ذیل اصل پنجاه و نهم در همه‌پرسی «بازنگری در قانون اساسی» لازم نیست.

محتوای اصول مربوط به اسلامی بودن نظام و ابتدای کلیه قوانین و مقررات بر اساس موازین اسلامی و پایه‌های ایمانی و اهداف جمهوری اسلامی ایران و جمهوری بودن حکومت و ولایت امر و امامت امت و نیز اداره کشور با اتکاء به آراء عمومی و دین و مذهب رسمی ایران، تغییر ناپذیر است»

در رابطه با اصل ۱۷۶ قانون اساسی، نکات زیر قابل بیان می‌باشد:

- (۱) نقصی که از حیث قابل بازنگری بودن قانون اساسی وجود داشت، با آوردن این اصل، به نحوی برطرف شده است.
- (۲) طبق اصل ۱۷۶، نقطه شروع بازنگری در قانون اساسی، رهبر است اما این، مانع از آن نیست که اگر متخصصین، حقوقدانان، مطبوعات و مجامع تحقیقاتی، نظری در خصوص اصلاح قانون اساسی داشتند ابراز نکنند.
- (۳) مجمع تشخیص مصلحت نظام، تنها مرجع رسمی است که باید طرف مشورت ابراز نکنند.
- (۴) اقدام اجرایی در جهت اصلاح قانون اساسی، با ابلاغ از طرف رهبری، بر عهده رئیس جمهور است.
- (۵) مصوبات شورای بازنگری قانون اساسی، محتاج تأیید و امضای رهبری است.
- (۶) به نظر می‌رسد افرادی که برای شرکت در شورای بازنگری قانون اساسی دعوت می‌شوند، فقط با یک عنوان، حضور می‌یابند و شخصی نمی‌تواند به طور مثال هم از جانب مجلس خبرگان معرفی شود و هم از جانب مجمع تشخیص مصلحت نظام و یا شورای نگهبان، ولی از طرفی چون رؤسای قوای سه‌گانه یا بعضی از اعضای شورای نگهبان، عضو ثابت مجمع تشخیص مصلحت نظام نیز هستند، طبعاً شرکت در جلسات این شورا، با عناوین متعدّد، اجتناب‌ناپذیر بوده و باید گفت؛ پذیرفته شده است.

سؤالات چهار گزینه‌ای فصل دوازدهم

- ۱- شورای عالی استان‌ها، در صورت تشکیل، مسئولیت نظارت بر اجرای هماهنگ برنامه‌های شوراهای استان را بر عهده دارد: (آزاد- ۷۴)
- ۱) این شورا در مقام ایفای وظایف نظارتی خود، حق انحلال شوراهای مادون را دارا است.
 - ۲) این شورا در حدود وظایف خود می‌تواند طرح‌هایی را تهیه و برای تصویب تقدیم مجلس شورای اسلامی نماید.
 - ۳) چون این شورا از لحاظ سلسله مراتب تشکیلاتی یک شورای ملی و هم عرض مجلس شورای اسلامی است، پس از تشکیل مصوبات آن در حکم قانون است.
 - ۴) شورای عالی استان‌ها با تصمیم و تصویب مجلس شورای اسلامی قابل انحلال است.
- ۲- شورای عالی استان‌ها حق دارد در حدود وظایف خود طرح‌هایی تهیه کند: (آزاد- ۷۵)
- ۱) این طرح‌ها مستقیماً یا از طریق دولت به مجلس پیشنهاد می‌شود.
 - ۲) این طرح‌ها مستقیماً پیشنهاد می‌شود اما حداقل ۱۵ نفر از نمایندگان باید پیشنهاد را تأیید کنند و آن‌گاه به صورت طرح تقدیم مجلس نمایند.
 - ۳) شورای عالی استان‌ها عالی‌ترین شورای اسلامی استان‌ها و هم‌تراز مجلس شورای اسلامی است. لذا پس از تشکیل می‌تواند به وضع مقررات و قوانین هماهنگ کننده بپردازد و برای اجرا به شوراهای ارسال دارد.
 - ۴) این طرح‌ها فقط از طریق دولت قابل طرح در مجلس است تا هماهنگی‌های لازم قبل از تقدیم به مجلس فراهم شود.
- ۳- شوراهای وظایف و اختیارات آن‌ها: (آزاد- ۸۰)
- ۱) شوراهای در تمام سطوح ملی و محلی از ارکان تصمیم‌گیری و اداره‌ی امور کشورند.
 - ۲) تشخیص عدم مخالفت تصمیمات شوراهای با موازین اسلام و قوانین کشور با شورای نگهبان است.
 - ۳) شوراهای محلی حق نظارت بر کار ادارات و دستگاه‌های دولتی محلی را بر عهده دارند.
 - ۴) شوراهای شهر فرمانداران و شهرداران را انتخاب و برای صدور حکم به وزیر کشور معرفی می‌کنند.
- ۴- شورای عالی استان‌ها: (سراسری- ۷۲)
- ۱) حق دارد مستقیماً و یا از طریق مجلس شورای اسلامی به وضع قوانین هماهنگ کننده محلی بپردازد.
 - ۲) در مقام نظارت بر کار شوراهای محلی، حق انحلال آن‌ها را، رأساً دارا می‌باشد.
 - ۳) مستقیماً حق وضع قانون هماهنگ کننده را ندارد، اما حق انحلال شوراهای را، به لحاظ حق نظارت، دارا است.
 - ۴) هیچ یک از وظایف وضع قانون و یا انحلال شوراهای را رأساً، دارا نمی‌باشد.
- ۵- مجلس شورای اسلامی و اعضای شورای محلی منتخب مستقیم مردمند، بنابراین: (سراسری- ۷۳)
- ۱) هیچ یک از آن‌ها را نمی‌توان منحل کرد.
 - ۲) در صورت انحراف از وظایف قانونی، شوراها، براساس حکم مراجع صالح قابل انحلال هستند، اما انحلال مجلس قانوناً با فرمان مقام رهبری امکان‌پذیر است.
 - ۳) تعیین ترتیب انحلال شوراهای با قانون‌گذار است.
 - ۴) انحلال مجلس، قانوناً با مقام رهبری است، اما تعیین نحوه‌ی آن با خود مجلس است.
- ۶- در باب وظایف و اختیارات شوراهای محلی می‌توان گفت: (سراسری- ۸۱)
- ۱) تشخیص عدم مخالفت تصمیمات شوراهای با موازین اسلامی و قوانین کشور با شورای نگهبان است.
 - ۲) شوراهای در تمام سطوح ملی و محلی از ارکان تصمیم‌گیری و اداره‌ی امور کشورند.
 - ۳) شوراهای محلی حق نظارت بر کار ادارات و دستگاه‌های دولتی محلی را بر عهده دارند.
 - ۴) شوراهای شهر فرمانداران و شهرداران را انتخاب و برای صدور حکم به وزیر کشور معرفی می‌کنند.
- ۷- شوراهای محلی جزء کدام یک از مؤسسات حقوقی است؟ (سراسری- ۸۲)
- ۱) نهاد دولتی است.
 - ۲) نهاد حکومتی و عمومی‌اند.
 - ۳) مؤسسه خصوصی عام است.
 - ۴) مؤسسه غیر انتفاعی دولتی است.

- ۸- نصب و عزل رئیس سازمان صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران با مقام رهبر است و (سراسری - ۸۱)
- ۱) تحقیق و تفحص از صدا و سیما بدون اذن مقام رهبری خلاف شرع است.
 - ۲) قانون گذاری برای این سازمان که زیر نظر مقام رهبری است خلاف شرع می باشد.
 - ۳) خط مشی و ترتیب اداره سازمان صرفاً براساس سیاست گذاری های مقام رهبری است.
 - ۴) خط مشی و ترتیب اداره سازمان را قانون معین می کند و شورای قوای سه گانه بر این سازمان نظارت دارد.
- ۹- مطابق قانون اساسی، آزادی بیان و نشر افکار با رعایت موازین اسلامی و مصالح کشور در کدام یک از دستگاه های زیر باید تأمین گردد؟ (سراسری - ۸۲)
- ۱) در صدا و سیما
 - ۲) در اتحادیه ی روزنامه نگاران
 - ۳) در وزارت ارشاد اسلامی
 - ۴) در مجلس شورای اسلامی
- ۱۰- در صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران:
- ۱) خط مشی و ترتیب اداره سازمان و نظارت بر آن را قانون معین می کند.
 - ۲) مجلس شورای اسلامی حق تحقیق و تفحص درباره ی آن را ندارد.
 - ۳) مقام رهبری تعیین کننده خط مشی صدا و سیما است.
 - ۴) نظارت مقام رهبری بر صدا و سیما جنبه ی اطلاعی دارد.
- ۱۱- شورای عالی امنیت ملی عهده دار تأمین منافع ملی، پاسداری از انقلاب اسلامی، تمامیت ارضی و حاکمیت ملی است: (آزاد - ۷۴)
- ۱) با توجه به اهداف اساسی مذکور و اختیارات وسیع شورا، این شورا رأساً حق انعقاد قرار دادهای نظامی با سایر کشورها را، بدون نیاز به تصویب مجلس، دارا است.
 - ۲) حدود اختیارات و وظایف شوراها ی فرعی را قانون معین می کند؛ اما مصوبات شورای عالی پس از تأیید مقام رهبری قابل اجرا است.
 - ۳) شورای عالی امنیت ملی صرفاً یک نهاد مشورتی است و در اختیار مقام رهبری می باشد.
 - ۴) جلسات شورای عالی امنیت ملی به دستور رهبری و به ریاست رئیس جمهور تشکیل می شود.
- ۱۲- در شورای عالی امنیت ملی:
- ۱) شورای عالی، شوراها ی فرعی را تشکیل می دهد و حدود وظایف و اختیارات آن ها را تعیین می کند.
 - ۲) تشکیلات شوراها ی فرعی به تصویب شورای عالی می رسد و مصوبات شورای عالی پس از تأیید مقام رهبری قابل اجرا است.
 - ۳) تشکیل شوراها ی فرعی به موجب قانون و مصوبات آن ها پس از تأیید شورای عالی قابل اجرا است.
 - ۴) مصوبات شورای عالی و شوراها ی فرعی پس از تأیید مقام رهبری قابل اجرا است.
- ۱۳- در شورای عالی امنیت ملی:
- ۱) تشکیلات شوراها ی فرعی به تصویب شورای عالی می رسد و مصوبات شورای عالی پس از تأیید مقام رهبری قابل اجرا است.
 - ۲) شورای عالی، شوراها ی فرعی را تشکیل می دهد و حدود وظایف و اختیارات آن ها را تعیین می کند.
 - ۳) تشکیل شوراها ی فرعی به موجب قانون و مصوبات آن ها پس از تأیید شورای عالی قابل اجرا است.
 - ۴) مصوبات شورای عالی و شوراها ی فرعی پس از تأیید مقام رهبری قابل اجرا است.
- ۱۴- در شورای عالی امنیت ملی:
- ۱) شورای عالی، شوراها ی فرعی را تشکیل می دهد و حدود وظایف و اختیارات آن ها را تعیین می کند.
 - ۲) مصوبات شورای عالی پس از تأیید مقام رهبری قابل اجرا است و وظایف و اختیارات شوراها ی فرعی را قانون معین می کند.
 - ۳) تشکیل شوراها ی فرعی به موجب قانون و مصوبات آن ها پس از تأیید شورای عالی قابل اجرا است.
 - ۴) حدود وظایف و اختیارات شوراها ی فرعی را شورای عالی تعیین می کند و مصوبات آن فرعی پس از تأیید مقام رهبری قابل اجرا است.
- ۱۵- در شورای عالی امنیت ملی:
- ۱) تشکیل شوراها ی فرعی به موجب قانون و مصوبات آن ها پس از تأیید شورای عالی قابل اجرا است.
 - ۲) تشکیلات شوراها ی فرعی به تصویب شورای عالی می رسد و مصوبات شورای عالی پس از تأیید مقام رهبری قابل اجرا است.
 - ۳) شورای عالی، شوراها ی فرعی را تشکیل می دهد و حدود وظایف و اختیارات آن ها را تعیین می کند.
 - ۴) مصوبات شورای عالی و شوراها ی فرعی پس از تأیید مقام رهبری قابل اجرا است.

۱۶- شورای عالی امنیت ملی عهده‌دار تأمین منافع ملی پاسداری از انقلاب اسلامی و تمامیت ارضی و حاکمیت ملی است:

(سراسری - ۸۰)

(۱) با توجه به اهداف مقرر در قانون اساسی این شورا رأساً حق انعقاد قراردادهای نظامی با سایر کشورها را بدون تصویب مجلس دارا است.

(۲) جلسات شورای عالی به دستور رهبری و به ریاست رئیس جمهور تشکیل می‌شود.

(۳) حدود اختیارات و وظایف شوراهای فرعی را قانون معین می‌کند اما مصوبات شورای عالی پس از تأیید مقام رهبری قابل اجرا است.

(۴) شورای عالی صرفاً نهاد مشورتی و در اختیار مقام رهبری است.

۱۷- مجمع تشخیص مصلحت نظام به دستور رهبری تشکیل می‌شود:

(آزاد - ۷۴)

(۱) در صورتی که دستگاه‌ها و سازمان‌های عمومی به طور عادی قادر به حل مسائل و انجام وظایف خود نباشند حل آن را مستقیماً از مجمع تقاضا می‌کنند.

(۲) از زمان تأسیس مجمع تشخیص مصلحت نظام، مقام رهبری می‌تواند پس از کسب نظر مشورتی از این مجمع رئیس جمهور را عزل کند.

(۳) مصوبات مجمع نسبت به موارد اختلاف مجلس و شورای نگهبان را نمی‌توان با قانون عادی (مصوب مجلس) نسخ کرد.

(۴) مجمع رأساً حق انشای قانون ندارد.

۱۸- مصوبات مجمع تشخیص مصلحت:

(آزاد - ۷۵)

(۱) از اعتباری بیش از قوانین عادی و کمتر از قانون اساسی برخوردار است.

(۲) پس از گذشت زمان مناسب از طریق قانون عادی قابل فسخ می‌باشد.

(۳) توسط قوانین عادی مؤخر فسخ نمی‌شود.

(۴) پس از تأیید مقام رهبری قابل اجرا می‌باشد.

۱۹- مجمع تشخیص مصلحت نظام مسئولیت تشخیص مصلحت را در صورت تعارض بین مصوبه‌ی مجلس و شورای نگهبان بر

(آزاد - ۷۸)

عهده دارد:

(۱) مجمع به جز مواد اختلافی قانون حق دخالت و تصرف در هیچ یک از موارد دیگر را نخواهد داشت.

(۲) چنانچه اصلاح قانون مستلزم اصلاحاتی در ماده یا مواد دیگر باشد، مجمع پس از کسب نظر موافق مقام رهبری این اصلاحات را انجام خواهد داد.

(۳) چنانچه اصلاح یکی از مواد قانون مستلزم اصلاحاتی در ماده یا مواد دیگر باشد، مجمع پس این اصلاحات را در حد ضرورت انجام خواهد داد.

(۴) مصوبات مربوط به تشخیص مصلحت در موارد اختلاف بین مجلس و شورای نگهبان بدون امضای مقام رهبری قابل اجرا نخواهد بود.

۲۰- مجمع تشخیص مصلحت نظام به منزله‌ی قائم مقام رهبری در حل و فصل مسائل خاص نظام می‌باشد. مصوبات مجمع

(سراسری - ۷۳)

تشخیص مصلحت در امر قانون‌گذاری:

(۱) سطحی پایین‌تر از قانون اساسی و بالاتر از قانون عادی دارد.

(۲) از آن جهت که در مجموعه یک قانون عادی ظاهر می‌شود، نمی‌توان سطحی بالاتر از قانون عادی برای آن قایل شد.

(۳) با قانون عادی مؤخر نمی‌توان مصوبه‌ی مجمع را فسخ کرد.

(۴) مصوبه‌ی مجمع اصولاً قانون نیست که مسأله فسخ آن مطرح باشد.

۲۱- در صورت بروز اختلاف بین مجلس و شورای نگهبان

(سراسری - ۷۶)

(۱) در صورت بروز اختلاف بین مجلس و شورای نگهبان مجمع تشخیص مصلحت نظام رأساً اتخاذ تصمیم می‌کند.

(۲) در صورت عدم تأیید مصوبه‌ی مجلس توسط شورای نگهبان پس از ده روز مصوبه لازم الاجرا است و دیگر قابل ارجاع به مجمع تشخیص مصلحت نظام نیست.

(۳) چنانچه مصوبات مجلس مورد تأیید شورای نگهبان نباشد و مجلس همچنان در جهت مصلحت نظام در موضع خود اصرار ورزد موضوع اختلاف به مجمع تشخیص مصلحت نظام برای اتخاذ تصمیم نهایی ارجاع می‌شود.

(۴) مجمع تشخیص مصلحت نظام صرفاً نسبت به موارد اختلاف خلاف شرع اتخاذ تصمیم می‌کند.

۲۲- مصوبات مجمع تشخیص مصلحت در حل معضلات نظام در ایران:

(سراسری - ۸۲)

(۱) با وجود قوانین مجلس، قابلیت اجرا ندارد.

(۲) پس از امضای مقام معظم رهبری، اعتبار قانونی می‌یابد.

(۳) تنها طریق تغییر، در قانون اساسی به حساب می‌آید.

(۴) از نظر سلسله مراتب قواعد حقوقی، مافوق قوانین مجلس شورای اسلامی به حساب می‌آید.

- ۲۳- در صدا و سیمای جمهوری اسلامی ایران:
- (۱) نصب و عزل رئیس سازمان با مقام معظم رهبری و تعیین خط مشی و ترتیب اداره‌ی آن به موجب قانون است.
 - (۲) اداره‌ی امور آن بر عهده‌ی شخصی است که قوای سه‌گانه آن را نصب و به مقام رهبری معرفی می‌کنند.
 - (۳) تعیین خط‌مشی و ترتیب اداره‌ی سازمان و اداره‌ی آن با مقام رهبری است.
 - (۴) نصب و عزل رئیس آن با مقام رهبری و تعیین خط مشی و ترتیب اداره‌ی آن با نمایندگان سه قوه است.
- (آزاد- ۸۵)
- ۲۴- مصوبات مجمع تشخیص مصلحت نظام:
- (۱) قابل تفسیر است؛ اما قابل تغییر نیست.
 - (۲) توسط هیچ نهاد دیگری به جز مجمع قابل نسخ و تغییر نیست.
 - (۳) در مواردی که مربوط به حل اختلاف مجلس و شورای نگهبان است، پس از گذشت زمان معتدبه توسط مجلس قابل تغییر است.
 - (۴) مطلقاً فوق مصوبات مجلس است.
- (آزاد- ۸۵)
- ۲۵- در مقایسه مجلس شورای اسلامی با شورای محلی، کدام عبارت صحیح است؟
- (۱) شورای محلی و مجلس هر دو قابل انحلال می‌باشند.
 - (۲) نماینده مجلس منطقه‌ای و نماینده شورای محلی استانی است.
 - (۳) نماینده شوراهای محلی قابل عزل و نماینده مجلس غیرقابل عزل است.
 - (۴) نماینده مجلس مانند نماینده شورای محلی دارای مصونیت پارلمانی است.
- (سراسری- ۸۵)
- ۲۶- مقررات مربوط به مجمع تشخیص مصلحت:
- (۱) در مجلس شورای اسلامی تفسیر می‌شود.
 - (۲) توسط خود مجمع تهیه و به تصویب شورای نگهبان می‌رسد.
 - (۳) توسط خود مجمع تهیه و تصویب می‌شود و به تأیید مقام رهبری می‌رسد.
 - (۴) به ابتکار مجمع و تصویب شورای نگهبان می‌باشد.
- (سراسری- ۸۵)
- ۲۷- شوراها و وظایف و اختیارات آن‌ها:
- (۱) تشخیص عدم مخالفت تصمیمات شوراها با موازین اسلام و قوانین کشور با شورای نگهبان
 - (۲) شوراهای محلی حق نظارت بر کار ادارات و دستگاه‌های دولتی محلی را بر عهده دارند.
 - (۳) شوراهای شهر فرماندهان و شهرداران را انتخاب و برای صدور حکم به وزیر کشور معرفی می‌کنند.
 - (۴) شوراها در تمام سطوح ملی و محلی از ارکان تصمیم‌گیری و اداره‌ی امور کشورند.
- (آزاد- ۸۶)
- ۲۸- در شورای عالی امنیت ملی:
- (۱) مصوبات شورای عالی پس از تأیید مقام رهبری قابل اجرا است و وظایف و اختیارات شوراهای فرعی را قانون معین می‌کند.
 - (۲) شورای عالی، شوراهای فرعی را تشکیل می‌دهد و حدود و وظایف و اختیارات آن‌ها را تعیین می‌کند.
 - (۳) تشکیل شوراهای فرعی به موجب قانون و مصوبات آن‌ها پس از تأیید شورای عالی قابل اجرا است.
 - (۴) حدود وظایف و اختیارات شوراهای فرعی را شورای عالی تعیین می‌کند و مصوبات آن پس از تأیید مقام رهبری قابل اجرا است.
- (آزاد- ۸۶)
- ۲۹- در صدا و سیمای جمهوری اسلامی ایران:
- (۱) اداره امور آن بر عهده شخصی است که قوای سه‌گانه آن را نصب و به مقام رهبری معرفی می‌کنند.
 - (۲) نصب و عزل رئیس سازمان با مقام رهبری و تعیین خط مشی و ترتیب اداره‌ی آن به موجب قانون است.
 - (۳) تعیین و خط مشی و ترتیب اداره‌ی سازمان و اداره با مقام رهبری است.
 - (۴) نصب و عزل رئیس آن با مقام رهبری و تعیین خط مشی و ترتیب اداره‌ی آن با نمایندگان سه قوه است.
- (آزاد- ۸۶)
- ۳۰- شورای عالی امنیت ملی:
- (۱) حدود وظایف و اختیارات خود را رأساً تعیین می‌کند و به اجرا در می‌آورد.
 - (۲) شوراهای فرعی را تشکیل می‌دهد و حدود وظایف و اختیارات آن‌ها را تعیین می‌کند.
 - (۳) از جمله نهادهای حکومتی است که مصوبات آن پس از تأیید مقام رهبری قابل اجراست.
 - (۴) نهادی وابسته به رهبری است که بخشی از سیاست‌های کلی نظام را تصویب می‌کند و مستقیماً به اجرا در می‌آورد.
- (سراسری- ۸۶)

- ۳۱- در باب مجمع تشخیص مصلحت نظام می‌توان گفت.....
 (۱) مصوبات و تصمیمات آن فوق مصوبات مجلس شورای اسلامی است.
 (۲) مصوبات و تصمیمات آن توسط نهاد مجلس قابل تفسیر، اما غیر قابل تغییر است.
 (۳) مصوبات و تصمیمات آن توسط هیچ نهاد دیگر قانون اساسی به جز مجمع قابل فسخ و تغییر نیست.
 (۴) مصوبات مربوط به حل اختلاف مجلس و شورای نگهبان آن، پس از گذشت زمان معتدبه توسط مجلس قابل تغییر است.
 (سراسری - ۸۷)
- ۳۲- در شورای عالی امنیت ملی:
 (۱) تشکیلات شوراهای فرعی به تصویب شورای عالی می‌رسد و مصوبات شورای عالی پس از تأیید مقام رهبری قابل اجراست.
 (۲) شورای عالی، شوراهای فرعی را تشکیل می‌دهد و حدود وظایف و اختیارات آن‌ها را تعیین می‌کند.
 (۳) تشکیل شوراهای فرعی به موجب قانون و مصوبات آن‌ها پس از تأیید شورای عالی قابل اجراست.
 (۴) مصوبات شورای عالی و شوراهای فرعی، پس از تأیید مقام رهبری قابل اجراست.
 (آزاد - ۸۸)
- ۳۳- شوراهای محلی جزو کدام یک از نهادها محسوب می‌شوند؟
 (۱) قوه مجریه
 (۲) قوه مقننه
 (۳) وزارت کشور
 (۴) نهادهای خاص در اعمال حاکمیت
 (سراسری - ۸۸)

پاسخ سؤالات چهار گزینه‌ای فصل دوازدهم

- ۱- گزینه ۲ صحیح است.
اصل ۱۰۲ ق.ا.
شورای عالی استان‌ها:
T اعضایش به شیوه‌ی غیرمستقیم و شش درجه‌ای انتخاب می‌شوند.
T از جهت این‌که در جغرافیای کل کشور قرار دارد به مانند مجلس است.
T مجلس، مافوق شورای عالی استان‌هاست.
T آیین‌نامه‌های داخلی سایر شوراها را این شوراها تصویب می‌کند.
T از طریق هیئت دولت یا مستقیماً حق دادن طرح به مجلس را دارد.
- ۲- گزینه ۱ صحیح است.
- ۳- گزینه ۳ صحیح است.
- ۴- گزینه ۴ صحیح است.
شورای عالی استان‌ها خود رأساً حق وضع قانون ندارد، بلکه تنها آئین‌نامه داخلی شوراها را تصویب می‌کند. از آن سو انحلال شوراها، جز با اثبات تخلف آن هم براساس شرایط مقرر در ماده ۸۱ قانون تشکیلات و وظایف شوراهای اسلامی کشور مصوب ۷۵، میسر نیست.
- ۵- گزینه ۳ صحیح است.
ماده ۸۱ و اصل ۱۰۶ قانون تشکیلات و وظایف شوراهای اسلامی مصوب ۷۵
- ۶- گزینه ۳ صحیح است.
- ۷- گزینه ۲ صحیح است.
شوراها جزو نهادهای حکومتی و عمومی هستند.
- ۸- گزینه ۴ صحیح است.
اصل ۱۷۵ ق.ا. چند نکته:
اصول حاکمه بر صدا و سیما:
T اصل اولویت منافع عمومی.
T اصل بی‌طرفی
T اصل تساوی در استفاده از امکانات صدا و سیما برای مردم
در صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران رهبر رئیس صدا و سیما را تعیین می‌کند.
T امروزه صدا و سیما در ایران صرفاً یک سازمان حکومتی است.
T نظارت بر صدا و سیما هم از سوی رهبر نظارت مستقیم و سلسله مراتبی صورت می‌گیرد نه قیمومتی و هم از سوی شورایایی مرکب از: دو نماینده از رئیس جمهور، دو نماینده رئیس قوه قضاییه و دو نماینده مجلس (هر کدام برای دو سال) صورت می‌پذیرد. نظارت این شورا اطلاعی است.
- ۹- گزینه ۱ صحیح است.
اصل ۱۷۵ ق.ا.
- ۱۰- گزینه ۱ صحیح است.
اصل ۱۷۵ ق.ا.
- ۱۱- گزینه ۲ صحیح است.
اصل ۱۷۵ ق.ا.
- ۱۲- گزینه ۲ صحیح است.
اصل ۱۷۶ ق.ا.
- ۱۳- گزینه ۱ صحیح است.
اصل ۱۷۶ ق.ا.

۱۴- گزینه ۲ صحیح است.

اصل ۱۷۶ ق.ا.

۱۵- گزینه ۲ صحیح است.

اصل ۱۷۶ ق.ا.

۱۶- گزینه ۳ صحیح است.

اصل ۱۷۶ ق.ا.

۱۷- گزینه ۴ صحیح است.

اصل ۱۱۲ ق.ا.

وظایف مجمع تشخیص مصلحت نظام:

T حل معضلات نظام پس از ارجاع امر توسط رهبر، کسی حق نسخ این تصمیم را ندارد.

T مشاوره با رهبری در تعیین سیاست‌های کلی نظام و سایر موارد مثل ابتکار، پیشنهاد اصلاح و یا تفهیم قانون اساسی به شورای بازنگری

T حل اختلاف مجلس و شورای نگهبان: ابتکار تشخیص مصلحت در دست مجلس است. در تعارض مصلحت مورد ادعای مجلس و موازین شرعی و ... مصلحت مقدم است. حال در تعیین این مصلحت مجمع یا طرف مجلس را می‌گیرد یا شورا را و یا مستقلاً نظر می‌دهد، ولی حق ندارد بدون اظهار نظر مصوبه را به مجلس برگرداند.

حدود دخالت:

T صرفاً مواد مورد اختلاف را بررسی می‌کند.

T مجمع صرفاً حق اصلاح مواد را دارد نه اضافه‌ی تبصره یا ماده

T اگر اصلاح مواد، مستلزم اصلاح موادی باشد که مورد اختلاف نیستند اعمال اصلاح مستلزم کسب اجازه از رهبر است.

۱۸- گزینه ۲ صحیح است.

در مورد مصوبات مجمع در مقام حل اختلاف بین مجلس و شورا باید گفت که مجلس، پس از گذشت زمان معتدبه که تغییر مصلحت موجه باشد، حق نسخ قانون و تصویب قانون جدید را دارد.

۱۹- گزینه ۲ صحیح است. چنانچه اصلاح قانون مستلزم اصلاحاتی در ماده یا مواد دیگر باشد، مجمع پس از کسب نظر موافق مقام رهبری این اصلاحات را انجام خواهد داد.

۲۰- گزینه ۲ صحیح است. مصوبات مجمع تشخیص مصلحت امر قانونگذاری از آن جهت که در مجموعه یک قانون عادی ظاهر می‌شود، نمی‌توان سطحی بالاتر از قانون عادی برای ان قائل شد.

۲۱- گزینه ۳ صحیح است.

اصل ۱۱۲ ق.ا.

۲۲- گزینه ۲ صحیح است.

مصوبات مجمع تشخیص مصلحت نظام در حل معضلات نظام پس از امضای مقام رهبری لازم الاجرا می‌گردد.

۲۳- گزینه ۱ صحیح است.

مطابق اصل ۱۷۵ نصب و عزل رئیس صدا و سیما با مقام رهبری است و خط مشی و ترتیب اداره سازمان و نظارت بر آن را قانون معین می‌کند. ضمن آنکه شورای مرکب از نمایندگان رئیس‌جمهور و رئیس قوه‌ی قضائیه و مجلس شورای اسلامی نظارت بر این سازمان خواهند داشت.

۲۴- گزینه ۳ صحیح است.

۲۵- گزینه ۳ صحیح است. نماینده شوراهای محلی قابل عزل و نماینده مجلس غیرقابل عزل است.

۲۶- گزینه ۳ صحیح است.

طبق اصل ۱۱۲ قانون اساسی

۲۷- گزینه ۴ صحیح است.

طبق اصل ۷ قانون اساسی شوراهای: مجلس شورای اسلامی، شورای استان، شهرستان، شهر، محل، بخش، روستا و نظایر این‌ها از ارکان تصمیم‌گیری و اداره امور کشورند.

۲۸- گزینه ۱ صحیح است.

به موجب قسمت آخر اصل ۱۷۶ قانون اساسی حدود اختیارات و وظایف شوراهای فرعی را با قانون معین می‌کند و تشکیلات آنها به تصویب شورای عالی می‌رسد. مصوبات شورای عالی امنیت ملی پس از تأیید مقام رهبری قابل اجرا است.

۲۹- گزینه ۲ صحیح است.

به موجب اصل ۱۷۵ قانون اساسی، نصب و عزل رئیس سازمان صدا و سیما، جمهوری اسلامی ایران با مقام رهبری است و همچنین به موجب قسمت آخر اصل ۱۷۵ قانون اساسی خط مشی و ترتیب اداره سازمان و نظارت بر آن را قانون معین می‌کند.

۳۰- گزینه ۳ صحیح است.

مصوبات شورای عالی امنیت ملی پس از تأیید مقام رهبری قابل اجراست. حدود اختیارات و وظایف شوراهای فرعی را قانون معین می‌کند. (مطابق اصل قانون ۱۷۶ قانون اساسی)

۳۱- گزینه ۴ صحیح است.

۳۲- گزینه ۱ صحیح است.

به موجب قسمت آخر اصل ۱۷۶ قانون اساسی حدود اختیارات و وظایف شوراهای فرعی را با قانون معین می‌کند و تشکیلات آنها به تصویب شورای عالی می‌رسد. مصوبات شورای عالی امنیت ملی پس از تأیید مقام رهبری قابل اجرا است.

۳۳- گزینه ۴ صحیح است.

رجوع شود به اصول ۱۰۰ و ۱۰۲ قانون اساسی

ضمائم

متن کامل قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران همراه با اصلاحات سال ۱۳۶۸

اصل ۱

حکومت ایران جمهوری اسلامی است که ملت ایران، بر اساس اعتقاد دیرینه‌اش به حکومت حق و عدل قرآن، در پی انقلاب اسلامی پیروزمند خود به رهبری مرجع عالیقدر تقلید آیت‌الله‌العظمی امام خمینی، در همه‌پرسی دهم و یازدهم فروردین ماه یک هزار و سیصد و پنجاه و هشت هجری شمسی برابر با اول و دوم جمادى‌الاولی سال یک هزار و سیصد و نود و نه هجری قمری با اکثریت ۹۸,۲٪ کلیه کسانی که حق رأی داشتند، به آن رأی مثبت داد.

اصل ۲

جمهوری اسلامی، نظامی است بر پایه ایمان به:

۱. خدای یکتا (لا اله الا الله) و اختصاص حاکمیت و تشریح به او و لزوم تسلیم در برابر امر او.
۲. وحی الهی و نقش بنیادی آن در بیان قوانین.
۳. معاد و نقش سازنده آن در سیر تکاملی انسان به سوی خدا.
۴. عدل خدا در خلقت و تشریح.
۵. امامت و رهبری مستمر و نقش اساسی آن در تداوم انقلاب اسلام.
۶. کرامت و ارزش والای انسان و آزادی توأم با مسئولیت او در برابر خدا، که از راه:
 - اجتهاد مستمر فقهای جامع‌الشرایط بر اساس کتاب و سنت معصومین سلام الله علیهم اجمعین،
 - استفاده از علوم و فنون و تجارب پیشرفته بشری و تلاش در پیشبرد آنها،
 - نفی هر گونه ستمگری و ستم‌کشی و سلطه‌گری و سلطه‌پذیری،
 - قسط و عدل و استقلال سیاسی و اقتصادی و اجتماعی و فرهنگی و همبستگی ملی را تأمین می‌کند.

اصل ۳

دولت جمهوری اسلامی ایران موظف است برای نیل به اهداف مذکور در اصل دوم، همه امکانات خود را برای امور زیر به کار برد:

۱. ایجاد محیط مساعد برای رشد فضایل اخلاقی بر اساس ایمان و تقوی و مبارزه با کلیه مظاهر فساد و تباهی.
۲. بالا بردن سطح آگاهی‌های عمومی در همه زمینه‌های با استفاده صحیح از مطبوعات و رسانه‌های گروهی و وسایل دیگر.
۳. آموزش و پرورش و تربیت بدنی رایگان برای همه در تمام سطوح، و تسهیل و تعمیم آموزش عالی.
۴. تقویت روح بررسی و تتبع و ابتکار در تمام زمینه‌های علمی، فنی، فرهنگی و اسلامی از طریق تأسیس مراکز تحقیق و تشویق محققان.
۵. طرد کامل استعمار و جلوگیری از نفوذ اجانب.
۶. محو هر گونه استبداد و خودکامگی و انحصارطلبی.
۷. تأمین آزادی‌های سیاسی و اجتماعی در حدود قانون.
۸. مشارکت عامه مردم در تعیین سرنوشت سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی خویش.
۹. رفع تبعیضات ناروا و ایجاد امکانات عادلانه برای همه، در تمام زمینه‌های مادی و معنوی.
۱۰. ایجاد نظام اداری صحیح و حذف تشکیلات غیر ضرور.
۱۱. تقویت کامل بنیه دفاع ملی از طریق آموزش نظامی عمومی برای حفظ استقلال و تمامیت ارضی و نظام اسلامی کشور.
۱۲. پی‌ریزی اقتصادی صحیح و عادلانه بر طبق ضوابط اسلامی جهت ایجاد رفاه و رفع فقر و برطرف ساختن هر نوع محرومیت در زمینه‌های تغذیه و مسکن و کار و بهداشت و تعمیم بیمه.
۱۳. تأمین خودکفایی در علوم و فنون صنعت و کشاورزی و امور نظامی و مانند اینها.
۱۴. تأمین حقوق همه جانبه افراد از زن و مرد و ایجاد امنیت قضایی عادلانه برای همه و تساوی عموم در برابر قانون.

۱۵. توسعه و تحکیم برادری اسلامی و تعاون عمومی بین همه مردم.

۱۶. تنظیم سیاست خارجی کشور بر اساس معیارهای اسلام، تعهد برادرانه نسبت به همه مسلمان و حمایت بی‌دریغ از مستضعفان جهان.

اصل ۴

کلیه قوانین و مقررات مدنی، جزایی، مالی، اقتصادی، اداری، فرهنگی، نظامی، سیاسی و غیر اینها باید بر اساس موازین اسلامی باشد. این اصل بر اطلاق یا عموم همه اصول قانون اساسی و قوانین و مقررات دیگر حاکم است و تشخیص این امر بر عهده فقهاء شورای نگهبان است.

اصل ۵

در زمان غیبت حضرت ولی عصر (عجل الله تعالی فرجه)، در جمهوری اسلامی ایران ولایت امر و امامت امت بر عهده فقیه عادل و با تقوی، آگاه به زمان، شجاع، مدیر و مدبر است که طبق اصل یک صد و هفتم عهده‌دار آن می‌گردد. (اصل سابق: در زمان غیبت حضرت ولی عصر (عجل الله تعالی فرجه)، در جمهوری اسلامی ایران ولایت امر و امامت امت بر عهده فقیه عادل و با تقوی، آگاه به زمان، شجاع، مدیر و مدبر است، که اکثریت مردم او را به رهبری شناخته و پذیرفته باشند و در صورتی که هیچ فقیهی دارای چنین اکثریتی نباشد رهبر یا شورای رهبری مرکب از فقهای واجد شرایط بالا طبق اصل یکصد و هفتم عهده‌دار آن می‌گردد.)

اصل ۶

در جمهوری اسلامی ایران امور کشور باید به اتکاء آراء عمومی اداره شود، از راه انتخابات: انتخاب رییس جمهور، نمایندگان مجلس شورای اسلامی، اعضای شوراها و نظایر اینها، یا از راه همه‌پرسی در مواردی که در اصول دیگر این قانون معین می‌گردد.

اصل ۷

طبق دستور قرآن کریم: «و امرهم شوری بینهم» و «شاوورهم فی الامر»، شوراها، مجلس شورای اسلامی، شورای استان، شهرستان، شهر، محل، بخش، روستا و نظایر اینها از ارکان تصمیم‌گیری و اداره امور کشورند. موارد، طرز تشکیل و حدود اختیارات و وظایف شوراها را این قانون و قوانین ناشی از آن معین می‌کند.

اصل ۸

در جمهوری اسلامی ایران دعوت به خیر، امر به معروف و نهی از منکر وظیفه‌ای است همگانی و متقابل بر عهده مردم نسبت به یکدیگر، دولت نسبت به مردم و مردم نسبت به دولت. شرایط و حدود و کیفیت آن را قانون معین می‌کند. «و المؤمنون و المؤمنات بعضهم اولیاء بعض یأمرون بالمعروف و ینهون عن المنکر».

اصل ۹

در جمهوری اسلامی ایران، آزادی و استقلال و وحدت و تمامیت ارضی کشور از یکدیگر تفکیک ناپذیرند و حفظ آنها وظیفه دولت و آحاد ملت است. هیچ فرد یا گروه یا مقامی حق ندارد به نام استفاده از آزادی، به استقلال سیاسی، فرهنگی، اقتصادی، نظامی و تمامیت ارضی ایران کمترین خدشه‌ای وارد کند و هیچ مقامی حق ندارد به نام حفظ استقلال و تمامیت ارضی کشور آزادی‌های مشروع را، هر چند با وضع قوانین و مقررات، سلب کند.

اصل ۱۰

از آنجا که خانواده واحد بنیادی جامعه اسلامی است، همه قوانین و مقررات و برنامه‌ریزی‌های مربوط باید در جهت آسان کردن تشکیل خانواده، پاسداری از قداست آن و استواری روابط خانوادگی بر پایه حقوق و اخلاق اسلامی باشد.

اصل ۱۱

به حکم آیه کریمه «ان هذه امتکم امة واحدة و انا ربکم فاعبدون» همه مسلمانان یک امت‌اند و دولت جمهوری اسلامی ایران موصف است سیاست کلی خود را بر پایه ائتلاف و اتحاد ملل اسلامی قرار دهد و کوشش به عمل آورد تا وحدت سیاسی، اقتصادی و فرهنگی جهان اسلام را تحقق بخشد.

اصل ۱۲

دین رسمی ایران، اسلام و مذهب جعفری اثنی‌عشری است و این اصل الی‌الابد غیر قابل تغییر است و مذاهب دیگر اسلامی اعم از حنفی، شافعی، مالکی، حنبلی و زیدی دارای احترام کامل هستند و پیروان این مذاهب در انجام مراسم مذهبی، طبق فقه خودشان آزادند و در تعلیم و تربیت دینی و احوال شخصیه (ازدواج، طلاق، ارث و وصیت) و دعاوی مربوط به آن در دادگاه‌ها رسمیت دارند و در هر منطقه‌ای که پیروان هر یک از این مذاهب اکثریت داشته باشند، مقررات محلی در حدود اختیارات شوراها بر طبق آن مذهب خواهد بود، با حفظ حقوق پیروان سایر مذاهب.

اصل ۱۳ - رسمیت اقلیت‌ها

ایرانیان زرتشتی، کلیمی و مسیحی تنها اقلیت‌های دینی شناخته می‌شوند که در حدود قانون در انجام مراسم دینی خود آزادند و در احوال شخصیه و تعلیمات دینی بر طبق آیین خود عمل می‌کنند.

اصل ۱۴

به حکم آیه شریفه «لا ینهاکم الله عن الدین لم یقاتلکم فی الدین و لم یخرجکم من دیارکم ان تبروهم و تقسطوا الیهم ان الله یحب المقسطین» دولت جمهوری اسلامی ایران و مسلمانان موظفند نسبت به افراد غیر مسلمان با اخلاق حسنه و قسط و عدل اسلامی عمل نمایند و حقوق انسانی آنان را رعایت کنند. این اصل در حق کسانی اعتبار دارد که بر ضد اسلام و جمهوری اسلامی ایران توطئه و اقدام نکنند.

اصل ۱۵

زبان و خط رسمی و مشترک مردم ایران فارسی است. اسناد و مکاتبات و متون رسمی و کتب درسی باید با این زبان و خط باشد ولی استفاده از زبان‌های محلی و قومی در مطبوعات و رسانه‌های گروهی و تدریس ادبیات آنها در مدارس، در کنار زبان فارسی آزاد است.

اصل ۱۶

از آنجا که زبان قرآن و علوم و معارف اسلامی عربی است و ادبیات فارسی کاملاً با آن آمیخته است این زبان باید پس از دوره ابتدایی تا پایان دوره متوسطه در همه کلاس‌ها و در همه رشته‌ها تدریس شود.

اصل ۱۷

مبدأ تاریخ رسمی کشور هجرت پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله و سلم) است و تاریخ هجری شمسی و هجری قمری هر دو معتبر است، اما مبنای کار ادارات دولتی هجری شمسی است. تعطیل رسمی هفتگی روز جمعه است.

اصل ۱۸ - پرچم

پرچم رسمی ایران به رنگ‌های سبز و سفید و سرخ با علامت مخصوص جمهوری اسلامی و شعار «الله اکبر» است.

اصل ۱۹ - برابری قومی

مردم ایران از هر قوم و قبیله که باشند از حقوق مساوی برخوردارند و رنگ، نژاد، زبان و مانند اینها سبب امتیاز نخواهد بود.

اصل ۲۰ - یکسانی زن و مرد طبق اسلام

همه افراد ملت اعم از زن و مرد یکسان در حمایت قانون قرار دارند و از همه حقوق انسانی، سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی با رعایت موازین اسلام برخوردارند.

اصل ۲۱ - حقوق زنان

دولت موظف است حقوق زن را در تمام جهات با رعایت موازین اسلامی تضمین نماید و امور زیر را انجام دهد:

۱. ایجاد زمینه‌های مساعد برای رشد شخصیت زن و احیای حقوق مادی و معنوی او.
۲. حمایت مادران، بالخصوص در دوران بارداری و حضانت فرزند، و حمایت از کودکان بی‌سرپرست.
۳. ایجاد دادگاه صالح برای حفظ کیان و بقای خانواده.
۴. ایجاد بیمه خاص بیوگان و زنان سالخورده و بی‌سرپرست.
۵. اعطای قیمومت فرزندان به مادران شایسته در جهت غبطه آنها در صورت نبودن ولی شرعی.

اصل ۲۲

حیثیت، جان، مال، حقوق، مسکن و شغل اشخاص از تعرض مصون است مگر در مواردی که قانون تجویز کند.

اصل ۲۳ - منع تفتیش عقاید

تفتیش عقاید ممنوع است و هیچ‌کس را نمی‌توان به صرف داشتن عقیده‌ای مورد تعرض و مؤاخذه قرار داد.

اصل ۲۴

نشریات و مطبوعات در بیان مطالب آزادند مگر آن که مخل به مبانی اسلام یا حقوق عمومی باشد. تفصیل آن را قانون معین می‌کند.

اصل ۲۵

بازرسی و نرساندن نامه‌ها، ضبط و فاش کردن مکالمات تلفنی، افشای مخابرات تلگرافی و تلکس، سانسور، عدم مخابره و نرساندن آنها، استراق سمع و هر گونه تجسس ممنوع است مگر به حکم قانون.

اصل ۲۶

احزاب، جمعیت‌ها، انجمن‌های سیاسی و صنفی و انجمن‌های اسلامی یا اقلیت‌های دینی شناخته‌شده آزادند، مشروط به این که اصول استقلال، آزادی، وحدت ملی، موازین اسلامی و اساس جمهوری اسلامی را نقض نکنند. هیچ‌کس را نمی‌توان از شرکت در آنها منع کرد یا به شرکت در یکی از آنها مجبور ساخت.

اصل ۲۷

تشکیل اجتماعات و راهپیمایی‌ها، بدون حمل سلاح، به شرط آن که مخل به مبانی اسلام نباشد آزاد است.

اصل ۲۸

هر کس حق دارد شغلی را که بدان مایل است و مخالف اسلام و مصالح عمومی و حقوق دیگران نیست برگزیند. دولت موظف است با رعایت نیاز جامعه به مشاغل گوناگون، برای همه افراد امکان اشتغال به کار و شرایط مساوی را برای احراز مشاغل ایجاد نماید.

اصل ۲۹

برخوردراری از تأمین اجتماعی از نظر بازنشستگی، بیکاری، پیری، ازکارافتادگی، بی‌سرپرستی، درراه‌ماندگی، حوادث و سوانح، نیاز به خدمات بهداشتی درمانی و مراقبت‌های پزشکی به صورت بیمه و غیره، حقی است همگانی. دولت موظف است طبق قوانین از محل درآمدهای عمومی و درآمدهای حاصل از مشارکت مردم، خدمات و حمایت‌های مالی فوق را برای یک یک افراد کشور تأمین کند.

اصل ۳۰

دولت موظف است وسایل آموزش و پرورش رایگان را برای همه ملت تا پایان دوره متوسطه فراهم سازد و وسایل تحصیلات عالی را تا سر حد خودکفایی کشور به طور رایگان گسترش دهد.

اصل ۳۱

داشتن مسکن متناسب با نیاز، حق هر فرد و خانواده ایرانی است. دولت موظف است با رعایت اولویت برای آنها که نیازمندترند به خصوص روستائینان و کارگران زمینه اجرای این اصل را فراهم کند.

اصل ۳۲

هیچ کس را نمی‌توان دستگیر کرد مگر به حکم و ترتیبی که قانون معین می‌کند. در صورت بازداشت، موضوع اتهام باید با ذکر دلایل بلافاصله کتباً به متهم ابلاغ و تفهیم شود و حداکثر ظرف مدت بیست و چهار ساعت پرونده مقدماتی به مراجع صالحه قضایی ارسال و مقدمات محاکمه، در اسرع وقت فراهم گردد. متخلف از این اصل طبق قانون مجازات می‌شود.

اصل ۳۳

هیچ کس را نمی‌توان از محل اقامت خود تبعید کرد یا از اقامت در محل مورد علاقه‌اش ممنوع یا به اقامت در محلی مجبور ساخت، مگر در مواردی که قانون مقرر می‌دارد.

اصل ۳۴

دادخواهی حق مسلم هر فرد است و هر کس می‌تواند به منظور دادخواهی به دادگاه‌های صالح رجوع نماید. همه افراد ملت حق دارند این گونه دادگاه‌ها را در دسترس داشته باشند و هیچ کس را نمی‌توان از دادگاهی که به موجب قانون حق مراجعه به آن را دارد منع کرد.

اصل ۳۵

در همه دادگاه‌ها طرفین دعوی حق دارند برای خود وکیل انتخاب نمایند و اگر توانایی انتخاب وکیل را نداشته باشند باید برای آنها امکانات تعیین وکیل فراهم گردد.

اصل ۳۶

حکم به مجازات و اجراء آن باید تنها از طریق دادگاه صالح و به موجب قانون باشد.

اصل ۳۷ - اصل برائت

اصل، برائت است و هیچ کس از نظر قانون مجرم شناخته نمی‌شود، مگر این که جرم او در دادگاه صالح ثابت گردد.

اصل ۳۸ - منع شکنجه

هرگونه شکنجه برای گرفتن اقرار و یا کسب اطلاع ممنوع است. اجبار شخص به شهادت، اقرار یا سوگند، مجاز نیست و چنین شهادت و اقرار و سوگندی فاقد ارزش و اعتبار است. متخلف از این اصل طبق قانون مجازات می‌شود.

اصل ۳۹

هتک حرمت و حیثیت کسی که به حکم قانون دستگیر، بازداشت، زندانی یا تبعید شده، به هر صورت که باشد ممنوع و موجب مجازات است.

اصل ۴۰

هیچ کس نمی‌تواند اعمال حق خویش را وسیله اضرار به غیر یا تجاوز به منافع عمومی قرار دهد.

اصل ۴۱

تابعیت کشور ایران حق مسلم هر فرد ایرانی و دولت نمی‌تواند از هیچ ایرانی سلب تابعیت کند، مگر به درخواست خود او یا در صورتی که به تابعیت کشور دیگری درآید.

اصل ۴۲

اتباع خارجه می‌توانند در حدود قوانین به تابعیت ایران در آیند و سلب تابعیت این گونه اشخاص در صورتی ممکن است که دولت دیگری تابعیت آنها را بپذیرد یا خود آنها درخواست کنند.

اصل ۴۳

برای تأمین استقلال اقتصادی جامعه و ریشه‌کن کردن فقر و محرومیت و برآوردن نیازهای انسان در جریان رشد، با حفظ آزادی او، اقتصاد جمهوری اسلامی ایران بر اساس ضوابط زیر استوار می‌شود:

۱. تأمین نیازهای اساسی: مسکن، خوراک، پوشاک، بهداشت، درمان، آموزش و پرورش و امکانات لازم برای تشکیل خانواده برای همه.
۲. تأمین شرایط و امکانات کار برای همه به منظور رسیدن به اشتغال کامل و قرار دادن وسایل کار در اختیار همه کسانی که قادر به کارند ولی وسایل کار ندارند، در شکل تعاونی، از راه وام بدون بهره یا هر راه مشروع دیگر که نه به تمرکز و تداول ثروت در دست افراد و گروه‌های خاص منتهی شود و نه دولت را به صورت یک کارفرمای بزرگ مطلق درآورد. این اقدام باید با رعایت ضرورت‌های حاکم بر برنامه‌ریزی عمومی اقتصاد کشور در هر یک از مراحل رشد صورت گیرد.
۳. تنظیم برنامه اقتصادی کشور به صورتی که شکل و محتوا و ساعت کار چنان باشد که هر فرد علاوه بر تلاش شغلی، فرصت و توان کافی برای خودسازی معنوی، سیاسی و اجتماعی و شرکت فعال در رهبری کشور و افزایش مهارت و ابتکار داشته باشد.
۴. رعایت آزادی انتخاب شغل، و عدم اجبار افراد به کاری معین و جلوگیری از بهره‌کشی از کار دیگری.
۵. منع اضرار به غیر و انحصار و احتکار و ربا و دیگر معاملات باطل و حرام.
۶. منع اسراف و تبذیر در همه شئون مربوط به اقتصاد، اعم از مصرف، سرمایه‌گذاری، تولید، توزیع و خدمات.
۷. استفاده از علوم و فنون و تربیت افراد ماهر به نسبت احتیاج برای توسعه و پیشرفت اقتصاد کشور.
۸. جلوگیری از سلطه اقتصادی بیگانه بر اقتصاد کشور.
۹. تأکید بر افزایش تولیدات کشاورزی، دامی و صنعتی که نیازهای عمومی را تأمین کند و کشور را به مرحله خودکفایی برساند و از وابستگی برهاند.

اصل ۴۴

نظام اقتصادی جمهوری اسلامی ایران بر پایه سه بخش دولتی، تعاونی و خصوصی با برنامه‌ریزی منظم و صحیح استوار است. بخش دولتی شامل کلیه صنایع بزرگ، صنایع مادر، بازرگانی خارجی، معادن بزرگ، بانکداری، بیمه، تأمین نیرو، سدها و شبکه‌های بزرگ آبرسانی، رادیو و تلویزیون، پست و تلگراف و تلفن، هواپیمایی، کشتیرانی، راه و راه‌آهن و مانند اینها است که به صورت مالکیت عمومی و در اختیار دولت است. بخش خصوصی شامل آن قسمت از کشاورزی، دامداری، صنعت، تجارت و خدمات می‌شود که مکمل فعالیت‌های اقتصادی دولتی و تعاونی است. مالکیت در این سه بخش تا جایی که با اصول دیگر این فصل مطابق باشد و از محدوده قوانین اسلام خارج نشود و موجب رشد و توسعه اقتصادی کشور گردد و مایه زیان جامعه نشود مورد حمایت قانونی جمهوری اسلامی است. تفصیل ضوابط و قلمرو و شرایط هر سه بخش را قانون معین می‌کند.

اصل ۴۵

انفال و ثروت‌های عمومی از قبیل زمین‌های موات یا رها شده، معادن، دریاها، دریاچه‌ها، رودخانه‌ها و سایر آب‌های عمومی، کوه‌ها، دره‌ها، جنگل‌ها، نیزارها، بیشه‌های طبیعی، مراتعی که حریم نیست، ارث بدون وارث، و اموال مجهول‌المالک و اموال عمومی که از غاصبین مسترد می‌شود در اختیار حکومت اسلامی است تا بر طبق مصالح عامه نسبت به آنها عمل نماید. تفصیل و ترتیب استفاده از هر یک را قانون معین می‌کند.

اصل ۴۶

هر کس مالک حاصل کسب و کار مشروع خویش است و هیچ‌کس نمی‌تواند به عنوان مالکیت نسبت به کسب و کار خود امکان کسب و کار را از دیگری سلب کند.

اصل ۴۷

مالکیت شخصی که از راه مشروع باشد محترم است. ضوابط آن را قانون معین می‌کند.

اصل ۴۸

در بهره‌برداری از منابع طبیعی و استفاده از درآمدهای ملی در سطح استان‌ها و توزیع فعالیت‌های اقتصادی میان استان‌ها و مناطق مختلف کشور، باید تبعیض در کار نباشد، به طوری که هر منطقه فراخور نیازها و استعداد رشد خود، سرمایه و امکانات لازم در دسترس داشته باشد.

اصل ۴۹

دولت موظف است ثروت‌های ناشی از ربا، غصب، رشوه، اختلاس، سرقت، قمار، سوء استفاده از موقوفات، سوء استفاده از مقاطعه‌کاری‌ها و معاملات دولتی، فروش زمین‌های موات و مباحات اصلی، دایر کردن اماکن فساد و سایر موارد غیر مشروع را گرفته و به صاحب حق رد کند و در صورت معلوم نبودن او به بیت‌المال بدهد. این حکم باید با رسیدگی و تحقیق و ثبوت شرعی به وسیله دولت اجرا شود.

اصل ۵۰

در جمهوری اسلامی، حفاظت محیط زیست که نسل امروز و نسل‌های بعد باید در آن حیات اجتماعی رو به رشدی داشته باشند، وظیفه عمومی تلقی می‌گردد. از این رو فعالیت‌های اقتصادی و غیر آن که با آلودگی محیط زیست یا تخریب غیر قابل جبران آن ملازمه پیدا کند، ممنوع است.

اصل ۵۱

هیچ نوع مالیات وضع نمی‌شود مگر به موجب قانون. موارد معافیت و بخشودگی و تخفیف مالیاتی به موجب قانون مشخص می‌شود.

اصل ۵۲

بودجه سالانه کل کشور به ترتیبی که در قانون مقرر می‌شود از طرف دولت تهیه و برای رسیدگی و تصویب به مجلس شورای اسلامی تسلیم می‌گردد. هر گونه تغییر در ارقام بودجه نیز تابع مراتب مقرر در قانون خواهد بود.

اصل ۵۳

کلیه دریافت‌های دولت در حساب‌های خزانه‌داری کل متمرکز می‌شود و همه پرداخت‌ها در حدود اعتبارات مصوب به موجب قانون انجام می‌گیرد.

اصل ۵۴

دیوان محاسبات کشور مستقیماً زیر نظر مجلس شورای اسلامی است. سازمان و اداره امور آن در تهران و مراکز استان‌ها به موجب قانون تعیین خواهد شد.

اصل ۵۵

دیوان محاسبات به کلیه حساب‌های وزارتخانه‌ها، موسسات، شرکت‌های دولتی و سایر دستگاه‌هایی که به نحوی از انحاء از بودجه کل کشور استفاده می‌کنند به ترتیبی که قانون مقرر می‌دارد رسیدگی یا حسابرسی می‌نماید که هیچ هزینه‌ای از اعتبارات مصوب تجاوز نکرده و هر وجهی در محل خود به مصرف رسیده باشد. دیوان محاسبات، حساب‌ها و اسناد و مدارک مربوطه را برابر قانون جمع‌آوری و گزارش تفریح بودجه هر سال را به انضمام نظرات خود به مجلس شورای اسلامی تسلیم می‌نماید. این گزارش باید در دسترس عموم گذاشته شود.

اصل ۵۶

حاکمیت مطلق بر جهان و انسان از آن خداست و هم او، انسان را بر سرنوشت اجتماعی خویش حاکم ساخته است. هیچ‌کس نمی‌تواند این حق الهی را از انسان سلب کند یا در خدمت منافع فرد یا گروهی خاص قرار دهد و ملت این حق خداداد را از طرفی که در اصول بعد می‌آید اعمال می‌کند.

اصل ۵۷

قوای حاکم در جمهور اسلامی ایران عبارتند از: قوه مقننه، قوه مجریه و قوه قضاییه که زیر نظر ولایت مطلقه امر و امامت امت بر طبق اصول آینده این قانون اعمال می‌گردند. این قوا مستقل از یکدیگرند.
(اصل سابق: قوای حاکم در جمهوری اسلامی ایران عبارتند از: قوه مقننه، قوه مجریه و قوه قضاییه که زیر نظر ولایت امر و امامت امت، بر طبق اصول آینده این قانون اعمال می‌گردند. این قوا مستقل از یکدیگرند و ارتباط میان آنها به وسیله رئیس جمهور برقرار می‌گردد.)

اصل ۵۸

اعمال قوه مقننه از طریق مجلس شورای اسلامی است که از نمایندگان منتخب مردم تشکیل می‌شود و مصوبات آن پس از طی مراحلی که در اصول بعد می‌آید برای اجرا به قوه مجریه و قضاییه ابلاغ می‌گردد.

اصل ۵۹

در مسایل بسیار مهم اقتصادی، سیاسی، اجتماعی و فرهنگی ممکن است اعمال قوه مقننه از راه همه‌پرسی و مراجعه مستقیم به آراء مردم صورت گیرد. در خواست مراجعه به آراء عمومی باید به تصویب دو سوم مجموع نمایندگان مجلس برسد.

اصل ۶۰

اعمال قوه مجریه جز در اموری که در این قانون مستقیماً بر عهده رهبری گذارده شده، از طریق رئیس جمهور و وزراء است.
(اصل سابق: اعمال قوه مجریه جز در اموری که در این قانون مستقیماً بر عهده رهبری گذارده شده، از طریق رئیس جمهور و نخست‌وزیر و وزراء است.)

اصل ۶۱

اعمال قوه قضاییه به وسیله دادگاه‌های دادگستری است که باید طبق موازین اسلامی تشکیل شود و به حل و فصل دعاوی و حفظ حقوق عمومی و گسترش و اجرای عدالت و اقامه حدود الهی بپردازد.

اصل ۶۲ - مجلس شورای اسلامی

مجلس شورای اسلامی از نمایندگان ملت که به طور مستقیم و با رأی مخفی انتخاب می‌شوند تشکیل می‌گردد. شرایط انتخاب‌کنندگان و انتخاب‌شوندگان و کیفیت انتخابات را قانون معین خواهد کرد.

اصل ۶۳

دوره نمایندگی مجلس شورای اسلامی چهار سال است. انتخابات هر دوره باید پیش از پایان دوره قبل برگزار شود به طوری که کشور در هیچ زمان بدون مجلس نباشد.

اصل ۶۴

عده نمایندگان مجلس شورای اسلامی دویست و هفتاد نفر است و از تاریخ همه‌پرسی سال یک هزار و سیصد و شصت و هشت هجری شمسی پس از هر ده سال، با در نظر گرفتن عوامل انسانی، سیاسی، جغرافیایی و نظایر آنها حداکثر بیست نفر نماینده می‌تواند اضافه شود. زرتشتیان و کلیمیان هر کدام یک نماینده و مسیحیان آشوری و کلدانی مجموعاً یک نماینده و مسیحیان ارمنی جنوب و شمال هر کدام یک نماینده انتخاب می‌کنند. محدوده حوزه‌های انتخابیه و تعداد نمایندگان را قانون معین می‌کند.

(اصل سابق: عده نمایندگان مجلس شورای ملی دویست و هفتاد نفر است و پس از هر ده سال در صورت زیاد شدن جمعیت کشور در هر حوزه انتخابی به نسبت هر یک صد و پنجاه هزار نفر یک نماینده اضافه می‌شود. زرتشتیان و کلیمیان هر کدام یک نماینده و مسیحیان آشوری و کلدانی مجموعاً یک نماینده و مسیحیان ارمنی جنوب و شمال هر کدام یک نماینده انتخاب می‌کنند و در صورت افزایش جمعیت هر یک از اقلیت‌ها پس از هر ده سال به ازای هر یک صد و پنجاه هزار نفر اضافی یک نماینده اضافی خواهند داشت مقررات مربوط به انتخابات را قانون معین می‌کند.)

اصل ۶۵

پس از برگزاری انتخابات، جلسات مجلس شورای اسلامی با حضور دو سوم مجموع نمایندگان رسمیت می‌یابد و تصویب طرح‌ها و لوایح طبق آیین‌نامه مصوب داخلی انجام می‌گیرد مگر در مواردی که در قانون اساسی نصاب خاصی تعیین شده باشد. برای تصویب آیین‌نامه داخلی موافقت دو سوم حاضران لازم است.

اصل ۶۶

ترتیب انتخاب رییس و هیأت ریسه مجلس و تعداد کمیسیون‌ها و دوره تصدی آنها و امور مربوط به مذاکرات و انتظامات مجلس به وسیله آیین‌نامه داخلی مجلس معین می‌گردد.

اصل ۶۷ - سوگند نمایندگان مجلس

نمایندگان باید در نخستین جلسه مجلس به ترتیب زیر سوگند یاد کنند و متن قسم‌نامه را امضاء نمایند. "بسم‌الله الرحمن الرحیم من در برابر قرآن مجید، به خدای قادر متعال سوگند یاد می‌کنم و با تکیه بر شرف انسانی خویش تعهد می‌نمایم که پاسدار حریم اسلام و نگاهبان دستاوردهای انقلاب اسلامی ملت ایران و مبانی جمهوری اسلامی باشم، ودیعه‌ای را که ملت به ما سپرده به عنوان امینی عادل پاسداری کنم و در انجام وظایف و کالت، امانت و تقوی را رعایت نمایم و همواره به استقلال و اعتلای کشور و حفظ حقوق ملت و خدمت به مردم پایبند باشم، از قانون اساسی دفاع کنم و در گفته‌ها و نوشته‌ها و اظهارنظرها، استقلال کشور و آزادی مردم و تأمین مصالح آنها را مد نظر داشته باشم." نمایندگان اقلیت‌های دینی این سوگند را با ذکر کتاب آسمانی خود یاد خواهند کرد. نمایندگانی که در جلسه نخست شرکت ندارند باید در اولین جلسه‌ای که حضور پیدا می‌کنند مراسم سوگند را به جای آورند.

اصل ۶۸

در زمان جنگ و اشغال نظامی کشور به پیشنهاد رییس جمهور و تصویب سه چهارم مجموع نمایندگان و تأیید شورای نگهبان از انتخابات نقاط اشغال شده یا تمامی مملکت برای مدت معینی متوقف می‌شود و در صورت عدم تشکیل مجلس جدید، مجلس سابق همچنان به کار خود ادامه خواهد داد.

اصل ۶۹ - انتشار مذاکرات مجلس از رادیو و روزنامه رسمی

مذاکرات مجلس شورای ملی باید علنی باشد و گزارش کامل آن از طریق رادیو و روزنامه رسمی برای اطلاع عموم منتشر شود. در شرایط اضطراری، در صورتی که رعایت امنیت کشور ایجاب کند، به تقاضای رییس جمهور یا یکی از وزراء یا ده نفر از نمایندگان، جلسه غیر علنی تشکیل می‌شود. مصوبات جلسه غیر علنی در صورتی معتبر است که با حضور شورای نگهبان به تصویب سه چهارم مجموع نمایندگان برسد. گزارش و مصوبات این جلسات باید پس از برطرف شدن شرایط اضطراری برای اطلاع عموم منتشر گردد.

(اصل سابق: مذاکرات مجلس شورای ملی باید علنی باشد و گزارش کامل آن از طریق رادیو و روزنامه رسمی برای اطلاع عموم منتشر شود. در شرایط اضطراری در صورتی که رعایت امنیت کشور ایجاب کند، به تقاضای نخست‌وزیر یا یکی از وزراء یا ده نفر از نمایندگان جلسه غیر علنی تشکیل می‌شود. مصوبات جلسه غیر علنی در صورتی معتبر است که با حضور شورای نگهبان به تصویب سه چهارم مجموع نمایندگان برسد. گزارش و مصوبات این جلسات باید پس از برطرف شدن شرایط اضطراری برای اطلاع عموم منتشر گردد.)

اصل ۷۰

رئیس جمهور و معاونان او و وزیران به اجتماع یا با انفراد حق شرکت در جلسات علنی مجلس را دارند و می‌توانند مشاوران خود را همراه داشته باشند و در صورتی که نمایندگان لازم بدانند، وزراء مکلف به حضورند و هر گاه تقاضا کنند مطالبشان استماع می‌شود. (اصل سابق: رئیس جمهور، نخست‌وزیر و وزیران به اجتماع یا با انفراد حق شرکت در جلسات علنی مجلس را دارند و می‌توانند مشاوران خود را همراه داشته باشند و در صورتی که نمایندگان لازم بدانند، رئیس جمهور و نخست‌وزیر و وزراء مکلف به حضورند و هر گاه تقاضا کنند مطالبشان استماع می‌شود. دعوت رئیس جمهور به مجلس باید به تصویب اکثریت برسد.)

اصل ۷۱

مجلس شورای اسلامی در عموم مسایل در حدود مقرر در قانون اساسی می‌تواند قانون وضع کند.

اصل ۷۲

مجلس شورای اسلامی نمی‌تواند قوانینی وضع کند که با اصول و احکام مذهب رسمی کشور یا قانون اساسی مغایرت داشته باشد. تشخیص این امر به ترتیبی که در اصل نود و ششم آمده بر عهده شورای نگهبان است.

اصل ۷۳

شرح و تفسیر قوانین عادی در صلاحیت مجلس شورای اسلامی است. مفاد این اصل مانع از تفسیری که دادستان، در مقام تمیز حق، از قوانین می‌کنند نیست.

اصل ۷۴

لوائح قانونی پس از تصویب هیأت وزیران به مجلس تقدیم می‌شود و طرح‌های قانونی به پیشنهاد حداقل پانزده نفر از نمایندگان، در مجلس شورای اسلامی قابل طرح است.

اصل ۷۵

طرح‌های قانونی و پیشنهادها و اصلاحاتی که نمایندگان در خصوص لوائح قانونی عنوان می‌کنند و به تقلیل درآمد عمومی یا افزایش هزینه عمومی می‌انجامد، در صورتی قابل طرح در مجلس است که در آن طریق جبران کاهش درآمد یا تأمین هزینه جدید نیز معلوم شده باشد.

اصل ۷۶

مجلس شورای اسلامی حق تحقیق و تفحص در تمام امور کشور را دارد.

اصل ۷۷

عهدنامه‌ها، مقاله‌نامه‌ها، قراردادهای موافقت‌نامه‌های بین‌المللی باید به تصویب مجلس شورای اسلامی برسد.

اصل ۷۸

هرگونه تغییر در خطوط مرزی ممنوع است مگر اصلاحات جزئی با رعایت مصالح کشور، به شرط این که یک طرفه نباشد و به استقلال و تمامیت ارضی کشور لطمه نزدن و به تصویب چهار پنجم مجموع نمایندگان مجلس شورای اسلامی برسد.

اصل ۷۹

برقراری حکومت نظامی ممنوع است. در حالت جنگ و شرایط اضطراری نظیر آن، دولت حق دارد با تصویب مجلس شورای اسلامی موقتا محدودیت‌های ضروری را برقرار نماید، ولی مدت آن به هر حال نمی‌تواند بیش از سی روز باشد و در صورتی که ضرورت همچنان باقی باشد دولت موظف است مجدداً از مجلس کسب مجوز کند.

اصل ۸۰

گرفتن و دادن وام یا کمک های بدون عوض داخلی و خارجی از طرف دولت باید با تصویب مجلس شورای اسلامی باشد.

اصل ۸۱

دادن امتیاز تشکیل شرکت ها و مؤسسات در امور تجارتي و صنعتی و کشاورزی و معادن و خدمات به خارجیان مطلقاً ممنوع است.

اصل ۸۲

استخدام کارشناسان خارجی از طرف دولت ممنوع است مگر در موارد ضرورت با تصویب مجلس شورای اسلامی.

اصل ۸۳

بناها و اموالی دولتی که از نفایس ملی باشد قابل انتقال به غیر نیست مگر با تصویب مجلس شورای اسلامی آن هم در صورتی که از نفایس منحصر به فرد نباشد.

اصل ۸۴

هر نماینده در برابر تمام ملت مسئول است و حق دارد در همه مسایل داخلی و خارجی کشور اظهار نظر نماید.

اصل ۸۵

سمت نمایندگی قائم به شخص است و قابل واگذاری به دیگری نیست. مجلس نمی تواند اختیار قانونگذاری را به شخص یا هیأتی واگذار کند ولی در موارد ضروری می تواند اختیار وضع بعضی از قوانین را با رعایت اصل هفتاد و دوم به کمیسیون های داخلی خود تفویض کند، در این صورت این قوانین در مدتی که مجلس تعیین می نماید به صورت آزمایشی اجرا می شود و تصویب نهایی آنها با مجلس خواهد بود. همچنین مجلس شورای اسلامی می تواند تصویب دائمی اساسنامه سازمان ها، شرکت ها، مؤسسات دولتی یا وابسته به دولت را با رعایت اصل هفتاد و دوم به کمیسیون های ذریبط واگذار کند و یا اجازه تصویب آنها را به دولت بدهد. در این صورت مصوبات دولت نباید با اصول و احکام مذهب رسمی کشور و یا قانون اساسی مغایرت داشته باشد، تشخیص این امر به ترتیب مذکور در اصل نود و ششم با شورای نگهبان است. علاوه بر این، مصوبات دولت نباید مخالفت قوانین و مقررات عمومی کشور باشد و به منظور بررسی و اعلام عدم مغایرت آنها با قوانین مزبور باید ضمن ابلاغ برای اجرا به اطلاع رئیس مجلس شورای اسلامی برسد.

(اصل سابق: سمت نمایندگی قائم به شخص است و قابل واگذاری به دیگری نیست. مجلس نمی تواند اختیار قانون گذاری را به شخص یا هیأت واگذار کند، ولی در موارد ضروری می تواند اختیار وضع بعضی از قوانین را با رعایت اصل هفتاد و دوم به کمیسیون های داخلی خود تفویض کند، در این صورت این قوانین در مدتی که مجلس تعیین می نماید به صورت آزمایشی اجرا می شود و تصویب نهایی آنها با مجلس خواهد بود.

اصل ۸۶

نمایندگان مجلس در مقام ایفای وظایف نمایندگی در اظهار نظر و رأی خود کاملاً آزادند و نمی توان آنها را به سبب نظراتی که در مجلس اظهار کرده اند یا آرایی که در مقام ایفای وظایف نمایندگی خود داده اند تعقیب یا توقیف کرد.

اصل ۸۷

رئیس جمهور برای هیأت وزیران پس از تشکیل و پیش از هر اقدام دیگر باید از مجلس رأی اعتماد بگیرد. در دوران تصدی نیز در مورد مسایل مهم و مورد اختلاف می تواند از مجلس برای هیأت وزیران تقاضای رأی اعتماد کند.

(اصل سابق: هیأت وزیران پس از تشکیل و معرفی و پیش از هر اقدام دیگر باید از مجلس رأی اعتماد بگیرد. در دوران تصدی نیز در مورد مسایل مهم و مورد اختلاف می تواند از مجلس تقاضای رأی اعتماد کند.)

اصل ۸۸

در هر مورد که حداقل یک چهارم کل نمایندگان مجلس شورای اسلامی از رییس جمهور و یا هر یک از نمایندگان از وزیر مسئول، درباره یکی از وظایف آنان سوال کنند، رییس جمهور یا وزیر موظف است در مجلس حاضر شود و به سوال جواب دهد و این جواب نباید در مورد رییس جمهور بیش از یک ماه و در مورد وزیر بیش از ده روز به تأخیر افتاد مگر با عذر موجه به تشخیص مجلس شورای اسلامی. (اصل سابق: در هر مورد که نماینده‌ای از وزیر مسئول درباره یکی از وظایف او سوال کند آن وزیر موظف است در مجلس حاضر شود و به سوال جواب دهد و این جواب نباید بیش از ده روز به تأخیر افتد مگر با عذر موجه به تشخیص مجلس شورای ملی).

اصل ۸۹ - استیضاح وزیران و رییس جمهور

۱. نمایندگان مجلس شورای اسلامی می‌توانند در مواردی که لازم می‌دانند هیأت وزیران یا هر یک از وزراء را استیضاح کنند، استیضاح وقتی قابل طرح در مجلس است که با امضای حداقل ده نفر از نمایندگان به مجلس تقدیم شود. هیأت وزیران یا وزیر مورد استیضاح باید ظرف مدت ده روز پس از طرح آن در مجلس حاضر شود و به آن پاسخ گوید و از مجلس رأی اعتماد بخواهد. در صورت عدم حضور هیأت وزیران یا وزیر برای پاسخ، نمایندگان مزبور درباره استیضاح خود توضیحات لازم را می‌دهند و در صورتی که مجلس مقتضی بداند اعلام رأی عدم اعتماد خواهد کرد. اگر مجلس رأی اعتماد نداد هیأت وزیران یا وزیران یا وزیر مورد استیضاح عزل می‌شود. در هر دو صورت وزرای مورد استیضاح نمی‌توانند در هیأت وزیرانی که بلافاصله بعد از آن تشکیل می‌شود عضویت پیدا کنند.

۲. در صورتی که حداقل یک سوم از نمایندگان مجلس شورای اسلامی رییس جمهور را در مقام اجرای وظایف مدیریت قوه مجریه و اداره امور اجرایی کشور مورد استیضاح قرار دهند، رییس جمهور باید ظرف مدت یک ماه پس از طرح آن در مجلس حاضر شود و در خصوص مسایل مطرح شده توضیحات کافی بدهد. در صورتی که پس از بیانات نمایندگان مخالف و موافق و پاسخ رییس جمهور، اکثریت دو سوم کل نمایندگان به عدم کفایت رییس جمهور رأی دادند مراتب جهت اجرای بند ده اصل یکصد و دهم به اطلاع مقام رهبری می‌رسد. (اصل سابق: نمایندگان مجلس می‌توانند در مواردی که لازم می‌دانند هیأت وزیران یا هر یک از وزراء را استیضاح کنند. استیضاح وقتی قابل طرح در مجلس است که با امضای حداقل ده نفر از نمایندگان به مجلس تقدیم شود. هیأت وزیران یا وزیر مورد استیضاح باید ظرف مدت ده روز پس از طرح آن در مجلس حاضر شود و به آن پاسخ گوید و از مجلس رأی اعتماد بخواهد. در صورت عدم حضور هیأت وزیران یا وزیر برای پاسخ نمایندگان مزبور درباره استیضاح خود توضیحات لازم را می‌دهند و در صورتی که مجلس مقتضی بداند اعلام رأی عدم اعتماد خواهد کرد. اگر مجلس رأی اعتماد نداد هیأت وزیران یا وزیر مورد استیضاح عزل می‌شود. در هر دو صورت نخست‌وزیر یا وزرای مورد استیضاح نمی‌توانند در هیأت وزیرانی که بلافاصله بعد از آن تشکیل می‌شود عضویت پیدا کنند).

اصل ۹۰

هر کس شکایتی از طرز کار مجلس یا قوه مجریه یا قوه قضاییه داشته باشد، می‌تواند شکایت خود را کتبا به مجلس شورای اسلامی عرضه کند. مجلس موظف است به این شکایات رسیدگی کند و پاسخ کافی دهد و در مواردی که شکایت به قوه مجریه و یا قوه قضاییه مربوط است رسیدگی و پاسخ کافی از آنها بخواهد و در مدت متناسب نتیجه را اعلام نماید و در موردی که مربوط به عموم باشد به اطلاع عامه برساند.

اصل ۹۱ - شورای نگهبان

به منظور پاسداری از احکام اسلام و قانون اساسی از نظر عدم مغایرت مصوبات، مجلس شورای اسلامی با آنها، شورایی به نام شورای نگهبان با ترکیب زیر تشکیل می‌شود.

۱. شش نفر از فقهای عادل و آگاه به مقتضیات زمان و مسایل روز. انتخاب این عده با مقام رهبری است.
 ۲. شش نفر حقوقدان، در رشته‌های مختلف حقوقی، از میان حقوقدانان مسلمانی که به وسیله رییس قوه قضاییه به مجلس شورای اسلامی معرفی می‌شوند و با رأی مجلس انتخاب می‌گردند.
- (اصل سابق: به منظور پاسداری از احکام اسلام و قانون اساسی از نظر عدم مغایرت مصوبات مجلس شورای ملی با آنها، شورایی به نام شورای نگهبان با ترکیب زیر تشکیل می‌شود: ۱ - شش نفر از فقهای عادل و آگاه به مقتضیات زمان و مسایل روز. انتخاب این عده با رهبر یا شورای رهبری است. ۲ - شش نفر حقوقدان، در رشته‌های مختلف حقوقی، از میان حقوقدانان مسلمانی که به وسیله شورای عالی قضایی به مجلس شورای ملی معرفی می‌شوند و با رأی مجلس انتخاب می‌گردند.)

اصل ۹۲

اعضای شورای نگهبان برای مدت شش سال انتخاب می‌شوند ولی در نخستین دوره پس از گذشتن سه سال، نیمی از اعضای هر گروه به قید قرعه تغییر می‌یابند و اعضای تازه‌ای به جای آنها انتخاب می‌شوند.

اصل ۹۳

مجلس شورای اسلامی بدون وجود شورای نگهبان اعتبار قانونی ندارد مگر در مورد تصویب اعتبارنامه نمایندگان و انتخاب شش نفر حقوقدان اعضای شورای نگهبان.

اصل ۹۴

کلیه مصوبات مجلس شورای اسلامی باید به شورای نگهبان فرستاده شود. شورای نگهبان موظف است آن را حداکثر ظرف ده روز از تاریخ وصول از نظر انطباق بر موازین اسلام و قانون اساسی مورد بررسی قرار دهد و چنانچه آن را مغایر ببیند برای تجدید نظر به مجلس بازگرداند. در غیر این صورت مصوبه قابل اجرا است.

اصل ۹۵

در مواردی که شورای نگهبان مدت ده روز را برای رسیدگی و اظهار نظر نهایی کافی نداند، می‌تواند از مجلس شورای اسلامی حداکثر برای ده روز دیگر با ذکر دلیل خواستار تمدید وقت شود.

اصل ۹۶

تشخیص عدم مغایرت مصوبات مجلس شورای اسلامی با احکام اسلام با اکثریت فقهای شورای نگهبان و تشخیص عدم تعارض آنها با قانون اساسی بر عهده اکثریت همه اعضای شورای نگهبان است.

اصل ۹۷

اعضای شورای نگهبان به منظور تسریع در کار می‌توانند هنگام مذاکره درباره لایحه یا طرح قانونی در مجلس حاضر شوند و مذاکرات را استماع کنند. اما وقتی طرح یا لایحه‌ای فوری در دستور کار مجلس قرار گیرد، اعضای شورای نگهبان باید در مجلس حاضر شوند و نظر خود را اظهار نمایند.

اصل ۹۸

تفسیر قانون اساسی به عهده شورای نگهبان است که با تصویب سه چهارم آنان انجام می‌شود.

اصل ۹۹ - نظارت شورای نگهبان

شورای نگهبان نظارت بر انتخابات مجلس خبرگان رهبری، ریاست جمهوری، مجلس شورای اسلامی و مراجعه به آراء عمومی و همه‌پرسی را بر عهده دارد.

(اصل سابق: شورای نگهبان نظارت بر انتخاب رییس جمهور، انتخابات مجلس شورای ملی و مراجعه به آراء عمومی و همه‌پرسی را بر عهده دارد.)

اصل ۱۰۰

برای پیشبرد سریع برنامه‌های اجتماعی، اقتصادی، عمرانی، بهداشتی، فرهنگی، آموزشی و سایر امور رفاهی از طریق همکاری مردم با توجه به مقتضیات محلی، اداره امور هر روستا، بخش، شهر، شهرستان یا استان با نظارت شورایی به نام شورای ده، بخش، شهر، شهرستان یا استان صورت می‌گیرد که اعضای آن را مردم همان محل انتخاب می‌کنند. شرایط انتخاب‌کنندگان و انتخاب‌شوندگان و حدود وظایف و اختیارات و نحوه انتخاب و نظارت شوراهای مذکور و سلسله مراتب آنها را که باید با رعایت اصول وحدت ملی و تمامیت ارضی و نظام جمهوری اسلامی و تابعیت حکومت مرکزی باشد قانون معین می‌کند.

اصل ۱۰۱

به منظور جلوگیری از تبعیض و جلب همکاری در تهیه برنامه‌های عمرانی و رفاهی استان‌ها و نظارت بر اجرای هماهنگ آنها، شورای عالی استان‌ها مرکب از نمایندگان شوراهای استان‌ها تشکیل می‌شود. نحوه تشکیل و وظایف این شورا را قانون معین می‌کند.

اصل ۱۰۲

شورای عالی استان‌ها حق دارد در حدود وظایف خود طرح‌هایی تهیه و مستقیماً یا از طریق دولت به مجلس شورای اسلامی پیشنهاد کند. این طرح‌ها باید در مجلس مورد بررسی قرار گیرد.

اصل ۱۰۳

استانداران، فرمانداران، بخشداران و سایر مقامات کشوری که از طرف دولت تعیین می‌شوند در حدود اختیارات شوراها ملزم به رعایت تصمیمات آنها هستند.

اصل ۱۰۴

به منظور تأمین قسط اسلامی و همکاری در تهیه برنامه‌ها و ایجاد هماهنگی در پیشرفت امور در واحدهای تولیدی، صنعتی و کشاورزی، شوراهایی مرکب از نمایندگان کارگران و دهقانان و دیگر کارکنان و مدیران، و در واحدهای آموزشی، اداری، خدماتی و مانند اینها شوراهایی مرکب از نمایندگان اعضاء این واحدها تشکیل می‌شود. چگونگی تشکیل این شوراهای و حدود وظایف و اختیارات آنها را قانون معین می‌کند.

اصل ۱۰۵

تصمیمات شوراها نباید مخالف موازین اسلام و قوانین کشور باشد.

اصل ۱۰۶

انحلال شوراهای جز در صورت انحراف از وظایف قانونی ممکن نیست. مرجع تشخیص انحراف و ترتیب انحلال شوراهای و طرز تشکیل مجدد آنها را قانون معین می‌کند. شورا در صورت اعتراض به انحلال حق دارد به دادگاه صالح شکایت کند و دادگاه موظف است خارج از نوبت به آن رسیدگی کند.

اصل ۱۰۷ - خبرگان رهبری

پس از مرجع عالیقدر تقلید و رهبر کبیر انقلاب جهانی اسلام و بنیانگذار جمهوری اسلامی ایران حضرت آیت‌الله‌العظمی امام خمینی "قدس سره‌الشریف" که از طرف اکثریت قاطع مردم به مرجعیت و رهبری شناخته و پذیرفته شدند، تعیین رهبر به عهده خبرگان منتخب مردم است. خبرگان رهبری درباره همه فقهاء واجد شرایط مذکور در اصول پنجم و یک صد و نهم بررسی و مشورت می‌کنند هر گاه یکی از آنان را اعلام به احکام و موضوعات فقهی یا مسائل سیاسی و اجتماعی یا دارای مقبولیت عامه یا واجد برجستگی خاص در یکی از صفات مذکور در اصل یک صد و نهم تشخیص دهند او را به رهبری انتخاب می‌کنند و در غیر این صورت یکی از آنان را به عنوان رهبر انتخاب و معرفی می‌نمایند. رهبر منتخب خبرگان، ولایت امر و همه مسوولیت‌های ناشی از آن را بر عهده خواهد داشت. رهبر در برابر قوانین با سایر افراد کشور مساوی است. (اصل سابق: هر گاه یکی از فقهای واجد شرایط مذکور در اصل پنجم این قانون از طرف اکثریت قاطع مردم به مرجعیت و رهبری شناخته و پذیرفته شده باشد، همان گونه که در مورد مرجع عالیقدر تقلید و رهبر انقلاب آیت‌الله‌العظمی امام خمینی چنین شده است، این رهبر، ولایت امر و همه مسوولیت‌های ناشی از آن را بر عهده دارد، در غیر این صورت خبرگان منتخب مردم درباره همه کسانی که صلاحیت مرجعیت و رهبری دارند بررسی و مشورت می‌کنند، هر گاه یکی مرجع را دارای برجستگی خاص برای رهبری بیابند او را به عنوان رهبر به مردم معرفی می‌نمایند، وگرنه سه یا پنج مرجع واجد شرایط رهبری را به عنوان اعضای شورای رهبری تعیین و به مردم معرفی می‌کنند.)

اصل ۱۰۸

قانون مربوط به تعداد و شرایط خبرگان، کیفیت انتخاب آنها و آیین‌نامه داخلی جلسات آنان برای نخستین دوره باید به وسیله فقهاء اولین شورای نگهبان تهیه و با اکثریت آراء آنان تصویب شود و به تصویب نهایی رهبر انقلاب برسد. از آن پس هر گونه تغییر و تجدید نظر در این قانون و تصویب سایر مقررات مربوط به وظایف خبرگان در صلاحیت خود آنان است.

(اصل سابق: قانون مربوط به تعداد و شرایط خبرگان، کیفیت انتخاب آنها و آیین‌نامه داخلی جلسات آنان برای نخستین دوره باید به وسیله فقهای اولین شورای نگهبان تهیه و با اکثریت آراء آنان تصویب شود و به تصویب نهایی رهبر انقلاب برسد. از آن پس هر گونه تغییر و تجدید نظر در این قانون در صلاحیت مجلس خبرگان است.)

اصل ۱۰۹ - شرایط و صفات رهبر

۱. صلاحیت علمی لازم برای افتاء در ابواب مختلف فقه.
 ۲. عدالت و تقوای لازم برای رهبری امت اسلام.
 ۳. بینش صحیح سیاسی و اجتماعی، تدبیر، شجاعت، مدیریت و قدرت کافی برای رهبری.
- در صورت تعدد واجدین شرایط فوق، شخصی که دارای بینش فقهی و سیاسی قوی‌تر باشد مقدم است.
- (اصل سابق: شرایط و صفات رهبر یا اعضای شورای رهبری: ۱. صلاحیت علمی و تقوایی لازم برای افتاء و مرجعیت. ۲. بینش سیاسی و اجتماعی و شجاعت و قدرت و مدیریت کفای برای رهبری.)

اصل ۱۱۰ - وظایف و اختیارات رهبر

۱. تعیین سیاست‌ها کلی نظام جمهوری اسلامی ایران پس از مشورت با مجمع تشخیص مصلحت نظام.
 ۲. نظارت بر حسن اجرای سیاست‌های کلی نظام.
 ۳. فرمان همه‌پرسی.
 ۴. فرماندهی کل نیروهای مسلح.
 ۵. اعلام جنگ و صلح و بسیج نیروهای.
 ۶. نصب و عزل و قبول استعفای:
 - فقهای شورای نگهبان.
 - عالیترین مقام قوه قضاییه.
 - رییس سازمان صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران.
 - رییس ستاد مشترک.
 - فرمانده کل سپاه پاسداران انقلاب اسلامی.
 - فرماندهان عالی نیروهای نظامی و انتظامی.
 - ۷. حل اختلاف و تنظیم روابط قوای سه‌گانه.
 - ۸. حل معضلات نظام که از طرق عادی قابل حل نیست، از طریق مجمع تشخیص مصلحت نظام.
 - ۹. امضاء حکم ریاست جمهوری پس از انتخاب مردم. صلاحیت داوطلبان ریاست جمهوری از جهت دارا بودن شرایطی که در این قانون می‌آید، باید قبل از انتخابات به تأیید شورای نگهبان و در دوره اول به تأیید رهبری برسد.
 - ۱۰. عزل رییس جمهور با در نظر گرفتن مصالح کشور پس از حکم دیوان عالی کشور به تخلف وی از وظایف قانونی، یا رأی مجلس شورای اسلامی به عدم کفایت وی بر اساس اصل هشتاد و نهم.
 - ۱۱. عفو یا تخفیف مجازات محکومیت در حدود موازین اسلامی پس از پیشنهاد رییس قوه قضاییه.
- رهبر می‌تواند بعضی از وظایف و اختیارات خود را به شخص دیگری تفویض کند.
- (اصل سابق: وظایف و اختیارات رهبری: تعیین فقهای شورای نگهبان. نصب عالیترین مقام قضایی کشور. فرماندهی کلی نیروهای مسلح به ترتیب زیر: نصب و عزل رییس ستاد مشترک. نصب و عزل فرمانده کل سپاه پاسداران انقلاب اسلامی. تشکیل شورای عالی دفاع ملی، مرکب از هفت نفر از اعضای زیر: رییس جمهور. نخست‌وزیر. وزیر دفاع. رییس ستاد مشترک. فرمانده کل سپاه پاسداران انقلاب اسلامی. دو مشاور به تعیین رهبر. تعیین فرماندهان عالی نیروهای سه‌گانه به پیشنهاد شورای عالی دفاع. اعلام جنگ و صلح و بسیج نیروهای به پیشنهاد شورای

عالی دفاع. امضای حکم ریاست جمهور پس از انتخاب مردم. صلاحیت داوطلبان ریاست جمهوری از جهت دارا بودن شرایطی که در این قانون می‌آید باید قبل از انتخابات به تأیید شورای نگهبان و در دوره اول به تأیید رهبری برسد. عزل رییس جمهور با در نظر گرفتن مصالح کشور، پس از حکم دیوان عالی کشور به تخلف وی از وظایف قانونی یا رأی مجلس شورای ملی به عدم کفایت سیاسی او. عفو یا تخفیف مجازات محکومیت، در حدود موازین اسلامی، پس از پیشنهاد دیوان عالی کشور.

اصل ۱۱۱ - برکناری رهبر

هر گاه رهبر از انجام وظایف قانونی خود ناتوان شود یا فاقد یکی از شرایط مذکور در اصول پنجم و یک صد و نهم گردد، یا معلوم شود از آغاز فاقد بعضی از شرایط بوده است، از مقام خود برکنار خواهد شد. تشخیص این امر به عهده خبرگان مذکور در اصل یک صد و هشتم است. در صورت فوت یا کناره‌گیری یا عزل رهبر، خبرگان موظفند، در اسرع وقت نسبت به تعیین و معرفی رهبر جدید اقدام نمایند. تا هنگام معرفی رهبر، شورایی مرکب از رییس جمهور، رییس قوه قضاییه و یکی از فقهای شورای نگهبان انتخاب مجمع تشخیص مصلحت نظام، همه وظایف رهبری را به طور موقت به عهده می‌گیرد و چنانچه در این مدت یکی از آنان به هر دلیل نتواند انجام وظیفه نماید، فرد دیگر به انتخاب مجمع، با حفظ اکثریت فقهاء، در شورا به جای وی منصوب می‌گردد. این شورا در خصوص وظایف بندهای ۱ و ۳ و ۵ و ۱۰ و قسمت‌های (د) و (ه) و (و) بند ۶ اصل یک صد و دهم، پس از تصویب سه چهارم اعضاء مجمع تشخیص مصلحت نظام اقدام می‌کند. هر گاه رهبر بر اثر بیماری یا حداکثر دیگری موقتا از انجام وظایف رهبری ناتوان شود، در این مدت شورای مذکور در این اصل وظایف او را عهده‌دار خواهد بود.

(اصل سابق: هر گاه رهبر یا یکی از اعضای شورای رهبر یا یکی از اعضای شورای رهبری از انجام وظایف قانونی رهبری ناتوان شود یا فاقد یکی از شرایط مذکور در اصل یک صد و نهم گردد از مقام خود برکنار خواهد شد. تشخیص این امر به عهده خبرگان مذکور در اصل یک صد و هشتم است. مقررات تشکیل خبرگان برای رسیدگی و عمل به این اصل در اولین اجلاس خبرگان تعیین می‌شود.)

اصل ۱۱۲ - مجمع تشخیص مصلحت نظام

مجمع تشخیص مصلحت نظام برای تشخیص مصلحت نظام برای تشخیص مصلحت در مواردی که مصوبه مجلس شورای اسلامی را شورای نگهبان خلاف موازین شرع و یا قانون اساسی بداند و مجلس با در نظر گرفتن مصلحت نظام نظر شورای نگهبان را تأمین نکند و مشاوره در اموری که رهبری به آنان ارجاع می‌دهد و سایر وظایفی که در این قانون ذکر شده است به دستور رهبری تشکیل می‌شود. اعضاء ثابت و متغیر این مجمع را مقام رهبری تعیین می‌نماید. مقررات مربوط به مجمع توسط خود اعضاء تهیه و تصویب و به تأیید مقام رهبری خواهد رسید.

(اصل سابق: رهبر یا اعضای شورای رهبری در برابر قوانین با سایر افراد کشور مساوی هستند.)

اصل ۱۱۳

پس از مقام رهبری رییس جمهور عالیترین مقام رسمی کشور است و مسوولیت اجرای قانون اساسی و ریاست قوه مجریه را جز در اموری که مستقیماً به رهبری مربوط می‌شود، بر عهده دارد.

(اصل سابق: پس از مقام رهبری رییس جمهور عالیترین مقام رسمی کشور است و مسوولیت اجرای قانون اساسی و تنظیم روابط قوای سه گاه و ریاست قوه مجریه را جز در اموری که مستقیماً به رهبری مربوط می‌شود، بر عهده دارد.)

اصل ۱۱۴ - رییس جمهور

رییس جمهور برای مدت چهار سال با رأی مستقیم مردم انتخاب می‌شود و انتخاب مجدد او به صورت متوالی تنها برای یک دوره بلامانع است.

اصل ۱۱۵

رییس جمهور باید از میان رجال مذهبی و سیاسی که واجد شرایط زیر باشند انتخاب گردد: ایرانی‌الصل، تابع ایران، مدیر و مدبر، دارای حسن سابقه و امانت و تقوی، مومن و معتقد به مبانی جمهوری اسلامی ایران و مذهب رسمی کشور.

اصل ۱۱۶

نامزدهای ریاست جمهوری باید قبل از شروع انتخابات آمادگی خود را رسماً اعلام کنند. نحوه برگزاری انتخاب رییس جمهوری را قانون معین می‌کند.

اصل ۱۱۷

رئیس جمهور با اکثریت مطلق آراء شرکت کنندگان انتخاب می شود، ولی هر گاه در دوره نخست هیچ یک از نامزدها چنین اکثریتی به دست نیاورد، روز جمعه هفته بعد برای بار دوم رأی گرفته می شود. در دور دوم تنها دو نفر از نامزدها که در دور نخست آراء بیشتری داشته اند شرکت می کنند، ولی اگر بعضی از نامزدهای دارنده آراء بیشتر، از شرکت در انتخابات منصرف شوند، از میان بقیه، دو نفر که در دور نخست بیش از دیگران رأی داشته اند برای انتخاب مجدد معرف می شوند.

اصل ۱۱۸

مسئولیت نظارت بر انتخابات ریاست جمهوری طبق اصل نود و نهم بر عهده شورای نگهبان است ولی قبل از تشکیل نخستین شورای نگهبان بر عهده انجمن نظارتی است که قانون تعیین می کند.

اصل ۱۱۹

انتخاب رئیس جمهور جدید باید حداقل یک ماه پیش از پایان دوره ریاست جمهوری قبلی انجام شده باشد و در فاصله انتخاب رئیس جمهور جدید و پایان دوره ریاست جمهوری سابق، رئیس جمهور پیشین وظایف رئیس جمهوری را انجام می دهد.

اصل ۱۲۰

هر گاه در فاصله ده روز پیش از رأی گیری یکی از نامزدهایی که صلاحیت او طبق این قانون احراز شده فوت کند، انتخابات به مدت دو هفته به تأخیر می افتد. اگر در فاصله دور نخست و دور دوم نیز یکی از دو نفر حائز اکثریت دور نخست فوت کند، انتخابات برای دو هفته تمدید می شود.

اصل ۱۲۱ - سوگند رئیس جمهور

رئیس جمهور در مجلس شورای اسلامی در جلسه ای که با حضور رئیس قوه قضاییه و اعضای شورای نگهبان تشکیل می شود به ترتیب زیر سوگند یاد می کند و سوگندنامه را امضاء می نماید. "بسم الله الرحمن الرحیم من به عنوان رئیس جمهور در پیشگاه قرآن کریم و در برابر ملت ایران به خداوند قادر متعال سوگند یاد می کنم که پاسدار مذهب رسمی و نظام جمهوری اسلامی و قانون اساسی کشور باشم و همه استعداد و صلاحیت خویش را در راه ایفای مسئولیت هایی که بر عهده گرفته ام به کار گیرم و خود را وقف خدمت به مردم و اعتلای کشور، ترویج دین و اخلاق، پشتیبانی از حق و گسترش عدالت سازم و از هر گونه خودکامگی بپرهیزم و از آزادی و حرمت اشخاص و حقوقی که قانون اساسی برای خداوند و پیروی از پیامبر اسلام و ائمه اطهار علیهم السلام قدرتی را که ملت به عنوان امانتی مقدس به من سپرده است همچون امینی پارسا و فداکار نگاهدار باشم و آن را به منتخب ملت پس از خود بسپارم."

(اصل سابق: رئیس جمهور در مجلس شورای ملی در جلسه ای که با حضور رئیس دیوان عالی کشور و اعضای شورای نگهبان قانون اساسی تشکیل می شود به ترتیب زیر سوگند یاد می کند و سوگندنامه را امضاء می نماید. "بسم الله الرحمن الرحیم من به عنوان رئیس جمهور در پیشگاه قرآن کریم و در برابر ملت ایران به خداوند قادر متعال سوگند یاد می کنم که پاسدار مذهب رسمی و نظام جمهوری اسلامی و قانون اساسی کشور باشم و همه استعداد و صلاحیت خویش را در راه ایفای مسئولیت هایی که بر عهده گرفته ام به کار گیرم و خود را وقف خدمت به مردم و اعتلای کشور، ترویج دین و اخلاق، پشتیبانی از حق و گسترش عدالت سازم و از هر گونه خودکامگی بپرهیزم و از آزادی و حرمت اشخاص و حقوقی که قانون اساسی برای ملت شناخته است حمایت کنم. در حراست از مرزها و استقلال سیاسی و اقتصادی و فرهنگی کشور از هیچ اقدامی دریغ نورزم و با استعانت از خداوند و پیروی از پیامبر اسلام و ائمه اطهار علیهم السلام قدرتی را که ملت به عنوان امانتی مقدس به من سپرده است همچون امینی پارسا و فداکار نگاهدار باشم و آن را به منتخب ملت پس از خود بسپارم.")

اصل ۱۲۲

رئیس جمهور در حدود اختیارات و وظایفی که به موجب قانون اساسی و یا قوانین عادی به عهده دارد در برابر ملت و رهبر و مجلس شورای اسلامی مسئول است.

(اصل سابق: رییس جمهور در حدود اختیارات و وظایف خویش در برابر ملت مسئول است، نحوه رسیدگی به تخلف از این مسوولیت را قانون معین می‌کند).

اصل ۱۲۳

رییس جمهور موظف است مصوبات مجلس یا نتیجه همه‌پرسی را پس از طی مراحل قانونی و ابلاغ به وی امضاء کند و برای اجرا در اختیار مسئولان بگذارد.

اصل ۱۲۴

رییس جمهور می‌تواند برای انجام وظایف قانونی خود معاونانی داشته باشد. معاون اول رییس جمهور با موافقت وی اداره هیأت وزیران و مسوولیت هماهنگی سایر معاونت‌ها را به عهده خواهد داشت.
(اصل سابق: رییس جمهور فردی را برای نخست‌وزیری نامزد می‌کند و پس از کسب رأی تمایل از مجلس شورای ملی حکم نخست‌وزیری برای او صادر می‌نماید).

اصل ۱۲۵ - قراردادهای توافق‌نامه‌های بین‌المللی

امضای عهدنامه‌ها، مقاله‌نامه‌ها، موافقت‌نامه‌ها و قراردادهای دولت ایران با سایر دولت‌ها و همچنین امضای پیمان‌های مربوط به اتحادیه‌های بین‌المللی پس از تصویب مجلس شورای اسلامی با رییس جمهور یا نماینده قانونی او است.

اصل ۱۲۶

رییس جمهور مسوولیت امور برنامه و بودجه و امور اداری و استخدامی کشور را مستقیماً بر عهده دارد و می‌تواند اداره آنها را به عهده دیگری بگذارد.
(اصل سابق: تصویب‌نامه‌ها و آیین‌نامه‌های دولت پس از تصویب هیأت وزیران به اطلاع رییس جمهور می‌رسد و در صورتی که آنها را بر خلاف قوانین بیابد با ذکر دلیل برای تجدید نظر به هیأت وزیران می‌فرستند).

اصل ۱۲۷

رییس جمهور می‌تواند در موارد خاص، بر حسب ضرورت با تصویب هیأت وزیران نماینده، یا نمایندگان ویژه با اختیارات مشخص تعیین نماید. در این موارد تصمیمات نماینده یا نمایندگان مذکور در حکم تصمیمات رییس جمهور و هیأت وزیران خواهد بود.
(اصل سابق: هر گاه رییس جمهور لازم بداند جلسه هیأت وزیران در حضور او به ریاست وی تشکیل می‌شود).

اصل ۱۲۸

سفیران به پیشنهاد وزیر امور خارجه و تصویب رییس جمهور تعیین می‌شوند. رییس جمهور استوارنامه سفیران را امضاء می‌کند و استوارنامه سفیران کشورهای دیگر را می‌پذیرد.
(اصل سابق: رییس جمهور استوارنامه سفیران را امضاء می‌کند و استوارنامه سفیران کشورهای دیگر را می‌پذیرد).

اصل ۱۲۹

اعطای نشان‌های دولتی با رییس جمهور است.

اصل ۱۳۰ - استعفای رییس جمهور

رییس جمهور استعفای خود را به رهبر تقدیم می‌کند و تا زمانی که استعفای او پذیرفته نشده است به انجام وظایف خود ادامه می‌دهد.
(اصل سابق: در هنگام غیبت یا بیماری رییس جمهور شورایی به نام شورای موقت ریاست جمهوری مرکب از نخست‌وزیر، رییس مجلس شورای ملی و رییس دیوان عالی کشور وظایف او را انجام می‌دهد، مشروط بر این که عذر رییس جمهور بیش از دو ماه ادامه نیابد و نیز در مورد عزل

رییس جمهور یا در مواردی که مدت ریاست جمهوری سابق پایان یافته و رییس جمهور جدید بر اثر موانعی هنوز انتخاب نشده، وظایف ریاست جمهوری بر عهده این شوری است.)

اصل ۱۳۱

در صورت فوت، عزل، استعفاء، غیبت یا بیماری بیش از دو ماه رییس جمهور و یا در موردی که مدت ریاست جمهوری پایان یافته و رییس جمهور جدید بر اثر موانعی هنوز انتخاب نشده و یا امور دیگری از این قبیل، معاون اول رییس جمهور یا موافقت رهبری اختیارات و مسوولیت های وی را بر عهده می گیرد و شورایی متشکل از رییس مجلس و رییس قوه قضاییه و معاون اول رییس جمهور موظف است ترتیبی دهد که حداکثر ظرف مدت پنجاه روز رییس جمهور جدید انتخاب شود، در صورت فوت معاون اول و یا امور دیگری که مانع انجام وظایف وی گردد و نیز در صورتی که رییس جمهور معاون اول نداشته باشد مقام رهبری فرد دیگری را به جای او منصوب می کند.

(اصل سابق: در صورت فوت، کناره گیری یا بیماری بیش از دو ماه و عزل رییس جمهور، یا موجبات دیگری از این گونه، شورای موقت ریاست جمهوری موظف است ترتیبی دهد که حداکثر ظرف پنجاه روز رییس جمهور جدید انتخاب شود و در این مدت وظایف و اختیارات ریاست جمهوری را جز در امر همه پرسی بر عهده دارد.)

اصل ۱۳۲

در مدتی که اختیارات و مسوولیت های رییس جمهور بر عهده معاون اول یا فرد دیگری است که به موجب اصل یک صد و یکم منصوب می گردد، وزراء را نمی توان استیضاح کرد یا به آنان رأی عدم اعتماد داد و نیز نمی توان برای تجدید نظر در قانون اساسی و یا امر همه پرسی اقدام نمود.

(اصل سابق: در مدتی که وظایف رییس جمهور بر عهده شورای موقت ریاست جمهوری است دولت را نمی توان استیضاح کرد یا به آن رأی عدم اعتماد داد و نیز نمی توان برای تجدید نظر در قانون اساسی اقدام نمود.)

اصل ۱۳۳

وزراء توسط رییس جمهور تعیین و برای رفتن رأی اعتماد به مجلس معرفی می شوند با تغییر مجلس، گرفتن رأی اعتماد جدید برای وزراء لازم نیست. تعداد وزیران و حدود اختیارات هر یک از آنان را قانون معین می کند.

(اصل سابق: وزراء به پیشنهاد نخست وزیر و تصویب رییس جمهور معین و برای گرفتن رأی اعتماد به مجلس معرفی می شوند. تعداد وزیران و حدود اختیارات هر یک از آنان را قانون معین می کند.)

اصل ۱۳۴

ریاست هیأت وزیران با رییس جمهور است که بر کار وزیران نظارت دارد و با اتخاذ تدابیر لازم به هماهنگ ساختن تصمیم های وزیران و هیأت دولت می پردازد و با همکاری وزیران، برنامه و خط مشی دولت را تعیین و قوانین را اجرا می کند. در موارد اختلاف نظر و یا تداخل در وظایف قانونی دستگاه های دولتی در صورتی که نیاز به تفسیر یا تغییر قانون نداشته باشد، تصمیم هیأت وزیران که به پیشنهاد رییس جمهور اتخاذ می شود لازم الاجرا است. رییس جمهور در برابر مجلس مسئول اقدامات هیأت وزیران است.

(اصل سابق: ریاست هیأت وزیران با نخست وزیر است که بر کار وزیران نظارت دارد و با اتخاذ تدابیر لازم به هماهنگ ساختن تصمیم های دولت می پردازد و با همکاری وزیران، برنامه و خط مشی دولت را تعیین و قوانین را اجرا می کند. نخست وزیر در برابر مجلس مسئول اقدامات هیأت وزیران است.)

اصل ۱۳۵

وزراء تا زمانی که عزل نشده اند و یا بر اثر استیضاح یا درخواست رأی اعتماد، مجلس به آنها رأی عدم اعتماد نداده است در سمت خود باقی می مانند. استعفا هیأت وزیران یا هر یک از آنان به رییس جمهور تسلیم می شود و هیأت وزیران تا تعیین دولت جدید به وظایف خود ادامه خواهند داد. رییس جمهور می تواند برای وزارتخانه هایی که وزیر ندارند حداکثر برای مدت سه ماه سرپرست تعیین نماید.

(اصل سابق: نخست وزیر تا زمانی که مورد اعتماد مجلس است در سمت خود باقی می ماند استعفا دولت به رییس جمهور تسلیم می شود و تا تعیین دولت جدید نخست وزیر به وظایف خود ادامه می دهد.)

اصل ۱۳۶

رئیس جمهور می‌تواند وزراء را عزل کند و در این صورت باید برای وزیر یا وزیران جدید از مجلس رأی اعتماد بگیرد، و در صورتی که پس از ابراز اعتماد مجلس به دولت نیمی از هیأت وزیران تغییر نماید باید مجدداً از مجلس شورای اسلامی برای هیأت وزیران تقاضای رأی اعتماد کند.

(اصل سابق: هر گاه نخست‌وزیر بخواهد وزیری را عزل کند و وزیر دیگری را به جای او برگزیند، باید این عزل و نصب با تصویب رئیس جمهور باشد و برای وزیر جدید از مجلس رأی اعتماد بگیرد و در صورتی که پس از ابراز اعتماد مجلس به دولت، نیمی از اعضای هیأت وزیران تغییر نمایند دولت باید مجدداً از مجلس تقاضای رأی اعتماد کند.)

اصل ۱۳۷

هر یک از وزیران مسئول وظایف خاص خویش در برابر رئیس جمهور و مجلس است و در اموری که به تصویب هیأت وزیران می‌رسد مسئول اعمال دیگران نیز هست.

(اصل سابق: هر یک از وزیران، مسئول وظایف خاص خویش در برابر مجلس است، ولی در اموری که به تصویب هیأت وزیران می‌رسد مسئول اعمال دیگران نیز هست.)

اصل ۱۳۸

علاوه بر مواردی که هیأت وزیران یا وزیری مأمور تدوین آیین‌نامه‌های اجرایی قوانین می‌شود، هیأت وزیران حق دارد برای انجام وظایف اداری و تأمین اجرای قوانین و تنظیم سازمان‌های اداری به وضع تصویب‌نامه و آیین‌نامه بپردازد. هر یک از وزیران نیز در حدود وظایف خویش و مصوبات هیأت وزیران حق وضع آیین‌نامه و صدور بخشنامه را دارد ولی مفاد این مقررات نباید با متن و روح قوانین مخالف باشد. دولت می‌تواند تصویب برخی از امور مربوط به وظایف خود را به کمیسیون‌های مشتمل از چند وزیر واگذار نماید. مصوبات این کمیسیون‌ها در محدوده قوانین پس از تأیید رئیس جمهور لازم‌الاجرا است.

تصویب‌نامه‌ها و آیین‌نامه‌های دولت و مصوبات کمیسیون‌های مذکور در این اصل، ضمن ابلاغ برای اجرا به اطلاع رئیس مجلس شورای اسلامی می‌رسد تا در صورتی که آنها را بر خلاف قوانین بیابد با ذکر دلیل برای تجدید نظر به هیأت وزیران بفرستد.

(اصل سابق: علاوه بر مواردی که هیأت وزیران یا وزیری مأمور تدوین آیین‌نامه‌های اجرایی قوانین می‌شود هیأت وزیران حق دارد برای انجام وظایف اداری و تأمین اجرای قوانین و تنظیم سازمان‌های اداری به وضع تصویب‌نامه و آیین‌نامه بپردازد. هر یک از وزیران نیز در حدود وظایف خویش و مصوبات هیأت وزیران حق وضع آیین‌نامه و صدور بخشنامه را دارد، ولی مفاد این مقررات نباید با متن و روح قوانین مخالف باشد.)

اصل ۱۳۹

اصلح دعاوی راجع به اموال عمومی و دولتی یا ارجاع آن به داوری در هر مورد، موقوف به تصویب هیأت وزیران است و باید به اطلاع مجلس برسد. در مواردی که طرف دعوی خارجی باشد و در موارد مهم داخلی باید به تصویب مجلس نیز برسد. موارد مهم را قانون تعیین می‌کند.

اصل ۱۴۰

رسیدگی به اتهام رئیس جمهور و معاونان او و وزیران در مورد جرائم عادی با اطلاع مجلس شورای اسلامی در دادگاه‌های عمومی دادگستری انجام می‌شود.

(اصل سابق: رسیدگی به اتهام رئیس جمهور و نخست‌وزیر و وزیران در مورد جرائم عادی با اطلاع مجلس شورای ملی در دادگاه‌های عمومی دادگستری انجام می‌شود.)

اصل ۱۴۱

رئیس جمهور، معاونان رئیس جمهور، وزیران و کارمندان دولت نمی‌توانند بیش از یک شغل دولتی داشته باشند و داشتن هر نوع شغل دیگر در موسساتی که تمام یا قسمتی از سرمایه آن متعلق به دولت یا موسسات عمومی است و نمایندگی مجلس شورای اسلامی و وکالت دادگستری و مشاوره حقوقی و نیز ریاست و مدیریت عامل یا عضویت در هیأت مدیره انواع مختلف شرکت‌های خصوصی، جز شرکت‌های تعاونی ادارات و موسسات برای آنان ممنوع است. سمت‌های آموزشی در دانشگاه‌ها و موسسات تحقیقاتی از این حکم مستثنی است.

(اصل سابق: رییس جمهور، نخست‌وزیر، وزیران و کارمندان دولت نمی‌توانند بیش از یک شغل دولتی داشته باشند و داشتن هر نوع شغل دیگر در موسساتی که تمام یا قسمتی از سرمایه آن متعلق به دولت یا موسسات عمومی است و نمایندگی مجلس شورای ملی و وکالت دادگستری و مشاوره حقوقی و نیز ریاست و مدیریت عامل یا عضویت در هیأت مدیره انواع مختلف شرکت های خصوصی، جز شرکت های تعاونی ادارات و موسسات برای آنان ممنوع است. سمت های آموزشی در دانشگاه‌ها و موسسات تحقیقاتی از این حکم مستثنی است. نخست‌وزیر می‌تواند در موارد ضرورت به طور موقت تصدی برخی از وزارتخانه‌ها را بپذیرد.)

اصل ۱۴۲

دارایی رهبر، رییس جمهور، معاونان رییس جمهور، وزیران و همسر و فرزندان آنان قبل و بعد از خدمت، توسط رییس قوه قضاییه رسیدگی می‌شود که بر خلاف حق، افزایش نیافته باشد.

(اصل سابق: دارایی رهبر یا اعضای شورای رهبری، رییس جمهور، نخست‌وزیر، وزیران و همسر و فرزندان آنان قبل و بعد از خدمت، توسط دیوان عالی کشور رسیدگی می‌شود که بر خلاف حق افزایش نیافته باشد.)

اصل ۱۴۳

ارتش جمهوری اسلامی ایران پاسداری از استقلال و تمامیت ارضی و نظام جمهوری اسلامی کشور را بر عهده دارد.

اصل ۱۴۴

ارتش جمهوری اسلامی ایران باید ارتشی اسلامی باشد که ارتشی مکتبی و مردمی است و باید افرادی شایسته را به خدمت بپذیرد که به اهداف انقلاب اسلامی مومن و در راه تحقق آن فداکار باشند.

اصل ۱۴۵

هیچ فرد خارجی به عضویت در ارتش و نیروهای انتظامی کشور پذیرفته نمی‌شود.

اصل ۱۴۶

استقرار هر گونه پایگاه نظامی خارجی در کشور هر چند به عنوان استفاده‌های صلح‌آمیز باشد ممنوع است.

اصل ۱۴۷

دولت باید در زمان صلح از افراد و تجهیزات فنی ارتش در کارهای امدادی، آموزشی، تولیدی، و جهاد سازندگی، با رعایت کامل موازین عدل اسلامی استفاده کند در حدی که به آمادگی رزمی آسیبی وارد نیاید.

اصل ۱۴۸

هر نوع بهره‌برداری شخصی از وسائل و امکانات ارتش و استفاده شخصی از افراد آنها به صورت گماشته، راننده شخصی و نظایر اینها ممنوع است.

اصل ۱۴۹

ترفیعی درجه نظامیان و سلب آن به موجب قانون است.

اصل ۱۵۰

سپاه پاسداران انقلاب اسلامی که در نخستین روزهای پیروزی این انقلاب تشکیل شد، برای ادامه نقش خود در نگرهبانی از انقلاب و دستاوردهای آن پابرجا می‌ماند. حدود وظایف و قلمرو مسوولیت این سپاه در رابطه با وظایف و قلمرو مسوولیت نیروهای مسلح دیگر با تأکید بر همکاری و هماهنگی برادرانه میان آنها به وسیله قانون تعیین می‌شود.

اصل ۱۵۱

به حکم آیه کریمه " واعدوا لهم ما استطعتم من قوه و من رباط الخيل ترهبون به عدوالله و عدوكم و آخرین من دونهم لاتعلمونهم الله يعلمهم" دولت موظف است برای همه افراد کشور برنامه و امکانات آموزش نظامی را بر طبق موازین اسلامی فراهم نماید، به طوری که همه افراد همواره توانایی دفاع مسلحانه از کشور و نظام جمهوری اسلامی ایران را داشته باشند، ولی داشتن اسلحه باید با اجازه مقامات رسمی باشد.

اصل ۱۵۲

سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران بر اساس نفی هر گونه سلطه‌جویی و سلطه‌پذیری، حفظ استقلال همه جانبه و تمامیت ارضی کشور، دفاع از حقوق همه مسلمانان و عدم تعهد در برابر قدرت‌های سلطه‌گر و روابط صلح‌آمیز متقابل با دول غیر محارب استوار است.

اصل ۱۵۳

هر گونه قرارداد که موجب سلطه بیگانه بر منابع طبیعی و اقتصادی، فرهنگ، ارتش و دیگر شئون کشور گردد ممنوع است.

اصل ۱۵۴

جمهوری اسلامی ایران سعادت انسان در کل جامعه بشری را آرمان خود می‌داند و استقلال و آزادی و حکومت حق و عدل را حق همه مردم جهان می‌شناسد. بنابراین در عین خودداری کامل از هر گونه دخالت در امور داخلی ملت‌های دیگر، از مبارزه حق‌طلبانه مستضعفین در برابر مستکبرین در هر نقطه از جهان حمایت می‌کند.

اصل ۱۵۵

دولت جمهوری اسلامی ایران می‌تواند به کسانی که پناهندگی سیاسی بخواهند پناه دهد مگر این که بر طبق قوانین ایران خائن و تبهکار شناخته شوند.

اصل ۱۵۶ - وظایف قوه قضاییه

قوه قضاییه قوه‌ای است مستقل که پشتیبان حقوق فردی و اجتماعی و مسئول تحقق بخشیدن به عدالت و عهده‌دار وظایف زیر است: ۱ - رسیدگی و صدور حکم در مورد تظلمات، تعدیات، شکایات، حل و فصل دعاوی و رفع خصومات و اخذ تصمیم و اقدام لازم در آن قسمت از امور حسبیه، که قانون معین می‌کند. ۲ - احیای حقوق عامه و گسترش عدل و آزادی‌های مشروع. ۳ - نظارت بر حسن اجرای قوانین. ۴ - کشف جرم و تعقیب مجازات و تعزیر مجرمین و اجرای حدود و مقررات مدون جزایی اسلام. ۵ - اقدام مناسب برای پیشگیری از وقوع جرم و اصلاح مجرمین.

اصل ۱۵۷

به منظور انجام مسوولیت‌های قوه قضاییه در کلیه امور قضایی و اداری و اجرایی قمام رهبری یک نفر مجتهد عادل و آگاه به امور قضایی و مدیر و مدبر را برای مدت پنج سال به عنوان رئیس قوه قضاییه تعیین می‌نماید که عالیترین مقام قوه قضاییه است. (اصل سابق: به منظور انجام مسوولیت‌های قوه قضاییه شورایی به نام شورای عالی قضایی تشکیل می‌گردد که بالاترین مقام قوه قضاییه است و وظایف آن به شرح زیر است: ایجاد تشکیلات لازم در دادگستری به تناسب مسوولیت‌های اصل یک صد و پنجاه و ششم. تهیه لوایح قضایی متناسب با جمهوری اسلامی. استخدام قضات عادل و شایسته و عزل و نصب آنها و تغییر محل مأموریت و تعیین مشاغل و ترفیح آنان و مانند اینها از امور اداری، طبق قانون.)

اصل ۱۵۸

وظایف رئیس قوه قضاییه به شرح زیر است:

۱. ایجاد تشکیلات لازم در دادگستری به تناسب مسوولیت‌های اصل یک صد و پنجاه و ششم.
۲. تهیه لوایح قضایی متناسب با جمهوری اسلامی.

۳. استخدام قضات عادل و شایسته و عزل و نصب آنها و تغییر محل مأموریت و تعیین مشاغل و ترفیع آنان و مانند اینها از امور اداری، طبق قانون.

(اصل سابق: شورای عالی قضایی از پنج عضو تشکیل می‌شود: رییس دیوان عالی کشور. دادستان کل کشور. سه نفر قاضی مجتهد و عادل به انتخاب قضات کشور. اعضای این شورا برای مدت پنج سال و طبق قانون انتخاب می‌شوند و انتخاب مجددشان بلامانع است. شرایط انتخاب شونده و انتخاب کننده را قانون معین می‌کند.

اصل ۱۵۹

مرجع رسمی تظلمات و شکایات، دادگستری است. تشکیل دادگاه‌ها و تعیین صلاحیت آنها منوط به حکم قانون است.

اصل ۱۶۰

وزیر دادگستری مسوولیت کلیه مسائل مربوطه به روابط قوه قضاییه با قوه مجریه و قوه مقننه را بر عهده دارد و از میان کسانی که رییس قوه قضاییه به رییس جمهور پیشنهاد می‌کند انتخاب می‌گردد. رییس قوه قضاییه می‌تواند اختیارات تام مالی و اداری و نیز اختیارات استخدامی غیر قضات را به وزیر دادگستری تفویض کند. در این صورت وزیر دادگستری دارای همان اختیارات و وظایفی خواهد بود که در قوانین برای وزراء به عنوان عالیترین مقام اجرایی پیش‌بینی می‌شود.

(اصل سابق: وزیر دادگستری مسوولیت کلیه مسائل مربوط به روابط قوه قضاییه با قوه مجریه و قوه مقننه را بر عهده دارد و از میان کسانی که شورای عالی قضایی به نخست‌وزیر پیشنهاد می‌کند انتخاب می‌گردد).

اصل ۱۶۱

دیوان عالی کشور به منظور نظارت بر اجرای صحیح قوانین در محاکم و ایجاد وحدت رویه قضایی و انجام مسوولیت هایی که طبق قانون به آن محول می‌شود بر اساس ضوابطی که رییس قوه قضاییه تعیین می‌کند تشکیل می‌گردد.

(اصل سابق: دیوان عالی کشور به منظور نظارت بر اجرای صحیح قوانین در محاکم و ایجاد وحدت رویه قضایی و انجام مسوولیت هایی که طبق قانون به آن محول می‌شود بر اساس ضوابطی که شورای عالی قضایی تعیین می‌کند تشکیل می‌گردد).

اصل ۱۶۲

رییس دیوان عالی کشور و دادستان کل باید مجتهد عادل و آگاه به امور قضایی باشند و رییس قوه قضاییه با مشورت قضات دیوان عالی کشور آنها را برای مدت پنج سال به این سمت منصوب می‌کند.

(اصل سابق: رییس دیوان عالی کشور و دادستان کل باید مجتهد عادل و آگاه به امور قضایی باشند و رهبری یا مشورت قضات دیوان عالی کشور آنها را برای مدت پنج سال به این سمت منصوب می‌کنند).

اصل ۱۶۳

صفات و شرایط قاضی طبق موازین فقهی به وسیله قانون معین می‌شود.

اصل ۱۶۴

قاضی را نمی‌توان از مقامی که شاغل آن است بدون محاکمه و ثبوت جرم یا تخلفی که موجب انفصال است به طور موقت یا دائم منفصل کرد یا بدون رضای او محل خدمت یا سمتش را تغییر داد مگر به اقتضای مصلحت جامعه با تصمیم رییس قوه قضاییه پس از مشورت با رییس دیوان عالی کشور و دادستان کل. نقل و انتقال دوره‌ای قضات بر طبق ضوابط کلی که قانون تعیین می‌کند صورت می‌گیرد.

(اصل سابق: قاضی را نمی‌توان از مقامی که شاغل آنست بدون محاکمه و ثبوت جرم یا تخلفی که موجب انفصال است به طور موقت یا دائم منفصل کرد یا بدون رضای او محل خدمت یا سمتش را تغییر داد مگر به اقتضای مصلحت جامعه با تصویب اعضای شورای عالی قضایی به اتفاق آراء. نقل و انتقال دوره‌ای قضات بر طبق ضوابط کلی که قانون تعیین می‌کند صورت می‌گیرد).

اصل ۱۶۵

محاكمات، علنی انجام می‌شود و حضور افراد بلامانع است مگر آن که به تشخیص دادگاه، علنی بودن آن منافی عفت عمومی یا نظم عمومی باشد یا در دعاوی خصوصی طرفین دعوا تقاضا کنند که محاکمه علنی نباشد.

اصل ۱۶۶

احکام دادگاه‌ها باید مستدل و مستند به مواد قانون و اصولی باشد که بر اساس آن حکم صادر شده است.

اصل ۱۶۷

قاضی موظف است کوشش کند حکم هر دعوا را در قوانین مدونه بیابد و اگر نیابد با استناد به منابع معتبر اسلامی یا فتاوی معتبر، حکم قضیه را صادر نماید و نمی‌تواند به بهانه سکوت یا نقص یا اجمال یا تعارض قوانین مدونه از رسیدگی به دعوا و صدور حکم امتناع ورزد.

اصل ۱۶۸

رسیدگی به جرائم سیاسی و مطبوعاتی علنی است و با حضور هیأت منصفه در محاکم دادگستری صورت می‌گیرد. نحوه انتخاب، شرایط، اختیارات هیأت منصفه و تعریف جرم سیاسی را قانون بر اساس موازین اسلامی معین می‌کند.

اصل ۱۶۹

هیچ فعلی یا ترک فعلی به استناد قانونی که بعد از آن وضع شده است جرم محسوب نمی‌شود.

اصل ۱۷۰

قضات دادگاه‌ها مکلفند از اجرای تصویب‌نامه‌ها و آیین‌نامه‌های دولتی که مخالف با قوانین و مقررات اسلامی یا خارج از حدود اختیارات قوه مجریه است خودداری کنند و هر کس می‌تواند ابطال این گونه مقررات را از دیوان عدالت اداری تقاضا کند.

اصل ۱۷۱

هر گاه در اثر تفسیر یا اشتباه قاضی در موضوع یا در حکم یا در تطبیق حکم بر مورد خاص، ضرر مادی یا معنوی متوجه کسی گردد، در صورت تقصر، مقصر طبق موازین اسلامی ضامن است و در غیر این صورت خسارت به وسیله دولت جبران می‌شود، و در هر حال از متهم اعاده حیثیت می‌گردد.

اصل ۱۷۲

برای رسیدگی به جرائم مربوط به وظایف خاص نظامی یا انتظامی اعضاء ارتش، ژاندارمری، شهربانی و سپاه پاسداران انقلاب اسلامی، محاکم نظامی مطابق قانون تشکیل می‌گردد، ولی به جرائم عمومی آنان یا جرائمی که در مقام ضابط دادگستری مرتکب شوند در محاکم عمومی رسیدگی می‌شود. دادستانی و دادگاه‌های نظامی، بخشی از قوه قضاییه کشور و مشمول اصول مربوط به این قوه هستند.

اصل ۱۷۳

به منظور رسیدگی به شکایات، تظلمات و اعتراضات مردم نسبت به مأمورین یا واحدها با آیین‌نامه‌های دولتی و احقاق حقوق آنها، دیوانی به نام "دیوان عدالت اداری" زیر نظر رییس قوه قضاییه تأسیس می‌گردد. حدود اختیارات و نحوه عمل این دیوان را قانون تعیین می‌کند. (اصل سابق: اصل یک صد وهفتاد و سوم به منظور رسیدگی به شکایات، تظلمات و اعتراضات مردم نسبت به مأمورین یا واحدها یا آیین‌نامه‌های دولتی و احقاق حقوق آنها دیوانی به نام دیوان عدالت اداری زیر نظر شورای عالی قضایی تأسیس می‌گردد. حدود اختیارات و نحوه عمل این دیوان را قانون تعیین می‌کند.)

اصل ۱۷۴

براساس حق نظارت قوه قضاییه نسبت به حسن جریان امور و اجرای صحیح قوانین در دستگاه‌های اداری سازمانی به نام "سازمان بازرسی کل کشور" زیر نظر رییس قوه قضاییه تشکیل می‌گردد. حدود اختیارات و وظایف این سازمان را قانون تعیین می‌کند.
(اصل سابق: بر اساس حق نظارت قوه قضاییه نسبت به حسن جریان امور و اجراء صحیح قوانین در دستگاه‌های اداری سازمانی به نام "سازمان بازرسی کل کشور" زیر نظر شورای عالی قضایی تشکیل می‌گردد. حدود اختیارات و وظایف این سازمان را قانون معین می‌کند.)

اصل ۱۷۵

در صدا و سیمای جمهوری اسلامی ایران، آزادی بیان و نشر افکار با رعایت موازین اسلامی و مصالح کشور باید تأمین گردد. نصب و عزل رییس سازمان صدا و سیمای جمهوری اسلامی ایران با مقام رهبری است و شورایی مرکب از نمایندگان رییس جمهور و رییس قوه قضاییه و مجلس شورای اسلامی (هر کدام دو نفر) نظارت بر این سازمان خواهند داشت. خط مشی و ترتیب اداره سازمان و نظارت بر آن را قانون معین می‌کند.
(اصل سابق: در رسانه‌های گروهی (رادیو و تلویزیون) آزادی انتشارات و تبلیغات طبق موازین اسلامی باید تأمین شود. این رسانه‌ها زیر نظر مشترک قوای سه گانه قضاییه (شورای عالی قضایی)، مقننه و مجریه اداره خواهد شد. ترتیب آن را قانون معین می‌کند.)
اصل یکصد و هفتاد و ششم به موجب اصلاحاتی که در سال ۱۳۶۸ نسبت به قانون اساسی صورت گرفته، به قانون اساسی الحاق شده است: قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران که در دوازده فصل مشتمل بر یک صد و هفتاد و پنج اصل تنظیم گردیده و با اکثریت دو سوم مجموع نمایندگان مجلس بررسی نهایی قانون اساسی به تصویب رسیده است در تاریخ بیست و چهارم آبان ماه یک هزار و سیصد و پنجاه و هشت هجری شمسی مطابق با بیست و چهارم ذی‌الحجه یک هزار و سیصد و نود و نه هجری قمری به تصویب نهایی رسید.

اصل ۱۷۶ - وظایف شورای عالی امنیت ملی

به منظور تأمین منافع ملی و پاسداری از انقلاب اسلامی و تمامیت ارضی و حاکمیت ملی "شورای عالی امنیت ملی" به ریاست رییس جمهور، با وظایف زیر تشکیل می‌گردد.

۱. تعیین سیاست‌های دفاعی - امنیتی کشور در محدوده سیاست های کلی تعیین شده از طرف مقام رهبری.
۲. هماهنگ نمودن فعالیت‌های سیاسی، اطلاعاتی، اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی در ارتباط با تدابیر کلی دفاعی - امنیتی.
۳. بهره‌گیری از امکانات مادی و معنوی کشور برای مقابله با تهدیدهای داخلی و خارجی.

اعضای شورا عبارتند از:

۱. روسای قوای سه گانه
۲. رییس ستاد فرماندهی کل نیروهای مسلح
۳. مسوول امور برنامه و بودجه
۴. دو نماینده به انتخاب مقام رهبری
۵. وزیر امور خارجه، کشور، اطلاعات
۶. حسب مورد وزیر مربوط و عالیترین مقام ارتش و سپاه

شورای عالی امنیت ملی به تناسب وظایف خود شوراهای فرعی از قبیل شورای دفاع و شورای امنیت کشور تشکیل می‌دهد. ریاست هر یک از شوراهای فرعی با رییس جمهور یا یکی از اعضای شورای عالی است که از طرف رییس جمهور تعیین می‌شود. حدود اختیارات و وظایف شوراهای فرعی را قانونی معین می‌کند و تشکیلات آنها به تصویب شورای عالی می‌رسد. مصوبات شورای عالی امنیت ملی پس از تأیید مقام رهبری قابل اجراست.

اصل یک صد و هفتاد و ششم به موجب اصلاحاتی که در سال ۱۳۶۸ نسبت به قانون اساسی صورت گرفته، به قانون اساسی الحاق شده است.

اصل ۱۷۷ - بازنگری در قانون اساسی

بازنگری در قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، در موارد ضروری به ترتیب زیر انجام می‌گیرد. مقام رهبری پس از مشورت با مجمع تشخیص مصلحت نظام طی حکمی خطاب به رییس جمهور موارد اصلاح یا متمیم قانون اساسی را به شورای بازنگری قانون اساسی با ترکیب زیر پیشنهاد می‌نماید:

۱. اعضای شورای نگهبان.

۲. روسای قوای سه گانه.
۳. اعضای ثابت مجمع تشخیص مصلحت نظام.
۴. پنج نفر از اعضای مجلس خبرگان رهبری.
۵. ده نفر به انتخاب مقام رهبری.
۶. سه نفر از هیأت وزیران.
۷. سه نفر از قوه قضاییه.
۸. ده نفر از نمایندگان مجلس شورای اسلامی.
۹. سه نفر از دانشگاهیان.

شیوه کار و کیفیت انتخاب و شرایط آن را قانون معین می‌کند. مصوبات شورا پس از تأیید و امضای مقام رهبری باید از طریق مراجعه به آراء عمومی به تصویب اکثریت مطلق شرکت‌کنندگان در همه‌پرسی برسد. رعایت ذیل اصل پنجاه و نهم در مورد همه‌پرسی "بازنگری در قانون اساسی" لازم نیست. محتوای اصول مربوط به اسلامی بودن نظام و ابتدای کلیه قوانین و مقررات بر اساس موازین اسلامی و پایه‌های ایمانی و اهداف جمهوری اسلامی ایران و جمهوری بودن حکومت و ولایت امر و امامت امت و نیز اداره امور کشور با اتکاء به آراء عمومی و دین و مذهب رسمی ایران تغییر ناپذیر است.

اصل یکصد و هفتاد و هفتم به موجب اصلاحاتی که در سال ۱۳۶۸ نسبت به قانون اساسی صورت گرفته، به قانون اساسی الحاق شده است.

قانون تدوین و تنقیح قوانین و مقررات کشور مصوب ۱۳۸۹

فصل اول - کلیات

ماده ۱- به موجب این قانون تدوین و تنقیح قوانین کشور به عهده معاونت قوانین مجلس شورای اسلامی که به اختصار معاونت نامیده می‌شود به شرح مندرج در این قانون می‌باشد.

تبصره - اعمال و وظایف این معاونت شامل حیطه اختیارات تقنینی نمایندگان مجلس شورای اسلامی نمی‌باشد.

ماده ۲- کلیه دستگاه‌های حکومتی که مقررات وضع می‌کنند از قبیل هیأت دولت، شورای عالی انقلاب فرهنگی، هیأت عمومی دیوان عالی کشور، هیأت عمومی دیوان عدالت اداری همچنین دستگاه‌هایی که مقررات آنها لزوم اجراء دارد، موظفند تمام مصوبات خود را جهت اعمال این قانون به مجلس شورای اسلامی ارسال نمایند.

تبصره - مجلس خبرگان، مجمع تشخیص مصلحت نظام، شورای عالی امنیت ملی و شورای نگهبان از شمول این ماده مستثنی می‌باشند.

فصل دوم - وظایف

ماده ۳- وظایف معاونت در امور تنقیح به شرح زیر است:

- ۱- تنقیح کلیه قوانین کشور و اعلام قوانین معتبر و حاکم از راه‌های زیر:
 - ۱-۱- جمع‌آوری و تفکیک و طبقه‌بندی موضوعی قوانین کشور و تهیه و تنظیم فهرست‌های موضوعی؛ تاریخی و سایر موارد.
 - ۱-۲- تشخیص تعارضات موجود در مقررات و اعلام آن به مرجع تصویب‌کننده جهت اقدام قانونی.
 - ۱-۳- تشخیص مقرراتی که موضوع آنها منتفی شده است و اعلام آنها به مرجع تصویب‌کننده جهت اقدام قانونی.
 - ۱-۴- تهیه پیشنهاد جهت نسخ قوانینی که موضوع آنها منتفی یا نسخ ضمنی شده و ارائه آن به هیأت رئیسه مجلس جهت طی مراحل قانونی.
 - ۵- شناسایی موارد نسخ صریح شخصی و اعمال آنها در مجموعه‌های تنقیح شده و ارسال به روزنامه رسمی جهت انتشار.
 - ۶- اعلام قوانین و مقررات مغایر با سیاست‌های کلی نظام که توسط مقام معظم رهبری ابلاغ شده یا می‌شود به مجمع تشخیص مصلحت نظام و هیأت رئیسه مجلس جهت اطلاع و اقدام قانونی.
 - ۷- تهیه شناسنامه برای کلیه قوانین و مقررات کشور.

تبصره (اصلاحی ۱۸/۱۲/۱۳۸۹) - کلیه دستگاه های موضوع مواد (۵) و (۱۱۷) قانون مدیریت خدمات کشوری مصوب ۸/۷/۱۳۸۶ و قوه قضائیه به استثناء مراجع مذکور در تبصره ماده (۲) این قانون موظفند اقدامات زیر را در خصوص تنقیح قوانین و مقررات انجام دهند:

الف - تا پایان تیرماه ۱۳۹۰ کلیه قوانین مرتبط با حوزه فعالیت خود را که تا پایان سال ۱۳۸۹ تصویب شده است تنقیح نمایند و توسط بالاترین مقام دستگاه خود قوانین معتبر، منسوخ صریح و ضمنی، قوانین معارض و مغایر با یکدیگر و یا موضوع منتفی شده را به تفکیک و با ذکر دلایل آن به معاونت ارائه نمایند.

ب - تا پایان مهرماه ۱۳۹۰ قوانین مربوط به حوزه فعالیت خود را که با سیاستهای کلی ابلاغی از سوی مقام رهبری مغایر است با ذکر دلایل به معاونت اعلام نمایند.

ج - با همکاری معاونت حقوقی ریاست جمهوری تا پایان اسفند ۱۳۹۰ کلیه تصویب نامه‌ها، آیین نامه‌ها و دستورالعمل‌ها و به طور کلی مقررات مربوط به خود را تنقیح نمایند و با شناسایی موارد نسخ صریح، آنها را از مجموعه مقررات حذف و موارد نسخ ضمنی، زائد، متروک و موضوع منتفی شده را مشخص و برای تنقیح به مراجع تصویب کننده ارسال کنند.

د - کلیه دستگاههای مشمول این تبصره موظف به همکاری با معاونت قوانین مجلس شورای اسلامی برای تنقیح قوانین مرتبط با حوزه فعالیت خود می‌باشند و نیز معاونت و دستگاههای مشمول می‌توانند برای تنقیح قوانین و مقررات از ظرفیت کارشناسی دستگاههای اجرائی و قضائی و همچنین اشخاص حقیقی و حقوقی غیردولتی با تمایل آنها استفاده کنند.

۲- پاسخ به استعلامات هیأت رئیسه مجلس شورای اسلامی؛ نمایندگان؛ دولت و شورای عالی استان ها.
تبصره - مهلت پاسخ به استعلامات در مورد طرح ها و لوایح دو فوریتی بیست و چهار ساعت و یک فوریتی چهل و هشت ساعت و در موارد عادی یک هفته خواهد بود.

۳- تدوین شیوه نامه نگارش طرح ها و لوایح براساس چارچوب های علمی و تعریف لغات تخصصی مورد استفاده در موضوعات مختلف جهت استفاده قانونی دستگاه های حکومتی به گونه ای که تغییر در مراد مقنن نباشد.

۴- انتشار مجموعه های تنقیح شده موضوعی تخصصی به صورت کتب و نسخ الکترونیکی.

۵ - ویراستاری مصوبات مجلس و کمیسیون ها قبل از تصویب نهایی بدون تغییر در مراد مقنن برابر آیین نامه داخلی مجلس.

۶ - اطلاع رسانی قوانین.

۷- شناسه گذاری (کدگذاری) قوانین و اصلاح فصول و شماره مواد آن بدون تغییر در متن آن بعد از اقدامات تنقیحی.

۸ - ارائه مشاوره حقوقی و تقنینی به رئیس؛ اعضاء هیأت رئیسه؛ کمیسیون ها و نمایندگان مجلس.

ماده ۴- نمایندگان مجلس شورای اسلامی، دولت و شورای عالی استان ها قبل از تقدیم طرح یا لایحه به مجلس در خصوص امور زیر از معاونت استعلام می نمایند این استعلام مانع طی مراحل تصویب طرح ها و لوایح نخواهد شد:

۱- وجود قوانین متعارض یا مرتبط با طرح و لایحه پیشنهادی.

۲- انطباق طرح و لایحه پیشنهادی از نظر شیوه نگارش تخصصی قوانین.

۳- لزوم یا عدم لزوم قانونگذاری در موضوع یادشده.

۴- انطباق طرح و لایحه با آیین نامه داخلی مجلس؛ قانون برنامه؛ سند چشم انداز؛ سیاست های کلی نظام و اسناد بالادستی.

تبصره ۱- نظر معاونت در مورد طرح ها و لوایح به همراه طرح یا لایحه پیشنهادی تقدیم مجلس خواهد شد تا نمایندگان در جریان آن واقع شوند.

تبصره ۲- چنانچه در مورد موضوعات فوق استعلام نشده باشد هیأت رئیسه نظر معاونت را استعلام می نماید.

ماده ۵ - معاونت موظف است حداکثر یک سال پس از اجرایی شدن هر قانون گزارشی از نحوه اجراء و موارد ابهام، اجمال، تعارض، نقص و هرگونه ایراد اجرایی آن را به رئیس مجلس؛ دولت، شورای عالی تنقیح و کمیسیون های ذی ربط مجلس تقدیم و پیشنهاد اصلاحی لازم برای رفع نقایص یاد شده جهت اقدامات قانونی ارائه نماید.

ماده ۶ (اصلاحی ۱۸/۱۲/۱۳۸۹) - از ابتدای سال ۱۳۹۱، چاپ و انتشار مجموعه قوانین تنها با تأیید معاونت قوانین مجلس امکانپذیر است.

تبصره - روزنامه رسمی جمهوری اسلامی ایران از شمول این ماده مستثنی می باشد.

ماده ۷- به منظور اطلاع رسانی عمومی درباره آخرین قوانین و مقررات مصوب، پایگاه اطلاع رسانی در مجلس شورای اسلامی تشکیل می شود این معاونت موظف است در اسرع وقت اقدام به انتشار قوانین از طریق پایگاه اطلاع رسانی مجلس نماید.

فصل سوم - مسائل متفرقه

ماده ۸ - به منظور اجراء صحیح این قانون شورای عالی تنقیح قوانین مرکب از اشخاص زیر تشکیل می گردد:

الف - رئیس مجلس شورای اسلامی به عنوان رئیس.

ب - معاون حقوقی رئیس جمهور.

ج - یکی از معاونان رئیس قوه قضاییه.

د - معاونان قوانین و نظارت مجلس.

دبیرخانه شورا بر عهده معاونت می باشد.

تصمیمات شورا جنبه مشورتی برای رئیس مجلس خواهد داشت.

ماده ۹- وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی و سایر وزارتخانه ها، دستگاه ها و مؤسسات دولتی موظفند دو نسخه از کتب و نسخ الکترونیکی منتشر شده حقوقی و مجموعه قوانین و مقررات خود را برای معاونت ارسال نمایند.

ماده ۱۰- قانون تشکیل سازمان تنقیح و تدوین قوانین و مقررات کشور مصوب ۳/۱۲/۱۳۵۰ و اصلاحات بعدی و آیین نامه های آن نسخ می گردد.

ماده ۱۱- دستورالعمل اجرایی این قانون به تصویب رئیس مجلس می رسد.

ماده ۱۲- این قانون از تاریخ تصویب لازم الاجراء می باشد.

قانون فوق مشتمل بر دوازده ماده و هفت تبصره در جلسه علنی روز سه شنبه مورخ بیست و پنجم خرداد ماه یکهزار و سیصد و هشتاد و نه مجلس شورای اسلامی تصویب و در تاریخ ۲/۴/۱۳۸۹ به تأیید شورای نگهبان رسید.

متن اعلامیه جهانی حقوق بشر

از آنجا که شناسایی حیثیت ذاتی کلیه اعضای بشری و حقوق یکسان و انتقال‌ناپذیر آنان اساس آزادی، عدالت و صلح را در جهان تشکیل می‌دهد.

از آنجا که عدم شناسایی و تحقیر حقوق بشر منتهی به اعمال وحشیانه‌ای گردیده است بشریت را که رو به عصیان واداشته و ظهور دنیایی که در آن افراد بشر در بیان عقیده، آزاد و از ترس و فقر، فارغ باشند به عنوان بالاترین آمال بشر اعلام شده است. از آنجا که اساساً "حقوق انسانی را باید با اجرای قانون حمایت کرد تا بشر به عنوان آخرین علاج، به قیام بر ضد ظلم و فشار مجبور نگردد.

از آنجا که اساساً "لازم است توسعه روابط دوستانه بین ملل را مورد تشویق قرار داد.

از آنجا که مردم ملل متحد، ایمان خود را به حقوق اساسی بشر و مقام و ارزش فرد انسانی حقوق مرد و زن و تساوی مجدد" در منشور، اعلام کرده‌اند و تصمیم راسخ گرفته‌اند که به پیشرفت اجتماعی کمک کنند و در محیطی آزادتر وضع زندگی بهتری بوجود آورند.

از آنجا که دول عضو متعهد شده‌اند که احترام جهانی و رعایت واقعی حقوق بشر و آزادیهای اساسی را با همکاری سازمان ملل تامین کنند.

از آنجا که حسن تفاهم مشترکی نسبت به این حقوق و آزادیها برای اجرای کامل این تعهد، کمال اهمیت را دارد، مجمع عمومی این اعلامیه جهانی حقوق بشر را آرمان مشترکی برای تمام مردم و کلیه ملل، اعلام میکند و افراد همه ارکان اجتماع، این اعلامیه را دایماً، در مدنظر داشته باشند و مجاهدت کنند که به وسیله تعلیم و تربیت، احترام این حقوق و آزادیها توسعه یابد و با تدابیر تدریجی ملی و بین‌المللی، شناسایی و اجرای واقعی و حیاتی آنها چه در میان خود و چه در بین مردم کشورهایایی که در قلمرو آنها می‌باشد، تامین گردد.

ماده ۱- همه افراد بشر آزاد و با حیثیت و حقوق یکسان زاییده می‌شوند و دارای موهبت خرد و وجدان می‌باشند و با یکدیگر با روحیه برادری رفتار کنند.

ماده ۲- هر کس می‌تواند از کلیه آزادیها که در اعلامیه حاضر به آن تصریح شده، بی‌هیچگونه برتری، منجمله برتری از نظر نژاد و رنگ و جنس و زبان و دین یا هر عقیده دیگر، و از نظر زاد و بوم یا موقعیت اجتماعی، و از نظر توانگری یا نسب یا هر وضع دیگر بهره‌مند گردد. نیز هیچ امتیازی بر اساس نظام سیاسی یا قانونی یا بین‌المللی مربوط به کشور یا سرزمینی که شخص از تبعه آن محسوب است وجود نخواهد داشت، خواه سرزمین مزبور مستقل باشد یا زیر سرپرستی خواه فاقد خود مختاری باشد یا سرزمینی که حاکمیت آن به شرطی از شروط محدود شده باشد.

ماده ۳- هر کس حق دارد از زندگی و آزادی و امنیت شخصی خویش برخوردار باشد .

ماده ۴- هیچ کس را نمی‌توان به بنده گی یا برده گی گرفت. بنده گی و سوداگری بنده در هر شکل که باشد ممنوع است.

ماده ۵- هیچ کس را نمی‌توان شکنجه کرد یا مورد عقوبت با روش وحشیانه و غیر انسانی یا اهانت آمیز قرار داد.

ماده ۶- هر کس دارای این حق است که شخصیت حقوقی او در همه جا مراعات گردد.

ماده ۷- همه افراد در پیشگاه قانون یکسانند و حق دارند که بی‌هیچ تفاوت از پشتیبانی قانون بطور برابر استفاده کنند.

هر کس حق دارد در مقابل هرگونه تبعیض که ناقض این اعلامیه باشد و در مقابل هرگونه عملی که چنین تبعیضی را تشویق کند، از حمایت یکسان قانون برخوردار گردد.

ماده ۸- هر کس می‌تواند از تعدی به حقوق اصلی که به موجب قانون اساسی یا قانونهای دیگر برای او شناخته شده است به دادگاههای صلاحیت دار ملی متوسل گردد تا حقیقت استیفا شود.

ماده ۹- هیچ کس را نمی‌توان خودسرانه بازداشت کرد یا زندانی ساخت یا تبعید نمود.

ماده ۱۰- هرکس حق دارد با استفاده کامل از تساوی حقوق با دیگران، دعوی او در یک دادگاه مستقل و بی طرف عادلانه و علنی رسیدگی شود و آن دادگاه در باره حقوق و تعهدات او، یا صحت هرگونه اتهام کیفری که به او متوجه باشد حکم دهد.

ماده ۱۱- الف) هرکس متهم به ارتکاب جرمی باشد، تا وقتی تقصیر او طی محاکمه علنی که در آن هرگونه تضمین ضروری برای دفاع تأمین شده باشد قانوناً به ثبوت نرسد، بیگناه محسوب می شود .

ب) همچنین هیچکس به علت ارتکاب عملی یا خودداری از عملی محکوم نخواهد شد مگر وقتی که آن کار بموجب قوانین ملی یا بین المللی در هنگام ارتکاب، جرم محسوب باشد. نیز هیچکس به مجازاتی بیش از مجازات مقرر در هنگام ارتکاب جرم محکوم نخواهد شد .

ماده ۱۲- زندگانی خصوصی یا امور خانوادگی یا محل سکونت، یا مراسلات کسی نباید در معرض دخالت خود سرانه واقع شود. نیز به حیثیت و حسن شهرت هیچکس نمی توان حمله کرد. هرکس حق دارد در این گونه دخالت ها یا این گونه تجاوزها، از پشتیبانی قانون برخوردار باشد.

ماده ۱۳- الف) هرکس حق دارد در داخل هر کشور آزادانه نقل مکان کند و هر کجا بخواهد اقامت گزیند.

ب) هرکس می تواند هر کشوری را که بخواهد، منجمله کشور خود را، ترک کند و می تواند به کشور خود باز گردد.

ماده ۱۴- الف) هرکس حق دارد برای گریز از هرگونه شکنجه و فشار به جایی پناهنده شود. نیز می تواند در سایر کشورها از پناهندگی استفاده کند .

ب) در جرایم غیر سیاسی یا اموری که مخالف با اصول و هدفهای ملل متحد باشد نمی توان از حق پناهندگی استفاده کرد .

ماده ۱۵- الف) هرکس می تواند هر ملیتی را بخواهد بپذیرد.

ب) هیچ کس را نمی توان خود سرانه از ملیت او محروم ساخت یا حق تغییر ملیت از او سلب نمود.

ماده ۱۶- الف) زن و مرد وقتی به سن ازدواج برسند می توانند بدون هیچ قید نژادی و ملی و دینی ازدواج کنند، و خانواده بنیاد گذارند. آنان به هنگام زناشویی و در اثنا و هنگام انحلال آن، دارای حقوق متساوی می باشند.

ب) عقد ازدواج جز با رضای آزادانه همسران آینده، قانونی نیست.

ج) خانواده عنصر طبیعی و اساسی اجتماع است و باید از پشتیبانی جامعه برخوردار باشد.

ماده ۱۷- الف) هرکس به تنهایی یا با شراکت دیگری دارای حق مالکیت است.

ب) مالکیت هیچ کس را نمی توان بر خلاف قانون از وی سلب کرد.

ماده ۱۸- هرکس دارای حق آزادی فکر و ضمیر و دین است. لازمه این حق آن است که هر کس خواه به تنهایی یا با دیگران علنی یا خصوصی از راه تعلیم و پیگیری و ممارست، یا از طریق شعایر و انجام مراسم دینی، بتواند آزادانه، دین و یقینیات خود را ابراز کند.

ماده ۱۹- هر کس آزاد است هر عقیده ای را بپذیرد و آن را به زبان بیاورد و این حق شامل پذیرفتن هرگونه رای بدون مداخله اشخاص می باشد و می تواند به هر وسیله که بخواهد بدون هیچ قید و محدودیت به حدود جغرافیایی، اخبار و افکار را تحقیق نماید و دریافت کند و انتشار دهد.

ماده ۲۰- الف) هر کس حق دارد آزادانه در احزاب و جماعت های مسالمت آمیز شرکت جوید .

ب) هیچ کس را نمی توان وادار ساخت به حزبی بپیوندد .

ماده ۲۱- الف) هرکس حق دارد مستقیماً یا به وسیله نمایندگان که آزادانه انتخاب شده باشند در اداره امور عمومی کشور خود شرکت جوید .

ب) اراده ملت اساس قدرت اختیارات ملی است، این اراده به وسیله انتخابات شرافتمندانه صورت می گیرد که دوره به دوره از طریق انتخابات عمومی یکسان، با رای مخفی یا بنا به روشی مشابه با آن که آزادی رای را تأمین ، انجام می یابد.

ماده ۲۲- هر کس از حیث اینکه عضو جامعه محسوب است حق دارد از تامین اجتماعی برخوردار گردد، و می تواند به کمک کوشش ملی و یاری بین المللی با توجه به سازمان و امکانات هر کشور از حقوق اقتصادی و اجتماعی و فرهنگی که با حیثیت و تکامل آزاد شخصیت انسانی ملازمه داشته باشد بهره ور گردد.

ماده ۲۳- الف) هر کس حق کار و حق برگزیدن آزادانه کار با شرایط عادلانه و ارضا کننده دارد، نیز حق دارد که در مقابل بیکاری حمایت شود.

ب) هر کس در مقابل کار مساوی، بدون هیچ گونه رعایت امتیاز، حق دستمزد مساوی دارد.

ج) هر کس در مقابل کار، حق دارد دستمزدی منصفانه و ارضا کننده دریافت کند که برای او و خانواده اش وجه معیشتی فراهم آورد که شایسته حیثیت کمال یافته انسانی باشد و در صورت مقتضی حق دارد از کلیه وسایل حمایت اجتماعی استفاده نماید.

د) هر کس حق دارد برای پشتیبانی از منافع خود، با دیگران تشکیل سندیکا بدهد و عضو سندیکایی شود.

ماده ۲۴- هر کس حق استراحت و استفاده از ایام فراغت دارد، منجمله حق دارد ساعات کارش بطور معقول محدود باشد و از مرخصی نوبتی با دریافت حقوق استفاده کند.

ماده ۲۵- الف) هر کس حق دارد از سطح یک زندگانی برخوردار باشد که سلامت و رفاه او و خانواده اش، منجمله خوراک و لباس و مسکن و رسیدگی های پزشکی آنان را تامین کند. همچنین حق دارد از خدمات ضروری اجتماعی در هنگام بیکاری و بیماری و درماندگی و بیوه گی و پیری یا در سایر مواردی که بنا به اوضاع و احوالی بیرون از اراده او، وسایل معاش وی مختل گردد استفاده کند.

ب) مادر بودن و فرزند بودن، استفاده از کمک و مساعدت مخصوص را ایجاب می کند. هر کودک خواه حاصل زناشویی قانونی باشد یا غیرقانونی، از حمایت اجتماعی برابر برخوردار می گردد.

ماده ۲۶- الف) هر کس حق دارد از تعلیم و تربیت استفاده کند. تعلیم و تربیت باید دست کم در مورد آموزش ابتدایی و اساسی رایگان باشد. تعلیمات فنی و حرفه ای باید برای همه ممکن باشد. دسترسی به تعلیمات عالی باید برای همه و بنا به شایستگی هر کس امکان پذیر باشد.

ب) هدف تعلیم و تربیت باید شکوفایی کامل شخصیت بشری و تقویت احترام به حقوق بشر و آزادیهای اساسی باشد. تعلیم و تربیت باید حسن تفاهم و گذشت و دوستی بین همه ملتها و همه گروهها از هر نژاد یا هر دین، همچنین گسترش فعالیت های ملل متحد را برای حفظ صلح تسهیل کند.

ج) پدر و مادر برای تعیین نوع تعلیم و تربیت فرزند خود حق اولویت دارند.

ماده ۲۷- الف) هر کس حق دارد آزادانه در زندگانی فرهنگی اجتماع شرکت جوید و از اقسام هنرها استفاده کند و در پیشرفت علمی و برکات حاصل از آن سهیم باشد.

ب) هر کس حق دارد از منافع اخلاقی و مادی ناشی از هرگونه دستاورد علمی و ادبی یا هنری که بوجود آورده باشد حمایت شود.

ماده ۲۸- هر کس حق دارد بکوشد تا در سطح اجتماعی و جهانی چنان سامان و نظم حکمفرما شود که حقوق و آزادیهایی که در این اعلامیه اعلام شده است در آن سطح به نتیجه کامل برسد.

ماده ۲۹- الف) هر کس نسبت به اجتماعی که فقط در آن اجتماع رشد آزاد و کامل شخصیت او امکان پذیر است تکالیفی بر عهده دارد.

ب) هر کس در اجرای حقوق و در مقام برخورداری از آزادیهای خویش، تنها از محدودیت هایی پیروی می کند که قانون منحصرأ به منظور تامین شناسایی و حرمت به حقوق و آزادیهای دیگران، بالجمله برای تحقق بخشیدن به مقتضیات عادلانه اخلاق و نظام اجتماعی و مصلحت عمومی، در یک جامعه دموکرات وضع کرده باشد.

ج) در هیچ حال نمی توان حقوق و آزادیهای مزبور را به نحوی بکار برد که با هدفها و اصول ملل متحد منافی باشد.

ماده ۳۰- هیچ یک از مقررات اعلامیه حاضر را نمیتوان بنحوی تفسیر کرد که برای دولتی یا گروهی یا فردی متضمن حقی شود که بنا بر آن، بتواند به فعالیتی دست زند یا کاری انجام دهد که هدف آن از بین بردن حقی از حقوق و آزادیهای مذکور در این اعلامیه باشد.

سؤالات کنکور

عناوین اصلی

- ❖ سؤالات چهار گزینه‌ای آزمون سراسری ۸۹
- ❖ سؤالات چهار گزینه‌ای آزمون سراسری ۹۰
- ❖ سؤالات چهار گزینه‌ای آزمون سراسری ۹۱
- ❖ سؤالات چهار گزینه‌ای آزمون سراسری ۹۲
- ❖ سؤالات چهار گزینه‌ای آزمون سراسری ۹۳

سوالات چهار گزینه‌ای آزمون سراسری ۸۹

- ۱- کدام گزینه از ابزارهای مشارکت مستقیم مردم در اعمال حاکمیت نیست؟
 (۱) مشارکت در همه پرسی (۲) مشارکت در انتخابات (۳) مشارکت در وتوی عام (۴) مشارکت در ابتکار عام
- ۲- کدام یک از ویژگی‌های قوه مجریه پارلمانی، محسوب می‌شود؟
 (۱) استقلال ارگانیک قوا (۲) تفکیک نسبی قوا
 (۳) یک رکنی بودن قوه مجریه (۴) مسئولیت رئیس مملکت در مقابل پارلمان
- ۳- کدام یک از اصول قضایی به استقلال قوه قضاییه کمک می‌کند؟
 (۱) اصل تناظر (۲) اصل برائت (۳) اصل قطعیت احکام (۴) اعتبار قضیه محکوم بها
- ۴- آیا در دوران جنگ و شرایط اضطراری اعلام حکومت نظامی در جمهوری اسلامی ایران مجاز است؟
 (۱) بله، به مدت یکماه با تصویب مجلس
 (۲) خیر، هرگز
 (۳) بله، با پیشنهاد هیئت دولت و تصویب مجلس
 (۴) خیر، مگر به درخواست رئیس جمهور و تصویب مجلس به مدت یکماه
- ۵- کدام عبارت قانونی است؟
 (۱) حکم به مجازات و اجرای آن باید تنها به موجب نظر دادگاه باشد.
 (۲) اصل برائت است مگر در صورت تعقیب و دستگیری قانونی
 (۳) هیچکس نمی‌تواند اعمال حق خویش را وسیله اضرار به غیر یا تجاوز به منافع عمومی قرار دهد.
 (۴) هیچ مقامی حق ندارد به نام حفظ استقلال و تمامیت ارضی کشور آزادی‌های مشروع را محدود کند.
- ۶- رسیدگی به معاهدات و قراردادهایی که مجلس در خصوص آنها قید اهمیت را تصویب نموده باشد به چه صورت خواهد بود؟
 (۱) دو شوری (۲) یک شوری (۳) سه شوری (۴) همانند معاهدات عادی
- ۷- منظور از قدرت نظام نامه‌ای قوه مجریه
 (۱) حق ابتکار یا تهیه لوایح قانونی به صورت نظام نامه است.
 (۲) قدرت ناشی از اجرای تصمیمات قوای سه‌گانه است.
 (۳) حق ابتکار یا تهیه لوایح قانونی به منظور پیشنهاد به قوه مقننه است.
 (۴) حق تدوین آیین نامه‌های ماهوی و اتخاذ تصمیمات قابل اجرا به موجب آن است.
- ۸- در نظام جمهوری اسلامی ایران کدام یک از انتخابات کشور لزوماً به شیوه تکنام برگزار می‌گردد؟
 (۱) مجلس شورای اسلامی (۲) مجلس خبرگان رهبری (۳) ریاست جمهوری (۴) اعضای شورای نگهبان
- ۹- اخذ وام بلاعوض داخلی و خارجی از طرف دولت چه حکمی دارد؟
 (۱) مطلقاً و بلاقید جایز است.
 (۲) مطلقاً جایز نمی‌باشد.
 (۳) منوط به تصویب مجلس شورای اسلامی است.
 (۴) وام داخلی جایز و وام خارجی منوط به تصویب مجلس است.
- ۱۰- استقلال نهادهای محلی در کشورهای تک بافت غیر متمرکز، چگونه است؟
 (۱) اداری-اجرایی (۲) اقتصادی-مالی (۳) سیاسی-محلی (۴) فرهنگی-اجتماعی
- ۱۱- طبق قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، تفویض اختیار قانون گذاری در کدام مورد صورت نمی‌گیرد؟
 (۱) تصویب دائمی اساسنامه شرکت‌های دولتی
 (۲) الحاق به معاهدات بین المللی
 (۳) تصویب دائمی اساسنامه سازمان‌های دولتی
 (۴) قوانین آزمایشی
- ۱۲- کدام مورد با تصویب مجلس مجاز می‌باشد؟
 (۱) دادن امتیاز تشکیل شرکت‌ها در امور تجارتي به خارجیان
 (۲) انتقال نفایس منحصر به فرد ملی به غیر
 (۳) استقرار پایگاه نظامی خارجی
 (۴) الحاق ایران به موافقت نامه‌های بین المللی

۱۳- شورای عالی استان‌ها در مورد کدام موضوع حق ارائه طرح به مجلس را دارد؟ طرحی که

- ۱) تصمیماتی در مورد نحوه مدیریت امور فرهنگی شهرها و روستاها در آن درج شده باشد.
- ۲) متضمن کاهش درآمد عمومی حتی بدون پیش بینی طریق جبران آن باشد.
- ۳) شامل تعیین مجازات‌های عمومی بوده یا با رسیدگی قضایی و امور دادرسی مرتبط باشد.
- ۴) موضوع آن ایجاد یک سازمان دولتی در زمینه امور مالی و اقتصادی باشد.

۱۴- کدام گزینه صحیح است؟

- ۱) تصویب نامه‌های دولت پیش از ابلاغ برای اجرا به اطلاع رئیس مجلس می‌رسد تا در صورت احراز مخالفت با قانون، موارد را به هیئت وزیران اعلام نماید.
- ۲) هر وزیر به طور کلی حق دارد برای تامین اجرای قوانین به وضع آیین نامه بپردازد.
- ۳) وضع تصویب نامه توسط هیئت وزیران برای انجام وظایف اداری بوده و تنظیم سازمان‌های اداری از صلاحیت‌های مجلس است.
- ۴) هر یک از وزیران در حدود وظایف خویش حق وضع آیین نامه دارد.

۱۵- کدام گزینه بر اساس قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران و نظرات تفسیری شورای نگهبان صحیح است؟

- ۱) تصدی ریاست دیوان محاسبات کشور توسط نماینده مجلس مغایر با اصل ۱۴۱ قانون اساسی بوده و مشمول تصدی بیش از یک شغل است.
- ۲) قضاات از داشتن سمت نمایندگی مجلس ممنوع نیستند و مغایرتی با اصل ۱۴۱ قانون اساسی ندارد.
- ۳) عضویت وزرا و کارمندان دولت در هیئت امناء موسسات خصوصی تعدد شغل محسوب شده و مخالفت اصل ۱۴۱ قانون اساسی می‌باشد.
- ۴) نماینده مجلس می‌تواند عهده دار تصدی ریاست دانشکده باشد و مشمول تصدی بیش از یک شغل نمی‌باشد.

پاسخ سؤالات چهار گزینه‌ای آزمون سراسری ۸۹

- ۱- گزینه ۴ صحیح است. مشارکت در ابتکار عام از جمله ابزارهای مشارکت مستقیم مردم در اعمال حاکمیت نیست.
- ۲- گزینه ۴ صحیح است. یکی از خصوصیات و ویژگی‌های قوه مجریه پارلمانی مسئولیت رئیس مملکت در مقابل پارلمان است.
- ۳- گزینه ۳ صحیح است. اصل قطعیت احکام به استقلال قوه قضاییه کمک می‌کند.
- ۴- گزینه ۴ صحیح است. اصل ۷۹ و ۸۱ ق.ا.
- ۵- گزینه ۴ صحیح است. اصل ۹ ق.ا.
- ۶- گزینه ۱ صحیح است. رسیدگی به معاهدات و قراردادهایی که مجلس تصویب می‌کند به قید دو شوری می‌باشد.
- ۷- گزینه ۳ صحیح است. منظور از قدرت نظامنامه‌ای قوه مجریه حق ابتکاری تهیه لوایح قانونی به منظور پیشنهاد به قوه مقننه است.
- ۸- گزینه ۳ صحیح است. ریاست جمهوری به صورت تک‌نام می‌باشد.
- ۹- گزینه ۴ صحیح است. اصل ۸۰ ق.ا.
- ۱۰- گزینه ۱ صحیح است. استقلال نهادهای محلی در کشورهای تک بافت غیرمتمرکز به صورت اداری و اجرایی است مطالعه بیش‌تر در فصل دوک تاب حاضر و کتاب بایسته‌های دکتر قاضی شریعت پناهی
- ۱۱- گزینه ۲ صحیح است. تفویض اختیار قانون‌گذاری در الحاق به معاهدات بین‌المللی صورت نمی‌گیرد.
- ۱۲- گزینه ۴ صحیح است. اصل ۷۷ ق.ا.
- ۱۳- گزینه ۱ صحیح است. قانون تشکیلات و وظایف و انتخابات شوراهای اسلامی کشور ماده ۷۶.
- ۱۴- گزینه ۴ صحیح است.
- ۱۵- گزینه ۱ صحیح است. با در نظر گرفتن مواد موجود جمله گزینه ۱ صحیح است.

سؤالات چهار گزینه‌ای آزمون سراسری ۹۰

۱- بر اساس مقررات جدید، شناسایی موارد نسخ ضمنی قوانین و ارائه پیشنهاد جهت نسخ آن‌ها به هیأت رئیسه مجلس بر عهده کدام مرجع است؟

- (۱) نایب رئیس مجلس شورای اسلامی
 (۲) معاونت قوانین مجلس شورای اسلامی
 (۳) کمیسیون حقوقی و قضایی مجلس
 (۴) اداره کل تنقیح قوانین ریاست جمهوری

۲- استفساریه‌ای از سوی دولت در مورد ماده‌ای از یک قانون با رعایت ترتیبات قانونی به مجلس شورای اسلامی ارائه می‌شود و مجلس در مقام تفسیر قانون، نظریه‌ای را تصویب می‌نماید که به طور کلی خارج از چارچوب ماده قانونی موضوع استفسار بوده و حکم جدیدی را در بر می‌گیرد، در این صورت:

- (۱) تفسیر ارائه شده اصولاً به شورای نگهبان برای تطبیق با شرع و قانون ارسال نمی‌شود.
 (۲) شورای نگهبان به استناد اینکه اقدام مجلس وضع قانون نبوده و چارچوب تفسیر را رعایت نکرده است، می‌تواند مصوبه مجلس را مغایر با قانون اساسی تشخیص دهد.
 (۳) این عمل مجلس به هر صورت قانون‌گذاری است و با توجه اصل صلاحیت عام مجلس در وضع قانون صحیح است.
 (۴) چون تشریفات ناظر بر لوایح و طرح‌های مربوط به تفسیر قوانین طبق آیین‌نامه داخلی متفاوت است، استفساریه مذکور می‌تواند در شورای نگهبان مورد ایراد واقع شود.

۳- کدام یک از موارد زیر در مورد عدم امضاء مصوبات مجلس توسط رئیس جمهور صحیح است؟

- (۱) صلاحیت رئیس جمهور در این مورد اختیاری است و می‌تواند از امضاء آن‌ها خودداری نماید.
 (۲) موجب مسئولیت رئیس جمهور است و می‌توان آن را تخلف از وظایف قانونی وی به حساب آورد.
 (۳) رئیس جمهور به عنوان پاسدار قانون اساسی می‌تواند از امضاء برخی قوانین خودداری نماید.
 (۴) امضاء مصوبات مجلس تشریفاتی است و در صورت عدم امضاء رئیس جمهور با امضاء رؤسای سایر قوا ابلاغ می‌شود.

۴- کدام مورد در خصوص نظام دو مجلسی، صحیح است؟

- (۱) صرفاً در کشورهای تک بافت وجود دارد.
 (۲) صرفاً در کشورهای کنفدرال وجود دارد.
 (۳) صرفاً در کشورهای فدرال وجود دارد.
 (۴) هم در کشورهای فدرال و هم در کشورهای تک بافت ساده وجود دارد.

۵- اصل تغییرناپذیری قضات نتیجه منطقی کدام مورد است؟

- (۱) استقلال قوه قضاییه از سایر قوا
 (۲) اصل تفوق قضات بر سایر مقامات
 (۳) توالی فساد تغییرپذیری قضات
 (۴) اصل تحدید قدرت

۶- کدام عبارت در خصوص قدرت سیاسی در یک حکومت صحیح می‌باشد؟

- (۱) هر قدرتی حقانی است.
 (۲) قانونی بودن قدرت به معنی حقانی بودن آن است.
 (۳) قدرت در نظام سیاسی قانونی است.
 (۴) قانونی بودن قدرت لزوماً به معنی حقانی بودن آن نیست.

۷- در صورتی که وزیر امور خارجه از شورای نگهبان اقدام به طرح سؤال مشورتی نماید، شورا.....

- (۱) ملزم به پاسخگویی می‌باشد.
 (۲) موضوع را به حقوقدانان شورا ارجاع می‌دهد.
 (۳) الزامی به پاسخ نخواهد داشت.
 (۴) سؤال را به رئیس جمهور منعکس و در صورت تأیید پاسخ می‌دهد.

۸- مجلس شورای اسلامی اجازه تصویب اساسنامه یکی از مؤسسات دولتی را به دولت می‌دهد، در این صورت.....

- (۱) تشخیص مغایرت مصوبه دولت با قانون اساسی با شورای نگهبان است.
 (۲) تصویب اساسنامه مذکور توسط دولت قانون محسوب شده و به شورای نگهبان ارسال می‌شود.
 (۳) تشخیص مغایرت مصوبه دولت با قوانین بر عهده مجلس شورای اسلامی است.
 (۴) به دلیل آن که مصوبه دولت است، صرفاً برای تطبیق آن با قوانین به اطلاع رئیس مجلس می‌رسد.

- ۹- کدام مورد در زمره شرایط قانونی تهیه و پیشنهاد طرح توسط شورای عالی استان‌ها می‌باشد؟
 (۱) در صورتی که به تقلیل درآمد عمومی بینجامد، باید طریق جبران کاهش درآمد در آن معلوم باشد.
 (۲) فقط باید در حدود وظایف مقرر برای شورای عالی استان‌ها باشد.
 (۳) باید مستقیماً یا از طریق دولت به مجلس شورای اسلامی پیشنهاد شود.
 (۴) همه موارد

۱۰- کدام مورد از وجوه تشخیص قانون اساسی از سایر اعمال هنجاری محسوب نمی‌شود؟

- (۱) شیوه بازرگری
 (۲) قوه مؤسس و واضع آن
 (۳) کلیت و جامعیت
 (۴) برتری قانون اساسی بر کلیه هنجارها

۱۱- کدام یک در زمره نهادهای غیر فرمانروا، قلمداد می‌شود؟

- (۱) وزارتخانه‌ها (۲) احزاب (۳) محاکم دادگستری (۴) شوراهای محلی

۱۲- مطابق قانون اساسی شرط اجتهاد برای همه موارد زیر الزامی است به جز

- (۱) رئیس سازمان بازرسی کل کشور
 (۲) دادستان کل کشور
 (۳) رئیس دیوان عالی کشور
 (۴) رئیس قوه قضائیه

۱۳- اولین قانون اساسی در ایران چگونه و با چه شیوه‌ای به تصویب رسید؟

- (۱) به پیشنهاد مجلسین و به تصویب شاه رسید.
 (۲) مجلس شورای ملی در دوره دوم لایحه آن را بررسی و به تصویب رسانید.
 (۳) به صورت لایحه دولت تقدیم مجلس اول گردید و به تصویب رسید.
 (۴) در دوره اول مجلس شورای ملی به تصویب رسید.

۱۴- با توجه به دو نهاد قانون‌گذاری مجلس و همه‌پرسی، نظارت شورای نگهبان بر امر قانون‌گذاری مطابق قانون اساسی چگونه است؟

- (۱) نظارت شورای نگهبان شامل هر دو نهاد قانون‌گذاری است.
 (۲) شورای نگهبان بر مصوبات مجلس شورای اسلامی نظارت دارد و بر فرآیند انجام همه‌پرسی نظارت ندارد.
 (۳) شورای نگهبان بر نتیجه همه‌پرسی نظارتی ندارد.
 (۴) همه‌پرسی قانون‌گذاری است که انطباق و عدم انطباق مفاد همه‌پرسی با موازین اسلامی و اصول قانون اساسی با شورای نگهبان است.

۱۵- کدام عبارت در خصوص عدم تمرکز در کشورهای تک بافت پیچیده، نادرست است؟

- (۱) اختیارات واحدها از جنس مدیریت است.
 (۲) دستگاه‌های مرکزی بر واحدها از حیث نهادی و اجرایی نظارت دارند.
 (۳) تقسیمات محلی صرفاً با اراده قوه قانون‌گذار مرکزی به وجود می‌آید.
 (۴) خودمختاری اعطایی به واحدها را به هیچ شکل نمی‌توان محدود کرد.

پاسخ سؤالات چهار گزینه‌ای آزمون سراسری ۹۰

- ۱- گزینه ۲ صحیح است. ماده ۳ قانون تدوین و تنقیح قوانین ومقررات کشور مصوب ۱۳۸۹
- ۲- گزینه ۳ صحیح است. در مورد این سؤال عملکرد مجلس قانونگذاری بوده و با توجه به صلاحیت عام مجلس صحیح است.
- ۳- گزینه ۲ صحیح است. طبق اصل ۱۲۳ ق.ا امضای رئیس جمهور تشریفاتی است در واقع پیرامون ماهیت و اثر حقوقی امضای مصوبات توسط رئیس جمهور در نظریه واحدی وجود ندارد گروهی آن را صرفاً یک امر تشریفاتی و گروهی دیگر بر آن اثر تنفیذی قائل هستند.
- ۴- گزینه ۴ صحیح است. نظام دو مجلسی هم در کشورهای فدرال و هم در کشورهای تک بافت ساده وجود دارد. در واقع حالتی است که قانونگذاران به دو مجمع جدا از هم تقسیم می‌شوند در واقع در این سیستم اعضای دو مجلس به روش‌های متفاوتی انتخاب یا منصوب می‌شوند. از جمله نمونه کشورهای فدرالی؛ آمریکا، سوئیس، آلمان، اتریش و هندوستان و نمونه کشورهای تک بافت یا بسیط: انگلستان، سوئد، نروژ، ایسلند و فرانسه.
- ۵- گزینه ۱ صحیح است. اصل تغییرناپذیری قضات نتیجه منطقی استقلال قوه قضاییه از دیگر قواست. در حقوق ایران با توجه به اصل تفکیک قوا و اصل ۱۵۶ ق.ا قوه قضائیه قوه‌ای مستقل است که گسترش عدل و آزادی‌های مشروع در واقع ایجاد امنیت را به عهده دارد و این استقلال به اعتبار استقلال قضات معنا پیدا می‌کند.
- ۶- گزینه ۴ صحیح است. در واقع می‌توان گفت قانونی بودن قدرت ملازمه با حقانی بودن آن ندارد.
- ۷- گزینه ۳ صحیح است. در صورت طرح سوال مشورتی از سوی وزیر امور خارجه، شورای نگهبان ملزم به پاسخگویی نیست.
- ۸- گزینه ۱ صحیح است. تشخیص مغایرت مصوبه با قانون اساسی بر عهده شورای نگهبان است. (اصل ۸۵ ق.ا)
- ۹- گزینه ۴ صحیح است. طبق اصل ۷۵، ۱۰۲ و ۱۰۳ ق.ا
- ۱۰- گزینه ۳ صحیح است. به هر تقدیر سه عامل به عنوان وجوه تشخیص قانون اساسی از غیر آن، از لابه‌لای آثار و نوشته استادان وصاحب‌نظران حقوق عمومی و اساسی قابل احصا بنظر می‌رسد. الف - قوه موسس و منشا تأسیس ب- تجدیدنظر ج - انطباق قواعد و قوانین عادی با قانون اساسی. (قانون اساسی - سیر مفهوم و منطوق از دید تطبیقی از دکتر ابوالفضل قاضی)
- ۱۱- گزینه ۲ صحیح است. احزاب در زمره نهادهای غیر فرمانروا، قلمداد می‌شود.
- ۱۲- گزینه ۱ صحیح است. مطابق قانون اساسی شرط اجتهاد برای دادستان کل کشور، رئیس دیوان عالی کشور و رئیس قوه قضائیه الزامی است.
- ۱۳- گزینه ۴ صحیح است. اولین قانون اساسی در دوره اول مجلس شورای ملی به تصویب رسید.
- ۱۴- گزینه ۳ صحیح است.
- ۱۵- گزینه ۴ صحیح است.

سؤالات چهارگزینه‌ای سراسری ۹۱

- ۱- مطابق اصل ۳۲ قانون اساسی هیچ‌کس را نمی‌توان دستگیر کرد مگر به حکم و ترتیبی که قانون معین می‌کند. به نظر شما این اصل به کدام یک از انواع آزادی عملکرد اشاره دارد؟
- (۱) حق حیات (۲) حق امنیت (۳) آزادی رفت و آمد (۴) حق آزادی تن
- ۲- کدام گزینه قانون می‌باشد؟
- (۱) تدریس ادبیات سایر زمان‌های محلی به جای تدریس زبان فارسی آزاد است.
 (۲) استفاده از زبان‌های محلی و قومی در رسانه‌های گروهی ممنوع است.
 (۳) اسناد و مکاتبات و متون رسمی و کتب درسی باید به زبان فارسی باشد.
 (۴) مطبوعات مجاز به استفاده از زبان‌های محلی و قومی نیستند.
- ۳- موثرترین حربه سندیکاها کارگری در رسیدن به حقوق خود، کدام گزینه می‌باشد؟
- (۱) ارایه دادخواست به محاکم حقوقی (۲) اعتصاب
 (۳) شکایت کیفری (۴) رجوع به سازمان بین‌المللی کار
- ۴- استقرار حقوقی و سیاسی انتخابات در شکل نهایی آن متعاقب ظهور کدام نظریه می‌باشد؟
- (۱) حاکمیت مردم (۲) حاکمیت ملی (۳) تفکیک قوا (۴) دموکراسی مستقیم
- ۵- قوه مجریه جز در مواردی که مستقیماً بر عهده رهبری گذارده می‌شود، از چه طریق اعمال می‌گردد؟
- (۱) هیات وزیران (۲) رئیس جمهور
 (۳) رئیس جمهور و وزراء (۴) هر یک از مقامات اجرایی کشور حسب مورد
- ۶- در مقایسه بین نظام ریاستی و پارلمانی کدام گزینه صحیح است؟
- (۱) در نظام پارلمانی هیات دولت حق انحلال پارلمان را دارد.
 (۲) وزیران و همکاران رئیس جمهور در نظام ریاستی هیچ‌گونه مسئولیتی ندارند.
 (۳) در نظام ریاستی قوه مجریه حق وضع آیین‌نامه را ندارد.
 (۴) استیضاح در رژیم پارلمانی ناشی از نظارت مستمر پارلمان در امور قوه مجریه است.
- ۷- با توجه به قانون اساسی، کدام گزینه در مورد نظام مالیاتی کشور صحیح است؟
- (۱) موارد بخشودگی مالیاتی به موجب مقررات دولتی تعیین می‌شود.
 (۲) موارد تخفیف مالیاتی به موجب مقررات دولتی معین می‌شود.
 (۳) هم موارد تخفیف و هم بخشودگی مالیاتی به موجب قوانین معین می‌شود.
 (۴) مالیات به موجب قانون وضع می‌گردد و موارد تخفیف و بخشودگی آن را سازمان امور مالیاتی تعیین می‌کند.
- ۸- با توجه به اینکه طبق اصل یکصد و پنجم قانون اساسی، تصمیمات شوراها نباید مخالف موازین اسلام و قوانین کشور باشد، در مورد انطباق با موازین اسلام، کدام گزینه صحیح است؟
- (۱) مردم می‌توانند درخواست ابطال مصوبات شوراها را از دادگاه عمومی درخواست نمایند.
 (۲) شورای نگهبان مصوبات شوراها را با موازین اسلام انطباق می‌دهد.
 (۳) فرمانداری و شورای استان مصوبات شورای شهر را با موازین اسلام تطبیق می‌دهد و در صورت مغایرات به آن اعتراض می‌کند.
 (۴) مغایرت آن پس از طرح ابطال در هیات عمومی دیوان عدالت اداری و کسب نظر از فقهای شورای نگهبان احراز می‌شود.
- ۹- تغییر نظام سیاسی کشور به نظام پارلمانی.....
- (۱) مغایر جمهوری بودن حکومت است و مطلقاً ممکن نمی‌باشد.
 (۲) با تصمیم شورای بازنگری قانون اساسی صورت می‌پذیرد.
 (۳) مقام رهبری پس از مشورت با مجمع تشخیص مصلحت نظام، موضوع را به شورای بازنگری پیشنهاد و مصوبات پس از تایید مقام رهبری از طریق مراجعه به آراء عمومی به تصویب می‌رسد.
 (۴) با تصویر دو سوم مجموع نمایندگان مجلس و تایید مقام رهبری پس از مراجعه به آراء عمومی میسر خواهد شد.

۱۰- طبق اصل ۷۷ قانون اساسی عهدنامه‌ها، مقاله‌نامه‌ها، قراردادها و موافقت‌نامه‌های بین‌المللی باید به تصویب مجلس شورای اسلامی برسد: با توجه به اصل یاد شده، تصویب مجلس:

- (۱) مقدم بر انعقاد قرارداد است.
 (۲) موخر بر انعقاد قرارداد است.
 (۳) همزمان با اجراء قرارداد است.
 (۴) موخر بر انعقاد، اما مقدم بر اجرای قرارداد است.

۱۱- مطابق اصول قانون اساسی، کدام گزینه قانون محسوب می‌شود؟

- (۱) نتایج همه پرسى در صورت تاييد مجلس
 (۲) فقط مصوبات مجلس
 (۳) صرفا مصوبات مجلس پس از تاييد شورای نگهبان قانون قلمداد می‌شوند.
 (۴) مصوبات مجمع تشخیص مصلحت نظام در مواردی که شورای نگهبان مصوبه مجلس شورای اسلامی را خلاف موازین شرع یا قانون اساسی تشخیص دهد.

۱۲- طبق قانون اساسی، کدام‌یک از موارد زیر نسبت شهروندان تکلیف همگانی محسوب می‌شود؟

- (۱) حفاظت از محیط زیست
 (۲) برخورداری از تامین اجتماعی
 (۳) حق انتخاب وکیل در دادگاه‌ها
 (۴) آزادی انتخاب وکیل در دادگاه‌ها
 ۱۳- طبق اصل ۱۶۰ قانون اساسی، وزیر دادگستری مسئولیت کلیه امور مربوط به روابط قوه قضاییه با قوه مجریه و مقننه را برعهده دارد؛ در نتیجه وزیر دادگستری در برابر مسئول است.

- (۱) رئیس قوه قضاییه
 (۲) رئیس جمهور
 (۳) هیات وزیران
 (۴) رئیس قوه قضاییه و رئیس جمهور

۱۴- انجام عمل تفسیر از صلاحیت‌های قانونی به عهده کدام نهاد قانون اساسی است؟

- (۱) مجلس شورای اسلامی
 (۲) شورای نگهبان
 (۳) دیوان عالی کشور
 (۴) شورای نگهبان و مجلس شورای اسلامی

۱۵- رئیس جمهور زمانی موظف به حضور در مجلس برای پاسخ به نمایندگان است که:

- (۱) حداقل $\frac{1}{4}$ کل نمایندگان مجلس از رئیس جمهور سوال کنند.
 (۲) حداقل $\frac{3}{4}$ کل نمایندگان مجلس از رئیس جمهور سوال کنند.
 (۳) حداقل $\frac{2}{3}$ کل نمایندگان مجلس از رئیس جمهور سوال کنند.
 (۴) حداقل $\frac{1}{3}$ کل نمایندگان مجلس از رئیس جمهور سوال کنند.

پاسخ تشریحی سؤالات چهارگزینه‌ای سراسری ۹۱

۱- گزینه ۲)

ر. ک. بایسته‌های حقوق اساسی، دکتر ابوالفضل قاضی، ص ۱۴۵

۲- گزینه ۳)

مطابق اصل پانزدهم قانون اساسی

زبان و خط رسمی و مشترک مردم ایران فارسی است. اسناد، مکاتبات، متون رسمی و کتب درسی باید با این زبان و خط باشد ولی استفاده از زبان‌های محلی و قومی در مطبوعات و رسانه‌های گروهی و تدریس ادبیات آن‌ها در مدارس، در کنار زبان فارسی آزاد است.

۳- گزینه ۲)

ر. ک. بایسته‌های حقوق اساسی، دکتر ابوالفضل قاضی، ص ۱۵۸

۴- گزینه ۲)

ر. ک. بایسته‌های حقوق اساسی، دکتر ابوالفضل قاضی، ص ۲۹۲

۵- گزینه ۳)

مطابق اصل شصتم قانون اساسی

اعمال قوه مجریه جز در اموری که در این قانون مستقیماً بر عهده رهبری گذارده شده، از طریق رئیس جمهور و وزراء است.

۶- گزینه ۴)

ر. ک. بایسته‌های حقوق اساسی، دکتر ابوالفضل قاضی، ص ۲۹۲

۷- گزینه ۳)

مطابق اصل پنجاه و یکم قانون اساسی

هیچ نوع مالیات وضع نمی‌شود مگر به موجب قانون. موارد معافیت و بخشودگی و تخفیف مالیاتی به موجب قانون مشخص می‌شود.

۸- گزینه ۴)

قضات دادگاه‌ها مکلفاند از اجرای تصویب نامه‌ها و آیین‌نامه‌های دولتی که مخالف با قوانین و مقررات اسلامی یا خارج از حدود اختیارات قوه‌ی مجریه است، خودداری کنند و هر کس می‌تواند ابطال این‌گونه مقررات را از دیوان عدالت اداری تقاضا کند. (اصل ۱۷۰ ق.ا.)

اصل ۱۷۰ ق.ا. برای شورای نگهبان حق و تکلیفی را مقرر نداشته اما قسمت اول در ماده ۲۵ قانون دیوان عدالت اداری آمده است که: دیوان عدالت اداری موظف است چنانچه شکایتی مبنی بر مخالفت بعضی از تصویب نامه‌ها و یا آیین‌نامه‌های دولتی با مقررات اسلامی مطرح گردید، شکایت را به شورای نگهبان ارجاع نماید، چنانچه شورای نگهبان طبق اصل ۴ ق.ا. خلاف شرع بودن را تشخیص داد، دیوان حکم ابطال آن را صادر نماید.

۹- گزینه ۳)

مقام رهبری پس از مشورت با مجمع تشخیص مصلحت نظام طی حکمی خطاب به رئیس جمهور موارد اصلاح یا متمیم قانون اساسی را به شورای بازنگری قانون اساسی پیشنهاد می‌نماید. مصوبات شورا پس از تأیید و امضای مقام رهبری باید از طریق مراجعه به آراء عمومی به تصویب اکثریت مطلق شرکت‌کنندگان در همه‌پرسی برسد.

۱۰- گزینه ۱) طبق اصل ۷۷ ق.ا. تصویب مجلس مقدم بر انعقاد قرارداد است.

۱۱- گزینه ۴) اصل ۱۱۲ ق.ا.

۱۲- گزینه ۱)

مطابق اصل پنجاهم قانون اساسی

در جمهوری اسلامی، حفاظت محیط زیست که نسل امروز و نسل‌های بعد باید در آن حیات اجتماعی رو به رشدی داشته باشند، وظیفه عمومی تلقی می‌گردد. از این رو فعالیت‌های اقتصادی و غیر آن، که با آلودگی محیط زیست یا تخریب غیر قابل جبران آن ملازمه پیدا کند، ممنوع است.

۱۳- گزینه ۲)

وزیر دادگستری مسئولیت کلیه مسایل مربوط به روابط قوه قضاییه با قوه مجریه و قوه مقننه را بر عهده دارد و از میان کسانی که رئیس قوه قضاییه به رئیس جمهور پیشنهاد می کند، انتخاب می گردد.

رئیس قوه قضاییه می تواند اختیارات تام مالی و اداری و نیز اختیارات استخدامی غیر قضات را به وزیر دادگستری تفویض کند. در این صورت وزیر دادگستری دارای همان اختیارات و وظایفی خواهد بود که در قوانین برای وزراء به عنوان عالی ترین مقام اجرایی پیش بینی می شود.

۱۴- گزینه ۴)

قانون اساسی، مجلس شورای اسلامی را مسئول تفسیر عادی و شورای نگهبان را مسئول تفسیر قانون اساسی مقرر داشته است.

۱۵- گزینه ۱)

در هر مورد که حداقل یک چهارم کل نمایندگان مجلس شورای اسلامی از رئیس جمهور . . . درباره یکی از وظایف وی سؤال کنند، رئیس جمهور موظف است در مجلس حاضر شود و به سؤال جواب دهد و این جواب نباید بیش از یک ماه به تأخیر افتد مگر با عذر موجه به تشخیص مجلس شورای اسلامی. (اصل ۸۸ ق.ا.م.)

سؤالات چهارگزینه‌ای سراسری ۹۲

۱- نظام نظارت و تعادل نظامی است که در آن:

- (۱) نظارت قضایی بر همه ارکان وجود دارد.
- (۲) یک شورای قانون اساسی بر همه مصوبات مرجع قانونگذار نظارت می‌کند.
- (۳) اجزای گوناگون حکومت بر یکدیگر نظارت دارند و این نظارت به شکل متوازن میان آنها توزیع شده است.
- (۴) یک دادگاه قانون اساسی بر اجرای صحیح قانون اساسی نظارت دارد.

۲- اصل تفکیک قوای سه‌گانه حکومتی یک اصل:

- (۱) ماهوی است که روش جلوگیری از تجمع قدرت و استبداد را بیان می‌کند.
- (۲) ماهوی است که انجام کارآمد و عقلانی امور حکومتی را تضمین می‌کند.
- (۳) شکلی است که از تجمع قدرت و دیکتاتوری جلوگیری کرده و انجام تخصصی امور را ممکن می‌سازد.
- (۴) بنیادین و بسیار مهم در نظام حقوق اساسی و تضمین حقوق شهروندی است.

۳- اصل ۷۹ قانون اساسی، برقراری حکومت نظامی را ممنوع می‌نماید. این اصل متضمن کدام هدف قانون اساسی است؟

- (۱) حاکمیت ملی
- (۲) برقراری امنیت
- (۳) تضمین آزادی‌های عمومی
- (۴) برقراری وضعیت اضطراری

۴- مبنای اصل هشتم قانون اساسی در امر به معروف و نهی از منکر چیست؟

- (۱) مسئولیت همگانی
- (۲) کارآمدی سیاسی نظام
- (۳) مشارکت شهروندان در امور عمومی
- (۴) تعلیم آموزش عمومی

۵- در حقوق اساسی مسئولیت در برابر شهروندان ثمره مستقیم و کلی کدام اصل است؟

- (۱) اصل قانونی بودن
- (۲) اصل انتخابی بودن
- (۳) اصل قیومت اداری
- (۴) اصل سلسله مراتب

۶- با نظارت رئیس مجلس در اجرای اصل ۸۵، سرنوشت مصوبه هیات وزیران چه خواهد شد؟

- (۱) موکول به اظهار نظر هیات عمومی دیوان عدالت اداری است.
- (۲) اصلاح مصوبه مورد ایراد تابع توافق رئیس مجلس و رئیس جمهور است.
- (۳) طبق نظر شورای نگهبان در صورت عدم اصلاح مصوبه، پس از گذشت مهلت مقرر آن مصوبه خودبه‌خود ملغی می‌شود.
- (۴) مصوبه برای تجدید نظر به هیات وزیران ارجاع داده می‌شود و در صورت تایید مجدد لازم‌الاجرا است.

۷- شوراهای اسلامی شهر و روستا تابع کدام یک از قوا هستند؟

- (۱) قوه مقننه
- (۲) قوه قضائیه
- (۳) قوه مجریه
- (۴) ذیل هیچ‌یک از قوا قرار ندارد.

۸- کدام مورد تشخیص و استقلال حقوق عمومی را پی‌ریزی می‌کند؟

- (۱) اقتدار
- (۲) اصل نمایندگی
- (۳) قانون بودن
- (۴) انتخابی بودن

۹- امنیت و عدالت بر چه مبنایی استوار است؟

- (۱) حق تفسیر قضایی دادرسان
- (۲) اصل استقلال قاضی و اصل برائت
- (۳) مسئولیت مدنی قاضی در جبران خسارت مادی و معنوی
- (۴) تغییر محل خدمت قضات بنا به مصلحت جامعه

۱۰- به منظور اجرای اصل ۱۴۲ قانون اساسی، دارایی‌های رهبر، رئیس جمهور و برخی دیگر از مقامات سیاسی توسط رسیدگی می‌شود.

- (۱) قوه قضائیه
- (۲) رئیس قوه قضائیه
- (۳) مجلس شورای اسلامی
- (۴) شورای نگهبان

۱۱- مرجع بررسی عدم مخالفت تصمیمات شوراها با موازین اسلام است.

- (۱) محاکم عمومی دادگستری
- (۲) دیوان عدالت اداری
- (۳) دیوان عدالت اداری و شورای نگهبان
- (۴) فقهای شورای نگهبان

۱۲- در نظام ریاستی در مقابل پارلمان مسئول هستند.

- (۱) وزراء مشترک
- (۲) رئیس جمهور و وزراء
- (۳) وزراء به‌طور انفرادی
- (۴) رئیس جمهور

۱۳- نظریه رأی به مثابه تکلیف فرد ناشی از نظریه است.

- (۱) حاکمیت ملی
- (۲) حاکمیت مردمی
- (۳) حاکمیت تقسیم شده
- (۴) حاکمیت الهی

۱۴- مطابق آیین‌نامه مجلس شورای اسلامی، وظیفه رسیدگی به اعتبارنامه‌های نمایندگان، در مرحله نخست برعهده چه مرجعی است؟

- (۱) کمیسیون شعب مجلس شورای اسلامی
(۲) تمامی نمایندگان مجلس شورای اسلامی
(۳) کمیسیون تحقیق مجلس شورای اسلامی
(۴) هیات رئیسه مجلس شورای اسلامی
- ۱۵- علاوه بر دولت و نمایندگان مجلس که حق ابتکار قانون دارند، چه نهاد دیگری از این حق برخوردار است؟
- (۱) قوه قضائیه
(۲) شورای عالی استان‌ها
(۳) شورای اسلامی شهر و روستا
(۴) مجمع عالی استان‌ها

پاسخ تشریحی سؤالات چهارگزینه‌ای سراسری ۹۲

۱- گزینه ۳

شرایط توزیع قدرت به صورت معقول:

۱- سرشکن شدن قدرت در هیئت حاکم: یعنی به هر ارگان یا متصدی آن به اندازه‌ی لازم اختیار واگذارند و هر کدام از آن‌ها را مهار کننده‌ی قدرت دیگری قرار دهند.

۲- تفکیک وظایف و تعدد نهادها: نهادهایی که کار ویژه هر یک از قوا را دارا خواهند بود خود از درون به واحدها، وظایف و سازمان‌های جزئی‌تر تقسیم شوند تا هم سازوکار توقف قدرت به وسیله قدرت در درون هر قوه عمل نماید و هم از حیث سازمانی سلسله مراتبی منطقی به وجود آید که مایه‌ی تشتت امور نگردد.

۳- محدودیت مدت تصدی و اداری بودن مشاغل سیاسی:

نمی‌توان اساساً مشاغل سیاسی را در دست صاحبان آن دائمی کرد؛ زیرا نیازهای جامعه پیوسته در حال تحول و دگرگونی است و لذا ترکیب اکثریت‌ها نیز پس از گذشت مدت معینی تغییر می‌یابد.

۲- گزینه ۳

اصل تفکیک قوا تدبیری اساسی برای جلوگیری از تمرکز قدرت سیاسی در دست یک فرد یا یک گروه از فرمانروایان و پرهیز از استبداد است.

۳- گزینه ۳ اصل ۷۹ ق.ا متضمن و تضمین کننده آزادی‌های عمومی است.

۴- گزینه ۱

در جمهوری اسلامی ایران دعوت به خیر، امر به معروف و نهی از منکر وظیفه‌ای است همگانی و متقابل بر عهده مردم نسبت به یکدیگر، دولت نسبت به مردم و مردم نسبت به دولت. شرایط و حدود و کیفیت آن را قانون معین می‌کند. «والمؤمنون و المؤمنات بعضهم اولیاء بعض یأمرون بالمعروف وینهون عن المنکر»

۵- گزینه ۲

فقه استدلالی ص ۵۱۲

۶- گزینه ۳

هیأت وزیران پس از اعلام نظر رئیس مجلس شورای اسلامی مکلف به تجدیدنظر و اصلاح مصوبه خویش است؛ در غیر این صورت پس از گذشت مهلت مقرر قانونی، مصوبه مورد ایراد ملغی‌الاثرب خواهد شد.

۷- گزینه ۴ شوراهای اسلامی شهر و روستا تابع هیچ یک از قوای سه گانه نیستند.

۸- گزینه ۱

حقوق عمومی بر سه اصل استوار است: اقتدار، حاکمیت قانون، و مسئولیت. اقتدار یا صلاحیت زمامداری، به معنای اعمال قدرت سازمان یافته برای اداره جامعه است که نماد تشخیص و استقلال حقوق عمومی به شمار می‌رود. در حقوق عمومی اصل بر صلاحیت نداشتن حکام و مدیران دولتی است، مگر آنکه صلاحیت آنان را قانون دقیقاً مشخص کرده باشد. اقتدار بر دو گونه است: اقتدار سلسله مراتبی، که لازمه مدیریت اداری است؛ و اقتدار سازمانی، برای وضع قوانین و مقررات. مراد از حاکمیت قانون بر اداره امور، قانون اساسی و قانون عادی و مقررات دولتی است. مهم‌ترین ضمانت اجرای حاکمیت قانون، ضمانت اجرای اداری (با صدور فرمان و نظارت اداری) و قضایی (مسئولیت مدنی و کیفری در صورت عمل برخلاف قانون) است. نظم، امنیت و عدالت هنگامی تحقق می‌یابد که اصل حاکمیت قانون شامل زمامداران نیز بشود. اصل مسئولیت به معنای نیابت و وکالت زمامداران از جامعه و لزوم پاسخگو بودن آنان به مردم و مسئولیت داشتن آنان در صورت تخلف است، که به سه شکل مسئولیت مدنی، کیفری و سیاسی جلوه‌گر می‌شود.

۹- گزینه ۲ در واقع امنیت و عدالت بر مبنای اصل استقلال قاضی و اصل برائت استوار است.

۱۰- گزینه ۲

دارایی رهبر، رئیس جمهور، معاونان رئیس جمهور، وزیران و همسر و فرزندان آنان قبل و بعد از خدمت، توسط رئیس قوه قضاییه رسیدگی می‌شود که برخلاف حق، افزایش نیافته باشد.

۱۱- گزینه ۴ در مورد این سؤال مرجع الهی فقهای شورای نگهبان هستند.

۱۲- گزینه ۴

نظام ریاستی دارای شرایط زیر است:

✓ تفکیک کامل دو قوه مجریه و مقننه از لحاظ سازمان وظایف از یکدیگر یعنی هیچ یک از قوای مقننه و مجریه این حق را ندارند تا کارکرد یکدیگر را با استیضاح و انحلال کوتاه کنند.

✓ حاکمیت ملی به‌طور برابر میان دستگاه اجرایی و قانون گذاری تقسیم می‌شود.

- ✓ مجریه ریاستی یک رکنی است و رئیس مملکت و رئیس قوه مجریه یک جا در اختیار رئیس جمهور است.
- ✓ رئیس جمهور ریاست قوه مجریه را بر عهده دارد و وزراء را نصب و عزل می کند و وزیران در برابر او مسئولند نه در برابر پارلمان.
- ✓ مجلس نمی تواند قوه مجریه را سرنگون کند و وزراء را استیضاح کند در برابر قوه مجریه نیز حق انحلال پارلمان را ندارد.
- ✓ بین دو قوه مقننه و مجریه اصل بر برابری، هم تراز، استقلال و عدم دخالت متقابل است.
- ✓ دو قوه از لحاظ نظری نسبت به یکدیگر استقلال دارند و هر کدام وظایف تخصصی خود را انجام می دهند هیچ یک منبعث از دیگری نیست.
- ۱۳- گزینه ۱)
- نظریه حق رأی مبتنی بر نظریه حاکمیت تقسیم شده بود که توسط روسو و شاگردانش دفاع می شد اگر حاکمیت مردم ما حاصل جمع سهام حاکمیت هر شهروند باشد پس صاحب سهم حاکمیت یعنی فرد شهروند حق دارد در سازمان بندی حکومت شرکت داشته باشد.
- طبق نظریه ی حق رأی این حق اصالتاً متعلق به هر شهروندی است که صاحب سهم حاکمیت به شمار می رود و لذا هیچ کس و هیچ مقامی نباید بتواند این حق را از او بگیرد.
- بنا بر نظریه ی حق رأی، رأی دادن حقی است متعلق به فرد، لذا وی مخیر است از آن استفاده کند یا خیر.
- نظریه ی کار ویژه ی رأی ناشی از اندیشه ی حاکمیت ملی است و حاکمیت متعلق به کلیتی به نام ملت است نه شهروندانی که جزو عوامل سازنده ی آن هستند.
- بنا بر نظریه ی کار ویژه رأی هر شهروند اصالتاً دارای حق رأی نیست و در واقع وظیفه ی اجتماعی خود را انجام می دهد.
- ۱۴- گزینه ۱)
- پس از تشکیل و افتتاح مجلس اعتبارنامه ی نمایندگان منتخب توسط کمیسیون منتخب شعب مورد بررسی و تصویب قرار می گیرد.
- نمایندگانی که اعتبارنامه ی آنان به تصویب نرسیده حق دادن رأی جز در مورد اعتبارنامه ی نمایندگان را ندارند. اعتبارنامه ی منتخبان نمایندگی مجلس شورای اسلامی توسط شورای نگهبان صادر می شود.
- ۱۵- گزینه ۲)
- مجلس شورای اسلامی در حکم مافوق شورای عالی استان ها می باشد. شورای عالی استان مکلف است ظرف مدت سه ماه از تاریخ تشکیل آیین نامه های داخلی شوراها را تهیه و پس از تصویب جهت اجرا به کلیه ی شوراها ابلاغ نماید. شورای عالی استان ها فقط در حدود وظایف خود می توان طرح تهیه نماید. شورای عالی استان ها طرح های خود را مستقیماً یا از طریق هیئت دولت به مجلس پیشنهاد می کند.

سؤالات چهارگزینه‌ای سراسری ۹۳

۱- امضای قراردادهای دولت ایران با سایر دول:

- (۱) در صلاحیت مطلق رئیس جمهور است.
 - (۲) پس از تصویب مجلس با رئیس جمهور یا نماینده قانونی وی است.
 - (۳) پس از تصویب مجلس با رئیس جمهور یا معاون اول وی می‌باشد.
 - (۴) پس از اطلاع مجلس با شخص رئیس جمهور است و قابل واگذاری نیست.
- ۲- در ایران تایید توقف انتخابات در زمان جنگ و اشغال نظامی کشور با است.
- (۱) رهبری
 - (۲) مجمع تشخیص مصلحت نظام
 - (۳) مجلس شورای اسلامی
 - (۴) شورای نگهبان

۳- کدام یک، قانون است؟

- (۱) رسیدگی به جرایم عادی معاونین وزیران با اطلاع مجلس در دادگاه عمومی می‌باشد.
- (۲) صلح دعاوی به اموال عمومی موکول به تصویب هیات وزیران و با اطلاع مجلس صورت می‌گیرد.
- (۳) تصمیم نامه‌های نمایندگان ویژه رئیس جمهور جهت انطباق با قانون با اطلاع رئیس مجلس می‌باشد.
- (۴) استخدام کارشناسان خارجی توسط دولت در هر صورت باید با اطلاع مجلس باشد.

۴- کدام گزینه صحیح است؟

- (۱) اعمال قوه مقننه صرفاً از طریق تصویب قانون صورت می‌گیرد.
- (۲) کلیه مصوبات مجلس غیر از آیین‌نامه داخلی آن جهت انطباق با قانون اساسی باید به شورای نگهبان ارسال شود.
- (۳) رئیس قوه قضائیه در صورت سکوت هیأت وزیران می‌تواند لایحه قضایی را مستقیماً به مجلس بدهد.
- (۴) نمایندگان مجلس در تصویب قانون دارای اختیارات تام می‌باشند.

۵- کدام یک از آزادیها در قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران پیش بینی نشده است؟

- (۱) حق گزینش همسر (۲) حق اشتغال (۳) حق مسکن (۴) حق شرکت در حزب

۶- به موجب قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، اعمال حق شخصی:

- (۱) مجوز اضرار به غیر است.
- (۲) صرفاً در راستای حمایت از مالکیت خصوصی است.
- (۳) مجوز اضرار به منافع عمومی را ندارد.
- (۴) دلیل بر منع اضرار به دیگری می‌باشد.

۷- در نظام پارلمانی،

- (۱) وزراء باید مورد تایید پارلمان قرار گیرند.
- (۲) هیات وزیران صرفاً باید رای اعتماد پارلمان را دارا باشند.
- (۳) وزراء منتخب پارلمان می‌باشند.
- (۴) وزراء باید از اعضای پارلمان باشند.

۸- صلاحیت قانونگذاری مجلس شورای اسلامی در ایران،

- (۱) در تصویب قانون بودجه مطلق است.
- (۲) به هیچ عنوان قابل واگذاری نیست مگر به مجمع تشخیص مصلحت نظام
- (۳) در باب تفسیر مصوبات بدون نظارت شورای نگهبان قابل انجام است.
- (۴) در رابطه با مصوبات مجمع تشخیص مصلحت نظام محدود می‌شود.

۹- در دولت‌های فدرال:

- (۱) سیاست خارجی، نیروهای نظامی در اختیار مرکز و نیروی انتظامی امری محلی تلقی می‌گردد.
- (۲) تعیین نمایندگان مجلس سنا براساس انتصاب و نمایندگان مجلس ملی از راه انتخابات است.
- (۳) روابط بین دولت‌های عضو در امور داخلی در حکم دول عضو کنفدراسیون در روابط خارجی است.
- (۴) تصمیم‌گیری امور محلی با اکثریت آراء و امور فدرال به اتفاق آراء نمایندگان دول عضو است.

۱۰- اصل خود محدودیتی چگونه تضمین می‌شود؟

- (۱) با تصریح در قانون اساسی
- (۲) به موجب برتری نظم حقوق بین المللی بر نظم حقوق داخلی
- (۳) محدودیت حاکمیت صرفاً از طریق قواعد حقوق طبیعی
- (۴) حاکمیت دولت در چارچوب نظم حقوق بین المللی

۱۱- انتخاب نامزدها در انتخابات مجلس شورای اسلامی در مرحله اول با صورت می‌گیرد.

- (۱) اکثریت مطلق $\frac{1}{2}$
- (۲) اکثریت نسبی $\frac{1}{3}$
- (۳) اکثریت خاص $\frac{1}{4}$
- (۴) اکثریت نسبی به هر میزان

۱۲- مطابق تفسیر شورای نگهبان از اصل ۱۱۳ قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، رئیس جمهور می تواند نسبت به اجرای قانون اساسی در اقدام کند.

- (۱) قوه مقننه (۲) قوه مجریه (۳) قوه قضائیه (۴) همه قوا

۱۳- وجه تمایز حقوق اساسی با علوم سیاسی در این است که

- (۱) به مطالعه پدیده قدرت می پردازد.
 (۲) با کاربری ابزارها، فنون و مفاهیم حقوقی به تحلیل پدیده قدرت می پردازد.
 (۳) به صورت اختصاصی به مساله زمامداری می پردازد.
 (۴) به تحلیل اخلاقی - اجتماعی قدرت می پردازد.

۱۴- درج پرسش های مربوط به گرایشات سندیکایی و باورداشت های سیاسی - اعتقادی در فرم های استخدامی نشانگر.....

- (۱) شایستگی داوطلبان است.
 (۲) بی طرف بودن دولت در عرصه استخدامی است.
 (۳) مخدوش کردن آزادیها، به خصوص آزادی سندیکایی است.
 (۴) توجه دلسوزانه دولتها به آزادی سندیکایی است.

۱۵- در باب اصول فراقانون اساسی در نظام حقوقی ایران می توان گفت:

- (۱) پذیرش این اصول محل تردید است.
 (۲) قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران اصول فراقانون اساسی درون متنی را مورد شناسایی قرار داده است.
 (۳) به رغم شناسایی در قانون اساسی، دادرس اساسی آنها را مطرود می داند.
 (۴) کلا چنین اصولی در نظام حقوقی ایران قابل شناسایی نیست.

پاسفنامه تشریحی سؤالات چهارگزینه‌ای سراسری ۹۳

- ۱- گزینه ۲)
براساس ماده ۱۲۵ قانون اساسی، امضای قراردادهای دولت ایران با سایر دولت‌ها پس از تصویب مجلس با رئیس‌جمهور یا نماینده‌ی قانونی وی است.
- ۲- گزینه ۴)
براساس ماده ۶۸ قانون اساسی، در زمان جنگ و اشغال نظامی کشور به پیشنهاد رئیس‌جمهور و تصویب سه چهارم مجموعه نمایندگان و تایید شورای نگهبان، انتخابات نقاط متوقف می‌شود.
- ۳- گزینه ۲)
براساس ماده ۱۳۹ قانون اساسی، صلح دعاوی راجع به اموال عمومی و دولتی یا ارجاع آن به داوری در هر مورد موکول به تصویب هیات وزیران است و باید به اطلاع مجلس برسد.
- ۴- گزینه ۳)
رئیس قوه قضائیه در صورت سکوت هیات وزیران (تا ۶ ماه) می‌توان لایحه قضایی را مستقیماً به مجلس ارسال نماید.
- ۵- گزینه ۱)
حق شرکت در حزب با حق مسکن و حق اشتغال در قانون اساسی پیش‌بینی شده است.
- ۶- گزینه ۳)
براساس اصل ۴۰ قانون اساسی، هیچ‌کس نمی‌تواند اعمال خویش را وسیله‌ی احزار به غیر یا تجاوز به منافع عمومی قرار دهد.
- ۷- گزینه ۱)
در نظام پارلمانی، وزرا باید مورد تایید پارلمان قرار گیرند.
- ۸- گزینه ۴)
صلاحیت علام قانون‌گذاری مجلس در رابطه با مصوبات مجمع تشخیص مصلحت نظام محدود می‌گردد.
- ۹- گزینه ۱)
در دولت‌های فدرال، سیاست خارجی و نیروهای نظامی در اختیار مرکز و نیروی انتظامی امری محلی تلقی می‌گردد.
- ۱۰- گزینه ۱)
اصل خود محدودیتی با تصریح قانون اساسی تضمین می‌شود.
- ۱۱- گزینه ۳)
انتخاب نامزدهای مجلس در مرحله اداری با اکثریت نسبی یک چهارم و در مرحله دوم و میان دوره‌ای با اکثریت نسبی به هر میزان است.
- ۱۲- گزینه ۲) اصل ۱۱۳ ق.ا.
۱۳- گزینه ۲) وجه تمایز حقوق اساسی با علوم سیاسی در این است که با به کار بستن ابزارها، فنون و مفاهیم حقوق به تحلیل پدیده قدرت می‌پردازد.
- ۱۴- گزینه ۳) درج پرسش‌های مربوط به انواع گرایش‌های نشانگر مخدوش کردن آزادی‌ها به خصوص آزادی سنیکیایی است.
- ۱۵- گزینه ۲)
قانون اساسی اصول فراقانون اساسی درون متنی را مورد شناسایی قرار داده است.

سوالات کنکور سراسری ۹۵

۱- نظام انتخاباتی ریاست جمهوری فرانسه، با کدام مورد منطبق است؟

- (۱) با رأی عمومی و مستقیم ملت و با اکثریت مطلق آرا
- (۲) با رأی اکثریت مطلق مجلس ملی و مجلس سنا
- (۳) اکثریت نسبی دو مرحله‌ای و با رأی مستقیم مردم
- (۴) انتخابات دو درجه‌ای و با اکثریت مطلق

۲- بازنگری قانون اساسی در کشور ایتالیا، چگونه صورت می‌گیرد؟

- (۱) با پیشنهاد مجلس ملی و تصویب مجلس انتصابی
- (۲) با دستور رئیس جمهور و اکثریت نسبی دو مجلس
- (۳) با رأی موافق اکثریت مطلق هر یک از دو مجلس
- (۴) به دستور نخست‌وزیر و رفراندوم عمومی

۳- حق حیات به عنوان یکی از حقوق بنیادین بشر، در کدام صورت قابل سلب است؟

- (۱) به هیچ عنوان قابل سلب نیست، اما قابل محدودیت می‌باشد.
- (۲) براساس مصالح و منافع عمومی جامعه، قابل سلب می‌باشد.
- (۳) با توجه به بنیادین بودن این حق، قابل سلب نیست.
- (۴) در موارد استثنایی و به موجب قانون

۴- در کدام رژیم تفکیک قوا، حاکمیت ملی در دو نوبت، مجزا تجلی می‌یابد؟

- (۱) پارلمانی
- (۲) ریاستی
- (۳) پارلمانی و نیمه ریاستی
- (۴) نیمه ریاستی - تفکیک نسبی قوا

۵- از منظر ژان بدن، ارتباط دولت و حاکمیت چگونه است؟

- (۱) از یکدیگر جدا نیستند.
- (۲) دولت برتر از حاکمیت است.
- (۳) کاملاً مجزا از یکدیگر هستند.
- (۴) دولت مفهومی واحد با حاکمیت و ساختاری متفاوت از آن دارد.

۶- حق دادخواهی مندرج در اصل ۳۴ قانون اساسی، دارای چه ماهیت حقوقی است؟

- (۱) ارشادی و تکمیلی
- (۲) غیرمطلق و قابل سلب
- (۳) قابل سلب و قابل محدودیت
- (۴) مطلق و غیرقابل سلب

۷- رسیدگی به اتهام وزیر در مورد جرایم عادی، در کدام مرجع و چگونه انجام می‌شود؟

- (۱) دادگاه‌های عمومی - با اطلاع مجلس
- (۲) دیوان عالی کشور - با اطلاع رئیس جمهور
- (۳) شعبه ویژه دادگاه جرایم سیاسی - با هماهنگی وی
- (۴) شعبه اول دادگاه عمومی رسیدگی به جرایم کارکنان دولت

۸- شورای نگهبان در مقام تفسیر قانون اساسی، از چه صلاحیتی برخوردار است؟

- (۱) الزامی و تخییری
- (۲) الزامی و تکلیفی
- (۳) تشخیصی
- (۴) تکلیفی و تفویضی

۹- به موجب اصل ۲۱ قانون اساسی، در کدام صورت، قیمومت فرزندان به مادر اعطا می‌شود؟

(۱) در هر حالتی قیمومت به مادر به دلیل مغایرت با اصل ولایت اعطا نمی‌شود.

(۲) با در نظر گرفتن مصلحت خانواده، تصمیم و صلاحیت تشخیصی قاضی

(۳) احراز شایستگی مادر، رعایت غبطه فرزند و نبودن ولی شرعی

(۴) در صورت طلاق یا فوت شوهر، الزاماً قیمومت به عهده مادر است.

۱۰- در بازنگری قانون اساسی در سال ۱۳۶۸، دلیل حذف سمت نخست‌وزیری چه بود؟

(۱) تداخل وظایف نخست‌وزیر با وظایف رئیس جمهور و مجلس

(۲) عدم هماهنگی با رئیس جمهور و هیئت وزیران

(۳) استقلال سازمانی و ساختاری از مقام رهبری

(۴) نقض اصل تفکیک نسبی قوا

۱۱- در نظریه ارسطو در خصوص رژیم سیاسی، تیرانی معادل کدام مورد است؟

(۱) تیموکراسی (۲) آریستوکراسی

(۳) پلوتوکراسی (۴) خودکامگی

۱۲- دیوان عالی عدالت فرانسه، در کدام صورت رئیس جمهور را محاکمه می‌کند؟

(۱) ارتکاب جرم خاص (۲) عدم شرکت در جلسه استیضاح

(۳) انجام خیانت بزرگ (۴) دخالت در صلاحیت تقنینی پارلمان

۱۳- در کدام مورد، بخشداران ملزم به رعایت تصمیمات شوراهای اسلامی هستند؟

(۱) کلیه تصمیمات و مصوبات اداری (۲) صرفاً مصوبات حاکمیتی

(۳) کلیه تصمیمات و مصوبات سازمانی (۴) در حدود اختیارات شوراها

۱۴- کدام مورد در خصوص حق حضور وزرا در جلسات علنی مجلس شورای اسلامی صحیح است؟

(۱) مطلق است و مجلس به هیچ طریقی نمی‌تواند مانع این حق شود.

(۲) مشروط است و مجلس می‌تواند با مصوبه خود، از حضور وزرا در برخی از جلسات علنی ممانعت کند.

(۳) در صورت تأیید لزوم حضور وزیر در جلسات علنی توسط رئیس جمهور، مجلس حق ندارد مانع حضور وزرا شود.

(۴) با مصوبه قانونی مجلس و تأیید شورای نگهبان، مجلس می‌تواند مانع حضور وزرا در برخی از جلسات علنی مجلس شود.

۱۵- شورای موقت رهبری، در خصوص کدام یک از وظایف و اختیارات رهبری، مستقلاً نمی‌تواند اقدام کند؟

(۱) عزل فقهای شورای نگهبان (۲) عزل رئیس جمهور

(۳) نظارت بر حسن اجرای سیاست‌های کلی نظام (۴) فرماندهی کل نیروهای مسلح

پاسفنامه سوالات کنکور ۹۵

- ۱-گزینه ۱
- ۲-گزینه ۳
- ۳-گزینه ۴
- ۴-گزینه ۲
- ۵-گزینه ۱
- ۶-گزینه ۴
- ۷-گزینه ۱
- ۸-گزینه ۳
- ۹-گزینه ۳
- ۱۰-گزینه ۲
- ۱۱-گزینه ۴
- ۱۲-گزینه ۳
- ۱۳-گزینه ۴
- ۱۴-گزینه ۱
- ۱۵-گزینه ۲

سوالات کنکور سراسری سال ۹۴

۱- در خصوص اصل تفکیک قوا، تفاوت نظریه منتسکیو با نظریه روسو، در کدام مورد است؟

- ۱) منتسکیو قوای سه‌گانه را هم عرض یکدیگر و روسو قوه مقننه را برتر از قوای دیگر می‌داند.
- ۲) منتسکیو خواستار تعدیل قوا و روسو طرفدار تفکیک قوا است.
- ۳) منتسکیو تفکیک قوا را نسبی و روسو آن را مطلق می‌شمارد.
- ۴) منتسکیو به قانون و روسو به آزادی‌ها اولویت می‌دهد.

۲- قانون اساسی انعطاف‌پذیر، کدام خصوصیت زیر را دارد؟

- ۱) قابل تجدیدنظر پس از طی تشریفات خاص است.
- ۲) قابل تفسیر است.
- ۳) قابل تجدیدنظر بدون نیاز به طی تشریفات خاص است.
- ۴) هر ده سال یک بار تجدیدنظر می‌شود.

۳- مهم‌ترین شاخصه دولت - کشور فدرال کدام است؟

- ۱) رژیم نیمه ریاستی - نیمه پارلمانی
- ۲) دوگانگی ساختاری
- ۳) وجود نظام دو مجلسی
- ۴) دارا بودن رژیم ریاستی

۴- در نظام ریاستی، کدام یک از موارد زیر، صحیح است؟

- ۱) تفکیک مطلق قوا برقرار است، اما رئیس جمهور حق دارد در صورت نرسیدن به توافق پارلمان آن را منحل کند.
- ۲) هم رئیس جمهور حق انحلال پارلمان را دارد و هم پارلمان حق عزل رئیس جمهور را داراست.
- ۳) رئیس جمهور مستقل از پارلمان است، اما رسمیت دولت موقوف به رأی اعتماد پارلمان است.
- ۴) رئیس جمهور منتخب مردم بوده و دولت وی، مستقل از پارلمان است.

۵- در روابط بین قوا، نظام پارلمانی مبتنی بر کدام سازو کار است؟

- ۱) پیش‌بینی حق استیضاح دولت و حق انحلال پارلمان
- ۲) مبتنی بر نظارت سازمان‌های نظارتی کشور بر همه امور
- ۳) مبتنی بر پیش‌بینی رأی عدم اعتماد علیه دولت
- ۴) صرفاً مبتنی بر رأی اعتماد به دولت

۶- از منظر قانون اساسی، عدم اخلاص به مبانی اسلام، محدودیت وارده بر کدام آزادی است؟

- ۱) اجتماع
- ۲) اطلاعات
- ۳) بیان
- ۴) شغل

۷- رابطه احزاب سیاسی با نظام انتخاباتی، در حقوق اساسی چگونه است؟

- ۱) احزاب سیاسی همزمان با آیین‌های انتخاباتی ظاهر شده‌اند.
- ۲) احزاب سیاسی عامل اصلی طبقه‌بندی نظام‌های انتخاباتی هستند.
- ۳) نظام انتخاباتی مبتنی بر نظام حزبی، از ثبات بیشتری برخوردار است.
- ۴) در نظام انتخاباتی اکثریتی مطلق، احزاب سیاسی عامل اصلی ترکیب فکری نمایندگان خواهند بود.

۸- اصل ۳۴ قانون اساسی در خصوص حق مسکن خانواده‌های ایرانی و تکلیف دولت به تأمین آن با رعایت اولویت روستائینان و

کارگران، بیانگر کدام مفهوم است؟

- ۱) عدالت معاوضی و اندیشه دولت ناظم
- ۲) عدالت ترمیمی و اندیشه دولت خدمتگذار
- ۳) عدالت توزیعی و اندیشه دولت رفاه
- ۴) اصل تقدم امور مستضعفین بر سایر امور عمومی

۹- حق داشتن وکیل در محاکم، در قانون اساسی چگونه تضمین شده است؟

- ۱) با نظر دادگاه و درخواست طرفین امکان حضور وکیل وجود دارد.
- ۲) طرفین می‌توانند برای خود وکیل انتخاب کنند.

۳) صرفاً با دستور دادگاه امکان حضور و کیل وجود دارد.

۴) حضور و کیل در کلیه دادگاه‌ها الزامی است.

۱۰- فتوای معیار فقهای شورای نگهبان، برای بررسی مصوبات مجلس، کدام است؟

۱) فتاوی امام خمینی (ره) ۲) نظر اجتهادی خودشان

۳) فتاوی مشهور فقهای شعبه ۴) فتاوی مقام معظم رهبری

۱۱- ترفیع درجه نظامیان و سلب آن، بر کدام اساس صورت می‌پذیرد؟

۱) قانون ۲) مصوبه هیأت وزیران

۳) نظر ستاد کل نیروهای مسلح ۴) دستور رهبری به عنوان فرماندهی کل قوا

۱۲- اصل ۱۷۷ قانون اساسی مبنی بر تغییرناپذیری اسلامی بودن نظام و جمهوری بودن حکومت، کدام نوع از قواعد حقوق اساسی است؟

۱) معمولی ۲) تکمیلی ۳) ارگانیک ۴) فرادستوری

۱۳- اصل ۷۹ قانون اساسی «برقراری حکومت نظامی» را ممنوع اعلام کرده است. این اصل کدام یک از اهداف قانون اساسی را تأمین نموده است؟

۱) تضمین آزادی‌های عمومی ۲) حاکمیت ملی

۳) توزیع قدرت ۴) برقراری امنیت

۱۴- در صورتی که اجازه تصویب دایمی اساسنامه سازمان‌های دولتی از سوی مجلس به دولت داده شود، کدام مورد در خصوص مصوبه دولت، صحیح است؟

۱) چون اساسنامه مؤسسات دولتی است، آزمایشی محسوب شده و به شورای نگهبان ارسال نمی‌شود.

۲) بدو به مجلس شورای اسلامی ارسال و پس از اخذ نظر مجلس به شورای نگهبان ارسال می‌شود.

۳) مستقیماً برای تشخیص مغایرت با شرع و قانون اساسی به شورای نگهبان ارسال می‌شود.

۴) دارای ماهیت مقررات بوده و برای تطبیق با قوانین و مقررات به اطلاع رئیس مجلس می‌رسد.

۱۵- هر یک از وزیران.....

۱) در برابر مردم و مقام رهبری مسئول است.

۲) فقط در برابر رئیس جمهور، مسئول وظایف خویش است.

۳) فقط در برابر مجلس شورای اسلامی، مسئول وظایف خویش است.

۴) در اموری که به تصویب هیأت وزیران می‌رسد، مسئول اعمال دیگران نیز هست.

پاسخنامه تشریحی کنکور سراسری ۹۴

۱.گزینه ۱

در مورد اصل تفکیک قوا مونتسکیو قوای سه گانه را هم عرض یکدیگر می‌دانست در حالیکه روسو قوه مقننه را برتر از قوای دیگر می‌دانست.

۲.گزینه ۳

قابل تجدیدنظر بودن بدون نیاز به تشریفات خاص از خصوصیات قانون اساسی انعطاف پذیر می‌باشد.

۳.گزینه ۲

دو گانگی ساختاری از از مهم ترین شاخصه‌های دولت -کشور فدرال است. به فصل دوم کتاب حاضر مراجعه کنید.

۴.گزینه ۴

۵.گزینه ۱

در مورد روابط قوا با یکدیگر، سازوکار نظام پارلمانی، پیش بینی حق استیضاح دولت و حق انحلال پارلمان است.

۶.گزینه ۳

از نگاه قانون اساسی، عدم اخلاص به مبانی اسلام، محدودیت وارده بر آزادی بیان است.

۷.گزینه ۱

در واقع می‌توان گفت که احزاب سیاسی همزمان با آیین‌های انتخاباتی ظهور پیدا کردند.

۸.گزینه ۳

اصل ۳۴ قانون اساسی بیانگر عدالت توزیعی و اندیشه دولت رفاه است.

۹.گزینه ۲

تضمین حق داشتن وکیل در محاکم در واقع با انتخاب وکیل از جانب طرفین است. بسیاری از مردم به علت عدم آشنایی با قوانین قضایی توان احقاق حقوق خود را ندارند، ازاین رو، قانون اساسی به آنها اجازه داده است که برای دفاع از خود و حقوق خود، وکیل انتخاب کنند، و در صورت عدم توانایی، امکان تعیین آن را برایشان فراهم گردد. دراصل ۳۵ آمده است: در همه‌ی دادگاه‌ها، طرفین دعوی حق دارند برای خود وکیل انتخاب نمایند و اگر توانایی انتخاب وکیل را نداشته باشند باید برای آن‌ها امکانات تعیین وکیل فراهم گردد.

۱۰.گزینه ۲

نظر اجتهادی فقهای شورای نگهبان معیار فتاوی آن‌ها برای بررسی مصوبات مجلس شورای اسلامی می‌باشد.

۱۱.گزینه ۱

رجوع به قانون ارتش جمهوری اسلامی ایران، بخش دوم، ترفیع عبارت است از نیل به درجه یا رتبه بالا برابر مقررات این قانون تبصره - ترفیعات و روش اجرای آن به موجب آیین‌نامه‌ای خواهد بود که به وسیله ستاد مشترک تهیه می‌گردد و اجرای آن منوط به تصویب فرماندهی کل می‌باشد.

۱۲.گزینه ۴

برخی از علمای حقوق، در بین هر یک از قواعد دسته بندی شده قائل به نوعی سلسله مراتب هستند. مثلاً قانون اساسی را شامل دو گونه قاعده می‌دانند: یکی قواعد فرا دستوری supra- constitutionnelle که احکام آن بر سایر قواعد قانون اساسی حاکم است و دیگری قواعد اساسی معمولی. اصل ۱۷۷ ق.ا مبتنی بر قاعده فرا دستوری هست.

۱۳.گزینه ۱

اصل ۷۹ ق.ا. تامین کننده هدف تضمین آزادی های عمومی است.

۱۴.گزینه ۳

۱۵.گزینه ۴

اصل ۱۳۷ ق.ا. هر یک از وزیران، در اموری که به تصویب هیات وزیران می‌رسد مسئول اعمال دیگران نیز هست.

سؤالات کنکور سراسری ۹۶

- ۱- کدام نوع آزادی، مستلزم دخالت منفی (سلبی) دولت است؟
 (۱) اجتماعی (۲) اقتصادی (۳) مدنی (۴) فرهنگی
- ۲- نظریه پذیرفته شدن در حقوق اساسی در خصوص رابطه سرزمین با موجودیت دولت - کشور، کدام است؟
 (۱) سرزمین، موضوع سلطه دولت (۲) سرزمین، عامل سازنده دولت
 (۳) سرزمین، محدوده فرمانروایی دولت (۴) سرزمین، طیف صلاحیت دولت
- ۳- در کشور انگلستان، اعضای قوه مجریه علاوه بر مسئولیت سیاسی در برابر پارلمان، چه نوع مسئولیت دیگری دارند؟
 (۱) مالی (۲) جزایی
 (۳) اداری (۴) اساساً مسئولیت دیگری ندارند.
- ۴- ریاست شورای دولتی فرانسه در غیاب نخست‌وزیر، بر عهده کدام مقام است؟
 (۱) وزیر کشور (۲) وزیر دادگستری
 (۳) رئیس مجلس سنا (۴) رئیس شعبه اول شورای دولتی
- ۵- در کشور فرانسه، کدام مقام یا نهاد، ضامن استقلال قدرت قضایی اساسی است؟
 (۱) رئیس جمهور (۲) مجلس نمایندگان
 (۳) دیوان عالی عدالت سیاسی (۴) دیوان عالی کشور
- ۶- رفتار دولت‌های عضو کنفدراسیون با یکدیگر، چه ماهیتی دارد؟
 (۱) اقتداری (۲) همکاری
 (۳) حکومتی (۴) قیمومتی
- ۷- حکومت ایده آل ژان ژاک روسو، کدام است؟
 (۱) آریستوکراسی مردمی (۲) دموکراسی نیمه مستقیم
 (۳) دموکراسی غیرمستقیم (۴) دموکراسی مستقیم
- ۸- کدام مورد، جزو صلاحیت اختصاصی مطلق قانون‌گذاری مجلس شورای اسلامی است؟
 (۱) انتخابات (۲) مطبوعات
 (۳) انعقاد قرارداد بین‌المللی (۴) تأسیس پایگاه نظامی خارجی
- ۹- حق بر کدام مورد در قانون اساسی، بدون هیچ‌گونه قیدی، متضمن شده است؟
 (۱) آزادی عقیده (۲) داشتن شغل مناسب
 (۳) داشتن مطبوعات آزاد (۴) تظاهرات و برگزاری تجمعات
- ۱۰- در مرحله استیضاح وزرا، کدام مورد صحیح است؟
 (۱) اعتماد به وزرا نسبی است.
 (۲) بی‌اعتمادی به وزرا نسبی است.
 (۳) اصل بر اعتماد به وزرا است مگر خلاف آن ثابت شود.
 (۴) اصل بر بی‌اعتمادی به وزرا است، مگر خلاف آن ثابت شود.
- ۱۱- هرگاه مقام رهبری بر اثر بیماری، موقتاً از انجام وظایف ناتوان شود، کدام نهاد وظایف ایشان را انجام می‌دهد؟
 (۱) شورایی متشکل از رئیس مجلس خبرگان رهبری و رئیس مجمع تشخیص مصلحت نظام
 (۲) مجمعی متشکل از رؤسای قوای سه گانه و رئیس مجلس خبرگان رهبری
 (۳) شورای عالی رهبری

۴) شورای موقت رهبری

۱۲- در ایران، فرایند استعفای هیئت وزیران چیست؟

- ۱) استعفا به رئیس جمهور تسلیم می‌شود و هیئت وزیران تا تعیین دولت جدید، به وظایف خود ادامه می‌دهد.
- ۲) استعفا پس از پذیرش توسط رئیس جمهور به مجلس تقدیم می‌شود.
- ۳) پس از پذیرش استعفا در مجلس، هیئت وزیران حق ادامه کار ندارد.
- ۴) استعفا مستقیماً به مجلس تقدیم می‌شود.

۱۳- منشأ طرح قانونی در مجلس نمایندگان آمریکا چیست؟

- ۱) امضای اکثریت نمایندگان
- ۲) امضای هر یک از نمایندگان
- ۳) امضای حداقل ده نفر از نمایندگان
- ۴) امضای یک سوم نمایندگان

۱۴- نحوه نظارت بر سازمان صدا و سیما، چگونه مشخص می‌شود؟

- ۱) به موجب قانون
- ۲) با دستور مستقیم مقام رهبری
- ۳) با تصمیم شورای نظارت بر صدا و سیما
- ۴) به موجب مصوبات شورای عالی انقلاب فرهنگی

۱۵- رسیدگی به تقضای تفسیر قانون اساسی از سوی کدام مقام، برای شورای نگهبان الزام‌آور است؟

- ۱) رئیس قوه قضاییه
- ۲) مقام رهبری و اعضای شورای نگهبان
- ۳) دبیر شورای نگهبان و رئیس مجلس شورای اسلامی
- ۴) تشخیص لزوم تفسیر قانون اساسی، مطلقاً در اختیار شورای نگهبان است.

پاسخنامه تشریحی کنکور سراسری ۹۶

۱.گزینه ۳

آزادی مدنی، مستلزم دخالت دولت آن هم از نوع سلب می‌باشد. آزادی‌های مدنی و یا آزادی‌های شخصی آزادی‌هایی هستند که حکومت نمی‌تواند بر اساس قانون یا تفسیر قضایی و بدون محاکمه آنها را سلب کند. هر چند دامنه این واژه بین کشورها متفاوت است اما آزادی‌های مدنی شامل آزادی اندیشه، آزادی مطبوعات، آزادی دین، آزادی بیان، آزادی تجمعات اعتراضی، حق امنیت، آزادی سخنرانی (کتبی و شفاهی)، حریم خصوصی، حق دادرسی برابر بر اساس قانون، حق برخورداری از یک محاکمه عادلانه و حق زیستن می‌باشد. دیگر آزادی‌های مدنی شامل حق مالکیت، حق دفاع از خود و حق مالکیت بر بدن خود است.

۲.گزینه ۴

نظریه سرزمین- طیف صلاحیت دولت مقبول و مورد پذیرش قانون اساسی است. سرزمین، طیف صلاحیت دولت: سرزمین قلمرو محلی صلاحیت دولت است. صلاحیت سرزمینی، حقوق انحصاری دولت می‌باشد تا کلیه وظایف دولت در چارچوب آن انجام گیرد.

۳.گزینه ۲

در انگلستان، اعضای قوه مجریه علاوه بر مسئولیت سیاسی برابر پارلمانی (مسئولیت سیاسی کابینه از طرق مختلفی فراهم می‌آید که به نوبه خود مانع دیکتاتوری کابینه در نظام سیاسی انگلستان می‌شود)، مسئولیت جزایی هم دارند.

۴.گزینه ۲

وزیر دادگستری در غیاب نخست وزیر، ریاست شورای دولتی فرانسه را بر عهده دارد. رجوع به مقاله بررسی شورای دولتی فرانسه و صلاحیت آن‌ها از عیسی دانشپور بخشایشی.

۵.گزینه ۱

قانون فرانسه، اصل ۵: رئیس جمهور حافظ اجرای قانون اساسی می‌باشد. وی با داوری خویش هماهنگی قوای حاکم و همچنین استمرار حکومت را تضمین می‌نماید. رئیس جمهور ضامن استقلال ملی، تمامیت ارضی، احترام به قراردادهای اتحادیه و معاهدات می‌باشد.

۶.گزینه ۲

کنفدراسیون بر خلاف فدراسیون، دارای یک قدرت مرکزی نیست که بر شهروندان همه دولت‌های متحد فرمانروا باشد، دولت‌های عضو، در سیاست داخلی و خارجی خود آزادند. رفتار دولت‌های عضو کنفدراسیون در قبال یکدیگر اساساً ماهیت همکاری دارد.

۷.گزینه ۴

دموکراسی مسقیم، حکومت ایده‌آل ژان راک روسو است. مدل دموکراسی مستقیم، هر چند در قرون ۱۱ و ۱۲ در سرزمین‌های ایتالیا، آلمان، سوئیس و هلند دوباره مطرح گردید، اما تا زمان روسو و حتی جدیدتر تا زمان مارکس و انگلس به‌طور کامل مورد بحث و بررسی قرار نگرفت. در قرن هیجدهم و در زمانی که دموکراسی مبتنی بر نمایندگی توسط لیبرال‌های اولیه مطرح شده بود، روسو با انتقاد از این نوع دموکراسی، از دموکراسی مستقیم حمایت نمود. فرض روسو بر این بود که انسان‌ها در وضع طبیعی برای رسیدن به تکامل و شکوفا نمودن استعدادهای خود از طریق یک قرارداد اجتماعی اقدام نموده و بر خلاف هابز و لاک معتقد است که با این قرارداد نه حاکمیت مردم به دولت (به صورت مطلق یا مشروط) منتقل می‌شود، بلکه در اختیار خود مردم است و آن‌ها بر خود حکومت می‌کنند، به همین دلیل روسو معتقد است که حاکمیت را نمی‌توان نمایندگی نمود. وی در نقد دموکراسی نمایندگی تصریح می‌کند که «وکلاهی مردم، نمایندگان آن‌ها نیستند و نمی‌توانند باشند. آن‌ها فقط کارگزاران مردم به شمار می‌روند. مردم انگلستان عقیده دارند که آزادند. این اشتباه بزرگی است، آن‌ها فقط در جریان انتخاب نمایندگان پارلمان آزادند، به محض آن که اعضای پارلمان انتخاب شدند، مردم به بردگی کشیده می‌شوند. از نظر وی مردم زمانی آزاد خواهند بود که همگی بر اساس قانونی که خود وضع نموده‌اند به‌طور مستقیم به امر تصمیم‌گیری بپردازند و به همین جهت نیز دموکراسی نمایندگی را نامطلوب و منافی با آزادی افراد تلقی می‌کرد. هر چند روسو در مقابل دموکراسی آتن، موضعی انتقادی داشت و مایل به پیوند اندیشه‌های خود با میراث جمهوری روم بود، اما در جستجوی روسو برای شکل قابل دفاعی از دولت، نمی‌توان عناصر پیوسته با میراث آتن را نادیده

گرفت. عناصر مشترک او با دموکراسی آتن عبارتند از: برابری سیاسی، مشارکت مستقیم مردم در گردهمایی عمومی، کمال مطلوب بودن اتفاق آراء و در صورت عدم توافق، رأی اکثریت و انتخاب مقامات اجرایی به طور مستقیم یا به قید قرعه.

۸.گزینه ۳

انعقاد قراردادهای بین المللی جزو صلاحیت اختصاصی قانونگذاری مجلس شورای اسلامی است. مطابق اصول ۱۲۵ و ۷۷ قانون اساسی انعقاد قراردادهای بین المللی مستلزم تصویب مجلس شورای اسلامی است.

اصل ۱۲۵ قانون اساسی نیز تصریح کرده است: (امضای عهد نامه ها، مقاوله نامه ها، موافقت نامه ها و قراردادهای دولت ایران با سایر دولت ها و همچنین امضای پیمان های مربوط به اتحادیه های بین المللی پس از تصویب مجلس شورای اسلامی با رئیس جمهور یا نماینده قانونی اوست.)

اگرچه براساس این نظر تفسیری، انعقاد قراردادهایی که بین المللی محسوب نمی شوند خارج از شمول اصل ۷۷ بوده و منوط به تصویب مجلس نیستند، با این حال مجلس، همچنان از دو صلاحیت مهم در رابطه با چنین قراردادهایی بهره مند است:

۱- تعیین ضوابط کلی برای انعقاد چنین قراردادهایی از طریق تصویب قانون عادی

۲- موکول نمودن انعقاد برخی از این دست قراردادهای به طور موردی به تصویب مجلس با تصویب قانون عادی

۹.گزینه ۱

آزادی عقیده بی هیچ قید در قانون اساسی تضمین شده است. اصل ۲۳ ق.ا: تفتیش عقاید ممنوع است و هیچکس را نمی توان به صرف داشتن عقیده ای مورد تعرض و مؤاخذه قرار داد.

۱۰.گزینه ۳

۱۱.گزینه ۴

اصل ۱۱۱ق.ا.

۱۲.گزینه ۱

اصل ۱۳۵ق.ا.

۱۳.گزینه ۲

امضای هر یک از نمایندگان منشا طرح قانونی در مجلس نمایندگان آمریکا می باشد.

۱۴.گزینه ۱

شورای نظارت بر سازمان صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران که بر اساس اصل ۱۷۵ قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران تشکیل شده است، نهادی برای نظارت بر صدا و سیما است. این شورا به عنوان بازوی نظارتی، مسئول ارائه مستقیم گزارش ها و ارزیابی های قوای سه گانه نظام از عملکرد رسانه ملی به رهبر جمهوری اسلامی است. این شورا از ۶ عضو (۲ نفر به انتخاب رئیس جمهور ایران، ۲ نفر به انتخاب رئیس قوه قضائیه و ۲ نفر به انتخاب) تشکیل می شود.

۱۵.گزینه ۴

شورای نگهبان مأموریت نظارت بر انتخابات را داشته و مرجع رسمی تفسیر قانون اساسی نیز به شمار می آید. از قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران استفاده می شود که علت اصلی پیش بینی نهاد شورای نگهبان، دو مسئله حراست و نگهبانی از «احکام اسلام» و صیانت از «قانون اساسی» بوده است؛ به همین دلیل از این نهاد به شورای «نگهبان» تعبیر شده است.

سوالات کنکور سراسری سال ۹۷

۱- منظور از اصل «فراداشت» در دولت‌های فدرالی، کدام است؟

- (۱) لزوم ایجاد نهادهای مشترک
- (۲) حفظ استقلال ایالت‌های عضو
- (۳) مشارکت در تعیین سرنوشت جامعه
- (۴) مشارکت دولت‌های عضو در اتخاذ تصمیم‌های کلی

۲- مجلس شورای اسلامی، اجازه تصویب اساسنامه یک سازمان دولتی را به موجب قانون برنامه پنج ساله به دولت داده است. با توجه به رویه شورای نگهبان، کدام مورد صحیح است؟

- (۱) واگذاری اجازه تصویب اساسنامه یک سازمان دولتی، به موجب قانون برنامه پنج ساله، مغایر قانون اساسی است.
- (۲) دولت می‌تواند اصلاح و تغییر در اساسنامه مصوب خود را در مدت برنامه، به نمایندگان ویژه خود، واگذار کند.
- (۳) با انقضای مدت برنامه پنج ساله، هرگونه اصلاح و تغییر در اساسنامه، با اجازه مجدد مجلس شورای اسلامی امکان‌پذیر است.
- (۴) دولت می‌تواند اصلاح و تغییر در اساسنامه مصوب خود را در مدت برنامه، به کمیسیون‌های داخلی مجلس شورای اسلامی واگذار کند.

۳- نظریه کارویژه‌ای رأی، ناشی از کدام اندیشه حاکمیت است؟

- (۱) تقسیم شده (۲) ملی (۳) طبقاتی (۴) الهی

۴- کسب موافقت مجلس سنا برای انتصاب وزرا در نظام ریاستی آمریکا، بر کدام مبنا توجیه می‌شود؟

- (۱) امر مطلق بودن تفکیک قوا
- (۲) سیاسی بودن اقدام مجلس سنا
- (۳) قضایی بودن فرآیند تأیید وزرا
- (۴) صرفاً یک عمل اداری بودن نصب وزرا

۵- از منظر جان لاک، تعادل قوا بیانگر کدام موضوع است؟

- (۱) تحکیم خصلت اقتداری حاکمیت
- (۲) عدم دخالت قوه قضائیه در سایر قوا و بالعکس
- (۳) تضمین بخش عدالت و حسن اجرای قدرت دولت
- (۴) تضمین حقوق شهروندان درجه یک و عدالت سیاسی

۶- از نظر سن توماداکن، کدام نظریه، قدرت دولت را توجیه می‌کند؟

- (۱) فطری - الهی
- (۲) اثبات‌گرایی
- (۳) قرارداد اجتماعی - لیبرالی
- (۴) طبیعی - فطری

۷- کنترل قانون اساسی از سوی یک نهاد سیاسی، بر کدام نظریه استوار است؟

- (۱) مکتب واقع‌گرایی
- (۲) دکترین حقوقی فرانسه
- (۳) مکتب حقوق طبیعی
- (۴) دکترین حقوقی اصالت فرد

۸- کدام مورد، جزو صلاحیت‌های ذاتی و اختصاصی مجلس شورای اسلامی است؟

- (۱) هرگونه تغییر در تقسیمات کشوری
- (۲) تعیین نحوه بررسی و تصویب لوایح دولت
- (۳) تصویب ضوابط و مقررات مالی شورای نگهبان
- (۴) تعیین کیفیت انتخاب اعضای مجلس خبرگان رهبری

۹- در مکتب تحلیلی، قانون اساسی بر کدام مبنا تفسیر می‌شود؟

- (۱) اصول و قواعد جدید حقوقی
- (۲) نظام ارزشی موجود در جامعه
- (۳) افکار عمومی
- (۴) روح و مراد قانونگذار

۱۰- در نظام دومجلسی، در صورت اختلاف بین مجالس، کدام شیوه برای حل اختلاف، اعمال نمی‌شود؟

- (۱) پذیرش نظر مجلس اول
(۲) ایجاد کمیسیون مشترک
(۳) انحلال مجلسین
(۴) گهواره‌ای

۱۱- کدام مقامات زیر، از داوطلب شدن در انتخابات مجلس شورای اسلامی، صرفاً در حوزه انتخابیه قلمرو مأموریت خود، محروم هستند، مگر اینکه از سمت خود استعفا داده و در آن پست، به هیچ وجه شاغل نباشند؟

- (۱) بخشداران و فرمانداران
(۲) استاندار و معاونان وی
(۳) مدیران مراکز صدا و سیما
(۴) رئیس دانشگاه آزاد اسلامی

۱۲- براساس مذاکرات مجلس خبرگان قانون اساسی، ماهیت حقوقی تصمیم دیوان عالی کشور در خصوص تخلف رئیس جمهور از انجام وظایف قانونی چیست؟

- (۱) تشخیص موضوع و احراز تخلف
(۲) صدور حکم تخلف
(۳) رسیدگی و تأیید محکومیت
(۴) صدور حکم عزل

۱۳- مقصود از شاخصه‌های رویه‌ای در نظام مردم سالاری چیست؟

- (۱) ارزش محوری حاکمیت و اقتدار دولت
(۲) تبعیت شهروندان از اراده و صلاحیت تشخیصی دولت
(۳) تنظیم رفتار دولت با شهروندان براساس میزان صلاحیت اعطایی
(۴) تبعیت وضع سیاست‌ها، تصمیم‌ها و قوانین از فرایند تکثرگرا و مشارکتی

۱۴- براساس اصل ۸۶ قانون اساسی، نمایندگان مجلس شورای اسلامی از کدام مصونیت پارلمانی برخوردارند؟

- (۱) شکلی
(۲) ماهوی
(۳) تعرض‌ناپذیری
(۴) ممنوعیت تعقیب

۱۵- نخستین اعلامیه حقوق به معنای مدرن، کدام است؟

- (۱) قانون اساسی مصوب ۱۷۹۱ فرانسه
(۲) تصویب نامه حقوق مصوب ۱۶۷۹ انگلستان
(۳) مصوبه مجلس ایالت ویرجینیا در سال ۱۷۷۶
(۴) اعلامیه حقوق بشر و شهروند مصوب ۱۷۸۹ فرانسه

پاسخ تشریحی کنکور سراسری سال ۹۷

۱.گزینه ۱

برای تحقق دولت -کشور فدرال سه اصل فراداشت (ایجاد نهاد های مشترک و ملی)، خودمختاری (حفظ صلاحیت سازمانی هر دولت) و مشارکت (مشارکت در سرنوشت کلی جامعه) می بایست مدنظر قرار بگیرد. مقاله نقدی بر فدرالیسم از محمد عابد الجابری.

۲.گزینه ۳

به موجب قانون پنجم توسعه جمله گزینه ۳ صحیح است .

۳.گزینه ۲

نظریه کار ویژه‌ای رای: ناشی از اندیشه حاکمیت ملی است. ملت کلیتی است تقسیم ناپذیر و حاکمیت متعلق به این کلیت یعنی ملت است، نه شهروندان که جزو عوامل سازنده آن (ملت) هستند. اگر قدرت انتخاب کردن نمایندگان به یکایک شهروندان سپرده شده باشد، نه از باب این است که خود اصالتاً صاحب این حق‌اند، بلکه با انجام یک عمل یا یک کار ویژه عمومی در گزینش نمایندگان یا زمامداران شرکت می‌جویند. اصل، حاکمیت ملی است و شهروندان در حقیقت از اجراء و ارکان سازنده این حاکمیت محسوب می‌شوند نه بیشتر.

۴.گزینه ۴

کسب موافقت مجلس سنا برای انتصاب وزرا در در نظام ریاستی آمریکا صرفاً بر مبنای عمل اداری وزرا است.

۵.گزینه ۳

لاک همچنین از اصل تفکیک قوا در حکومت طرفداری می‌کرد و اعتقاد داشت که در شرایطی که دولت از اختیارات خود سوء استفاده کند اقدام به انقلاب برای سرنوشتی دولت نه تنها یک حق بلکه یک تکلیف برای مردم است. این اندیشه‌ها تأثیر ژرفی بر اعلامیه استقلال ایالات متحده آمریکا و قانون اساسی ایالات متحده آمریکا گذاشت. در واقع تضمین تعادل قوا بیانگر بخش عدالت و حسن اجرای قدرت عدالت است.

۶.گزینه ۱

نظریه فطری -الهی از نظر سن توماداکن ، قدرت دولت را توجیه می‌کند.

۷.گزینه ۲

کنترل قانون اساسی توسط یک نهاد سیاسی بر دکتترین حقوق فرانسه استوار است.

۸.گزینه ۲

از جمله صلاحیت ذاتی و اختصاصی مجلس شورای اسلامی عبارتند از تعیین نحوه بررسی و تصویب لوایح دولت می باشد.

۹.گزینه ۴

در مکتب تحلیلی، قانون اساسی بر مبنا روح و مراد قانونگذار تفسیر می‌شود.

۱۰.گزینه ۱

در صورت اختلاف بین مجالس در نظام دو مجلسی شیوه‌های از جمله ایجاد کمیسیون مشترک، انحلال مجلسین و گهواره ای اعمال می‌شود.

۱۱.گزینه ۳

براساس طرح جامع انتخابات: اشخاصی هم از داوطلب شدن در حوزه استان قلمروی مأموریت خود محروم می‌شوند، مگر آن که ۶ ماه قبل از ثبت نام استعفا دهند، این افراد را معاونان و مشاوران شهرداران، استانداران، مدیران مراکز صداوسیما، رؤسای اتاق بازرگانی و اتاق اصناف، فرمانداران و مدیران کل ادارات استان‌ها و معاونان تشکیل می‌دهند.

۱۲.گزینه ۱

ماهیت حقوقی تصمیم دیوان عالی کشور در خصوص تخلف رییس جمهور از وظایف قانونی در واقع تشخیص موضوع و احراز تخلف است.

۱۳.گزینه ۴

تبعیت وضع سیاست ها ، تصمیم ها و قوانین از فرآیند تکررگرا و مشارکتیاز شاخصه های رویه ای در نظام مردم سالاری است.
۱۴.گزینه ۲

مصونیت پارلمانی در حقوق اساسی همه کشورها به عنوان ضمانت اجرای انجام وظایف نمایندگی به رسمیت شناخته شده است. در حقوق ایران، مصونیت پارلمانی در اصل ۸۶ قانون اساسی نهاده شده است و آیین نامه های داخلی مجلس شورای اسلامی و استفساریه های شورای نگهبان به تحکیم این اصل در حقوق ایران کمک کرده اند. هرچند در نفس اصل مصونیت پارلمانی شکی وجود ندارد؛ ولی قلمرو این اصل در حقوق ایران با ابهام هایی مواجه است.

مصونیت نمایندگان مجلس به دو گونه «مصونیت شکلی» و «مصونیت ماهوی» تقسیم می شود. در مصونیت شکلی، تعقیب یا توقیف نمایندگان با محدودیت هایی مواجه است و در مصونیت ماهوی، محکومیت نمایندگان درباره وظایف در چهارچوب نمایندگی با محدودیت هایی روبه رو می باشد. با تفکیک مصونیت پارلمانی به «مصونیت ماهوی» و «مصونیت شکلی» می توان به این نتیجه رسید که هرچند مصونیت ماهوی موضوعی نمایندگان مجلس، مطلق است؛ ولی مصونیت ماهوی شخصی نمایندگان مجلس، مطلق نیست. در مجموع می توان گفت اصل «مصونیت ماهوی محدود» در حقوق ایران پذیرفته شده است. از سوی دیگر، مصونیت شکلی نمایندگان مجلس، قلمرو وسیع تری دارد و با محدودیت کمتری مواجه می باشد.

۱۵.گزینه ۳

اعلامیه حقوق ویرجینیا انگلیسی (Virginia Declaration of Rights): سندی است که پیش نویس آن در سال ۱۷۷۶ برای اعلام حقوق طبیعی مردم، از جمله حق اصلاح یا لغو «نابرابر قوانین حکومتی ویرجینیا نوشته شد.